

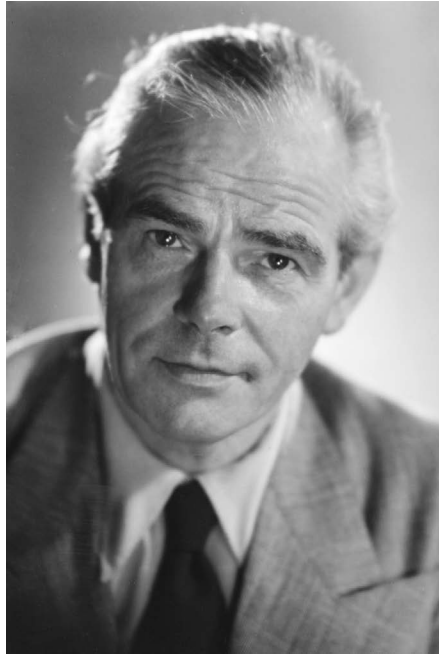
Jeus van Moeder Crisje

Deel 2

Jozef Rulof

Jozef Rulof
1898-1952

Jeus van Moeder Crisje (3 boeken)

Jozef Rulof (1898-1952) is geboren in 's-Heerenberg in Nederland. Zijn moeder Crisje heeft hem Jeus genoemd. Als klein kind al ziet hij een lichtuitstralende gestalte, die zich later bekend maakt met de naam Alcar. Als geestelijke gids staat Alcar Jeus in alles bij en verklaart hem zowel het aardse als het geestelijke leven. Hierdoor beleeft Jeus 'Het leven in twee werelden', zoals het eerste deel van de biografie 'Jeus van Moeder Crisje' als subtitel heeft.

Jeus krijgt zijn opleiding rechtstreeks uit het leven na de dood. Alcar laat Jeus zien hoe de mensen om hem heen leven. Wat ze zeggen en wat ze verzwijgen. Wat ze weten en wat ze vooral ook nog niet kennen. Jeus beleeft hierin een enorme leerschool, beschreven in het tweede deel van de biografie, die als subtitel draagt: 'Jeus onder de mensen'.

Wanneer Jeus op volwassen leeftijd naar Den Haag verhuist, moet hij zijn persoonlijkheid wapenen tegen het veeleisende leven in de stad. De mensen in Den Haag noemen hem Jozef en hij moet als taxichauffeur hard werken om het dagelijks brood voor hem en zijn vrouw Anna te verdienen. Het derde deel van 'Jeus van Moeder Crisje' beschrijft hoe Alcar het mediumschap van Jozef Rulof opvoert tot hij kan beginnen met zijn belangrijkste taak: het schrijven van de geestelijk-wetenschappelijke boekenreeks.

Jozef Rulof

Jeus van Moeder Crisje

Deel 2: Jeus onder de mensen

De Eeuw van Christus

Contact en copyright

De Eeuw van Christus

Braspenningstraat 88, 1827 JW Alkmaar, Nederland

Tel: 00 31 (0)728443852

E-mail: info@rulof.org

Website: rulof.nl

Op de omslag ziet u de originele tekening zoals die voor de eerste druk vervaardigd werd.

© 1951-2021, Stichting Geestelijk-Wetenschappelijk Genootschap “De Eeuw van Christus”, Nederland, alle rechten voorbehouden.

Jeus van Moeder Crisje Deel 2, 2021

ISBN 978-90-70554-29-3

Inhoud

Contact en copyright	4
Woord van de uitgever	7
Boekenreeks	8
Toelichting bij de boeken van Jozef Rulof	9
Artikelenlijst	11
Jozef Rulof	15

1951

Zo, stese jets al te sjoekeloere	21
Jeus de ziener	62
Jeus de genezer	75
Jeus de denker	104
Jeus de kammer	141
Maor, Trui, ik bun mie'n Hendrik nog nie't vergete	162
Moe'der gij bunt jao nie't te koop wa?	208
Nee, Moe'der, veur gin geld blie'f ik vandaag thuis	247
Jeus de goudsmid	257
Maak, dat gij der bij bunt, daar is geld te verdiene!	272
Kom, Jeus, wij gaon naor das Stolzenfels am Rhein	284
Voetballen en geestelijke snoertjes	294
Jeus de infanterist	301
Jeus en zijn meisje	332
Jeus de ziener (2)	353
Jeus de hekser	365

Woord van de uitgever

Geachte lezers,

Dit boek behoort tot de reeks van 27 boeken die via Jozef Rulof op aarde zijn gekomen tussen 1933 en 1952. Deze boeken worden uitgegeven door Stichting Geestelijk-Wetenschappelijk Genootschap “De Eeuw van Christus”, die hiervoor in 1946 door Jozef Rulof werd opgericht. Als bestuur van deze stichting staan wij garant voor de oorspronkelijke tekst van de boeken die wij heden ter beschikking stellen. In die tekst staan de toevoegingen door de uitgever tussen (ronde) haakjes, om ze te onderscheiden van de oorspronkelijke tekst.

We hebben ook een toelichting bij de boeken gepubliceerd, die 140 artikelen bevat. Het uitgeven van de 27 boeken en deze toelichting beschouwen we als een onlosmakelijk geheel. Bij sommige passages uit de boeken verwijzen we naar desbetreffende artikelen uit de toelichting. Zo bijvoorbeeld verwijst (zie artikel ‘verklaring op zielsniveau’ op rulof.nl) naar het basisartikel ‘verklaring op zielsniveau’ zoals dat op de website rulof.nl te lezen is.

De dialogen in dit boek zijn overwegend in het ’s-Heerenbergs dialect geschreven. Dit geeft dit boek een bijzondere charme. Het dialect in dit boek is in fonetisch schrift gesteld, dat zo nauwkeurig mogelijk de uitspraak benadert.

Met vriendelijke groet,
Het bestuur van Stichting De Eeuw van Christus
2021

Boekenreeks

Overzicht van de boeken die via Jozef Rulof op aarde zijn gekomen in de volgorde dat ze gepubliceerd werden, met de jaartallen waarin de inhoud van die boeken tot stand kwam:

- Een Blik in het Hiernamaals (1933-1936)
- Zij die terugkeerden uit de Dood (1937)
- De Kringloop der Ziel (1938)
- Zielsziekten van Gene Zijde bezien (1939-1945)
- Het Ontstaan van het Heelal (1939)
- Tussen Leven en Dood (1940)
- De Volkeren der Aarde door Gene Zijde bezien (1941)
- Door de Grebbelinie naar het Eeuwige Leven (1942)
- Geestelijke Gaven (1943)
- Maskers en Mensen (1948)
- Jeus van Moeder Crisje Deel 1 (1950)
- Jeus van Moeder Crisje Deel 2 (1951)
- Jeus van Moeder Crisje Deel 3 (1952)
- Vraag en Antwoord Deel 1 (1949-1951)
- Vraag en Antwoord Deel 2 (1951-1952)
- Vraag en Antwoord Deel 3 (1952)
- Vraag en Antwoord Deel 4 (1952)
- Vraag en Antwoord Deel 5 (1949-1952)
- Vraag en Antwoord Deel 6 (1951)
- Lezingen Deel 1 (1949-1950)
- Lezingen Deel 2 (1950-1951)
- Lezingen Deel 3 (1951-1952)
- De Kosmologie van Jozef Rulof Deel 1 (1944-1950)
- De Kosmologie van Jozef Rulof Deel 2 (1944-1950)
- De Kosmologie van Jozef Rulof Deel 3 (1944-1950)
- De Kosmologie van Jozef Rulof Deel 4 (1944-1950)
- De Kosmologie van Jozef Rulof Deel 5 (1944-1950)

Toelichting bij de boeken van Jozef Rulof

Het voorwoord van deze toelichting is:

Beste lezers,

In deze 'toelichting bij de boeken van Jozef Rulof' beschrijven we als uitgever de kern van zijn zienswijze. Hiermee beantwoorden we twee soorten vragen die ons in de afgelopen jaren gesteld werden over de inhoud van deze boeken.

Ten eerste zijn er de vragen over specifieke onderwerpen zoals bijvoorbeeld crematie en euthanasie. De informatie over dergelijke onderwerpen is dikwijls verspreid over de 27 boeken met in totaal meer dan 11.000 pagina's. Daarom hebben we per onderwerp relevante passages uit alle boeken bij elkaar gezet en telkens samengevat in een artikel.

De verspreide informatie is het gevolg van de kennisopbouw in de boekenreeks. In het artikel 'verklaring op zielsniveau' onderscheiden we twee niveaus in deze kennisopbouw: het maatschappelijke denken enerzijds en de verklaringen op zielsniveau anderzijds. Voor zijn eerste verklaring van vele verschijnselen beperkte de schrijver zich tot woorden en begrippen die tot het maatschappelijke denken van de eerste helft van de vorige eeuw behoorden. Hierdoor stemde hij zich af op het wereldbeeld van zijn toenmalige lezers.

Boek na boek bouwde de schrijver daarnaast het zielsniveau op, waarbij de menselijke ziel centraal staat. Om het leven op zielsniveau te verklaren, introduceerde hij nieuwe woorden en begrippen. Daarmee kwamen er nieuwe verklaringen, die de informatie uit de vorige ronde over bepaalde onderwerpen aanvulden.

Meestal echter vulden de verklaringen op zielsniveau de eerste beschrijvingen niet aan, maar vervingen ze die. Zo kan er bijvoorbeeld in maatschappelijke terminologie gesproken worden over een 'leven na de dood', maar op zielsniveau heeft het woord 'dood' elke betekenis verloren. Volgens de schrijver gaat de ziel niet dood, maar laat zij het aardse lichaam los en gaat zij dan over naar de volgende fase in haar eeuwige evolutie.

De onbekendheid met het verschil tussen deze twee verklaringsniveaus zorgt voor een tweede soort vragen over woorden en opvattingen in de boeken waarover het huidige maatschappelijk denken gewijzigd is ten opzichte van de eerste helft van de vorige eeuw. In deze toelichting belichten we die onderwerpen vanuit het zielsniveau. Hierdoor wordt duidelijk dat woorden zoals bijvoorbeeld rassen of psychopathie op zielsniveau geen rol meer spelen. Deze woorden en de bijbehorende opvattingen werden in de boekenreeks

alleen gebruikt om aan te sluiten bij het maatschappelijke denken in de tijdsperiode dat deze boeken tot stand kwamen, tussen 1933 en 1952. De passages met deze woorden behoren tot de toenmalige tijdsgeschiedenis van de lezers en geven op geen enkele wijze de eigenlijke zienswijze van de schrijver of de uitgever weer.

Dat is bij het huidige lezen van deze boeken niet altijd duidelijk, omdat de schrijver meestal niet expliciet vermeld heeft op welk verklaringsniveau het onderwerp in een bepaalde passage behandeld werd. Daarom voegen we als uitgever bij een aantal passages een verwijzing toe naar een relevant artikel uit deze toelichting. Dat artikel belicht dan het behandelde onderwerp in die passage vanuit het zielsniveau, om de eigenlijke zienswijze van de schrijver op dat onderwerp in het licht te stellen. Om cultuurhistorische en geestelijk-wetenschappelijke redenen brengen we in de 27 boeken geen wijzigingen aan in de oorspronkelijke formuleringen van de schrijver. Voor de leesbaarheid hebben we alleen de spelling van het Oudnederlands aangepast. In de online versie van de boeken op onze website rulof.nl zijn alle taaltechnische wijzigingen per zin opvraagbaar.

We beschouwen het uitgeven van de 27 boeken en deze toelichting als een onlosmakelijk geheel. Daarom verwijzen we voortaan op de cover van elk boek en in het ‘woord van de uitgever’ naar de toelichting. Voor een brede beschikbaarheid geven we de 140 artikelen van deze toelichting uit als fysiek boek (isbn 978-94-93165-77-9) en als e-book (zie pagina ‘downloaden’ op rulof.nl), en staan alle artikelen als aparte webpagina’s op onze website.

Ook de relevante passages uit alle boeken van Jozef Rulof waar we de artikelen op gebaseerd hebben, zijn een integraal onderdeel van deze toelichting. Die passages zijn samen met de desbetreffende artikelen gebundeld in boekvorm en beschikbaar als de vier delen van ‘Het Jozef Rulof Naslagwerk’, in de vorm van paperbacks en e-books. Bovendien is op onze website bij de meeste artikelen onderaan een link opgenomen naar een aparte webpagina met de bronteksten van dat artikel.

Met het uitgeven van de 27 boeken en deze toelichting beogen we bij te dragen aan een onderbouwd begrip van de eigenlijke boodschap van de schrijver. Die werd reeds door Christus verwoord met: Heb elkander lief. Op zielsniveau verklaart Jozef Rulof dat het gaat om de universele liefde die zich niet bezighoudt met het uiterlijk of de persoonlijkheid van onze medemens, maar zich richt naar zijn diepste kern, die Jozef de ziel of het leven noemt.

Met hartelijke groet,

Namens het bestuur van Stichting De Eeuw van Christus,

Ludo Vrebos

11 juni 2020

Artikelenlijst

De toelichting bestaat uit de volgende 140 artikelen:

Hiernamaals

1. Ons Hiernamaals
2. Bijnadoodervaring
3. Uittreding
4. Sferen in het hiernamaals
5. Lichtsferen
6. Eerste licht sfeer
7. Tweede licht sfeer
8. Derde licht sfeer
9. Zomerland - Vierde licht sfeer
10. Vijfde licht sfeer
11. Zesde licht sfeer
12. Zevende licht sfeer
13. Mentale gebieden
14. Hemel
15. Gene Zijde
16. Kindersferen
17. Weide
18. Sterven als overgaan
19. De dood
20. Geest en geestelijk lichaam
21. Crematie of begraven
22. Balseming
23. Orgaandonatie en transplantatie
24. Aura
25. Fluïdekoord
26. Euthanasie en zelfmoord
27. Schijndood
28. Geesten op aarde
29. Duistere sferen
30. Schemerland
31. Land van haat en hartstocht en geweld
32. Dal van smarten
33. Hel
34. Dante en Doré
35. Engel

36. Lantos
37. Meesters
38. Alcar
39. Zelanus
40. Boeken over het Hiernamaals
- Reïncarnatie
41. Onze reïncarnaties
42. Herinneringen aan vorige levens
43. Wereld van het onbewuste
44. Aanleg talent gave
45. Wonderkind
46. Fobie en angst
47. Gevoel
48. Ziel
49. Gevoelsgraden
50. Stoffelijk of geestelijk
51. Onderbewustzijn
52. Dagbewustzijn
53. Van gevoel tot gedachte
54. Zonnevlucht
55. Hersenen
56. Overspannen en slapeloosheid
57. Leren denken
58. Gedachten van een ander
59. Wat weten we zeker
60. Wetenschap
61. Psychologie
62. Geestelijk-wetenschappelijk
63. Universele waarheid
64. Gevoelsverbinding
65. Geliefden uit vorige levens
66. Uiterlijke gelijkenis met onze ouders
67. Karakter
68. Persoonlijkheid
69. Deelpersoonlijkheden
70. Wil
71. Zelfkennis
72. Socrates
73. Wedergeboren voor een taak
74. Wedergeboren opperpriester Venry

75. Alonzo vraagt waarom
76. Spijt wroeging berouw
77. Goedmaken
78. Wedergeboren als Anthony van Dyck
79. Tempel der ziel
80. Boeken over reïncarnatie
- Onze Kosmische Ziel
81. Onze Kosmische Ziel
82. Verklaring op zielsniveau
83. Er bestaan geen rassen
84. Stoffelijke levensgraden
85. Mens of ziel
86. Anti racisme en discriminatie
87. Kosmologie
88. Alziel en Albron
89. Onze basiskrachten
90. Kosmische splitsing
91. Maan
92. Zon
93. Kosmische levensgraden
94. Onze eerste levens als cel
95. Evolutie in het water
96. Evolutie op het land
97. De vergissing van Darwin
98. Ons bewustzijn op Mars
99. Aarde
100. Goed en kwaad
101. Harmonie
102. Karma
103. Oorzaak en gevolg
104. Vrije wil
105. Rechtvaardigheid
106. Ontstaan van de astrale wereld
107. Schepper van licht
108. Vierde Kosmische Levensgraad
109. Het Al
110. Animatie van onze kosmische reis
- Universiteit van Christus
111. Universiteit van Christus
112. Mozes en de profeten

113. Bijbelschrijvers
114. God
115. De eerste priester-magiër
116. Het oude Egypte
117. Piramide van Gizeh
118. Jezus Christus
119. Judas
120. Pilatus
121. Caiphas
122. Gethsemane en Golgotha
123. Apostelen
124. Kerkelijke vertelsels
125. Evolutie van de mensheid
126. Hitler
127. Joodse volk
128. NSB en nationaalsocialisme
129. Genocide
130. Graden van Liefde
131. Tweelingzielen
132. Moederschap en vaderschap
133. Homoseksualiteit
134. Psychopathie
135. Krankzinnigheid
136. Het mediumschap van Jozef Rulof
137. De Eeuw van Christus
138. Lichtende toekomst
139. Ultiem genezingsinstrument
140. Directe-stemapparaat

Jozef Rulof

Jozef Rulof (1898-1952) ontving allesomvattende kennis over het hiernamaals, reïncarnatie, onze kosmische ziel en Christus.

Kennis uit het hiernamaals

Toen Jozef Rulof in 1898 in het landelijke 's-Heerenberg in Nederland geboren werd, had zijn geestelijke leider Alcar al grote plannen met hem. Alcar was in 1641 overgegaan naar het hiernamaals, na zijn laatste leven op aarde als Anthony van Dyck. Sindsdien had hij een omvangrijke kennis opgebouwd over het leven van de mens op aarde en in het hiernamaals. Om die kennis op aarde te brengen, wilde hij Jozef ontwikkelen tot schrijvend medium.

Nadat Jozef zich in 1922 in Den Haag had gevestigd als taxichauffeur, ontwikkelde Alcar hem eerst tot genezend en schilderend medium, om de trance op te bouwen die nodig was voor het ontvangen van boeken. Jozef ontving honderden schilderijen, en door de verkoop daarvan kon de uitgave van de boeken in eigen hand gehouden worden.

Toen Alcar in 1933 begon met het doorgeven van zijn eerste boek, 'Een Blik in het Hiernamaals', gaf hij Jozef de keuze hoe diep de mediamieke trance zou worden. Hij zou Jozef in een zeer diepe slaap kunnen brengen en zijn lichaam overnemen om boeken te schrijven buiten het bewustzijn van het medium om. Dan zou Alcar vanaf de eerste zin zijn eigen woordkeus kunnen gebruiken om de lezer uit die tijd te verklaren hoe hijzelf de werkelijkheid had leren kennen op zielsniveau, waarbij het eeuwige leven van de menselijke ziel centraal staat.

Een andere mogelijkheid was om een lichtere trance toe te passen, waarbij het medium tijdens het schrijven kon voelen wat er geschreven werd. Dat zou Jozef in staat stellen om geestelijk mee te groeien met de doorgegeven kennis. Maar dan moest de opbouw van de kennis in de boekenreeks wel afgestemd worden op de geestelijke ontwikkeling van het medium. En dan kon Alcar de verklaringen op zielsniveau pas geven als ook het medium daaraan toe was.

Jozef koos voor de lichtere trance. Hierdoor was Alcar wat beperkt in de woorden die hij in de eerste boeken kon gebruiken. Hij liet dit Jozef ervaren door in trance het woord 'Jozef' neer te schrijven. Op datzelfde moment werd Jozef uit trance wakker, omdat hij zich geroepen voelde. Om dit te voorkomen, koos Alcar de naam 'André' om de ervaringen van Jozef in de boeken te beschrijven. Alcar wijzigde of omzeilde ook andere namen en omstandigheden in 'Een Blik in het Hiernamaals', zodat Jozef in trance kon

blijven. Zo komt de lezer in dit eerste boek wel te weten dat André getrouwd was, maar niet dat dit in 1923 gebeurde en dat zijn vrouw Anna heette.

Om in harmonie te blijven met het gevoelsleven van Jozef liet Alcar zijn medium alles wat in de boeken werd beschreven eerst zelf beleven. Daartoe liet Alcar hem uit zijn lichaam treden, zodat Jozef de geestelijke werelden van het hiernamaals zelf kon waarnemen. De boeken beschrijven hun gezamenlijke reizen door de duistere sferen en de lichtsferen. Jozef zag dat de mens na zijn overgang op aarde terecht komt in de sfeer die bij zijn gevoelsleven hoort.

Hij was in uitgetreden toestand ook getuige van vele overgangen op aarde. Door de beschrijving hiervan wordt in de boeken vastgelegd wat er precies met de menselijke ziel gebeurt bij crematie, begraven, balseming, euthanasie, zelfmoord en orgaantransplantatie.

Jozef leert zijn vorige levens kennen

De naam André werd door Alcar gekozen, omdat Jozef die naam ooit gedragen had in een vorig leven in Frankrijk. Toen was André een geleerde, en de toewijding om alles grondig te onderzoeken kon helpen om het verklaringsniveau van de boeken stap voor stap te verdiepen.

Zo kon Jozef in 1938 het boek 'De Kringloop der Ziel' ontvangen van meester Zelanus, een leerling van Alcar. Hierin beschreef Zelanus zijn vorige levens. Hij liet hiermee zien hoe al zijn ervaringen in zijn vorige levens uiteindelijk zijn gevoelsleven hebben opgebouwd, en ervoor zorgden dat hij steeds meer kon aanvoelen.

In 1940 was Jozef ver genoeg ontwikkeld om het boek 'Tussen Leven en Dood' te beleven. Hierdoor leerde hij Dectar kennen, zijn eigen vorige leven als tempelpriester in het oude Egypte. Dectar had zijn geestelijke krachten in de tempels hoog opgevoerd, waardoor hij intense ervaringen in uitgetreden toestand kon beleven, en daarnaast zijn aardse leven niet verwaarloosde. Die krachten waren nu nodig om de ultieme graad van mediumschap te bereiken: het kosmische bewustzijn.

Onze kosmische ziel

In 1944 was Jozef Rulof als 'André-Dectar' zover ontwikkeld dat hij samen met Alcar en Zelanus geestelijke reizen door de kosmos kon beleven. Door de beschrijvingen van die reizen in de boekenreeks 'De Kosmologie van Jozef Rulof' werd de hoogste kennis uit het hiernamaals op aarde gebracht.

Nu konden de meesters Alcar en Zelanus eindelijk de werkelijkheid beschrijven zoals zij die voor zichzelf als waarheid hadden leren kennen. Nu pas konden ze woorden en begrippen gebruiken, die de kern van onze ziel beschrijven en hiermee het wezen van de mens onthullen.

In de kosmologie verklaren de meesters op zielsniveau waar wij vandaan komen en hoe onze kosmische evolutie begon doordat onze ziel zich af-

scheidde van de Alziel. André-Dectar leerde nu zijn vorige levens op andere planeten kennen, en de gigantische ontwikkelingsweg die zijn ziel heeft doorlopen om van een ijle cel op de eerste planeet in de ruimte tot het leven op aarde te evolueren.

Daarnaast bezocht hij met de meesters de hogere kosmische levensgraden die ons wachten na onze aardse levens. De kosmologie beschrijft waar we naartoe gaan, en op welke wijze onze levens op aarde hierin noodzakelijk zijn. Dit werpt een kosmisch licht op de zin van ons leven en het wezen van de mens als ziel.

De Universiteit van Christus

De meesters konden al de kosmische graden bereizen en deze ultieme kennis doorgeven, omdat ze zelf geholpen werden door hun orde van leraren. Deze orde wordt 'De Universiteit van Christus' genoemd, omdat Christus de mentor van deze universiteit is.

In zijn leven op aarde kon Christus deze kennis niet doorgeven, omdat de mensheid daar toen niet aan toe was. Christus werd al vermoord voor het weinige dat hij heeft kunnen zeggen. Maar hij wist dat zijn orde deze kennis op aarde zou brengen, zodra er een medium geboren kon worden, dat hiervoor niet meer omgebracht zou worden.

Dat medium was Jozef Rulof, en de boeken die hij ontving luidden een nieuwe tijd in: 'De Eeuw van Christus'. Christus zelf had zich moeten beperken tot de kern van zijn boodschap: de onbaatzuchtige liefde. In de Eeuw van Christus konden Zijn leerlingen door Jozef Rulof tekst en uitleg geven hoe we door het geven van universele liefde onszelf in gevoel verhogen en hierdoor hogere lichtsferen en kosmische levensgraden bereiken.

In opdracht van zijn meesters richtte Jozef in 1946 Stichting De Eeuw van Christus op, om de boeken en schilderijen te beheren. In datzelfde jaar reisde hij naar Amerika om zijn ontvangen kennis daar bekend te maken, in samenwerking met zijn geëmigreerde broers. Hij hield er net als in Nederland trancelezingen en schilderdemonstraties.

Terug in Nederland gaf hij naast de honderden trancelezingen ook jarenlang contactavonden, om vragen te beantwoorden van lezers van de boeken. In 1950 kon meester Zelanus de biografie van Jozef met als titel 'Jezus van Moeder Crisje' schrijven met de naam 'Jozef' en de jeugdnaam 'Jezus', zonder de trance te doorbreken.

De meesters wisten dat de mensheid de Universiteit van Christus nog niet zou aanvaarden, ondanks alle doorgegeven kennis en inspanningen van Jozef. De wetenschap zal alleen een bewijs van het leven na de dood aanvaarden, als dat zonder een menselijk medium tot stand komt, zodat beïnvloeding door de persoonlijkheid van het medium uitgesloten kan worden.

Dat bewijs zal worden geleverd door wat de meesters het 'directe-stem-apparaat' noemen. Ze voorspellen dat dit technisch instrument een directe communicatie tussen de mens op aarde en de meesters van het licht zal brengen. Op dat moment zullen Jozef en andere meesters vanuit het hiernamaals de wereld kunnen toespreken, en de mensheid het geluk kunnen geven van het zekere weten dat we als kosmische ziel oneindig leven.

Om zich op deze taak voor te bereiden, is Jozef in 1952 naar het hiernamaals overgegaan. Meester Zelanus had al op het einde van zijn boek 'Geestelijke Gaven' vermeld dat Jozef en de meesters zich na de overgang van Jozef niet meer tot menselijke mediums zullen richten, omdat de ultieme kennis uit het hiernamaals al te vinden is in de boeken die Jozef tijdens zijn aardse leven mocht ontvangen.

Jeus roept u toe:

Geloof het: een DOOD is er niet.

Sterven is verdergaan.

Sterven is EVOLUTIE!

En God verdoemt niet!!

*Deze trilogie draag ik op aan mijn lieve Crisje, haar Lange
Hendrik, mijn vrouw Anna, mijn broers Johan, Bernard,
Gerrit, Hendrik, Teun en mijn zuster Miets.*

Zo, stese jets al te sjoekeloere

De mens is een raar wezen. Hij rent ondoordacht door het leven, beleeft z'n pretje en z'n narigheden, van eiges – hij verkoopt bovendien z'n onzin, voelt en denkt in een eigen bepaalde richting; hij liegt en bedriegt bewust en onbewust, hoort soms niets van hetgeen in zijn naaste omgeving gebeuren gaat, doch staat open voor goed en kwaad, voor duizenden zaken, maar kent tenslotte zichzelf niet! En dat geldt ook voor Jeus!

Zeker duizendmaal kwam hij langs de borstelfabriek, maar hij heeft nooit dit ontzettende gekrijs gehoord, waarmee hij nu te maken heeft. Boven op zolder had hij echter dit vreselijke lawaai kunnen horen, toch drong het niet tot zijn leven door. Néé, Crisje, Jeus hoorde niks, doch nu moet hij menselijk leren denken, want hij is een nietig deeltje van de maatschappij geworden. Ik verzeker je, Crisje, indien het vertrouwelijke: „Ah, die Jeus”, van de mannen die hem kennen, dit onmenselijke gekrijs niet had verzacht, dan had je hem al in tien minuutjes thuis gezien. Maar zo zielig is Jeus ook niet, hij weet immers, op zijn schouders rust thans een zware taak en hij bezit een sterke wil om het leven te overwinnen. Zijn hersens werken al op volle kracht, Crisje, en hij begrijpt daarenboven, dat hij vanuit een hemel in deze stinkende hel is gestapt. En toch, lieve Crisje, maak je geen zorgen, hij kijkt naar z'n lange broek, door dit wonderlijke geschenk van Bernard, voelt hij, is hij nu 'n man geworden.

„Ah, die Hent.”

„Dag, Jeus. Komp gij bij ons warke?”

„Jao, Hent, ik mot now beginne! Van eiges, ik mot geld verdie'ne.”

„Das te begrie'pe, Jeus. Now kan ow moe'der 't wel gebruuke.”

„Jao, Hent, wij hebbe zurge zat.”

Zie je, Crisje, het gaat prachtig, het gaat eigenlijk vanzelf, er is niks aan, denkt hij. Even zo'n hartelijkheidje, 'n smoesje met de mannen en hij is er. Zo'n por geeft hem bezieling en die bezieling weer de gevoelens om verder te denken; zo'n glimlachje van de grote mannen doet hem goed en het kost hem geen cent. Hij voelt, Crisje, je staat ineens sterker op je benen en de menselijke machine tuft krachtiger, van menselijk gebeef is er nu geen sprake.

Máár, lieve Crisje, nu moet hij leren denken, zoals de grote machine het van zijn leven wil hebben. En dat afschuwelijke ding zal het voor zijn leven bepalen, hij kan voor alles en nog wat zijn hoofd buigen en dat is, zoals je weet, niet zo eenvoudig. Toch heeft hij al iets geleerd en het laatste pak slaag heeft hem geen windeieren gelegd, dat is duidelijk te zien. Hij voelt bovendien, wanneer het grote leven hem iets te vertellen heeft, is hij er zélf ook

nog! Waar of niet?

Jeus denkt: waarom heb ik dit verschrikkelijke gekrijs niet eerder gehoord? Weet hij dan niets van hetgeen al deze mannen hier beleven? Wel, Crisje, hij weet het best, de mannen hier moeten schoefden en hij beseft al, ze krijgen hun geld niet voor niks, já, dat zouden ze wel willen. Eerlijk en oprecht moet hij thans bekennen, hij leefde niet in deze omgeving, maar de borstelfabriek was er al die jaren. Is dat zo, Jeus?

Hij snuift een sterke lucht op, maar weet nog niet vanwaar die verpestende atmosfeer tot hem komt, doch hij denkt van de kammers. Het stinkt daar altijd, dat weet hij van Bernard, die wist er alles van, immers, Bernard was eventjes bij de intrekkers. Tot in de Plantage, denkt hij, kun je die stank ruiken. Nu rust hij nog eventjes en hangt hier tegen deze grote palen, waarvan hij weet, dat de mannen borstels zullen maken. Maar eerst, lieve Crisje, zagen ze deze palen aan stukjes en dat doet, gelooft hij, Antoon van Bree, doch hierna beginnen de draaiers en dan de boorders en de pekkers én de intrekkers, eerst dan is het zo'n borstel. Je hoort het, Crisje, hij heeft al iets geleerd, zijn leven denkt en Jeus wil leren, hij wil vooruit, regelrecht naar één doel, dáárheen, waar de centjes in z'n zak rollen. En is dat niet de moeite waard, Crisje? Maar waar is de meesterknecht?

En, Jeus, hoe denk je nu over het grote leven? Jij dacht voor een tijd terug, dat je het grote leven ontlopen kon en het je niet te pakken zou krijgen, doch dat wordt thans anders. Het grote leven dacht: die krijg ik nog wel te zien, dat kereltje loopt vanzelf in mijn handen. Maar jij zag toen niks, Jeus, maar het leven knipoogde je toe. Even later, zette het zich achter de eigen kachel neer om uit te rusten, doodmoe was dát leven en er waren zorgen zat. Is dat zo onbegrijpelijk, Jeus? Geloof mij, er zijn tenslotte maar weinig mensen op deze grote wereld die het „grote leven” kennen. Ze weten van links, rechts, vóór- of achteruit, omhoog en omlaag niets, ook zij, al de geleerde én ongeletterde mensen, Jeus, hebben dit nog te leren en ook dat is niet zo eenvoudig.

Ik zeg je nú, wanneer je mensen ontmoet, die je wijs willen maken, dat zij het leven kennen, maak dan vlug dat je wegkomt, wees nu op je hoede of je gaat hun moddersloot in en kopje-onder. En dat is het ergste wat er is! Maar vanzelf, zo nu en dan zie je hun hartelijkheidjes, meestal echter is het narigheid en beleef je hun gemene dingen en sta je voor deze grote mannen waarmee je nu te maken hebt en moet je voor jezelf bepalen: links of rechts nu, voor- of achteruit! Veel tijd om fatsoenlijk na te denken krijg je meestal niet, je hebt te leren ineens te beslissen of het grote leven blijft je vervolgen en treiteren. Máár, vergeet niet, Jeus, al deze mannen moesten eens beginnen en ook zij kregen van het onbarmhartige leven een gevoelig pak slaag en hebben dat dan ook moeten aanvaarden. Als je hieraan wilt denken, gebeurt er niks!

De mannen vervolgen hun weg. Enkelen geven hem 'n woordje en dan hoort hij:

„Dag Jeus?”

„Dag Bad.”

„Gijj komp in de zagerij, wâ?”

„Jao, Bad, daor mok now beginne. Ik geleuf da'k krulle mot drage.”

„Is dat dan nie't te zwaor veur ow, Jeus?”

„Néé, ik bun zo stark as wat. Bú gijj ook in de zagerij, Bad?”

„Néé, ik bun in de monsterkamer.”

De man van vijftig sloft verder. Ook dat leven is een deel van hetgeen hij kent en Grintweg heet. Het geeft hem echter de moed en de kracht om het leven te aanvaarden, Crisje.

„Dag, Varwieck.”

„Dag, Jeus. Heij de lange boks aangetrokke?”

„Jao, Varwieck, 't mos ter van komme.”

„Dat he'k in de gate, van eiges, da's te begrie'pe, wâ. Maor ik ziej ow straks nog.”

„Jao, Varwieck, tot zomedeen.”

De mannen geven hem zonder erbij te denken een geweldige steun, Crisje. Het duurt nog even voordat de meesterknecht komt, maar hij beleeft van alles. Waarachtig, hij weet, al deze mannen hebben vrouwen en kinders. Of ze ook hun leed en smart bezitten, dat weet hij niet, maar dat ze moeten schoeften, dát heeft Bernard hem verteld en kan hij begrijpen. Ook hij zal straks schoeften, doch daarmee, lieve Crisje, weet hij piekfijn, verdient je hopen geld.

Ja, Jeus, al deze mannen vertegenwoordigen een eigen wereld, maar het is er eentje van zweet en bloed. Zeker, van eiges, zó is het, ze hebben hun eten en drinken, maar niks anders en ook dat zal je straks leren kennen.

Om twaalf uur, Jeus, dan ga je lekker naar moeder terug en dan kan je haar van je nieuwe leven vertellen. Het eten, dat moeder je dan geeft, heb je vanmorgen zelf verdiend en ook dat is de moeite waard, het geeft je het rijke gevoel van zelfstandigheid en dat wil toch wel iets zeggen.

Crisje, hij begrijpt niet, waarom vader het in Emmerik heeft gezocht, dit hier is zo lekker dicht bij huis. Máár, Jeus, de meeste mannen werken in Emmerik, er is daar iets meer te verdienen, meer ruimte te beleven. Wie het leven op de borstelfabriek heeft aanvaard, blijft er voor z'n leven hangen, want het werk is hier gemakkelijk, én, je hoeft 's morgens niet zo vroeg je bed uit. Meer is er niet te beleven. En jij bent nu 'n nietig radertje van deze machine geworden. Je beseft het nog niet, Jeus, maar dat wordt je hier wel geleerd, en eerst dán sta je voor een eigen beslissing! En wat nu? Je moet

links of rechts; het doet er eigenlijk niets toe, hoe dán je gedachten zijn, maar lopen zul je, echt rennen, harder én sneller; elke voetstap zul je berekenen of je staat voor een bende narigheid.

Waar blijft de meesterknecht toch? Is die man hem nu al vergeten? Hij kijkt naar de slierten hout die hier opgestapeld staan, Crisje. En hij weet nu, voor zichzelf heeft hij dit al uitgevonden, wanneer ze hier straks praatjes verkopen, kan hij zeggen: moe' der hèt de eigeste bussels! Als jij, lieve Crisje, geen borstels gebruikte, stonden ze hier stil. Van eiges, denkt hij, de borstelfabriek leeft eigenlijk van zijn centen. Wat wil de opperste baas nu nog beginnen? Niks, Crisje, maar wij weten wie hier de lakens uitdeelt. Hij weet, hij zal een bende geld verdienen en hij voelt zich gelukkig. Geef hem nu gerust de eigen ruimte, laat hem nu maar los, hij komt er wel.

Hij denkt: hier werken wel duuzed minsche. En nu hij erbij is, zijn het er veel meer. Maar hoeveel is duizend ,Jeus? Hij heeft veel geleerd in zijn korte leven, maar vraag hem eens hoeveel $24 + 36$ is? Dat weet hij niet!

„Dag, Jeus!”

„Dag, Van Bree.”

De lange Antoon van Bree sloft verder. Jeus weet het nu ineens, het bliksemse leven heeft hem al te pakken. Hij kan nu al já en amen zeggen, hij mag beleefd „goeiedag” zeggen, eerbiedig z'n hoofd buigen en niks anders, lieve Crisje. Máár, dit had hij gisteren moeten weten. Hij kermt al van: mien God nog aan toe, dat ha'k gistere motte wette. Hoor je het, Crisje. Aan deze mogelijkheid heeft hij niet gedacht. Zo wispelturig heeft hij zijn leven beleefd. Hij weet nu, Crisje, waarom hij beeft, trilt ook, het zit reeds in z'n hartje, in zijn bloed, het stijgt naar z'n kop, zó erg is het.

„Gadverdikke nog aan toe, dat ha'k gistere motte wette ...” stuurt hij de ruimte in, maar geen mus hoort hem janken. En ook dat wil toch wel iets zeggen. Het grote leven heeft hem waarachtig te pakken, en dát door zijn eigen schuld. Hij heeft je dat niet verteld, Crisje, maar nu staat híj voor dit knipoogje, reeds voor een besluit, voor 'n bende narigheid en nog wat, dat hem zo-even toch „goeiedag” zei, doch waar Jeus de griezels van voelt. Je gelooft het niet, Crisje, maar het zei hem werkelijk goeiedag en slofte toen de zagerij binnen. Antoon van Bree is het! En nu is het gescheld al begonnen. Het leven is rot, zuurachtig gedoe, rotzooiachtig is het! Hij heeft het schelden geleerd en hij zal woorden leren, Crisje, waarvan je rilt en beeft en dán zie je hem anders. Wat hij hier te leren krijgt is niet veel soeps, doch dat weet je immers.

„Verdikke nog aan toe”, moppert hij tegen zichzelf, „dat ha'k gistere motte wette.” Hij had dan direct de benen genomen en Zutphen-Emmerik gepakt. Hij beeft vanbinnen en zijn hartje doet echt pijn, Crisje, maar hij kan hier

niet onder vandaan, hij moet dit aanvaarden. Je ziet het, er is hier al van alles gebeurd, en toch heeft hij nog geen hand uitgestoken, ook zijn baas is er nog niet. En komt dat nu door Antoon van Bree?

Ja, Jeus, dan had je Antoon van Bree maar niet moeten uitschelden voor lange zak. Hij en Gerrit hebben Antoon voor lange zak uitgescholden, hierna echter renden ze weg en verstopten zich in de tuin van tante Trui. Antoon rende ze achterna, maar kon de jongens niet vinden. En nu moet Jeus in de zagerij werken waar Van Bree is. Daarom beeft hij vanbinnen. Hij beseft nu, hij had het niet moeten doen! En, Jeus, kan Antoon van Bree het helpen, dat hij zo groot is geworden? Durfde jij tegen je vader „Lange Hendrik” zeggen soms of „lange zak?” Je overmoedige bui kost je nu een pak rammel en eerlijk is eerlijk, je hebt het verdiend. Je loopt nu regelrecht in zijn handen, juist met Van Bree heb je te maken.

Maar Antoon van Bree verdwijnt in de zagerij, hij lacht vanbinnen. Jeus voelt nattigheid. De lange Van Bree denkt, nu zullen wij het beleven, we zullen echte lol krijgen en ook dat kost niks. Wat is onze Lieve Heer toch goed voor een mens. Hij vergeet niks. Antoon was het gebeuren al vergeten, doch nu moet ook hij het aanvaarden, dit is 'n bestiering (hogere leiding)! Ineens staat zo'n brokje leven voor je neus en dan moet je handelen. Waar gaan we nu heen? Antoon kauwt op zijn pruim, hij spuwt ook van zich af, Jeus ziet het en ook daar zal hij nog plezier van hebben, indien hij in staat is om het als menselijk genot te beleven. In Antoon van Bree kriebelt het vanbinnen en hij is 'n lolmaker. Telkens beleef je weer iets nieuws, denkt hij, en als dát er niet was, had het leven niets te betekenen, maar het is er altijd! Tijd om na te denken krijgt Jeus nu niet meer, de meesterknecht is er.

„Dag, Muhlenhof!”

„Dag, Jeus. Zo, hie'r bun ik now. Maor bú gijj now al aan 't uutruste, gijj hangt zo lekker tege de paole aan?”

Hoor je het, Jeus? Wat heb je nu te zeggen? Dit is verkeerd. Muhlenhof geeft hem nog:

„Dat zulle wij ow hie'r wel aflere, Jeus. Das ter zo uut. Hie'r moje schoefte. Kom maor met mien.”

De man heeft gelijk, Jeus, aan luizakken hebben ze hier niets. Ze betalen je hier echt geld, maar daarvoor vragen ze je zweet en bloed. Je had een andere houding moeten laten zien, dat lusten ze hier en dan toon je wat je wilt. Nu ben je in hun ogen 'n lamzak. Ze denken nu, jou interesseren alleen de centen. Hij krijgt nog van Muhlenhof:

„Ik zal ow efkes ow arbeid geve, Jeus” en nu sloft Jeus achter de meesterknecht aan, die hem regelrecht naar Antoon van Bree brengt. Is dat even schrikken? Het zweet breekt hem uit, hij zakt bijna door zijn knieën van

angst.

„Van Bree, hie'r is Jeus van moe'der Crisje”, zegt Muhlenhof. „Gééf dèn zie'n arbeid!” en tegen Jeus:

„Dèn is ow baas hie'r. Wat dèn tege ow zeid moje naor luustere.”

Dat is het nu. Had je dit gedacht, Jeus? Van Bree is je baas. Nu heb je met de lange zak te maken en met geen mens anders! Ook dat zul je spoedig leren kennen. Muhlenhof verdwijnt, hij staat nu tegenover de lange zak van de Grintweg en durft Van Bree niet in de ogen te kijken. Antoon stelt hem echter gerust. Hij krijgt te horen:

„Zo, Jeus, now zulle wij is beginne, wâ?”

Schuchter kijkt hij dat leven in de ogen. Heeft Van Bree het geval soms vergeten? Hij prevelt iets tot de Lange, heel beleefd valt er over zijn lippen:

„Van eiges, Van Bree. Wij motte now beginne.”

Antoon peilt het kereltje van Crisje. Hij heeft al het een en ander van dit leven gehoord, maar hij weet niet alles. Hij gelooft het ook niet, ze kunnen hem nog meer vertellen. Nu die levensbron voor hem staat, wil hij er wel iets van weten en moet dit leven hem eens menselijk en oprecht verklaren wat ervan waar is. De Lange voelt zich best vanmorgen, het leven geeft je altijd weer iets aparts te beleven en dat lust hij. Jeus hoort al:

„Dat lanterfantere, zo saoves in 't duuster, Jeus, is toch ook niks gedaon, wâ?”

Hij schrikt. Erg is het. Hij beeft ook, Crisje. Van Bree is het dus niet vergeten. Integendeel, de narigheden zijn begonnen. Het leven slaat hem midden in zijn gezicht. Wat wil je, Jeus? Antoon heeft nog meer, hoor maar:

„Grote minsche uutjauwe, die heel hard motte warke um der te kunne komme en die zurge hebbe dat ze zwat zie'n, die motte schoefte van smarges vroeg tot saoves laat en schéél kie'ke van honger en dus, das arg! Da's toch wel 't argste wat ter is, Jeus, dat kan 'n mensch nie't geleuve, maor ik hèt 't dan maor motte slikke. Denk gijj da'k geliek heb, Jeus?”

Wat moet hij nu zeggen. Toch kijkt hij Van Bree in de ogen en even later valt er over zijn lippen:

„Gijj hèt jao geliek, Van Bree. Van eiges, gijj hèt geliek.” Onmiddellijk denkt hij: ik moet goede vrienden worden met Van Bree, dit is het ogenblik. Bliksemsnel overdenkt hij zijn toestand. Nu moet het gebeuren anders is hij nog niet gelukkig. Antoon hoort nu:

„Wí gijj 't mien vergéve, Van Bree?”

Hij lijkt als een oud mens, denkt Antoon. Innerlijk is Van Bree nog niet zover. Jeus denkt: stamp mij nu maar in elkaar, dan ben ik er ineens af. Maar Antoon heeft tijd zat en denkt er het zijne van. Hij wil z'n voldoening beleven, Jeus. Antoon wil van innerlijke smart niets weten. Ook al raakte Jeus

hem eventjes en bestreek het gevoelsleven van het kind heel even zijn lange lijf, zover is het toch nog niet. Antoon geeft hem nog:

„Now staon wiij tege oaver mekaar, Jeus, en motte dat met mekaar uut-make. En wiij motte met mekaar warke. Maor ik dach zo bij mien eiges, toen gij en Gerrit mien veur „lange zak” dacht te kunne uut schelde, dèn lup nog wel is in mien hande. En kie’k now is aan, hie’r zun wiij now allebei.”

„Jao, Van Bree” is alles wat hij nu heeft te zeggen, hij kan beleefd z’n hoofd buigen. Antoon weet het al, met hem zullen ze lol hebben, dit joch heeft je iets te zeggen, het leven is prikkelend wispelturig én zeker. Of is het iets anders, Antoon? Jeus kijkt even om zich heen, de razernij raakt zijn binnenste, hier leeft er van alles. Je wordt eigenlijk van voren en van achteren geslagen, denkt hij, en kan het onmenselijkste met je gebeuren. Hij zal ervoor uitkijken, maar al die dingen interesseren hem hevig. Het heeft aan je leven iets te zeggen en je bent nu iets, je kunt iets vertegenwoordigen. Maar het éne floept het andere ondersteboven. En waarom zijn de mensen zo kifterig tegen elkaar? Hij denkt hierdoor Antoon zand in zijn ogen te strooien en dan zal hij wellicht dat geval vergeten. Hij geeft Van Bree:

„Das allemaol zwaore arbeid, Van Bree. En ’t is hier jao um gek te worre.”

Antoon weet waarheen hij wil en z’n gesmeigel zegt hem geen cent.

„Zo, dach gij dat. Maor daor zui wel aan wenne, wâl!”

„Van eiges, Van Bree”, geeft hij hem rap terug en denkt, het gaat best. Antoon geeft hem:

„Gao’t maor is met mien. Daor gund in de hoek steet ow kurf en ow schup. Gij mot toch ow gereedschappe hebbe.”

„Van eiges, Van Bree, ik mot mien gereedschappe hebbe.”

Antoon geeft hem zijn spullen. Hij bekijkt ze en denkt: is dat alles?

„Is dat nog niet genoe’g, Jeus?”, vraagt Van Bree.

Hij moet even denken, Antoon. Een schop en een mand? Moet hij dan geen beitels hebben? Niets anders? Wat kun je met een schop en ’n mand in het leven beginnen, Van Bree? Zeg het nu zelf? Niks! Hij dacht, dat het leven in de maatschappij veel moeilijker was. Is dat alles? Hij kijkt Van Bree in de ogen, hij wil weten of die hem wil belazeren en hem wel alles geeft wat hem toekomt. Honderden dingen vliegen er door z’n kop, hij ziet Crisje, Teun en Miets, ook zij hebben ermee te maken. Antoon volgt hem en denkt, wat wil dit kleine leven van de Grintweg?

Ja, Antoon, dat had je niet gedacht, hè? Jeus wil meer dan ’n schop en ’n mand, hij is niet tevreden met die spullen. Zijn leven staat open voor ingewikkeldere zaken en dat zul je straks ook van hem leren kennen. En eerst dan ga je wellicht van zijn leven houden. Zijn denken en voelen werkt aanstekelijk, Antoon. Je leeft erdoor, en het geeft je iets anders, omdat het

je mét het „eigenlijke leven” verbindt! Dit is maar een aanloopje, Van Bree. Kijk zelf en je weet het.

Jeus kijkt naar de draaiers en de zagers en Van Bree begrijpt wat hij wil.

„Dát, Jeus, kump eers later. Eerst moje 't begin lere.”

Hij geeft zich over, hij buigt al. Antoon krijgt:

„Van eiges, Van Bree, dat kan'k begrie'pe.” Nu kan hij beginnen. „Now mot gij is goe'd luustere, Jeus. Gij zie't al de dreiës, wâ? As die goe'd beginne vlie'ge ow de krulle um de ore. En die motte naor 't ketelhuus van ow ome Jan. Gij wèt zeker, dèn is daor masjenist.”

„Jao, van Bree, dat wèt ik.”

„De krulle motte bij um komme, deur ow krulle lup hie'r de boel.”

„Kan'k begrie'pe, Van Bree.”

„Das alles, Jeus. Heij mien begrepe?”

„Jao, Van Bree, ik wèt 't now.”

„Maor gao't maor mèt mien, dan zak ow dat is efkes uutlegge.”

Nu hij Van Bree wil volgen, bedenkt deze zich en zegt:

„Laote wij maor derrek 'n mand vol krulle mèt neme, Jeus, dan lope wij nie't veur niks, wâ?”

„Jao, Van Bree.”

Antoon scheidt de mand vol en slingert het gevaarte op z'n ruggetje. Hij voelt zich al bijna gekraakt, maar hij laat het niet merken. Toch heeft hij al gezien en voor zichzelf vastgesteld, hier hoeft hij niet bij te denken. Het ketelhuis van ome Jan is net om de hoek, drie minuten hier vandaan; de broer van Crisje heeft daar iets te zeggen en is zijn ome Jan. Ome Jan, hij weet dat al zo lang, wordt uitgescholden voor sultan en voor leeuw, waarom, dat weet hij niet. Ook hem zullen ze, dat kan hij begrijpen, wel zo'n scheldnaam geven, elkeen heeft zo'n ding gekregen. Maar wat hij hier allemaal ziet, wil hij leren. Elk ding heeft iets aparts voor zijn leven en daar zal hij het zijne van in zich opnemen. Maar waarom hebben de mensen scheldnamen gekregen? Vader noemden ze: „de Lange Hendrik”, doch dat moest je eens proberen waar vader zelf bij stond. Dan viel er een pak rammel, want vader was voor geen mens bang. Geen mens durfde vader in z'n gezicht te zeggen: Lange Hendrik. Alleen moeder mocht dat, maar dat is te begrijpen.

Antoon sloft naar het ketelhuis, hij volgt de lange Van Bree. Maar ome Jan is een saggerijn. Dat is een man, die eigenlijk nooit eens opgewekt lachen kan. Hij heeft ome Jan nog nooit zien lachen. 'n Lachje van ome Jan is als 'n mirakel. Waarom kan ome Jan niet lachen? Maar ome Jan heeft hier een bende te zeggen of ze hadden hem geen machinist gemaakt. Dat zal wel! Als ome Jan hier niet was stond de boel stil. Van eiges ... dan konden ze niet werken. Ome Jan zorgt, dat de boel draait. Maar door zijn krullen! Van eiges ...

sjouwend en proestend, kuchend en spuwend, omdat ook Van Bree spuwt en pruimt, naderen zij het ketelhuis en daar kan hij zijn krullen kwijt.

„Hie'r, Jeus”, geeft Antoon hem, „kui ow krulle kwiet. Smiet maor neer, wij gaon derrek weerum.”

Hij kijkt in de ogen van ome Jan, doch die ziet hem nog niet. Wil ome Jan hem dan geen goeiemorgen geven?

„Dag, ome Jan.”

„Zo, Jeus. Hie'r kui de krulle bij smie'te.”

Is dat alles? Heeft de sultan niks anders te zeggen? Zie je wel, ome Jan is saggerijnig. De sultan heeft nu al de duivel in. Hij kan het voelen. Hij zuigt de gevoelens van ome Jan in zich op en dan weet hij het. Maar wat wil de sultan? Hij geeft de grote man van het ketelhuis:

„Van eiges, ome Jan. Ik zal der veur zurge.”

De stugheid van zijn oom bevalt hem niet. Doch het raakt hem evenmin, tenminste, dat denkt hij. In elk geval, dat is hem duidelijk, moet hij voor de grote mensen opletten of ze brengen hem in de narigheid. Hier moet je voorzichtig zijn. Maar bij hem thuis kan ome Jan doodvalle. Hij snapt nu niet, dat moeder zo lang met ome Jan kan praten. Geen lachje zie je op dat lelijke gezicht, dat geel is geworden van de warmte. Dan had hij ook maar geen machinist moeten worden. Eigen schuld is het. Maar ome Jan doet altijd, of hij morgen niet meer te eten heeft en dat is zielig. Moeder zei het zelf en vader kon ome Jan niet zien. Hij heeft vader eens tegen moeder horen zeggen:

„Wat is dat toch veur 'n apekloot, Cris.” Hij heeft er hard om gelachen, zo leuk was het. En toen liet vader z'n moeder alleen zitten met haar broer. En dat heeft vader niet om niets gedaan, vader wist, die man, drukt je huis in elkaar. Vader heeft nog meer gezegd, maar wat was dat ook weer? Toen zei moeder nog, dat vader dat niet mocht zeggen waar de kinderen bij waren. En toch heeft hij het gehoord en vader had gelijk. Ome Jan is een saggerijn. Toen hij er ook nog iets van wilde zeggen, zei moeder tegen hem:

„Mond dich, Jeus, da's mien bruur en ow ome Jan.” En toen hij Crisje wilde vragen, waarom ze hem voor „leeuw” en „sultan” uitscholden, liep moeder van hem weg. Maar ome Jan is 'n zak van 'n man, een „bevert”! En heeft die ook over hem iets te zeggen? Hij beseft reeds, hier staat hij voor een bende bazen, waarvan hij de opperste baas nog niet eens heeft gezien. Doch ook dat komt, Jeus. Nu eventjes al dit nieuwe verkennen.

„Mien God nog aan toe”, hoort de lange Van Bree hem kermen, „wat veur vure en wiele zun dat toch. Daor moje jao bang veur worre.”

Ome Jan scharrelt hier dag in dag uit en er gebeurt niks. Maar die is er dan toch maar geel van geworden. Dat komt natuurlijk van die hete vuren. Van eiges, das nog al glad! Maar het leven is mooi, het leven is prachtig, Crisje,

hij heeft het uitgevonden, hij weet het ineens. Het is enorm wat hij hier ziet en zal beleven. En Crisje, ome Jan kan lachen! Jeus ziet het, hij staat er met zijn neus bovenop. Heeft hij ome Jan dan niet gekend? Van Bree vertelt zijn ome een mop en de sultan lacht. Hoe is dat mogelijk. Waarachtig, moeder, ome Jan kan lachen. Een machtig wonder is het.

Antoon keert terug naar de zagerij. Jeus kan beginnen. Het werk is geleerd, althans hij weet wat hij heeft te doen. Indien hij nu zorgt, vertelt Antoon hem nog, dat de krullen bij ome Jan komen, dan heeft niemand hem te com-manderen, dan kan geen mens hem op z'n dak zitten. De Lange voegt hem nog toe:

„Wat daor leid, Jeus, is van zaoterdag. De dreiës motte nog beginne. Die zun now de beitels aan 't sliepe.”

„Dat hèk in de gate, Van Bree. Ik dank ow wel. Ik zal der veur zurge, Van Bree.”

Met beleefdheid, denkt hij, doe je alles in de wereld. En als hij heel beleefd is, zal Van Bree wel anders over hem denken en hem dat andere vergeven. Of is Van Bree het soms al vergeten? Van die lange krijgt hij niks te weten, hij weet het nog niet zeker, dat vanbinnen zegt hem niets. Bij andere mensen gaat het vanzelf. Als je die mensen aankijkt vanbinnen, dan zeggen ze je alles. Maar Van Bree niet, die is potdicht vanbinnen. Ja, Crisje, ook dat heeft hij voor zichzelf al uitgevonden. Wat is het leven toch mooi, machtig is het leven. Maar hij moet denken. Voor zichzelf rekent hij uit, dat hij een klein radertje is van de grote maatschappij. En het werk is eenvoudig. Een kind kan het. Dat hij aanstonds moet draaien zoals het grote leven het voor zijn zieltje bepalen zal, dat begrijpt hij nog niet, Crisje. En dan Jeus, is er van links-, noch rechtsaf sprake meer, je kunt nu maar één weg bewandelen en naar de mannen die nu iets hebben te vertellen, luisteren en je hoofd buigen. Over enkele uurtjes wil je er wellicht niets meer mee te maken hebben, doch dat heb je zelf in handen.

Hij scheidt z'n mand vol, slingert het gevaarte op z'n smalle schouders, doet één stapje voorwaarts en moet dan aanvaarden, dat dit vervloekte ding niet wil zoals hij het heeft bedoeld. De mand en de krullen slaan tegen de grond en hij kan van voren af aan beginnen. Hij foetert al:

„Das gadverdikke nog aan toe ook wat. Dat zak ow is aflere. Dach gij, da'k niks had te zegge? Dat zó gij wel wille, wâ?”

Ze horen hem foeteren, maar hij tracht opnieuw de mand met krullen op z'n schouders te wippen. Het is waarachtig niet zo eenvoudig. De mannen volgen hem en hebben ontzag voor zijn leven, maar ze moeten niet lachen.

„Moje dat zie'n”, valt er over zijn lippen. „Hèt gij niks andes te doe'n? Mot gij mien uutlache? Heij eiges nie't motte beginne?”

Goed zo, Jeus, laten ze toch naar zichzelf kijken, dan hebben ze narigheid zat. Waar of niet? Jan Lemmekus volgt hem. Jeus weet, Jan is de beste draaier en de eerste „poeletoerder”, ook dat heeft Bernard hem verteld. Ze zien nu dat het lukt. Even kijkt hij nog naar het gedraai, want dat is het mooiste wat er is, hij zou dat willen leren. Machtig is het! Heel iets anders dan hetgeen hij hier heeft te doen. Dit is niks! Dat kan Teun ook. De mand is vol en nu foetsie, naar ome Jan. Het lukt! Jazeker, kijk zelf maar, Van Bree, het lukt ineens. Hij heeft z'n mand stevig in zijn handen, het ding schuifelt wel naar links en rechts over z'n rug, maar daar komt verandering in. Ome Jan is niet in zijn buurt. Even 'n oogje wagen en dan terug. Hij zal maar bij Jan Lemmekus beginnen.

„Dag, Jeus.”

„Dag, Jan.”

„'t Is fijn, Jeus, dat gij bij ons bunt gekomme. Ik heb ow vader goe'd gekend, wâ? Jao, ik kwam wel nie't zo vul bij ow aan huus, maor ow moe'der kent mien des te beter en dat zui nog wel heure.”

„Jao, Jan, van eiges, ik wèt 't.”

„Kui ow arbeid al, Jeus?”

„Ik mot ter nog aan wenne, Jan.”

„Das te begrie'pe, Jeus. Gij mot maor zo denke, alle begin is moeilijk. Maor aij 't eenmaal kent, geet 't van eiges.”

„Jao, Jan, dat wèt ik en ik zal der veur zurge.”

Jan zet zijn beitels aan en wil een praatje maken, maar dat kan hij zich niet veroorloven, hij heeft er geen tijd voor. De mannen willen wel praten, merkt hij. Jeus weet niet, dat de bovenste baas dat gehang niet duldt en kan uitstaan. Hier moet je altijd iets in handen hebben. Heeft Lumwald dat eenmaal gezien, dan laat die man je niet meer met rust en begint het getreiter. Lumwald is streng, Jeus, en hard. Hij is 'n Duitser. Wanneer je die man hoort praten wil je hardop lachen, maar dit moet je dan maar eens proberen, je ligt er dan onmiddellijk uit. Hij kijkt zich alweer de ogen uit. Alles heeft zijn interesse, want hij wil vooruit in de wereld. Wat de mannen daar doen, dat is een vak. Dit is niks! Maar hij moet voor Crisje en zijn huishouden geld verdienen. En zo'n machine is iets wonderbaarlijks.

Jawel, Jeus, zo is het. Maar al deze mooie dingen draaien door de menselijke machine en hierdoor liegt en bedriegt, moordt en brandsticht de mens, waardoor hij zichzelf heeft verloren, doch dat snap jij nog niet. Indien je dit allemaal kent Jeus, dan voel jij je wellicht doodongelukkig en wil je met al die mooie dingen niet meer te maken hebben. Ik zou je willen zeggen: kijk goed uit je ogen en denk over alles na. Eén ding is zeker, wil je vooruit in het leven, dan kost het je vlees en je bloed en zul je ook zweten dat je zwart ziet.

Géén cent krijg je cadeau, Jeus, niks niet!

Antoon van Bree komt er even bij staan en luistert, hij knipoogt tegen Jan, maar hij heeft nog iets te zeggen.

„Geet 't al, Jeus?”

„Jao, Van Bree. Ik heb 't al geleerd, wâ? Hie'r kan 'k jao bij zinge.”

„Das sotemietes gauw, Jeus. Is 't nie't zo, Jan? Ik mot zegge, Jeus, ow kop kan arbeië.”

Jan kent Jeus al jaren. Mina, die Jeus de eerste luiers gaf, is 'n goeie vriendin van Jan en Anneke. Jeus kijkt in de mooie ogen van Jan, die men hier de geleerde noemt, maar ook Jan werd een blauwe kiel aangetrokken. Jan is een natuurkind. Voor zichzelf, vrouw en twee meisjes, heeft hij 'n klein paradijsje opgebouwd en Jan heeft afstemming op het gevoelsleven van Jeus. Jeus zal aan Jan een goede vriend krijgen. Ook Jan is door het leven geslagen, of wat is het eigenlijk? Waarom mag je niet leren wat je gaarne zou willen en waar je geschikt voor bent? Daar zijn centjes voor nodig en die waren er niet. Jan volgt Jeus. Dat zo'n kind naar een fabriek moet, is jammer en een schande. Het grote leven geeft Jeus iets te beleven waarvan Jan de wetten kent, maar hij moet ze niet. Toch heeft ook hij zich moeten buigen, er bleef hem niets anders over. Jan had dokter willen worden, hij heeft een knobbel voor studie, maar dat begrijpen ze hier niet. Jeus moet werken, aan al dat gepraat heeft hij niets. De krullen van zaterdag moeten weg. Door te kletsen komt hij er niet. Maar de mannen laten hem niet los, allen hebben hem iets te zeggen en te vragen. Waarachtig, hij ziet Johan, zijn eigen neef ook. Johan van de sultan is draaier en was hij al vergeten. Jeus krijgt van hem:

„Dag, Jeus.”

„Dag, Johan.”

„Now bú gijj der één van ons, wâ?”

„Jao, Johan, van eiges, 't mos ter van komme.”

Jan en Van Bree glimlachen. Antoon voelt, dit kind kan denken. Hij is net als een oud mens. Johan vraagt weer:

„Heij der schik in, Jeus?”

„Jao, Johan, das te begriepen, wâ? Maor ik mot geld verdie'ne.”

„Das waor, Jeus. Moe' der kan 't now wel gebruuken. Daor zun now zurge zat. Ik wèt ter jao alles van.”

„Jao, Johan.”

„Das fijn van ow, Jeus, dat gijj maor derrek bunt begonnen. Maor ik was van marge wat laat en dat wil ik inhale.”

„Kan'k begriepen, Johan. Daor kan'k inkomme.”

Antoon voelt zich vanbinnen al gekieteld. Moet je dat joch horen praten. Johan denkt ook. Hij weet het, Jeus is een oud mens, want dit leven geeft

je telkens antwoorden met prikkels. Voor Jan Lemmekus is Jeus als honing voor zieke kinderen, hij krijgt van dit leven niet genoeg, Mina heeft hem alles verteld en nu is Jeus in zijn omgeving gekomen. Dat wonder moet nu krullen sjouwen en heeft dit rotte leven te aanvaarden. Jan zal straks een wijntje drinken van onze Lieve Heer, en die wordt hem dan door 'n ander leven geschonken. De mannen weten het, vandaag is onze Lieve Heer gelukkig. Hoe meer mensen het dagelijkse aanvaarden, des te spoediger komt er geluk, vrede en rust op aarde en wordt het werk in de maatschappij eerlijk verdeeld. Er lopen er nog zat rond die geen hand uitsteken en te lui zijn om te werken, die niets anders doen dan 'n anders leven leegzuigen. Is dat niet zo, Van Bree? En ook dat zal Jeus spoedig leren kennen. De mannen leren hem hóé hij de korf behandelen moet. Het gaat: één, twee, hup zei kée ..., door 'n slag rust de mand op zijn schouders. Maar twee meter verder ligt het ding alweer tegen de vloer. Van Bree zegt:

„Dat mot gii met 'n sjwoeng doe'n, Jeus. Kie'k maor naor mien, dan zak ow dat is in één keer lere.”

Hij weet het nu, hij snapt het ineens, maar hij moet lachen om het woordje sjwoeng. Dat is natuurlijk Duits. Hij probeert het opnieuw en nu lukt het. Thans die grote deur uit, wat gebukt lopen, het is noodzakelijk voor de korf want dan rolt dat ding niet zo heen en weer. Strompelend komt hij bij de deur, die vanzelf open en dicht gaat, ziet hij. Maar sommige mannen geven er een trap tegen, anderen doen dat wat rustiger en dat zal ook hij doen, aan dat getrap heb je niets. Je schopt je klompen maar kapot en er is nog geen geld voor nieuwe, hij moet dat geld eerst verdienen. Nu vlug naar ome Jan, wellicht kan hij daar – voor zichzelf – even 'n praatje maken. Er valt van alles te leren en te zien in deze ruimte en de draaiers zijn begonnen, hij heeft ook daarmee rekening te houden, Crisje. Hij heeft eigenlijk geen rust meer en het leven heeft hem al aanvaard, doch het eist zijn zieltje op, z'n zweet ook. Hij weet het nu Crisje, het leven is voor hem als een vuil monster, een geprikkeld beest is het!

Hij ziet dat ook en heeft het te aanvaarden. Ome Jan scheidt maar raak. De krullen vliegen de oven in en dat gulzige beest vreet ze op, dat dier krijgt niet genoeg. En ome Jan, ziet hij, blijft saggerijng, doch dat moet hij weten. Moet je dat gezicht eens bekijken? Het lijkt nét 'n vuile schort van Miets, een vuile lomp is het! Maar wat voor 'n afschuwelijk vuur is dat toch? Het lijkt nét als de hel is. Maar dat is het niet, hij gelooft niet dat je daarin moet branden, dat kan onze Lieve Heer niet goedvinden en dat was de ruzie met mijnheer pastoor. Het is ook als het vagevuur, maar ook weer niet; omdat je daarin wordt verdoemd wil hij er niet mee te maken hebben. Vuile sultan! Van dat geknetter zou je angstig worden. Lelijke sultan! Hij scheldt ome Jan

vanbinnen uit, maar ome Jan hoort het niet.

„Koje mien now maor heure, sultan!” Hij scheldt ome Jan, de saggerijn, zijn huid vol, Crisje. Geen mens die hem iets kan doen, ook de Leeuw hoort niets. Lekker, hij kan die saggerijnen uitschelden waar ze zelf bij staan en ze horen het niet. Een bedankje krijg je niet. Gele duivel! Waarom noemen ze hem sultan? Stik dan maar, sultan! Hij denkt verder. Hij sloft terug. Jan Lemmekus is de geleerde. Van Bree noemen ze de lange Antoon. Die daar, noemen ze de zoepert, die man verzuipt zo nu en dan zijn weekgeld en dat weten de mensen. En die daar noemen ze de gepofte kastanje, omdat hij gepofte kastanjes lekker vindt en er voor hem niets anders bestaat. Die daar noemen ze de ... „verrekken kui, ik mot warke” ... slingert hij het leven van al die mannen toe, aan kletspraat heeft hij niets. Maar waarom hebben ze die scheldnamen gekregen? Loop naor de haaie ... valt er nog, ook hem zullen ze wel zo'n scheldnaam geven. Zijn rugje, Crisje, is gloeiend heet, de spanning vreet aan zijn zieltje, zijn hart bonst, maar zijn hersens werken op volle kracht. Ook al trillen zijn benen zo nu en dan, toch houdt hij zich staande, maar een jongen van zestien nam hier de benen. Hij ziet rood en groen en dat ligt ook op z'n snuit. Er is één gelukje vandaag, het weertje is best, anders kreeg je hem met een vuile kou terug, doch dat gevaar is er nu niet.

Was het maar vast zaterdag, dan komt hij met een bende geld thuis, want hij heeft dan één gulden en vijftig cent verdiend. 'n Enorm kapitaal is het, je kunt er van alles voor kopen. Teun, Miets en moeder hebben iets nieuws nodig. Maar hij houdt geld over, Crisje. Het komt best in orde, maak je nog geen zorgen. De mannen zien het nu, het kunststuk is geleerd. Hij slingert z'n mand op zijn schouders, alsof hij nooit iets anders heeft gedaan. Het is nú even bukken, door de knieën zakken, rechterarm 'n ietsje verdraaien en dán alle kracht op de linkerarm zetten en dán direct de rug in evenwicht houden om de mand op te vangen, dán onmiddellijk jezelf omkeren en de eerste stap doen in de richting van het ketelhuis. Juist, zo is het. Even door de knieën zakken en nu sjwoeng! Nog één stapje en de krullen liggen bij ome Jan. Dat sjwoeng is natuurlijk van Stein, ook die is een Duitser. Die man heeft al een arm verloren door z'n gezaag en doet het nóg. Een goed mens is Stein. Daar staat Willy. Ook al 'n draaier en ook die heeft als hij krullen gedragen, doch kent nu een machtig vak. Indien die vooruitzichten er niet waren, Crisje, geloof het, dan had hij de benen al genomen, want dit is niks! Het woordje „sjwoeng” is iets leuks. Je kunt er ineens een hoop door zeggen en hij zal het niet vergeten. Het is waar ook, z'n loopje moet veranderen. Het doel is, Crisje, meer zekerheid, vlug alles bedenken en dan hebben ze hier niets te zeggen. Hij zal zijn werk berekenen. Aan kletspraat heeft hij niets en bovennatuurlijke zaken interesseren hem nu niet meer, „die” mensen moeten thans

maar ergens anders kijken, hij staat er niet meer voor open. Mooie paradijzen hebben geen betekenis meer, je kunt er niet van eten, die zijn goed voor kleine kinderen. Hij weet ook al, hier lachen de mannen om dergelijke zaken. Alleen Jan Lemmekus niet. Zijn Lange en José is hij vergeten. Hij is bezig om zich volkomen voor het leven open te stellen en er alles voor te geven, Crisje. Hij heeft zijn jeugd al begraven en dat in een kort half uurtje?

Er zijn mannen die om mijnheer pastoor moeten lachen, die man heeft van hun gezweet en leegbloeden geen verstand. En hij voelt, Crisje, ook de schrijnende waarheid, want hij is vanuit een heilige wereld in een vuile stinkende drekput gestapt en komt er eerlijk mee voor de dag, hij draait er geen doekjes om. Hij wil het leven recht in de ogen kijken, Crisje, en hij weet het, al deze rotzooi moet hij in zich opnemen, maar wat voor Jan Lemmekus een groot schandaal is. Wat wil dit kleine Harpje van onze Lieve Heer beginnen? Ome Jan roept hem tot een prettig halt, de fluit van ome Jan geeft hem even rust. Hij mag nu zijn boterhammetjes eten en z'n koffie drinken, 'n mirakel is het. Het is iets bovennatuurlijks. Het behoort tot de mannen, het is 'n ogenblik in je leven om nooit te vergeten. En daarvan wil hij echt genieten. Johan en vader hebben er thuis alles van verteld.

Maar wat voert Antoon van Bree met zijn mand uit? De Lange doet iets, hij ziet het en wil Van Bree begrijpen. Van Bree heeft gelijk. Daar staat de mand beter. Een goed mens is Van Bree. Toch zo kwaad niet, maar hij had hem niet voor „lange zak” moeten uitschelden en heeft er nu echt spijt van. Voelt de Lange (Van Bree) dat niet? Hij zal het nooit meer doen. Doch nu eten. Dat is waar ook, hij hoort nu bij de grote garde. Gerrit Noesthede had het altijd over de grote en oude garde. Hij weet thans wat het is. Maar een garde is ook een kloek met kuikens, een bende kinderen en een juf, dat is toch ook een garde? Maar kinderen hebben niks te zeggen. Hij dacht echter in het gezicht van de lange Antoon iets anders te zien. Hij heeft zich zeker vergist, het is er nu uit, maar het heeft met zijn mand uit te staan. Van Bree wil zeker ook de mand rust geven en dat kan hij begrijpen. En nu, lekker eten en drinken, Crisje, hij wil genieten van dit kostbare moment, hij wil je danken voor elke hap, elke slok koffie, omdat dit alles tot de grote mensen behoort. Smaakt het de grote mannen ook? Zal wel niet, want ze slokken de boel maar op en vinden het doodgewoon. Maar wat willen ze nu weer van hem? Mag hij dan niet even zijn geluk beleven? Daar heb je ze al.

„Smikt het, Jeus?”

„Jao, Jan, van eiges, 't smikt mien best.”

„Dat zie'k, Jeus, gij nèmt van zukke grote happe, wâ? Maor mien hemel nog aan toe, Jeus, wat zie'k? Eiere van eige tute?”

„Van eiges, Jan, wie hèt now gin eige tute?”

Van Bree moet alweer lachen. Dit is even een kwartiertje om iets te beleven. De woorden van Jeus prikkelen zijn lange lijf, het directe reageren van het joch heeft iets aparts, er zit schwung in. Antoon heeft iets voor hem en zal Jeus nu plezier van hebben. Er valt al:

„Vertel mien is, Jeus, wie van ow hèt now de haan van tante Trui zie'n zondagse pak uitgetrokke, gijj of Bennad?”

Hij denkt, wat wil Van Bree nu? Antoon wil echter antwoord hebben. Het duurt hem te lang en hij vraagt weer:

„Now, zeg 't is? Moje daor zó lang aover piekere? Mien God, wat hebbe de minsche motte lache. Maor wat hebbe ze daor ook 'n schande aover gesproake. Waor of nie't, Jan?”

Hij zegt niets, hij denkt stik Van Bree, laat mij met rust. Maar de lange Antoon wil meer van hem weten: „Now? Wie was 't? Wí gijj mien is antwoord geve? Ik vraag ow wat, Jeus.”

En dan valt er over zijn lippen: „Wat zak ter van zegge, Van Bree, da's al zo lang geleje.”

„Da's um zo te zegge, glad vergete, wâ? Maor dat kú gijj ons nie't wies make. Hèt gijj de haan dan nie't in de hemel kunne vinde? Hèt Petrus den nie't de hemel uut gesmette? De minsche zeije dat, Jeus. Blote konte hadde ze daor nie't neudig en dat was ow schuld en wil ik now wette.”

Hij voelt zich geraakt. Van Bree wil hem pesten en daar wil hij nu juist niet over praten. Het is waar, Jan. Antoon haalt altijd de kleine menselijke drama's voor de dag en verbindt ze dan aan een doodgewone bak, waar de één om licht en door hem aanvaard wordt, doch door anderen niet wordt ge waardeerd. Ook Jan wil er niet mee te maken hebben. Meestal gaan er huishoudens over de straat en dan vermaken zich de grote mannen. De Lange trekt zich van geen mens iets aan en vraagt weer:

„En wie hèt 't now gedaon, Jeus? Gijj of Bennad? Gijj kunt ummes zo goe'd kie'ke?”

Dacht Jan het niet? Natuurlijk, Van Bree wil zich door Jeus vermaken. Van Bree wil dit leven belachelijk maken en daar moet Jan niets van hebben. Voor zijn persoonlijkheid, zijn de gevoelens van Jeus heilig. Antoon haalt al die heilige zaken door de stront, weet Jan, en schaamt zich nergens voor, als er maar lol is. Meestal gaat het om het leed en de smart van anderen, en dan wordt het getreiter banaal, het heeft je nu niets meer te zeggen, het is het goede van 'n mens bezoedelen. Maar Jeus reageert fel. Antoon hoort:

„Wat hebbe hemele now met kale konten uut te staon, Van Bree?”

Het is de handschoen voor Van Bree, het gevecht is begonnen. Het joch reageert, maar waarom, denkt hij, wil Van Bree hem met heilige zaken verbinden? Weet Van Bree soms iets van zijn leven af? Als Antoon beslist wil

weten wie de haan van tante Trui geplukt heeft, valt er:

„Wí gij mien dan zegge, Van Bree, wí gij mien wies make, dat gui verstand hèt van hemele?”

Antoon voelt dit als een belediging. De andere mannen moeten lachen en Jan Lemmekus geniet. Antoon bijt terug:

„Wèt gij dan wat van hemele af, snotkuuke?”

Hij denkt: stik maor ... en voelt zich pijnlijk geslagen. Wat wil die Van Bree toch van zijn leven, waarom laat die man hem niet met rust? Antoon heeft nog iets, hij hoort nu:

„Wí gij dan zegge, dat wíj gin onze Lie've Heer hebbe?”

Hij moet even denken. Antoon gaat verder en geeft hem: „Now? Hebbe wíj 'n onze Lie've Heer, jao of néé?” En dat is tien minuutjes in de zagerij. „Mien hemel, das arg, dat hék in mien leve nog nie't met gemaak.”

Hij denkt, hij kijkt de rij af en dan valt er iets, waaraan Antoon niet eens denkt en kan Jan weer genieten.

„Ik zal ow is wat zegge, Van Bree. Ook al bú gij hier duuzed maol mien baas, dan hoe'f ik mien nog nie't deur ow te laote peste? Waorum wí gij mien hebbe, Van Bree?”

Dat is een volwassen man, denkt Antoon. En dat mensje wil hij nu lekker pesten. Hij heeft met dit oude mens nog een appeltje te schillen. Maar eerlijk is eerlijk, Antoon, deze zit. De Lange lacht, de andere mannen luisteren, er valt hier iets te beleven. De week begint best, je bent nu gauw de zondag vergeten. Ook Johan moet lachen. Maar kan Johan van de sultan, zijn eigen neef, hem nu niet even helpen? Staat die soms aan de kant van de lange Van Bree? Is Johan hadstikke gek? Zou hij nooit doen. Hij kijkt ze één voor één in de ogen en bijt terug. Vuile lange drel, foertert hij vanbinnen. Doodvalle kui, lange zak! Antoon hoort niets, hij scheldt. En moet daar nu dit volk om lachen? Moet je die kerels eens zien, je zou ze. Zijn dat nu mensen? Ook Johan krijgt van hem te horen: „Waorum moje lache, Johan?”

„Mak dan nie't meer lache, Jeus?”

„Maor 't liekt wel of gij der plezier in heb, Johan.”

„Das nogal glad, Jeus. Begint gij now ook met mien al ruuzie te make?”

„Wi gij dan zegge”, reageert hij bijtend van zich af, „dat ik begonne bun um ruuzie te make, Johan?” De Lange neemt het woord, de rest lacht en heeft pret.

„Dat is ook wat, Jeus, gij wod jao al kwaod? Maor 'n gemene streek was het. Maor vertel mien is, hèt ow vader ow nie't bont en blauw geslage, zo as Bennad dat van 'm gekrege hèt, toen gij de haan zien boks uut getrokke had? En wie hèt die grote pere van Hosman gejat, Jeus? Gij of Bennad? Gij wèt 't now zeker al, wíj wette alles van ow, gans s'Heerebarg wèt 't.”

Antoon krijgt iets te horen en dan weet hij het ineens. Jeus zet alles op alles, nu hij eruit gooit:

„Gij kunt verrekke, Van Bree! Aij dat maor wèt.”

Wanneer hij nu denkt, dat Antoon hem een flink pak slaag zal geven, komt er ineens redding en hulp, ome Jan fluit, het machtige kwartiertje is voorbij en aan het getreiter een einde gekomen.

Toch hoort hij nog van Antoon:

„Ik zal ow is wat zegge, Jeus. Gij smiet mien daor naor mien kop dak verrekke kan, wâ? Maor ik dach bij mien eiges, dat gij toch 'n andere jonge was, maor gij bunt jao krek as de res, zo rot as wat. Ik heb mien eiges lelik in ow vergis. Ik zal dat is tege ow moe'der zegge. Ik hèt met ow nog nie't in de geut gelege? Ik hiet Antoon van Bree en gin Roelofse, begrepe?”

Hij kijkt, Van Bree is nu kwaad, doch dan had hij maar niet moeten beginnen. Die man kan niet tegen gepraat en hij lokt het zelf uit. Nog is het niet genoeg, hij krijgt:

„Gij bunt van mien nog nie't af. De fluit hèt ow gered, andes ha'k ow wat wille vertelle.”

Zo, is dat zo, Antoon, maar Jeus denkt, de „droedels”. Wat een kring van 'n kerel is dat toch. Die man zoekt ruzie en kan er niet tegen. Hij geeft Van Bree nog terug:

„Dan had gij maor nie't motte beginne, Van Bree. 't Is ow eige schuld, aij dat maor wet.”

Antoon geeft hem nu geen sjoege meer, hij zaagt al, maar hij volgt hem nog even, aanstonds kunnen ze weer even lachen. Het wonderbaarlijkje kwartiertje, Crisje, is volkomen in de drek gevallen. Ze hebben het voor hem verknoeid, hij heeft er geen sikkepit van genoten. En dat door die lange Van Bree. Zijn boterhammen zijn op, de koffie ligt in zijn maag, hij heeft alles opgeslurpt en een bende ruzie. Het leven is rot, Crisje, het leven is maar een vuile boel, afschuwelijk is het! Maar Van Bree kan stikken. Voor die man moet hij opletten, denkt hij. Als hij voor die man niet oppast, dan beleeft hij een bende narigheid. Toch wil hij het bij Van Bree weer goedmaken.

„Van Bree, gij bunt toch nie't kwaod op mien?” Antoon geeft hem vlug terug:

„Ik zal ow is wat zegge, Jeus. Wij hie'r zun allemaol harde arbeie's en motte veur vrouw en kindere surge. En gij zie't 't eiges, wij motte heel hard schoefte u'm der te komme. Maor zukke woorden als gij mien naor mien kop smiet, das nog arger as al dit schoefte en daor bun ik van geschrokke. Eerlik, dat is tevel veur mien lief. Ik bun, ook al zeg ik 't eiges, heel zach van binne. Ik kan nie't tege zukke harde woorde. Gij mos ow wat schame. Mien eige vrouw zol dat nie't doe'n en ook nie't tege mien durve te zegge. Néé, dat

kan 'k van ow nie't begrie'pe. As mien vrouw dit van mien heurt dan bú gij nog nie't gelukkig."

Hij denkt, hij moet dit even verwerken. Wat wil Van Bree toch? Wat heeft hij dat leven toch gedaan? Is hij zelf niet begonnen? Hij geeft Antoon terug: „Van eiges, Van Bree, ik ken ow vrouw, ik zal now veurzichtig weze."

Hij voelt nu, Van Bree gooit het er te dik bovenop. Die man wil hem maar belazeren, de Lange overdrijft en nu is de aardigheid eraf, als Antoon krijgt: „Och jao, Van Bree, ik zal 't nooit weer doe'n. Ik wist nie't, dat gij zo gevuilig was, van eiges, dat hak kunne wette."

Hij kijkt Antoon in z'n ogen. Hij hangt er eigenlijk bij, lekker zo tegen de machine aan van de Lange en wacht af, of Van Bree soms nog iets te zeggen heeft. Mijn hemel, Jeus, Van Bree is het niet, de bovenste baas is er en nu zul je het horen. De man stormt op hem af, Jeus hoort:

„Zo, stese jets al te sjoekeloere? Hesse nichts anders zu tun?"

„Maor", had hij willen zeggen, „Van Bree vroeg mij iets en dan moet ik toch antwoord geven", maar dat „maor" is net zat voor de baas en er vliegt onmiddellijk:

„Nichts zu maore hier! Nichts, verstande? Verstese? Arbeite und snell, oder heraus hier. Fort! Snell aus meine Augen ... fort!"

Hij hoort het, de baas is woedend. Maar zegt Van Bree niets? Ook die krijgt nu zeker een pak slaag. Die baas is ja net als een wild beest, denkt hij. Waarom zegt Van Bree nu niets? Waarom volgt Van Bree hem nog? Hij kreeg daar even voor zijn biljetjes, het is raak ook. Onverwachts sloeg het leven hem midden in zijn gezicht. En dat door die Van Bree. Mien God, kreunt hij – waar kwam dat spook zo ineens vandaan? Is die kerel even krankzinnig? Moeder, ze trappen mij de deur al uit en dat is de schuld van die lange zak. Van Bree zegt niets, maar Antoon loenst, hij ziet het. Kon hij dan niet tegen de baas zeggen waar het om ging? Hij pakt de mand beet, ineens ligt het ding weer tegen de grond, Van Bree en de mannen lachen hem uit. Ook dat nog, hij weet nu ineens, waarom Van Bree de mand daar zette. Een bonk smerig vet zit eraan het handvat gesmeerd. Is dat even lol? Nu niets laten merken, niets, dan kan Van Bree ook niet lachen. Hij veegt de vuiligheid van z'n hand, grijpt de mand beet, slingert met een ruk het gevaarte op z'n schouders en scheldt intussen Van Bree de huid vol.

„Baste kui, lange zak ..." Vuile bende! Dat heeft Van Bree hem geflikt. De mannen hebben hun lol, hij vindt er niks aan. Nu wég hier. Hij sloft naar het ketelhuis, loopt gebukt en kijkt naar de grond, hij ziet niets van het andere leven. Ineens voelt hij een plof en tegelijk ligt de mand tegen de vloer. Wie heeft hem dat weer geflikt? Mijn God, nu gaat hij de laan uit, de baas is het. Hij rende dit leven bijna van de sokken. Kan die man dan niet even begrij-

pen, dat hij op tien dingen tegelijk moet letten, Crisje? Néé, dat begrijpt dit leven niet. Op stuk van zaken heeft ook hij maar twee ogen gekregen en geen tien. Hij kijkt het vreselijke monster midden in het gezicht, doch daar moet het innerlijk niets van hebben. Dat sist hem tegemoet:

„Kannst du nicht aus kucken? Kannst du nicht aus die Augen kucken?”

Dat is tweemaal hetzelfde zeggen, denkt hij en had hij van zo'n grote baas niet eens verwacht, doch het snijdt door zijn ziel. Maar het monster heeft nog veel meer voor hem nu hij hém het „jao” teruggeeft.

„Maor ik mos toch naor de grond kie'ke, baas?” Hij zei het heel beleefd, Crisje, maar je kent Lumwald wel, die neemt dat niet. „Wenn ich spreche, mein lieber Mann, kannst du schweigen! Verstande? Du solst schweigen! Verstese? Schweigen!”

„Jao, baas, ik zal der veur zurge.”

„Du bist eins van der lange Hendrich?”

„Jao baas, dat was mien vader.”

„Und jetzt nicht mehr?”

„Jaowel, baas, van eiges, maor mien vader is toch dood?”

Denk je, Jeus, dat je nu leuk een praatje met je baas kunt maken? Je had onmiddellijk aan je krullen moeten denken. Nu zul je het hebben.

„Was willst du jetzt ? Hie'r mit mir kletse? Bist du ganz verrückt geworre? Snell, wir betale ja nicht für nichts!”

Hij pakt de mand bij de oren en trekt het ding over de grond. Hij denkt: ik sta er toch dichtbij. Voor de baas is dat met het werk vloeken. Wat is het leven moeilijk, Jeus! Het zweet breekt hem uit, de baas vreet hem bijna op, als hij nu te horen krijgt: „Du dumme Gans. Das ist ja die Korbe kaput machen. Und eine Korbe kost mehr als du in die ganze Woche verdie'ne kannst. Bist du denn gans verrückt?”

Hij weet het niet meer. De krullen vliegen over de grond, hij is er zenuwachtig van, het is om dol te worden. Nog hoort hij:

„Aufheben die Korbe, oder es gibt Prügel!”

„Jao baas” ... geeft hij beleefd, met zijn goeie bloed aan het opperste gezag, maar het helpt hem niets. De baas wil geen gepraat van je leven horen, Jeus, ga toch verder! Maar die man praat toch tegen hem. Moet hij dan geen antwoord geven? Néé, hier niet, Jeus. Eerst wanneer de baas je vraagt om iets te zeggen, dan mag je hem antwoord geven. Hij begrijpt er niets van en het is heel erg, Crisje. Zoiets heeft hij in zijn leven nog niet beleefd. Dit is waarlijk om gek te worden. Zijn beste bloed loopt weg, maar dat ziet de baas niet!

„Mund halte, habe ich gesagt”, valt er nog en kan hij vertrekken. Maar hij denkt alweer. Prügel? Wat is prügel, moe'der? Dat woordje dondert in zijn kop, het heeft hem geslagen. Hij moet het niet vergeten, het is iets bijzonders,

dat voelt hij best, maar het klinkt belachelijk ook! Prügel? Het is eigenlijk om je gek te lachen. Máár, hij moet voorzichtig zijn. Bij die man weet je niet meer of je zelf nog leven bezit. Bij die man sta je voor een grafkelder. Die man graaft voor jezelf een graf en dan trapt die man je erin en dan krijg je met zijn wormen te maken. Hij wil niet in dat graf, hij moet eroverheen springen en proberen, dat die man er zelf in dondert. De lange Van Bree ook, anders heeft hij geen leven meer. Goed zo, Jeus, dat is het! Mooie gedachten zijn het, als je dit even volgt en tegenover de grote mannen uitspeelt, dan kunnen zij je nog meer vertellen en dan krijgen ze jou niet meer te pakken. Waar deze gedachten zo ineens vandaan komen, hij weet het niet, doch ze zijn er! En hierdoor voelt hij die levens aan, gaat hij het binnenste van die mannen begrijpen. Veel soeps is het niet, dat weet hij al, Crisje! Ze zuigen je bloed uit je ribben en ze hebben hier met geen mens medelijden. De baas gooit hem in de kuil en dan gaat het zand van de baas over zijn lijk. Maar dat zou die vuile mof wel willen. Doodvalle kun je, Duits gedoe! Vuile hond! Stik voor mijn part!

Nu hij voor ome Jan staat en die ook nog begint, breekt z'n klomp, Crisje. Alsof het nog niet genoeg is, het bloed stroomt nu uit zijn ribbetjes weg. Heeft die lelijke sultan soms aandeel in de winst? Die denkt nu baas te worden, natuurlijk, als deze weg is wil de sultan regeren. Stik! Barst, vuile sultan! Geel gezicht! Sotermieter op! Als de sultan hem geeft:

„De baas hèt jao geliek, Jeus. Das jao geld wegsmiete veur niks! En zo'n kurf kost 'n hoop geld”, stijgt het bloed naar z'n hersens en spuwt hij van ellende het vuur midden in diens vuile snuit. Ook dat beest heeft ermee te maken en die baas is als een vuile duivel en de sultan is niet anders. Hij heeft vanbinnen over zoveel onrechtvaardigheid, zoveel ónbegrijpen in één mens, over zoveel drek; tegen varkens zou je menheer zeggen, maar niet tegen deze mensen! Die zijn erger dan varkens! Ze stinken, moe'der! Máár ... de „droedels"! Ze kunnen verrekken! Vanbinnen geeft hij ome Jan nog:

„Aij now nog is bij ons thuis komp, trap ik ow de deur uut!” en kan de leeuw het mee doen. Nu weet hij ineens, waarom ze ome Jan voor leeuw uitschelden. Dat komt, doordat die man zo leeuwig is. Nu heeft hij nog iets geleerd ook. Vuile leeuw! Saggerijn! Hij weet het, ook de sultan is gevaarlijk. Een schijnheilige is het, een strooplikker is het! Een grotere teleurstelling hadden ze hem niet kunnen bezorgen. Het leven wordt onzeker. Even sukelt hij toch nog in gedachten door de machinekamer. Weer verkeerd, Jeus. Je had gauw moeten maken dat je hier wegkwam. De baas houdt je in de gaten en jij doet net alsof er niks is gebeurd. Dáár heb je hem al, Jeus, nu zul je het hebben.

„Stese hie'r nog te sjoekeloere? Denkst du wirklich, das wir verrückt sind?

Komm mit!”

Nu hij dat „komm mit” niet direct begrijpt, vliegt de baas op hem af en trekt hem het ketelhuis uit, regelrecht naar een stapel manden. Wat wil de baas nu weer doen? De wildeman zoekt iets, merkt hij. Wat wil dat stuk vergif nu weer met hem beginnen? Is zijn korf niet goed? Waar, lieve Crisje, is dat nu weer nodig voor, ze willen hem bewust kraken. Is hij nu niet in een drekkige hel gestapt? Zijn dit geen duivelen? Is het leven niet verschrikkelijk? Mijn hemel, baas, dat had je eens moeten proberen als Fanny het zag. Fanny had je verscheurd, Fanny kan niet tegen snauwen en Jeus vindt dat afschrikwekkend, je slaat nu elk ontzag uit het leven. En dat heeft hij nu te aanvaarden, Crisje, maar maak je nog geen zorgen, hij weet precies wat hij wil en Jeus zal dit varkentje voor zichzelf slachten. Já, Crisje, het is nog geen twaalf uur. Er kan nog van alles gebeuren, wij zijn er nog niet.

„Hie’r”, zegt de baas en snauwt hem toe: „daz is eine bessere für dich. Hie’r geht ja mehr drin, was? Und jetzt kwik. Steje deine Zeit nicht zu verpumpelen. Macht schnell, fort jetzt, aus meine Augen.”

Hij grijpt de grotere mand beet en sloft weg. De man heeft hem niet eens geraakt. Hij dondert zelf in dat graf. Weer zo’n woord waar je het gif van proeven kunt en smaakt als bedorven vis.

„Verpumpelen?” Hij barst vanbinnen, hij moet er hard om lachen. „Verpumpelen?” Allemaal Duits gedoe, hij wil er geen woord van leren. Dat gooien ze bij ons voor de varkens!

„Das jao um gek te worre” stuurt hij naar het grote gevaar, en begrijpt nu, dat je mensen kunt haten. Alles is hier rot! Alleen Jan Lemmekus is een goeie man. Van Bree gaat de goot in en ome Jan moet opgehangen worden. Fanny, nu had je mij kunnen helpen, maar wij krijgen die bullebakken nog wel.

Het Duits van Peter Smadel is hemels. Ook Peter kon geen plat, maar dit klinkt armoediger dan de „foekopot”! Deze man kan niets anders dan de mensen het leven verzuren. Wat is dat eigenlijk voor een man? Moet je z’n neus eens bekijken. Wat was vader dan mooi, moeder. Zo’n man zou ik nooit willen hebben.

In de zagerij zien de mannen dat ze hem te pakken hebben gehad. Z’n één gulden vijftig krijgen betekenis. Ze hebben ook zijn zweet en bloed opgezogen, maar hemzelf krijgen ze niet kapot. Antoon ziet het, maar ook hij kan de „droedels” krijgen, hij wil met niemand meer te maken hebben. Vieze, smerige Van Bree? Je gaat eruit! Je trapt een mens maar in de narigheid. Antoon is er als de kippen bij.

„Zo, Jeus, van eiges, ze hebbe ow in de gate gekrege. Ik mot zegge, now kui bewie’ze hoe stark gij bunt.”

Stik! Hij geeft Antoon geen blik, die is schuld van alles. Al die mannen

zijn rot. Néé, Varwieck en Stein zijn beste mensen. Johan en Willy hebben hem niets gedaan, maar Johan had hem moeten helpen. En nú, de krullen moeten weg en zo gauw mogelijk. Elke schop moet vol in de mand verdwijnen. Hadstikke vol of hij speelt maar met de krullen. Die dribbelpasjes van zostraks, moeten veranderen. Hij zal er een flinke pas in zetten, anders verliest hij te veel tijd. En thans wég! Wanneer hij bij de deur komt die vanzelf open en dicht vliegt, slaat dat vervloekte ding juist de verkeerde kant op en tegen z'n kop. Jeus slaat met mand en krullen tegen de grond. Ook dat nog. En wat hij te horen krijgt is het armoedige:

„Das jammer, Jeus. Ik wist nie't, dat gij van de andere kant aan kwam lope. Kui dat begriep'e, Jeus?”

Een grote bult midden voor z'n kop, een halve neusbloeding, een kleine duizeling, Crisje, is hetgeen hij nu weer moet verwerken. Hij vliegt de zagerij binnen, grijpt een bezem en veegt de boel bij elkaar. Antoon van Bree grinnikt. Natuurlijk, Jan Lemmekus ziet niks en Johan van de sultan doet krek het eigeste. De mannen begrijpen het, hij wordt hier links en rechts geslagen. Was er nu maar verdoemdheid, Jeus, dan kon je ze één voor één laten verdoemen, maar dat geloof je zelf niet! Wat ze te horen krijgen, Crisje, is vreselijk, al die lelijke woorden krijgen nu betekenis voor zijn leven en hij is dankbaar, dat hij ze geleerd heeft.

„Baste kui! Verreke kui! Ongelukkige stakkes! Luuze kééls!”

Ziezo, dat is voorlopig weer net zat en nu verder. Hij raapt zichzelf bij elkaar, slingert het gevaarte op zijn nek en huppelt toch, ondanks al die narigheid, naar ome Jan. Hij voelt vanbinnen een jeukerig gevoel. Já, je zou zeggen, het streelt hem zelfs en nu kan hij tegen zichzelf zeggen, ik ben niet eens kwaad. Ook op ome Jan niet. En om dat te bewijzen, geeft hij de broer van Crisje:

„Wat veur vure zun dat toch, ome Jan?”

Is het nu niet om gek te worden, Crisje? De sultan wil van zijn gesmek niets weten, je eigen broer draait hem z'n rug toe en smeert 'm. Hij moet even denken, hij moet dit verwerken, een andere slag is het en raak ook, midden in z'n snuit, net op zijn neus. Hij wrijft even over z'n bult – die heeft het gevoeld en blaft weer: „Stik dan maor veur mien pat ... Verroes dan maor aij nie't andes wilt. Maor bij ons in huus komt gij der now nie't meer in! Vuile leeuw!” De mensen interesseren zich niet voor kinderen, Jeus. Ze hebben je gemakker niet nodig. Ze begrijpen je niet, sta nu toch op eigen benen en geeft ze geen woord meer. Géén gedachte, Jeus, je krijgt er toch narigheid voor terug. Even kijken, dit alles is toch de moeite waard, denkt hij, het verzacht het andere vanbinnen. Als z'n ome Jan dat ziet, keert het gevaarte terug en hoort hij, Crisje:

„Gij mos beter ow bes doe'n hie'r. Al dat geklets oaver dinge, waor gij toch gin verstand van heb is ow tied maor verknoeie.”

Met andere woorden, Jeus, donder op hier! Ome Jan moet je niet. Innerlijk krijgt de sultan weer een pak slaag. Hij slaat hem midden in z'n gezicht, hij scheldt op de broer van Crisje en de sultan hoort het lekker niet. Máár, zag je dat, Crisje? Hij ziet, nu hij de sultan een pak slaag geeft, hij met zijn handen z'n gezicht bewrijft en dat is natuurlijk omdat hij hem fatsoenlijk heeft geraakt. Hij heeft nu iets uitgevonden, waardoor je de mannen kunt slaan en ze zien er lekker niks van. Je staat er zelf met je neus bij. Je geeft ze links en rechts op de snuffel en ze weten niet eens vanwaar ze die klappen krijgen. Zag je dat, gele sultan? Dartelend, met de mand huppelend, muziek zit erin, stapt hij de zagerij binnen. Maar in tien minuten, Crisje, is hij tien jaar ouder geworden. Dat was een heerlijk pak slaag. Als Jan hem vraagt, waarom hij vanbinnen lacht, já, dan moet hij daar eerst over nadenken, dat kan hij Jan zomaar niet vertellen, maar erg plezierig was het. Néé, Jan, die bult en die bloedneus kan hem geen cent schelen. Dat is maar „lariekoek”, dat heeft niets te betekenen, Jan. Maar grote mensen zijn straatarm. Door deze zekerheid is hij sterker geworden. Maar waarom schoefden al die kerels zo hard?

Een eeuwigheid is hij reeds onderweg, Crisje. Hij zweet zich 'n ongeluk, maar zo nu en dan kunnen er vijf minuutjes voor hem af en dan kan hij een bende leren. De grote wielen van ome Jan behouden zijn belangstelling. Hij geeft het eerlijk toe, ook al is er een bende narigheid, hij kan iets leren. Antoon heeft weer iets, hij wenkt hem tot hem te komen.

„Wat is ter, Van Bree? Hek weer wat verkeerd's gedaon?”

„Néé, Jeus, dat is 't um now nie't. Moje is luustere. Gij wèt toch, dat gij mien te pakke hèt gehad? Dat gij mien eiges pien het gedaon van binne? En now kui eiges vuule hoe'n pien ik van binne heb. Dat kan 'k ow laote vuule en dan vuult gij mien pien in ow eige boek. Hie'r, hold mien vinger maor vast. En now drukke, Jeus. Hadder drukke, dat is jao gin drukke.”

Jeus kijkt Van Bree in de ogen. Antoon geeft hem opnieuw:

„Hadder drukke, Jeus, eers dan kump mien pien in ow lie'f te zitte.”

Hij drukt harder, maar tegelijk hoort hij, onder in de broek van de lange Antoon: rats ... rats ... en nog eens rats ... een geknetter van jewelste. Antoon hoort al: „Gadverse vieze bees toch. Wat bú gij toch'n rotzak, Van Bree. Wat bú gij toch een smerege kéél. Gij bunt 'n rotmins, aij dat maor wet.”

Antoon had niet gedacht, dat Jeus hem zo de huid vol zou schelden. Vanbinnen in de lange (Van Bree) komen er kriebels. Nog hoort Antoon:

„Vies kreng! Lelijke smeerlap! Vies bees nog aan toe!”

Is dat genoeg, Antoon? Van Bree krijgt eigenlijk de duivel in. Hij kan het ermee doen. Jan volgt alles, hij hoort, dat Jeus van zich af bijt, maar hij ziet

tevens, dat Antoon groen en geel wordt. En dat is kif. Nu zul je het hebben, denkt Jan. De mannen lachen, nu Van Bree kijkt, of z'n broek niet stuk is. En dát is nu voor iets anders, Jeus. Antoon kan nog meer kunsten verkopen of hij was de lange zak niet, de onuitputtelijke zoeker naar wat levensvreugde, niet de „háál eruit wat erin zit.” Hij heeft bliksemsnel iets anders voor je leven bedacht. En dáár komt het.

Een goed gerichte pruim vliegt in het rechteroog van Jeus. Antoon hoort nu:

„Mien God, ó mien God toch, ik bun hadstikke blind. Ook dat nog! Mien God toch!”

Dat is voor Onze Lieve Heer. Van Bree krijgt nu iets anders te horen. Als een stormwind slingerend Jeus hem toe:

„Smerige hond! Vieze gemene hond! Rotzak! Stinkerige drel! Vieze-lange-zák! Gadverse lange zak! Smérig stuk drel dat gij bunt!”

Hij voelt het, het oog zit er nog in, maar hij is blind. Antoon kan het ermee doen. Hij lacht niet eens, hij kán niet lachen. Jeus heeft hem, waar al de mannen bij zijn voor „vuile drel” uitgescholden. Maar dat had Jeus vanmorgen eens moeten proberen. De mannen lachen, jazeke, maar ze kijken naar Van Bree en hebben medelijden met hem. Néé, Antoon, dit is geen aardigheid meer voor je. Je hebt een flink pak slaag gekregen en je hebt het verloren. En de lange (Van Bree) voelt het. Hij voelt zich geraakt, ziet Jan. Nu zal de lange (Van Bree) zich vertonen, doch dan staat Jan Lemmekus voor z'n neus en geeft hem:

„Antoon! Stéék gin hand meer naor dèn uut of gij krie'g now met mien te doe'n.”

Jeus veegt de pruimsap uit zijn oog, het vuile sap bijt eventjes de weefsels kapot, maar dat komt wel weer in orde. Nu hij met het andere oog ziet en tevens hoort, dat Jan Lemmekus naast hem staat, is hij die vuile ellende alweer vergeten. Antoon en Jan hebben elkaar iets te vertellen. Antoon staat machteloos, hij kent Jan. Indien Van Bree nu één hand uitsteekt, vallen er slachtoffers. Jan kan niet tegen onrechtvaardigheid en vecht nu tegen tien kerels. De lange (Van Bree) weet dat. Van Bree smoest iets, doch Jan geeft hem nog:

„Antoon, gij wèt 't. Dit is nét zat. Gij kunt nie't tege kaatse, Antoon. Maor dèn is ow te glad af. Is 't nie't zo, Van Bree?”

Antoon is sprakeloos geworden. Hij zaagt al en er is een vreemde stilte te beleven, een stilte, hoe bestaat het, onder al dit geweld kun je een speld horen vallen, door de kif en het pak slaag van de lange zak. Het is de heilige waarheid, Crisje. Jeus heeft Van Bree overwonnen. Stel je dit eens voor ogen. Indien Jeus vanmorgen dit „lange zak” naar Van Bree had geslingerd, dan

had je Jeus in het ziekenhuis mogen brengen. Thans heeft Van Bree het moeten aanvaarden, waar de mannen bij stonden en dat heeft hem nu geslagen. Hier heeft de lange (Van Bree) niet aan gedacht, Crisje. Deze lol geeft je een wrang gevoel, een onbehaaglijke pret is het waarvan je de nasmaak uren proeft. Antoon is echter niet zo gek en Jan Lemmekus niet waanzinnig, anders waren er slachtoffers gevallen. Jeus heeft de lange zak (Van Bree) van de Grintweg midden in zijn gezicht geslagen. Máár, Crisje, hij denkt thans aan zijn mooie leven terug. Het is hier maar een vuile bende, vergif is het. Van Bree krijgt hem niet, hij scheidt z'n mand vol en vertrekt. Wanneer hij dit alles goed begrijpt, Crisje, dan kan hij tegen twaalf uur z'n balans opmaken en tevreden zijn. Duidelijk én bewust zag hij het grote leven in de ogen, Crisje. Er is winst, geloof het.

Het kleine drama is voorbij. De mannen werken hard, elk voor zich volgen zij het gebeuren. Een kind van twaalf overwon een man van veertig. Zo is het, Lange! Jeus wil ondanks alles toch met het grote leven goeie vrienden worden. En als Van Bree ziet, dat het hem geen cent kan schelen, dan houdt hij vanzelf op. Nu sluit hij zich voor alles en elkeen af. Is dit nu alles, Jeus? Néé, nog niet, Antoon van Bree heeft alweer iets anders.

Er is er een jarig. Antoon praat met de jarige, hij wil zijn wrange smaak wegspoelen. Zo nu en dan komt er wel eens 'n borreltje. Bij de kammers zuipen ze zo nu en dan 's maandags en dan gaat die kale zondag eraan en is niet leuk meer. Antoon roept Jeus. Het leven van Crisje schrikt, wat is er nu weer?

„Jeus”, de Lange is het vorige vergeten, „gij mot efkes naor Jan Hieltjes. Hie'r zun de cente. Jan wèt wat wij wille hebbe.”

Even denken. Wat wil de lange Van Bree nu weer van hem hebben? Wat moet ik? Dan begrijpt hij het ineens en resoluut geeft hij Van Bree:

„Wat wí gij van mien, Van Bree? Wí gij dat 'k foezel haal? Mot ik veur ow foezel hale? Ik haal gin foezel veur ow. Dat hèk in mien leve nog nie't gedaon en dat doe 'k veur ow helemaal nie't.”

Antoon wil hem toch het geld in z'n handen stoppen, doch hij laat het op de grond vallen. Van Bree wordt woedend. Jan kijkt al. Nu de Lange toch z'n hand uitsteekt om Jeus 'n mep te geven, staan opnieuw de mannen tegenover elkaar. Jeus hoort nog:

„Wat wí gij, leleke snotneus? Gin foezel hale?”

„Néé” ... komt er van Jan.. „Antoon, gij hèt toch geheurd wat Jeus tege ow zei, dèn geet gin foezel hale. En now is 't net zat, Antoon. En nog één woord, Van Bree, of ik slaot der op.”

De mannen kijken. Jan krijgt schuim op z'n lippen. Nu kan er gevochten worden, Jan is zover. Maar de lange Van Bree kiest toch de beste weg, hij prevelt wel: wij luste der pap van, Jan, as gij gin snaps mot, wij wel – maar

Jan geeft hem terug:

„Das allemaol waor, Antoon, maor dèn geet gin foezel hale. Begrepe, Antoon? Raak dèn met gin hand meer aan, Antoon, of gijj krie'g now met mien te doe'n. Gijj kunt ook 'n kind 't hart uut de ribbe hale. Ik worg ow, Antoon.”

Van Bree weet het. Steekt hij een hand uit, dan staat vandaag voor de lange Van Bree het leven stil en op een dood punt. Jeus kijkt Jan in de ogen, Jan geeft hem:

„Veruut, Jeus, arbeië.”

„Jao, Jan. Maor gijj wod wel bedank.”

Hij weg, hij moet denken. Wanneer hij terugkomt, zijn de mannen aan het werk. Vanmorgen komt er geen snaps. Jeus van moeder Crisje haalde een vuile streep door de rekening van de lange Van Bree. Toch is Van Bree zo beroerd niet en (dat) zal Jeus nog wel leren kennen. Maar, hij heeft bijna het einde bereikt, nog enkele minuutjes en het is twaalf uur, Crisje. Dan zul je van alles horen en ken je hem niet meer terug. Hoe laat is het? Sinds vanmorgen, dat hij de deur uit ging, zijn er eeuwen voorbijgegaan. Hoe denken de hemelen erover? Waar is de Lange Hendrik? Waar zijn z'n engelen vanmorgen? Hebben zij hem alleen gelaten? Dat kan hem niet schelen en (daar) wil hij ook niets van horen, dit is van hem zélf! Nu hij bij Jan komt hoort hij:

„Dat mok zegge, Jeus, gijj wèt wat gijj wilt. En hold ow daor maor aan, dan kump alles bes in orde.”

„Jao, Jan, ik zal der veur zurge. Ik bun ow heel dankbaar.”

Jan begrijpt het. Hij voelt, Jeus geeft je alles. Het zit in z'n keel, want hij denkt aan de hemelen van Jeus. En toch, geen Onze Lieve Heer kan hier iets aan veranderen. Jeus moet zélf zijn richting bepalen en indien hij dat kan, heeft hij het te zeggen en kan het grote leven kijken. Hier kan geen lange zak tegenop klauteren, voelt Jan, Jeus kan tevreden zijn. Van Bree kreeg 'n verkeerde schaats, de lange gleed uit en viel in zijn eigen pruim, de spatten vlogen om z'n neus. Je moet erom lachen of je wilt of niet, maar een kind is een kind en een man kan zijn eigen ruimte niet vergeten. Er was veel bloed bij en een bende zweet vanmorgen en toch? De dag is nog niet ten einde.

Kan hij nu rustig werken? Heeft hij alles overwonnen? Néé en toch? Nu hij de opperste macht weer ontmoet, komt van verre het gebrom van dat leven hem al tegemoet. Wat wil die man nu weer? Is dat gekanker nog niet afgelopen? Vanbinnen is hij nu niet meer te benaderen. Moet die man dan altijd iets zeggen? Hij hoort al:

„Kwik, und aus die Augen kucken ... verstande?”

Hij heeft iets geleerd. De man krijgt geen stuip meer van hem te beleven. Hij zwijgt als een graf, Crisje. Hij is niet van plan om voor hem grafkelder te spelen, noch voor dooie diender, die man kan hem nog meer vertellen. De

„droadels”! Even later stijgt er vanuit zijn innerlijk: hoera ... leve de Grintweg! Fanny, ik ben er! Hoera ... ik ben er! Meteen slingert hij de krullen van zich af. De sultan kan doodvallen! Wat willen al die stinkers? Ik ben er! Het zaagsel stuift de sultan om de oren. En dat vuile beest daar, zal nu alles slikken wat hij het te eten geeft. Hier, 'n stuk hout van de lange zak. Vreet maar op, als ik er niet was, ging je het graf in, omdat je niets meer te eten kreeg. Stik! Barst! Verrekke kui! Is dat zat? Nog meer? Ik lach je midden in je gezicht uit. Vuil gedoe. Geel gevaarte, als je mij nu iets wilt zeggen, dan geef ik je niet eens antwoord. Wie nú nog? Is er nog iemand die iets te vertellen heeft? Néé, hier niet, dan maar terug naar de zagerij.

Een kind van twaalf, ruimte ... overwon in slechts enkele uren je maatschappij. Jeus heeft de lange Van Bree's schoenen gezoold, maar hij sloeg de spijkers er doorheen, de lange zak staat al te miauwen. Een jongen van de Grintweg trapte van zich af, omdat ook het leven hem sloeg. Jeus van moeder Crisje speelde met het volwassen bewustzijn en smakte het de oven in. Je kunt het horen schreeuwen. Dat is de tijdelijke verdoemenis, Crisje. De eeuwige heeft niets te vertellen, het tijdelijke is bewust overwonnen en uitgeschakeld. Toen viel Antoon van Bree in zijn eigen ellende en stonk een uur in de wind.

Dit is kunst, Jeus! Trap de vuile kop, het lelijke gezicht van dit leven gerust in elkaar, tot poeier, meer jongens en meisjes willen je daarbij helpen, maar zoals jij het doet, zo is het goed! Wat is het leven mooi. Hoe machtig is het leven toch, als je het begrijpt. Goed zo, Jeus, velen hebben je vanmorgen gevolgd. Allen hebben iets tegen je te zeggen, en dat hoor je later. Weer staat hij voor de grote baas. Nog is het geen twaalf uur. Waarom moet hij dat leven nog ontmoeten? Heeft Onze Lieve Heer hem dat leven op zijn dak gestuurd of herinnert die man zich, dat ook hij eens moest beginnen? Of wat is het? Maar hij ziet, dat leven is nu heel anders gestemd. Het is een wonder, voelt hij of is hij er glad naast? Wat zegt de baas?

„Geet es was besser?”

Jeus zegt niets. Hij wacht nu rustig af. Hij vertikt het om nú te praten, Crisje. De baas kijkt hem in de ogen. Jeus voelt iets, maar hij laat het de baas niet zien. Wat wil de baas nu toch? En dan valt er:

„Ná, geet es was besser?”

Hij voelt nu, dat hij mag praten en dan komt er:

„Gijj wod wel bedank, baas. Jao, van eiges. Ik hèt 't now geleerd. En ik zal mien bes blie've doe'n. Gijj kunt op mien rékene, baas. Ik zal hard arbeïë.”

Is dat nog niet genoeg, Lumwald? Is dit zat? De baas glimlacht, Jeus voelt, de baas heeft hem nu begrepen. Een andere leeuw heeft z'n tanden verloren, die weet niet meer wat bijten is. Hoe bestaat het, Crisje. En toch, hier heb je

de bewijzen. De tamboer-majoor is tevreden. Maar de roffel die Jeus hem te beleven gaf, steeg boven zijn leven uit en toen, Crisje, ontdooide er 'n menselijk hart, veranderde de kif vanbinnen door echt menselijk gevoel, medelijden was het niet, maar echte begrijpelijkheid. Je weet wel, dat gevoel, waar je zelf altijd het leven door zegende. Eerlijk is eerlijk, Crisje, de baas heeft zijn „orchideetje” bewust aanvaard. Vanmorgen. Nu is er niets meer. Het leven is wondervol! Jeus stuurt omhoog:

„Mien onze Lie've Heer, toch ... Gijj hèt ze jao allemaol te pakke. En gijj wod wel bedank.”

Hij laat wat tranen vallen, vruchtbaar sap is het, zijn zieltje is bezig gelukzaligheid uit te delen en dat aanvaarden grote mannen van 'n kind. Zeker, Jan, vanmorgen stond de wereld bewust op z'n kop en kun jij aan je Anneke en Mina vertellen, Jeus heeft het leven overwonnen, althans dit, dit bar slechte, en nu verder! De baas zet hem ineens op de eigen benen. De klap tussen zijn ribben voelde als honing zo heerlijk, er stroomt nu geen bloed meer, integendeel, Crisje, thans is er reine klaarte gekomen. Ze hebben hun lol gehad, de grote mannen. Maar wat is „verpumpelen” Crisje? Het leven heet „sjwoeng.” Zeker, er viel „Prügel” ... van eiges. En toen Jeus de lange zak vroeg:

„Van Bree, wèt gijj wat „Prügel” heet” ... en de Lange hem gaf: „Daor zulle wijj 't maor nie't meer oaver hebbe, Jeus” ... werd ook die duivel de zagerij uit gebonsjoerd, Crisje, en stond er een andere Van Bree voor zijn leven en vielen er tranen van geluk over zijn wangen. Antoon krijgt dan ook uit de grond van zijn hart:

„Ik bun toch nie't kwaod op ow, Van Bree.”

De Lange steekt hem z'n vier vingers toe. Jeus legt zijn hand erin – ze zijn thans vrienden geworden. De Lange kan zeggen:

„Ik ook nie't, Jeus, van eiges nie't, op stuk van zake wone wijj allebei op de Grintweg en zun kindere van onze Lie've Heer.”

Maar als Jeus er direct op volgen laat:

„Dan zun wijj now kiet, Van Bree,” weet Antoon weer, dat hij hem net 'n slag voor is en dat Jeus kan denken. Waarachtig, denkt de lange zak, wij zijn quitte; eerlijk is eerlijk en met een halfbewuste kop zagen is lelijk, want dat kan je nog meer vingers kosten, Lange! Een Universiteit is het! Zo'n aap toch, denkt Antoon. Hij heeft kinderen, maar deze van Crisje is met geen goud te betalen. Deze brengt het tot iets, Lange Hendrik, en daar ben jij niet eens voor nodig, deze is krek als jij was! Dat moet Antoon beamen vanmorgen. Ook hij leerde iets. En toen Antoon nog iets had, kreeg hij onmiddellijk terug:

„Ik kén ow al zo lang, Van Bree.”

„Zo, Jeus, is 't um dat, dat ha'k motte wette.” Jeus haalde álles uit de lange wat erin zat en legde nu tevens onder de neus van Van Bree zijn eerste gedachte van deze morgen: dat hak gistere motte wette, gadverdikke nog aan toe, dan hak in Emmerik gezete ... Dat is voor Antoon van Bree, en nu kan Antoon voor zichzelf uitmaken wat hij wil! Doorzagen of nú de benen nemen. Antoon kan tegen Jan zeggen:

„Dèn is nét as 'n old minsch, Jan, en gehaaid ook.”

„Jao, Antoon, das 'n groot minsch, daor heij geliek in. Maar wat gij gehaaid vindt, Antoon, dat zun veur mien hesses! Dèn hèt hesses, Antoon, en meer dan wij met ons allemaol tezame. Aij mien teminste begrie'pe wilt, Van Bree. Da's gevuul!”

„Zo, Jan, is 't um dat?”

„Gij kunt 't ter met doe'n van marge Antoon.”

Ze lachen er nu om. Jan geeft hem nog: „Dèn wèt 't, Antoon. En daor kump nog bij, wat goe'd is, motte wij grote manne nie't verpeste” ... en staat de geleerde, die het allerlaatste woord zegt voor Van Bree – en dan gaat ... van eiges ... het zand op de kist. Niet Jeus, maar Van Bree zat onder de stofelijke drek. En hij heeft wormen gezien als slangen zo dik. Door zijn eigen pruim! De geleerde heeft het gezegd. Menselijke intellectualiteit, weet Jan Lemmekus, zal tóch eens zegevieren over domme ruwheid en eerst dan komt er vrede en rust onder de mensen en gaan de harten voor elkaar open. Maar de pruim, ziet Jan, bijt nog, z'n oog is vuurrood. Antoon staat hierdoor voor z'n spiegelkje en ziet zichzelf. Crisje, je krijgt Jeus anders terug, zijn persoonlijkheid is sterk geworden, hij is aan een ander leven begonnen. Deze uren onder de mensen hebben ook hem weer geen windeieren gelegd! En tegen het grote leven kan hij zeggen:

„Aij dach, dat gij mien te pakke had, kan'k ow now zegge, ik heb ow achter ow rug uutgelache.”

Heilige waarheid, Crisje! En Jeus, de complimenten van boven! Onder het zich gereedmaken, de sultan kan elk ogenblik fluiten, vraagt hij Jan nog even:

„Jan, wat is akkoord?”

Jan schrikt, dacht hij het niet? Wél, Jeus:

„Accoord is ... mo'je goe'd luustere ... de baas gif mien zovul van één „doedzend” bussels wâ? En as ik ter now in die tied meer kan make, dan kík dèn efkes op mien hande en denk, wach maor, Jan, marge krië'g gij der van mien maor zovul veur en mo'je dat nog maor is probere.”

„Ik wèt 't al, Jan, bedank, daor kan'k inkomme.”

Zie je, denkt Jan, die ziet nu zijn toekomst al. De ellende ging overboord. Maar Jeus laat zich niet „kotwieke” of vanmorgen hadden ze hém alle veren

uitgetrokken. Antoon, zou je hem nóg even willen vragen, wie de haan van Tante Trui heeft geplukt? Je staat nú zélf in je nakende kont! Het is, denkt Jan Lemmekus, om je ja gek te lachen, maar er is te veel heilige ernst onder en nu laat je het. Je denkt nu aan heel iets anders. Nog fluit ome Jan niet. Antoon kan hem nog even bereiken en vraagt:

„Jeus, wí gijj 't nie't tege ow moe'der ... zegge, wa'k gedaon héb?”

„Van eiges nie't, Van Bree. Ik bun toch gin klein kind meer?”

Antoon zit nu met een prop in z'n keel te scharrelen en dat ding zit hem lelijk in de weg ook. En als er tegelijk nog valt:

„Maor dat van ow proem, Van Bree, dat was jao nie't neudig gewees. Gijj had jao mien oog kunne verpeste en dat zó gijj veur ow eiges ook nie't wille.”

„Wí gijj 't mien dan vergeve, Jeus?”

„Van eiges, Van Bree, maor dan zun wíj kiet.”

De Lange grinnikt vanbinnen. Dat joch moet je altijd antwoord geven voor nieuwe en volgende prikkels. Jan luistert, hij knipoogt tegen Jeus. En als Antoon hem nog geeft:

„Gijj kunt now zie'n, Jeus, da'k ook nog 'n hart in mien ribbe heb zitte” en hij hem teruggeeft:

„Wèt ik Van Bree! Gijj lach altied achter in ow kop”, staat Antoon voor een nieuw raadsel, voor andere prikkels en daar heeft hij Jan voor nodig.

„Wèt gijj, Jan, wat dèn daor tege mien zei?”

„Begriep gijj dat dan nie't, Antoon?”

„Néé, Jan, daor kan'k met mien kop nie't bijj.”

„Dan zak ow dat nog is efkes uutlegge, Antoon. Jeus meind ... en dan wèt gijj medeen dat 't jammer is dat dèn op de busselfabriek zit ... gijj lach achter in de kop en wil zegge, gijj bunt zo slech nie't, dèn kik deur ow lie'f, Antoon. Dèn kent ow beter dan gijj ow eiges kent, Antoon, en dat is alles.”

Zo is het, Jan. Maar een mug heeft de olifant te pakken gehad. Een nietig muskietje van Onze Lieve Heer stak hem in zijn slurfje en liet het monster rechtsaf slaan en toen links en even later wist Van Bree niet meer hoe laat het was en was hij zijn weg kwijt! Geloof het, Jan, Onze Lieve Heer schonk je vanmorgen een parfumpje eerste klas. Iets anders dan die van Antoon, die van Jeus kun je tussen leven en dood opsnuiven en hebben de engelen mee te maken. Je krijgt thans vleugelen. Je klapwiekt door het ruime leven en er is geen mens die je naar beneden rammelt, ze raken je nooit niet! Het leven, Jan, is stapelgek, het floept in en uit je ziel en het slaat je, indien je dat zelf wilt. Eerlijk is eerlijk, jullie waren vanmorgen in een paradijs. Ook de lange Van Bree. De andere mannen hebben geschoeft. Dan fluit ome Jan. Jeus is het eerste weg. Daar is Fanny.

Als Jan aan tafel piekert en zijn hemel vraagt wat hij heeft, kan hij zeggen:

„Ik dach van marge, Anneke, of ik geleufde, dat de engele bij ons wasse.”
„Begriep ik, Jan. Jeus, Jan?”
„Jao, Anneke, Jeus was het!”
„Das te begrie’pe.”
„Dèn hèt ons jao ’n ander leve gegéve, Anneke.”
„Begrie’p ik, Jan.”
„En dan hèk jao niks meer te zegge, Anneke. Dèn kump ter van eiges, Anneke.”

* *

*

„Fanny, mien Fanny toch. Hoe hèt gui ’t zonder mien gehad, Fanny? Z uut weze, Fanny. Gij mot nie’t zo janke, Fanny, wat zulle de minsche der now van denke? Stil now, Fanny? Heij mien van marge heure janke? Néé, wâ? Kom, wiij gaon naor moe’der.”

Antoon van Bree hoort dit. Antoon gaat altijd regelrecht naar de Grintweg, het is vijf minuten lopen, thans kruipt de Lange het gangetje door, achter de borstelfabriek óm, richting thuis. De Lange heeft waarachtig een traan in zijn ogen zitten en hij haalt het ding er niet eens uit. Integendeel, het doet hem goed, het kietelt hem vanbinnen. Is me dat een brok leven? Lange Hendrik – én Crisje, gefeliciteerd met je Jeus! Die hond kan janken als een mens schreien, denkt Antoon, en dat heeft hij in zijn leven nog niet beleefd. Hij wist niet, dat dit alles in zijn buurt leefde. Jeus van moeder Crisje, mag hem nú voor „lange zak” uitschelden, maar Gerrit moet het niet proberen, die z’n hals draait hij om. En ook dat is alweer te begrijpen, Lange!

Op de stoel achter de tafel, waar vader altijd zat, hoort Crisje zijn belevenissen. „Hoe was ome Jan veur ow, Jeus?”

„Mak ’t eerlijk zegge, moe’der?”

„Van eiges, was dèn dan vreg tege ow?”

„Das ’n saggerijn, moe’der.”

„En Johan?”

„Johan is andes, moe’der. Dèn kan wat begrie’pe. Maor ome Jan is ’n saggerijn!”

„Now, now, Jeus, zo arg is ’t toch zeker ook nie’t, wâ?”

„Néé, moe’der, maor aij die vure zie’t dan woje der bang van.”

„Ik wèt ’t, Jeus, ome Jan is ’n goeie masjenist.”

Ze praten zich even uit en aan het eind van hun gesprek mag de sultan weer op visite komen. Hij geeft toe, dat hij lelijk heeft gefoeterd tegen de

grote mensen, vies en smerig heeft gescholden en komen de weegschaaltjes van Onze Lieve Heer weer tot het eigen kleur bekennen.

„Kent gij Jan Lemmekus ook, moe'der?”

„O, jao, Jeus, dèn ken ik al zo lang. Jan is 'n goe'd minsch en dèn vrit Anneke op. Die kunne 't zo goe'd met mekaar vinde en Jan is 'n goeie vriend van Mina.”

Crisje vertelt hem alles over Jan en ook dat kan hij begrijpen. Maar ze ziet, hij is ineens ouder geworden, in enkele uren en door één gulden vijftig in de week. Hoeveel zal er van dit kind over zijn als het zaterdag is? De kinderen krijgen alles van hem te horen, straks moeten ze hem helpen om geld voor moeder te verdienen. Het getreiter is hij vergeten en van de pruim is niets meer te zien, merkt hij, omdat ze hem geen vragen stellen. Maar de kleinen moeten nu naar hem luisteren, hij is vader geworden. Waar of niet, Crisje? Nu nog even met Fanny ravotten, ook Fanny heeft er recht op om alles van hem te weten en hij wil zijn vriend niet verwaarlozen. Even later fluit ome Jan en kan hij weer vertrekken. „Dag moe'der?”

„Dag, Jeus, tot van aoved.”

Antoon van Bree heeft, ondanks alles, lekker gegeten en gedacht. Het smaakte hem vandaag bijzonder goed. Ineens komt hij tot schone gedachten. Ook hij weet, plezierige gedachten overrompelen meestal de innerlijke mens en zijn iets, waarvoor oud en jong openstaat. Leuke dingen zorgen voor inspiratie; nu spreekt het hart in een eigen en soms andere taal en is niet zo gek. Ook Antoon dacht, nu zul je het hebben. En toen zong 'n levend lijk een mooi liedje en voelde de Lange zich geprikkeld, aangeslagen, en gaf hij zich er volkomen aan over. Antoon weet nog niet, dat een levend lijk kan zingen, maar daarvan weet Jeus alles en is voor Jan Lemmekus het „college”! Je wandelt thans in de omgeving van 'n mens die leven en dood kent. Het is het geluk, dat boven alles uitstijgt en met saggerijng gedoe van de mensen niet te maken wil hebben, het omvat alles! Onze Lieve Heer en Zijn engelen hebben ermee te maken. En thans heet zo'n hartelijkheidje „menselijke liefde”! Als je daarvan veel bezit, dan ben je een geliefd menskind. Die Antoon toch, hoe komt 'n mens aan dergelijke gedachten? Nu kunnen echter de wonderlijkste dingen gebeuren. Het is inderdaad een wonder, je kent nu jezelf niet meer en je had nooit gedacht, dat je tot zoiets in staat was. En nu, dat zien Jan en Anneke vandaag ook, is er links, noch rechts meer, allen bewandelen één weg en dáárover kan mijnheer pastoor je heel veel vertellen.

Een mens wordt thans aangeraakt door paradijsachtige werkelijkheid. Wie daar niet voor openstaat is 'n onwillig menselijk karakter; heel het leven in de natuur volgt het, indien er sprake is van: heb je mij lief? Wil je met mij tezamen een lief huisje bouwen? Zullen wij tweeën even eitjes leggen en ze

voor Onze Lieve Heer uitbroeden ook nog? Als de mensen ons zien, beginnen zij ook en eerst dan volgen wij het: gá verder, doe als „IK” het heb gedaan en zorg voor voortplanting, maar verbeeld je niet dat je er alles van weet! En vrouw Van Bree dacht nu: die van mij is gek geworden, als dát mijn Lange nog is, heet ik geen Daatje meer, maar Theresia! Is dat wat?

Antoon sloft met iets onder zijn arm naar de borstelfabriek. Vanbinnen lacht de Lange, 'n volwassen mens is het, die kinderlijk voelt en weer 'n kind is geworden. Het kriebelt hem vanbinnen, het is heerlijk om het te mogen beleven. Voor Antoon zit hij reeds midden in de week. Zover is hij uit het alledaagse gerend, doch dat geeft niet, hij voelt elke stap en hoe is het mogelijk, hij is jonger geworden. Ook hij schaatst huppelend langs de Grintweg. Wie hem volgt, voelt, Antoon gaat naar een bruiloft, of wat is er met Antoon van Bree aan de hand?

Indien Jeus dit wist, dan speelde hij niet zo lang met Fanny, hij rende de lange Van Bree achterna, maar Jeus ravot onderweg met zijn liefde en weet van niks. Doch even later staan ze weer voor elkaar en zegt de Lange:

„Now moje is kie'ke, Jeus. Ik dach vanmiddag zo bij mien eiges, Antoon, gijj hèt wat goe'd te make. Maor dut uw oog nog pien, Jeus?”

„Néé, Van Bree!”

„Heijj tege ow moe'der niks gezeid?”

„Néé, Van Bree, wijj hebbe dat toch afgesproake?”

Antoon voelt zich nu weer anders gekieteld en geeft hem terug:

„Fijn, Jeus, gijj bunt 'n man van ow woord hék in de gate en dat lus ik ook. En daor zak wat tege inzette. Kie'k now is naor dit kussetje. Is dat wat, Jeus?”

Hij moet even nadenken. Wat is dat voor 'n ding? Hij vliegt even in de lange Antoon, het is daarin, dat hij van deze weet, wat dit te betekenen heeft. Nu hij voelt, wat Antoon voor hem heeft gemaakt, slaat hij achterover van geluk en jubelt tegen de Lange:

„Mien God nog aan toe, Van Bree, wat bú gijj 'n goe'd minsch. Dat hák motte wette. Da'k daor nie't aan gedach heb?”

„Begrie'p gijj now, Jeus, wa'k in mien vrijjē tied veur ow heb gedaon?”

„Jao, Van Bree, van eiges, ik begrie'p 't. Ik bun ow heel dankbaar, Van Bree.”

Jeus ziet nu, Antoon is zo kwaad nog niet. Hij begrijpt Antoon en als Jeus hem geeft, dat hij dit niet heeft geweten, hij gek vindt, dat hij dit niet wist, vliegen ze elkaar alweer in de haren, als er valt:

„Gijj kunt jao ook nie't alles wette, wâ?”

„Néé” ... geeft hij grif Van Bree gelijk ... „da's waor, Van Bree, gijj hèt gelijk, van eiges, ik kan niet alles wette.” Maar ze begrijpen elkaar en hebben het contact gevonden. Antoon geeft hem nu:

„Wí gijj now is zie'n, Jeus, wat wíj doe'n? Dan zak 't ow maor gauw vertelle, wâ? Wíj zulle dit kussetje efkes op ow mand spelde en kan den rug van ow meer verdrage en zal ow vader zaliger wel plezierig vinde, wâ?”

„Van eiges, Van Bree, dat zal vader wel luste. Dèn zút toch wel wat gíj veur mien heb gemaak, van Bree?”

Wat zegt dat jong nu weer? ... denkt Antoon. Zal zijn vader, die dood is, dit wel zien? Dood is dood! Hij kan er alweer niet bij en slingert die gedachten van zich af, voor zijn persoonlijkheid en wereld hebben ze nog geen betekenis. Antoon naait het kussetje op de mand en als zijn werk gereed is kijken ze naar het wonder en hoort de Lange en krijgt daarmee zoveel voor zijn werk, dat hij van levensgeluk omvalt:

„Now, Van Bree, verdie'n ik mien geld veur niks!”

Antoon voelt het, hij is dik betaald voor zijn hartelijkheid. Ook hij is in staat om smakelijk te lachen, zijn ziel voelt zich gestreeld. Jeus is als 'n zoon, Antoon knipoogt tegen Jan, ze begrijpen het. Zou je niet van alles voor dit jong bedenken om hem aan het praten te krijgen? Zulke leuke woorden krijg je te horen en die geven je 'n por tussen de ribben, het zijn van die lekkere kastanjes, gepofte heerlijkheden voor de „sproet”, waar ook Antoon van snoept en ze ineens lekker vindt! Maar Gradus daar, heeft er geen weet van. Het leven is prachtig, het ziet er vandaag goed uit, voelt Jeus, het leven kan hem nog meer vertellen. En dan verder! Van Bree, bedankt, duuzed keer!

Hij is bezig bij Gradus en ziet iets. Deze man kent hij niet en is de enige hier waarvan hij niets weet. Het is een reus van 'n kerel en met dit leven heeft hij geen contact. Vanmorgen heeft hij Gradus niet eens gezien en toch? Hoeveel manden heeft hij bij hem weggehaald? Is er iets, Jeus? Zie je iets bij Gradus? Gradus slikt dat niet, hij hoort al:

„Wat staot gíj hie'r op mien hande te kie'ke? Gaot weg of ik slaot ter op.”

Hij hoort niets, hij blijft kijken en Jan Lemmekus volgt hem en voelt, Jeus is zichzelf niet meer. Wat is er daar aan de hand, denkt Jan? Gradus wordt woedend en steekt 'n klauw op, doch bedenkt zich, want hij kijkt in de ogen van Jan. Jan kent dat leven. Gradus heeft thuis niets te vertellen en doet niets, maar tracht steeds 'n ander 'n knauw te geven om z'n saggerijn te verwerken, is prikkelbaar en eigenlijk 'n groot kind. Toch steekt Gradus z'n klauw uit, omdat Jeus hem blijft begapen, doch dan is Jan er al en krijgt Gradus te horen:

„Hande af, Gradus, hande thuus, Gradus. As ter wat te slaon is moje dat thuus doe'n, die hèt wel wat neudig. Maor ik kan ow begrie'pe.”

Gradus is uitgeschakeld, Jan gaf hem begrijpen en kracht, ook hartelijkheid. Zo is de geleerde. Maar Jeus schrikt wakker en scheidt z'n mand vol. Nu hij bij Jan komt, vraagt hij direct:

„Wat zag gij bij Gradus, Jeus, gij was zo aan 't kie'ke?”

„Jao, Jan, ik was aan 't kie'ke, dèn zat met zie'n arm tusse de riem.”

„Wat zág gij, Jeus”? ... vraagt Jan opnieuw ...

„Met welke hand?”

„Met zie'n rechterhand zat dèn tusse de riem, Jan, en dèn schreeuwde as 'n varke.” Jan voelt, dit is 'n voorspelling en daar staat hij niet vreemd tegenover. Jan heeft boeken gelezen over occulte zaken, over Tibet en Egypte en gelooft niet meer, dat het leven eindigt in de kist. Het is hierdoor, dat ze hem uitschelden voor geleerde. Jan houdt van de Oosterse wijsheid, staat als gevoelsmens open voor Moeder Natuur, zijn omgeving en is als een paradijsje voor zijn vrouw en kinderen. Anneke denkt, dat haar Jan zelf een priester is; ook zij staat open voor de mystiek van het leven en hun innerlijke afstemming, hoe is het mogelijk ... zuigt al die wonderbaarlijke wijsheid in zich op. Anneke weet, je hoeft Jan slechts 'n gewaad om te hangen en hij is het! Daarbij staat Jan open voor rechtvaardigheid, hij bezit een natuurlijk karakter, hij duldt geen onrecht en slaat er meteen op, indien het onrecht overheerst en het zwakke gevoelsleven wil overdonderen.

Jan staat steeds aan de kant van Onze Lieve Heer en dat kent men hier van hem. En deze twee mensen leven hier als in een paradijs. Ze komen nooit in de kerk ..., wat het gekste van alles is, maar worden door iedereen bemind! Wat Jeus heeft en in zich draagt, dat volgt Jan. En door enkele woorden zegt hij boekdelen, steeds weer vind je daarin zijn hartelijkheid en begrijpen terug, zoals zo-even ook Gradus weer van hem heeft gevoeld. Jan hunkert naar levenswijsheid, hij gelooft niet meer, dat God „ZIJN” mensen verdoemt, dat bestaat niet voor zijn persoonlijkheid en is níét mogelijk! Dan stort alles in, zegt Jan, en heeft het leven op aarde geen betekenis meer!

Dit is echter een voorspelling, voelt hij en wacht af. Hij zal Jeus vragen of hij zijn scheppingen wil zien, zijn tuintje met cactussen, vogels en bloemen en dan zal hij proberen om Jeus aan het praten te krijgen, waarover Mina hem al zoveel heeft verteld. Nu is dat mogelijk, voelt hij, Jeus leeft in zijn omgeving. Toen Jeus vanmorgen dacht, dat hij alleen op deze grote wereld stond, werd hij gevolgd door Jan, ook Jan voelde zich geslagen en getrapt en zo kwamen deze zielen tot éénheid. Thans zitten ze onder één boom en vangen de vruchten op van Onze Lieve Heer. Ze drinken die levenssappen gretig, ook al denkt Jeus aan heel iets anders, het leven is voor Jan thans wondervol en hij wil er alles van weten. Ook Antoon van Bree proefde even zo'n vruchtje van Onze Lieve Heer, maar krijgt de smaak nog niet te pakken en dat is te verklaren. Jan weet, daarvoor heb je gevoel nodig! En gevoel is voor 'n mens iets bijzonders. Er gaan levens voorbij, voordat de mens iets heeft geleerd. Wat wil je, Antoon? Jan moet naar de pekkers en vraagt Jeus of hij

met hem mee wil gaan, dan kan hij de fabriek bewonderen.

„Maor” ... valt er uit Jeus ... „krie’ge wiij dan gin las met de baas, Jan?” Jan geeft hem terug en dan weet Jeus wie Jan Lemmekus is:

„As giij bij mien bunt, Jeus, dan hèt dèn niks meer te zegge!” Zag je dat, Jeus?

Dat is Jan, nu weet je het. De baas heeft nu niets te vertellen, wat Jan doet is goed, je krijgt alle steun van Jan. Het is ’n roffeltje uit het hart van Jan voor Jeus en dat doet hem goed. De baas kent Jan Lemmekus. Even later staat Jeus bij de pekkers. Die mannen werken in akkoord, weet hij. Hij kijkt zijn ogen uit. Eén, twéé, drie ... ziet hij, ’n draadje om het haar wikkelen, nu daar de pek in en dan in de borstel. Klaar is Kees! Niks voor hem! Niks! Het stinkt hier naar aangebrande suiker, maar toch ook weer anders; hij wordt nooit een pekker. Dat werk is te eentonig, ziet hij, je zit te veel en hij kan niet zo lang op ’n stoel zitten. Maar dit zijn schoefters. Ze worden hier geel van de pek en krijgen ook sproeten, Crisje. Een gek gedoe is het, moet je ze zien schudden, deze kerels, ze dansen op hun kleine stoeltjes. Néé, ik geen pekker!

Even later zijn ze bij de intrekkers. Wat kan zo’n jongen verdienen? Ook Bernard was eventjes een intrekker, later ging hij naar Emmerik, naar Breitenstein en werd machinemonteur. Bennad kon het vlug, dat gelooft hij, omdat Bennad kon denken. Ook Bennad had geen zit in z’n ribben en nam spoedig hier de benen. Néé, niks voor hem, hij wil hogerop, doch de smaak van het werk wil hij even proeven. Hij volgt de jongens, trekt in, omdat hij ze innerlijk volgt en nu weet hij het! Deze jongens komen er nooit, ze denken niet! Hij moet meer verdienen, zijn huishouden heeft van alles nodig.

Als Jan hoort wat er in hem leeft, weet hij het al. Hij houdt hem niet in de zagerij. Jan is ernstig, hij beleeft zijn eigen leven. Hoe gaarne echter had hij Jeus bij zich gehouden. En dan komen ze bij de boorders. Grote kerels, ziet Jeus, drukken zo’n houten borstel tegen een boor aan en duwen er gaatjes in. Dat rrrrrrrt, rrrrrt, rrrrrt, is te eentonig, er zit geen „sjwoeng” in. Hier heeft hij geen ontzag voor. Dan is het „gepoeletoer” van Jan beter. Nu naar de kammers. Hier stinkt het naar varkenshaar en ook hier schoefden de mannen, maar omdat het hier zo stinkt verdienen ze natuurlijk geld. En dat is te begrijpen, dat snapt een kind al. Wat verdien jij? Twee gulden vijftig en nog meer. Kan ik dat leren? Natuurlijk, ik kan dat ook. Wat verdien jij? Een jongen die veertien is, haalt drie gulden? Is dat even een bende geld?

Jan weet het nu, Jeus komt bij de kammers, hier kan hij hogerop. Hij zegt niets, maar hij denkt en toch, kon hij maar iets voor hem doen en hierdoor dag en nacht met zijn leven praten! Jan krijgt:

„Ik blie’f nie’t in de zageriij, Jan. Kui dat begrie’pe? Moe’der hèt van alles neudig, Jan” ... alsof hij Jan wil troosten. Jan geeft hem:

„Ik wèt 't Jeus, ik wèt 't!” Het is 'n kracht, een schreeuw voor de ruimte, het is meer dan dat. Jan voelt, hij verliest iets liefs, dat hij voor geen geld wil missen, het verwarmt je leven, het leven is nu mooi, je begint te denken en dat kan Jan. Hier worden de kinderen door geboren. Hierdoor viert 'n mens kerstfeest en zingen de engelen door, dit is het eigenlijke álles, waar hij naar snakt, dat vanbinnen in Jan van zijn geboorte af wroet. Het is hem niet duidelijk, waardoor hij deze verlangens bezit, maar hij heeft ze. Jan is ermee geboren. En die gevoelens vindt hij in Jeus terug, hierdoor begrijpt hij dit leven. Jan Lemmekus voelt iets van de God van al het leven en daardoor kan de menselijke ziel zingen en springen, je gaat thans iets van het leven begrijpen. Jan denkt ontzettend veel over alles na ... het leven stuwt hem naar één richting, en dat ziet en voelt hij vanbinnen ín Jeus.

Ze zijn juist terug. Gradus geeft een gil. Jeus is naar het ketelhuis. De mannen vliegen naar Gradus, de man zit tussen een riem, Jan en Antoon verbinden hem vlug. Het kan ermee door, maar Gradus krijgt enkele dagen rust. En nu krijgt Antoon van Jan te horen wat Jeus hem heeft voorspeld. De lange Van Bree vraagt:

„Is dat zo, Jan? Bestaon der minsche die veruut kunne kie'ke?”

„Jao, Antoon, die minsche leve der op déze wereld. Hèt gijj dat wief Van de Wal dan nie't gekend, Antoon?”

„Van eiges, Jan.”

„Now, Antoon, dat eigeste wief hèt van Gerrit de kletskaus gezeid, dat den zol verongelukke. Ook van andere minsche hèt die dinge gezeid, Antoon, die later uutkwamme en dat zun veurspellinge.”

„Van eiges, Jan, maor wie wil now aan verongelukke denke?”

„Das jao weer gans wat andes, Antoon.”

„En dat is veruut kie'ke, Jan?”

„Keek Jeus dan achteruut, Antoon? Ik wèt dat al zo lang, Antoon. Ik mein, dat ter minsche zun die veruut kunne kie'ke. Ik wèt dat deze dinge bestaon, Antoon, en ook al zeg ik 't eiges, ik wèt ter 't een en ander van. Ik staot ter nie't zo lummelig tege dan gijj, Antoon. Maor aijj maor wèt, daor is meer tusse hemel en aarde waor wijj de balle van wette.”

„Kan'k in komme, Jan, van eiges, maor ik wil der nie't met te make hebbe. Daor kui jao nie't meer deur slaope, Jan!”

„Gijj nie't, Antoon?”

„Das um zo te zegge veur mien te geleerd, Jan. Dat geet boave mien kop, aijj dat maor wèt!”

„Maor dat lus ik, Antoon, en kan'k nie't genoeg van krie'ge, veur mien is 't ete en drinke.”

„Dat zal wel, Jan, maor ik mot ter eers oaver piekere.”

„En daarom, Antoon, wik, dat wii dat jonge leven nie't verpeste" ... krijgt de Lange er nog even van Jan bij. Het is het einde van dit gebeuren, maar Gradus is de dupe.

De eerste dag, dat Jeus onder de mensen leefde, heeft ook hem geen wind-eieren gelegd, heremejée née, van alles is er gebeurd en betekent winst voor zijn leven. Er waren flinke stokslagen bij, valse geniepigheden, doch tevens gepofte kastanjes, waarvan hij lekker heeft gesmuld; hij zag zweet en bloed, bedachte en óndoordachte mensen, klets-kousen en geleerden, mensen met een ziel en mensen die er geen van Onze Lieve Heer hebben gekregen, die naar de aarde zijn gezonden om iets te ontvangen of om goed te maken. Já, lange zak, Antoon, waarom eigenlijk? Maar vanavond gaat Jeus op visite bij Jan en Anneke. De dagtaak is voorbij, hij kan tevreden zijn, doch, Crisje, hij is tien jaar ouder geworden.

Fanny weet precies wanneer zijn baasje komt, hij wacht reeds aan de poort. Fanny kan op 'n klokje kijken en dat ding, ook weer een machine ... zit binnen in zijn hartje, zijn hondeziel. Maar Jeus is het, die het laat rinkelen. Hij doet dat, door aan Fanny te denken. Dat kan eigenlijk elk mens en is niets bijzonders, maar probeer het eens? Fanny reageert onmiddellijk, als de bliksem zo krachtig en vlug, ook zo zeker. Hij rent van Crisje weg, regelrecht naar de borstelfabriek, omdat zijn baasje hem heeft geroepen. Deze levens zijn door een onzichtbaar koordje met elkaar verbonden, maar het is hierdoor ook, waardoor alles betekenis heeft gekregen en dat de God van al het leven zo heeft gewild! Zij beleven deze éénheid! Door deze onfeilbare gevoelskracht, spreekt het éne leven tot het andere en eerst dan handelt het innerlijke leven van de menselijke machine.

Gradus is thuis! Er is leed én smart onder de mensen. Reuzen van kerels zijn net kinderen en kinderen kijken verder en dieper dan de volwassen mens, van wie je dit toch zou verwachten, maar hij is nét levend dood. Nu ze aan tafel zitten, ziet Jeus, ligt ontegenzeggelijk het heilige ontzag van vader op tafel én, hij zit er bovenop, maar vanmorgen en vanmiddag, heeft hij het verdiend. Hij is nu een man geworden!

Weet vader, dat hij zijn best doet? Dat zal wel. Desondanks stuurt hij zijn gevoelens en zijn wetenschap naar de Lange. Hierná, zijn belevenissen, zijn ganse bezit. Eerst toen ging hij voelen, dat vader alles van hem wist en zijn gedrag goed vond. Maar eerlijk is eerlijk, hij was daar vreselijk uit z'n humeur, Crisje. Onfatsoenlijk heeft hij er gescholden, waar de woorden vandaan gekomen zijn, hij weet het niet, maar, het was soms bar. En kon hij er iets anders van maken, Crisje? Heeft hij iets anders geleerd? Kan een konijn zingen? Heeft hij fatsoenlijk leren praten? Jazeker, jij hebt hem dat geleerd, maar waren die grote kerels anders? Hebben de groten hem dat niet

geleerd? Het plat is heilig, het dialect is wondervol, Crisje, je kunt er van alles door zeggen en het geeft je meer te beleven dan al die mooie woorden, indien je het sap ervoor en ervan beleven kunt of het zegt je niks! Ze lusten geen aangebrande pap, waarachtig niet, hier kun je lekker om lachen, er zit „sjwoeng” in ... geloof het, hij heeft alles gedaan wat hij kon doen, maar de groten daagden hem uit en toen vielen er harde woorden. En nu kunnen ze omhoogzenden:

„Wilt U, goeie en beste Vader, onze dank aanvaarden?”

Na het eten, als Crisje alles van hem weet, gaat hij met Fanny even de hei op. Ook Fanny heeft het recht alles van hem te weten. Liggende, tussen de houtmijten van de bakkers, waar hij vroeger speelde en de wolken op ging, krijgt ook Fanny zijn levenswijsheid te voelen. Ze zijn van ziel tot ziel één, het menselijke hart spreekt en stuwt, en het dierlijke gevoelsleven staat voor die hartelijkheid open en zuigt het in zich op. En dát kan Fanny! Een hondenlik is het antwoord, ook de dankbaarheid voor Jezus, meer is er niet nodig om dit te begrijpen. „Jao, Fanny, zo is het, maor de res heurt gij van mien marge. Wij motte jao naor Jan en Anneke.”

Klaagt Crisje nog niet? Néé, maar ze weet het, ze kan er niet van komen. Het leven is zwaar, beroerd is het, het leven zal het wel weten hoe de verschijnselen of de dagelijkse dingen zich aan hun vertonen en dat heeft 'n mens dan maar weer te slikken. Misschien wordt hun klare wijn geschonken, óf ze moeten alles aanvaarden, hoe het ook komt! En al is dat 'n zure wijn en niet te drinken, ook al zijn ze heel veel gewend, fel en bewust zeker hakt dan het „leven” op hun innerlijk in en mogen ze weer já en amen zeggen! Maar wij zijn nog niet zover, wij lopen (op) de dingen vooruit en ook dat is de bedoeling niet. Dat zou ja weer te veel zijn. Zwaarmoedigheid om niets, het is het gebukt gaan van tevoren en mensen met een geloof, een Onze Lieve Heer, doen dat niet en daar voelt Crisje ook niets voor.

Maar je zou zo zeggen. Is 'n menselijk kruisje zó grillig, soms zó wispelturig en onmenselijk overheersend? Crisje krijgt er misschien wel een van wierook, maar dat begrijpt zij niet. Indien je daarover wilt spreken en kunt denken, dan stijgt het eigen „ikje” boven de stoffelijke weldadigheid uit en dan staat zij voor het geestelijke gezegde van elk ding. Maar zo'n ding heet nu, een pond koffie, ook landpacht, kleertjes hebben ermee te maken, doch bovendien, al dat andere waardoor een mens leeft, maar waarvan het uiteindelijke Onze Lieve Heer toebehoort, omdat alles weer door Hem is geschapen en in Zijn handen leeft, zoals het toch 'n mens wordt geleerd. Dán staat Crisje voor de Goddelijke hulp, waar of niet? Immers, een geloof stuurt je naar de voorzienigheid en die weer naar de volle overgave en dat wil zeggen, leg het in Zijn handen, Crisje, en wacht geduldig af, doch zorg, dat je kinde-

ren niet verhongeren. Door wat? Zeg eens, wáár kun je geld verdienen? Waar kun je iets beleven, waardoor je je staande kunt houden met zeven kinderen? Even verder nu en je staat reeds voor duizend vragen, maar géén mens geeft je een fatsoenlijk te begrijpen antwoord, je staat voor alles hadstikke alleen! Buig nu maar en verga van honger, hoe is je geloof? Bewijs wat je kunt!

Dat zijn gedachten! Krijgen ook die dingen het gevoel van de persoonlijkheid en weten die te handelen, kunnen die denken en grote dingen bereiken en narigheden oplossen, dan is het leven weer de moeite waard en kun je verder. Maar kunnen ze dat niet, dan sta je voor andere ellende en heb je weer te bewijzen wat je kunt en wát je eigenlijk wilt. Crisje heeft altijd gezegd: „As de minsche gin zurge meer hebbe, dan zuuke ze en make ze niije.” Dat is de waarheid en daardoor wordt het leven ondraaglijk.

Jeus vroeg vandaag niet om narigheden, het grote leven gaf hem iets te dragen en te verwerken. Toch is er winst, Lange ... je kunt tevreden zijn, of ben je dat niet?

Onze Lieve Heer zegt: „Indien je zélf zorgen scheidt, bezwijk je. Ik geef je nét zoveel dat je ze kunt dragen. Als je niet luisteren wilt, moet je dat zelf weten, maar Mijn leven zul je aanvaarden, omdat je hierdoor als mens leeft en Mijn wetten leert kennen.”

Is dat niet de moeite waard, Jeus? Eens vallen al deze ogen dicht en genieten mensen een gezonde slaap, alléén Crisje is wakker en dan begint het gepieker. Het is jammer, vreselijk is het, omdat zij op de dag hard moet werken, wil zij er komen. Maar wat zijn jammers? Heeft de God van al het leven „jammers” geschapen? Je hoort het dagelijks, duizenden mensen hebben het over: wat jammer is dat! Wat jammer is het, dat had ik moeten weten. Maar je ziet het, ook Jeus liep dat voorbij en had het te aanvaarden.

En achter dit alles leeft de eigenlijke wèt, waarvan de mensheid niets weet, omdat de menselijke ziel én de geest nog moet ontwaken.

Doch het „leven” is het, waardoor je die wetten leert kennen. En nu verder, laat alleen je eigen „ikje” niet bezoedelen of je hebt ja niks meer te vertellen en ben je net als een rat zo arm. Kop op, Crisje ...! Morgen is er weer 'n dag ... spaar je krachten toch!

Jeus de ziener

Van eiges, wanneer het tijd is vertrekt Jeus naar Jan en Anneke. Jan heeft z'n paradijs opgetrokken tussen Stokkum en de Wal, waar niemand hem stoort en hij rustig, met vrouw en z'n meisjes van vijf en drie kan genieten. Jan is in z'n tuin bezig en volkomen op zijn liefhebberijen ingesteld als Jeus komt. Anneke is er, maar de kinderen liggen al te bed. Jan weet al, de meisjes hebben niets van hem zelf. Later zullen ze trouwen en da's alles. Meer is er ook niet nodig, maar de jongste sukkelst en is niet sterk, hij en Anneke zijn kernegezond. Maar hij geeft zich ook aan deze wetten over. Jan is niet zó blind en niet zó dom, dat hij alles van dit leven eist, hij kijkt vooruit. En dat is voor hem en Anneke het evenwicht, ook het „laatste oordeel.” Je staat machteloos, weet hij, tegenover al deze menselijke narigheden, indien er sprake is van: „Karma” ... dat hem de boeken hebben verteld! Wat zeg je dokter? Jan piekert over al deze machtige problemen en snapt nog niet, wanneer jezelf kernegezond bent, dat je zieke kinderen het levenslicht geeft, ook al kan hij alles aanvaarden, nu de groot- en overgrootvaders schuld hebben aan die menselijke afbraak. Zó diep denkt Jan Lemmekus en het spreekt vanzelf, dat men hem hier 'n geleerde vindt! Jeus moet even naar de kinderen kijken, Anneke vraagt het.

„Hie'r is „Jeus van moe'der Crisje”, Anneke.” Het is de oudste, dat heeft haar naam gekregen. Het meisje kent Jeus en ze kan al aardig kletsen. Mieneke slaapt, maar ze wordt wakker.

„Dag, Mieneke? Wí gijj mie'n is 'n hendje géve?”

Hij rekent zichzelf bij de grote mensen. Het kind schenkt hem haar handje en zonder het eigenlijk te willen, daalt hij ineens in dit leven af. Nu hij één is van ziel tot ziel, voelt hij zich zoals het kind zich voelt en spreekt dat machientje tot zijn gevoelsleven. Waarom dit zomaar ineens weer gebeurt, hij weet het niet en het kan hem ook niet schelen, het ís er! Het is eventjes het vliegen in 'n ander mens! Anneke heeft al van het kleine drama gehoord. Ook zij kent Gradus en overdenkt dit alles ten opzichte van Mieneke, wellicht ziet Jeus iets voor haar kind. En Jeus ziet en voelt iets, doch dan, ook nu weer gebeurt het ineens, rukt hij zich van Mieneke haar binnenste los en voelt hij weer zichzelf.

„Wel te ruste, meidjes, slaop lekker.” Hij is de kinderen alweer vergeten, maar Anneke heeft hem gevolgd en vraagt nu:

„Wat zág gijj daor nét bij Mieneke, Jeus?”

Eerst nú schrikt hij eigenlijk wakker. Waarachtig, hij beleefde voor enkele seconden 'n slaaptoestand en zag daarin eigenaardige dingen en niet zó leuk

voor Mieneke. Hij geeft Anneke:

„Wat ik zag? Niks! Niks, Anneke. Wat ha'k motte zie'n?”

Jan luistert scherp en hij is het, die het gesprek overneemt, want dit gaat te vlug. Anneke doet dat op de man af en dat moet niet, deze mensen moet je anders aanpakken. En dat, weet Jan, kan hij; door 'n omwegje krijgt hij Jeus wel waar hij hem wil hebben. Jan begint al:

„Laote wiij eers maor is kie'ke naor de vogels, Jeus”, probeert de wijsgeer. Jeus kijkt zich de ogen uit z'n kop. Zijn dat eventjes mooie dieren? Deze zijn nét als hij ze bij José heeft gezien. In de hemelen, in het „Voorhof” van Onze Lieve Heer heeft hij deze prachtige soorten gezien. Ze hebben zich op zijn hand neergezet en waren niet eens angstig. Já, hij vergeet dát nooit!

„Dèn kén ik”, hoort Jan hem prevelen. „Déze ook, ook al is déze wat andes, de kleure zun 't eigeste en zie'n kop ook. En ook dèn was ter.”

Het spel begint! Anneke is er als de kippen bij, ze wil er niets van missen. Ook zij dorst naar geestelijke ruimte, naar levenswijsheid van boven. Dát beleeft je hier niet elke dag en wanneer het soms tot je komt, lijkt het kletspraat, ruw gekakel, onmenselijk gedoe wordt het, als je er even op door denkt, maar dit? Dát is iets anders, weten ze al zolang en hebben ze van Mina gehoord, hun vriendin, waarvan Jeus de eerste luiers kreeg.

„Waor hèt giij deze vogels gezie'n Jeus?” vraagt Jan. Ja, is dat wat? Wat moet hij nu zeggen? Jan helpt hem, als er komt:

„Giij kunt ons toch wel alles van ow léve zegge, Jeus. Mina het ons ingelich.”

„O,” zegt hij, „was Mina aan 't kletse?” maar gaat dan onmiddellijk verder.

„Waor ik die vogels heb gezie'n, Jan? In de hemele!”

Anneke zet haar ogen open. Haar lieflijke hart zuigt nu alles wat er komt, voor haar ziel en geest, op. En Jan geniet vanbinnen, hij voelt, thans beleeft hij colleges. Hij zet zich neer op 'n bankje, rustigjes op z'n achterwerk, tussen de bloemen en de radijsjes, de kappes en sla. Alléén de „Goddelijke Boom” mankeert eraan of ze zitten waarachtig in het echte paradijs van Onze Lieve Heer, maar 'n slang is er nu niet! Dát gevaarte, weet Jan al zolang, en de gansse uitbeelding ervoor, is goed voor „kuddedieren”, niet voor wéldenkende en voelende mensenkinderen als hij en zijn Anneke zijn. Van deze appeltjes, die er aanstonds en zómaar pardoes voor hun voetjes zullen rollen, gekleurd door de zonnestrallen van Onze Lieve Heer, lusten zij, bijten zij in, eten ze gans en gaar op, geen schilletje, geen kruintje blijft ervan over. Heerlijke pudding is het, zondagse soep ... 'n Fijn geurtje ruik je en vanbinnen, je gelooft het niet, je voelt je zó gelukkig, als de engelen in de hemelen zich voelen, daar zij dicht in de omgeving vertoeven van de „bron” zó gezeid, want dáár is het toch geboren en kreeg ál het leven 'n kern toebedeeld, ook 'n ziel en 'n geest.

Nietwaar soms? En nu kun je je 'n groot en sterk mens voelen, als je wilt ook nog je schouders ophalen voor 'n stel mensen als deze twee, Jan en Anneke, Onze Lieve Heer wil, dat „ZIJN” kinderen álles van „HEM” onderzoeken en het éniige goede, voor zichzelf en voor „ZIJN” ruimte behouden!

Máár, waarom heeft Onze Lieve Heer zo'n stel mensen in 'n achterhoek neergeplant? Had „HIJ” deze zielen niet in het Oosten 'n plaatsje kunnen geven, waar ze toch thuis behoren? Ze zijn als bloemen van één kleur, deze twee, man en vrouw, één lichaam is het, ook één gedachte. Als je ze ziet en beleeft, schrei je vanbinnen, omdat je het zélf mist en niet kent, waar miljoenen mensenkinderen naar hunkeren. Is dat soms hard, is Onze Lieve Heer ónrechtvaardig? Geeft hij het éne leven alles en laat Hij het andere, óók „ZIJN” kind, verhongeren? Je ziet het, vragen, wie zal ze beantwoorden?

Maar bij deze mensen voelt Jeus zich gelukkig! Deze mensen, voelt hij, kussen zich elk ogenblik door hun lieflijke gedachten, en dat doen ze dan vanbinnen. Ze hebben alles van zijn Crisje. Moeder Crisje kon dat ook met haar Lange, zijn vader, die kusten altijd, maar je zag nooit niks ... het léven is het! Eigenaardig is deze geestelijke adel ... voor hier in de Achterhoek ... bovennatuurlijk en niet te begrijpen. Jan kent Anneke al van haar zevende jaar af en tóén reeds wisten beiden, ze hebben elkaar dat verteld, dat ze vrouw en man zouden worden tezamen, en werd 't waarheid.

„Jao, Jan”, gaat Jeus verder,“ ik bun in de hemele gewéés! Ik heb de hemele eiges gezie'n.”

Dit is nu 'n geestelijke kus voor Anneke en Jan. Ze betreden het paradijs, waarvan ze weten, dat het anders is dan (wat) men er op aarde van gemaakt heeft. Jeus voelt, deze mensen zijn als mijnheer pastoor is en de kerk als één geheel. En 'n ander bewustzijn dat Jeus volgt, zegt: tussen hen in staat en leeft „Golgotha”, waarvoor Jan en Anneke willen leven en sterven. Jan vraagt:

„Wasse daor vogele as deze, Jeus?”

„Wèt gij dan nie't, Jan, dat gij buute ow eiges kunt wandele en kie'ke? Néé, dat now net nie't, Jan. Ik mein, daor zun nog mooiere vogele dan hie'r, maor deze lie'ke der op.”

Het gaat goed, het kan niet beter, het vragen stellen is begonnen.

„Wat zég gij mie'n daor, Jeus, kan'k buute mie'n eiges wandele?”

„Jao, Jan, ik kan dat, maor dan mo'k slaope!”

„Is dat nét zó, as toen gij op de wolke ging spulle?”

„Wèt gij dat ook?”

„Laote wíj now met mekaar uutmake, Jeus, dat wíj alles van ow wette, dan is 't praote gemakkeliker, wâ. Mina hèt ons alles van ow verteld. Schaam ow nie't, gij maak ons zó gelukkig.”

„Da's fíjn, Jan. Ik bun graag bijj ow, aijj dat maor wèt.”

„Dat wette wij ook, Jeus, en gij kunt komme wanneer gij zin heb. Zui der aan denke?”

„Van eiges.”

„Now, vertel is?” Maar hij moet eerst denken, het duurt niet lang en dan komt er:

„Jao, hoe mok dat zegge. Dat spulle op de wolke ging van eiges.”

„En dat van ow vader?”

„Dat van vader was andes, Jan. Vader kwam weerum, wâ. Maor vader kon toch met mie'n praote. Moar toe'n lei dèn al in de kis!”

„En gij heurde um as gij now met mie'n praot, Jeus?”

„Krek 't eigeste, Jan. Daor was gin verschil in te zie'n.”

„Wat zag gij zómedeen bij Mieneke, Jeus?”

Hij valt terug en beleeft opnieuw die gedachten. Kan hij deze mensen vertellen dat zij narigheid zullen beleven? Jan volgt hem en zegt:

„Schaam ow nie't, Jeus. 'n Mens dèn van te veure gewaarschuwde is, telt veur twee. Dat wèt gij toch wel. Is 't nie't?”

Nu valt er vanzelf over z'n lippen: „Ik was kran'k bij Mieneke, Jan. Zij is kran'k, Jan, zij is nie't stark, geleuf ik. Ik zag Mieneke urges andes!”

Anneke wordt witjes, Jan vertrekt geen spier, maar ze weten het nu. Dit leven gaat ertussenuit, ze mogen het niet behouden. Er is iets, en dát voelen ze. Het gevoel kruipt naar hun harten, het leeft daarin en laat zich als angst voelen. Het wil maar niet weg, het blijft er. Het is nét, alsof het dag in dag uit tot hen spreekt ... tótdát ze het gevoel willen aanvaarden en eerst dán zegt het niks meer. Gek is het, maar je hoort het soms van andere mensen ook. En dán, even later, soms eerst na jaren, gebeurt het. Je beleeft dan die angst. Eén op de honderd en je staat nu voor het graf, óf jezelf, of die ander zie je in 'n ziekenhuis terug en lig je te apegapen! Je mag nu „já en amen” zeggen. Een andere kracht, die sterker is dan jezelf, of wat is het ... beveelt! Buigen kun je, je gewoon leeg schreien ook, maar die kracht of die wet, trekt zich niets, gaar niks van je gebelk aan; ook al zak je in elkaar, al zou je er gans je bezit voor willen geven, álles, je kasteel en je geld, je inventaris ook en al zijn daar wat Rembrandts onder, het helpt je niet, niks, want die knaap is nooit en nimmer om te kopen. Hij heet „Magere Hein”, weet je, en die is niet te koop. Dat weten Jan en Anneke bliksems goed en daar leggen zij zich bij neer!

Jan gaat verder, maar ook hij stond eventjes op 'n tweesprong en wist nu niet goed welke weg hij moest volgen, doch even later en ook Anneke, kozen zij de moeilijkste, doch ook de zekerste, die éne weg, die hen en alle mensen tot „HEM” voert en waarvan „HIJ” weet, dat het de goede is!

„Zó, Jeus, was dat zó? Hèt gij werkelijk met ow vader gepraot?”

Het gesprek is verstoord, voelt Jan. Hij en Anneke zijn er even uit geblaft,

het was 'n vreselijke klap ook. 'n Enorme tik, nét op hun achterhoofd kregen ze die. Zó ongeveer, berekend en doorvoeld, waar je niets tegen kunt doen en je niet tegen verzetten kunt. Want welk mensenkind heeft nu achter in z'n hoofd ogen zitten, die dat zien en opvangen? Jeus wellicht, natuurlijk, Jeus kan dat en Crisje. Ook andere mensen, die sterk zijn, 'n geloof in God bezitten, dat bergen verzet óf ook zij vallen en voelen hun hevige klap vanbinnen om dan eventjes of voor heel lang te bezwijken. Anneke verdwijnt even. De mooie ziel als moeder, ondergaat die tik, waarop Jeus reageert en zegt:

„Ha'k nie't motte zegge, wâ, Jan? Mieneke ... mein ik, Jan?”

„Jeus” ... komt er uit Jan ... „wij zun nie't bang veur „Magere Hein” ... aij dat maor wilt geleuve. Maor jao, gij wilt ze nie't misse. Anneke hêt 't zwaor te pakke. Aij ze eenmaal heb, Jeus? En gij kunt mie'n begri'pe.”

Jan weet het nu, hij praat tegen 'n volwassen mens, leeftijd heeft nu geen betekenis meer, het gevoel is het! En Jeus geeft Jan 'n schone bloem, 'n „Orchideetje” van 'n ruimte, als hij antwoordt:

„Das van eiges, Jan. Maor aij maor wèt, dat ter gin „Magere Hein” is. Waorum zól Anneke zich dan druk make?”

Jan roept Anneke terug en als zij er is, vraagt Jan:

„Zég dat nog is, Jeus, wat gij mie'n daor nét vertelde.”

„Krek 't eigeste, Jan?”

„Jao, krek 't eigeste.” Hij vindt het gek, maar hij kan Jan begrijpen en Anneke luistert, als er komt:

„Da's toch van eiges, Anneke, as gij wèt, dat ter gin „Magere Hein” is, hoe'f gij dèn toch nie't aan ow hart laote sabbele?”

Jan schiet bijna in 'n lach, maar hij beheerst zich volkomen. Doch hij zal er later om lachen. Wat kwam er ineens ook weer? Maar Jeus stoort zich aan niets en Anneke krijgt nu:

„As gij wèt, dat dèn de minsche maor veur de gek huld, hoe'f gij dat nie't goe'd te vinde, Anneke. Das jao um gek te worre. Néé, da's um zó te zegge ow kop in de grond stéke en utroe'pe, ik bun der nie't. Van eiges, da's verkeerd! Mie'n vader lei, gadverdikke nog aan toe” – nu voelt hij zich bezielend – „in zie'n eige kis en kon tot mie'n eiges praote. En toen hèk dèn, dèn Magere Hein, Anneke, in zie'n gezicht uitgelache. En dèn had ook niks meer te zegge, ook sméérde dèn 'm veur mie'n, umdat dèn wist dat ik mie'n nie't lie't peste. Mie'n kan dèn nie't veur de gek holde en toen dèn dat in de gate had, Anneke, sméérde dèn 'm en hèk dèn nooit meer gezie'n ook! Mie'n God nog aan toe, in mie'n léve hèk zó nie't motte lache, Anneke. De kuster dach da'k gek geworre was. Tante Trui lie't mie'n aan 'n fleske ruuke veur de zenúwe. Maor ik had jao gin zenuwe te pakke. Ik lachte um vader, want dèn hiel'd ze allemaol veur de gek! Dèn wás ter, Anneke. En dèn keek naor

al die minsche, die veur vader kwame beië. Vader belazerde al die klets-kouse en moje dan nog schreië? Moje dan denke, dat die dood zun? En now staon die minsche aan 't graf te belke, belke dat ze zwat zie'n en nie't meer veruut kunne. Um dèn dooie, dèn nie't dood is, maor in léve blif. En dèn steet ze daor uut te lache. En dat wèt ik, Anneke! Dat hèk van mie'n eige vader! Dat hèk kunne beléve! Dat nimt mie'n gin minsch af, das van mie'n eiges! Ik hèt dat gezie'n bij vader en moe'der!"

Moet je andere peultjes, Anneke? Hoe smaakt dit appeltje? Jan zegt:

„Is dat zó, Jeus? En gij zag dat duudelik ook nog?"

„Duudelik, Jan? Duudelik vraog gij mie'n? In mie'n vader is gin verandering gekomme, as gij 't wette wilt en gij kunt mie'n geleuve, Jan, da's waarheid!" Jan gaat verder, het geestelijke ijzertje is gloeiend heet als hij vraagt:

„Waarum hèt gij achter de kis van ow vader dan zó motte lache, Jeus?"

„O, gij meint toen wij vader weg brachte, Jan?"

„Jao, dat mein ik."

„Da's nog al glad ... maor ik maakte gin fratse ... Jan, da's nie't waor. Dat hebbe de minsche wel gezeid, maor da's 'n grote leuge. Dat was vader eiges. Vader kwam tot mie'n weerum en had vader mie'n eiges beloafd ook. En dat gebeurde, Jan. Gerrit dach da'k gekke fratse maakte, omdat ik met vader in de pas wilde lope. Dèn had jao van die gróte stappe. Dat wèt gij toch wel, wâ?"

„Van eiges, en toen?"

„Now, ik wilde met vader in de pas lópe en Gerrit dach, da'k vader nao wilde ape en toen krége wij ruuzie. En vader ging met ons naor de kerk en toen naor 't graf ook nog. Maor daor wi'k now nie't meer van wette."

Jeus ziet Crisje voor zich en haar gebelk om vader, haar Lange, 'n gebeuren, dat hem diep trof en waarvan hij nóg de slagen voelt. Jan voelt echter, ze krijgen nu wetenschap te beluisteren, een ruimte is het. Hij houdt hem nu lekker aan de klets, maar hij zuigt zich vol aan deze colleges. Intussen schenkt Anneke 'n glas limonade in en Jan gaat verder, maar daar is Mina ook.

„Zie't gij, Mina, Jeus vertelde ons van alles en dat hij met zie'n vader praote, toen dèn in de kis lei. Ik gao maor deur, wâ?" En tot Jeus:

„Toen gij met ow vader praote, Jeus, toen dèn in de kis lei, was gij toen dan nie't efkes bang?"

„Wao zo'k bang veur zun, Jan, dat was toch mie'n eige vader?"

„Das goe'd en wel, Jeus, maor dèn was toch andes, wao of nie't? Dèn leek toch andes."

„Née, Jan, das krek 't eigeste. Dèn sprak tége mie'n en daor had dat dooie gezich niks met te make."

Het is nu toch 'n openbaring voor hemzélf. Nog nooit, voelt hij nu voor het eerst, heeft hij er zó diep over nagedacht, maar er komt nog: „Néé, mie'n vader was krek 't eigeste, Jan. In niks nie't veranderd. Vader kon nog lache ook en hij had zie'n snor nog, net zó lang as toen hij hie'r was. Hij was niks, niks andes.”

„Maor vind gijj dat eiges dan nie't iets apats, Jeus? Gijj mot nie't vergéte, wijj zun maor gewone minsche. Wijj hebbe dat nie't. Wijj kunne daor nie't inkie'ke. Da's ummes 'n andere wérelde?”

„Daor is niks aan, Jan, kú gijj ook. Dèn wérelde is hie'r toch ook? Maor daor heij niks meer te saggerijne, Jan, das afgelópe. Daor heij niks meer te zegge. Gijj kunt daor naor Onze Lieve Heer luustere en had arbeie ook, of gijj krie'g nie't te éte.”

Anneke krijgt ook zo'n orchideetje, als hij zegt:

„En daor zun ook kindere, Anneke.” Zij grijpt dit ogenblik en vraagt: „Zó, zun daor kindere, Jeus?”

„Van eiges, Anneke, andes had José toch nie't met mie'n kunne spulle?” „José” ... vraagt Jan ... „José? ... Das 'n mooie naam, Jeus.”

„Jao, da's waor, Jan, da's 'n mooie naam. Dèn hèt José van Onze Lieve Heer gekrége. Dat zei mie'n de Lange!”

„Ow vader?”

„Néé, nie't mie'n vader. Dèn ik mein is 'n andere Lange, maor dèn lie'k krek op mie'n eige vader.”

Jan kijkt naar Mina en Anneke. De hemelpoorten staan nu wagenwijd op. Ze horen iets waar hemelse muziek in zit. Jan gaat vlug verder:

„Wie is dat, Jeus? Magge wijj dat wette?”

Hij vraagt het van binnenuit, aan zijn beschermer, van wie hij weet, indien het om het leven gaat, hij soms direct antwoord krijgt ook. Hij vraagt:

„Kan'k het deze minsche vertelle, alles van ow zegge?” ... Even later heeft hij al antwoord en hoort Jeus z'n „Lange” zeggen:

„Van eiges, Jeus. Ik bun daor efkes veur gekomme” ... en kan hij zeggen:

„Hie'r is dèn, Jan ... hie'r! Daor steet dèn in de luch. Dèn kik naor ow allemaol en dèn wil efkes komme luustere.” Het is voor Jan en de beide vrouwen alsof ze Onze Lieve Heer ontvangen. Ze barsten bijna van geluk en zaligheid. Jan gooit eruit:

„Is dat wat, Jeus? Hebbe wijj dan hoog bezuuk gekrége?”

Jeus voelt zich nu heel anders. Het doet hem goed, dat deze mensen hem willen begrijpen en heilig ontzag voor zijn onzichtbare vriend voelen. Jan krijgt al:

„Dat sprik van eiges, Jan, wâ. Da's 'n hoge! Da's 'n engel, Jan ...” en hij slaat nu even z'n innerlijke ogen op om naar zijn meester en vriend te kijken of

alles wel in orde is en hij niet te ver gaat. Jan geeft hem nu:

„Zó, Jeus, is dèn hie'r? Dan magge wij wel van geluk spréke. Het dèn ow niks te zegge?”

„Néé, maor dèn zag ik al toen ik drie jaor was, Jan.”

„Vertel ons ter van, Jeus.”

„Toen brach dèn mie'n kleine kindere waor ik met kon spulle. En toen spulde ik met die kindere, Anneke. En daorum wèt ik ook, dat daor kindere zun en dat die daor léve!”

Rang ... 'n orchidee van ongekende schoonheid voor Anneke. De bloem viel niet voor haar voeten, maar werd meteen in haar hart geplant, om daarin verder te bloeien en voor straks, wanneer Mieneke ook haar sprong over de kist zal gaan beleven, maar vanwaar thans die hemelse bloemen komen en zómaar ... voor niks geschonken worden aan mensen, die ervoor openstaan en hunkeren om ze te mogen ontvangen. Mina wringt het college in een door haar zelf bepaalde richting, als zij vraagt:

„Wat was dat met dat geld, Jeus?”

„Daor hèt mie'n engel veur gezurged, Mina.”

„En dat geld was ter, wâ?”

„Jao, Mina. Ik hèt toen lekker kermis geholde. Ik bun dèn nog dankbaar veur die cente, Mina.”

„Kan'k begriè'pe, Jeus, van eiges. En dat zag gijj zó maor in 't bos ligge, wâ?”

„Jao, Jan, maor mie'n engel brach mie'n der naor toe.”

„Deur wat, Jeus?”

„Daor kwam 'n ... 'n ... ik zal maor zegge 'n wit stuk touw naor benéje han-ge. En dat liep 't bos in en bun ik achternao gelope, tot ik dat geld zag ligge.”

„Dat was dus 'n stuk koord, wâ, Jeus?”

„Jao, net van zilver was 't.”

„Kú gijj dèn dat dan nie't efkes vraoge, Jeus, now dèn toch hie'r is?”

Hij luistert en hoort zeggen: „Néé, Jeus, now nie't, maor later wel.”

Mina zegt:

„Begríè'p gijj dat dan nie't Jeus, dat is 't verband van alles. Dèn beschermengel van ow hèt 't natuurlík gevonde en dèn het 't aan ow gegéve.”

„Maor wat is verband, Mina?”

„Begríè'p gijj dat dan nie't, dèn wèt jao alles!”

„Da's ow contact” ... komt er van Jan, maar hij vraagt:

„Wat is contact, Jan?”

„Contact is, Jeus, dat gijj met dèn kunt praote. Da's contact.”

„O”, komt er „dan begríè'p ik het” en is ook voor hem nieuws. Mina gaat verder en vraagt:

„Hoe wis gij, Jeus, dat ow moe' der 'n meidje kreeg, was dat deur ow engelbewaarder?”

„Jao, Mina, van eiges, dat kwam ik zó maor te wette en ging van eiges.”

„Heij de laatste tied nog met ow vader gepraot?”

„Néé, Jan, dèn mot veur Onze Lieve Heer arbeie, en dèn het wel wat andes te doe'n dan met mie'n te kletse. Maor vader kump wel weeruw, wâ.”

Jan wil nog meer weten, maar hij krijgt z'n tik vanuit die andere wereld en sluit zich af. Jan toont Jeus nu z'n prachtige bloemen. Ook nu wringt hij zich in die levens, waardoor Jan voelt, dat Jeus die levens beleven kan en die levens hém tot het Oosten brengen, omdat hij precies zegt waar ze vandaan komen, wat Jan ook weet! Ook door z'n vogels krijgt hij deze bewijzen van aanvoelen, het éénzijn met al het leven – waarvoor Jeus gevoelig is en die sensitiviteit bezit. Hij kijkt gewoonweg achter het leven en is enorm voor hun karakters, voor héél deze wereld, weet Jan. Je kunt ervan leren. Jan weet het, achter dit alles leeft een profeet, maar die bevindt zich in de Gelderse Achterhoek en daar krijgt deze mensheid nog iets van te slikken. Vast en zeker, denkt Jan, dit leven is ónfeilbaar bewust en heeft 'n pracht van 'n karakter!

Jeus scharrelt nog wat rond, voor hem is de aardigheid eraf, Fanny heeft ruzie gekregen met Gerrit van Jan en Anneke. Hij moet weg en vlug ook. Fanny dwingt hem ertoe en dat is een teken voor hem, dat het dier zich doodongelukkig voelt, anders maakte Fanny geen ruzie. Hij moet nog met Fanny ravotten voor ze gaan slapen en dat is voor hem gans wat anders! Beter is het, het gepraat over al die dingen zegt hem geen cent. Hij zet alles van zich af. Nú is hij weer 'n jongen, 'n wilde eend, 'n ren-in-het-veld, z'n kwajongensstreken nemen hem over en ook dát is gans wat anders en dat begrijpen de mensen niet. Jan wel, Crisje ook, maar later? Zullen de mensen het dan begrijpen?

„Hèk te vul gezeid, Jan?” komt er van Mina als Jeus weg is.

„Néé, Mina, gijj hèt jao vuls te weinig gezeid. Vandaag hebbe wijj al 'n veurspelling kunne beléve.” Mina hoort nu wat Jan heeft beleefd, en dan kan zij zeggen:

„Geleuf mie'n, Jan, dèn gif deze wereld nog is wat cadeau! En dat ze dèn nie't zulle begri'epe, sprik van eiges. Gijj kunt dat op ow eige vinges uuttelle. Maor zag gijj, hoe zie'n gezich ging verandere, Jan? Dèn zag wat wijj nie't konde zie'n en wijj stonde der met onze neuze boave op! Is dat waor of nie't? Gijj had dèn zie'n eugskes is motte zie'n, Jan, toen dèn gebóre wier. Dat hèb ik met gemaak met dèn en ook Crisje. Dat was zó te zie'n, dèn had óge in zie'n kop as murmels.”

„Jao, Mina, gijj hèt geliek. En dèn zag en vuulde dat onze Mieneke kran'k wud. Wat dèn bijj zie'n vader zag, zag dèn ook bijj Mieneke. Mieneke kan

straks bij Onze Lieve Heer spulle. Maor wijj, Anneke en ik, kunne der now nog van genie'te, wâ. Wijj zun al dankbaar, dat wijj dat magge wette en wijj zun ook zó gek nie't, dat wijj onze koppe in de grond stéke. Waor dèn 't oaver had, Mina, zó stakkerig zun wijj ook nie't meer. Wijj zun gin zie'lepote, dat wil der bijj ons nie't meer in. En dat Crisje dèn veur gin duuzed wil misse, sprik van eiges, hèt gijj mie'n is gezeid ... en kan'k now geleuve."

„Van eiges, Jan, as ter niks aan te doe'n is, dan mot gijj dit allebei maor oaver géve. Ik kan die apekloterijj van dèn pastoor nie't meer verdrage. Dèn zut veur de minsche alléén maor 't duustere. Veur die stakkes is ter gin lich meer. Maor wat is dit dan? Dat van die eeuwige verdoemenis ... Jan, is jao gans verschrikkelijk. Wie kan dat as gezond mensch langer verarbeid? Gin mensch! Wie kan daar langer in geleuve? Kan „Dèn” hie'r baove óns kapot make? Wil Dèn ons eeuwig laote brande? 't Is um ow gek te lache! Dat wil der bijj mie'n nie't meer in! Da's jao 't verléje, Jan. Da's armoei! Wie dat nog geleuve wil heurt bijj de blinde scheupkes van de „Heiland.” Maor mie'n nie't gezie'n. Ik hèt glad scheid aan dat gepréék, da's veur andere minsche, in mie'n familie hebbe ze andere dus en honger!”

Dát is nu Mina! Zij is als ál het leven van God, gezegend geluk. Ze praten vanavond tot diep in de nacht. Ze krijgen er niet genoeg van. Dromende gaan ze slapen én vliegen tegelijk. Wie hen volgen wil en dat ook beleven wil, moet „Magere Hein” z'n kroon van z'n wrede kop timmeren en z'n tong uittrekken, want dat afschuwelijke beest leeft nóg onder de mensen en laat ze schreien dat ze er stapelgek van worden en toch wordt dit ondiert door miljoenen mensen van deze wereld nog geduld. Ook de afschrikwekkende verdoemdheid moet eruit, moet gekild worden, moet je de hals afsnijden. Dat vindt Onze Lieve Heer machtig en mooi. Eerst nu leert „ZIJN” kind HEM kennen, maar anders, beter! Nú is alles liefde en geluk, eeuwigdurend leven! Wil de volwassen mens dat niet? Kinderen wel! En zei „HIJ” niet, eens, lang geleden ... wordt zo'n kind en ge hebt „MIJ”? Jan, Anneke en Mina zijn van die kinderen, en geloof het, vast niet kinderachtig. Mina staat nog altijd klaar om „ZIJN” kinderen op te vangen. Zij als „vroedvrouw” kent „HEM”, omdat élk kindje tot Mina zei, als het de eerste huilbui kreeg: „Mina, de groeten van Vader. Hij zei, bedankt, Mina. Het gaat goed zó. Wij kennen mekaar, Mina! Zorg goed voor MIJN kinderen!” En wie wil Mina nu nog wijsmaken, dat „HIJ”, Onze Lieve Heer, „ZIJN” eigen kinderen verdoemt? Het komt er maar op aan hóé je dit voelt, maar er is iets anders! Nu moet je jezelf eerst ín de kerk brengen. En dán er weer uit ook. Je moet willen stijgen boven het puntje van de kerk uit, want het is daarboven, waar je dit gevoelsleven beluisteren en bevoelen kunt en dan spreekt „HIJ” als 'n liefdevolle Vader tot je „ikje”! Dat andere, zegt Mina, en dat heeft zij reeds voor jaren leren

kennen, is „apeklooterijj”! ... Klets ... is het en dat moet zij niet langer, omdat het de mensen op hun eigen graf plaatst, waar ze zich dan leeg belken, en hun kracht verspillen! En dat moet zij niet en Jan en Anneke ook niet!

„Waor zun Miets en Teun, moe’der?” vraagt hij Crisje als hij thuiskomt.

„Jao, da’s waor ook, die motte naor bed.”

„Dan zal ik die is efkes in bed brenge, Moe’der.”

Vijf minuten later hoort Crisje het geschreeuw. „Veruut en gauw ook, ’t bed in. Veur kleine kindere is ’t al te laat. Wij make daij weg komp? Niks te smoese. Niks, met smoesjes hek niks te make, naor bed en da’s alles.”

Hendrik en Gerrit laten zich niet door hem commanderen. Toch zullen ze naar vader Jeus moeten luisteren. Hij is thans de rechterhand van Crisje. Die zit achter de kachel en rust uit. Ze dut lekker even in. Ze is doodmoe, heel de dag ligt ze voor boer Hosman op het land om iets te verdienen of ze komt er niet. En waar moet dit schip stranden? Waar en hóe zal het einde zijn? Ze moet er niet aan denken.

Jeus stopt de jongsten in bed en ze luisteren. Ze zijn lief voor hem, omdat hij hun het gevoel geeft, dat hij vader is. Hij waakt over deze levens, ook al jowt Gerrit hem uit en lacht Bennad. Johan kan het niet schelen. Het interesseert hem niet. Jeus speelt voor vader! Die rechten heeft hij van de Lange Hendrik gekregen en hij is voor Crisje een enorme steun. Nu de jongsten slapen komen zij tot ’n gesprek en krijgt Crisje weer alles van hem te horen. ’n Vrouw heeft daar recht op, voelt hij en dat spreekt vanzelf.

„Die daor, moe’der, wiste jao alles van mie’n eiges af.”

„Dat wette ze van Mina, Jeus. Jao, dat zun goeie minsche en ze zun gelukkig met mekaar. Ik wèt ’t! Jan is zó goe’d veur Anneke!”

Hij ziet nu tranen. Hij voelt de smart van Crisje. Als er waterlanders komen staat ook de Lange Hendrik in hun midden en zitten ze weer aan tafel met elkaar en kust vader moe’der. Maar vader is ook daarginds en speelt nu zijn violen kapot! Hij begrijpt echter heel goed ... dat gespeel van zijn vader heeft niets te betekenen. Is geen cent waard! Het is erg leuk, om er zo nu en dan over te praten. Echt fijn is het, zeker, maar vader kan hem nog meer vertellen! Wat kan vader met z’n gespeel voor moeder verdienen? Niks! Geen cent! En dat is nu de heilige waarheid! Kunnen zij ervan eten? Kan vader de landpacht betalen en verdienen, door z’n gespeel? Néé! Kletspraat is het! Hoe komt het toch, gaat hij in zichzelf verder en denkt thans voor het ganse huis ... de zorgen zijn het ... dat grote mensen zich zó druk maken over deze zaken, die toch geen waarde bezitten? Wanneer Crisje te horen krijgt:

„Als ik praot, moe’der, vinde de minsche dat mooi, wâ, maor wat kan’k der veur kope?” weet zij het ook en is het haar duidelijk, dat Jeus met haar al

deze zorgen draagt.

„Wat kan’k der veur kope, moe’der? Niks! Kon’k der maor geld met verdie’ne dan wik dag en nach praote en ze alles vertelle. Maor da’s gans wat andes.”

Als Crisje zegt, dat hij zichzelf niet door de geschenken van Onze Lieve Heer mag verrijken, weet hij het ook en geven ze elkaar blijmoedig gelijk. Ze zijn thans van één gevoel, het is één denken en begrijpen, maar die vervloekte zorgen zijn er!

Vandaag, weet Crisje, is haar Jeus ouder geworden. Z’n leven praat al als van ’n groot mens. Néé, ook al speelt vader z’n violen kapot, ook al is de Lange nog in leven en is er niets dat hun deze liefde ontnemen kan, ze hebben honger. Er is ellende! En praat nu eens opgewekt! Lach is eventjes anders! Dat kost je je eigen hart. Je belazert nu jezelf én je liefde.

De Lange Hendrik kan z’n violen kapot spelen, zoveel hij zelf wil, hier zitten ze voor de werkelijkheid. Tot aan hun hals zitten ze eronder. Het ellendige ervan komt tot de lipjes, het is er bijna, bijna ... Nu die laatste streepjes nog en dán? Dán komen mensen eerst tot handelen. Doch dat duurt hier nog even, maar komen doet het! Het is de naakte werkelijkheid, weet Crisje, Jeus heeft gelijk! Had zij Hendrik tóch naar de „bühne” moeten laten vertrekken? Dan had zij nu wellicht het geld gehad om dit gevecht te overwinnen. Já ... dán? Maar wat had ze dan gehad? Ineens voelt zij het. Wég met deze smerige gedachten. Wie wil haar terugvoeren tot de menselijke afbraak? Het is, de koeien uit ’n gedempte sloot halen, het gekrab naar ’n luis, die er niet is!

De bovennatuurlijke wereld van Jeus heeft geen betekenis voor hem, die ligt als ál dat mooie van deze wereld in de geut op de Grintweg. Ze zullen nog sterven van honger. Nu is hij, omdat hij de naakte werkelijkheid te aanvaarden heeft, z’n machtige beschermengel van zostraks alweer vergeten. En het komt ook niet in z’n kinderlijk brein op, om die man te vragen, of hij soms nog méér geld weet te liggen, dat zomaar voor het oprapen is. Ook dat is er niet eens. En waarom niet? De vraag is niet bewust. Die gevoelens zijn er niet. De kale en naakte werkelijkheid plaatst hen op eigen benen. Er ligt nu ’n groot gat tussen hen in en dat zien ze ook, omdat hij voelt ... dat hij geen cent kan verdienen met ál z’n geklets over hemelen, engelen, die kunnen thans doodvalle! Jeus voelt die klap midden in z’n gezicht. Er is er ook eentje bij die hij van achteren te incasseren krijgt. Doch hij slaat terug, bewust, als hij de ruimte inslingert: „Spul now maor, vader, maor laot mie’n nie’t lache!” Is de Lange Hendrik in staat om nú nóg z’n violen kapot te spelen? Ik denk, dat ook de Lange geen raad met zichzelf weet, ineenkrimpt van pijn, indien hij tenminste nog in staat is zich iets van deze ellende aan te trekken, waarmee hij toch te maken heeft, omdat hij de vader is van deze zeven kinderen!

Wat er in Jeus omgaat, dat weten de engelen en ook de Lange. Zij zijn het, die het natuurlijke verstand bezitten én het leven. Natuurlijk, ook het bewustzijn, dat is nu eenmaal zo, Jeus weet het, hij heeft die waarheden gezien, om dit alles te begrijpen, doch ze staan machteloos! Kunnen die engelen zijn leven nu niet bespelen? Er zijn mogelijkheden genoeg, maar dit is iets anders, ook voor de Lange Hendrik! Waar de Lange leeft, betalen ze met briefjes van één miljoen en die kan men hier toch niet wisselen, weet de Lange nu! Daar zouden ze maar door verongelukken. En tóch wordt dit leven bespeeld. Niettegenstaande al deze ellende, is de wijsheid springlevend en moederlijk bezorgd. Indien het kind van de aarde aan dát hart ligt om even uit te rusten, voelt het zich door vrede en geluk omringd. En toch zijn er ook dan zorgen, doch die moet je nu anders zien. Maar wie kan dat?

Dít „Harpleventje”, geloof het, krijgt ruimtelijke snaartjes. Straks wordt dit leven bespeeld, Jan Lemmekus! En dan wordt het zwarte hagelwit! En de nacht als de dag! Er is dan geen uur meer en geen tijd. Het geloof in alles wordt nu: weten. En Magere Hein ligt aan je voeten voor gruzel! Dan maken de mensen rechtsomkeert en gaan één weg, morren en klagen niet meer en drinken zich ook niet zat. Wat hen nú geschonken wordt, is de klare wijn van Onze Lieve Heer! Hoe dan de klanken zijn, die door dit leven van Jeus weerklinken, ze komen uit de hemelen voort! Van eiges, ik ga te ver. Mina weet er alles van. Hoe hoger je echter komt, des te lieflijker wordt alles en stijgen wij uit boven al dát menselijke gedoe van de aarde, je mooie Grintweg, je Montferland ook, dat je zo lief is! Maar dán is de Lange er ook!

Wanneer Jeus op 'n kus wacht van Crisje, krijgt hij te horen: „Gij bunt vader nog nie't, aijj dat maor wèt.” Dan weet hij dat hij dat eerst moet verdienen. Maar je zou zó denken, als je dan tóch vader bent? En even later gaan nu al deze ogen dicht. Een zacht gezoem kun je nu beluisteren. En door het gespin van deze zielen worden gewaden geweven, voor elk van hen 'n eigen kleurtje. Die Lange Hendrik toch ... Ook dit is prachtig werk. Ik moet zegen en beamen, je gaat daar vooruit. Je ogen zijn nu voor eeuwigdurend geopend! De moeite waard om het aan elkeen te vertellen! Jan en Anneke, ook Mina weten het al. Nu deze ellende nog oplossen en je bent er, Lange!

Jeus de genezer

Nu ze vanmorgen tegenover elkaar zitten, hun kopje koffie drinken en Jeus z'n boterhammetje eet, lijkt het, alsof gisteren zeker tien jaar geleden is, zover moet hij terugdenken, wil hij de voldoening van dit kostbare ogenblik genieten, dit éénzijn met Crisje, maar dat hij nu als „vader” ondergaat. Crisje ziet het al, hij is in één nacht ouder geworden.

Bij het slapen gaan kreeg hij de eerste gevoelens. Z'n lig was anders. Iets dwong hem om anders te gaan slapen. Hij kwam vanmorgen anders de trappen af en z'n loop was veranderd. In zijn ogen is een ander lichtje, ziet Crisje, maar hij voelt zich nu als de Lange Hendrik zich heeft gevoeld, tijdens zijn leven naast Crisje en de jongens, hij is vader geworden!

„Goeie marge, moe'der.”

„Goeie marge, Jeus.”

„Heij lekker geslaope, moe'der?”

„Jao, Jeus.”

„Ik ook en dat dud 'n minsch goe'd, wâ, moe'der?”

„Jao, Jeus” ... Moet je hem horen kletsen, denkt Crisje.

„Is Johan der nog nie't uut, moe'der?”

„Néé, dèn slup geleuf ik nog.”

„Dan za'k dèn is efkes uut zie'n bed timmere.”

Vader Jeus gaat tot de oudste van Crisje. Johan voelt ervoor, zich nog even te koesteren, maar hij moet er ogenblikkelijk uit. Even later ligt Johan op de grond. Jeus trok hem het bed uit. Johan lacht, maar heeft toch iets te zeggen ook:

„Léleke snotneus, gijj bunt mie'n vader nie't, aij dat maor wèt.”

„Ik bun ow vader” krijgt Johan te horen. „Van now af aan, kui naor mie'n luustere. Wij der aan denke, Johan?”

Johan lacht maar, dat is het beste en het eenvoudigste, maar hij kruipt er weer even onder. Waarom zou 'n mens zich, zo vroeg in de morgen, druk maken? Bij Bernard moet hij dat niet proberen, die zou hem iets anders vertellen. Bernard geeft hem onmiddellijk 'n klap met z'n houten poot en daar heeft hij ontzag voor. Bernard is ook anders. Maar met Johan kun je alles doen. Die is té goed. Die vindt alles best. Niet één van de kinderen is als Johan! Waar die op aardt, dat weet geen mens!

Wat Bernard door het verlies van z'n been te aanvaarden heeft gekregen, krijgt hij van Jeus door hartelijkheid en begripen terug. Nu is het leven weer draaglijk. Een grote liefde is het en dat weet Bernard. Ze begripen elkaar best! Maar Jeus is ook gek op Teun en Mietske. Hij heeft de kleinsten nu on-

der zijn vleugelen genomen. De jongsten zijn de gevoeligsten, maar hij, met Teun en Miets, vertegenwoordigen de gevoelige kern, van dit uiteen geslagen huisgezin, dit wrak, dat nu, met 'n hengelstok als roer zeeën moet bevaren en straks, want wat ze zien is niet veel soeps, tegen 'n ongekende storm moet optornen en dan bewijzen waarheen het zal gaan en hoe sterk het nog is, sinds de kapitein de Lange „Magere Hein” te aanvaarden kreeg! Máár, hoe is het mogelijk, Miets, Teun en Hendrik, eten thans lekker fruitje van Gerrit. Gerritje en Hendrik vertegenwoordigen de Lange Hendrik, waarvan Gerrit nu de jatter is. De peren en pruimen, de abrikozen en de heerlijke perziken, vinden 'n plaatsje onder het stro. En daar weten de kinderen alles van. Stiekem zijn ze achter de waarheid gekomen, Crisje weet het nog niet. Of Crisje dan zou optreden? Dat is alweer niet zo eenvoudig, want Gerritje is niet voor de poes, hij heeft nu vrij spel en mist z'n strenge hand.

Jeus weet, dat Gerritje z'n bezit geraffineerder verstoppt, dan Bernard ooit gekund heeft ... Toch eten Hendrik, Teun en Miets lekker fruitje. Crisje heeft geen cent om iets voor de kinderen te kopen en zo is het gejat van Gerrit, voor de kleinsten, eigenlijk 'n weldaad. Maar dat mag niet van Onze Lieve Heer. Ze zijn nette mensen. Ook de Lange wilde het niet hebben! Gerrit liet zich een paar weken terug ontvallen:

„Wat is dèn Onze Lieve Heer goe'd veur mie'n eiges. Now kan'k pére plukke zóvul ik eiges wil en rammel krië'g ik ook nie't. Vader is lekker weg!”

Ja, Crisje, het valt heus niet mee. Gerrit is ook niet de kunstenaar die Bernard in zijn tijd was. Hij heeft het lef niet, noch het gevoel, het „gejat” als sport te beleven. Gerritje is 'n echte jatter. Bernard genoot van de jacht, hij kon uren vertellen, hoe ze hem achter de vodden zaten en dan kon je horen:

„'t Is nog al glad, dat dèn op zie'n pére wil passe. En daor doe'i alles veur. Maor ik ook.” Ook al viel er 'n schot hagel, Bernard trok zich niks aan van dat geknetter. Ze raakten hem toch niet! Wanneer ze willen schieten, zei Bernard, „gaok oaver de grond kroë'pe en dan kunne ze mie'n nie't meer vinde.” Nu bleef hij, Bennad, en de boer kon saggerijne zó hard hij wilde, de fijne wijnappeltjes waren voor hem. Bernard floepte zichzelf over de heggetjes, omzeilde voetangels en klemmen, maar zorgde elk jaar, dat hij voor de winter 'n flinke voorraad bezat. Nu was het leven draaglijk, want van moe'der kreeg je bijna nooit niks, het kon der nooit af. Er waren geen centjes. Bernard at als elk fatsoenlijk mensenkind z'n peertjes en z'n appeltjes, maar hij bezat tevens z'n abrikoosjes, de fijnste pruimpjes en leefde in 'n paradijs, waarmee Onze Lieve Heer niks te maken had en ook glad buiten stond. Dit was van Bennad eiges!

Gerrit is niet in staat om de droe've bij vrouw Aanse te jatte, dat durft hij niet. Zoals Bernard het heeft gekund, vrouw Aanse in de ogen te kijken en

dán te zeggen: „Vrouw Aanse. Ik heb ow droe've gejat. Ik was 't” en daarna vrouw Aanse, z'n door de Lange, bont en blauw geslagen billetjes te tonen, *dit* was echte lef, maar ook de kans voor vrouw Aanse om haar vijand af te rammelen. Maar wat gebeurde er? Even later zit Bernard mét vrouw Aanse voor 'n glaasje limonade. Crisje geloofde het niet, maar ze waren vrienden geworden! Is dat wat? Ja, zó is Bennad. Een psycholoog had het hem niet kunnen verbeteren. Het leek wel universiteitachtig en zó was het ook. Later nam de Lange voor Bernard z'n petje af!

Gerrit jat in het geniep. Van hem krijgt de eigenaar geen kans z'n boel te beschermen. En nu de Lange er niet meer is, hij ging té vroeg weg, jat Gerritje dat de stukken eraf vliegen. Doch de kinderen weten het, aan Gerrit hebben ze niets. Als ze niet stiekem 'n peer of appel van hem pikken, krijgen ze niets. Zó gierig is Gerrit. Een echte valserd is hij. De éniige in dit nest, waarvan de Lange zei:

„Cris, dèn deugt nie't. Dèn hèt stréke. En van dèn zui ow nog motte arge daij zwat zie't.”

En dat is waar, Lange. Je hebt gelijk gekregen. Veertien dagen voordat de Lange heenging, kreeg Crisje te horen:

„Cris, van deze krie'g gij nog 'n pie'n in ow boek, daij gin raad meer wet.” Maar toen zei Crisje: „Hendrik toch. 't Is nog 'n kind.” Waarop de Lange weer antwoordde:

„Onthold wa'k ow now zeg, Cris. As ik ter nie't meer bun, moje veur dèn onpasse.” Maar Crisje kent geen onderscheid en gaf de Lange terug:

„Gij kunt ook oaverdrie've, Hendrik”, waarop ze alweer te horen kreeg:

„Niks tervan, Cris, dèn hèt rôtstréke.” En even later, Crisje piekert nu over zijn woorden, komt er nog:

„As Onze Lieve Heer mie'n de gelégenheid gif, Cris, za'k 't ter uut slaon. Maor dat hék jao eiges nie't in hande.”

Toen was Gerritje twee en een half jaar oud en moesten Teun en Miets nog worden geboren. Maar heeft de Lange even gelijk gekregen? Hoe wist hij, denkt Crisje thans, dat hij vroeg zou sterven? Ze weet ook, de Lange wist het niet direct. Dat wil zeggen, hij was er zich niet bewust van. Máár, zulke woorden kwamen twee weken, voordat hij zou sterven, over z'n lippen en die heeft zij te aanvaarden. Er was dus toch iets vanbinnen in de Lange, dat hém, h'j eiges ... dergelijke gevoelens kon doen vertolken. Of wat is het eigenlijk? Crisje heeft nu te aanvaarden: Gerrit is 'n vreemd kind. En hierdoor staat Gerritje buiten de kudde. Het kind zit dag en nacht, als Crisje zich maar eventjes afwendt, en hem niet onder haar oog houdt, aan de hengelstok te trekken, maar dat mág en dat kán niet. Want kostbare soep is voor de mens in deze dagen bovennatuurlijke heerlijkheid. Zo'n beentje kost 'n „kwatje” en

'n kwartje is vijftwintig cent. En voor vijftwintig cent moet zij 'n halve dag ploeteren en schoeften bij Hosman. Voel je, Gerritje, waar het hier om draait? En jij, Lange? Kopjes zomaar kapot gooien, de twee konijntjes bewust worgen en de tongetjes uittrekken, de enkele duiven, jonge diertjes, de vleugeltjes uittrekken, die de diertjes niet kunnen missen, zijn aardigheden voor 'n bruuft, maar zijn ook stinkende karaktertrekken, eigenschappen dus, waarvan Crisje rilt en beeft omdat zij tot de hel behoren. Maar 'n kind is 'n kind en dat sla je niet dood!

Kinderen zijn kinderen, maar toen Gerritje later met enige kippen thuis kwam, bij de boeren gejat, omdat die er toch genoeg hadden en zij niet één, moest Crisje het levende goed zélf terugbrengen, omdat zij die zonde niet op haar dak wilde bezitten. God bewaar me! Ze sterft liever van honger!

Nu duldt Gerritje niet, dat de kinderen z'n gangen volgen. Hij verbergt z'n oogst telkens weer ergens anders, waardoor ze weten, dit leven kent geen hartelijkheid, bezit géén liefde, is niet zo gevoelig, is keihard, koud en meedogenloos berekend, maar altijd naar zichzelf. Dat weet Crisje en kennen ze van zijn leven. Crisje weet het nog alsof het gisteren gebeurde. Gerrit is met Jeus aan het spelen, maar in de keuken zitten arme zwervers, die Crisje te eten geeft en elke week tot haar terugkeren, in de tijd, toen de Lange nog leefde. Gerrit wil die smerige luizekerels de deur uittrappen. Jeus vecht tegen Gerrit, om ze rustig te laten eten. Crisje komt tussenbeide en maakt een einde aan de ruzie. Je zou nu denken, zo'n kind zal dat wel vergeten, maar zo is Gerrit niet. Enkele dagen later roept Gerrit, van achter in de gang: „Jeus ... ssss ... Jeu ...ssss ... Kom is kie'ke!”

Jeus, zich van niets verkeerd bewust, wil de deur uitlopen om tot hem te gaan, maar voelt plotseling, dat men hem dat belette. Het was nét, voelde hij, als toen vader in de kist lag en hij de Lange wilde kussen en ook toen geen stap meer kon verzetten. Er was een kracht, die sterker was dan hij en hem tegenhield. Ook nu dwingt die kracht hem om te blijven staan. Doch onmiddellijk vliegt er een stuk steen tegen de deur. Die tegen z'n kop, en Crisje had hem naar een ziekenhuis kunnen brengen. Zó is Gerritje! Jeus denkt niet aan die kracht, die onzichtbare wil, of wat was het! Hij beleefde 'n te grote emotie door Gerritje, maar waardoor Crisje's zorgen zich vergroten en verdiepen, althans nu ... nu de Lange er niet meer is en zij voor alles alleen staat.

Nu kan Gerritje sarren, dat je bloed kookt en waar hij zich niets van aantrekt. Crisje is eigenlijk angstig voor Gerrit. Toen zij Gerritje nog aan de borst had, heeft zij het de Lange al verteld, waar de Lange van opkeek, want dat was niets voor Crisje, toen zij hem gaf:

„Hendrik, dèn vrit mie'n de boste kapot en dat hèt wat te betékene”, keek de Lange daar raar van op. Doch nu krijgt Crisje de bewijzen. Hoe is dat

nu mogelijk, dacht Crisje. Ze heeft ook dit te aanvaarden gekregen. Ze wist zeker, toen de Lange zei: „veur dèn moje oppasse”, dat de Lange waarheid sprak, maar kinderen zijn kinderen, ’n goede moeder wil daar niets van horen. Thans zit zij met die gebakken peertjes en die lust géén mens, ook de andere kinderen niet. Echt vergif is het! Gerritje zoog haar de borsten kapot. De andere jongens zogen de moedermelk lieflijk in zich op. En dat gaf haar te denken, het zei haar iets. Je had er zélf mee te maken. Maar vanbinnen, vanbinnen kon je het voelen. Er ’n verklaring aan geven, daar ben je niet toe in staat! Maar waarheid is het! Bij ál de kinderen heeft Crisje een eigen wereld beleefd. Die van Gerritje was niet veel soeps. Iets krengerigs zat eraan vast, maar toen was Gerrit twee maanden oud! Heeft dit alles iets te betekenen? Nu kun je het karakter bewonderen van Gerritje. Die gulzigheid van toen is nú zijn gesar geworden, zijn ruzie zoekend gevoelsleven en z’n judasstreken waarvan je nooit van tevoren weet, hóé je te moeten beschermen, zó menselijk en volwassen zijn ze bedacht door dit kind.

Crisje gelooft nu, dat de Lange die gedachten van Onze Lieve Heer gekregen heeft. ’n Mens op eigen kracht is er niet toe in staat, kan dat niet weten. Maar ze kent het verschijnsel best. Vele mensen kregen, voordat ze zouden sterven, ’n overheersende gevoeligheid te beleven en dán wisten ze van alles te vertellen, dat later waarheid bleek te zijn. Zó dom is Crisje niet. Als je uit je ogen kijkt, heeft het leven telkens weer iets nieuws voor je en behoort ook dit toe aan de Lange, dat je aan ’n hogere hand doet denken en wel zó is, want Hendrik was zó niet!

Het is precies, als haar eigen gevoelens haar hebben gezegd, én verzekerd, dat zij, ook al was de Lange in leven gebleven, géén kinderen meer krijgen zou. Teun, het is haar zekerheid, is tevens de laatste! Crisje trouwt niet meer. Dat voelt ze. En dat wil ze ook niet. Maar ook al zou ze hértrouwen, kinderen komen er niet meer. Dit is ’n zekerheid, die ónder haar hart leeft en het aan haar leven en persoonlijkheid gaf. Ze heeft het de Lange nog verteld, voordat hij ging en nog springlevend was. Vele mensen, weet zij, hebben hun eigen belevenissen, waarvan er soms bij zijn, die ’n hoogte behalen, waar je van zou denken, dat ze uit de directe omgeving komen waar Onze Lieve Heer leeft, zó bovennatuurlijk wordt het, indien je die verschijnselen grondig bekijkt.

Crisje ziet Jeus en Gerrit als goed en kwaad tegenover elkaar staan. Johan bemoeit zich nergens mee en Bernard heeft voldoende aan zichzelf, zodat Crisje niet in staat is om Gerritje te temmen. Jammer is het, Bernard had het gekund. En het ongeluk, dat Bernard te beleven kreeg, veranderde zijn innerlijk én z’n krachtige persoonlijkheid op slag. Doordat Bernard z’n been verloor, zien zij nu en kunnen ze gerust aanvaarden, verloor hij tevens iets

van z'n sterke wil; z'n bruisende persoonlijkheid is geknakt! Bernard kan Gerritje wel temmen. Maar, zoals hij nu is, heeft hij z'n plezier voor het leven verloren. Ook al zou je dat niet denken, maar ze zien het, Bernard gaat z'n eigen gang, z'n eigen weg, ook al grijpt hij nu en dan Gerritje bij z'n kladden, voor de rést staat Crisje met Jeus, en dát is heel veel, te veel zelfs, 'n rustige dag beleef je niet meer. Ná het ongeluk is Bernard veranderd. Voor Gerritje moeten ze nu oppassen. Hij loert op je leven. Gerrit kan niet vergeten, noch vergeven, als je er geen erg in hebt, ontvang je zo een knauw en trekt hij je 'n been uit. Jeus vroeg daarom aan Johan:

„Kú giij dan is nie't kwaod worre, Johan?”

En wat zegt Johan: „Waorum zo'k kwaod worre. Ik bun veur mie'n eiges tevréje en gelukkig.”

„Já”, viel er onmiddellijk: „Veur ow eiges, wâ, maor wíj dan?”

En dan lacht Johan maar. Hij is nog een kind, maar Crisje weet het best, Johan zal heel z'n leven lang zo'n kind blijven, weet ze. Onbegrijpelijk is het. Waarom maakt Onze Lieve Heer het leven zó onbegrijpelijk? Maar dát is niet van Crisje! Het zijn woorden van andere mensen. Crisje zegt: Onze Lieve Heer zal wel weten waarom dat zó is. En met de zaken van Onze Lieve Heer hoeft 'n mens zich niet te bemoeien. Mensen willen alles anders zien. Maar weten de mensen niet, dat Onze Lieve Heer alwetend is? Je hebt jezelf er maar bij neer te leggen. Onze Lieve Heer bekritisieren, is duivels gedoe en daar leent zij zich niet voor en heeft ook de Lange alles van geweten. Dag en nacht kreeg hij het op z'n vestje gespuwd: Geloof ís geloof en als je geloven wilt, doe het dan goed en blijf met je handen van zaken af, die Onze Lieve Heer toebehoren of er blijft van ál dat mooie niks over. Dát zijn woorden van Crisje en kan zij dát van Gerrit aanvaarden, ook het andere, ál deze ellende, maar beroerd is het!

Bernard en Johan komen 's avonds van Emmerik. De eerste pest Johan en zegt:

„Johan, ons huus steet in brand, kom, lópe wat giij kunt.”

Johan geeft hem: „Dan zun wíj toch al te laat”, waarop Bernard hem 'n por geeft en eventjes met de oudste robuust, de straat veegt, maar waarover Johan lacht. Zo'n Bennad toch. Je krijgt Johan niet uit z'n wereld, ook al trap en sla je hem dag en nacht – zijn ziel reageert niet. Niets dringt er tot zijn persoonlijkheid door en tóch, Johan werkt zich te barsten. Hij staat nu al achter 'n botermachine en doet werk voor 'n kerel. Snap je dat nu, Crisje? Néé, daar kan geen mens bij, Johan is nu eenmaal zo. Johan heeft al vriendjes en ook dat is heel eenvoudig, maar Jeus houdt hem in de gaten, hij wil weten, wat z'n oudste broer uitspookt. Als vader heb je daar het recht voor gekregen, maar dat neemt Johan niet. Op 'n avond kreeg Johan het echter te slikken,

als Jeus hem, waar Crisje bij zit, vraagt:

„Waor was gij gistere aoved, Johan? Wí gij dat ons is efkes vertelle?”

Wel, Johan, wat doe je nu? Had Crisje hem dat gevraagd, was alles heel anders en zou hij beleefd antwoord geven, maar nu, tegen zo'n snotneus horen ze:

„Geet ow dat wat aan, snotneus?”

Jeus voelt zich aangeslagen en foetert terug: „Of mie'n dat wat aangeet, vraag gij nóg? Wat had gij gistere aoved bij Jan Hieltjes te zuuke? Dat wi'k wette, Johan! Wat had gij daar te zuuke, Johan, wat had gij daar te zoepe?”

Crisje schrikt nu goed wakker, ook zij wil nu alles weten, Johan hoort nu:

„Is dat waar, Johan?” De oudste draait er omheen en Crisje weet het nu, van voren en van achteren wordt ze geslagen. Waar moet dit schip stranden? Moet Johan nu al biertjes drinken? En wij hebben niet te eten, denkt Jeus. Denkt hij dan niet even aan het eigen huishouden? Even later rollen ze door de keuken en dat vond Crisje niet eens leuk. Maar ook dat nog heeft zij te slikken. Jeus waakt, maar hij weet het nu. Op Johan kan hij niet rekenen. Ze schelen met elkaar vier lange jaren, maar Johan is er nét drie, door iedereen wordt die belazerd of wat is het toch? De Lange zei eens tegen Crisje:

„As ze dèn de boks van de kont trekke, Cris, en um slaon ook nog, lacht dèn nog. As ze dèn zie'n kont in brand stéke, lach dèn nog”, en toen kwam er ook nog:

„As ze dèn, geleuf ik, 't licht uut zie'n óge stéle, lup dèn nog nie't naor de massesée, dèn kan nie't kwaod worre en hèt niks van mien eiges. Dèn is van ow en wik niks met te make hebbe.” Daar heb je het, dacht Crisje, kinderen aarden op vader of moeder, en toch aardt Gerrit nergens op, die aardt op 'n wilde hond en bezit niet eens die lieflijke hondenallures welke 'n dier soms bezit en waardoor je die aanhankelijkheid krijgt. Gerrit heeft niks van haar, noch (van) de Lange en dat is 'n gek iets, maar je zit ermee. Jeus heeft de goeiigheid van Crisje en de sterke persoonlijkheid van z'n vader gekregen, weet Crisje. Die komt er in het leven, die hoef je niets te leren, niets te zeggen, die ziet alles. Die draagt je al! Die staat voor je en achter je om je leven op te vangen, het te liefkozen ook, die loert erop om je zware taak te verlichten! Deze is duizendmaal het tegenovergestelde van Gerrit én Johan, allen eigenlijk, waarna Bernard volgt. Ook Bennad heeft het gevoelige hart van Crisje, voor 'n tijd terug ook de overheersende gedachten van de Lange, doch die zijn nu gebroken. Begraven is dat, met het stuk been en die goeie rest van z'n organische stelsels. Jammer, maar wat is jammer? Jeus staat nu alleen achter het roer, hij stuurt dit huisgezin door woeste zeeën, hij wil het wrak naar 'n rustige haven sturen, maar dat valt niet mee. Vooral niet, als je ziet en te (aan)vaarden krijgt, dat z'n mede-passagiers gaatjes in het schip boren

omdat ze daar plezier in hebben, de maar zielige voorraad eten en drinken voor haaien en inktvissen en ander dierlijk gespuis gooien, om van al dat andere, dat je met je eigen ogen ziet, niet te spreken. Maar hij én Crisje zijn niet angstig voor potvissen en haaiengedoe. Ze zetten er hun schouders onder. Maar Johan voelt niet, ziet niet, dat beiden bijna liggen te apegapen. Zeker, hij draagt ook iets, hij is om zo te zeggen 'n deel van het rad, maar de ellebogenstoom bezitten Crisje en Jeus! Bernard ligt daar, rust uit van de smak die het leven hem te dragen en te verwerken gaf. En Gerritje gooit elke dag roet in het eten, verzuurt je kleine minuutjes nog alsof er niets anders te koop is.

Vanmorgen is hij één met Crisje. En dat is voor hen alleen. Johan en de anderen hebben er geen kijk op, geen behoefte aan. Ze hebben z'n vaderlijk bewustzijn niet en kunnen er ook niet van genieten. Johan denkt: „Wat veur ow is, is nog lang nie't veur mien” en wil zeggen: Is niks aan. „Ik bun nog jong. Ik wil gin vader zun. Ik wil nie't veur vader spulle!” Zó is het, Johan, maar later? Wij zullen ook dat láter volgen en beleven en dan vaststellen, wíe het van jullie het verste in de wereld brengt. Wij weten het al, Crisje ook, Jeus rent je voorbij. Wat nu niks voor je is, ís later het menselijke én maatschappelijke álles! Jij leeft nog 'n poosje, natuurlijk – jij beleeft geen emoties. Je zenuwen krijgen geen smak, jij vindt dat niet goed. Maar later, Johan? Crisje denkt: Jeus heeft iets te zeggen, en dan komt er heel natuurlijk:

„Wat za'k vandaag weer beléve, moe'der?” Dan hoort Jeus van z'n lieve Crisje:

„Elke dag, Jeus, gif ow now te lére en te drage.”

„Das waor, moe'der. Maor ik was gistere nog te dom, wâ? Wa'k gistere met mos make, moe'der,” het liefst had hij Cris gezegd, „motte ze mien vandaag nog is flikke. Daor bun ik now eiges bijj, wâ. Ik hèt gistere 'n boel geleerd, moe'der. Kui dat begrie'pe?”

„Van eiges, Jeus, gijj wèt ow wel te helpe.”

Het is net, denkt ze, of Hendrik voor haar zit. Het is gewoonweg kostelijk. Je zou zweren, dat Hendrik in eigen persoon achter de tafel zit en met haar, nét als vroeger dat gebeurde en hun geluk betekende, en de morgen al als 'n paradijs maakte, praat. Een wonder is het, als je ziet en hoort, hoe dat kind haar zorgen op z'n schouders genomen heeft. Wat grote kerels niet kunnen bedenken en geen gevoel voor bezitten, is voor Jeus eenvoudig. Crisje weet het, indien ze hem haar hand toestak, stapte hij in al de rechten van de Lange. Hij zou lekker 's avonds, zich naast haar neervleien en dan over de zorgen keuvelen. Jeus, dat weet ze ook, moet straks, later, 'n lieve vrouw hebben of het leven maakt hem kapot. Hij moet er eentje hebben die hem begrijpt, opvangt en liefdelijk kust ook, want zijn hart is zó groot en zó diep, daar weet zij alles van en dat kan zij begrijpen. Hij bezit de enorme kijk op het leven,

die haar Lange bezat en mét de liefde, anders was het já nog niks! En dat zijn machtige eigenschappen, die zijn het, waardoor je leeft en het geluk voelt.

„Jao, moe’der” gaat hij verder, „ik zal ze vandaag wat andes vertelle. Ik heb gistere veur mie’n eiges uutgemaak, da’k daor altied wat in mie’n hande mot hebbe. Dèn vie’sè mof hèt mie’n één keer geslage, maor dèn krig mie’n nie’t veur de tweede keer. Ak mie’n hande vol heb, moe’der, dan kan dèn mie’n nie’t grie’pe. Vuult gij wa’k mein, moe’der?”

„Jao, van eiges, das natuurlik ’t beste.”

„Fijn, wâ, moe’der, dat wij efkes same kunnen praote veur da’k weg mot.”

Zie je, Crisje, dit nu, heeft hij voor tien jaar terug al willen beleven. Weet je het nog? Thans zit hij er bovenop en is het z’n bezit geworden. Wees ervan verzekerd – hij zal ervan genieten en hij kan deze kwartiertjes waarderen, z’n hartje bonkt nu van geluk en zaligheid. Als er maar nooit iets tussen komt, maar dat kan immers niet, dat heb je zelf in handen. Crisje geeft hem:

„Jao, van eiges, Jeus. Ik hèt ter schik in.”

„Wat is now schik, moe’der? Ik kan hie’r van genie’tè en schik is gans wat andes.”

Crisje moet nu toch wel eventjes glimlachen. Ze voelt het, uit alles haalt hij de kern, het eigenlijke alles, ook nu moet zij dat weer beamen. Ze zegt:

„Gij wèt wel, Jeus, wat ik mein.”

En dan komt er: „Van eiges, moe’der, wij kenne mekaar al zolang, wâ, wij hoe’ve jao eigelik niks te zegge.”

Zie je het, Lange? Hoor je het? ’n Groot kind is bezig om jou te vervangen. Met alles en zó te bezien, Lange, is het net, of hij jou voorbij streeft, alléén je centen nog en jij wordt hier niet meer gemist. Voor Jeus dan, natuurlijk, je Crisje denkt er anders over, Gerrit ook. Bernard heeft er nog niet aan gedacht en Johan komt er eerst veel later toe, maar de kleinsten missen je heel erg. Crisje, kus je hem nog niet? Jeus kan je nog niet, zoals de Lange dat wel kon, in de hoogte tillen, maar hij doet het nu, door met je te praten, en zijn woorden, z’n liefde, sturen je omhoog, regelrecht naar Onze Lieve Heer toe. Je kunt het voelen en je voelt het al, want van binnenin je slik je telkens en dat, Crisje, zijn geen zenuwen, maar komt door deze ruimtelijke hartelijkheid. Is het niet zó? Hij gaat verder en zegt:

„Ik heb uutgevonde, moe’der, gistere, da’k daor meer verdie’ne kan en dan hék mie’n eige tied in hande. Ik gao’t dan in accoord beginne, wâ? En da’s béter, dan kan’k schoefte. Now schoef ik ook, moe’der, maor dán kan’k ter ’t geld bij pruuve en dat is gans wat andes. Of ik zit zó in Emmerik. Op mie’n eiges kump ’t ter jao ga nie’t op aan. Ik zal veur mie’n eiges wel zurge”, valt er nog, alsof hij voelt, dat Crisje zich soms bezorgd maakt om hem en dat moet niet! Maar moet je zo’n kind horen – het heeft zorgen en diepe gevoelens. Je

hart breekt. Hoe zuiver denkt dit kind, hoe machtig is het toch, het is nét 'n gebed! Elk woord van dit leven is als 'n mooie bloem voor je hart. Elk woord is een kus en bezielt door reine liefde. Je hart neemt het op en het versterkt je volkomen. Elke gedachte van Jeus legt nieuwe fundamenten. Indien je zou verzwakken, staat hij voor je en bezielt je opnieuw. Denk je, ik schei eruit, krijg je door zijn woorden 'n klap midden in je gezicht en schaam je jezelf voor alles. Maar hier gaat het steeds meer achteruit, alles gaat kapot. Er is geen geld om iets nieuws te kopen. En alsof hij dit voelt, komt er nu:

„Ak vie'r mark in de wéék haal, moe'der, kunne wijj der dan van komme?”

Crisje kijkt voor zich uit, ze denkt aan duizend andere dingen en was er niet, toen hij deze woorden sprak, maar nu komt er:

„Gijj zit jao te sloope, moe'der! Waorum kui mie'n gin antwoord géve, ku'i gijj dan nie't efkes naor mie'n luustere? Ik zei wat tége ow. En ik zei daor nét”, nu luistert Crisje, „óf wijj der van kunne komme as ik vie'r mark in de wééke haal.”

„Vie'r mark in de wéék, zeg gijj, Jeus? Das vul geld, das heel wat.”

„Zóver wi'k 't brenge, moe'der. En misschien meer ook nog. Ik bun aan 't denke wa'k zó verdie'ne kan. As gijj ow nog efkes kunt redde, moe'der, dan kom ik ter wel. Laot is kie'ke. Oaver vie'r wéék kan'k bijj de pekkes komme. Néé, da's waor ook – da's niks veur mie'n. De kammes, da's wat andes! Dat lie'k mie'n béter. Maor 't is daor schoefte en 't stinkt daor as bijj de varkes, as de pes, moe'der. Maor daor he'k niks met te make. Die boorders, moe'der, zun dooie kééls. Aan die arbeid he'k niks, dat zun net dooie tute. Héle dage doe'n ze niks andes dan géétjes in 'n stuk hold boare dat kleine jonges kunne. Maor snatere dat kunne ze ook, zei Jan Lemmekus tége mie'n eiges, en kan'k in komme. Gijj kent jao die kletskouse, wâ? En dat intrekke, waor Bennad ow alles van verteld hèt, moe'der, kan'k nie't in komme, want die jonges die dreië op hun kont as wilde eende dat kunne en komme nie't veruut, da's um zó te zegge niks veur mie'n. Ik wil ravotte onder mie'n arbeid, da's klets! Ik zol dol wodde van dat hén en weer schudde, da's jao um te lache, moe'der. As gijj die kon zie'n arbeië, moeder, zó gijj mie'n begrie'pe. Kie'k maor, zó zitte die aan die taofels.” Hij schudt zichzelf heen en weer, prutst met z'n vingers, zodat Crisje het begripen kan. Dan gaat hij verder en komt er nog:

„Ik denk, moe'der, dat'k bijj de kammes kom, daor kui geld verdie'ne. Maor wèt gijj waorum?”

„Umdat die arbeid zó gauw geet?”

„Niks van aan, moe'der, dát zó gijj wel wille. Néé, dat is 't nie't, moe'der, das gans wat andes. Umdat 't daor zo'n rotzooi is, moe'der. Die stank is 't! En gijj slaot daor ow vinges kapot. Op die scharpe kamme, moe'der. Umdat gijj dat heur gauw hén en weer deur die kamme mot hale, slao je der in ook en

dan bloeie ow vinges – maor daor he’k niks met te make.” Ook nu ziet Crisje hoe dat gebeuren moet. Innerlijk kust ze hem, drukt ze dat leven aan haar hart, maar ze krijgt alweer:

„Ik wil niks met die stank te make hebbe moe’der”, want hij voelt, het dringt niet tot haar door. Hij had gedacht, dat Crisje wel van haar stoel zou rollen, maar dat gebeurde niet. Hij eist ook nu haar volle gevoelskracht, haar medeleven op en zij kan já en amen zeggen. Het is nu, luisteren óf slapen, als je wilt slapen, Crisje, smeer ik ’m! Wanneer ze zegt:

„Maor dat wil ik nie’t, Jeus, ik wil nie’t, dat gijj ow vinges kapot slaot veur ons huusholde”, rinkelt het al over z’n lippen en hoort Crisje:

„Das ook wat, moe’der! Wat heb ik now met zó’n paar dooie vinges te make. Wat hebbe vinges now te vertelle as gijj nie’t te vréte hèt? Wat kan mie’n die stank schéle as gijj kindere hèt die honger hebbe en wat niij’s kunne gebruuke? Kunne vinges de landpach betale? Hèt gijj dan gin andere dinge neudig?”

Johan staat hierbuiten, en als Johan het weten wil, hij mag nu slapen zolang hij wil, hij stoort hem toch maar. Maar, denkt Crisje, waar heb ik dit aan verdiend. Wat heeft hij ’n bende zorgen in z’n hoofd. Jeus zal zich kapot werken voor Crisje, z’n broertjes en z’n zusje, ze vindt het geweldig, van eiges, maar gaat dat niet te ver?

Let nu eens op, Crisje, hoe gevaarlijk dit wordt. Wanneer er eens andere tijden komen, kan alles veranderen. Jij zuigt je aan zijn liefde vol, een liefde, die bovennatuurlijk is. Welke moeder zou die niet willen beleven? Toch is er gevaar aan verbonden. Jullie groeien in elkaar, het gaat te diep! Eigenlijk zou je nu reeds voor hem én jezelf ’n halt moeten toeroepen, want wat kan de toekomst je brengen? Je zult denken, waar heb je het nu over, maar já, ik zie vooruit. Er kunnen dingen gebeuren die je nu zélf nog niet wilt, maar het leven van je eist! En dan? Niks dán, denk je, ik dacht er alleen maar eventjes aan, doch dan scheuren jullie harten vaneen, dat wil zeggen, je doet iets, wat je nét niet wilt doen en voor hem en voor jezelf, ’n kloof is. Nu loopt je bloed weg! Je gelooft niet, dat er tussen jullie iets kan komen, want dát is het, wat ik bedoel. Ken je jezelf zó goed en ben je er al van overtuigd, Crisje, dat je eigen leven géén harten breekt, verwaarlozen zál? Indien er iets gebeuren gaat, waardoor je Jeus kwijt raakt, bedoel ik, breek je zijn hart en wordt het ’n strijd op leven en dood voor je beiden. Hij zegt haar:

„Moe’der?”

„Wat is ter, Jeus?”

„As gijj maor wét, da’k mie’n veur ow dood arbeïë wil en da’k mien kindere in ’t léve wil holde, kui mien geleuve”, weet Crisje ook, hoeveel dat kind van haar houdt. En als hij haar ook nog aan zijn hart drukt en haar als ’n

volwassene kust – drukt zij eventjes deze liefde aan haar moederhart, doch denkt niet aan de toekomst, wat zou er kunnen gebeuren? Niks, Jeus is van haar en hij blijft van haar, tussen hem en haar kan er niets komen, nooit! Voor geen geld van de wereld zou ze hem willen missen, nooit niet!

„Ik hold van ow”, komt er nog vlug, voordat alles in huis op achterste benen staat, „ik vréet ow op, moe’der”, valt er nog en is van de Lange en het laatste woord ook en dan kan hij aan zijn dagtaak beginnen. Johan en Bernard zetten de boel op stelten. De één na de ander maakt zich gereed om te vertrekken, net als vroeger, toen was het de Lange en Johan, daarna kwam Bernard erbij en nu is ook hij tot die maatschappij gaan behoren, ’n radertje van de grote machine, dat vreselijke monster! Wanneer ze allemaal vertrokken zijn en hij heeft geprobeerd of hij als vader, Crisje niet omhoog kan tillen en hij te aanvaarden heeft gekregen, dat hij daarmee nog even moet wachten, zit Crisje achter de tafel en denkt nog altijd aan z’n gepraat en belkt ook, het zijn tranen van leed en echte smart, ook van geluk ... van eiges ... maar já, de Lange is niet te vervangen! Het geluk van Jeus kan zij bijna niet op en als er geld genoeg was? Van eiges, Hendrik, ik mis je ontzettend, doch dan was dát te dragen. Dat kind heeft já alles. Als hij even te lang weg is, vertelt hij al waarom? Dat doen de anderen niet! Daarmee wil hij zeggen, voelt zij, maak je geen zorgen, Cris. Ik had daar iets te doen. Nét als vader dat kon en altijd heeft gekund, waarvan je het eigen zélf voelt, het houvast. Het zegt je, dat je voor elkaar voelt en aan elkaar denkt. Géén seconde was zij bij de Lange uit zijn gedachten, ook de Lange bij haar niet, en Jeus heeft datzelfde gevoel, diezelfde liefde ... het is om te belken! Néé, voor geen geld zou zij Jeus willen missen! Toen Chang Jeus wilde meenemen naar Italië, néé, ze moet er niet aan denken, voor geen duizenden krijgen ze Jeus van haar leven weg.

Máár, Crisje, je denkt geen seconde aan je toekomst. Géén kort ogenblikje, wat het grote leven ervan denkt, of dacht je, dat er nu geen leven meer is? Dacht je dat het grote leven niets anders voor je had en dat het nu reeds was volbracht? En wat is toekomst? Wat weet jij voor jezelf? Wat weet je voor morgen en over twee maanden en dan, wat voel je van het latere, over enkele jaren bijvoorbeeld? Niks ... je voelt niks, Crisje, maar het leven gaat verder, het leven vraagt je iets, het leven heeft altijd iets te zeggen en heeft soms ook nog iets voor je apart weggehouden, waar je dan ineens voor staat en dan moet je ’n menselijk, ja soms ’n ónmenselijk besluit nemen. Het leven kan je voor erge en kinderlijke dingen plaatsen, voor heilige en vreselijke zaken. Schrik je al, Crisje? Heb je hieraan niet gedacht? Dat doen alle mensen, Crisje, géén mens denkt er aan toekomst. Ook al wil de onbenullige rest van deze miljoenen mensen er alles van weten en al rennen ze naar de kaartlegsters, dit leven is níet te zien. Zó diep zijn de mensen niet, die gave bezit niet

één mens, omdat ál die dingen bij Onze Lieve Heer behoren. En zou je denken, dat Onze Lieve Heer zich in „ZIJN” kaarten liet kijken door menselijke waarzegsters? Kun je begrijpen, Crisje – waar ik heen wil, dan komen wij verder, anders, later. Straks, kom ik hier op terug! Ik ben niet van plan om je zorgen te vergroten. Maar je zou zo zeggen, het machtige leven staat achter je. Ik kijk dat leven midden in het gelaat. Ik kén het, omdat ik het leven zie!

Crisje, het zijn machten en krachten, waarvan de mens géén fundamentje kent. Of de mens was alwetend en dat geloof je niet. Ik zal je helpen denken, Crisje. Toen Bernard het ongeluk te aanvaarden kreeg, wist hij dat toen al ’n dagje tevoren? Jij, ik geef je dat, voelde het aankomen, maar had je die zekerheid ook? Néé, maar Bernard had dit te slikken en zó zijn andere mensen ook. Nu sta je te apegapen. En dat is het leven, het machtige ... en daar sta je als mens buiten, dat is niet van tevoren te zien óf je was ’n alwetende, maar zó hoogmoedig ben je niet. Het leven heeft soms iets voor de mensen en dat, Crisje, krijg je op ’n blaadje gepresenteerd. Het is de wijn van „God” de „Vader” ... gaan die drinkbekertjes aan ons mensen voorbij, nu wij weten, dat „GOD” „ZIJN” zoon drinken liet? Wat wil je? Dit alles omzeilen?

Ik zeg je hierdoor, het leven is raar, vreemd dus. Je kent het niet! En omdat het vreemd is, kun je vroeg of laat ’n vreselijk pak slaag verwachten. Maak je geen zorgen, Crisje, wellicht zie ik het te zwaar voor jullie, maar onthoud het, ’n mens blijft ’n mens en het leven ís het leven waardoor wij mensen en alles het geluk én de narigheden hebben te slikken. Zo oud als de wereld is, is dát zó? Soms, Crisje, doe je dingen en sta je voor je eigen ónbetrouwbaarheid. Je gelooft het niet, maar je bént het geworden! Je was zó zeker van jezelf, maar morgen? Je kende je niet. Morgen en over een week handel je anders. Ja, er zijn er, die levens afslachten, wat ze nooit dachten te kunnen doen, doen ze tóch! Ze wilden het beslist niet doen, máár, ze deden het tóch. Ik heb je lief is oude afgezaagde kletspraat. Ik heb je lief, zó erg lief, ik kan buiten jou niet leven, is het gepraat van ’n ónbewuste, Crisje. Morgen, overmorgen praat je tóch anders en heeft die machtige liefde van heden geen cent waarde meer! Ga de mensen maar na, miljoenen hebben zich vergist. Niet alleen voor zichzelf, maar vooral door hun dom gepraat. Zó zijn de mensen, lieve Crisje, we kennen onszélf niet!

Op deze wijze werden er miljoenen harten gebroken. Mannen lieten hun liefde in de steek. In de eerste dagen, Crisje, was die liefde wel zó iets machtigs, er bestond niets anders. Maar nu enkele dagen later. Vrouwen gaven zich over aan andere mannen, moord na moord zien wij, om van dat gehang maar niet te spreken. Enfin, door duizenden mogelijkheden ontnam de mens zich het eigen leven, alléén, Crisje, door die gekke liefde, door dat lége gepraat: ik heb je lief, maar morgen? Hoeveel mensen leven er niet op deze

grote aarde, die hun woorden verloochenden, maar die, zo te zien, zichzelf zouden inzetten voor hun woord? Kenden die mensen zichzelf? Ze dachten niet, Crisje, dat zij eens zouden bezwijken. De omstandigheden dwongen hen tot zo'n besluit? Maar er was altijd 'n menselijke „wil”, en die was voor die mensen levend dood. Ze zijn, menselijk gesproken, bezweken!

Wanneer het leven tot je zegt: luister eens eventjes en doe dat niet, begint het innerlijke leven te denken en zal moeten handelen. Nu sta je soms voor het gezegde van jezelf en moet je die woorden bewust of onbewust verloochenen. Je hoort dan:

„Heb ik dat gezegd?” ... „dat bestaat niet!”

Nu sta je voor je zielige zélf. Je ondoordacht gepraat. Nu is die liefde kletskoek geworden en heeft geen cent te betekenen. Een massa mensen op deze wereld weten het al. Zij hebben hun woorden en hún liefde tot bloedens toe geslagen, vertrappt, omdat ze innerlijk te zwak waren om voor dit geluk te vechten. Die mensen kozen het gemakkelijkste, de eenvoudigste weg en gingen maar weg! Anderen weten het ook, ze kwamen tot dat inzicht. Ik deed dat verkeerd, ik had het zó moeten doen. Ik had mij niet volkomen mogen geven, ik sla thans harten kapot. En dan denk je dat je gek wordt, maar dat is niet waar, je loopt alléén met al die ellende rond, je voelt je zwak en onbeholpen, leeg gedoe is het!

Vraag het aan Bernard, Crisje. Hij kan je thans vertellen, dat het leven hem sloeg. Zijn toestand wil ons zeggen, mens, mens, wat wil je toch, zie je je toekomst niet? Voel je niet, dat je met die woorden je liefde laat verongelukken? Andere mensen maken drukte, maar even later verzet één van die lieden 'n voet, glijdt uit en breekt z'n kostbare nek. Wist die man dit niet? Nee, Crisje, net zómin als de Lange geloofde, dat hij op veertigjarige leeftijd zou sterven. Dát is het onbekende leven, Crisje, daar gaat het ons om, de mens wil liefde en geluk, maar er komt 'n tijd, dat wij voor dat geluk moeten vechten. Zijn wij er niet toe in staat, dan vallen er slachtoffers.

Nogmaals, Crisje, iedereen kent het. Ik heb je lief! Maar morgen? Overmorgen? Wat bleef er van die liefde over? De één leeft nu ergens anders, kreeg andere liefde – gaat wéér verder om ook dat leven uit te zuigen en staat straks opnieuw voor deze wetten en problemen die ons door het leven worden opgelegd, maar waarvan Onze Lieve Heer de ruimte, én, lieve Crisje, de noodzaak kent en wil zeggen, léér je dan nooit niks? Het gepraat, Crisje: „Wij willen je voor geen geld missen” werd kletspraat! Het gesmeek: je gaat nooit meer van ons weg, hè? werd kattengemiauw en had geen waarde! Althans niet voor 'n mens! Ik wil voor je sterven, zegt niets, Crisje, kletspraat is het! Dat, ik wil voor je sterven, is 'n afgezaagd gezegde, één op miljoenen mensen hebben er iets van, jazekeer, maar de rest? Wij mensen kletsen maar raak, wij

denken niet. Wij zijn gulzige beesten, als varkens! Waren wij dat maar, maar wij praten te veel en dát gepraat, Crisje, kost geen cent! Het gaat vanzelf en we weten het!

Eerlijk is eerlijk, Crisje, ken jij jezelf? Ben je zo zeker van jezelf, dat je zeggen kunt, tussen Jeus en mezelf kan er niets gebeuren? Wat wil je met Jeus doen? Veronderstel eens, Crisje, dat jij straks je eigen woorden zult verlooche- nen? God bewaar me, zul je denken, maar wij zijn maar mensen, lieve Crisje. Wat dan? Bestaat niet voor je? Kan dat niet, zeg je? Nogmaals, wij zijn maar mensen, Crisje! Ik zeg je, dan wordt dit, je contact en je éénzijn met Jeus, ge- vaarlijk! Dan breekt het zijn hart, nu stroomt er stoffelijk én geestelijk bloed en dát, geloof mij, heeft met Onze Lieve Heer uit te staan en is „HIJ” voor gestorven. Ik zou Jeus behandelen zoals je Johan en Bernard beleeft, maar já, waar gaan wij eigenlijk heen? Je zegt zélf:

„Dèn gif mie'n alles, maor dèn wil ook álles van mie'n hebbe.” ... en is je reine band, je ontzaglijke liefde, je steun, maar sla dit alles eens tegen de grond? Inderdaad, Crisje, als je het leven leert kennen, heb je de wetten er- voor te aanvaarden gekregen en langzaam ga je die wetten bevechten en eerst hierna kan je en mag je zeggen: zó ben ik nu, ik heb het bewezen! Ik ben 'n man van mijn woord en 'n vrouw van karakter. En als dat zó is, ben je 'n gelukkig mensenkind, waaraan deze maatschappij behoefte heeft. Geloof me, die mensen zijn niet te betalen! Je bent thans als 't „Ark des Verbonds” ... Crisje! ... Of 'n „Toren van David” ... ook als het „Vergulden-Huis” en als 'n engel in 'n hemel, indien je de waarheid én het standvastige je eigen hebt gemaakt en je woord 'n wet is, of alles wordt opnieuw getierlantijn! Mense- lijke kleinzieligheid, leeg gedoe! Hou je van mij? En of! Och, Crisje, ook Jeus zal dat nog in zijn leven beleven en dan wellicht innerlijk bloeden, maar dan heeft ook hij te bewijzen wat hij kan. Immers, wáár bevindt zich juist dát zieleleven wat tot je eigen karakter behoort en dan van jezelf is? De mens met geld zoekt deze wereld af, maar ook hij keerde huiswaarts met allerlei narig- heden. Ik wil je deze dingen maar niet schenken, Crisje, maar ziekenhuizen komen erbij te pas. Alléén om wat menselijk geluk te beleven, zochten die lieden naar het paradijs, dat er niet is. Ze zijn het zélf, innerlijk moet je het bezitten of je vindt het nergens! Kijk maar naar Tante Trui en je weet het!

Eén iets is er, weet Crisje, voor Jeus zal zij vechten. Natuurlijk, al haar kin- deren zijn haar even lief. Crisje maakt géén onderscheid, maar het éne leven bezit meer dan het andere en is dat je geluk, je leven en je liefde.

Maar het huishouden rent achteruit, Crisje is afdalend, over die berg komt zij nooit! Jeus kan lekker praten, de Lange kan zijn violen kapot spelen, zij staat voor deze afbraak en moet verder. Liefde? Machtig is het! Maar wat kun je daarvoor kopen? Niets! Wat wil je beginnen met universele liefde,

als je geen cent hebt? Niets! Dat snapt het nuchterste verstand ook, je wordt niet aangekeken. 'n Engel op klompen, dat is het toch, Crisje ... is geen cent waard! Jeus heeft gelijk als hij zegt: engelen kunnen nu doodvallen. Wie betaalt de landpacht, wie zorgt er nu voor wat nieuws? Onze Lieve Heer? Al deze dingen slaan je liefde aan gruzelementen. Wat wil de Lange nu? Met zijn viool de huishuur betalen, voor het eten zorgen? Zeven magen eten ineens alles op, niets blijft er nu over en zie eens naar die gezichtjes, Lange?

Zie je, Crisje, nu staan wij voor problemen, waarvan ik je jaren geleden reeds vertelde. Maar de Lange lachte goedmoedig, hem kon er niets gebeuren. Spéél dan toch, Lange! Hoor je het, Crisje? Kun jij er één ons bloedworst voor kopen? Dat is toch wel het minste! Kletskouserij is het! Lange, wat wil je? Dit is heilige waarheid, laat me niet lachen.

Wanneer er geen geld is heb je niets aan liefde. Nu kun je honger lijden en daar gaat het naartoe! Jij, Lange, zou Gerritje z'n nek wel willen breken, maar kun je het kind bereiken? Nu kun je de lege briefjes op tafel leggen, waarover ik toen sprak. Méér is er niet! Dat eist het leven van je! Het is de strijd om „Golgotha”, Lange, en die is voor elkeen, maar hier moet er gehandeld worden. Crisje en je kinderen gaan 'n lijdensgeschiedenis tegemoet. Let op, Lange, ik krijg gelijk. Straks staan wij voor 'n onmenselijk drama. Hoe zal Crisje dan handelen? Moet ook zij dan haar liefde en haar woorden verloo-chenen? Geloof je er niet aan? Géén mens trouwens hier in haar omgeving. Die mensen kennen je liefde, ze weten, Crisje is 'n engel! Ik kan er niets aan doen, Lange, maar deze toekomst ligt voor mij open. Jij kunt je violen op je eigen kop kapot timmeren. Zó ellendig wordt het! Jij zult in elkaar zakken van smart, Lange, maar géén God, géén Onze Lieve Heer, kan je helpen. Já, wellicht is er dan iemand, die je de weg wijst, en als je dan hoort: linksaf, doe het dan, omdat het de éنية mogelijkheid is om eruit te komen. Jij smijt dan met „Torens van David” ... en rent hard weg, omdat je daar beter weet en er nu niets mee te maken wilt hebben. Maar dan is het leven rot. Weet, Lange, het gaat om jou, Crisje en Jeus. De rest, die hier leeft, gaat dit niks aan. Jullie zijn het!

Op de borstelfabriek gaat alles best. Fanny heeft hem weggebracht en haalt hem straks, het dier waakt en kent de fluit al van ome Jan. Gisteren wist Fanny nog niets van al deze zaken af. Nu alles. Nu behoort die fluittoon ook tot zijn leven. En de fluit van ome Jan spreekt voor Fanny's leven boekdelen. Waar 'n mens niet aan denkt en niet voelt, beleeft Fanny op honderd procent gevoelskracht en heeft Jeus mee te maken. Ook weer iets gekks voor de lange Van Bree, want voor hem is 'n hond 'n dier en kun je niet als 'n mens mee praten. Dacht je dat, Antoon?

Wanneer Antoon het iets merkwaardigs vindt, hoe denkt dan Jan Lemmekus erover, die voor gevoeligheid openstaat? Het zijn waarheden, Antoon, nu spreekt de ziel van het leven, of wat is het? Antoon kreeg 'n brok in z'n keel. Velen kwamen onder de indruk ervan. Ook de Juf op school voelde iets vanbinnen, dat haar tot het menselijke denken bracht. Maar 'n hondenleven is nu opgetrokken ín en tót het menselijke. Omdat Gerrit niet menselijk voor Fanny is, moet het dier hem ook niet. Gerritje is kwaad, omdat Jeus Fanny's hart bezit en hij niks. Is dit zo onbegrijpelijk, Antoon? Fanny is nu als 'n mens en denkt en voelt. De menselijke liefde spreekt tot het leven en Fanny staat ervoor open. Andere honden reageren weer anders.

Jij, Lange Hendrik, leeft erin. Je leeft te midden van die machten en krachten en zult je die liefde eigen moeten maken. Thans kun je wonderen beleven. Maar dat snapt Antoon van Bree niet, doch door deze liefde verzet de mens bergen. Zie je Jeus met Fanny tezamen, dan kun je belken van genot. Het leven lacht je nu toe en schenkt je hemelse dingen. Het zijn gevoelens van geluk en hartelijkheid. Je gelooft niet, dat het bestaat, als je het zelf niet bezit en dan lach je om al die menselijke fratsen. Je vertrappt die leukigheid. Maar dít zijn bovennatuurlijke zaken! Het is het allerhoogste voor de mens, Antoon! Dát voert je tot „HEM” terug en brengt je in harmonie met al het andere leven. Je maakt jezelf nu bemind of je bent straatarm. Fanny, Lange Hendrik en Antoon van Bree, is er een, die zich op je graf neerlegt en voor je sterft. Nooit van gehoord? Fanny is zo'n hondenziel en bezit die aanhankelijkheid ook. Liefde is het!

In de zagerij gaat het best, ziet Jan Lemmekus. Hij loert erop om even met Jeus te kunnen praten. Jeus denkt ernstig! Als Jan de mogelijkheid krijgt, vraagt hij meteen:

„Jeus, ik heb gehoord, dat gijj boe'ke gaot schrie've, wâ, als gijj later groot bunt, is dat zó?”

Jan kijkt nu in 'n stel oogjes die hem vertellen: „Hold gadverdikke toch op met ow gezanik. Ik heb ter al zat van!” ... maar er komt toch:

„Boe'ke schrie've? Boe'ke schrie've, zeg gijj, Jan? Kan'k daor van éte? Kunne wi daor ons huusholde van op holde? Ik verrek van zurge, Jan!” En dan hoort Jan nog:

„Da's al zo lang geléje, Jan. Ik wèt dat nie't meer.”

Zó, is 't 'm dat, denkt Jan. Zorgen! Zorgen nemen dit leven in beslag. Zorgen overheersen! Zorgen maken alles kapot. Zorgen breken ziel, geest en lichaam! Zorgen eisen je op en vreten je hart stuk. Ga maar verder, maar dit leven is twaalf jaar oud, denkt Jan, en dat is gans verschrikkelijk! Dit leven kan niet meer aan heiligheden denken. En deze dingen en zaken zijn toch bovennatuurlijk en noodzakelijk voor héél deze mensheid. Maar krul-

len dragen en geld verdienen is noodzakelijker. Rotheden in de maatschappij hebben meer te betekenen dan universele colleges! Jan betimmert zichzelf en slaat z'n ziel, hij slaat waar hij zich maar raken kan. Dit is om in elkaar te zakken! Rot is het. Ellendig is het! Om zó te zeggen om uit je huid te springen.

Jeus is voor Jan 'n wonderkind. En die wonderen liggen nu voor het oprapen. Maar stomme zorgen, leeg gedoe, zuigen dat leven uit die wereld vandaan en moet ook hij, Jan Lemmekus, aanvaarden. Je zou dat vervloekte leven! Maar wat wil je? Jan is niet in opstand – maar hij leeft, door Jeus, in 'n paradijs. En thans slaat iets hem er weer uit. Dit is geen slang, maar zórgen zijn het. „Gadverdikke nog aan toe”, kankert ook Jan. Maar Jeus is alweer bij hem weg. Daarginds schept hij de mand vol krullen en denkt, wie geeft hem, de jongens en Crisje te eten? „Boe'ke schrie've?” Wat zijn grote mensen toch kinderachtig, denkt Jeus. Het lijkt nergens op. Ze leven naast het leven. Ze staan er bovenop en voelen niet wat ze in elkaar trappen.

Néé, Jan, nu hebben geestelijke wonderen geen betekenis meer. Z'n vader weet dat al. De Lange Hendrik ... Jan Lemmekus, heeft dat moeten aanvaarden. Ook dat is gans verschrikkelijk. Je kent immers de bruisende persoonlijkheid van de Lange Hendrik? Die dacht violen kapot te kunnen spelen voor Crisje. Maar kun je daarvan eten? Jan weet, Jeus zou voor deze rotwereld 'n openbaring zijn, indien men dit leven maar wilde aanvaarden. Jans leven wordt nu geslagen, bewust nog wel. Het is werkelijk onaangenaam.

Jeus denkt, hij doet z'n best en de baas ziet het ook. Nu hij het gezag weer ontmoet, schenkt hij het 'n bloempje. 'n Kleine margriet en dan hoort de baas:

„Jao, van eiges, baas. Ik zal mie'n bes blie've doe'n.”

„Géét es schon was besser? Hast du deine arbeit schon gelernt?”

„Jao, baas, ik bun der al.”

„Ich sehe, hie'r kannst du veruut komme, was?”

„Jao, baas, dat hék al gezien. Ik zol bij de kammes wille wése, baas.”

„Was? Jetzt schon? Jetzt, nach ein Tag?”

„Kan dat dan nie't, baas, ik wil veur moe'der geld verdie'ne.”

„Alles ist möglich, mein Lieber, natürlich. Wir werden sehen. Aber tüchtig arbeiten.”

„Van eiges, baas, ik zal der veur zurge.”

De baas is toch 'n goeie kerel, denkt hij, 'n heel andere man dan gisteren. Gisteren was het leven rot, vandaag is de baas 'n engel voor zichzelf en de mensen. Het is ook 'n margriet voor zijn leven en die hangt tussen z'n lippen en moet elkeen zien. Dat Jan al met de baas heeft gepraat, dat weet hij niet. Ziet de baas dit leven nu anders? Een beste man is het! Toen Jan met de monsters bij de baas kwam en die hem het een en ander over Jeus z'n gepraat

en kletsen vroeg en ook de baas op zijn antwoorden reageerde en nadacht, vroeg deze:

„Der hat ein Kopf, Jan?”

„Jao, Lumwald, dèn hèt hesses, maor Crisje zit met al de kindere alléén. As gij dèn is in de gate wilt holde. Gééf dèn dan straks wat andes.”

„Jawohl, Jan, der hat ein Kopf. Ich werde das nicht vergessen.”

De baas weet het nu. Dergelijke levens moet je niet verwaarlozen. Hij kijkt maar naar zichzelf. Inderdaad, als je denkt, kom je in het leven verder en deze kan denken. Maar bij de kammers is het 'n zootje. Jan raadt het hem af, maar hoe rot het daar ook is, hij moet geld verdienen. Je slaat je vingers kapot, Jeus! hèk niks met te make! Wat moet ik met vingers doen, als ik niet te eten heb? Niks! Niks heeft waarde, als je barst van de zorgen. Alleen eten en drinken heeft betekenis. Ook al zuipen ze daar nog zo hard, dat zegt niets! 'n Mens mag 'n borrel hebben. Ook al stinkt het daar naar de varkens, kan mij niet schelen. Maar die kerels laten je jenever halen, Jeus. Dan ben ik er zelf ook nog. Ik wil geld verdienen voor moeder! En houd nu maar op met je gezanik, Jan Lemmekus.

Zo is het, Jan. Je kunt nog even lol met hem hebben, maar dan raak je hem kwijt. Jammer, hè? Maar het grote waarachtige leven, Jan, vraagt niet naar menselijke jammers. Het woelt in z'n kop, het zit in z'n hart, z'n bloed kookt! Wat wil je? Miets heeft klompen nodig. Teun 'n nieuw broekje mét klompen en vele andere zaken. Crisje heeft één oud jasje en daar moet ze mee naar de kerk. Ze heeft 'n ander nodig en gauw ook. De kinderen moeten op de klompen naar de kerk, dat het ergste is wat je beleven kunt. In de kerk kijkt iedereen naar je, omdat je kleppert! Het is afschuwelijk, Jan! Ze zijn daar al door het mooie leven geradbraakt. En dit mooie leven solt niet langer met Crisje, het slaat erop.

Wanneer hij met Fanny thuiskomt, hoort hij van 'n klein menselijk drama. Wat is er toch weer gebeurd? Gerrit en Hendrik zouden, met Miets in de wagen, 'n toertje maken. Ze speelden op de hei, doch toen het tijd was om terug te keren, kreeg Gerrit 'n leuk idee.

„Wet gij wat wij doe'n, Hendrik? Néé, dat wèt gij nie't, maor ik wel. Wij gaon op de kinderwage staon en laote ons lekker van de Grintweg af rijjè.”

Is dat eventjes 'n ideetje? Maar de Grintweg loopt steil naar beneden. Gerrit en Hendrik kunnen de wagen niet meer houden en met Miets erin, kwakt de wagen tegen 'n boom. Miets slaat tegen de grond en ligt in de goot. Ze heeft 'n groot gat in haar hoofdje. En zo komen ze thuis. Gerrit niet, die nam de benen. Miets is hevig toegetakeld en daar kan Crisje het mee doen. Daar ligt Mietske! En dat komt ervan, als hij, vader Jeus, niet thuis is. Het is eigenlijk 'n wonder, dat Miets nog in leven is. Waar is Gerrit? Die is niet te

zien. Gerritje is niet gek. Hij moet er niet aan denken. Ook Jan Lemmekus hoort van het drama.

„Maor dèn krieg ik nog wel in mie'n hande, Jan”, hoort zijn vriend, maar Jan moet toch wel even lachen, hij ziet het drama gebeuren. De Lange is weg, Crisje, en je staat alleen. Toch rollen ze even over de grond. Maar wanneer er blauwe ogen bij te pas komen, is het net zat. En waar niemand aan dacht, gebeurde ook nog. Fanny bijt Gerrit 'n stuk uit z'n broek en dat is het ergste van alles. Hoe komt er nieuw?

„Mie'n God toch”, jammerde Crisje. „Van de éne ellende valle wii in de andere.” En dat is waarheid. Neem je het leven verkeerd in je handen, dan slaat het je terug, het is 'n wet en heeft elkeen rekening mee te houden. Maar schandalig is het. Het leven slaat anders! Anders dan je het verwacht, Crisje, en op die zaken reken je nooit. Ook Fanny niet! Maar Gerritje loert nu op Jeus en moet hij voor oppassen. Erg is het, Crisje, maar het leven gaat verder. Sta er niet te lang bij stil, er komen wel andere problemen en ook dan kun je jammeren, dat je zwart ziet en je zult denken, dat de duivel je achterna zit. Maar Johan spint achter de kachel en geniet. Waardoor Johan? Wanneer Crisje hem vraagt of hij dan niet eens wil optreden, krijgt ze te horen: „Wat kan ik now doe'n, moe'der, as ik in Emmerik zit?” En dan weet Crisje het. En zeg het nu zelf, wat moet Johan doen? Niks! Maar het is Bernard die eventjes het nekvel van Gerritje omdraait, het leven door elkaar smakt, maar ook alweer te hard voor Crisje, voor gebroken benen heeft ze ontzag en ziekenhuizen zijn vergiftige adders. Die Bernard toch! Spin rustigjes verder, Johan, maak voor jezelf 'n leuk gewaadje of 'n zondags pak en trek je van dit alles geen cent aan. Kijk je nog niet naar de meisjes? Maar zo is Johan niet. Hij durft geen vinger naar de meisjes uit te steken. Hij weet niet, dat zien de jongens, of er wel meisjes op de wereld leven. En wat moet je met zo'n meisje beginnen? Mij niet gezien, valt er uit Johan en dat kunnen ze begrijpen, want dat kost centjes. Ze weten het, als dèn begint te vrije, staat de wereld op z'n kop. Ze hebben er 'n rijksdaalder voor over om Johan te zien kussen. Gadverdikke nog aan toe, wat kan 'n mens toch 'n lol hebben valt er links en rechts door de keuken, doch dan lacht Johan en houdt even z'n gespin op. Er is nu vrede en rust onder de kinderen van de Lange Hendrik, die straks één voor één het eigen leven moeten bepalen. Maar waar moet dít schip stranden? Dit is altijd het laatste woord en de énige gedachte van Crisje, wanneer ze zich, na 'n dag gesjouw en gepieker neerlegt om in te slapen. Miets wordt beter, maar na enkele dagen zitten ze in andere narigheden. Tot aan hun hals stijgt het menselijke levenswater, dat nu hadstikke zout is en niet te drinken. Ook dat nog, en da's gans wat andes. De kinderen zijn ziek vanbinnen.

„Wii gaon naor de Filesteine”, denkt Jeus, maar dat moet niet. Ze hebben

nu met de kinkhoest en de mazelen te maken, cadeautjes van het leven, die geen mens moet. Jeus heeft nu geen seconde rust meer voor zichzelf. Het is nu dag in dag uit piekeren. Hij weet het niet meer en het ging net zo fijn. In de krullen zitten thans de mazelen en de kinkhoest. In z'n handen en z'n schop zit al die narigheid, het gaat niet langer zoals hij dat wil, het leven heeft hem te pakken. Komt hij thuis, dan zit hij naast de bedjes om zijn kinderen te helpen en dan zuigt hij zich vol met die ziekten. Zonder dat hij er erg in heeft, want Jeus kan genezen. Nu is hij overgevoelig en openbaren er zich wonderen. Zo aan de bedjes gezeten, geeft hij z'n levenskrachten weg en die genezen Miets en Teun.

Ja, Jeus en Crisje, we kennen de levensaura van de mens. En die geneest Miets en Teun. Die levensaura is het, die Teun en Miets nu in zich opzuigen. En die versterkt het zieke weefsel en dan komt er verandering. Dat is hier nu gebeurd! In het Oosten genezen veel mensen door de levensaura. Ook in de steden hier, en dat noemen ze magnetiseren! Maar Gerritje blijft hem pesten en dat moet nu nét niet. Dat moet nu eens ophouden.

Het is zondagmorgen. Ze kleden zich voor de kerk. Jeus zoekt naar z'n strikje maar dat ding is weg. En wat ziet hij? Gerritje, hoe bestaat het, heeft er wel tien. Doe jij in handel? Hoe kom jij in vredesnaam aan al deze strikjes? Kun je mij even zo'n ding lenen? Verkoop jij je fruitje om iets anders te kopen? Gaat je niks aan! En toen gebeurde het. Ze rollen al door de beste kamer over de grond. Juist daar, waar de heilige familie staat. Even té dicht in die heilige buurt en toen gebeurde het. Rinkeldekink! Crisje dacht te bezwijken. Aan stukken en brokken ligt de heilige familie voor de voeten van moeder Crisje en daar kan zij het alweer mee doen. Even voordat het gebeurde, hoorde Crisje als het ware tot zich zeggen:

„Schrik nie't, Cris, maor daor gebeure weer ongelukke.” En toen? De heilige familie aan gruzelementen. Gerrit houdt haar 'n elleboog voor de ogen en daar heeft Crisje ontzag voor. Ze slaat toch haar eigen armen maar uit het gareel en voor 'n stuk hout voelt zij niks! Ze jammert tegen Jeus: „Waarum gaot gij ook met zó'n slampamper ruzie make?”

„Mok dan alles goe'd vinde van dat kreng, moe'der? Ik zal ow wel niije beelde géve, kópe”, komt er nog, meer hoort Crisje niet. Van Gerritje krijgt ze geen verontschuldiging. Die is al vertrokken. Zal hij bidden en om vergiffenis vragen? Niks voor Gerritje.

Wil je elkaar 'n pak slaag geven, Jeus, dondert het al in z'n kop, dan doe je dat niet in de buurt van de heilige familie. Hij hoort het van Crisje, al twintigmaal, en nu moet hij naar de kerk? Moet hij daar om vergiffenis vragen? Dergelijke dingen kunnen je nooit worden vergeven, als je dat maar weet of tracht te begrijpen. Onze Lieve Heer is van de kast gevallen. Maria én Jozef.

Het is om gek te worden!

Onze Lieve Heer, Jozef en Maria, het laat hem geen seconde meer met rust, hebben hun ... néé ... God bewaar me, denkt hij, dan wordt het nóg erger ... gebroken. Nek ... had hij willen zeggen. Maar hij dacht er alleen maar aan. Maar Jeus, is dat niet precies hetzelfde? Goed of verkeerd, dat heeft niets te betekenen voor dit ogenblik, de beelden zijn kapot en door zijn schuld. En mijnheer pastoor heeft het die morgen ook nog over zelfbeheersing! Hoe is het mogelijk. Natuurlijk van Onze Lieve Heer. Mijnheer pastoor heeft het gekregen, maar waarom foetert mijnheer pastoor niet tegen hem en tegen Gerrit? En Crisje dacht, dat de Lange Hendrik er zelf was. Zó zeker, dacht zij zijn stem te horen. Wat wil je, Crisje? Heeft Hendrik je gewaarschuwd? En wat dan nog? Wat heb je nu aan dergelijke waarschuwingen, als de boel toch, als Onze Lieve Heer, de heilige familie wordt mismaakt? Klets is het! Die Lange toch! Zie je, Lange, laten wij nu eens eventjes aanvaarden, dat jij Crisje hebt kunnen waarschuwen voor dit ongeluk. Is dat eten en drinken? Is dat 'n nieuw beeld? Is dát werkelijke hulp, Lange? Moet je er zelf niet om grinniken? Je maakt je zelf maar belachelijk, Lange. Is dát, vraag ik je, opdat het tot je leven doordringt, hulp, menselijke hulp voor Crisje? Weet je niets anders, Lange? Heb je geen andere middelen om Crisje te beschermen? Ga dan terug, vanwaar je gekomen bent. Hier hebben ze niks aan! Dit is niks, Lange, niks. Belachelijk is het! En toch, denkt Crisje, ik zou zweren, dat vader hier was en het tegen me zei. Hoe kom ik aan andere beelden, denkt Jeus. Hoe krijg ik Teun en Miets beter? Miets gaat vooruit, is er eigenlijk al, maar Teuntje? Die beelden hebben hem eventjes uit die wereld getimmerd, doch thans zit hij aan het bedje van Teun en houdt het handje vast. Hij ziet de heilige beelden in Teun zitten. Waar hij kijkt, daar liggen de stukken en brokken van de heilige familie. Wanneer hij 'n pond bloedworst moet halen voor Crisje zitten ook daarin de brokken van Onze Lieve Heer, je wordt er nog gek van. Het eten smaakt niet. Het beetje dat ze krijgen is nu verpest door dat verschrikkelijke ongeluk, maar Johan, Bernard, Gerritje en Hendrik, smaakt het heel goed. Alleen Crisje, ziet hij, eet nu anders, met 'n té gebogen hoofd, het gaat alles zo langzaam, droevig is het! Hoe kom ik hier uit, denkt hij en woelt er in z'n kop. Tot barstens toe is z'n leventje nu gespannen. Indien er geen uitkomst komt, gebeurt er hier iets anders en dat moet er nu net niet bij. Dit is net zat! Toch vergeet hij z'n kinders niet. Teun moet beter zijn. Miets heeft hem reeds toegezwaaid, dat zijn handen lekkere warmte uitstralen wat haar goed doet. En dan is Miets ineens beter. Nu Teun nog. Nu hij bij Teuntje zit, voelt hij, dat ook zijn borst dichttrekt. Teun zit vol met vieze slijm. En die slijm moet eruit, maar hoe kun je dat doen? Wat rammenas met bruine suiker niet heeft gekund, kan wel de menselijke warmte tot stand brengen.

En enige dagen later vliegt er plotseling 'n vuile prop slijm uit het keeltje van Teun en is ook Teuntje beter!

„Moe'der, schreeuwt hij tot Crisje. „Kie'k now is wa'k in mie'n hande heb?”

„Da's jao slie'm,” zegt Crisje. „Da's goe'd, da't mos ter uut. Mien God nog aan toe wat 'n stuk slie'm is dat. Hoe is 't meuglik.”

Zie je, Crisje, vanbinnen is die slijm gaan glijden en dat komt door de menselijke levensaura, die de slijm losmaakt. Dat is nu alles. Maar ik zou er zeker uren over kunnen vertellen, zo mooi is het, maar tevens zó geestelijk-wetenschappelijk ook. Doch wat heb je daaraan? Niks, wellicht beschrijft Jeus dit alles later nog in zijn boeken, Crisje, want ook dat gaat gebeuren! Maar de kinderen zijn beter! Door Jeus! Het ging gauw. Het leek net 'n wonder, maar ook die dingen kennen hun doodgewone leventje. Als je ze maar even helpt en dat is voor Teun en Miets, voor de mazelen en de kinkhoest de kracht waardoor Onze Lieve Heer het in het groot deed, Crisje, en kon zeggen: gá en wandel, daardoor kregen blinden nieuw licht en 'n doofstomme het gehoor, en nóg was de mensheid niet tevreden. Enfin, je kent dat drama!

Dat is nu wel goed en wel, prachtig is het, denkt Jeus, maar ik zit met de stukken en de brokken. De heilige familie is kapot! Jan volgt hem, hij voelt het, Jeus piekert. En van eiges, tegen vrienden zeg je alles. Zó, denkt Jan, is dat zó, Jeus? Heeft hij niet 'n oud stel beelden op zolder staan? Heeft Anneke die niet ergens vandaan gehaald? Hij gelooft, dat hij Jeus én Crisje gelukkig kan maken. Jan zal vanmiddag even kijken. Jeus gaat verder, hij denkt, maar hij komt er niet vrij van, hij komt er niet uit. En wanneer je nog horen moet:

„As ter heilige beelde kapot valle gebeure der meestal andere ongelukke”, krijg je 'n bende wanhoop op je dak gestuurd en weet je het helemaal niet meer. Crisje heeft eens gehoord, het gebeurde bij 'n boer: „Ook daor vie'le de beelde van de kas en enkele dage later stond de boerderij in brand en dat koste vie'r menseléves!”

„Gadverdikke nog aan toe, moe'der, hoe kú gij dat now zegge”, denkt Jeus, maar waar is de Lange nu? Heb jij niets Lange? Weet jij niets, om deze narigheid te doen oplossen? Nu hoorde Crisje niet hoe ze nieuwe beelden krijgen kon. De Lange zweeg zeker. Ook hij stond machteloos? Gebeuren er ongelukken, Lange, als er heilige beelden kapot vallen? Hoor je niks? Heb je nu je oortjes gesloten? Ben je doof, Lange? Bidden, Jeus ... Bidden nu, dat je zwart ziet én om vergiffenis vragen. Doe nét als Crisje, je moeder, zij ligt elke morgen op haar knieën in de kerk, gaat elke morgen biechten, gaat elke dag biddende door het leven, maar wat doe jij, wat doe jij voor deze ellende, hóé wil je dit alles weer goedmaken ten opzichte van de heilige familie? Jij hebt de heilige familie beledigd en mismaaakt. Jij had niet met Gerritje moeten vech-

ten, dat doe je niet in die heilige omgeving, dat is nu 'n afschrikwekkende zonde. Je komt er niet meer af. Dat loopt je nu achterna. Je zult er niet meer door slapen. Het knakt je, Jeus. Het breekt je, Jeus, je zult het uitschreeuwen van smart en pijn, snotneus die je bent! Het is erg! Hij denkt, dit kan ik waarachtig niet meer goedmaken en hij begrijpt niet, dat er nog gelach in Gerrit over is, dat die knaap nog snurkt en dromen kan als vroeger, dat die zijn gejat niet kan laten. Dat is nu onmenselijk! Gerrit heeft niet alleen hem te pakken, maar Crisje én de heilige familie. Maar er gebeurt niets met Gerrit? Griezellig is het! Wat kost een kleiner stel? Jan Lemmekus ziet, dat de heilige familie 'n nieuw poeietoertje nodig heeft. Maar – hij heeft de beelden gevonden en overmorgen zal hij Jeus eens gelukkig maken. Jeus takelt intussen af, hij heeft zorgen en die zijn niet menselijk meer. Had hij zich maar beheerst. Maar hij heeft alles begrepen. Wat doe je nu nog in 'n kerk? Niets, je spot toch met alles. Hij kan de blik van de heilige Maria van zondag niet meer vergeten. Zag je, hoe Onze Lieve Heer hem bekeek? Voor de heilige Jozef was hij niet zó angstig. Die is dichter bij jezelf, waarom dat weet hij niet, maar hij voelde het beslist. Of dat zo is, Crisje? Hij durfde je dat niet te vragen. Maar de heilige Maria was nog het ergste. En natuurlijk, zij is de moeder van Jezus. Lijdt Crisje niet, als er iets verkeerd is gebeurd? Moeder heeft ja geen leven meer. Hoelang duurt het nog, Jan, voordat de beelden klaar zijn? Zie je dan niet, Jan, dat elke seconde smart betekent? Thuis voelt hij Crisje's neergeslagen ziel en dat is alweer gans wat verschrikkelijks, dat is niet om te bekijken, daar ga je zelf van kapot.

„Buje kwaod op mie'n, moe'der"? ... vraagt hij, als het te lang duurt.

„Wat zak ter van zegge, Jeus. As gijj wat hèt dat ow lie'f is, wiij dat nie't misse, wâ.”

„Dat geleuf ik, moe'der, dat kan'k begrie'pe ook.” Crisje geeft hem nu de genadeslag. Ze weet niet wat ze zegt, ze weet niet hoe dit hem zal slaan, als er komt:

„Deze beelde, Jeus, wasse van ow vader. En die hèk van ow vader gekrége, deur dat ow vader en ik ter krom veur hebbe gelége. Met cente en dubbeltjes, Jeus, hebbe wiij tezamen de beelde motte betale. Wiij hebbe der krom veur gelége, Jeus” ... is dat erg, maar als zij voortgaat:

„'t Is, Jeus, as of wiij vader kapot hebbe geslage”, donderen die woorden in zijn kop en slaat de bliksem in zijn hart. Hij zakt bijna van smart in elkaar en Crisje schrikt zich weer 'n ongeluk als hij zegt:

„Da's arg, moe'der, da's jao 't argste wat ter is. Daor kan'k nie't tége vechte en kan'k ook gin niije beelde kope. Da's arg, mie'n God wat is dat arg.” Crisje kan zich wel 'n aframmeling geven als zij dit van hem hoort. Het is het gekerm van 'n gewond dier, voelt ze. Ze had zich moeten beheersen. Wat

is 'n mens toch dom, voelt ze. Nu is zij het, die hem moet helpen. Wat heeft ze gedaan? Jeus werd er wit van, hij verschoot van kleur, z'n bloed liep weg. Hij krijgt vlug:

„Trek 't ow maor nie't zo aan, Jeus. Ik kom der wel oaver hèn! Heilige beelde zun nog lang gin minsche. Denk now nie't dat dit nie't te verhelpe is, Jeus. 't Werkelijke léve is gans wat andes. Aij dat maor wèt.” Maar dat hoort hij nu niet. Crisje's woorden slieren de keuken uit en zijn verdwenen. Hij houdt alleen dít éne vast en dat is erg ... want zijn eigen vader heeft ermee te maken en dat is ellendig! Dacht hij het niet? Vader is het! Vader is met de heilige familie van de kast gevallen. Vader zit erin! Afschuwelijk is het! Ook al zijn ze kleiner, hij moet heilige beelden hebben voor Crisje.

Vroeg klautert hij omhoog en de trappen op en legt zich neer. Fanny hoort nu alles: „Jao, Fanny, ik bun 'n rotzak. Ik had nie't met Gerrit ruzie motte make. Ik had, veur da'k dèn 'n klap gaf, motte denke. Wij zitte now in de rotzooi, Fanny, en moe'der belkt van binne, dat nie't meer te drage is. Arg is het, Fanny. Kú gij vule hoe'n pien ik hèt, Fanny? Vuult gij wa'k mein?”

Het drama wordt door elkeen weer anders beleefd. Eén ding is hem duidelijk, hij vecht nooit meer in de buurt van de heilige familie. Moet je die muizen eens bekijken. Weten die niks van de heilige beelden af? Die muis daar is niet eens bang voor Fanny. Maar Fanny moest eens het lef hebben om dat diertje dood te bijten. Als je zelf wilt leven laat dan het andere leven met rust. Oei, leugenaar, hoeveel katten heb je te pakken gehad? Maar dat doet hij niet meer, je moet er niet meer aan denken. Moet je zo'n muis eens bekijken. Weten die niets van de heilige familie af? En de duiven? Néé, die weten niks, dat zijn verwaande scharrelaars, eigenlijk dooie dienders, ze denken aan niets anders dan aan vrijen. Hij begrijpt niet, dat hij zo gek was op duiven. Hou op met dat gekoer en laat je wijf met rust. Zie je dan niet, dat ze niks met je te maken wil hebben? Toch wil die kerel zijn zin hebben. Een gek iets is het met die duiven. Ouwe gekken zijn het! Zo'n duif krijgt nooit genoeg. Stil nu, Fanny, Gerrit komt, wij doen net of we slapen.

Wat voert Gerritje daar uit? Wat heeft Gerritje daar weer te verstoppen? Hij scharrelde zo-even beneden, zijn er weer appeltjes en peertjes? Gerrit slaapt al. Is dat even een gladzak? Daar zoek je geen peren, je loopt ze daar voorbij en ze liggen daar zo voor het oprapen. Die Gerrit toch. Boven het konijnenhok liggen er ook; heerlijk fruit, goed voor alles, maar moeder heeft geen geld om fruit te kopen.

Hij is het eerst wakker. Crisje kijkt op de klok.

„Wat bú gij vroeg op, Jeus. Had gij dan nog nie't efkes kunne blieve ligge?”

„Gij krië'g koffie van mien op bed, moe'der. Ik hèt wat goe'd te make,

wâ?”

Zei dat Antoon van Bree niet, Jeus? Ja, Crisje, wat hij leert, past hij op zichzelf toe en je ziet het, hij heeft ook mooie dingen geleerd bij al dat vuile gedoe, waardoor ze hem hebben geslagen. Doch dat slaat Crisje weer en geeft haar te denken. Ze weet het, hij kan geen narigheid, geen schuld dragen, zijn ziel vindt dat te moeilijk, het is net alsof iemand je heel de dag achterna loopt en dat is vermoeiend. Het begint te zagen vanbinnen. Ze weet het, hij piekert, jammer, zij had hem dat van vader niet moeten zeggen. Ze heeft het nu veel erger gemaakt. Dat doet ze nooit meer. Zo zorgt het ene leven voor het andere en voelt het innerlijke zich gedragen. Hun contact zou erdoor verzwakken, voelt Crisje, en dat moet niet, zij zal het hem zeggen.

„En now opholde met ow gepieker, Jeus, andes kui jao nie't warke. Ik bun der al.” Ze vliegen elkaar in de armen, het leed is voorbij, hij straalt al en geeft haar terug:

„Wat bun ik ow dankbaar, moe'der!”

„Dat wèt ik, Jeus. Zui now nie't langer piekere?”

„Néé, moe'der, van eiges nie't, daor is now 'n pak van mien hart. Ik kan now weer vrij uut mien oge kie'ke, moe'der.”

„Van eiges, Jeus”, komt er nog van Crisje en dan kan hij vertrekken.

Jan Lemmekus laat hem een ander wonder beleven. Nu hij Jan in de ogen kijkt en Jan vraagt:

„Vuult giij niks, Jeus? Ik hèt wat veur ow waor giij gans gek um bund”, tintelt zijn innerlijk al van geluk. Heeft Onze Lieve heer iets bedacht? Heeft de „Heiland” hem niet vergeten?

„Now”, zegt Jan, „vuult giij nog niks?”

Hij daalt in Jan af, het is daarin, waar Jeus voelt en weet wat hij voor hem heeft. Jan heeft prachtige lichtjes in de ogen, ziet hij en die lichtjes moeten het aan hem meedelen. Ineens weet hij het. Jan hoort:

„Das 'n wonder, Jan, en daor kan'k nie't in geleuve. Das jao 'n merakel. Dat besteet nie't, Jan. Mien God, hoe is 't meuglik, Jan. Mien goeie Crisje.”

Is dat wat, Jan? Ben je even gelukkig? Jan krijgt tranen in zijn ogen. Het geluk van Jeus straalt hem tegemoet. Hij geeft hem spoedig:

„Jao, Jeus, dat kui geleuve, das waor. Dit is gin wonder, maor dit krie'g giij van mien Anneke en mien eiges veur ow moe'der.”

Hij vliegt Jan om zijn hals, de mannen zien het, deze hartelijkheid kietelt het grote, mannelijke bewustzijn, de mens staat voor lieflijkheden open en is lang zo gek niet. Allen genieten van dit ogenblik, Antoon van Bree vindt het een prachtige dag, je zou je zo vijf borrels gunnen, zo prikkelend is het!

Na het werk staat hij voor de heilige beelden. Ze zijn geweldig. Jan heeft de familie een extra poeietoertje gegeven, Crisje kan tevreden zijn. Ze zijn

nog mooier dan de anderen, ziet Jeus, maar hij belazert nu zichzelf niet, die andere beelden zijn er ook nog, die waren van vader, is moeder nu even gelukkig? Jan geniet van zijn eigen wonder. Jeus zet de heilige familie in het goud, hij maakt er een ruimte van. Maar, hoe denkt hij er straks over? In de toekomst rafelt hij de heilige familie uit elkaar, als je zijn denken en voelen volgt, is het te zien. En dan staat hij weer voor de stukken en brokken van de heilige familie. Heb je Onze Lieve Heer dan niet horen belken? Even kwamen deze gedachten omhoog, hij moest er eventjes aan denken, doch dan krijgen Anneke en Jan te horen:

„Zun dat efkes beelde? Zun dat efkes” ... oei, hij had een verkeerd woord op zijn lippen ... dit is geen stel beelden ... dit is de heilige familie en dat is geen stel, dat alweer is verkeerd. Hij kan zich van Jan en Anneke niet losmaken, doch Jan komt hem te hulp en geeft hem de ruimte, hij zet de beelden op 'n klein karretje en dan kan Jeus vertrekken. Achter de zon is er licht, en de levende God, zien Jan en Anneke, was er ook bij!

„En, moe'der? Buje blij? Kui now weer tege mien eiges lache? Is dat wat, moe'der? Is me dat efkes 'n wonder, moe'der? Had gij dat kunne denke, moe'der? Néé, wâ, daor hêt gij nie't aan gedach. Kui now begriê'pe, dat Onze Lie've Heer nie't kwaod is, moe'der?”

Hij weet het, hij voelt beslist wat hij wil, zegt Onze Lieve Heer nog niks? Is dit nu weer in orde? Néé, er komt geen antwoord, dus toch nog niet goed? Toch nog kwaad? Toch nog de pest in, omdat die andere beelden kapotgevallen zijn door zijn schuld? Maar blijf hier nu koud onder. Zelfs Gerrit geeft grif toe, de beelden zijn enorm mooi, ook hij is niet van plan zichzelf en Onze Lieve Heer te bedriegen, ook voor hem is er een pak van zijn hart. Met Onze Lieve Heer kun je niet vechten. Dat wordt te gevaarlijk, denkt Gerrit, doch thans kan hij weer jatten.

„En wij, Gerrit, make nooit meer ruzie, wâ?” ... geeft hij de jatter en ook dat krijgt hij van Gerrit terug, néé, zij zullen nooit meer in de kamer waar de heilige familie staat vechten, dat is levensgevaarlijk. En als hij zijn geluk niet op kan, valt er droog uit Crisje:

„Zun deze beelde íngezeged, Jeus?”

Wat zegt moeder? Is dat wat? Is dit nog niet genoeg? Wil moeder dit geluk vernietigen? Kan moeder dit niet aanvaarden? En onmiddellijk heeft hij zijn antwoord gereed, als Crisje nu hoort:

„Dach gij moe'der, dat minsche as Jan en Anneke óningezegede beelde in huus hadde? Dat mos gij toch wel kunne begriêpe, moe'der.”

Maar Crisje begrijpt dat niet, óningezegende beelden zijn gevaarlijk, dan kun je er beter geen hebben, de duivel kan erin zitten en dan gebeuren er vreselijke ongelukken. Van Crisje valt nu:

„O, natuurlijk, maor das nog niet zo zeker?”

En toch, voelt hij, moeder heeft gelijk. Oningezegende beelden zijn des duivels. Demonen van mensen kunnen ze hebben gemaakt. Maar mijn hemel nog aan toe, wat kun je door de kerk een bende narigheid beleven. Indien de beelden ingezegend zijn, stralen ze en brengen ze geluk. Is dat niet zo, dan sta je voor narigheid. Brandt het nog niet, Jeus? Door óningezegende beelden hebben de mensen de grootste ongelukken beleefd. Verleden, dat weet Crisje, is er een boerderij afgebrand en dat kostte vier mensen het leven. Omdat de duivel in de beelden zat. Mag je hier nu niet ernstig over nadenken? Maar Crisje gelooft, dat Jan en Anneke geen óningezegende beelden in huis bewaren, of zij moest ze laten zegenen en dat is nu niet nodig, maar zij zal ervoor bidden. En nu zien ze moeder een stilte beleven, die regelrecht met de heilige beelden te maken heeft en waarvoor je ziel en zaligheid hebt in te zetten.

Enkele dagen later is er weer rust en vrede, de beelden werden aanvaard, daar staan ze. Is Onze Lieve Heer thans tevreden? Hij weet het niet, hij is er niet zeker van, maar dat komt wel. Zo nu en dan kijkt hij naar de beelden, zegt Maria niets? Wil Jozef hem die zekerheid niet schenken? Aan Onze Lieve Heer durft hij dat nog niet te vragen.

En nu je eigen vader. Zie je, dat is nu jammer. Vader is er nog, kon hij vader nu maar uit die wereld vandaan halen, maar kan dat? Néé, moeder moet dit overgeven, en dat blijft het jammere, maar ook dat andere is er nog, hij vertrouwt Onze Lieve Heer niet!

Waarom wil Onze Lieve Heer nu niet even lachen? Maria en Jozef geven hem hun „smile” te beleven, of zijn dat soms smoesjes? Hij kan er geen hoogte van krijgen, dan nog maar even geduldig wachten, je kunt deze zaken niet dwingen, maar de beelden moeten praten of er blijft hier een bende gevaar. En toch, wat is het leven mooi. Wat is het leven prachtig, je krijgt zomaar een stel beelden cadeau en dit stel kost zeker ... hoe duur waren die anderen?

Maria blijft goedmoedig, zij lacht, van eiges, een moeder kan makkelijker iets vergeven. Ook Jozef, maar die is 'n ietsje strenger, voelt hij. Een ander tafereel slaat hem even uit zijn gepieker. Gerrit en Bernard hebben ruzie. Wat is er? Hij hoort Bennad zeggen:

„Jao, Gerrit, das 'n appel van ow eiges. Maor bú gijj vergete, Gerrit, dat van mien eiges 't ganse huus at? Dat hèt gijj goe'd geraoje, Gerrit, maor wat wí gijj van mien?”

Hij weet het, Gerritje is des duivels, hij moet zijn winkel ergens anders verstoppen en Bernard draait hem z'n nekvel om en daar is Gerrit bang voor. En dan scharrelt hij weer in de voorkamer rond, hij wil Onze Lieve Heer zien lachen, eerst dan zijn de beelden gezegend en kan hij dit geval vergeten. Maar

wie geeft hem deze zekerheid? 's Nachts schrikt hij wakker, en dan beginnen de beelden te praten. En wanneer je ernstig bidt, krijg je geen antwoord. Moeder kan bidden, hij moet het nog leren. Voelt Gerrit niks bijzonders? Néé, die trekt zich van de beelden geen cent aan. Maar ziet die dan niet, dat moeder dag in dag uit denkt? Dat is natuurlijk over de beledigde beelden. De beelden voelen zich geslagen. Deze kunnen de anderen niet vervangen? Maar wat dan? Als je dan nieuwe koopt, er kunnen toch ongelukken gebeuren, er kan toch van alles gebeuren met beelden? Waar of niet? Wat zit er eigenlijk in die heilige beelden? Is dat werkelijk Onze Lieve Heer? Is dat de werkelijke Maria en de waarachtige Jozef? Daar moet hij eens ernstig over nadenken, Crisje. Het geeft hem geen rust, het laat hem niet los, de beelden beginnen te praten. Gadverdikke nog aan toe, zijn deze dan niet mooi genoeg? Onze Lieve Heer ... heeft Jan deze niet mooi gemaakt? Kun je dit dan niet vergeten? Moet hij kapot? Moet Jees verkommeren, versaggerijnen door de beelden? Heeft hij niets anders te doen? Hebben de mensen niet meer beelden kapotgemaakt, het was toch maar een ongeluk? Wég met die gedachten, dan zoeken ze het zelf maar uit. Maar het geeft hem geen rust, in de voorkamer is er gesaggerijn, dat voel je, dat zie je, zo gek is hij ook niet. Weet moeder het ook? Jees begint te denken. En die gedachten, Jees, maken je ouder, er is iets, en dat „iets” wil, dat je denkt ... mijn hemel, dit is de moeite waard, je bouwt er 'n Tempel door, mooier nog dan deze beelden van Jan Lemmekus. Ga gerust verder, je móét verder!

Jeus de denker

De menselijke slaap is een gezegend iets. Wat het eigenlijk is, men weet het niet, maar je hebt je slaap dringend nodig, omdat je tijdens je slaap nieuwe krachten opdoet of de organische stelsels van de menselijke machine zouden bezwijken. Mensen die niet goed kunnen slapen, je ziet dat onmiddellijk, hebben meestal het een of ander waardoor de persoonlijkheid zich geprikkeld voelt, doch waar die stoornissen vandaan komen, dat weet geen mens; ook de geleerde man niet, je psycholoog of psychiater, de zenuwarts evenmin; daarvoor is een grondige studie noodzakelijk en dan nog sta je voor de menselijke machine, waarvan je de helft niet kent! Eerlijk is eerlijk, waar leven deze mensen, die kunnen zeggen: ik ken de menselijke machine, ik heb dat ding grondig uit elkaar gehaald, ik kén elk radertje, elk ding ervan, bij mij krijg je je gezondheid terug? Niet één geleerde onder de honderdduizenden, Jeus, die er nu op aarde leven, kent de menselijke machine. Die zielekenners moeten dat beamen, omdat zij voor de ziel en de geest, dus het innerlijke leven de fundamenten voor hun faculteit nog moeten leggen. Ze denken wel, dat zij er iets van weten, doch wanneer ze de machine uit elkaar halen, houden zij, juist die mensen, een halve kist met bouten en moertjes over, waar ze dan geen raad mee weten, maar dat voor een ziek en overspannen mens noodlottig is, van eiges ... want nu sta je voor je afgetakelde „ikje” ... dat vanaf de kinderjaren in radeloosheid leeft, omdat, waar het thuis om gaat ... Crisje ... de mens zijn gedachten niet heeft afgewerkt, de persoonlijkheid dacht, wat kan mij dat schelen, je gooit die dingen maar overboord, dat zegt niets! En toch, zo'n ónafgewerkte gedachte, was het, zo'n probleempje ook, Jeus ... waardoor de mensen op leeftijd gekomen zich door geslagen voelden en zij niet meer konden slapen.

En toen kwamen die geleerden erbij. De mens kreeg medicijntjes te slikken en die medicijntjes, Crisje ... brachten verdoving teweeg, het één wilde men door het ander genezen en was niets anders dan oplapperij, het waren slechts smeerseltjes ... meer niks en toen er niets meer reageerde, hadden zij een vreselijke machteloosheid te aanvaarden, en voelden zich voor ziel, leven en geest, gebroken! Niets was er op de wereld te vinden, waardoor zij hun gezondheid, hun slaap terugkregen, die medicijnen waren er niet en geleerdheid had thans niets te betekenen, omdat die geleerden de ziel, noch leven, noch geest, kenden! Jan Lemmekus weet echter: die knapen uit het Oosten wisten er veel van. Zij waren in staat om de menselijke machine uit elkaar te halen en het ding ook weer goed in elkaar te zetten, doch dat deden zij op hun eigen manier en was gans wat anders dan hetgeen men er hier, in

Leiden, Utrecht of Amsterdam van wist. Voor Jan stond vast, die kwamen er nóóit! De middelen of de methoden die het Oosten gebruikte, troffen doel, die middelen drongen door tot de ziel en de geest van de machine en onfeilbaar soms zag de mens als de persoonlijkheid zichzelf terug. Máár, die priesters daalden in de menselijke machine af, ze keerden de persoonlijkheid ondersteboven en zagen nú eerst wat er verkeerd was, wat door het eigenlijke „ikje” vroeger was vergeten en brachten thans verruiming tussen die nietige, maar ontzagwekkende radertjes en losten vroegere stoornissen volkomen op.

Zij gebruikten hiervoor soms de krachten van Zon en Maan ook, en dat heeft Jan gelezen, zij deden het door „hypnose” ... ze lieten soms de mensen maandenlang in hun wereld rondscharrelen, opdat zij dat van zichzelf zouden vergeten en dat lukte volkomen. Toen kregen die zielen hun normale slaap terug en was het leven op aarde en voor de maatschappij weer draaglijk en de moeite waard. Máár, stelden die priesters vast, jullie hebben niet gedacht, je hebt maar raak geleefd. Je dacht niet, dat die gedachten je zouden storen, maar je ziet het, dáár is het begonnen! Indien je die gedachten natuurlijk en volgens de wetten van de ruimte had beleefd en ze had willen bedenken, dan was er niets gebeurd, niets, doch vanbinnen hoopten zich die gedachten op, totdat het een berg werd van onuitgedachte gevoelens en toen stikte de persoonlijkheid. Zie jij het soms anders? Jan kan je daarvan vertellen en hebben deze lieden geen gelijk? Het is wel merkwaardig, vele geleerden hebben deze methoden reeds aanvaard, omdat zij hebben begrepen, zó kom je van die ellende af.

Miljoenen mensen, lieve Crisje, hebben hierdoor schuld aan de eigen ellende. Ze hebben niet gedacht, ze wilden niet denken. Natuurlijk, sterke lichamen konden ertegen, levens gaan er voorbij óndoordacht, en toch, de persoonlijkheid voelde geen stoffelijke stoornissen. Dat zijn dan de gelukkigen, de leef maar raak mensen, die behoeven niet te denken en zij kunnen het ook niet en wil zeggen, dat je toch gezond kunt zijn ook al bedenk je je dagelijkse problemen niet, het is waar, ook die mensen zijn er. Maar kom je tot diep innerlijk denken, betreden wij de graden voor de menselijke lichamelijke en geestelijke sensitiviteit, dan komen wij voor heel andere problemen te staan en zien wij tevens deze verschijnselen tot ons komen en is er van een gezonde slaap geen sprake meer.

Duizenden mensen, Crisje, hebben echter angstige dingen beleefd tijdens hun jeugd, waarvan zij later als volwassen mensen de onbarmhartige last ondergingen en stonden dan tegenover hun psycholoog, zenuwarts of psychiater en voelden zich voor de maatschappij niet meer geschikt, zij rilden en beefden gans de dag vanbinnen, maar waar het eigenlijk zat, dat wist geen mens. Maar dan stellen die geleerden de volgende vragen:

„Heb jij niets in je jeugd beleefd, dat je een schok of ’n angst heeft bezorgd? Denk eens na?”

En meestal, Crisje, hadden die mensen iets beleefd. En nu begonnen die geleerden de menselijke ziel, geest en leven, door de persoonlijkheid te onderzoeken, zij keerden terug tot daar, verklaarden het volkomen of gedeeltelijk, doch hierdoor kreeg de zieke mens ontlading, omdat de dokter ’n ietsje van die berg vanbinnen afknabbelde en dat reeds, je gelooft het niet, bracht verbetering in die toestand en werd het dagbewuste ontlast en keerde de slaap soms terug! Is dit niet interessant? Dit is alles waarheid, Crisje. En nu volgen wij Jeus. Nu wij weten, dat er levens zijn die hem volgen in alles, moeten wij wel aanvaarden, dat die willen, dat hij géén problemen krijgt, die hem later zullen breken en die zijn leven zouden villen. Als je weet, waarvoor Jeus straks staat, dan mag er niet één gedachte in hem zijn, die niet uitgedacht is of die éne onuitgewerkte gedachte breekt later zijn kostbare innerlijke nek van de menselijke machine. En daarvoor waken er velen. Nu wil men, dat hij denkt, dat hij een echte pluizer wordt, het is dringend noodzakelijk en daar zal hij door leren! De zenuwen hebben zich nu reeds aan te passen en als die de ruimte krijgen, Crisje, kan straks de persoonlijkheid tegen ’n stootje, wat de bedoeling is!

Je zinkt na een zware dagtaak in slaap, maar ineens ben je wakker. Wat is het? Wie heeft je wakker gemaakt? Zijn dit de beelden van Onze Lieve Heer? Je zit rechtop in bed. Nu moet je gaan denken. Maar de rest van deze miljoenen mensen, gooit zich naar de andere kant, de persoonlijkheid wil slapen en niks anders. Dat moet de mens zélf weten, je bent heer en meester over je slaap, máár, later? Als je ouder wordt? Indien je die sensitiviteit bezit? Dan komen die gevoelens tot je bewustzijn terug? Zou je wel willen, ze maken deel uit van je onderbewustzijn, en daar zetten die vuile, ondoordachte gevoelens de boel op stelten, ze breken je af, ze ondermijnen het natuurlijke, je eigen zo dure en kostbare gezondheid!

Wát maakte hem wakker? Hij heeft gisteren geen begrafenis beleefd. Het allerkleinste radertje van de menselijke machine kan je nu wakker maken, want dat ding staat thans onder hoge druk en dat ben je zelf, Jeus. Zo’n gedachte staat onder de controle van je gevoel en dat is te begrijpen. Wat wil je? Indien hij nu denkt, wat kan mij dat schelen, beelden kunnen doodvallen ... waar of niet ... dan zet zich tóch dit probleem onduidelijk aan zijn persoonlijkheid vast. Indien hij straks alles begrijpt, dan is dat de winst voor zijn denken en voelen. En Jeus zál het straks begrijpen, doch nú is er een mogelijkheid om te leren denken en dát, Crisje, is hét waar het thans om gaat. Smerige gedachten kraken het innerlijke leven, Crisje, dat weet je zelf het beste. Hierdoor werden de mensen psychopathisch. Vader- en moeder-

schap, ik heb je die machtige problemen reeds verklaard, je hebt Miets later alles verteld, Teuntje ook, naarmate de ziel of de persoonlijkheid vroeg, gaf je antwoord en zo ontnam je het kind de eigen zorgen en de problemen. Nietwaar soms?

Je hebt er je vreugde en je geluk door beleefd en de kinderen konden opnieuw verder, dit begrijpen en het weten, gaf hen ruimte en persoonlijkheid, de wetenschap, waarvoor ze leefden en als mensen op aarde zijn, een opvoeding die klonk als een klok, doch (wat) je Jees hebt ontnomen. Doch daar hebben wij het nu niet over.

Wie goed denkt, Jees, en dat geldt ook voor jou, Crisje, voor elk mens is dit ... kan liefde bezitten. En wie liefde bezit, staat weer open voor Onze Lieve Heer. En dan maakt de mens zich bemind, máár, hij kan thans voor het eigen leven en deze mensheid iets bereiken. Door te leren denken, Jees, kun je voor „Socrates” gaan spelen. De mens die denkt, krijgt het bezit van deze wereld in handen en dat gebeurt altijd weer door het denken. Mensen die niet willen denken, bereiken niets! Dat is doodeenvoudig! Dat kan je elk mens, die iets heeft bereikt, zeggen en verklaren! Doordat zij hebben gedacht, het doet er niet toe voor wat, kregen ze een andere ruimere persoonlijkheid en dat werden meestal de maatschappelijke leiders. Ik heb je reeds gezegd, Johan wil niet denken. Of Johan kán denken, doet er alweer niet toe, dat is weer gans iets anders, doch hierdoor zien wij zijn persoonlijkheid. De wil is er nog en wie nu niet wil, staat stil! Weer iets anders, omdat wij thans met ruimtelijke problemen te maken krijgen, Crisje, bezit elk mens zijn eigen wereld, maar heeft tevens zijn bewustzijn te aanvaarden. En nu kun je door te denken je eigen bewustzijn verruimen.

Jees wordt in zijn denken weer gestoord, omdat de jongens hardop dromen. Ook weer iets, denkt hij, waarvan hij alles zou willen weten. Gerrit steelt tijdens zijn slaap, dat gejat op de dag, gaat verder tijdens zijn slaap, waarvan hij voelt, Gerrit is dus wakker en ook weer niet wakker en dat is het gekke ervan. Bernard droomt ook, die vloog vroeger over de zolder en verstopte zich. Bernard vloog dus het bed uit, verstopte zich op zolder en dan wist Jees, ze zaten hem achter de vodden en er werd weer geschoten. Johan droomt anders, die doet het in stilte en rust, maar ook de boterfabriek is erbij. Hendrik koert in slaap, die fluit in slaap tot de duiven en hij weet precies welke duiven het vandaag vertikten om te luisteren. Hendrik gaat uit bed en naar de duiven, in slaap. Hij neemt één voor één de eieren in zijn handen, bekijkt ze, smoest tegen de duiven, gaat dan weer lekker slapen en was niet wakker. Dus je kunt wakker zijn in slaap? Is dat wat? De moeite wel waard om er alles van te weten, doch al spoedig gaf hij het over, hij dacht gek te worden. Hendrik, dat weet hij, halen ze nog eens van het dak af, zo nu

en dan zit Hendrik bij het dakraam naar buiten te kijken, hij fluit in slaap, schreeuwt en zoekt iets, maar weet er toch eigenlijk niets vanaf. Gerrit zegt ons:

„Wat was ik vannach weer aan het jatte. Ze hadde mien bijnao te pakke. Teuntje van Bree ook.”

Jeus kreeg dus de bewijzen, dat Gerrit droomde en niets wist op dat ogenblik en tóch wist! Een gek iets was het. Om die dingen te bedenken, daar voelde hij zich niet toe in staat, maar ze zijn er. Allen dromen, maar één voor één hebben ze hun eigen dromen, elkeen handelt anders tijdens de slaap. Jeus droomde vroeger anders. Eenmaal gebeurde het, dat hij van de zolder afliep tot aan de dakrand en toen, omdat hij lawaai maakte, begonnen de jongens te schreeuwen. Toen de Lange bovenkwam, was hij weer in bed terug. In de morgen had hij het gevoel in zich, dat hij kon zweven. Doch toen hij dat wilde proberen, een sprong maakte van de vierde trede van de trap en door zijn knieën zakte, gaf hij dat vreemde gedoe maar op. Maar het gevoel vanbinnen bleef in hem, hij had het dus lichamelijk beleefd en dat was heel iets geeks. Vannacht heeft hij uren liggen te piekeren. Weer is hij de eerste. Crisje vraagt al:

„Heij zurge, Jeus?”

„Née, moe’der.”

„Giij mot ow de dinge nie’t zo aantrekke, Jeus”, geeft ze hem.

„Dat búk ook nie’t van plan”, valt er en dat kan ze niet begrijpen, maar hij zegt het. Zie zo, Crisje, nu weet je het. Já, hij piekert en of, hij komt er niet vrij van, de beelden rennen hem achterna of is het iets anders? Maar het is er! Ze zegt niets meer, hij is niet te bereiken. Ze heeft zich alweer vergist. Ze dacht waarachtig, dat hij gebukt ging onder haar zorgen. Is dat zo, Jeus? Maar ze geniet van zijn woorden, hij komt even later toch tot haar leven terug als hij haar laat weten:

„Wat za’k vandaag weer beléve, moe’der?”

Over zijn problemen hoort ze niets. Maar wanneer hij Johan wakker schudt en nu even naar de heilige familie kijkt, om ’n antwoordje smeekt ook, naar Onze Lieve Heer, die zo lief kijkt en vol is van begrijpen, ten opzichte van ’n menskind, Maria en Jozef hem hun glimlach schenken en hij verwacht, dat hun mondjes open zullen gaan om hem vanmorgen iets liefs te zeggen, ziet het er toch niet zó beroerd uit als hij ervan dacht. Maar nu hij zich al kijkende, achterwaarts verwijdert en dan plotseling met z’n kop tegen de keiharde deurpost opkwakt, weet hij ineens, dat die „smiles” van Maria en Jozef en het hemelse glimlachje van Onze Lieve Heer vriendelijk gedoe is en duivelse gedachten zijn of zij hadden hem wel gewaarschuwd. Ook door de heilige familie word je belazerd, neergeslagen en naar ’n ziekenhuis gebracht

om er bewust en naakt te sterven, want dit was raak! Nu hij bij Crisje terugkeert en z'n kop bevoelt, vraagt ze:

„Waorum heijj ow gestote, Jeus?”

„Ik lie'p te suffe, moe'der, en das alles.”

Het gesprek wil vanmorgen geen diepte krijgen. Ze vertelt hem, dat zij vandaag bij Hosman werkt. Teun, Miets en Hendrik, gaan met haar, maar voor het eigen land is er nog geen tijd, doch ook dat moet geschieden of er zijn straks geen aardappelen. Het is nu werken van 's morgens vroeg tot 's avonds laat, kruipende, en Crisje is gebroken.

„Dag, moe'der?”

„Dag, Jeus, piekert nie't zo had.”

„Néé, moe'der!”

Stroef zijn z'n gedachten, de menselijke machine draait, maar staat bijna stil. Het innerlijke leven staat nu ook voor niets open, het is net, alsof het ding achteruit-voorwaarts wil en dat gaat niet.

„Tot vanmiddag, Fanny?” Hij kijkt niet waar hij loopt, hij weet niet, dat hij Fanny verwaarloost. Fanny sloft nu naast hem en jankt vanbinnen, het dier begrijpt het niet. In vijf minuten is hij er, de borstelfabriek ligt onder aan de Grintweg en dan even om 'n hoek en je bent er. Fanny krijgt vanmorgen geen woord, maar nu hij er bijna is, dringt tot hem door, dat hij z'n liefde vergeten heeft en vindt hij zich 'n bruut. Nu krijgt Fanny toch nog z'n hartelijkheidjes te beleven en drukt hij dit leven aan z'n hart.

„Fanny, begrie'p mie'n goe'd, ik bun now aan 't denke” ... hoort Fanny en kan hij het mee doen. Maar er volgt nog:

„En gijj hèt dat zeker in de gate, wâ? Wijj kenne mekaar toch, Fanny? Maor dat kump wel weer veur mekaar, Fanny. Ik mot now efkes aan mie'n eiges denke of wijj allebei gaon der onder deur. Buje kwaod op mie'n? Néé, wâ? En now tot vanmiddag, Fanny. Aijj maor wèt, dat ze ons nie't uut mekaar timmere, dan hèt gijj daor gin zurge veur. Wí gijj goe'd veur moe'der zurge, Fanny? En laot mie'n now eiges is zie'n hoe had gijj kunt lope, Fanny.”

Fanny geeft hem eerst nog 'n poot, 'n kus, en dan? Kijk zélf! Fanny is er al. Voor de deur nog even blaffen en dan naar binnen. „Zo, Fanny, buje al weerum? Heb gijj de baas efkes weggebracht?” Crisje voelt het prachtige leven van Fanny aan en het stemt haar gelukkig. Was Fanny er niet, stond het leven stil en konden ze haar met Jeus begraven. Het dier praat met Crisje en verstaat alles. Het weet al, dit leven, dat het heerlijk mee mag naar buiten, want Fanny geeft Crisje te weten, dat zij haar tijd niet moet verprutsen. Fanny heeft hersens en daardoor voor zichzelf 'n plaats veroverd onder de mensen.

En Jan Lemmekus heeft vastgesteld, dat Jeus vanmorgen als een wijsgeer

is. Hij werkt hard. Als een paard is hij bezig, maar ziet geen mens. Het zijn de stukken en brokken van de heilige familie, in alles ziet hij de familie vandaag, ook in de krullen. Bij de sultan gekomen, gaat de heilige familie de oven in.

„Auw” ... hoort hij ze schreeuwen, maar hij hoort nu niet, dat ook hij „auw” roept, maar ome Jan hoort en vraagt:

„Wat is ter veur „auw” met ow? Heij pien?”

Hij grinnikt vanbinnen. Van eiges, is dat wat? De sultan krijgt: „Pien? Pien, zeg gij, ome Jan? Of ik pien heb?”

De sultan begrijpt het niet en geeft hem terug: „Gij schreeuwde toch van „auw.”

„Néé, van eiges nie't, ome Jan, maor misschien in gedachte?”

Zou je zo'n snotneus niet, denkt ome Jan. Houdt dat apegezicht hem, z'n ome, voor de gek? Voor hem zijn de jongens van zijn zuster allemaal hadstikke gek. Alléén Johan niet, dat is een beste jongen, de rest deugt voor niets. Dat zijn zatvreters! Johan is voor ome Jan de allerbeste, 'n normaal kind, de rest mogen ze gerust stelen. En deze is té weetgierig, te oud voor ome Jan en heeft geen ontzag voor 'n oud man, deze heeft te veel praatjes en ook al zeggen ze ome Jan, ze denken toch – vuile sultan. Je voelt het als het ware. Die andere jongens schelden je uit waar je met je neus bij staat, maar in gedachten. Deze hier is 'n brutale hond! En van dat hondengedoe van deze knaap kun je kotse! Jeus voelt het ook. De sultan denkt nu, maar dat zegt hem geen cent. Heeft hij zo-even „auw” geroepen? Dat bestaat niet. Dan is dát de heilige familie, hij zag ze in de oven gaan. Maar kan dat? Maar dan blijft er van de heilige familie niets over. Is dat zo? De sultan denkt, maar de sultan denkt niet verder. Duizenden mensen kunnen met zo'n oven overweg. De sultan hoeft zich niets te verbeelden, voor hem zijn er zat anderen. Waarom voelt die man zich zo dik? Dat is alles, meer is er niet! De sultan kan in zijn eigen stoom verzuipen! Een druktemaker is de sultan!

Maar wat heb ik rot gedacht vroeger! Van slachters en bakkers, gaat hij verder, heb ik verkeerd gedacht. Als die mensen er niet waren, hadden de mensen niet te eten en is meer waard dan stoom, sultan? Ook over Van Bree heeft hij verkeerd gedacht, hij heeft Van Bree verkeerd behandeld en zou hem nu alles willen geven om het weer goed te maken. Kan 'n mens er iets aan doen, als hij 'n lang lijf krijgt van Onze Lieve Heer? Néé niks! Daarom had hij niet mogen schelden. Vader was ook lang, maar bij vader zag je dat zo niet. Van Bree loopt er als het ware mee te koop. Voortaan zal hij vriendelijk tegen Van Bree zijn en zal de lange dit wel voelen. Jammer is het, dat hij spoedig uit de zagerij vertrekt, want voordat Van Bree het voelt, dat hij goed voor hem is, duurt dat natuurlijk nog even. Dat zie je zomaar niet ineens. Maar waar is

waar. Als ome Jan te oud is om hier nog langer te werken, dan staan er voor ome Jan tien andere mannen in de plaats en kan ome Jan ophoepelen. Wat ben je dan eigenlijk nóg maar in het leven? Niks is het!

Als je aan iets denkt, dán ben je iets! Maar heb je géén gedachten, dan ben je niets. En dat doen deze mannen niet. Alléén Jan Lemmekus kan denken!

Gradus draait weer en kijkt nu naar hem, maar anders dan vroeger. Ook hij wil wel goeie vrienden worden met Gradus. Zal hij het nu maar proberen? Hoe moet hij dat doen, dit is 'n ander mens. Hij moet het zo doen, dat Gradus zich niet belazerd voelt. Schuchter nadert hij Gradus en vraagt:

„Heij vul pien gehad, meheer Gradus?”

„Meheer, zeg gij tége mien eiges? Daor mok werkelijk um lache. Jao, van eiges, wâ, da's aangekomme.”

Gradus heeft van Jan gehoord, dat Jeus niet op zijn vingers stond te kijken en Gradus is toen aan het denken geslagen en vond zichzelf rot. Hij had het joch bijna van zich af getrapt. De machine van Gradus staat nu voor hartelijkheid open en draait naar 'n richting die weldadig aandoet. En dan zet Jeus de lepel in Gradus z'n pudding en slokt 'n hap naar binnen, als er komt:

„Zulle wij goeie vriende worre, Gradus?”

„Van eiges, Jeus.” Gradus steekt hem z'n hand toe en hij is gelukkig, maar gaat direct aan z'n werk. Je moet een mens niet overladen met goeiigheden, da's te veel ineens en maak je het andere weer kapot. „Das um zo te zegge”, weet hij van moeder, „parele veur de zwijne” en daar gaat dit naartoe en dat moet niet. Maar Jan Lemmekus ziet wat er daar bekonkeld werd en kijkt Gradus in de ogen. Ze weten het. En nu verder.

Heilige beelden zijn heilig! Omdat ze in de kerk staan en met de kerk te maken hebben, zijn ze heilig! Hij is denkende én begonnen!

Omdat het Maria, Jozef en Onze Lieve Heer zijn? ... Stop! Hij komt niet verder. Opnieuw ... Maria ... én Jozef ... zijn de ouders van Onze Lieve Heer ... En die hebben met de kerk uit te staan. Néé, dat is de kerk? Néé ... ook dat is het niet. Ik bedoel iets anders. Als je bidt, dan bid je voor de heilige familie ... tot de heilige familie en er is niets groters! Niets! Dat zeggen ze en is zo! Pats ... én de „droedels”, ome Jan. Ik ben nu niet thuis! Zag je die sultan? Aan dat gegrijns heb je niks. Ik zie je niet eens, sultan! Ik weet precies waar jij aan denkt, sultan. Maar ik moet verder.

Als je bidt, dan bid je voor de heilige familie ... en dát waren zijn gedachten van zo-even voordat hij in het ketelhuis kwam. Maar ome Jan haalde hem uit die gedachten en dat moet niet weer gebeuren. Maar ome Jan is vandaag geller dan gisteren. Dat komt, natuurlijk, omdat ome Jan vandaag saggerijniger is dan gisteren, want dát is het. Fanny rent liever in het bos, en gaat liever met hem op stap, dan met Hendrikje en de anderen. Maar já, hij moet werken.

En dat geel van ome Jan is nu geler. Als je saggerijnt word je geel, moet ome zelf weten, doch nu is ome Jan 'n lelijkerd ook nog. Hij moet beamen, dat hij niet kan denken, hij raakt telkens z'n draad kwijt en ook dat moet niet.

Ook de eerste één gulden vijftig cent zitten ertussen en maken het hem nu lastig, omdat er narigheden aan verbonden waren. Het is 'n misselijk gevoel, omdat hij later eerst begreep, dat je voor dat geld niets kopen kunt. Maar toen hij verleden heel hard naar Crisje rende, om haar zijn verdiende geld te geven, brak hij bijna z'n nek over de goot bij vrouw Peters en rolde toen over de straat. Met 'n paar kapotte knieën, 'n stuk vel van z'n hand strompelde hij de keuken in. Doch dat gaf niks, maar het ándere, en toen wist hij, dat je voor één gulden en vijftig cent niets kunt kopen. Een pondje koffie, iets anders nog, een paar broodjes ook, maar dat kan hij voor zichzelf op. De anderen hadden nu nog niets en dat drong tot hem door, waar hij misselijk van werd. Hij heeft zichzelf toen belazerd en ergert er zich nog aan, omdat het nu tussen de heilige beelden zit en hem stoort, nu de heilige familie tot zijn leven spreekt. Voor de anderen verdient hij nog niets en die stomme gedachten moeten eruit, maar hij weet het nu, straks zit hij bij de kammers en komt er meer geld in het laatje van Crisje.

Hij had rustigjes naar huis moeten wandelen en die dingen goed moeten bedenken, was beter geweest. Hij had dan z'n knieën niet kapot gevallen. Als je zuiver denkt, dan ga je niet kapot. Wie heeft hem nu belazerd? Hij zélf is het! Maar hij laat zich niet door zichzelf belazeren.

Hij denkt: ik was zo gelukkig, maar ik was het ook niet! Ik hield mijzelf voor de gek; had ik toen dóórgedacht, had ik het geweten ook, maar ik dacht niet goed. En dan had moeder niet hoeven te liegen. Moeder deed alsof zij erg blij was, maar dat is niet zó, dat was maar 'n smoesje. Indien hij had doorgedacht, had hij tevens door moeder gekeken en had hij geweten, dat die één gulden vijftig „belazerderij” is ... suffigachtig ook; je bent nu blij met 'n dooie mus en dat wil hij niet weer beleven. Je breekt je nek erdoor, een pruim in je oog ook nog, een bende narigheid om niets, om die één gulden en vijftig cent? En toen heeft hij 'n ellendige zondag beleefd, Fanny uitgescholden om zichzelf te verpesten, dat glad verkeerd is en geen mens wil. Maar straks krijgt Fanny weer alles van hem, zeer zeker, hij zal het niet vergeten. Gerrit krijgt Fanny niet, omdat hij Fanny wil beduvelen en Fanny niet moet en nu ziet Gerrit de eigenlijke Fanny ook niet! En het dier weet het al. Waarom zou hij het dan niet weten? Maar „mien God”, ... wat kan 'k 'n hoop lére ... stelt hij nu toch vast en kan hij, tot nu tevreden mee zijn. Toch komt er nog. Ik was gelukkig en ik was het niet! Als je de mensen leuk vindt en je voelt tóch iets anders, en je doet nu tóch alsof je het zo wilt zien, houd je niet alleen jezelf voor de gek, maar ook dat andere leven en dat is slecht! Wat is het

leven toch wonderlijk mooi, als je het ziet, of je belazert jezelf weer en dan is het modderachtig. Een kind wil niet geslagen worden, maar wanneer vader, Bennad toen niet 'n stevig pak slaag had gegeven, had vader zichzelf weer te pakken en ook dat moet niet, omdat Bernard nu z'n vader en moeder achter hun ruggen uitlachte en ook dat moet niet, daar kan hij eerst nú inkomen en begrijpen, omdat je jezelf beduvelt. Wat is Bennad groot en sterk, want Bennad kroop van tevoren al in het duister en belazerde zichzelf nu niet, maar hij heeft dat toen niet begrepen. Moeder is groot en vader is groot, omdat ze zich niet voor de gek houden, in niets, want vader vertelde altijd waar hij was geweest en ging het leven verder. Vader kon ook altijd tot moeder komen om moeder te kussen, er was nooit iets anders én, zo'n kus proef je immers van eiges? Of er zit narigheid tussen en dan kun je niet kussen. Wanneer hij later groot is, zal hij nooit kussen als men hem 'n knauw heeft gegeven dan smaakt zo'n kus niet. Van eiges niet, komt er nog en ook hiermee kan hij tevreden zijn. Is dit eventjes de moeite waard, Crisje? Lange, hoe denk jij erover?

Moeder is groot, begint hij alweer opnieuw en even later, „mie'n God, wat kan ik vandaag denke”, omdat moeder nooit 'n mens heeft bedrogen. En ook Fanny vertikt het nu om valse gedachten tot zich te nemen. Fanny voelt Gerrit gans en gaar en als Gerrit denkt, dat hij Fanny heeft, ziet hij 'n valse Fanny net als hij zelf is! Wat is het leven mooi, mooi, als je de waarheid ziet en voelt, kun je verder of je staat stil; nu ben je vals. Moeder is waar en omdat moeder waar is, is moeder ook oneindig lief en dat weten de mensen en houden nu van moeder! Maar Jan stoort hem nu eventjes en vraagt, omdat het hem te lang duurt:

„Wat bú gij van marge aan 't denke, Jeus? Ik kan 't jao hie'r heure? Mak 't wette?”

Hij voelt, Jan smeekt erom, maar kan hij hem vertellen waarmee hij bezig is? En als Jan even later weet waar het om gaat, weet hij, dat hier op twaalfjarige leeftijd de wijsgerige stelsels van Socrates worden behandeld, zoals de meester het zelf niet eens heeft gekund. Jan beleeft nu z'n universiteit en wacht op de colleges. Hij denkt: zó zijn de groten ook begonnen, en Jeus is 'n grote! Hij laat het leven even doordenken, maar volgt het. En Jeus weet, Jan wacht, maar hij kan nog niets zeggen, hij loopt met z'n kop naar de grond gericht en ziet niks. Als in slaap scheidt hij z'n mand vol en draagt hij de krullen weg. Aan al die handelingen hoeft hij nu niet meer te denken, dat gaat vanzelf. Hij loopt de opperste macht bijna ondersteboven, maar die man zegt geen woord, die denkt nú: „Aufgelöst in die Arbeit, sehr gut (opgelost in het werk, heel goed)!” De baas schenkt hem waarachtig al 'n glimlachje en dat doet hem goed, ook al dringt het nu niet tot zijn persoonlijkheid door. Jan begrijpt het al, het probleem zit goed en het zal wel niet zo lang duren of hij

hoort er het zijne van, doch dan beginnen de colleges, het wetenschappelijke eitje wordt dan gelegd en is heus geen windeï!

Hij vergeet alles en toch draait de menselijke machine. Hij zal dat straks aan zijn grote vriend verklaren. Jan weet het ook, een profeet verschaft zichzelf licht en heeft geen mens nodig, waardoor het leven tot de menselijke ontwakning wordt gebracht. Even later hoort Jan reeds:

„Jao, Jan, de arbeid geet van eiges en krig zovul van mie'n eiges, de res gebruik ik um te denke!”

Hij weet het nu. Hij gebruikt zoveel bewustzijn om z'n krullen weg te dragen en die andere rest is nodig om stelsels uit te rafelen. Een openbaring is het! En dat kan Jan begrijpen, hij doet niet anders. Maar dit is nog 'n kind. Zó, weet Jan, is ook Socrates begonnen en Plato, al die magische levens, die iets voor de mensheid hebben gedaan, maar dit is „Jeus van moeder Crisje”!

In die grote deur daar, die vanzelf open- en dichtgaat en hij angstvallig voor is, wil dat verschrikkelijke ding wéér niet tegen z'n kop vliegen, zitten thans de stukken en brokken van de heilige familie. Geloof het ... en dát is géén kerk. Dat is 'n deur! Een kerk en heilige beelden ... de machine loopt nu in 'n bepaalde richting, maar dat weet hij net niet ... hebben niets en hebben álles met elkaar te maken. Maar een deur is van hout en die beelden waren van steen. Dát is alles! Maar dat is niet waar? Er is veel meer en daar moet hij aan denken.

Nu iets anders. Moeder is 'n koe, als 'n koe is. En de koe geeft melk aan haar eigen kind en dan groeit het kalf. Ik eiges kreeg melk van moeder, maar dat is het niet, ik bedoel iets anders. Stop, opnieuw beginnen.

Moeder ís ... moeder ... net als de koe is, maar vader was de stier. Dat is een man! En ik ben door vader geboren, maar moeder heeft het werk moeten doen. Kerels hebben geen betekenis. De moeders zijn het. Zij werken! Zij maken alles af! Als man moet je alleen voor je vrouw en kinderen zorgen, meer is er niet! Dat is duidelijk, maar dat bedoel ik niet. Ik bedoel heel iets anders! Ik weet dit al zolang, vroeger heb ik dat al geleerd, door de stier Hans kwam ik erachter, denkt hij eventjes terug en gaat dan verder.

Van hout en steen maak je een huis. Het is een huis, maar nog geen kerk. Ook een kerk is van hout en steen gemaakt en dat is géén huis, maar 'n gebouw, waar de mensen komen om te bidden en zij Onze Lieve Heer kunnen vinden, „HEM” zien en met „HEM” praten. Dat is weer gans wat anders! Dat is zomaar niet voor 'n mens weggelegd, daar moet je Crisje voor zijn, moeder kan dat! Maar dat is het niet wat ik bedoel. Ik bedoel heel iets anders. Verder maar, ik moet aan één iets blijven denken of ik kom er nooit!

Moeder zegt, en dat is zo, Onze Lieve Heer woont en leeft in de kerk. Dat is te begrijpen of men bouwde niet zoveel kerken en waren er ook niet zoveel

mensen in de kerk. Dat is áf, kan hij begrijpen. Máár ... Onze Lieve Heer van steen, is Onze Lieve Heer toch niet die in de hemele is? Dát is 'n andere? Is dat zo? Ook Maria en Jozef? En toch zijn die beelden heilig. Die beelden zijn heilig? Is dat zo? Já, indien ze niet heilig waren, gebeurden er ook geen ongelukken. Even nadenken. Als je zo'n stuk steen of 'n beeld van de heilige familie knijpt, voelt Maria, voelt Jozef, voelt Onze Lieve Heer het dan ook? Bedrieg je dan Onze Lieve Heer? Sla je, als je Onze Lieve Heer laat vallen, Onze Lieve Heer dan kapot?

Nu even afwachten ... stort álles nog niet in? Néé, Antoon van Bree zaagt verder. De krullen schreeuwen niet, de hemel straalt, dat zag hij zo-even nog. Er gebeurt niets bijzonders. Vreemd is het! Hij staat weer stil, midden in deze ruimte en kijkt naar de hemel. Hij glimlacht tegen de wolken, tegen dat machtige licht, waarin Onze Lieve Heer ook leeft, maar waarvan de mensen een stenen beeld hebben gemaakt. Hij beleeft die machtige rust van daarboven voor zijn kleine maar machtige –ikje ... en voelt zich prettig. Dan sloft hij regelrecht naar het ketelhuis, schudt z'n mand leeg, maakt rechtsomkeert en denkt verder. Hij voelt, hij is er dichtbij, maar die andere gedachten willen nog niet tot hem komen en die zijn het, waardoor hij ... já, wat wil hij eigenlijk? Hij is overtuigt dat hij er komt. Maar nu verder!

In die kerk zitten mensen, ze bidden en denken. Ze smeken Onze Lieve Heer 'n genade af, ze gaan communiceren ook, biechten! Is Onze Lieve Heer nu in de kerk? Moet wel, of er waren daar niet zoveel mensen. En daar kun je vlugger Onze Lieve Heer bereiken, zegt moeder en kan hij onmiddellijk aanvaarden. Overtuigend is het! En hoe heiliger de beelden zijn, des te inniger, en hoe groter de kerk, hoe mooier ook, van eiges, des te vlugger is Onze Lieve Heer er ook.

Néé, Antoon van Bree, ik heb geen tijd voor je. Je smoesjes zeggen mij niets, je kunt praten zoveel je wilt, ik heb nu geen tijd. Hij ziet niet dat Jan en Antoon hem volgen en dat Antoon vroeg:

„Wat is ter met dèn aan de hand, Jan? 't Is um zo te zegge,'n dooie. Dèn lup jao slaopende te warke” en kan Jan zeggen:

„Van eiges, Antoon, dèn slup now met zie'n beide óge ópe!”

De beelden zijn heilig. Maar waarom eigenlijk? Omdat die beelden de heilige familie voorstellen? Zijn nu die beelden ingezegend, zegt moeder, kunnen er geen ongelukken meer gebeuren. Maar is dat zo? Is dat niet zo, dan ben je met goed en kwaad verbonden. Nu zit er 'n duivel in de beelden. Je kunt erdoor opgehangen worden en levend verbranden ook, de vreselijkste dingen kunnen er gebeuren, maar niet, wanneer ze ingezegend zijn. Dan is alles in orde.

Onze Lieve Heer is álles! Maar dat weet hij al zolang. Máár, als je nu álles

én alles bent en nog veel meer, dat Onze Lieve Heer is, je bent oppermachtig ook nog, kan er dan iets met jezelf gebeuren, iets vreselijks soms? Néé! Dat bestaat niet! Maar waardoor kunnen de mensen je dan kapotmaken? Stilte! Even denken, dít is héél goed! En langzaam maar zeker voert hij zichzelf naar het uiteindelijke doel, hij vergelijkt en ontleedt de stof, voor hemel en aarde, maar waarvan het menselijk wezen deel uitmaakt ... én ziel, geest én leven is! Kom je zover, Jeus? Het valt niet mee, je móét verder! Of je krijgt geen rust meer. En thans?

Als je de communie doet, krijg je het vlees en bloed van Christus. Néé, hij bedenkt zich, hij denkt aan 'n gebeuren en dat is pijnlijk en was verschrikkelijk. Hij voelt – dat hij nu Christus gaat vermoorden. Maar het gebeurde zonder dat hij het heeft gewild en toen beet hij erop! Op het leven en het bloed van Christus heeft hij eens gebeten, maar hij wilde het niet, hij deed het niet expres, het gebeurde ineens, hij had er geen erg in. Op 'n zondagmorgen beet hij er 'n stuk af, het vlees en bloed van Christus zat tussen zijn tanden, kwam daar terecht en toen? Gebeurde dat ongeluk. Op dat ogenblik dacht hij te moeten sterven. En dat de kerk: „auw” schreeuwde en de mensen het „auw” van Onze Lieve Heer hoorden, maar er gebeurde niets! Het koude zweet brak hem uit, hij dacht dat de mensen hem naar 'n schavot zouden slepen en dat mijnheer pastoor het hoorde, dat het Altaar door de kerk zou wandelen en dat de mensen een chaos zouden ontketenen en dat moeder hem bij z'n kladen zou pakken en zij zou zeggen:

„Vuile schoft! Vuile schuinmasjeerder! Je bent een huichelaar, 'n rotzak, een vuile dief. Je hebt het afschuwelijkste gedaan wat 'n mens kan doen. Je bent 'n afschuwelijke moordenaar, 'n schurftige hond ben je ook, 'n lamzak en 'n schooier.” Máár, er gebeurde niks! Niettegenstaande dat, achtervolgde hem dit gebeuren, maanden gingen er voorbij, voordat hij z'n angst kwijt was, maar er gebeurde niks! Hij ging ermee naar bed en stond er weer mee op, kon zo nu en dan toch lekker slapen, ook de zon bleef schijnen en regen en wind waren er ook, de duiven koerden door en de varkens hadden altijd nog honger, de mensen bleven hun nonsens verkopen, de mensen bleven schelden en schreeuwen, Gerritje ging verder met z'n jatten, en géén mens, géén sik wist er iets van, niemand! Ook Onze Lieve Heer niet? Maar daarvan was hij niet zo zeker. Eerst veel later durfde hij opnieuw over Goddelijke kwesties te denken, rustigjes aan keerde z'n rust terug en ging hij verder. Maar wás dát wel Onze Lieve Heer, waar hij op gebeten had?

Verder nu, Jeus. Hij heeft er niets van tegen Crisje gezegd, omdat hij begreep, hij zou haar maar verdriet doen. Maar is dit, het kapotvallen van de beelden nu niet precies hetzelfde? Wordt het vlees en bloed van Onze Lieve Heer niet door de mensen gemaakt? Natuurlijk! Néé, néé, ik ben er nog

niet! En de mensen maken ook heilige beelden? Já, dat is waarheid! Maar dat is steen en dat andere kun je eten. Het is 'n ietsje zachter, maar is precies hetzelfde. Ook dat behoort bij Onze Lieve Heer. Máár heeft de Heiland gevoeld, dat „HIJ” tussen zijn tanden zat? Hij heeft geen gekerm gehoord, géén mens in de kerk heeft er iets van gevoeld. Heeft de Heiland er niets van gevoeld?

Hij weet het ineens, het is heel duidelijk, doch hij loopt zich bijna tegen iets te pletter, maar niemand ziet dat hij denkt. Het gaat goed, het gaat best, niets verkeerd is er. Zo moet je denken en dan even nápluizen waaraan je hebt gedacht, (dan) gaat alles goed. Onze Lieve Heer heeft hem wel degelijk gevoeld, maar Onze Lieve Heer is aan het kruis gestorven en daar kermde Onze Lieve Heer niet eens. Het is duidelijk, Onze Lieve Heer dacht: is dát nu alles? Daarginds in Jeruzalem, dat was véél erger. Maar hij is er nóg niet en hij komt ook niet verder, telkens weer staat hij voor 'n kloof.

Onze Lieve Heer dacht, als dat alles is! En daarom stortte de kerk ook niet in en heeft mijnheer pastoor ook niets gehoord óf Onze Lieve Heer wist, dat hij het niet expres heeft gedaan en is alles anders, de vergeving ook. Maar hij is er nóg niet. Een verkeerd beeld is het! Het voert hem te ver van dit leven weg, hij moet in de kerk blijven, dichterbij huis. In de voorkamer is het gebeurd. Nu iets anders. Maar Jan volgt hem en ziet rimpels in zijn hoofd. Jeus moet verder of hij kan niet meer slapen, niet meer eten en dan gaat hij kapot, dan hebben die duivelen hem te pakken. Het is erg, hij wil nooit weer ruzie maken met Gerrit, als je met die ruzie krijgt heb je met 'n duivel te doen.

Vader is dood! Hij bedenkt 'n nieuw probleem, maar waarvan hij heel veel weet. Wellicht komt hij hierdoor verder, doch hij voelt niet, dat deze gedachten zomaar vanzelf in hem zijn gekomen, doch dat zómaar heeft toch een eigen wil ook, een eigen persoonlijkheid en is, je gelooft het niet, Jeus, net als 'n mens uit je eigen wereld. En dit zómaar kan denken ook, krek als Jan Lemmekus en jij kunt, maar Antoon van Bree bezit er niets van.

Vader is dood! Maar vader is dood en vader leeft. Dát, wat daarginds in het graf ligt, heeft niets meer te betekenen. Dat gaat trouwens weg, dat moet verrotten en is het graf. Zijn beschermengel heeft hem dat eens gezegd en niet alleen gezegd, maar het hem laten zien ook nog. En toen stond hij bovenop 'n graf te kijken, van boven naar beneden en keek hij in het graf van zijn eigen vader. Dat was een grote sensatie voor Jeus. En toen ging hij denken. Vader keek zélf naar dát, wat hij toen was, maar wat dáár in de grond was gelegd, waren de beenderen, vader zélf stond er bovenop te kijken en daar kon je om lachen. Vader kon zelfs praten ook, dat heeft hij beleefd toen vader was gekist, ook al was er het een en ander aan vader veranderd, aan dat lijkt dan.

Vader kon vioolspelen en goed zingen, gaat hij verder ... en toch was vader

dood. Hij zag vader daarginds vioolspelen en hoorde hem zingen, doch nu voor Onze Lieve Heer. Dat vader morsdood is, is 'n grote leugen! Dat zijn kletspraatjes! Vader is niet dood, vader leeft! Maar waarom maken de mensen zich dan zo dik om 'n dooie? 'n Dooie is 'n lijk en dat lijk willen ze niet missen, maar het andere wordt vergeten. En daarginds kun je ook al niet doen wat jezelf wilt, daar is Onze Lieve Heer de baas over je – eiges en dat spreekt vanzelf!

Niemand gaat er dood! Niemand gaat er levend dood, want dat kan niet! Een dood is iets anders, die maakt de mens bang. Maar wat hier doodgaat, leeft daarginds en dat, Jeus ... houd dit nu vast ... is de wereld van Onze Lieve Heer ... komt er thans over z'n lippen en moet hij zelf weer om lachen. Even nadenken nu of het is weer weg en kan hij van voren af aan beginnen. Hij is er bijna en nu verder. Néé, ik ben er nog niet. Een tuin op aarde is 'n deeltje van het „Voorhof” van Onze Lieve Heer. Dat is waar. Hij heeft het „Voorhof” gezien, hij was er met José, zijn vriendje van daar. Een vogel van hier is ook de vogel van daar. Een mus kan doodgaan, maar vliegt daar weer en kan tijlpen ook, of ook vader kon niet zingen. Als Fanny straks doodgaat, hij is al oud, dat kun je zien, dat zit al in z'n ribben, Fanny kan niet meer zomaar doen, wat hij wil, en dat geldt ook voor de mensen, daardoor kon Antoon Van Bree hem ook niet krijgen, die is ook oud en stijf, dán leeft Fanny daar ook! En als hij daar komt, kan hij opnieuw met Fanny ravotten. Hij ziet Fanny daar terug en dat kunnen vele mensen als ze voor Onze Lieve Heer willen werken.

Als je die dood niet anders wilt zien, het gaat goed nu ... rustigjes verder Jeus ... blijft dat je – dood en dat is eigenlijk – Magere Hein. Maar die is er niet! Waarom belken de mensen nu om zo'n dooie? De dooie, dat heeft hij zelf gezien, stond bovenop z'n eigen graf naar de mensen, die belkten, te kijken en moest lachen. Maar die dooie had ook de pest in, want zijn centjes bleven achter en de dooie voelde de schijnheiligheid van de familie. En dat zijn huichelaars, hij moet erdoor spuwen. Toen hij het er met Crisje over had ... moest Crisje ja en amen zeggen, maar alle mensen waren niet zó?

Vader is dood, maar vader lééft nog. Ik moet verder en opnieuw beginnen, dit is niks, moeilijk is het. Onze Lieve Heer, Maria en Jozef zijn van steen gemaakt. Onze Lieve Heer is hier en daar. Ook José is er en zijn beschermengel. Verdikke nog aan toe, waar is die eigenlijk. In lang heb ik niets van hem gehoord. Dat is waar ook, het werk is het. Ik wilde met die niet meer te maken hebben. Mijn eigen schuld is het. Maar wie sprak daar zo-even tegen mij? Was ik dat zelf? Of was het 'n ander. Hij hoorde vanbinnen in zichzelf praten. Natuurlijk, ik was dat, maar ja, het was toch anders. Even nadenken. Even goed luisteren en dan weer iets zeggen. Het is, voelt hij, alsof er iemand

ín hem leeft. Het is nét als vroeger en toch anders. Wat is het? Hij weet het niet, maar hij werkt en hij denkt, het gaat goed, doch hij is er nog niet en op dat ogenblik hoort hij opnieuw iets, buiten zichzelf om praten en dat is niet van Jan, niet van Antoon, maar het zit in zijn eigen lijf, het drukt tegen z'n hartje op. Je kunt het voelen ook, het is alsof er een jong vogeltje uit het ei kruipt en direct piept, maar dit was geen piepen, dit was praten en nu hoort hij heel duidelijk:

„Néé, gijj komp der nie't, Jeus.”

„Néé?” ... zegt hij, praat nu die stem vanbinnen na ... „Ik kom der nie't? ... en luistert nu, want dit is iets nieuws voor zijn leven. Hij zegt nu, doch wil luisteren ook, als er komt:

„Néé, 't is jao um hadstikke gek te worre. Is dát gadverdikke nog aan toe denke?”

En nu komt er ... „Dat begriep ik, maor gijj mot vedder.” En thans begint er 'n gesprek en vraagt hij al:

„Bun ik dan nie't tége mie'n eiges aan 't praote?” Hij krijgt nu:

„Néé, van eiges nie't. Ik bun 't! Ik wèt waor gijj aan denk.”

„Gijj wèt dat?”

„Van eiges wèt ik dat.” Hij weet niet wat hij ervan denken moet, maar vraagt weer:

„Maor wie bú gijj dan?”

„Jao, da's weer heel wat andes, Jeus.”

„Verrek veur mie'n pad, gijj maak mie'n jao hadstikke gek.”

Jan volgt hem en ziet, dat hij er niet komt, maar dat hij tegen zichzelf praat en hij in opgelost is. Jeus weet niet wat er nu met hem aan de hand is, maar er zit 'n ander in hem vanbinnen die tegen hem praat. En nu hij daaraan denkt, hoort hij:

„Van eiges, Jeus, ik bun dat.”

„Gijj dach nog gauwer dan ik, wâ?”

„Jao, ik dach now gauwer dan gijj, heurde gijj dat dan nie't?”

„Jao, ik heurde 't. Maor wat is dat dan? Bun ik now aan 't praote?”

„Van eiges. Maor now praot ik” ... en kan hij beamen, maar begrijpt het niet. Er komt nu:

„Gijj zult dat nog wel heure en lére kenne. Maor gijj mot denke of gijj komp nie't vedder. Wèt gijj dat wel?”

„Kú gijj mie'n dan helpe denke?”

„Jao, ik kan dat wel, maor dan denk ik en nie't gijj eiges en dan komp gijj weer vedder.”

„Da's waor, ik begriep ow. En gijj wilt mie'n nie't belazere, wâ?”

„Kan ik ow dan belazere, as ik ow heur denke?”

„Van eiges nie't, maor waor was ik dan veur aan 't denke, wèt gij dat?”

„Gij wilt wette of de beelde van Onze Lieve Heer, Maria en Jozef, heilig zun” ... Hij hoort het vanbinnen zeggen en slaat bijna achterover van schrik. Hij gooit eruit:

„Verroes veur mie'n pat, jáó, da's waor ik aan denk.”

„En begrie'p gij dat dan nie't?”

„Van eiges” ... houdt hij zich groter dan hij is en krijgt nu: „Now, zeg't dan is tége mie'n eiges?” ... waarna hij er vliegensvlug uit gooit:

„Dát zó gij wel wille, wâ? Maor wèt gij 't veur ow eiges?”

„Da's weer gans wat andes, Jeus, en dat zó gij wel wille wette van mie'n, maor dan bun ik 't!”

„En dan leer ik niks, wâ?”

„Zo is 't, Jeus.” ... Ineens overvalt hem, dat die ander weet hoe hij heet. „Gij wèt jao hoe ik hie't, wâ. Wie hèt ow dat verteld?”

„Ik kén ow al zolang” ... komt er en krijgt die ander te horen:

„En daor wèt ik niks van?”

„Gij kunt jao ook nie't alles wette.”

„Maor wie bú gij dan?”

„Das weer gans wat andes, Jeus. Ik hèt gin naam meer veur deze wereld. Dèn ik vroeger had, dèn hebbe ze mie'n afgenoame, Jeus.”

„Da's lelik. Maor kan dat dan?”

„Van eiges. Is ow vader dan zie'n naam nie't kwiet?”

„Da's gadverdikke 'n leuge, das gesotemieter, aij dat maor wet en geleaf ik niks van. Mien vader hie't now nog Hendrik Roelofse!”

„Maor dèn leid now in de grond te stinke.”

„Wat? Wat zég gij daor tége mie'n? Wat wí gij mie'n wies make. Viese kéél?”

Maar hij luistert aandachtig, hij wil géén woord van hetgeen er nu ín hem afspeelt missen. Er valt nu:

„Is dat 'n leuge, Jeus?”

„Néé, ik mot ow gelie'k gève. Maor mie'n vader hèt toch 'n naam, zie'n eige naam nóg.”

„Das waor, van eiges, maor begrie'p gij mie'n dan nie't? Dát hèt jao niks meer te betékene. Kan ow vader veur ow moe'der viool spulle?”

„Kent gij mie'n vader en mie'n moe'der ook al?”

„Da's nie't wa'k ow vroeg, wâ, maor, hoe zol ik dan aan dèn zie'n viool komme, as ik dat nie't wis. Wík ow is wat zegge, wat andes zegge, Jeus?”

„Now, zeg 't is, wat wi gij mie'n zegge?”

„Aij mie'n geleaf en beloave wilt, dat gij der met gin minsch oaver praot, dan zak 't ow zegge en wat moois ook.”

„Van eiges, as ik ow zèg, ik praot met gin mensch dan kui mie'n ook geleuve.”

„Now dan, Jeus, now kump 't. Zaoterdag krie'g gij twee kwatjes opslag!”

„Wat zèg gij mie'n daor? Kan'k dat geleuve?”

„As 't zaoterdag is mot gij maor is aan mie'n denke. Gij doe't jao zo ow bes, dat ow baas medeliije met ow hèt gekrége en now gif dèn ow twee kwatjes-meer.”

„Mien God, wat maak gij mie'n daor gelukkig. Is dat efkes 'n merakel? Wat kan'k moe' der dan blij make. Dan mak wel zurge da'k mie'n bes blie'f doe'n, wâ?”

„Doe't gij dan ow bes nie't. Arbeië en denke, 't is me nog al wat. Maor now kent gij mie'n nog nie't, wâ?”

„Wie bú gij dan?”

„Kan'k ow zo maor nie't zegge, Jeus.”

„Kan ik ow dan gin naam géve?”

„Graag, Jeus, van eiges, en gij kunt mie'n daor héél blij met make.”

„Ik zal der is oaver nao denke. Maor wat zó gij zegge van – Piet?”

„Piet? Piet?” ... hoort hij die ander zeggen en dan komt er nog: „Piet?”

„Is dat dan niks?”

„Néé, da's niks veur mie'n. Wie wil der now Piet héétte? Nog gin hond!”

„Jan” ... is dat dan niks veur ow? Is dat wat?”

„Daor zun al zovul – Janne – op de wérelde, Jeus.”

„Da's waor, hék nie't aan gedach. Maor hoe vindt gij dan mie'n eige naam. Is dèn niks veur ow?”

„Da's 'n mooie naam, Jeus, da's waor, maor dan komme wij in de war. As ter twee van zun en die twee met mekaar praote, worre wij allebei gek.”

„Gij hèt gelie'k, maor dan zak motte denke. Is Bennad niks veur ow?”

„Bennadse zun der ook al zat van.”

„En Gerrit dan?”

„Néé, God bewaar mie'n, Jeus, dat zun jattes! En ik bun gin jatter!”

„Verdikke nog aan toe, gij wèt jao alles van ons. Kent gij dan Gerrit ook al?”

„Ik kén al de minsche, Jeus. Ik ken ze allemaol.”

„Dan wud 't lastig veur mie'n eiges. Hoe mot ik veur ow dan 'n naam vinde? Is dan de naam – Fanny – niks veur ow?”

„Dat is jao 'n honde naam. Néé, da's niks veur mie'n, Jeus, want ik bun 'n mensch.”

„Maor wèt gij dan wel, dat dit de naam is van mie'n eige Fanny?”

„Jao, dat wèt ik. En ik bun ow zeer dankbaar, maor Fanny is ow hond en ik bun 'n mensch. En kan dat dan?”

„Néé, gijj hèt weer gelie'k. Ik kan dat begrië'pe. Gijj zég mie'n daor zo net gijj bunt 'n minsch?”

„Hèt 'n luus dan verstand van alles, waor ik verstand van heb, Jeus?”

„Néé, da's nog al glad, van eiges nie't, maor dan wud 't lastig veur mie'n. Wà zó gijj denke van Casje? Is dat niks veur ow?”

„Casje? Casje zeg gijj? Dat is dèn maskramer, wà?”

„Jao, dat is Casje. Gijj kent dèn ook al?”

„Dèn hèt verléje wéék soep gegète bij de Zustus in 't olde manne- en vrouwe huus. En toen hadde ze daor 'n feesje en kan'k ow alles van vertelle.”

„Vertel is, wat wèt gijj van Casje?”

„Wèt gijj ook, dat Casje daor meestal slup ook?”

„Wí gijj mie'n wies make, dat Casje op 't Gasthuus slup bij de Zustus?”

„Zun die Zustus dan zo slech? Daor kan ik ook slaope as ik dat wil, maor ik hèt dat nie't neudig.”

„Hèt gijj dan veur ow eiges geld zat?”

„Da's weer wat andes, Jeus, en hèt hie'r niks met de make, maor Casje dèn slup op 't Gasthuus en daor is ook Zuster Geralda, waor ow moe'der zo gek op is en die ow vader zo mog, toen dèn hie'r nog lééfdé.”

„Wet ik, maar hoe komp gijj aan al deze dingen, da's gadverdikke jao van ons eiges en wèt gin minsch. Wèt gijj dan alles en kent gijj ze allemaol?”

„Jao, ik wèt alles, maor now bun ik mie'n draod kwiet en is ow schuld. Ik had ow gans wat andes wille vertelle.”

„Da's jammer, maor kui der dan nie't weer ín komme. Maor ik hèt ow begrèpe en ik zal der aan denke. Ik hèt ow der uut getrokke, wà?”

„Jao! Ik dank ow wel, Jeus, maor ik wèt 't al weer. Moje luustere. Dèn Casje dach, dat ter allénig soep kwam. En toen hèt Casje zeuve borde soep op gevèrte, totdat heijj baste van binne. Maor toen kwamme de andere gerechte eers, wà. Ze moste toen nog beginne.”

„Das te begrië'pe.”

„Wat hebbe wij now aafgesproke, Jeus?”

„Ik wèt 't al, maor ik dach, dat gijj der al was. Ik zal ow now nie't meer steure, dat doe'n suffes, wà?”

„Jao, zo is 't, Jeus, maor gijj wilt gin suffet wèze.”

„Van eiges nie't.”

„Now ... toen de andere gerechte kwamme kon Casje natuurlik niks meer hebbe en hebbe ze dèn uutgelache.”

„Ma'k ow now efkes wat vraoge?”

„Jao.”

„Zo stom was dèn Casje, wà?”

„Dat dach gijj, en dat dachte ze allemaol, maor ze wasse der glad neve.

Casje was ze allemaol te glad af. Dèn wis, Jeus, welke naogerechte der zolle komme en van dat luste Casje niks. Zó dom was dèn! Dèn hèt ze allemaol te pakke gehad.”

Hij is juist bezig bij Stein, schept z'n mand vol en begint hardop te lachen. De mannen vinden hem kiedewiet ... Een raar jong is het immers! Hij lacht, maar er komt nog meer en nu stoort hij die ander, wat niet moet gebeuren. Wèg lach en luisteren. Antoon kijkt naar Jan en Stein vraagt hem:

„Stése mich oet te lache, Jeus?”

Hij schrikt wakker en geeft Stein: „Wat zèg gijj Stein? Ik zol ow uutlache? Niks vanaan heur, Stein. Ik mos um mie'n eiges lache” ...- zinkt terug in zichzelf, pakt z'n mand en sloft verder. Die ander hoort al:

„En toen? Buje der nog?”

„Jao, Jeus, ik bun der nog. En toen? ... Toen niks meer ... want dat was 't laatste en toen dach dèn daor, dat gijj um zie'n lève mos lache, wâ?”

„Jao, maor dat kan'k begrie'pe.”

Antoon schudt met z'n hoofd, hij begrijpt het joch niet meer. Ook Jan vindt, dat het te lang duurt, maar Jeus gaat verder en hoort nu:

„Wèt gijj now nog gin naam veur mie'n, Jeus?”

„Néé, ik wèt ter nog gin veur ow, maor ik zal der aan denke. Kan'k ow dan nie't van binne noeme?”

„Van binne, zeg gijj?”

„Jao, van binne, gijj praot toch tége mie'n?”

„Moje is goe'd luustere, Jeus. 't Liek mie'n wel, van eiges, maor 't wud now zo umslachtig, want – van binne en van buute – die lie'ke zo op mekaar en komme wijj toch weer in de war.”

„Da's waor, maor gadverdikke nog aan toe, lastig is het. Wat denk gijj van Frans? Is dat niks?”

„Ook Franse zun der al zovul op de wèrld, Jeus. Kui dit ook van mie'n aannéme?”

„Dat kan'k, maor aijj maor wèt, lastig wud 't en dan za'k maor wachte. Ik zal der aan denke.”

„Vind ik ook, Jeus, da's 't beste.”

„Waor gijj mie'n van kent, dat wèt ik now nog nie't.”

„Da's wat andes.”

„Waorum wat andes? Wat wèt gijj van mie'n af?”

„Alles!”

„Van andere minsche ook?”

„As ik ter zin in heb, jao, dan wèt ik alles!”

„Kui mie'n dan nie't helpe denke?”

„Daor hebbe wijj 't al oaver gehad, Jeus, maor ik zal ow is wat andes zegge.

Toen ik zo old was as gij now bunt, bun ik al met dat denke begonne, bun ik um zo te zegge veur mie'n eiges begonne te denke. En now bun ik bliij, dat ze mie'n nie't alles hebbe veur gekauwd, want dan ha'k now niks meer te hèrekauwe."

„Snap ik al, en dan bleef gij zo stom as 'n koe, wâ?"

„Jao, gij hèt mie'n begrépe en da's mooi, Jeus. Now kunne wij met mekaar praote ook."

„Ik begriep ow ook, aij dat maor wèt. Ik zal der dan wel deur mie'n eiges komme."

„Da's 't beste ook veur ow en dan leert gij 'n hoop, wâ?"

„Dan schei ik ter uut um met ow langer te praote."

„Mot gij veur ow eiges wette. Zo now en dan kom ik efkes kie'ke. Is ter wat met ow aan de hand, dan mag gij mie'n vraoge wat ik ter van denk, misschien kan'k ow zo now en dan wel helpe. En as gij mie'n roep, kui op mie'n røkene ook."

„Da's fijn! Dan hék Jan nie't meer neudig, dèn hèt jao arbeid zat te doe'n veur zie'n eiges."

„Aij maor wèt, Jeus, dat dèn alles van ow wil wette."

„Da's waor, dat wèt ik."

„Wél, Jeus, gij mot now is goe'd luustere, efkes naor mie'n eiges luustere, dan za'k ow is wat andes vertelle. Now kump 't ... Sténe zun sténe en blie've sténe? En 'n stuk hold blif 'n stuk hold al zie'n lève lang. En doe've zun doeve! En gij bunt Jeus van moe'der Crisje. En minsche zun minsche. En 'n dooie, dat is 'n dooie as gij der bij staot te belke, van eiges! En 'n kerk is 'n kerk! En Onze Lieve Heer is ... Onze Lie've Heer, maor van Dèn hebbe ze beelde gemaak."

Jeus luistert, zoals hij nog nooit in z'n leven heeft geluisterd, maar hij voelt nu, dat die ander 'm smeert en roept hem terug:

„Hééj, waor bú gij now? Waor bú gij now en bú gij zo ineen keer geblève? Heurt gij mie'n dan nie't meer?"

Even later hoort hij: „Riép gij mien, Jeus?"

„Jao, van eiges, waor was gij zo ineens geblève? Wat had gij daor net tége mie'n te smoese?"

„Wij wilde toch opholde met ons praote, Jeus, dat zej gij toch?"

„Wèt ik, maor wat hèt dit te betékene, wat gij daor nét bij mekaar smoesde?"

„Ik zei allénig, Jeus, dat, um ow te laote wette, waor gij aan denke mot."

„Is dat alles?"

„Jao, meer is ter nie't. De res kui now veur ow eiges uut zuke."

„Wèt gij dan ook waor now Casje is?"

„Jao, dat wèt ik. Dèn lup op dit ogenblik tusse Deutikum en Zevenána.”

„Gijj laot mie'n jao lache, dat hie't jao Zevenaar!”

„Das jammer, maor ik was ter dan toch maor dich bijj, wà? Dèn lup daor now met zie'n negosie. Maor dèn kump now op huus aan. Vandaag of marge zú gijj um wel zie'n.”

„Wèt gijj dan ook, dat dèn 'n kameraod is van mie'n vader en moe'der?”

„Jao, dat wèt ik.”

„En dèn is gek?”

„Dèn is nét zo gek as gijj en ik tezame!”

„Wí gijj dan zegge dat ik gek bun? Bun ik dan gek veur ow?”

„Van eiges nie't. Néé, Jeus, dèn is nie't mesjokke, dèn wèt veur zich eiges bes wat dèn wil.”

„Maor ik wil zie'n arbeid nie't hebbe.”

„Kan'k begrie'pe, da's ook maor allénig veur um, dèn kan jao niks andes.”

„Zo, dach gijj dat? Dan kan'k ow zegge, dat dèn heel wat andes kan en dat gijj ook nie't alles van de minsche wèt, want dèn kan schrie've as de burge-meister kan. Wis gijj dat nie't?”

„Ik wis 't, Jeus, maor ik dach ter nie't zo gauw aan.”

„Ik mot zegge, gijj kunt wel denke. Kan'k dat nie't van ow lére?”

„Gijj bunt ter jao al aan begonne.”

„Mesjoer dan maor. Da's ook van Casje, wèt gijj dat en zei mie'n vader ook.”

„Jao, dat wèt ik, maor zo as gijj 't now zeg, is dat 't plat van 't Fransch.”

„Wat is dat?”

„Hèt gijj dan op school nie't geleerd wat Fransch is?”

„O jao, van eiges, maor dat bunk vergète, want daor woje jao gek van.”

„Kan'k ook inkomme, maor now kui dan toch maor gin Fransch praote.”

„Wik ook niks met te make hebbe, das goe'd veur pennelikkes, zei mie'n vader zaliger.”

„Das 'n leuge, Jeus.”

„Wat is 'n leuge?”

„Dat gijj zeg, mie'n vader zaliger, is dat dan waarheid?”

„Ik snap ow al, gijj hèt geliek. Das um zo te zegge pap éte en dan tége ow moe'der zegge, ik hèt niks te éte. En ow smoel zit ter vol van.” Hij luistert en hoort, dat die ander moet lachen.

„Moje daor um lache?”

„Gijj wilt mie'n toch nie't wies make, Jeus, dat dit is um te starve?”

„Mien God, wat kú gijj goe'd praote.”

„Maor gijj ook, Jeus.”

„Jao, dat wèt ik, dat zei moe'der en vader altied, kan'k geleuve veur mie'n

eiges. Maor now mesjoer.”

„Aij maor wèt, Jeus, da’k verstand hèt van alles.”

„Dat hèk in de gate gekrége. En now moje make daij weg komp. Ik mot jao warke.”

„En gijj loop ow eiges te bene uut ow achterwark. Ligge der dan krulle?”

„Gijj hèt jao alweer gelie’k, bedank.”

„Niks te danke, Jeus, mesjoer!”

Gerrit? Piet? Hendrik? Herman? Nico? Gradus? Antoon? Jan? Néé, niks is het! Hij kan geen naam voor dat leven vinden. Anneke? Néé, das ’n meidje. Crisje kan ook niet! Hij hoort nog even:

„Kump wel in orde, Jeus. Maor now – mesjoer.”

Maar dat laat hij er niet bij zitten, er volgt al: „Gijj komp jao van eiges weerum – daor moje aan denke.”

„Ik zal der veur zurge, Jeus. Maor ik dach, da’k ow nog plezie’rig kon make.”

„Da’s waor, ik dank ow hattelijk. Maor wat was gijj ’n end weg.”

„Moje now nog is efkes luustere, Jeus. Ik bun zóver weg, van ów dan vandaan, as ’t graf van ow vader – lang ... „rond” ... „links en rechts” ... is en „hoog” ... ook!”

„En da’s jao um gek te worre!”

„Dat zèg gijj. Maor ik denk ter andes oaver. En now, mesjoer! En gijj kunt mie’n nie’t veur de gek holde, want ik bun, al zeg ik dat tége mie’n eiges, gin plakket! As ik mesjoer zeg, Jeus, teminste as ik dat eiges wil en ik kom weer bij ow weerum, kui mie’n bij mie’n kladder pakke. Maor as ik dat doe’t veur mie’n eiges um ow te helpe, dan hèt gijj niks te zegge. En as ik dat wél wil, heur’t gijj mie’n ook nie’t meer. En now kui derèk schreeuwe zo had gijj wilt en kúnt, van mie’n heurt gijj niks meer.”

„Begrie’p ik bes, en gijj wod wél bedank.”

„Niks te danke, Jeus, mesjoer!”

De stem is weg, hij voelt het beslist. Wie was dat nu? Hij weet het niet. Heeft hij al die tijd tegen zichzelf gepraat? Als dat zo is, slaat hij straks z’n lijf kapot. Maar hij kan het zien, de centjes zijn het, overmorgen kan hij het weten. Maar o wéé, als dit niet klopt. Maar hij moet verder. Hoe zal hij die man noemen? ’n Man was het! Jan Lemmekus vindt, dat het lang duurt voordat hij er is. Het loopt tegen twaalf en Jan moet weg en zal hem niet meer zien.

„Dag, Jeus!”

„Waor mot gijj naor toe, Jan?”

„Ik mot met de moestes weg.”

„Zie’k ow dan nie’t weerum, vanmiddag, Jan?”

„Jao, van eiges.”

Jan vertrekt, hij denkt verder. Maar de morgen gaat eraan, hij komt er niet achter. Fanny is er al, iets te laat, maar dat is de schuld van moeder. Die dingen kan hij begrijpen en hoort bij het huis van Crisje. Nu eten en drinken én denken. De menselijke machine draait goed en wel in één richting. Maar de tijd vliegt om en hij is er nog niet.

Eerst wanneer hij voor ome Jan staat weet hij, dat hij in de fabriek is. Heeft hij Fanny z'n hartelijkheidje gegeven? En Crisje? En Teun en Miets? Van z'n anderhalf uur heeft hij nu niet genoten. Eventjes terug naar huis, gaat niet. Hij zal dat niet weer doen of er is verdriet. Die stem is mooi! Als hij zichzelf maar niet ... belazert. Indien ze hem opslag geven, is alles in orde. En thans verder!

Kerken ... zei de stem ... zijn kerken! Hij zal hem toch maar van „binnen” ... noemen. Of ... „Casje” ... Casje? Casje? Het klinkt zo gek niet. Nog eens luisteren ... Casje?? Casje?? Het klinkt niet slecht, en het is dicht bij huis ook. Het blijft „Casje”! Casje zei, hij luistert of de stem soms komt, maar die is er nu niet ... Casje zei ... dat kerken van steen waren en mensen zijn mensen. Mensen leefden hier en mensen gingen dood. En dát is geen doodgaan. Onze Lieve Heer is daar ook, in de kerk, maar ook dáár, hierboven, in de hemel! En die hemel, dat is deze ruimte, wellicht iets anders, maar dat doet er niets toe, dát is de hemel van Onze Lieve Heer.

Een kerk is van steen en hout gemaakt en daarin bidden de mensen. Ze liggen neergeknield voor Maria, voor Jozef en Onze Lieve Heer én bidden óf vragen iets en dan moeten ze afwachten of ze worden verhoord, want dat is het! Maria en Jozef vertegenwoordigen Onze Lieve Heer als vader en moeder. Maar Onze Lieve Heer is weer vader van Maria en Jozef. Klopt! En niemand heeft last van de krullen ... niemand, ziet hij en gaat verder. Wil Van Bree met hem praten? Niks tervan! En toch heeft Van Bree iets te zeggen:

„Gij doe't jao net as of wij der nie't meer zun, wâ?”

„Ik mot arbeïë, Van Bree.”

„Wij ook, maor dan kú gij toch nog wel is wat zegge? Hèt gij dan nie't één minuutje meer veur ow eiges en um met mie'n te keuvele?”

„Keuvele, zég gij, Van Bree? Ik hèt wel wat andes te doe'n. Dat mot gij toch wel begrië'pe, wâ.”

„Ik mot zegge, Jeus, zo rein is 't hie'r nog nooit gewéés. Gij hold de boel schoon, mo'k eerlik zegge. As de baas dat zut, krie'g gij zéker opslag.”

„Denk gij dat, Van Bree?”

„Van eiges.”

„Dan za'k mie'n bes blie've doe'n, Van Bree.”

De deur vliegt open, de baas staat voor hem. De man stevent op hem af, hij schrikt al en als hij denkt, dat er nu 'n vreselijk pak slaag volgt, komt er:

„Willst du nog immer nach die Kammes?”

„Jao, baas” ... komt er gelukkig ... „dan kan’k veur moe’der geld verdie’ne.”

De grote man glimlacht tot Antoon, maar Jeus ziet, dat de baas even z’n werk bekijkt en krijgt hij opnieuw: „Das ist ja ganz schön, was denkst du, Antoon?”

Maar Jeus hoort nu, dat Antoon tegen de baas zegt: „Wat dèn in zie’n kop het ... hèt dèn nie’t in zie’n kont zitte.”

De baas is alweer verdwenen en nu hoort Antoon: „Bú gijj nie’t bang, Van Bree? Hoe durft gijj oaver – kont – te praote waor de baas bijj steet?”

Antoon moet alweer lachen en geeft hem: „Wijj, Jeus, kenne dèn al langer as van daag. Maor waorum wí gijj hie’r toch weg?”

„Dat wèt gijj toch, Van Bree?”

„Hie’r kui toch ook veruut komme?”

„Ik zal der veur motte denke, Van Bree.”

„Wat mot ter dan van ons terech komme, Jeus, as gijj hie’r nie’t meer bunt?”

„Gijj laot mie’n now lache, Van Bree. Denk gijj now da’k ow zal geleuve?”

Antoon weet het, het oude mens in Jeus denkt er heel anders over. Het kind is niet meer te belazeren. Hij smeert ’m maar, dat gepraat is niks gedaan. Het levert hem geen cent op. Dat geklets moet eruit, hij moet aan zijn eigen dingen denken. Verder nu.

Kerken en heilige zaken ... stop! Daar heb je het al. Van Bree zit ertussen. Zaken heet het. Heilige zaken zijn het. En als hij bij de sultan komt wil die ook nog beginnen. Maar hij zwijgt! Grote mensen met machinekamers loeren op ’n praatje. Hij denkt, sultan je kunt doodvalle en de sultan denkt, zo’n snotneus toch, je krijgt niet eens ’n antwoord, hij dacht het wel, dit is ’n brutale. Johan is heel anders.

Kerken en heilige zaken ... néé, kerken en heilige beelden zijn dicht bij elkaar. Nu gaat het goed en houd dit vast ... want ze staan in de kerk.

Maar mijn vader leeft en hij is dood. Ook dat klopt. Is vader ingezegend? Já, vader werd in de kerk ingezegend en ging toch dood, néé toen was hij al dood. Vader werd ingezegend doordat vader de communie ontving? Is dat goed? Maar dat inzegenen van ’n dooie en ’n levende is precies hetzelfde voor Onze Lieve Heer. Voor vader werd er gebeden en ze dachten, dat vader in het graf was. Maar vader was ter eiges bij. Hoeraaaa ... ik ga het snappen! Hoeraaaa, ... maar wacht eens eventjes? Kan een Toren van David vader helpen? Néé, want vader heeft hem gezegd, dat hij het zelf moet doen en dat hij daar voor Onze Lieve Heer werkt. Steen kan niet denken. Steen kan je niet helpen. Steen kan je geen aflat schenken, dat moet Onze Lieve Heer zélf doen. En die is in „ZIJN” hemel. Dit, wat ze van Onze Lieve Heer hebben gemaakt, is maar namaak, is steen, is ’n plaatje, is ’n dood ding, is nu

kapot, aan stukken en brokken! Máár ... en dát is, de echte is er tóch! Vader ook! José ook! Was vader nu maar eventjes hier. Máár, vader speelde ook daar viool en hij heeft er wel dertig.

Wat hier is ... gaat hij verder ... is dáár ook. Wat hier is, is tweedehands. Wat daarginds is, is het! Het tweedehandse gaat de grond in, het echte blijft in leven! Die stenen beelden zijn niet echt, Maria, Jozef en Onze Lieve Heer, zijn daar en dat zijn de echte! Hoeraaaa ... hoeraaa ... moe'der, ik bun der geleuf ik! Hij danst naar het ketelhuis. Tranen van geluk bengelen op zijn wangen. Wie hem ziet denkt, dat kind is gek. Maar hij is gelukkig gek en niets anders. Nog gaat hij even verder.

Wat hier is van Onze Lieve Heer, dat is maar 'n poppetje. Dat is 'n poppetje van steen. Mie'n hemel nog aan toe, wat gaat het nu hard. Blijf rustig, houd dit nu goed vast, praat hij tegen zichzelf en doet het.

Dat poppetje is 'n poppetje! En dát poppetje is aan stukken en brokken gevallen. Maar dan is de echte nog niet kapot gevallen! En kunnen er ook geen ongelukken gebeuren. Dat beeldje is mooi, maar dan ga ik tot de echte, want steen is maar stéén.

Een mooi beeldje gooi je natuurlijk niet expres kapot en heeft hij ook niet gedaan, het gebeurde door 'n ongeluk. Je gooit geen mooie beelden kapot, maar de echte kun je niet kapotmaken, net zomin als zijn vader kapot te maken is, vader lééft! En goed ook, vader is nog nooit zo geweest, waar vader vroeger om lachte, kan vader nu wel om huilen, maar niet van saggerijn, sultan! Maar van geluk! En moet hij zich dan ongelukkig maken om die poppetjes, Crisje? Hoeraaa ... hoeraaa ... ik ben er! Dat is álles! Niets kunnen die stene poppetjes je doen, niets! Dan maak je maar andere poppetjes, mensen genoeg die poppetjes kunnen maken, maar géén echte, want de mensen gaan dood, ze gaan de kist en de grond in en dat echte krijg je niet eens in handen, wánt, dat is van Onze Lieve Heer! En alléén dat, Crisje ... is het! Waarom belk je om 'n dooie? Hij had echter niet moeten vechten, dat was niet nodig. Nu dat andere nog!

Toen ik ... gaat hij rustig verder ... op Onze Lieve Heer beet, was dat de echte niet – want ook deze is door de mensen gemaakt. En ook dat gebeurde door 'n ongeluk. En op Onze Lieve Heer kun je niet bijten, die is daarginds. Is er nog iets? Crisje heeft nieuwe beelden, nu zijn ze van Jan. Maar wát je gekregen hebt, heb je tóch gekregen en kan je toch geen mens meer afnemen? Néé, die van vader zijn niet kapot te maken ... En zonder het te voelen, betreedt hij de derde en de vierde dimensionale wereld van elk ding en begrijpt – het! Dit is 'n prachtig stuk werk, Jeus. Nog pruttelt het even na in zijn ziel – nog even haalt hij het deksel van dit universele keteltje en kijkt hoe de boel vanbinnen er uitziet en kan tevreden zijn. Hij is over het kookpunt

beslist-overheersend en bewust heen, de boel kan niet aanbranden en het zal smaken, Crisje, waar je plezier van zult hebben. Hij plaatst je voor hemelse spijzen! Wie lust er zo'n hapje, Jeus? Prachtig is het, de moeite waard hoor. Een – tien – van Casje!

Wanneer je nu tegen zo'n beeld bidt, bid je tegen 'n stuk steen. Waarom zou hij dan niet direct tot de echte Onze Lieve Heer gaan om te bidden, waarom heb je daar 'n stuk steen voor nodig? Hij bidt dan tegen Onze Lieve Heer in levende lijve en heb je zo'n poppetje niet voor nodig. Dat is goed voor de armen, voor hen, die niet kunnen denken. Je kunt overal bidden. Waarom hebben grote mensen zo'n poppetje nodig om te bidden? Moeder zegt, daar is Onze Lieve Heer. Natuurlijk, maar dáár is de echte niet! De echte, díé leeft in de hemel. Hoeráááá, moe'der, ik bun der! Crisje heeft haar beelden – en hij de echte Onze Lieve Heer. Dacht je dat, Jeus? Dacht je, dat Crisje zo was? Je hoort het nog wel.

Vader is dood en vader leeft, maar dat doodgaan is lariekoek! De beelden van Onze Lieve Heer zijn námaak! Een beeld dat je gekregen hebt, is niet kapot te maken, gegeven blijft-gegeven en die hartelijkheid is er! En die is van vader! Moeder hoeft niet te sukkelen, te piekeren, dát van vader is er nóg! Crisje, nu zul je wat horen. Maak je maar gereed, hij zal je schaaakmat zetten. Hij weet het thans, alles is anders. Maar je moet het zelf anders gaan zien. Als je het andere ziet, leeft het, vader en José ook!

Casje!! Casje!!! ... ik ben er! Maar Casje laat zich niet horen. Namen liggen in het graf en rotten weg, omdat ze tot deze wereld behoren, maar dat andere, het echte, is bij Onze Lieve Heer, waar alles echt is en in leven blijft. Vader heet nu geen Roelofse meer, hij heet daar anders. En Onze Lieve Heer heet daar ook anders, maar de mensen weten dat nog niet. En dat hoeft hij nu niet te weten. Hoofdzaak is, hij weet alles van het andere. En wat is nu het mooiste? Deze stenen beelden of deze – lucht – waarin Onze Lieve Heer leeft en vader is? En die lucht, die hemel, waar vader is, is hem duizendmaal meer waard dan al dit van de wereld, dat niets te betekenen heeft. Maar ben je slecht, dan ga je naar de hel en ben je goed, dan ga je naar een hemel. Duidelijk is het, kan hij zomaar begrijpen en aanvaarden. Crisje zal het te horen krijgen. Peter en Jan Knie'p leven daar ook. En dat waren goeie mensen. Want goeie mensen gaan naar Maria, Jozef en Onze Lieve Heer. En die beelden blijven hier achter, die kunnen wel niet rotten – maar die gaan toch een keer kapot! Hij barst van spanning, maar alles is goed, hij is er doorheen! En toen floot ome Jan, en kon hij de benen nemen. Fanny krijgt het nu het eerst te horen.

„Stil now maor, Fanny. Ik wèt 't. Ik zal dat nooit weer doe'n. Ik hèt ow vergète, maor dat was neudig, Fanny, dringend neudig, of wíj beide wasse

kapot gegaon, Fanny, gans kapot. En wat had gij dan te zegge gehad? Kom, wij gaon naor moe'der. Laot ow hart now maor ruste, Fanny."

Nu komt ook dat leven tot rust. Fanny begrijpt het, maar dit leven was hem even volkomen kwijt. Nu kan Fanny weer op hem rekenen. Jeus zet dit leven op de eigen poten en weet, dat het goed en noodzakelijk is! Dan staan ze voor Crisje en kan het gevecht op leven en dood beginnen.

Even later komt er al: „Moe'der, heij efkes tied veur mie'n?"

„Wat is ter, Jeus?" Ze ziet, dat z'n ogen stralen en hij iets bijzonders heeft. Ze moet aanvaarden, dat er een wijsgeer geboren is en ze luistert aandachtig, ze voelt iets, ook haar leven is open en bewust. Maar wanneer hij van plan is om Crisje van haar Onze Lieve Heer én de kerk te timmeren, krijgt hij van haar terug:

„Ik zal ow is wat zegge, Jeus. As gij mie'n gistere aoved had gevraog – wat gij mie'n daor allemaol gezeid hèt, dan ha'k ow dat derrek kunne vertelle."

„Gij wèt dat allemaol, moe'der? Wí gij mie'n zegge, dat gij dat wèt?"

„Van eiges" ... komt er bewust en toch droog over de lippen van Crisje en kan hij niet bij. Hij heeft zich 'n beroerte gepiekerd. En dan vraagt hij:

„Maor wat wèt gij dan, moe'der?"

„Wat ik wèt, vraog gij nog? Dat kan'k ow zo zegge. En gij wilt dat wette?"

„Jao, dat wik wette. Die dinge zun ummes maor dinge? Dat zun sténe beelde, meer niks."

„Jao, da's waor, Jeus. Dat zun stene beelde, meer niks." Is dat wat, Jeus? Crisje geeft je gelijk, ze weet het dus. Wat nu? Hij zegt al:

„Maor waorum, moe'der, hèt gij ow dan zo druk gemaak um die stene dinge? Wí gij mie'n now dan wies make, dat dit Onze Lie've Heer nie't is?"

„Dat is Onze Lie've Heer en da's Onze Lieve Heer nie't, Jeus."

Hij denkt vlug, ook voor hemzelf is het Onze Lieve Heer en is het niet. Maar Crisje moet nu niet denken, dat zij hem al te pakken heeft. Als er nu komt, weet zij het:

„Van eiges nie't, moe'der, maor gij had het dan toch maor te pakke. Gij was ter dan toch maor bang veur, wâ?" En ook nu heeft Crisje haar woorden gereed, als zij hem schenkt:

„Das waor, maor nie't zo bang as gij denk. Dat van mie'n was gans wat andes."

Even denken en dan komt er: „En dach gij, moe'der, dat Onze Lieve Heer ow dan straffe zal, umdat de beelde kapot valle?"

„Dèn slut ow nie't, Jeus, maor de handeling eiges is 't!"

„Wat hèt dit now te betékene, moe'der?"

„Dat wijj minsche ontzag motte hebbe veur heilige zake."

Die is raak, Jeus, en hij voelt het, Crisje is niet zo gauw uit haar evenwicht

te slaan, daar is heel wat voor nodig. Maar hij is er nog niet, het gevecht gaat verder. Hij kan nu zeggen:

„Begrie’p ik, moe’der. Wij hadde daor gin ruzie motte make.”

Crisje gaat nu vlug verder, het interesseert haar geen cent, waar wil dat joch met haar heen? Ze zal er een einde aan maken, als er komt:

„Dat is ’t, Jeus, dat ruzie make is het. Gijj mot gin ruzie make in heilige omgévinge. Of gijj vergrie’p ow aan heilige zake, en dan zun wijj bijj de duuvel op de kermis en beginne de straffe.”

„En daor was gijj bang veur moe’der?”

„Van eiges!”

„En daor moe’der” ... Crisje nu komt het, je bent er nog niet ... „hèt gijj dag en nach veur wille beië ook?”

„Jao, um dat van ów en Gerrit weer goe’d te make.”

Hij slaat en Crisje slaat terug. Beiden zijn raak, maar het – down komt nog.

„Um dat van mie’n en Gerrit goe’d te make, zeg gijj, moe’der?”

„Um veur ow vergiffenis te vraoge, Jeus!”

„Aan Onze Lie’ve Heer, moe’der? En veur ons, veur mie’n en Gerrit?”

„Jao, veur ow en Gerrit.” Hij wil weten waarheen zij wil, meer weten van haar om dan Crisje midden in haar ziel te timmeren en haar ’n genadeslag te geven. Langzaam maar zeker komt dat ogenblik. Hij zegt nu:

„Maor dat stene beeld, moe’der, dat is Onze Lie’ve Heer eiges nie’t?”

„Wat zèg gijj?” En als hij denkt, dat Crisje reeds tegen de grond ligt, vergist hij zich weer, als er volgt, droog en toch wetend zuiver:

„Da’s ’n beeld van Onze Lie’ve Heer, Jeus, maor ’n middel um tot zie’n eige persoon te komme en dan kui bidde.”

Die is goed, Jeus. Dat had je niet verwacht. Maar ook hij weet het en zegt:

„En aijj now derrek tot de echte Onze Lie’ve Heer gaot, moe’der, um te bidde?”

Nu denkt Crisje even na. Wat wil dat jong toch van haar weten? En dan komt er:

„O ... ó ... ik wèt now wat gijj meind, maor dat mot gijj eiges wette.” ... voelt hij, dat Crisje hem eigenlijk op alles gelijk geeft en toch een eigen mening houdt én eromheen zeilt, het antwoord niet geeft, dat hij wenst en waar alles om draait.

„Ku gijj dan derrek tot Onze Lie’ve Heer beië, moe’der? ... komt er nu en verkent z’n toestand. Langzaam maar zeker drukt hij Crisje uit haar geloof, tenminste dat denkt hij te kunnen en slaat op haar ziel en zaligheid, als hij zegt:

„Wí gijj mie’n now komme vertelle, moe’der, wat veur ow gistere ’n grote

leuge was, dat dit now waarheid is?”

Crisje stuift op en geeft hem terug: „Wat? Wí gij mie'n veur leuge bees uut make?”

Nu even denken, doch dat duurt niet zo lang, er komt al: „Maor van ow kan jao gin minsch meer wies worre, moe'der. Gij praot met twee monde” ... en dat is te veel voor Crisje. Maar ze bedenkt zich, ze houdt zich rustig, het is nu noodzakelijk het gevaar te omzeilen, als hij hoort:

„Van eiges kui dat. Dat kan allemaol, Jeus. Maor de kerk is now onze steun” en weet hij het niet meer, doch als er dan komt:

„Wet ik ook, moe'der, maor 'n beeld is 'n beeld en dat is toch maor 'n poppetje en mie'n vader is ook 'n poppetje” ... vliegt Crisje hem in de haren, want dit is te bar.

„Wí gij mie'n now zegge en wies make, dat ow vader 'n poppetje is?”

„Dèn jao, moe'der. Dèn in zie'n graf leid, jao, da's 'n poppetje. Maor dèn ander van eiges nie't.”

Hij kijkt haar in de ogen en volgt Crisje. Crisje is met het eten bezig, ze rent heen en weer en Fanny zit lekker op 'n stoel en luistert. De kinderen zijn buiten, het gevecht gaat voort. Stoornissen zijn er niet. Crisje omzeilt ook nu 'n gevaarlijke klip, maar op dit schip is Crisje 'n kapitein van ongekende kracht en voor geen stormpje angstig. Maar dit leven stormt uit 'n andere richting en die wind kent zij niet zo best, is nieuw voor haar leven en wezen. En nu zij er nog niet is, eventjes haar zeiltjes moet bekijken, komt er al tot haar leven:

„Jao, moe'der, da's wa'k mein. Dèn ander is bijj Onze Lie've Heer en dat is mien eige vader. Maor dèn ander lit now in de grond te stinke” ... en is 'n schrik voor Crisje, maar hetgeen hij weer heeft geleerd en iets zegt ook, moet je moeder maar eens bekijken. Crisje wordt rood en wit tegelijk, is dat wat? Je zou er 'n hartaanval door krijgen, het zet je ondersteboven in het leven, je rilt en beeft ervan, want het gaat hier om je liefde, om alles. Ze weet het niet, ligt vader ... néé, het is erg! Waar haalt hij deze woorden en gedachten vandaan? Ze barst bijna van smart. Ze staat voor de kachel, roert in de soep, prutst daar iets, maar voert niets uit, ziet Jeus. Ze is er stil van, maar Jeus spreekt over heilige waarheden. Is het niet zo? Daar lig je uit te sterven, maar wat heeft dit alles te betekenen? En nu hij haar voelt, begrijpt, dat hij het anders had moeten zeggen en hierna weer, dat hij niet alles van Casje durft te zeggen tegen de grote mensen, geeft hij haar 'n verzachting, als ze hoort:

„Jao, moe'der, da's wa'k mein. Dèn ander is bijj Onze Lie've Heer en dèn zie't gij toch weerum? Dèn kan viool spulle, dèn kan lache ook, maor dèn in zie'n graf leid hèt niks meer te zegge, dèn is ... kapot ... had hij willen zeggen, doch er komt ... dood, dood ... moe'der en da's alles.” Crisje volgt hem vlug

en zegt:

„Da's waor, Jeus, van eiges. As Onze Lie've Heer nie't in lève was, dan was ter jao niks, maor Dèn is alles!”

Hij voelt nu, dat Crisje zich niet wil buigen. En ze begrijpen niet, dat ze eigenlijk één weg bewandelen, één iets heiligs verdedigen, willen beleven en er ook voor zullen sterven als dat moet. Doch dat komt straks eerst en krijgen ze rust, ze weten dan wat zij aan elkaar hebben, doch dan staat Onze Lieve Heer midden tussen hen in en is „DIE” losgemaakt van z'n stenen beeld, waar Jeus voor vecht en over heeft gepiekerd. Toch drijft hij Crisje tot het uiterste als hij haar geeft:

„Maor waorum, moe'der, wí gijj dan tége stene beelde beië, as gijj de echte Onze Lie've Heer ook hèt?” ... Dan rolt Crisje uit haar houvast, ze lijkt gestoken, maar ze vraagt: „Wat wí gijj now zegge?”

„Ik wilde ow daor net vraoge, moe'der” ... maar hij ziet plotseling 'n heel andere mogelijkheid om haar te vangen en zegt ... „Hold gijj van vader nog net zo vul as toen vader hier was en veur ons zurgde?”

Crisje denkt, waarheen wil dat jong met haar, ze begrijpt hem niet, ze staat voor raadsels. Ze ziet haar kerk, ze bidt daarin, zij gaat communiceren, ze ziet het leven en ook de dood, haar Lange gekist, ze voelt haar innerlijke smart en haar machtige liefde van toen, maar hoort nu, dat zij door een kind van haar wordt ondervraagd en dat kind is als 'n rechter. Het voert haar naar Jeruzalem, ook daar was 'n kind bezig de volwassen mens te ontleden, maar dit is haar Jeus. Nu zij aan die tijden denkt, voelt zij als het ware de doornenkroon op haar eigen hoofd en „HEM”, die daar stierf en „DIE” daar belazerd werd, doch dat waren de heidenen en de farizeërs! Ze wandelt ook eventjes door Gethsemane, rust uit even, voelt aan, wat dit alles te betekenen heeft voor de wereld en haar leven en is weer rustig. Ze heeft haar houvast terug, ook al moet zij Jeus toegeven, dat zij thans een andere Lange terugziet, die eeuwig is, die leeft, die haar voor eeuwigdurend zal liefhebben en dan komt er:

„Van eiges, da's nog al glad” ... maar Jeus wordt gevaarlijk! Die heilige beelden, dat weet ze nu zeker, hebben een groot gat in zijn ziel geslagen. Hij is nu bezig, dat ligt er dik bovenop, om haar in dat gat te stoppen en het door haar leven te dichten en dat met een zekerheid, waarvan ze rilt en beeft en nog nooit over gesproken is! Ze weet zeker, mijnheer pastoor zou zeggen: Jeus is met 'n duivel bezeten, maar dat kan niet waar zijn, haar – Lange – staat er ook bij te kijken en die wilde van duivels niets weten, de Lange zou haar midden in haar gezicht uitlachen en zeggen: Cris, Cris, laot mie'n nie't lache! Het duurt hem te lang, ze hoort reeds:

„Luuster dan is, moe'der. Waorum gaot gijj dan nie't naor 't graf van vader um daor te beië? ... is iets waarvoor ze onmiddellijk het antwoord heeft, als

er volgt:

„Wat wí gij van mie'n? Zo gek bun ik ook nie't, dat mot gij toch wel wette.”

Intussen zet ze het eten op tafel, maar hij wil alles in het reine hebben, voordat hij naar Anneke en Jan vertrekt. Nu hoort ze:

„As gij nie't wis, moe'der, dat vader urges andes was, dan zó gij doe'n wat al die minsche doe'n, die gek zun en zich gek beië op 't graf, maor dat is toch niks meer?”

„Dat wèt ik” ... komt er van Crisje ... en kan hij zeggen:

„As vader hie'r boave is, moe'der, dan hèt gij daor ook niks meer te zuuke.”

Crisje denkt nu, maar hij is thans gereed voor de klap – voor haar ziel, leven en geest.

Ze vraagt nog: „ ... Met andere woorde?” ... en volgt de tik:

„Da'k gin kerk en gin graf neudig heb um te beië, moe'der.

Van schrik laat Crisje 'n aardappel uit haar mond rollen, maar ze reageert al:

„Wat zèg gij mie'n daor? ... Wat zèg gij, Jeus?”

„Now is ter niks te-Jeuse-moe'der! Ik gao nie't meer naor dèn Onze Lie've Heer in de kerk, maor ik gao naor dèn andere, regelrech naor um toe. Ik heb now gin kerk meer neudig!”

En alsof het nog niet genoeg is voor Crisje, volgt er nu: „Ik gao van now af aan ook nie't meer biechte, moe'der. As ter wat te biechte is dan hèk daor gin pastoor veur neudig. Ik biech derrek bij Onze Lie've Heer en daor hèk gin kerk veur neudig, aijj dat maor wèt en wík ow nów zegge!”

Crisje heeft de genadeslag gekregen. Ze heeft het verloren. Maar wanneer haar kinderen niet meer in de kerk komen, wordt er gekletst en zijn het heidenen. En dat moet niet! Wanneer ze hem nog iets te zeggen heeft, wat nu niet kan, omdat de kinderen binnenvallen, geeft ze hem:

„Kom is hie'r, Jeus, of néé! Van aoved praote wij nog met mekaar” ... is dat het ogenblik voor hem om na te denken en kan hij vertrekken. „Kom, Fanny, wij gaon naor Jan en Anneke.”

Weg is hij. Het gans, ónmenselijke probleem valt van hem weg. Ineens is hij 'n doodgewoon kind, 'n jongen geworden die speelt, met z'n hond wil ravotten, maar hij weet het: 'n Graf is 'n graf, 'n kerk is 'n kerk, en het graf van vader is, ook al snapt hij nog niet alles ... rond, lang, ook breed en hoog. Je gaat daarin naar links en rechts en dán? Is dat zo? Dán kun je José zien, Peter ook én vader! Nu hij alles bijna heeft verteld en Jan weet waarover hij piekerde, zegt Jan:

„En wat zei moe'der, Jeus?”

„Moe'der mot van aoved met mie'n praote, Jan.”

„Zo, is dat zo.”

„Jao, Jan, maor ik wèt 't al. Das veur Miets en Teun, wâ, onze kindere. Maor da's nie't veur mie'n eiges.”

„Heij dat vandaag uutgeprakiseerd, Jeus?”

„Jao, Jan.”

„Hoe bú gij der dan uutgekemme?”

„Casje het mie'n geholpe, geleuf ik.”

„Casje, zeg gij, dèn Casje Brunning?”

„Néé, dèn nie't. Laot mie'n nie't lache. Maor ik wèt nog nie't hoe 'k dèn zal noeme, Jan.”

„Wie is dat, Jeus?”

„Wèt ik nog nie't, maor dèn sprik tége mie'n eiges.”

Jan voelt het al, iets bijzonders krijgen zij te horen en vraagt vlug: „En waor is dèn dan, Jeus?”

„Dèn zit in mie'n lie'f, Jan.”

„Waor?”

„Hie'r!” ... Jeus wijst naar de zonnevlecht en Jan gaat er iets van begrijpen – daar leeft nu het contact voor Jeus!

„En dat kui heure ook?”

„Net as wij met mekaar praote, Jan.”

„En toen buje der gekomme?”

„Now wèt ik 't, Jan. Ik wèt, da'k nooit meer gaot biechte bij menheer pastoor. Ik gao derrek naor Onze Lie've Heer toe, Jan.”

Jan beeft van genot. Hij vraagt echter: „Maor de kerk dan, Jeus?”

„De kerk, is krek 't eigeste as de minsche die denke, dat ze dood zun en tóch lève. De minsche die op 't kerkhof beië, motte naor de kerk um te biechte ook. Maor de minsche die Onze Lie've Heer hie'r boave hebbe, hebbe ook de kerk nie't meer neudig!”

„Maor mijnheer pastoor dan, Jeus?”

„Ik hèt dèn nie't neudig, zeg ik ow! Ik kan tot de echte Onze Lie've Heer beië.”

„En ow vader dan?”

„Dèn kik Onze Lie've Heer midde in zie'n gezicht, Anneke!”

„Kan'k begrie'pe, Jeus.”

„En ow moe'der, wat zeid moe'der, Jeus?”

„De kerk van moe'der is andes, Jan. Moe'der hèt gelie'k ook. Maor ik ook!”

„Waorum, Jeus, hèt gij gelie'k en ow moe'der ook?”

„Umdat ik moe'der kan begrie'pe. Moe'der kan hierin nie't denke. Maor moe'der hèt mie'n al zo lang gelèje gezeid, da's veur de minsche, die 'n kerk

neudig hebbe, maor as gij wilt beië, kui ook naor Onze Lie'Ve Heer eiges gaon. Moar das vedder van huus. Moe'der blif hie'r dich bij huus. En ik gao now vedder van huus weg, maor da't mo'k veur mie'n eiges wette, zaid moe'der. Maor ik ga naor vader en José toe."

Nu hij 'm weer heeft gesmeerd, komen Jan en Anneke tot 'n prachtig gesprek. Zo'n jongen toch, het is niet te geloven, maar het is er.

„Wat hèk ow gezeid, Jan?”

„Gijj hèt gelie'k, Anneke. Ik wèt 't now. Jammer toch.”

„Wat veur jammer, Jan?”

„Néé, ik vergis mie'n eiges, Anneke. Dèn kump ter van eiges. Ik vind veur dèn now niks jammer meer, maor deur de beelde van ons hèt dèn Onze Lie'Ve Heer los gemaak van de sténe beelde! En wat dèn los zal make in zie'n léve, here me tied, ik wil die boeke wel léze!”

En zo is het, Jan. Jeus heeft nu reeds de echte Onze Lieve Heer van het stuk steen waaronder miljoenen mensen lijden en Hem verafgoden, vrijgemaakt! Jeus heeft je de „levende God” geschonken! En dit bewustzijn heeft geen stuk steen meer nodig om erdoor te bidden, om God te zoeken, Jeus doet dat direct tot de Goddelijke reine klaarte. Als je een kind moet verliezen, Jan, is dat geen sterven voor jullie, maar een verdergaan, evolutie is het! Je kunt haar door te bidden toch niet behouden. Zij moet, deze ziel dan, verder, steeds verder, om tot haar God terug te keren! Aan een graf neerliggen en je leegschreien, helpt je niets. Dat heeft Jeus nú al voor zichzelf en voor deze mensheid uitgemaakt, hij heeft erom gevochten, maar het is er! En dit is nog lang niet alles, Jan. Je moet hem later eens horen! Maar dan zie je een andere Casje! Zeg nu maar dat Jeus een ketter is, dan ben je het zélf ook. Ook mijnheer pastoor is dan 'n ketter! Is dit duivels-gedoe, Jan? Is Jeus van moeder Crisje nóg door 'n duivel bezeten? Geef mij díé maar. Velen hebben deze duivel leren kennen en hebben hem lief gekregen – Magere Hein ook! Die is er nú niet langer! Dít, Jan, is de „universele waarheid”!

Nu de jongens naar bed zijn gegaan, ze tegenover elkaar zitten, begint Crisje.

„Das allemaol goe'd en wel, Jeus, gijj kunt dat begrië'pe, maor dat begrië'pe de kindere nie't.” Nu weet hij, dat hij haar voordien reeds gevoeld heeft en kan hij haar antwoorden:

„En dach gijj, moe'der, da'k daor nie't aan gedach heb? Dach gijj moe'der, da'k die snotneuse, die stakkes dat ze zun, waor of nie't, uut de kerk zol holde? Uut de kerk zol timmere? Dach gijj, da'k die zurge op mie'n dak nam en wil hebbe? Ik zal ow is wat andes vertelle, moe'der. As menheer pastoor zover is gekomme” ... en nu krijgt Crisje tóch alles weer van hem terug ... „as dèn ze alles hèt geleerd, moe'der, dan kan ik beginne en kan'k die onder

hande néme.”

Wat zeg je, Crisje? Is dat wat? Had je dit gedacht? Maar er valt:

„Daor kui veurlopig nog met wachte.”

„Da’s waor, moe’der, maor komme dut ’t! As die beginne te denke, dan nèm ik die eiges veur mie’n rékening en dan hèk ook wat te zegge en kan’k beginne.”

Crisje kan nu van harte zeggen: „Dan bún ik tevréje, Jeus, en hèk gin zurge. Dan hèk ter jao niks tége, dan mot gijj eiges maor wette, wat gijj doe’t.”

„Bu gijj dan nie’t bang meer veur mie’n, moe’der?”

„Néé, veur ow nie’t, veur mie’n eiges ook nie’t, maor wel veur de kindere.”

„Onze kindere, moe’der” ... Crisje lacht alweer ... „komme der ook! En Onze Lie’ve Heer is hie’r boave. En dèn mot ’k hebbe, tége dèn kan’k praote. En dèn gif mie’n antwoord en kan gin stene beeld” ... is het laatste stootje dat Crisje ontvangt ... en als er nog komt: „Daor hèk gin menheer pastoor veur neudig” ... is dat de rest en tegelijk het uitroepeten voor hem en haar, maar wordt ’n nieuwe zin, als Crisje vraagt:

„Gaot gijj dan nie’t meer biechte, Jeus?”

Hij denkt, hoe bestaat het. Weet moeder het nu nog niet? Hij geeft haar nu: „Ik biech jao elke dag, moe’der.”

„Elke dag? Wí gijj mie’n wies make, dat gijj elke dag naor de kerk gaot?”

Hij begrijpt het. Crisje snapt niet alles, maar zegt: „Ik bun now al aan ’t biechte – moe’der” ... en dringt het tot haar leven door, maar is nu net zat. Hij krijgt:

„Ik gao slaope, Jeus, wel teruste.”

„Slaop lekker, moe’der.”

Crisje moet hier ernstig over nadenken. Maar Jeus heeft gelijk. Alleen, hij gaat te ver. Hij is ontzettend oud geworden, zij kent hem niet meer. Het is waar, God is geen stenen beeld en Onze Lieve Heer is hier boven en kun je biechten ook. Máár, Crisje, mensen van tachtig en ouder hebben alléén dat stenen beeld. Weet je dat niet? Jeus denkt ook voor die mensen en ook dat zijn kinderen van Onze Lieve Heer en moeten loskomen van dat stuk steen! ... Onze Lieve Heer leeft overal! Meer is er nu niet, ga rustig slapen!

Jeus denkt verder. Wie heeft er nu gelijk? Hij of Crisje? Wie is zekerder? Crisje of hij? De kerk, voelt hij, is voor Crisje, maar hij heeft de ruimte! En die ruimte wil hij niet voor ’n kerk missen. Hij is niet bang, als hij z’n best doet, kan er niets verkeerd met hem gebeuren. Hij is er dan toch maar gekomen.

Zo, Jeus, dacht je dat? Dacht jij werkelijk, dat jij dit op eigen kracht had gekund? Casje is het! Je vroegere – Lange – is het, Jeus! Hij wil dat je leert denken voor later! De mensen denken niet. Ze laten ’n ander voor zich den-

ken en dat is verkeerd! Ze zijn er te lui voor en te onbewust! Ze vertikken het!

Je – Lange van vroeger, Jeus, die thans Casje heet, komt telkens anders tot je leven terug. Nu heet hij Casje en is er gelukkig mee en is voor jou je nieuwe contact. Meer is er niet, maar hierdoor leer jij denken! Later, Jeus, zul jij je Lange beter leren kennen, maar dan schrijf je boeken, voor Jan en voor heel deze mensheid! Casje bouwt dan 'n „Universiteit” voor deze mensheid. Door jou, Jeus, door je ziel, je geest en je leven! Hij is bezig van jou 'n Socrates te maken, maar ééntje, die kosmisch bewust wordt. Toen je – Lange – nog op aarde leefde, deed hij iets voor deze mensheid en het is hierdoor, dat Onze Lieve Heer zei: „Dat was prachtig, nu zal „IK” je iets beters geven” ... en is nu juist datgene, waardoor jij leert, maar wijsheid is en zal zijn voor miljoenen mensen, ook kinderen van „HEM” ...! Langzaam maar zeker, Jeus, maakt Casje nu 'n „Spielzeuch” van je leven, je ziel en geest, maar hij is het, die nu tokkelt! En achter hem staan er die het nóg beter kunnen en eerst veel later Onze Lieve Heer zélf. Maar of Onze Lieve Heer zélf door je leven zal tokkelen tot „ZIJN” kinderen, ligt geheel aan jezelf en heeft géén mens in handen. Je moet ervoor bloeden Jeus, want dat wordt het!

Jeus hoorde vanbinnen in zichzelf spreken, doch door de – helderhorendheid! Jeus ís helderhorend en helderziend! Hij treedt uit ook en dat konden die oude Egyptenaren heel goed, Jan Lemmekus, maar Jeus kan het nóg beter. Doch nu door Casje. Die is het, die hem van zijn stoffelijke stelsels bevrijdt! En dan kan Jeus vliegen, reizen maken met José, maar later juist mét Casje en worden hem de wetten van Onze Lieve Heer voor je leven verklaard en weet Casje alles, álles van! Dit – Spielzeuch – voor Casje, Jan, wordt dan een geestelijke „Harp”! Heb je z'n Harp nog niet gezien? Jan? ... De God van ál het leven ziet nu al, dat alles goed is.

Jeus voelt nog niet, dat hij colleges geeft aan de mensen, maar dát is het. Jan weet het, Anneke en Mina ook, én van eiges, Crisje. De rest van het leven in de Gelderse Achterhoek deinst ervoor terug en noemt het duivels-gedoe. In deze Achterhoek valt Jeus niet op. Ook de stad zal hem straks zeker niet met open armen ontvangen, zover is het nog niet gekomen, doch waarvoor Casje de eerste fundamenten heeft te leggen.

Jeus mag daarom niets van de wereld leren, want dat is maar oud zaagsel en kan zijn machine niet door draaien, het verprutst het inwendige en smooit het leven nu! Doch daar zorgt Casje voor, hij is die andere bezieling, hij is zijn contact met alles. En dit heet gevoel, maar wordt bovennatuurlijke begaafdheid, de geestelijke gaven zijn het voor Jeus, waardoor Casje praat, zichzelf verstoffelijkt. Méér is er niet!

Het gaat er Casje om en met hem miljoenen engelen in de hemelen, om Magere Hein z'n kroon van z'n hoofd te timmeren. En eerst dan begint Casje

aan de Goddelijke wetten en krijgt Jeus van moeder Crisje het – profeetschap – in handen, maar Casje is het. En is er in vroegere jaren anders gepraat? Waren ook toen deze contacten anders? Néé, krek 't eigeste, maar voel eens, voel nu eens, wat er gaande is voor je leven, je ziel, je geest?

Ik krijg mijn gelijk nog wel! Maar steek dan niet het eigen hoofd in 'n menselijk gat, doe dan niet struisvogelachtig ... want het gaat nu om je bezit en je eeuwigdurende zaligheid ook, je wéten!

Indien je voelt, waar het om gaat, begrijp je, dat – Magere Hein – je leven vergalt en dat hij het is, die kapot moet, omdat hij sinds miljoenen jaren z'n scepter zwaait, doch waardoor je als mens ligt te apegapen!

Sla daarom gerust – Magere Hein – z'n verouderde kroon van het hoofd! Onze Lieve Heer zal je daarvoor belonen! En zo is het – hij móét kapot! Want hij is het, die je leven heeft versjacherd, heeft mismaakt. Hij laat je schreien en gaf je leed en smart, hij laat je zijn verrotting zien, hij voert je in zijn rotte medelijden en slaat je, links en rechts, midden in je gezicht, maar kan je niet raken, noch bezoedelen, ook niet je liefde ontnemen, als je hem het Universele halt toeroept en dé waarheid kunt aanvaarden!

Zo niet, kún je dat niet, wil je dat niet? Treur dan gerust verder, maak jezelf dan maar kapot, martel jezelf dag en nacht. Bezwijk maar, geen engel heeft medelijden met je, die smart van jezelf heeft niets te betekenen! Niks! En is gans wat andes! Het is hard? Maar waarheid is het! Je bent en blijft nú hadstikke blind!

Máár, hoerááá, Jeus, magere – hein gaat eraan! Of de mensen je willen geloven of niet, hij gaat eraan!

Jeus weet, achter de kist leven, vader, Peter, Jan Knie'p, José ook, en vele andere bekenden uit de Achterhoek. Hij weet ook, er zijn eronder die in 'n hel leven en er zijn er, die 'n hemel ingingen om er te werken en het leven voort te zetten, doch dat heb je zélf in handen. Volg Jeus, hij heeft je eigen contact in handen en is voor vandaag het laatste woord. Niemand kan er nog 'n vraag aan toevoegen, want ook dát heeft Casje in handen en behoort bij Onze Lieve Heer.

Jeus de kammer

Crisje beleeft dingen van bovennatuurlijke aard en dood-gewone verschijnselen en indien haar Lange er nog was geweest, had ook hij kunnen lachen of huilen, zo tegenstrijdig zijn z'n jongens, nu deze levens ontwaken en de machientjes beginnen te tikken.

Na een zware dag heeft hij zich neergelegd, is ingeslapen, bleef nu vrij van nare dromen, doch nu is het Hendrik die hem wakker maakt. Het is midden in de nacht, wat ze horen is het angstgeroep van 'n kind en dat geschreeuw komt vanbuiten. Ze horen ook gekraak op het dak, bij de schoorsteen is het. Gisterennacht heeft Jeus goed geslapen, de menselijke machine is door zijn denken tot rust gekomen, er is niets meer, dat hem stoort. Een perfecte controle zorgt nu voor de algehele overgave, zodat ziel, geest en de persoonlijkheid geen verschijnselen van onrustige aard beleven. Storende gevoelskwesties en dergelijke, naar stom gedoe ruikende gedachten, daar wil hij niets meer mee te maken hebben. Alles wat tot de menselijke machine behoort is nu onderzocht en gereed gekomen en is in staat om de eigen taak te verrichten en aan 'n nieuw leven te beginnen. Hij was het daarenboven, die de schroeven heeft aangedraaid en de toevoer, om het ding te laten draaien, heeft gezuiverd. Ook al heeft Casje hem daarbij 'n ietsje geholpen, het ding liep, het ging prachtig en dat alles is nu het eigen verkregen bezit voor Jeus. Je hoort nu geen valse tik meer, zo geruisloos loopt de machine vanbinnen. Ook de bloedsomloop heeft een verfrissing gekregen, want het eten smaakt nu erg lekker en de organische stelsels luisteren op zijn bevel, onvoorwaardelijk!

„Gerrit, wod wakker, daar zit ter een op ons dak. Ik geleuf dat Hendrik 't is, want dèn leid nie't in zie'n bed.”

Hij kijkt door het dakraam en jawel, bij de schoorsteen zit Hendrikje.

„Ik kan der nie't meer afkomme” ... schreeuwt Hendrik. De duivenmelker zit in angst.

„Johan mot komme” ... roept Hendrik. En Gerritje roept Johan. Crisje hoort al wat er gaande is en snelt omhoog. De schrik heeft ook haar te pakken, die Hendrik ook.

Johan en Jeus krijgen Hendrik weer beneden. Hendrikje is nu klaarwakker. Al dromende is hij het dak opgekropen om bij de schoorsteen de onwillige duiven binnen te halen, die hij op de dag door z'n gefluit niet heeft kunnen temmen. Wat voor dieren zijn dat toch? Hendrik ergerde zich zwart en dwong nu de menselijke machine tijdens de slaap tóch te denken en toen werkte de machine al. Een gek iets is het, denkt Jeus.

Já, er was iets met Hendrik en ín Hendrik, dat de menselijke machine dwong om iets te doen. Een menselijke stoom is het wellicht, maar dat weet hij nog niet. En die stoom houdt het leven wakker en in beweging en moest Hendrik of hij wilde of niet, het dak op! En Hendrik was in slaap en tóch weer wakker. Jeus vindt het iets gek, maar hij voelt het verschijnsel, ook al weet hij niet alles. Hendrik in slaap wist precies wat of hij wilde en dat is toch wel iets aparts en wil hij alles van weten. Hendrik was kwaad op de dag en ook tijdens zijn slapen en zou die onwillige duiven wel krijgen. En hij kreeg ze toch niet, juist als hij de duiven wil pakken, is ... hij wakker en beseft het gevaar. Nu kan Hendrik niets anders doen dan om hulp roepen. Gek is het, waarachtig, het is iets heel vreemds.

De duiven hebben 'n andere melker gekregen, ze gaan hier van hand tot hand, van de ene tot de andere persoonlijkheid en die zijn verschillend. Dat weten de duiven ook, voelt Jeus. Eerst begon Johan te melken, doch die speelde te veel met de duiven om er na enkele weken niet meer naar te kijken. Toen kwam Bernard en had Johan niets meer te zeggen, maar Bernard wás 'n melker van de hoogste soort. Toen kwam Jeus en daarna Gerrit en nu is het Hendrikje. Hendrik is 'n echte melker, die ligt dag en nacht in het duivenhok, ziet hij nu. Hendrik gaat met de duiven naar bed en staat er weer mee op ook, maar die maakt er 'n kermistent van en dwingt de duiven tot acrobatische toeren en hemzelf nu is overvallen en dat nog wel in slaap. Je zou je nek kunnen breken, gevaarlijk is het!

Hendrik slaapt alweer, maar begint ook te commanderen, doch het dakvenster zit nu potdicht, Johan zorgde daarvoor. Gek is dat dromen toch! Wat zo'n menselijke machine al niet kan. Dat Hendrikje z'n nek niet gebroken heeft is 'n raadsel. 'n Mens heeft van alles, stelt Jeus nu voor zichzelf vast, duizenden dingen kun je doen, je hebt eigenlijk door jezelf van alles te beleven, maar hoe zit zo'n ding toch in elkaar?

Jeus slaapt met zijn ogen open en hij kijkt er door vier. Twee ogen heeft hij om ermee op de dag te kijken en twee andere die het leven vanbinnen bezien en 'n ongelooflijke ruimte beleven, maar daar hebben de anderen niets van en kennen zij niet eens. En met die ogen kun je door 'n kist zien, in 'n graf kijken ook en verder, zover als je maar wilt en dan zie je mooie dingen.

Hij denkt over alles na; dit is toch wel iets om erover na te denken en daar alles van jezelf voor te geven. Je kunt erdoor leren. Maar nu hij geen hulp krijgt, gooit hij het ganse gebeuren overboord, je wordt er – hadstikke gek – van, zo moeilijk is het en slaapt in.

Wanneer de jongens het erover hebben vanmorgen ... Hendrik weet er niets meer van, komt er van Hendrik:

„Wèt ik nie't meer. Ik wèt nie't hoe ik daor bun gekomme. En wat hèk daor

eiges now met te make?” ... weten zij het ook niet en kun je er geen houvast door beleven, maar het blijft gek! Als Crisje vraagt:

„Wèt gij der dan gaar niks meer van, Hendrik” ... kan hij antwoorden: „Néé, moe’der, niks!” ... en zegt Bernard ... „Néé, das waar moe’der, heij het ter niks met te make, maor dèn zat eiges boave op ’t dak” ... en lachen ze al, valt de pret ’s morgens om zes uur in de keuken en is het leven leuk, erg wispelturig ook én gevaarlijk, je kunt er je nek door breken en dat wil gin mens!

Onderzoek nu zo’n menselijke machine eens? Haal dat ding eens uit elkaar? Kijk nu eens echt menselijk wat erin zit! De mens – Hendrik, zit zélf achter het stuur, maar weet het niet! Wat voor ’n merkwaardig instrument is toch de menselijke machine. Geleerden maken zich dik om duizenden andere prutsdingen, werken ervoor dat ze zwart zien, soms vallen er lijken te betreuren en dan ploft zo’n ding uit elkaar, ze geven er miljoenen voor uit om later te moeten aanvaarden, dat het toch niks is! De menselijke machine is iets wonderbaarlijks en daar hebben die mensen, als genieën, geen interesse voor? Of wat is het eigenlijk? Door Hendrikje begin je te denken en zo’n menselijke machine dwingt je ertoe om die radertjes te volgen of je wilt of niet en is hoogst interessant ook nog. Je leert er ’n hoop door én wellicht jezelf ook nog kennen, waar het Jan Lemmekus en Jeus om gaat, maar moeilijk is het! Jan weet ook, toen er één begon te denken om iets meer van de menselijke machine te weten te komen, zette men dat leven ’n gifbeker voor, omdat het niet mocht? Zó gek zijn mensen, maar ook zo armoedig, weet Jan Lemmekus best, maar je zou ze!

De menselijke machine is het wonderbaarlijkste instrument dat er leeft. Het bloed stroomt, een hartje klopt er, net ’n tikkertje, de hersenen werken op volle kracht en zijn onfeilbaar op één punt ingesteld, tóch weet de ziel of de persoonlijkheid niets van het ding, niets van de grimassen, het geklauter, het acrobatische-genékbrekerij, niets – maar is toch één met al de radertjes, die wonderbaarlijke stelsels van dit geheel, dat ziel, geest en leven heet! Maar ’n ongekend ding is en mens wordt, indien het leven menselijk gesproken en doorvoeld, in harmonie is met het dagelijkse of ’n ander zegt: hadstikke gek, berg op dat leven, steek het maar dood, geef het gif te drinken, van die soort hebben wij er zat. Nu zit je óf in ’n gevangenis of je wordt gehangen, voor een tijd terug zelfs gebrandstapeld, levend, totdat je geen aap meer wist te zeggen, óf, men sloeg je met ’n bijl je kop af, omdat je als mens je bemoeide met iets, waarvoor de mens angstig is. En dát is hij zélf! Já, Jan, zo is het, dat is allemaal gebeurd, en is iets gek. Je snapt de mensen, de geleerden niet, waarom doen zij niet alles, geven zij niet alles, om de menselijke machine te ontleden? Ze weten het goed, beste Jan Lemmekus, want dan staan ze voor hun „Schepper” ... Ze zijn nu angstig dat „HIJ” bromt, hun ’n pak slaag

geeft; deze kinderen, Jan, leren het niet!

Op de borstelfabriek rent hij deze zaken nog even achterna. Als het te moeilijk wordt, slingert ook hij zichzelf tot het dagelijkse terug en kan hem niets meer gebeuren. Jan lacht, want het is me nogal wat. Toch doet Jan het op zijn eigen manier. Maar als ook hij het – hadstikke dolle – ervan nadert, houdt ook Jan op of het gepoeletoer lijdt eronder en dat moet niet. Zo-even zat hij bijna tussen 'n riem, maar Jeus hoort:

„Kú gijj der nie't komme, Jeus? Wèt gijj nog nie't hoe wijj in mekaar zitte? En kan dèn Casje ow dan nie't efkes helpe?”

Jan heeft gelijk, denkt hij. Zo'n droom is iets gek. Zou hij zichzelf even volgen, tenminste zijn uittredingen eventjes beleven, dan kon hij het weten, althans 'n ietsje ervan, doch daar denkt Jeus niet aan. Hij is immers reeds buiten z'n eigen machine geweest, zeker wel honderd keer. Néé, moeilijk is het én Jeus, géén mens van deze wereld, ook al zijn er enkelen, die er iets van weten, kent de menselijke machine volkomen. Alléén Casje, die weet er alles van!

Jan weet, de oude Egyptenaren wisten er 'n bende van. Die lui daar hadden voor hun tijd al verstand van de menselijke machine, konden ze uit elkaar halen en weer in elkaar zetten. En de priesters uit Brits-Indië en Tibet, waarover hij veel heeft gelezen, zij hebben de machine uit elkaar gehaald, gaven van sommige deeltjes 'n prachtige ontleding, zodat je er iets van kon begrijpen. Ook al hielden ze zo nu en dan 'n halve kist vol schroeven en boutjes over, die er later niet eens meer in pasten, toch draaide de menselijke machine voor hun ogen en harten en hadden ze schik in. Vanzelfsprekend gebeurde het soms ook, dat zo'n priester de straat op rende en naar z'n eigen hersens zocht en was die man weer – hadstikke gek. Ze stonden daar voor leven en dood. Toch, dat weet Jan, hebben die knapen uit Tibet het verbracht. Er zijn er daaronder, zo las Jan in 'n boek, die zich in korte tijd uren kunnen verplaatsen, zo bliksemsvlug werkte de machine en was kunst, doch zo leerde je de menselijke machine kennen. De mens – die deze dingen onderzocht en er met z'n neus bij stond, moest aanvaarden, dat die priesters sneller gingen dan 'n trein niet eens kon en was iets bijzonders. Maar wat wist men er hier van en in de steden van het land? Niks! Hemel nog aan toe, niks wisten ze en het is zo wonderbaarlijk!

Ga nu even verder! Je kunt denken als je geen verstand meer hebt. Want dat beleefde Hendrik. Hendrik loopt met open ogen en is toch in slaap. Hij ziet niets en hij ziet alles. Gek is dat! En in zo'n gekke toestand is de menselijke machine ónfeilbaar. Je valt niet eens van het dak, maar bij vol bewustzijn breek je je nek. In slaap kan je dat niet gebeuren, integendeel, onfeilbaar zeker klauterde Hendrik het dak op. Bewust en nu in staat om te handelen,

kan Hendrik geen voet meer verzetten. In slaap gebeuren er geen ongelukken en ben je 'n acrobaat, maar als je wakker bent en bij vol bewustzijn – ben je zo stijf als 'n staak. Probeer het ... nu eens? En dat is nu de moeite waard om erover na te denken, maar je komt er niet achter. Jan zou er het liefst zichzelf voor willen verliezen, lekker zichzelf langs zo'n watertje willen neervlijen en dan denken, maar dat gaat niet. Hij weet het, die Casje zou het kunnen, maar die hoor je niet. Die haalt Jeus onfeilbaar uit elkaar en zet de machine weer in elkaar, doch houdt nú géén boutje over, die kent het leven van deze machine en is later een zegen voor Jeus. Maar wie is die Casje toch?

Jan gelooft, Casje wandelt door de menselijke hersens heen, die kan zien en voelen wat eraan hapert, omdat hij zélf ziel en geest is! Casje, dat is hem duidelijk, laat Jeus door vier ogen kijken, Casje is de monteur, die kent ál die radertjes, die gaat door de kist naar het leven en dát is het! Ook Jeus komt er niet en geeft het op. Antoon van Bree geeft hem 'n por en schrok hij wakker. Doch voor Antoon zelf is dat 'n ongewone manier, het kost hem 'n stukje vinger en hoort Jeus:

„Gadverdikke nog aan toe, Jeus, da's mie'n in gin jaore gebeurde.”

Jeus vindt van Bree geweldig, die is gin bangscheitet, geen jammerkont, want Antoon moet er nog om lachen. Jan verbindt hem even en de rest, gaat geen mens iets aan, ook Jeus niet, op stuk van zaken moet je maar uitkijken.

„Dat zieij now, Jeus” ... moet Antoon hem nog zeggen ... „Ik heb efkes maor staon te suffe en now hèt mie'n dat ding al te pakke. Maor wèt gijj wel, Jeus, dat die staole naalde ow ook te pakke krie'ge?”

„Dat wet ik, van Bree” ... geeft hij rap terug ... „Maor daor kan'k van éte, daor kan'k geld verdie'ne.”

„Mot gijj trouwes eiges wette. Wijj krie'ge hie'r 'n andere jonge en kú gijj naor de kammes, aijj maor wèt da'k ow gewaarschuwd héb.”

„Wèt ik, van Bree, en gijj wod wel bedank, maor ik mot veruut komme en hie'r staok jao stil, van Bree.”

Antoon moet toegeven, eerlijk kan hij dat, hij houdt van Jeus. Dit is 'n jongen met fut, met bezieling, met gevoelens en gedachten als 'n groot mens soms niet bezit. Jeus heeft zijn hart gestolen. Jammer is het, ze raken hem kwijt, het joch is niet te houden. Ook al doen ze alles, hij vertrekt. En het is zaterdag. Krijgt hij opslag? Já, hoe bestaat het, twee kwartjes opslag, Casje heeft gelijk, alles is waar, hij hoeft zichzelf niet af te ranselen. En toch wil hij vertrekken? Já, Jan, ja, Antoon, ik ga, daar haal ik twee vijftig. Jeus weet niet, dat de twee kwartjes van Jan zijn. Casje wist, wat er al zo in Jan om ging en verzette zijn machine eventjes. Casje liet het van bínnenin Jan even rinkelen en toen wist Jan van de twee kwartjes af, maar het hielp nóg niet, Jeus gaat! Casje zélf wil, dat Jeus vertrekt, Jan Lemmekus, hier kan hij niet denken, dit

werk kent hij al en zijn machine moet vooruit, moet dieper denken. En dat is voor later, Jan, als Casje wil beginnen om deze mensheid 'n pak slaag te geven, moet Jeus ertegen kunnen en dat is nu noodzakelijk voor zijn machine! Jeus moet hogerop, feller, steeds dieper denken, het doet er niet toe waarover het gaat, als hij maar denkt. Hierdoor volgt de machine hem en krijgen al die radertjes 'n deel van te verwerken, ook te beleven en maakt Jeus zich eigen. Jammer voor jou, Jan, ook voor Antoon, maar zo is het!

Hierdoor ontwaakt het gevoelsleven van Jeus. Hij genas Miets en Teun, doch dóór Casje. Jeus was niet op deze gedachten gekomen, van eiges niet. Casje liet hem dat bedenken en werden de kinderen beter; ook voor later, omdat Jeus ook dan zal genezen. Zó meteen, Jan, kan hij Fanny ook helpen, want de hond heeft iets gegeten – dat hij niet had moeten doen en gebeuren deze dingen, die vanuit de innerlijke machine deeltjes tot de stoffelijke werking worden gebracht en komt het verschijnsel kijken, dat nu genezing heet! Casje, Jan, zal Jeus straks met het Goddelijke „AL” verbinden en dan regent het wijsheid voor deze mensheid. Of men dan Jeus zal aanvaarden, Jan, is wéér heel iets anders, maar een openbaring wordt het! Ja, Jan Lemmekus, je hebt dat gevoeld, Casje is een meester! Casje is 'n kosmisch bewuste, en voel je wat dit te zeggen heeft? Casje bezit 'n „Universeel” gevoel, hij kent de wetten voor de menselijke machine en weet nu, Jeus moet hier vandaan! Ook bij de kammers – dat is niets voor Jeus, Casje stuurt hem de wereld in en onder de mensen, Jan, dáár moet hij alles van weten. Van die mensen iets leren, dat kan hij niet, maar daarvoor zorgt Casje!

Crisje is gelukkig, maar door z'n vijftig cent meer lost de andere ellende niet op. Ze kust haar weldaad voldoende – om haar vreugde voor zijn manmoedig streven te tonen, maar dat neemt niet weg, er blijft duisternis, de narigheden blijven overheersen, er zijn er te veel die om eten vragen en van alles nodig hebben. Ook al zegt hij:

„Ak now naor de kammes gaot, moe'der, kan'k meer verdie'ne, en as 't daor nog niks is, zit ik zo in Emmerik” ... Ook al verdient hij vijf gulden, Crisje komt er niet, het gaat bergafwaarts en hard ook! De zaterdag is voor hem en Fanny, 'n middagje vrij is gans wat andes en kan hij voetballen. Wat is er met Fanny?

„Wat bú gij langzaam vandaag, Fanny. Gij mot 't bed in, gij bunt jao kran'k. Gij hèt ja koots, Fanny?”

Vroeg ligt hij te bed met Fanny. Als het dier ziek is kan hij niet genieten. Eerst heeft Fanny 'n lekker zonnetje gevoeld, maar Fanny kreunde van pijn, vanbinnen, en begrijpt hij. Nu moet je hem horen, als 'n dokter praat hij tegen Fanny, en als 'n mens wordt het dierlijke leven behandeld. Fanny is oud, net zo oud als hij is, maar voor Fanny is dat heel wat. Nu ze lekker tegen

elkaar liggen, ontvangt hij van Fanny z'n lik – de dierlijke hartelijkheid, en geniet dit leven door. Stromen van wolken gaan er uit zijn handen in het binnenste van Fanny. Ze hebben eenzelfde ontwikkeling genoten, bezitten dezelfde gevoelens, zodat Fanny zijn levensaura opzuigt en welwillend aanvaardt, waardoor er morgen verandering komt.

„Gij mot ow verstand gebruuke, Fanny” ... krijgt het dier toch nog te horen ... „Wat zó gij der van zegge, as ik ook nog begon um alles van de straot op te vrète? Dach gij, Fanny, dat wii dan gin honger hadde, dat wii gin stukske lekkere wos luste? Gij mos ow eigelik wat schame. Maor gij mot 't eiges wette, Fanny, aij maor wèt, wat op straot leid kui kran'k van worre. Dit is nog nie't zo arg, wâ, maor gij kunt ter van starve. En dach gij now, da'k ow zol wille misse? Heij mie'n begrepe, Fanny?”

Crisje hoort hem beneden. Ze kan er wel om belken. Die liefde, weet ze, kreeg zij van haar Lange. Mijn God, wat leeft er al niet in Jeus. Als hij Fanny verliest, gaat Jeus ook. Maar daar zullen wij maar niet aan denken. Hoe bestaat het Crisje, je zou nu zeggen, vanwaar krijg je deze gedachten, op stuk van zaken is Fanny oud en in het leven kan er van alles gebeuren. Wil je hier niet van weten? Mens en dier beleven nu 'n paradijs en daarvan hebben de profeten verteld. Jeus en Fanny zijn eraan begonnen!

In de morgen ziet Fanny er al iets beter uit. Ook al wil de hitte in het dier nog niet weg, toch gaat het al beter. Deze dag is nu voor Fanny, ook al zou hij willen zingen, Fanny moet eerst beter worden. En maandagmorgen zal Fanny de eerste zijn die zich opmaakt om de dagtaak te aanvaarden. Hoe is het mogelijk, Fanny, maar zul je nu voorzichtig zijn?

„Laot mie'n is kie'ke, Fanny” ... krijgt het dier te horen ... „of gij al wat béter lope kunt.” En dan volgt er ... „Da's mooi, Fanny, da's mooi van ow. Gij laot ow kop nie't hange en wii motte ons eige lève in hande holde. Aij maor wet, da'k heel arg blij bun met ow.”

Als je dat ziet en hoort, rollen je de tranen over de wangen. En Fanny geeft hem alles, streelt hem, door z'n kop als 'n kat dat doet en kan, tegen z'n handen op te wrijven, omdat Fanny weet, daarin zit het. Uit die handen komt er genezing. Meteen staan ze in de keuken. Hij heeft ook Crisje iets te vertellen, vannacht heeft hij kunnen denken, Crisje zal ervan opkijken. Ja, Crisje, hij gaat weer naar de kerk. Wat zeg je? Crisje is gelukkig, ze zegt:

„Das fijn, Jeus, ó, gij maak mie'n zo gelukkig ... De minsche zolle der jao schande van spréke en dat wi'k nie't hebbe” ... maar dat is van hemzelf en kan Crisje het mee doen. En als er nog komt:

„Ik gao ook biechte, moe'der” ... is alles weer in orde en schijnt de zon ook, je vergeet nu eventjes je zorgen, want dít is toch wel de moeite waard. De dag begint best! Speelden ze nu maar in 'n loterij, ze zouden de honderduizend

krijgen, want Onze Lie'Ve Heer moet dit toch wel belonen. Maar de varkens schreeuwen niet, hier liggen de muizen én de ratten dood voor de kast, géén uitgedroogde mergpijp is er te vinden en dat kun je zo zien, die deurtjes staan wagenwijd open. Is dat 'n kast? Lijkt nergens op, een kast, waarin je eten en drinken bewaart is gans wat andes! Als Crisje nog iets te zeggen heeft – en hij weet hoe blij moeder wel is – volgt er nog:

„Dach giij dan, moe'der, da'k nie't wis dat giij oaver mie'n piekerde” ... kijk je nogmaals naar zo'n kastje om je kinderen iets lekkers te geven, maar dan val je zelf bijna flauw van honger, je voelt je erg misselijk ook en zie je de heilige waarheid, nu voel je het. Nu blijft er van al deze hartelijkheid en gelijk niet veel meer over, doch dat laat je niet merken voor 'n kind, dat draag je zélf onder je hart totdat je erbij neervalt! En dat doet Crisje, ze draagt het dag in dag uit en zal bezwijken óf er moet verandering komen. Maar vanwaar, en door wat, door wie? Ook 'n stuk uit de loterij, Crisje? Je weet niet alles en het leven is soms gek-achtig blijmoedig, doch dan regent het en schijnt de zon, waarvan jullie zeggen: in de hel dansen de duivelen nu! Nu wij weten dat je met duivelen niet te maken wilt hebben, wordt het wellicht iets anders.

Maar Casje, Jeus, wil, dat jij naar de kerk gaat en zult biechten ook, want er zijn al genoeg ketters op deze wereld. Jij bent nog te snotneuzig om voor ketter te spelen en het scheidt een kloof tussen jou en Crisje en dat moet niet! Casje legde vannacht ín je leven: je zúlt naar de kerk gaan en je zúlt biechten ook. Dat herhaalde Casje even nog en toen wist jij het en Crisje weet het nu ook! Dát is Casje! Is de kerk niet mooi?

Ja, daar weet Jeus alles van. Wanneer hij met Crisje tezamen naar de kerk gaat, jammer is het, dat Crisje, moe'der ... achter 'n pilaar moet zitten, zij verdiende het open oog in de kerk naar het Altaar toe, maar dat kost te veel centjes ... geniet hij ook, genieten eigenlijk alle mensen van, zó iets bijzonders is het, als je moeder ziet communiceren. En dan is de kerk mooi. Wat zingen ze prachtig. Als vader kon zingen, néé, dat kunnen ze nu niet meer. Let nu eens op Crisje.

Mijnheer pastoor legt nu het vlees en bloed van Onze Lie'Ve Heer op de tong van moeder. Als hij dat doet, dan heeft er altijd iets vanbinnen in hem en kan hij wel schreeuwen. Niet van geluk, maar van griezeligheid, de angst voor dat ongelooflijke ogenblik, waarvan hij alles weet. Nu gaat het hoofd van moeder naar beneden. Dat moet je zelf voelen, eerst dan weet je, wat moeder voelt, maar machtig is het. Ze proberen het allemaal, maar andere vrouwen kunnen het niet en is direct te zien. Zachtkens, rustigjes, gaat het hoofd van moeder achterover. Eerbiedig zakt het. Dan, dat weet hij, zijn de ogen gesloten, je moet nu niet kijken of het machtige, dit éénzijn met Onze Lieve Heer, wordt door jezelf mismaakt. Moeder buigt zich nu voor Onze

Lieve Heer, ze geeft zich geheel aan Onze Lieve Heer over. Nu zweeft ze in een ruimte. Moeder leeft nu in de armen van Onze Lieve Heer weet hij en kan daarvan genieten, omdat hij het ziet gebeuren!

Als je moeder ziet, dan zou je ook naar de communiebank willen vliegen om hetzelfde te beleven, zo verheven is het. Ook zo ijl en stil! Ook zo eenzaam, dat voel je en toch ben je niet alleen. Je voelt het beslist zeker!

Je zou erom kunnen schreien van aandoening. Van geluk ook! Van pure zaligheid ook! Zo ongelooflijk is het wat je dan ziet en voelt, als moeder communiceert. En de mensen in de kerk voelen het ook. Ze voelen de oneindige eerbied van moeder, maar zelf kunnen ze het niet. Já, ze willen moeder wel ná-apen, maar dat zie je direct. Ze voelen die machtige overgave van moeder, tegenover Onze Lieve Heer, waarvan ze een kind is. Met heel haar hart is moeder nu een deeltje van God!

Waarom leggen al die mannen en vrouwen dan deze eerbied niet in hun eigen knieën? Knieën zijn – knieën en mensen zijn mensen, maar dat andere zit vanbinnen en nu kunnen knieën zich buigen zoals Onze Lieve Heer dat graag ziet en hebben wil. Dát is nu die eerbied. Die mannen en vrouwen geven slechts de helft van zichzelf. Voor deze enkele minuten kunnen ze niet eens álles geven, waardoor Onze Lieve Heer zich belazerd voelt! Dat zouden ze wel willen, maar Onze Lieve Heer kijkt er doorheen. De één na de ander probeert het, maar het lukt niet. En het is ook niet gek, mijnheer pastoor weet precies hoe die mannen en vrouwen zich voelen, zich geven, ook hem hoeft je niets wijs te maken. Mijnheer pastoor, weet Jees, kijkt door deze menselijke, gemaakte eerbied heen en zegt hem geen cent. En Onze Lieve Heer eet geen citroenen voor appeltjes, weet hij, maar wat willen die mensen toch?

Moet je daar dat wijf eens volgen. Iedereen weet, dat ze liegt en bedriegt, kletst van de mensen en nooit iets goeds kan zeggen. Maar daar ligt ze. Wat die al niet uitgespookt heeft, is het eind van weg. Vuile praatjes lopen haar vooruit en waar ze leeft, kun je geen ademhalen van de stank. Ze hebben er een naam voor, maar daar mag hij nu niet aan denken.

En mijnheer pastoor weet alles. Toch ligt ze daar. Maar kijk nu eens hoe die vrouw dat doet. Is dat knielen? Is dat de mond opendoen om Onze Lieve Heer te ontvangen? Dat gebeurt met schokken, omdat dit mens vanbinnen schokt, omdat ze kletst van de mensen. Nu ligt ze vanbinnen met zichzelf overhoop. Zuipers, vloekbeesten, haters, die nooit ophouden, liggen daar en willen bidden. Heeft die vrouw vergeving gekregen, dan krijg ik ook mijn zonden vergeven, maar kan dat? Jees denkt over dit alles na, hij kan het niet begrijpen, doch hiervoor stuurde Casje hem naar de kerk terug, thans zal hij leren denken, ook al verliest hij zichzelf in deze diepte. Waar komen al deze gedachten ineens vandaan?

Als je daar wilt neerknielen moet je je hoofd buigen. Als de kerk uitgaat, hebben ze alweer praatjes en begint het menselijke, opnieuw hoor je ze vloeken. Kan dat, mag dat? Kijk, moeder staat nu op, dat kan alléén moeder zo. Zie toch, nu verzet moeder haar voet, zij draait zich om en nu zweeft moeder door de kerk. Dat kan geen mens, dat kan alleen moeder. Kijk toch, hoe moeder haar handen gevouwen heeft, hoe eerbiedig moeder nu is, dat is moeder altijd, daarom is moeder als een engel, van eiges, moeder is een engel!

Nu kan hij moeder horen bidden. Voor het geluk van deze wereld en voor haarzelf en de kinderen. Dat kun je horen en dan krijg je pijn vanbinnen, maar machtig is het, je voelt je nu zo gelukkig. Maar dan moet je moeder volgen, dan moet je met moeder bidden en dan zie je waarvoor moeder wil bidden. Mooi is dat, o, het is zo mooi! Moeder verroert zich nu niet, moeder is alsof ze dood is, maar dat is niet waar. En moeder bidt lang, andere vrouwen en mannen doen dat in vijf minuten, moeder kan dat niet in vijf minuten doen, daar heeft moeder een half uur voor nodig, zoveel heeft moeder te bidden. Toen hij Crisje vroeg, waar ze toch allemaal voor bidden moest, kreeg hij te horen:

„Voor duuzed dinge kui bidde, Jeus. Veur de arme minsche, de kranke, de wereld, veur vrede, dat de minsche mekaar zulle begrie'pe, dat vader gelukkig mag zun, dat vader mag warke veur Onze Lie've Heer, en veur nog meer.”

Zie je, denkt hij, daarom duurt het zo lang, maar dat doen andere mensen niet, die hebben lak aan arme mensen en wat wil deze wereld? Moeder bidt, dat de mensen niet meer zullen haten, want dat is lelijk, dan ga je het vagevuur in. Hatén is iets verschrikkelijks. Voel de stilte nu eens, waar moeder in leeft, dan weet je, dat Onze Lieve Heer er ook is. En dan gaat de kerk uit. Nu begon vader vroeger op het koor te zingen, maar vader zingt nog, je kunt vader horen zingen, maar dan moet je die andere oren gebruiken; doen de mensen dat niet? Dat willen ze niet! En toch gaan ze biechten en communiceren? Gek is het, waarom willen ze dat echte niet beleven? Dit is ook mooi, maar dat is het echte niet.

En dan gaat hij met moeder naar huis, nu drinken ze koffie, nu praten ze over de preek van mijnheer pastoor en hierna rent hij het bos in en krijgt Fanny alles te horen. Ook Fanny moet biechten en communiceren. En dat lukt altijd, als hij maar een stukje worst bij zich heeft. Dan moet je Fanny eens zien. Fanny moet nu met z'n kop naar beneden tot hem komen. Nu is hij menheer pastoor. Je lacht niet, dit is heilige ernst.

„Kom, Fanny, biechte. Wat hêt gij de laatste dage uut gevrete? Néé, niks ter van, Fanny, gij kunt mien nie't veur de gek holde. Gij komp mien de laatste tied te weinig in de kerk. Ik ziej ow te weinig in mien biech-stoel, Fanny? Now? Zeg 't is? Wat heij veur zonde gedaon? Heij achter de wieve

gezete, Fanny? Now, dach gij, dat gij mien kon belazere, Fanny? Laot is kie'ke. Tie'n onzeveraders en vijf weesgegrootjes, en 'n halve kruusweg. Ik zal ow is in de gate holde, Fanny."

Fanny zit daar, kijkt hem in de ogen en begrijpt het. Maar Fanny is niet eerbiedig genoeg.

„Veruut, Fanny, ligge zeg ik. Ligge en bidde. Dat kú gij nie't in drie minute. Heij de arme minsche al vergete? De wèrld ook? Gij kunt toch now niet meer haatte, Fanny? Das arg, dan goje 't vagevuur in. Moe'der zaid 't, wijj motte ontzag vuule veur alles."

En dan gaat hij voetballen. Rang, laat ze maar komen, vandaag is er feest. Is het leven even mooi? De kammers zitten in de bal en die spitse kammen steken je. Wat zei van Bree ook weer?

Vanmorgen gaat hij naar de kammers. Dag Crisje? Nu zul je het beleven. Die mannen, ziet hij, mengen haren door elkaar, waar ze die zachte borstels van maken, die veel geld kosten. Maar 'n vieze boel is het, die varkensharen stinken. Je hebt met lijken-lucht te doen. Ook weet hij reeds, hier wordt hij niet aangekeken. Ze laten hem links liggen. Zo nu en dan loenst er een in zijn richting en dan wachten ze, dat hij zichzelf pijnigt en ze lol door hebben. Die mannen wonen bijna allemaal in 'n woning van de fabriek. En zuipen kunnen ze ook. En vandaag is het maandag. De jongen die voor hem zit, zegt al:

„As die straks foezel wille hebbe, dan kui sloffe."

„Wat zèg gij?"

„Ik zei" ... herhaalt de jongen ... „As die foesel wille hebbe mó't gij sloffe, foesel hale. Wèt gij 't now?"

Hij denkt erover na. Opnieuw beginnen nu. De wijsvingers doen erg zeer. Maar er volgt: ... Ráng ... de fieber ligt op de grond. Hij zit vast aan de stalen pennen. Dit menselijke deeltje is kapotgeslagen. De stalen pennen hebben geen medelijden met hem. Nu de jongen voor hem, het bekende gekras niet meer hoort, kijkt hij naar Jeus en begrijpt het. Jeus kijkt ook. Die z'n vingers zijn mottig geworden, maar door de kammen, de vreselijke naalden, het is eigenlijk één wond. Moet je maar uitkijken, maar alles is te leren. Na tien minuten wil hij zijn vingers verbinden, doch dan kan hij niet meer werken. Ze lachen hem uit! Dan maar verder. De stof houdt het bloeden wel tegen en de stank doet de rest. Niet té dicht bij de kammen komen, is het parool, maar de fieber vraagt het. Even later zit hij opnieuw vast en stroomt er bloed. Ráng ... rang, nog een keertje, en is het bijna tijd om te schaften. Zeven keer, Crisje, heeft hij zichzelf gemarteld. Hij heeft niet gebelkt, want dat vertikt hij. Maar Jeus ziet, Johan Daals speelt met de fieber. Kijk zelf, het gaat als vanzelf. Die kijkt niet meer naar de kammen, die doet het blindelings. Het is

dus enkel gewoonte! Maar dan staat weer de menselijke machine stil, Casje, en is dat de bedoeling?

Een uur later heeft hij één pondje fieber klaar en is te weinig. De beide andere jongens mengden enige kilo's en betekent geld in het laatje. Maar de sultan fluit en nu schaften. Hij mist Jan ontzettend en Van Bree ook, maar spijt is er niet. Hier hoort hij menselijk geklets. Grote mannen zwammen in 'n ledige ruimte, waartoe hij nu behoort. Jan komt even kijken. Hoe is het, Jeus? Een broer van Jan heeft hier alles te zeggen, maar Jan praat niet met de mannen en legt even z'n hand op z'n schouder, dat hem goed doet en alles voor zijn leven is. Er komt alleen:

„Kalm aan, Jeus, tied zat.”

„Jao, Jan, en wel bedank.” En dan is hij weer alleen. Even later staat hij voor 'n machtig probleem en kan hij bewijzen wat hij wil. Een van de mannen komt op hem af en zegt:

„Wí gij is efkes luustere? Gij mot veur ons foesel hale bij Jan Hieltjes. Hie'r is 't geld.”

Stomverbaasd vraagt hij nog: „Wat mot ik?”

„Hie'r zun de cente veur de foesel. Verstaot gij dan gin plat? Veruut now, foesel hale en gauw ook!”

Hij laat het geld vallen. De man wordt woedend. Op slag is dat leven veranderd. De kammer raapt de centen op en roept tot de anderen: „Moje dit is bekie'ke. Dèn wil veur ons gin foesel hale.” En tot Jeus:

„Veruut, wiij verwachte gin praatjes van ow.”

Jeus weet het beslist, hij haalt geen foesel. Nu begint de man te schelden.

„Wí gij gin foesel hale? Wí gij weigere foesel te hale, snotneus? Heurt gij mie'n? Heurt gij dat”? ... tegen de anderen ... „Dèn wil ons te kakke zette.” Jeus zegt:

„Néé, al gao't gij op ow kop staon, ik haal gin foesel. Gij kunt doe'n wat gij wilt met mie'n, ik haal gin foesel” ... Hij kijkt de man midden in z'n lelijke gezicht. De anderen lachen. Er is nu iets te beleven. Wat wil dit kereltje van de Grintweg beginnen? Ook al weten ze, dat wanneer de Lange nog had geleefd zij dit niet hadden gedurfd, gaan de heren toch verder. Met de Lange hebben ze nu niets te maken. Jeus had dan gezegd: Ik zal het tegen mijn vader zeggen en dan spreken wij elkaar nog wel. En er komt ook:

„Now mie'n vader der nie't meer is, heij praatjes, wá?”

Ze voelen z'n tegenwerking. Een zegt er en dat doet hem zeer:

„Dèn Lange zak van ow?” Het bloed stijgt naar z'n kop, maar hij staat machteloos. Tegen grote kerels kan hij niet vechten. Een vuile belediging is het. Ze bezoedelen z'n goeie vader, die schoften, die vuile zuipers! Maar de mannen schudden hem eventjes door elkaar. Hij vliegt door de ruimte en

komt juist in zo'n stinkerige mand met varkenshaar terecht. Nu hoort hij:

„Foesel hale of 't varkeshok in" ... Ze halen hem heen en weer in die drek.

„Ik verdom 't" ... horen de mannen. Hij vliegt met z'n hoofd onder de stinkende varkensharen. Ze halen hem eruit en duwen hem weer kopje onder, maar hij geeft hun geen voldoening. Niet één van de grote kerels helpt hem. Ze verwachten geen praatjes van hem en nu wordt Jeus gejudast. Zijn dit kerkgangers? Vaders van kinderen? Já, Jeus! Ze gaan biechten en communiceren, maar stampen op alles wat in hun bereik ligt en hebben ontzag voor niks! Hij ondergaat dit oneerlijke gevecht, kan niets doen. Maar wáár is Casje, z'n beschermer. En waar zijn z'n andere vrienden? Kan die Casje alleen maar praatjes verkopen? Ineens, hoe is het mogelijk, staat Jan Lemmekus in de kammerij. Jan overziet op slag het drama, rukt Jeus uit de mannelijke handen en slaat er tegelijk op. Links en rechts vliegen er over hun kop. Jan vecht als 'n razende wind, hij trapt en slaat, slingert ze van zich af en vangt ze weer één voor één op. Hij neemt de mannen over z'n rug, waar ze hier nog geen kaas van gegeten hebben, maar zij van Jan kennen. Jan is nu als 'n wilde man, een leeuw en voor geen tien kerels angstig! Hij kijkt de belhamel in de ogen en zegt:

„Is dit alles wat gij hie'r kunt? Kindere verpeste? Kindere slaon en trappe? Heij eiges gin kindere? En zó gij wille, dat 'n ander ow kindere af rammelde. Ik zeg ow, raak dèn nog is aan. Gij krieg dan met mie'n te doe'n" ... En tegen z'n broer: „En gij, Hent, gij hèt hie'r niks meer te zegge? Da's waor, thus heij jao ook niks te zegge, maor 'n kind slaon, dat kui wel" ... Weer tegen Jeus:

„As ter ow nog één hie'r slut, Jeus, komp gij naor mie'n. En bijj ons zun der nog meer die graag wille rauze. En now aan ow arbeid."

Jeus veegt zich de drek van z'n snuit en begint. Hij is Jan eeuwigdurend dankbaar. Jan zegt nog tegen de mannen:

„Ik lus ow allemaol wel, kom maor op."

Maar de mannen doen niets. Ze kennen Jan Lemmekus. Ze zijn bang voor Jan. Jazeker, met z'n allen durven ze niet tegen Jan te vechten. Jan stond eens tegenover tien kerels en sloeg er zeven het ziekenhuis in. Jan kan geen onrechtvaardigheid zien. En dan gebeurt het. Ineens is hij 'n ander mens en kent hij zichzelf niet meer. Oersterk is Jan nu en dat weet zijn broer het beste. Die heeft er, ook al is hij 'n reus, al heel wat van langs gekregen. Wat er dan met Jan aan de hand is, ze weten het niet. Maar Jan leerde het in Duitsland. Het komt, gelooft hij, uit China of Japan, het zijn grepen en kunstjes. Doch voordat 'n tegenstander denkt, ligt de machine al op de grond of vliegt door de ruimte. Jeus wil dat ook leren, de moeite waard is het. Als er weer eens zoiets in het leven gebeuren zal. Néé, Jan is niet zo'n grof gevaarte, hij lijkt

tenger, maar is gespierd. En toch ongelooflijk sterk én razendvlug. En als het dan zover is, dan kijkt Jan door tien paar ogen. Hij ziet alles, hij kijkt voor en achter zich. Interessant is het, hem te zien en daar hebben deze mannen ontzag voor!

Jan gaat weg. En hoe is ook dat weer mogelijk, hij rent de baas tegen het lijf en die ziet, dat Jan iets heeft.

„Ist da was los”? ... komt er al.

„Gao't eiges maor kie'ke” ... hoort Lumwald.

„Wieder snaps, Jan?”

„Ik zeg toch, kie'k eiges maor, dan wèt gijj 't.” Jan keert naar de zagerij terug. De baas vliegt naar de kammerij.

„Ach zo” ... valt er ... „Ich sehe schon. Wenn euch snaps trinken wilt, keine Kinder dabei holen, verstande? Das gibt keine gute Name für die Fabrik, verstande? Kéine Kinder dabei holen” ... komt er nog ... „Nie mehr, nie mehr!”

De baas rent regelrecht naar Jan Hieltjes. De kerels hebben de duivel in en toch ... Er komt snaps! Nu halen ze zelf – snaps. Ze hebben 'n – neutje – nodig. Ze maken lol, maar die pret duurt niet zo lang, de vrouwen en kinderen zijn er ook nog. De jongens vinden Jeus 'n kei. Zij sloften, durfden niet te weigeren, angstig voor 'n pak slaag. Een uur later komen er al glimlachjes tot Jeus. Toch wel flink van zo'n jongen. In die kop zit 'n wil. Zoete broodjes worden er na anderhalf uur gebakken, doch die lust Jeus niet. Ze hebben toch ontzag gekregen voor het kind van de Lange Hendrik. Ze weten het, dát is iets van de Lange zélf. En die was voor geen duivel angstig! Natuurlijk, er komt verandering in het brein van grote mensen. Dit van zo-even, moet plaatsmaken voor het nuchtere denken en begrijpen, omdat ze zaterdag ook de centjes missen. Eigenlijk was het krenghchtig. Ben je nog kwaad op ons, Jeus?

Maar waar is Jan Lemmekus zo ineens vandaan gekomen, Jeus? Wil je dat niet weten? Jan dacht, het is nu wel bijna tijd. En toen Jan hieraan dacht, was dat álles voor Casje, om het uurwerk van zijn machine eventjes tot je leven te regelen en te richten en toen rende Jan al en kwam juist op tijd. Meer was er niet nodig. En je vader, Jeus, stond erbij te kijken. Hij zag het gebeuren, maar kon niets doen. Maar hij weet nu, wanneer het nog eens voorkomt of iets anders, hoe hij de menselijke machine moet instellen om het ding voor hemzélf te laten draaien. Die Casje toch, maar ook die goeie – Lange!

Meer is er niet, Jeus. Máár, nu komt er iets anders en wel iets, waarvan je rilt en beeft en wellicht het ergste is voor je leven, dat je tot nu toe hebt moeten aanvaarden. Afschuwelijk is het! Fanny wacht buiten aan de poort, als altijd op z'n baasje. Indien Jeus, want dit is van ongelooflijke betekenis, op dít

ogenblik, nú, over Emmerik of over de Wal, dus met 'n omweg naar huis was gegaan, was er niets gebeurd. Maar wie doet dat? Wie gaat er 'n uurtje ómwandelen om het eigenlijke doel te bereiken? Nu wij weten, dat de tijd, die de mannen nodig hebben om te eten, krap aan is? Dat doe je niet! Dat doet geen mens? Doch dan zou niet gebeurd zijn, wat er aanstonds zal geschieden en Jeus voor 'n ellende plaatst, waar zijn hart door bloeden zal. Toch, dat vertellen ons tal van gebeurtenissen, mensen hebben dat beleefd, handelden menselijke machines plotseling anders en keerden zich als het ware zélf binnenstebuiten en volgden zo'n omweg. Anderen beleefden weer, dat ze nét de trein misten en niet verongelukten! Weer andere mensen, haalden hun boot ... niet, doch kwamen onverwachts tot dit besluit, waarvan de mensheid zegt: het is je tijd nog niet! Die boot en trein verongelukten. Zij niet! En daarvoor staat Jeus nú. Hoe zal hij handelen? En Jeus handelt al. Net als duizenden andere mensen zouden doen en kiest de kortste weg. Hij gaat met Fanny naar Crisje. Wij horen nu:

„Kom, Fanny, wiij gaon naor moe'der.”

Geen twintig stapjes verder, gebeurde het ongeluk. Fanny rent vandaag als 'n ondoordachte, naar links en rechts. Wat Fanny nooit doet, doet het dier nú! Ook weer iets om over na te denken, maar kom je nooit achter. En toch ... hierdoor rent Fanny juist onder 'n wagen met paarden. De voerman doet ook al zo gek. Die man weet het blijkbaar niet. Doch onder aan de Grintweg ligt Fanny onder de wagen en geeft 'n gil, die door Jeus z'n hart ging en kon hij z'n grote liefde oprapen. Fanny jankt nog eventjes. Maar dan komt het leven tot rust. Op tafel, waar ze allemaal bij zijn, sterft Fanny! Een enorme slag is het. Jeus ... stond nu voor het „links, hóóg, achterwaartse en vooruitgaan”, van Casje, waarin maar één weg te bewandelen is en díe, je gelooft het nu, heeft met Magere Hein uit te staan. Het is iets gans verschrikkelijks. Méér nog, z'n kameraad is dood en Fanny moet worden begraven, doch daar heeft hij nu geen tijd voor. Halsoverkop je liefde begraven, dat gaat niet! Vanavond doet hij dat, na zijn werk. Hoe is het mogelijk, denkt Crisje.

Hij vertrekt met Fanny naar de tuin achter het huis. Het dier krijgt 'n voorlopig grafje. Hij moet werken! De omstandigheden zijn nu eenmaal niet anders. Jan komt hem even bezoeken, hij heeft van het drama gehoord en Jan voelt wat z'n vriend heeft verloren. Ze kijken elkaar in de ogen, Jeus zal zich beheersen. Jan weet hoe machtig Fanny voor zijn leven was. Maar hij werkt hard en slaat zich nu niet eens meer in z'n vingers. Het kan hem ook niet schelen. Hij slaat erop los, en het gaat vanzelf. In zijn leven is er bewustzijn gekomen voor het – kammen. Is dat weer niet vreemd – vraagt hij zich af. Wat is 'n mens toch 'n gek ding. Als je voorzichtig bent, gaat het niet. En trek je van de hele boel niks aan, gaat het en kan je het ook. Maar het leven is

hard, meedogenloos en verschrikkelijk! De jongens geven hem grif, dat hij het al heeft geleerd en z'n werk ziet er goed uit.

Aan de poort zit nu geen Fanny op hem te wachten, 'n droevige bende is het. Het is 'n slag midden in zijn gezicht, maar hij rent naar Crisje. Even eten en dan Fanny ernstig begraven. Miets en Teun lopen hem achterna. Maar wanneer ze zien, dat – vader Jeus – hun wegstijgt, smeren ze 'm maar. Bedankt, kinderen, welbedankt! En nu gaat Fanny in zijn graf. Natuurlijk krijgt Fanny bloemen. En 'n krop sla ziet er ook goed uit, 'n paar kleine bloemetjes ernaast, wat steentjes ook, en dan kan hij even nadenken. Het ziet er goed uit, maar hij kijkt nu met z'n andere ogen, zoals hij dat bij de – Lange – heeft gekund. Wellicht, je kunt het niet weten, heeft ook Fanny nog iets te zeggen. Smekend, niet klagend, maar echt vriendschappelijk, denkt hij aan z'n vriendje, die door dik en dun met hem ging en bijna mens werd, die hem begreep als geen mens heeft gekund. Hij praat tot z'n liefde. Hij heeft natuurlijk veel te zeggen. Weet je het nog, Fanny, toen hij midden in het bos je lijkrede hield? En nu sta je voor dat ogenblik, Jeus. Wat heb je te zeggen?

„'t Is me gadverdikke nogal wat” ... zijn de eerste woorden die over z'n lippen vallen” ... Gij had ow kneuk béter motte gebruuke, Fanny. Gij had ow pote motte gebruuke! Ow verstand ook en dat kump ter van, aijj denk daij alles kúnt.”

Even wachten! Is Fanny er nog niet? Néé! Dan verder.

„Ak ter goe'd aan denk, Fanny, dan kan'k mien eiges wel veur de kop timmere. En gijj denk natuurlik um ow, wâ? Dat zó gijj wel wille! Néé, Fanny, gijj kunt baste! Gijj had béter ow oge motte gebruuke en daor kan'k mie'n um arge!” Is dat beest er nog niet? Néé, nog niet. Dan verder!

„Zó gijj wille wette, Fanny, waarom ik net zei, gijj kunt baste? Da's um dat gijj alléén maor aan ow eiges heb gedacht. Maor ik mein 't nie't zo, Fanny, dat wet gijj wel béter. Maor ik mot mie'n hart luchte en dan valle der hadde woorde, wâ? Gijj hêt jao ow eiges van déze wérelde gejaag, verdomme nog aan toe! Ak der goe'd aan denk, Fanny, dan kan'k wel schreië van pien, maor dat zó gijj wel wille. Moe'der hêt ook pien van binne. En zó gijj denke, dat moe'der belkte? Niks van, moe'der is sterk, moe'der is ... Daor is ter hie'r jao gin één, zo as moe'der is! Maor dat wèt gijj wel, hoe'f ik ow now nie't te vertelle. As moe'der wat lekkes had, kreeg gijj 't ook, waor of nie't, Fanny?” Komt dat andere dier nog niet terug? Néé, hij ziet niks, dan verder!

„Ak denk, Fanny, toen wij allebei nog klein wasse, jao, dan kan'k belke. Gadverdikke Fanny, wat hebbe wijj toch 'n mooie tied gehad. Wat wasse wijj altied lekker bijj mekaar. En now dit. En in één keer nog wel. Nét als bijj vader. Dèn sméerde 'm ook in één keer. Dèn zat saoves nog aan taofel, Fanny. En dèn was 'n paar uur later hadstikke dood. Dat wis vader toch ook nie't.

Maor heij hèt 't gewette, zeid moe' der. Maor umdat dèn altied zovul praatjes had, hèt „Magere Hein” dèn der ook maor in één keer uutgetrokke en dat was niks veur vader. Kui begriëpe, wâ?

Zo zun alle minsche, Fanny. Vandaag hebbe ze alles te zegge. Marge ligge ze op de rug en kunne ze vlooie vange! Nie't hie'r, maor daor gund, waor gij now bunt. Heij José nog nie't gezie'n, Fanny? Kui dan nie't efkes weerum komme. Da's toch meugelik, Fanny? Zie't gij mie'n – Lange nie't? Wí gij dèn is efkes roe'pe, Fanny? Wí gij dèn is vraoge of dèn ow nie't kan helpe? Dèn kent ow, Fanny, net zo goe'd as dèn mie'n kent. Vraag 't is! Gij kunt mie'n zo blij make, Fanny.”

Even wachten. Het duurt lang, maar ja, het is me nogal wat. „Wij hebbe der zovul zie'n starve, Fanny. Wij wasse altied aan 't zuuke op 't kerkhof. En now lig gij der eiges! Is 't arg kold, Fanny? Hèt gij dan niks meer te zegge? Mok begriëpe, Fanny, dat gij now denk, stik maor? Dat kan'k nie't geleuve, Fanny. Das gadverdikke nog aan toe nie't te geleuve. Ik heb ow toch nooit belazed? Hèt gij wat op mie'n aan te marke, Fanny? Hèk ow belazed in ow léve? Néé wâ, daor hoe'f ik now nie't met rond te lope. Ik zol jao gin fieber meer in mie'n hande kunne holde. Waorum heij now niks meer te zegge?”

Fanny, geleaf mie'n, ook al hèt gij wel is 'n pak rammel van mie'n gehad, ik gaf ow dat nie't veur niks, aij dat maor wèt. Now kan'k ow jao alles vergeve. Wèt gij zeker wel, waor of nie't, Fanny. Gij hèt zo now en dan wel is gedach, dèn baas van mie'n kan mie'n nog meer vertelle. Maor dach gij, Fanny, da'k zo now en dan nie't deur mie'n vinges hèt gekéke? En dan dach ik, laot dèn maor is uut dollé. Dèn kan'k nie't de ganse dag aan de ketting holde. Waor of nie't, Fanny? Hèt gij dag en nach aan de ketting gelège? Dát wi'k now wette, Fanny! As gij ow reine verstand nog hèt, Fanny, dan moje mie'n geliek gève. Gij had 't zo slech nie't bij mie'n? Andere honde ligge dag en nach aan de ketting en gij ging met mie'n oaveral naor toe. Waor of nie't? Dat gij Gerrit van Anneke en Jan, laats, te pakke heb gehad, kon'k nie't goe'd vinde. Maor het gij mie'n der één woord oaver heure praote, heure zegge, Fanny? Néé, van eiges nie't. Ik dach, dan mot dèn Gerrit zie'n smoel maor holde. Maor dèn duldt jao gin andere honde op 't arf van Jan en Anneke. Gij had toen ow verstand motte gebruuke. Buje kwaod op mie'n, Fanny, da'k now zit te foetere? Moe' der zeid tége ons, aan 't eind van ow lève maj alles zegge. Maor now kui ow mond holde, as ik wat te zegge heb. En die tied is now gekomme, Fanny. Daor zit ik now, Fanny!”

Hij wacht, maar wat is dat? Fanny staat ineens bovenop z'n graf. Fanny blaft hem toe en is springlevend. Hij krijgt z'n kus van het dier en vriend, van achter de kist 'n lik van zijn leven, z'n liefde. En is gans wat andes, voelt Jeus, als de kus van Fanny, toen hij hier nog in leven was. Hij zakt niet in

elkaar, want hij is dergelijke dingen gewend. Hij kent het verschijnsel, maar mét Fanny's verschijning hoort hij zeggen:

„Is dat efkes wat, Jeus?”

„Zo, bú gij der ook nog? Had gij mie'n dat nie't van te veure kunne zegge? Ik dach dat gij van alle minsche alles wis. Maor dat kui now de kat wies make, wâ? Gij wèt ummes zo vul? Maor dit wis gij nie't! Ik wèt now, dat gij maor klets. Ik wil met ow nie't meer te make hebbe. Maak daij weg komp! Donder op! Wij wille allebei met ow nie't meer te make hebbe. Zukke kameraoje kunne wij misse. Gij hèt mie'n in de narigheid laote zakke. Zó, daor kui niks op zegge, wâ? Gij staot hie'r now veur mie'n met ow mond vol tande.”

Casje kan het hier mee doen. Maar ook hij heeft iets te zeggen, als Jeus hoort:

„Zal ik ow is wat zegge, Jeus?” ... maar hij foetert al terug: „Ik hèt ow daor nét gezeid, da'k met ow nie't meer te make wil hebbe. Verstaoje dat?”

„Gij bunt had tége mie'n, Jeus. Ik hèt toch werkelijk niks te make met de dood van Fanny.”

„Gij had mie'n motte waarschuwe!”

„Da's allemaol goe'd en wel, Jeus. Maor as ik ow now zeg, dat Fanny gin minuutje te vroeg en te laat gestorve is, wij mie'n dan geleuve?”

„Zo, wí gij mie'n dat wie's make. En dach gij, da'k dat zol geleuve? Wí gij mie'n wies make, vraog ik ow, dat Fanny kapot mos geréje worre um te starve?”

Hij kijkt Casje in de ogen, maar hij vraagt zich niet af, waarom Casje in 'n lichtachtig waas gehuld blijft, hij z'n snuit niet zó kan zien, als hij vroeger wel kon en vroeger altijd gebeurde. Hij tart Casje. Hij slaat op het leven van Casje en wil hem, als het kan vernietigen. Het gaat hard tegen hard. Wat heeft Casje nu te zeggen! Er volgt:

„Da's allemaol krek 't eigeste, Jeus. 't Was Fanny's tied! Dèn ging nét zo zéker op zien tied de kis in, as ow vader, Jeus.”

„Dat kú gij de kat wies make. Veur mie'n vader was dat gans wat andes. Dat was 'n minsch. Maor dit is mien Fanny. Kletse, dat kui! Praatjes verkope, andes kú gij niks. Ik geleaf ow nie't meer, aij dat maor wet.” Nu krijgt Casje hem te pakken als er komt:

„En gij geleaf ook nie't, dat Fanny in lève is? Maor wat is dit dan? Is dit Fanny of is Fanny dat nie't? Ik zal ow nog is wat andes zegge, Jeus. En aij nog één keer vreg tége mie'n bunt, dan lao't ik Fanny hie'r allenig staon, alleen scharrele ook, en dan heb gij dat ook nog op ow gewète. En daor kump bij, ik hèt met ow nog nie't in 'n geut gelège?”

Hij begrijpt het en komt tot andere gedachten. Want het is waar, Fanny is

teruggekomen. Hij vraagt al:

„En wat wí gij dan doe'n, Casje?”

„Kie'k eiges maor, Jeus, dan heb ik niks meer te zegge.”

Jeus ziet z'n vriendje José terug. Hij ziet nu, dat José tezamen is met Fanny. Hij begrijpt het en vraagt José:

„Zurg gij now veur Fanny, José?”

„Jao, Jeus, van eiges. Fanny is now bij mie'n, en ik zal veur Fanny zurge. Wij zun now altied bij mekaar.”

„En gij kunt dat, José?”

„Jao, dat zei ik ow toch.”

„Dan kan'k Casje ook nie't meer uutschelde, wá?”

„As ik ow was, zo'k maor zuute breudjes bakke met Casje. As dèn wil, Jeus, lup Fanny hie'r alleen rond. Ik hèt jao niks te zegge.”

„Das gadverdikke nog aan toe nie't te geleuve. Das arg, José. Gij mot veur Fanny zurge, andes héb ik jao gin lève meer.”

„Zie't gij dan nie't, Jeus, dat Fanny ow nie't kwiet is? Spul gerus met Fanny. Gaot efkes slaope, Jeus. Vraag 't maor aan Casje, dèn kan ow der uut hale.”

Hij treedt nu buiten z'n lichaam. Hij ligt daar en slaapt in, maar speelt en dolt met z'n liefde, in de wereld van José en Casje, de wereld, waar de Lange is, Peter en miljoenen andere mensen, maar waarvan de rest van deze mensheid de kern nog niet kent en voor ongelooflijk houdt. Voor Jeus is dat echt en waarachtig. Hij vliegt nu, hij kan zichzelf beleven en z'n ruimte, waarin de mens leeft, als hij het stoffelijke voor het geestelijke verwisselt en nu verder gaat. Hogerop, zoals het is en voor hem een wet is – in handen gelegd door „HEM”, waardoor al het leven 'n zelfstandigheid kreeg. Hij vergeet Casje. Hij denkt niet aan zijn vroegere – Lange! Hij dolt met Fanny en José. Mijn God, wat is het machtig, ongelooflijk mooi. Te mooi zelfs om waar te zijn! Máár het ís er! José moet eindelijk afscheid nemen van Jeus. Door Casje komt er een eind aan dit machtige geluk. Casje is het, die dit in handen heeft en hem dit machtige heeft laten beleven. Hij staat nu voor 'n ontzettend ogenblik, het loslaten van Fanny, het overgeven. Hij heeft ook hiervoor zijn hoofd te buigen! En dan hoort hij Casje zeggen:

„Wat hèt gij now tége mie'n te zegge, Jeus?”

„Niks, hélemaol niks. Gij hèt 't gewonne. Ik zal mie'n kop wel buuge en gij wod wel bedank.”

„Das groot van ow, Jeus. Maor gij zie't 't eiges. José zurgt now veur Fanny. En ik zal ow beloave, as gij ow bes doe't, aij mie'n laot zie'n wat gij kunt, dat Fanny zo now en dan weerum kump en maij met Fanny weer spulle.”

„Beloaf gij mie'n dat, Casje?”

„Van eiges, Jeus. Ik hold mie'n woord.”

„Das fijn, maor now nog is wat andes. Kent gijj dèn Lange van mie'n nie't? Dèn is hie'r ook. Ik hèt dèn al in lange tied nie't gezie'n. Waor is dèn?”

„Jao, dèn ken ik, Jeus, maor dèn hèt wat andes te doe'n.”

Hij kijkt tot Casje, hij voelt niets, maar zegt:

„Gijj hèt wel wat van dèn.”

„Dat kan uitkomme, Jeus. Wijj komme uut één land ... Dèn is familie van mie'n eiges.”

„O, is 't um dat, dan kan'k dat begrie'pe. Maor hèt dèn niks te zegge?”

„Dèn zol niks andes zegge as ik now, Jeus.”

„Dan kan'k alles oavergève. En ow danke. Kan'k mien eiges met verénige. Gijj wod wel bedank, Casje.”

„Niks te danke, Jeus.”

„Buje blij met ow naam, Casje?”

„Van eiges! Ik bun der blij met. 'n Mooie naam is ... het!”

„Maor wèt gijj hoe gek dèn echte Casje is?”

„Bú gijj dan vergète, wa'k dénk van dèn?”

„Ik wèt 't, dan hie't gíj Casje. Ik had Fanny graag bij mie'n gelohde, maor dèn was toch begonne te sukkele.”

„Da's waor, Jeus. En dat is 't ook, waorum Fanny onder de kar is gekomme. Dèn kon jao nie't zo had meer loope. En gijj hèt gin klage, Jeus. Is Fanny vul kran'k gewees in zie'n lève?”

„Néé, gijj hèt jao gelie'k.”

„Maor kie'k now is naor andere honde? Fanny is now in goeie hande, aijj dat maor wet.”

„Ik begrie'p 't. En ik wil ook nie't snottere.”

„Da's wa'k wil hebbe, Jeus. En now gaot gijj naor ow moe'der um te zegge, dat Fanny gelukkig is. Ook moe'der wil dat wel wette.”

„Jao, van eiges, ik bun al weg.” Casje lost voor zijn ogen op en hij wordt wakker. Hoe Jeus in zijn machine afdaalt, dat weet hij niet, maar zal hij later wel leren kennen en eerst dan begint Casje aan de eigenlijke studie voor zijn leven en z'n taak voor deze mensheid. Tranen rollen er over de wangen, nu hij van de begrafenis vertelt. En wanneer hij de Lange Hendrik erbij haalt, is het net zat voor Crisje. Maar zij begrijpt, op alles krijg je je woord en kun je het droevige ervoor overgeven. De geweldige klap werd meesterlijk verwerkt en opgevangen. Droefheid veranderde in geluk en in weten! Er werd ineens 'n nieuw pad gelegd voor Jeus en hij slaapt lekker. Hij weet, voor zijn Fanny wordt er gezorgd! Fanny is niet dood! Fanny lééft! Fanny is waar zijn vader is, bij Peter Smadel, Gradus van Tante Trui, waar zijn vriendje José is en alle andere kinderen van Onze Lieve Heer, om er te werken en het eigen leven

voort te zetten! Maar wanneer hij de volgende dag thuiskomt, zit de stoffelijke Casje aan tafel en die praat met Crisje. Nu zul je het hebben, denkt hij. Hij heeft deze man nog iets te vragen.

„Hèt gijj” ... komt er al ...” op ’t fees van de Zustus op ’t gasthuus, zeuve borde soep opgeslurpt, Casje?”

De marskramer schrikt, maar lacht ook. Z’n korte armpjes maken grimassen en (hij) vraagt, Jeus: ... „Jao, Jeus, maor waor komp gijj hie’r aan, dat wèt gin minsch?”

„Hèt ik gelie’k, Casje?”

„Dat zèg ik toch. Van wie hèt gijj dit geheurd?”

„Dat zun mie’n zake, Casje. Ik wèt ’t van ow!”

De man kijkt hem aan alsof hij het in Keulen hoort donderen. Tot Crisje komt er: ... „Wat zulle wijj now hebbe, Crisje?”

„Dèn wèt zovul, Casje” ... is hetgeen Crisje hem geeft. Jeus denkt na, over hetgeen de andere Casje, de zijne, hem heeft verteld. Het is waarheid. Hij moet het aanvaarden. Zijn Casje is ’n geweldige! Een machtig vriend is zijn Casje en moet hij heel blij mee zijn. Maar hij had aan Casje een mooiere naam moeten geven. Dit is niks. En toch? Hijzèlf vond het ’n mooie naam. En nu? Bij Van Gimborn hebben ze jongens nodig, Jeus. Wat kun je daar verdienen? Méér dan op de borstelfabriek. Je hebt daar honing en je kunt er eten zoveel je zelf wilt. Lekkere drop én pastilles. Je weet wel, die kleine hoekige dropjes, die je in ’n winkel kunt kopen en veel geld kosten. Dropjes voor de hoest. Denk er maar eens over, Jeus! De jongens hebben gelijk! En dán, centjes voor Crisje én je huishouden. Da’s álles. Je kunt daar het accoord breken!

Is dat even wat?

Maor, Trui, ik bun mie'n Hendrik nog nie't vergete

Eén week is nog geen eeuwigheid, maar één week heeft zeven dagen en dat zijn weer zoveel uren, en als je jezelf dan geen seconde rust gunt om eventjes slechts op verhaal te komen, dan duurt zo'n week ontzettend lang en komt de overspanning op je leven af en tenslotte, de zenuwachtigheid en díé is het, die de menselijke machine laat tuffen. Meteen kun je bewijzen wat er in je zit. Nu draai je op volle toeren, maar wanneer je thans weet waarvoor je die hoogspanning ondergaat en je jezelf tóch, ten koste van alles in het maatschappelijke gareel houdt, gebeurt er niets met de innerlijke machine. Nu ben je bovendien in staat om in hachelijke momenten 'n besluit te nemen. Doch is dat niet zo, dan sta je in het leven te apegapen en krijg je door het vreemde leven 'n pak rammel, of je het slikt of niet, of je neemt als fatsoenlijk mens direct de benen. Er treden nu verschijnselen naar voren die bewust op de persoonlijkheid inhakken en sta je voor zo'n stoffelijk-menselijk, óf innerlijk besluit. Je moet tonen wat of je wilt. En wil je, waar het je toch uiteindelijk om gaat 'n mens recht in de ogen kijken en tóch je eigen-wil doorvoeren, diepere gevoelens beleven, want dat is er ook, en als mens aantonen dat je geen ondankbare bent, moet je vanzelfsprekend ernstig nadenken. Je hebt te wikken en te wegen of je scheidt nieuwe narigheid, die je nu nét niet wilt zien, omdat het leven je voldoende te dragen geeft!

Jeus zit met die gebakken peertjes, met deze narigheid. Hij denkt zich gek, maar hij is er bijna. Er is een stuwung in hem gekomen, het lijkt nét op gepraat. Het zegt:

„Gá, gá naar Emmerik, Jeus” ... En dan weer even later: „Gá, gá tóch! Smeer 'm tóch, Jeus!”

Soms is die stuwung zo erg, dat hij innerlijk moet slikken en dan staat hij, ook weer vanbinnen, te kokhalzen ... Je zou er jezelf 'n pak rammel voor willen geven, denkt hij. Maar toen ineens wist hij het bijna, en ook weer bijna had hij zichzelf vanbinnen 'n pak slaag gegeven, doch heeft hij nu te aanvaarden, dat dit geruzie met zichzelf niet zo eenvoudig is, hij wist zichzelf niet eens te raken – vanbinnen – en werd ook dit weer een nieuw probleem voor zijn leven. Toen dacht hij: Is er dan helemaal niets op deze wereld, waardoor je jezelf eens goed kunt aframmelen? Já, hij weet best, dat van – buiten – is heel eenvoudig. Maar vanbinnen, dát is het! En toen was hij bijna tot een besluit gekomen. Bijna, en ging verder, het ging om Jan Lemmekus én Antoon van Bree.

Ook al is hetgeen je doet ellendig en bezorgt het je narigheid, ook al zuigt

dat werk je het bloed onder de nagels vandaan, je lijdt onder een stinkende atmosfeer, zodat je beter nog, de gezonde dierenlucht van 'n varken inademen kunt of de gezonde, maar stinkende levensadem van 'n bevertje, dan deze adembenemende stinklucht van 'n dood lijk in de kammerij, je loopt zomaar niet weg. Je moet daar over nadenken!

En Jeus heeft deze week nagedacht. Hij heeft uitgevonden hoe hij zichzelf vanbinnen 'n pak slaag kan geven en dat was raak ook. Hij wéét het nu. Het besluit is er! Maar wat hem dit heeft gekost, is vreselijk, doch daar praat hij met niemand over. En toen is het opnieuw maandagmorgen geworden. Deze week is voorbij.

Het lijkt wel of er eeuwen voorbijgingen en toch, het was maar één week. 'n Kleinigheidje slechts, als je wellicht zestig of ouder worden moet, en het leven je wat kan schenken. Hij weet het nu beslist. Indien er één is, die 'n voet naar hem uitsteekt, gebeurt het en is nú, voor het – vanbinnen – het pak slaag van hemzélf! En, het gaat gebeuren Jeus, het zál geschieden!

Weer vragen de kerels hem om foesel te halen. En er is er één, die zo'n voet of 'n been naar hem uitsteekt, maar dat neemt hij niet en is juist voldoende om het voorgenomen besluit tot de werkelijkheid te voeren. Hij pakt z'n boeltje bij elkaar, vliegt naar de zagerij, praat even met Jan en krijgt waarom hij vraagt. Even later staat hij buiten de poort van de borstelfabriek, voor een nieuw leven ook en is het gepieker van deze week voorbij. Maar 'n ander gepieker is er nu begonnen. 'n Half uur later zit hij in Zutphen-Emmerik. Hij moet er even aan wennen. In deze tram ging vader ook altijd naar Emmerik. En Johan doet dat nog, maar ook hij is thans van de partij. Nu moet hij denken aan de schade van deze week, want die is er, natuurlijk. Hij moet zaterdag met geld thuiskomen of ze hebben niet te eten en is hij geen goed vader voor z'n kinderen.

Aan de Hutteweg stapt hij uit. Nu regelrecht naar Van Gimborn, een stukje kan hij lopen. Zo'n klein kwartiertje zegt niks. Maar die tram ook. Waarom moet dat kreng juist 'n andere kant uit? De jongens hebben hem echter verteld – hier uitstappen en dan even lopen. Maar daar heb je Van Gimborn. De portier is er.

„Was willst du, kleine Man?“

„Ik wil arbeië, menheer.“

„Wo hast du schon gearbeitet, mein lieber Junge?“

„Op de busselfabriek, menheer.“

„Ach so! Das ist ja niks, mein lieber Junge. Wer geht den dá arbeië? Ich will mahl versuchen. Du hast Gedanke?“

„Wat is dat, menheer?“

„Ich meine, mein lieber Junge, wo willst du arbeiten?“ Nu snapt hij het. Is

dát – gedanke? Er komt vlug:

„In de drup, menheer.”

„Ach so, in die Sapf ...? Dass ist ja ganz schön. Warte eben, mein lieber Junge.”

Hij wacht. Wat 'n goed mens is dat, heeft hij al voor zichzelf uitgemaakt. En dat – mein lieber Junge – lust hij ook. Het klinkt niet zo slecht, maar het ruikt hier lekker. Heel iets anders dan op die stinkerige borstelfabriek. Hij ruikt de drop al, daar wil hij werken. En dan is hij ook niet meer ziek. Je kunt er eten zoveel je zelf wilt. Als die man hem maar gebruiken kan of hij zit in de narigheid. Daar is de portier. Kan hij werken? Já, goddank. Op dat gezicht staat het geschreven. En zó is het.

„Gehe mit, mein lieber. Wir haben eins nötig.”

Hij sloft achter de man aan. Voor heel veel ellende is hij bespaard gebleven. Hij ziet bergen drop en z'n tong smekt. Aanstonds eet hij zich 'n ongeluk. Iets meenemen mag je niet. Dan lig je er hier direct uit. Waarachtig, het gaat naar de ... wat zei die man ook weer? ... Sapf! Da's drup! Hij weet het. 'n Nieuw woordje heeft hij geleerd en thans moet hij even luisteren.

„Hie'r kanst du ja Geld verdie'ne, mein lieber Junge. Wie sneller du bist, so zu sagen, bringt das auch Geld in der Tasche. Alles geht hier auf Accord. Du weist was Accord ist?”

„Jao, menheer, ik wèt 't.”

„Ach so? Das hier, ist deine Stube. Da liegen die grosse stücke Dropf drauf. Der Junge wird dich ja alles beibringen. Von jeder Schrage bekommen die Jungen zieben Pfennig. Und jetzt arbeiten.”

De jongen naast hem vertelt hem zo'n beetje hoe hij moet werken. Daar liggen de grijze plakken drop en die moet hij glad maken ... Het is net – poe-letoeere – ziet hij. Wat Jan met de borstels doet, moet hij nu klaarmaken voor de drop. Is dat wat, Jan? Achter zich, ziet hij een groot hok en daarin is het ontzettend heet, maar dat is, wordt hem duidelijk gemaakt, om de bestreken plakken te laten drogen. Ineens weet hij alles. En het werk is honderdmaal beter dan in de kammerij. Hij snapt nu niet, dat hij niet dadelijk naar Emmerik is getrokken. Maar nu hij even nadenkt, weet hij dat ook, hij kon zo-maar niet ineens weg van Fanny. Doch nu is Fanny verzorgd. Hij heeft geen zorgen meer, het kwam juist op tijd.

Op die lange tafel, waar zo'n acht jongens aan werken, staat de pot met warm spul te koken, maar de horden, waar de plakken op moeten liggen, haalt hij uit zijn kast en kan hij beginnen. De pot met spul en 'n brede kwast is nu z'n – werkzeuch. Heel iets anders dan 'n schop en 'n grote korf. En ook zijn baas is anders. Die man zal niet schelden. Hij is hier, eerlijk, héél anders ontvangen. Dat lieber junge – steekt je. En dat – verstande – kan doodvalle.

Wellicht kan hij het hier wel gebruiken. En nu even denken.

Die horden liggen zes hoog in die broeikast. En dat ... zoveelmaal naast elkaar is – honderd en vierentwintig. Zes hoog en zes onder. Já, dat klopt en als je zo'n kast bestreken hebt, krijg je, heb ik, moe'der ... één mark veertig pfennig verdiend en is gans wat andes, dan één gulden en vijftig cent, want ik haal natuurlijk meer van die kasten in één week en kun je op je vingers wel uittellen. En toen hij dat wist kon hij beginnen.

Die jongen daarginds, dat ziet hij, is vlug en verdient natuurlijk het meeste geld. Maar bij die hoor je niets anders dan ... roefroef en dan is zo(n) groot plak; zo'n plak is, ziet hij, zeker wel duizendmaal groter dan zo'n klein piezeltje uit die doosjes, gereed. Maar kijk nu eens naar al die andere knapen? Die doen er langer over. Die strijken drie, viermaal over zo'n plak heen en dan is het wellicht nog niet in orde. Dat is tijd verknoeien! Hoeveel verdient hier de vlugste – wil hij weten. Albert. En die is zestien jaar. Jeus is net van school. De anderen kunnen dat niet zo vlug. Maar kunnen die anderen dan niet denken? Hij heeft hier vijf mark loon in de week, dat is dus vijftig cent meer dan in de kammerij. Moeder moet hem eten laten brengen en hij moet met de tram. Dat is in de week? Vijfentachtig cent moet eraf waar je niets aan hebt, doch zal hij nu door het accoord goedmaken. Een klein half onse drop heeft hij al gesnoept en dát goedje smaakt lekker. Als je niet ziek wordt is ook wel iets bijzonders. En in 'n jaar, is dat 'n massa bijverdienste. Zo'n dokter heeft al gauw, als die man veel over de vloer komt, zo'n? ... Já, maar dat gaat niet langer, hij moet aan zijn werk denken.

Drie gulden in de week en een bende lekkers toe! Je gelooft het niet, maar dit is de reine waarheid. Neem er niets van mee of je gaat eruit en dat moet niet. Er zijn er hier al genoeg uitgetrapt. Mij niet gezien! En de lijn trekken moet je hier ook niet doen. Luizakken hebben wij hier niet nodig. Maar die moffen kunnen het! Moet je zien hoe die Albert het doet. Je zou ervan wattertanden. Maar dat is te leren. Die komt minstens aan twaalf mark. Je kunt hier wel negen – mark halen, als je maar schoeft. En hij ziet het, hier krijgt hij gelegenheid om iets te verdienen en te tonen wat hij wil. Tien mark zijn eventjes zes gulden en kan moeder alles voor kopen en is alle ellende weg. Nu draait zijn huishouden weer en kan moeder weer eens hartelijk lachen, dat je nu niet meer van haar ziet. Het is altijd hetzelfde. Narigheid vreet je leven kapot.

Hij weet ook al, dat je hier niet het akkoord kapot moet maken of je werkt je voor de baas te barsten en doen ze niet. Ze draaien er wel zo'n beetje omheen, werken tot het uiterste, maar zorgen ook, dat de baas er geen halve afhalen kan. Er zijn er geweest, die het accoord hebben gebroken en toen ging er weer 'n halve af en konden de anderen schoeften, ploeteren, dat ze zwart

zagen, omdat er ééntje was die het beter kon en geld wilde verdienen. En dat hoort hij van de jongen naast hem. Maar voelt die niet, dat ook hij geld wil verdienen en dat hij zorgen heeft? Die jongens denken alleen maar aan zichzelf. Hebben die dan geen huishouden om voor te zorgen? Zál wel niet of ze zouden hem zo'n onzin niet vertellen. Na 'n half uurtje hoort hij nu:

„Warum willst du so schnell arbeite?“

„Ich“? ... begint hij nu direct maar in het Duits ... „Ich wil geld verdie'ne.“

„Ach so, aber so schnell. Du bist ja erst fünf Minuten hier.“

„Das allemaol goe'd en wel“ ... had hij willen zeggen, maar hij stroopt, nu die mof begint te lachen ... er z'n Duits maar aan en valt er ... „Ich bun hie'r ja nicht um Fliege zu fange, wá?“ Het kietelt hem zelf wel iets vanbinnen, omdat hij voelt, (dat) het er nog lang niet zo rot uitkwam. En dan volgt dat Duitse joch met:

„Aber so schnell?“ ... zegt Willy. 'n Mooie naam trouwens – denkt hij. Doch dat hangt hem de keel uit. Dat geklets van die mof zegt hem geen cent. Hij moet werken. En even later komt er weer:

„Du kannst arbeiten!“ ... De baas staat ineens achter hem of hij had iets anders gezegd. Maar de baas geeft hem iets anders te beluisteren en dat klinkt als koek in z'n oortjes, als hij mag aanvaarden:

„Du kannst geld verdie'ne. Ich meine, und sehe schon, dass geht ja herzlich, mein lieber Junge. Gehe weiter.“

„Jao, baas, van eiges. Ik zal der veur zurge“ geeft hij weg en bedenkt tevens, dat hij dit anders had moeten zeggen. Hij is nu in de wereld. Het plat is goed voor thuis. Hier niet, hij wil niet dat ze om hem lachen. Ook de baas heeft interesse voor zijn taaltje en geeft hem terug:

„Ach so, dass heiszt „von selbst.“ Nicht wahr? Dass ist recht. Gehe weiter, mein lieber Junge.“

Hij kijkt z'n baas na. Het wordt hem nu wel duidelijk, dat het – mein lieber Junge – wel iets van belazederij heeft. Maar dat moet die man zelf weten. Drie horden liggen er al in de kast en kunnen drogen. Straks komt de andere kant en aan het eind van deze dag, moet hij hetgeen hij klaar heeft, afleveren, dat opgeschreven wordt en zaterdags nagerekend en krijgt hij z'n centjes. Willy ziet het, Jeus is vlug. Jeus is erg handig. En hij heeft mogen vaststellen, dat diezelfde Willy geen hersens heeft. Die kan niet denken, of, is ook die jongen net hier?

„Hoe lang bu gij al hie'r, Willy“? vraagt hij.

„Ich? Sechs woche!“

„Zo“, komt er droog uit zijn keel, maar hij denkt: dan bist du 'n suffet! Hij heeft het bekeken, Willy heeft twee linkse handen. En hoe oud is dat leven?

„Ich bin fünfzehn.“

„Ach so. Ich bin gerade van de Schule”, kan hij zeggen en ook dit klinkt niet slecht. Hij leert nu nog Duits ook.

„Du heisst, Jozef, nicht wahr?”

„Jao, maor dat hiét, Jeus!”

Wat klinkt dat Jozef toch raar. Gek is het. Hij heeft in zijn leven nog niet gehoord, dat ze hem Jozef noemden. Het lijkt net artesoep! Maar ja, ook wel iets heiligs, maar daar kun je niet van eten. En dan lust hij die snert niet eens. Willy is 'n mooie naam. Dat had hij voor enige weken terug moeten weten, dan had Casje, Willy geheten en gín Casje. Maar Willy is Duits. En Casje is van hem zélf. Néé, het blijft Casje. Maar weet die waar hij nu is? Lekker, Casje kan hem nu nog meer vertellen, die kan hem natuurlijk niet vinden, hij had z'n adres achter moeten laten. Maar was dat mogelijk?

Hij had het toch met Casje kunnen bepraten. Nu weet die niks van hem af, én, hij heeft voor geklets ook geen tijd. Hij wil van Casje ook geen mof maken. Néé, dat is niks ... maar nu werken. Albert kan het! Hoe heten die andere jongens? Die daar heet Kurt. Kurt? Kurt? Hij bevoelt het woord, maar goed geproefd – wordt dat ganse leven uitgespuwd, dat lijkt nét bagger! Gal is het! Van zo'n naam ga je dood. Néé, daar kun je van griezelen. Goed voor Theet Aanse of voor ... Néé, in hun buurt is niemand onder de jongens, die hij zo'n naampje zou willen geven. Allen verdienen wel iets anders. Geef mij dan maar – Jeus! Kurt? Het is om je gek te lachen. En die daar? Dat is Frans! Frans, niet zo slecht. 'n Mooie naam, maar iedereen heet Frans. En dan die andere? Die heet Ernst! Ernst, das waor, Peter Smadel had ook 'n Ernst. 'n Mooie naam trouwens, héél mooi! De Ernst van Peter kon mooi zingen en was bij vader in het koor, in het kwatet. En die andere nog? De rest kijkt hem doordringend aan en wil hij niets van weten. Dat komt morgen of overmorgen wel. Maar die andere heet: Ludwisch ... Das um te stikke, denkt hij. Wie heet er ... hoe heet dat ook weer? Ludwisch ...! Lüdwich, zegst du? Nein, Jozef ... das heisst – Ludwisch! ... Ach so? ... Wie – unter uns ... und! – Oder ... unter der Brücke! ... Ach so, hij weet het nu, dat heet gans unter die Brücke, maar hij verdomt het om voor die Ludwisch onder 'n brug, want dat is het toch, te kruipen. De rest kan doodvalle! Ludwisch? Nog erger dan kak van 'n varken. Erger nog, doodvallen kunnen jullie. Ik wil – arbeite!

Hij weet het. In het hoofd van Willy zit geen orde. En dat stelt hij vast, doordat Willy hem iets vraagt, wat hij dat leven zo-even reeds heeft verteld. Zei hij zostraks niet:

„Ich bin ja net van die Schule, Willy”, maar dat is het lichaam alweer vergeten. En wanneer er dan weer het „ach so” volgt, kent hij die ganse machine én het innerlijke leven daarin volkomen en ligt ook de persoonlijkheid voor hem te apegapen. Maar eerlijk is eerlijk, die moffen hebben toch wel

heerlijke namen. Heel iets anders dan Klaas en Piet bij hem thuis. Ook al breek je je nek over dat geludwich, er zit toch ook 'n leuk klankje aan vast en dat is het, óf hij gooidde dat leven voor de varkens. Maar mag dat, Jeus? Jozef vinden ze hier schön. Zeg het nog is? Schön, met veel van dat eerste erbij. Dat schschschschön is als balkebrei met krenten! Zo lekker. Já, het blijft nu voortaan Jozef! Hij begint Duits te leren en zegt tegen zichzelf, maar dat Willy hoort:

„Ich bin ja eine mensch, de Hirnen motte en wille nicht arbeite. Wille nich was du willst” ... en vraagt Willy:

„Was ist mit die Hirnen, Jozef?”

„Niks” ... valt er onmiddellijk achterna ... „Ich habe es ja tége mie'n selbst! Verstande?”

Klinkt dat even prachtig? Het is best en hij is het niet kwijt, nooit meer zal hij dit woordje vergeten. Maar verroest gerust, Lumwald. Ik heb het hier duizendmaal beter. En nu ik hier ben, de mensen tot mij praten, ben je toch maar 'n hoepel op! Ik moet voor mijzelf denken. Verder, de horden moeten weg.

Als die zestig horden klaar zijn, denkt hij, heeft hij er zat en dan zal hij de andere kant onder handen nemen. Albert beleeft – roefroef. En dat wil hij zich eigen maken. Ook het opnemen van de horden moet vlugger gebeuren. En het uit de kast pakken en het dragen van de horden. Dat doe je zo. Kijk maar naar Albert, die weet het. Hij moet over de drie gulden heen of hij legt er deze week geld bij en dat moet niet. Elke handeling zal hij opvoeren en vlugger doen. Steeds vlugger. Dat zijn in de week zoveel uurtjes cadeau, maar ook centjes. Echt geld voor eten en drinken, voor leuke dingetjes voor Crisje, Miets en Teun. Het is wel gek, dat hij er nooit Hendrik of Gerrit bij haalt. Maar Hendrikje is er ook bij en dan volgt Gerritje. Maar van die heb je geen plezier. Ach so, aufhören. Da wird ja geflöten! Net als thuis, maar hier klinkt het toch anders, zwaarder en is natuurlijk 'n gans ander kettelhuus! Laten we nu eens even denken. Geld voor de tram is er niet, maar er zijn fietsers zat. En welja, Hendrik van Aalte neemt hem mee terug. Voor Zutphen-Emmerik is hij thuis. Nu krijgt Crisje iets moois te horen. En, Crisje? Is dat wat? Even later krijgt ze nog:

„Wa'k vandaag onder hande had, moe'der, hiet salmejak. Gijj wét wel, dat grei veur de kinkhoes en aij de snot heb, moe'der. Ik kan daor ète zovul ik eiges wil.”

Ze kennen z'n drama en hoe hij z'n plaats in de wereld op eigen kracht heeft veranderd. Crisje zorgt nu, dat hij 's middags z'n etensketeltje heeft, het „hingkeméneke” zoals het heet, met aan de éne kant lekkere stampot, de andere kant pap of iets anders, maar met 'n stuk pepermuntrop als pud-

ding, mens nog aan toe, wat wil je? De dwark leeft niet meer en Reintje heeft zichzelf doodgereden, maar er gaan anderen naar Emmerik die de mannen het eten brengen en dat kost in de week 'n kwartje, maar dat kan er best af. Hij is nu een groot man geworden. Crisje vindt het enorm, hij weet wat hij wil. Zelfs Johan moet toegeven, het was 'n kunststuk. Ook al verdienen ze tezamen tien gulden, het huishouden heeft meer nodig, Crisje komt er niet. De landpacht eist en staat voor haar leven als 'n spook. Tientallen andere dingen zijn broodnodig, maar er is geen geld. Zonder geld is het leven ook geen cent waard en kan ook tante Trui over praten. Waar zullen ze stranden?

Bernard moet voor zichzelf zorgen, die is er nog niet, hij gaat eerst over enkele jaren verdienen. Treurig is het. Straks staat ze voor armenzorg en dat is het ergste wat er is. God bewaar me! Het is elke dag scharrelen. Crisje voelt er niets voor om door de gemeente geholpen te worden. Ze werkt zich liever dood. Wat vlees voor de kinderen kan ze niet kopen. Als Mientje Klarendaal haar zo nu en dan niets gaf, kregen de jongens in geen jaar soep, waar ze toch zo gek op zijn. Mientje stopt haar telkens iets lekkers toe. Ze kennen elkaar al van kind af en Crisje is daar jaren klant. Mientje zei:

„As ter slechte tiede zun, Crisje, moje mekaar helpe.” Maar wie doet dat? Mientje is 'n goed mens. Ze is lief voor Crisje en ze kent Crisje uit haar goeie tijd. De Lange mocht ze heel graag en ze bewonderde telkens de mooie stem van de Lange. Jeus stopt nu drop in het keteltje, dan kunnen zijn kinderen thuis tenminste niet ziek worden. Maar voor dat jatten is Crisje angstig. Veronderstel eens, dat hij eruit vliegt. Wat dan?

Hij haalt zaterdag niet alleen z'n loon van de kammerij, maar hij gaat eroverheen, zelfs de onkosten heeft hij verdiend. En week na week gaat het vlugger. Hij verdient bijna acht mark in de week en is heel wat. Hoe hij 'm dat zo geleverd heeft? Is heel eenvoudig. Hij werkt zich te barsten. Das alles! Waar of niet, vier gulden in de week is enorm voor 'n jongen, die nog geen dertien jaar is. Indien hij nu hoger wil en dat kan, moet hij elke handeling onder handen nemen en uitbalanceren, volkomen berekenen. En dan moeten de allerkleinste handelingen vlugger afgewerkt worden, want daarin zit het 'm! Die Albert is hem nog even voor, doch ook die gaat eraan. De jongens hebben de duivel al in. Het accoord staat te wankelen, maar al die jongens kunnen de „droedels” krijgen.

Op 'n middag wandelt hij heerlijk langs de schone Rijn. Hij ging even door die „Kasstrasse”. Mooi is het leven en zo'n stad is om niet te vergeten. Doch toen slenterde hij langs het grote water, waarvoor hij heilig ontzag heeft. En toen ineens kwamen de moffen op hem af, ze wilden hem afdrogen, hij laat het accoord kelderren. Moet er gevochten worden? Kom gerust, maar met vijf tegen één?

„Du machst das Accoord kaputt. Willst du aufhören? Já, oder nein.”

„Wat wí gij van mie'n? Wat mot ik?” Maar er volgde: néin. En toen wisten het de jongens en viel er 'n pak slaag. Hij rolt over de straat. Maar wat is Onze Lieve Heer toch weer goed. Daar komen z'n eigen 's-Heerenbergse jongens. Ze staan nu vier tegen vijf. Er vallen rake klappen. Bloedneuzen zijn er te zien en blauwe oogjes, wat gescheurde jasjes. En toen stond er 'n Polizei voor z'n neus, die vond het geraus niet goed. De moffen zien eruit als toegetakelde kippen die de ergste snot hebben, ziet hij, en hij in z'n leven nog niet heeft gezien.

„Das ist ja auch gans schön”, roept hij de Duitse helft toe. „Wirklich, es hat mich gefreut.” Hij beleeft ook nog, dat hij al heel wat woordjes heeft geleerd en is toch niet zo gek. In de Duitse bossen willen de moffen het uitvechten, zo tussen Emmerik en 's-Heerenberg, maar ook daarvoor zijn ze niet bang. Kom gerust, dan zul je zien hoe die Hollandse vie'gevréters kunnen ranselen. Kon hij nu die kunstjes maar van Jan Lemmekus, dan had hij ze allemaal voor z'n rekening genomen. Nu niet vergeten, het kan je te pas komen in dit leven. Zo ben je gezond en even later lig je in 'n ziekenhuis. Maar mij niet gezien!

Hij weet het. De rest van deze knapen hebben geen hersens. Voor hem is het geroef, roef, niet uit de buurt. Ze weten nu wat ze aan hem hebben, maar die machientjes lopen achteruit voorwaarts. Zijn machine draait, Casje. Maar José, noch Casje, krijgt hij nu te zien. En dat is ook niet nodig, hij moet werken. Thuis hebben ze honger. Voor hogere gedachten staat hij nu niet meer open. En wat is nu eigenlijk hoog en laag, links en rechts? Er is hier alleen 'n vooruit en niks andes!

Denken, dat beleeft Jeus nu, is 'n prachtige sport. En je kunt er iets door bereiken. Hij kan nu al zeggen: wie niet denkt is 'n suffet en bereikt niets in het leven. Waarom denken de mensen niet beter, niet vlugger, niet in één bepaalde richting? Kijk dan toch naar Jeus van moeder Crisje. Je kunt het van hem leren en dan nog praatjes om 'n stom accoord? Het wordt hier je reinste psychologie, Casje. Socrates en Plato zouden er jaloers op zijn, zo prikkelend is het. Het zijn nét mooie klanken van Bach en je ziet hier ook het penseel van Rembrandt in én, 'n koorddanser z'n gebalanceer, 'n berekeningetje dus, dat geld in het laatje brengt en waarvoor je iets kunt kopen ook, waar het eigenlijk om gaat. Jij, Casje, begrijpt het natuurlijk, want ook dit is scheppen! Jeus haalt eruit wat erin zit. Hij heeft slechts één doel, Crisje en z'n kinderen zullen te eten hebben en de Lange Hendrik kan tevreden zijn. Ook Onze Lieve Heer. En wie hier interesse voor heeft, krijgt schone ogenblikken te beleven en kan er ook iets van leren, zo menselijk is het! Maar het ligt ook zo dicht bij huis. Ja, je gelooft het zeker niet, maar je kunt er nu toch niet onder

vandaan, het lééft in je binnenste. Als je dát 'n pak slaag geeft, heb je het in je eigen handjes. Want die worden erdoor beziel. Die maken nu Rembrandts en die spelen voor Bach, Mozart en Beethoven. Indien je het weten wilt, je kunt er maatschappij door opbouwen en dan heb je het goed in het leven, waar je het eigen plezier van hebt. Zie je het? Het gaat best, het kan niet beter. Die moffen vriendjes zijn fijne kerels, maar voor de rest mogen ze hem nog meer vertellen. Arbeit ist arbeit!

Ook al werkt hij zich het ziekenhuis in, het helpt níét. De boel thuis bezwijkt tóch! Lange, Lange toch, waar zit je nu? Kun jij dan niets voor je Crisje doen? Ben je nu ergens om je violen kapot te spelen! Maar wat zegt nu kunst, als je niet te eten hebt? Wat wil je? Crisje en de jongens verhongeren. De boel loopt hier vast! Heb je dan nog niets te zeggen? Crisje zit met aangebrande peertjes die geen varken lust, doch die staan nu op tafel. Hoor je dit gesmek niet, Lange? Weet je waarlijk niets voor Crisje? Dan weet Trui het wél!

Trui is niet zo gek als zij eruit ziet. Trui heeft kennismemaakt met Otto Wageman, een fijne timmerman, maar eentje, die in zijn soort de hoogte haalt van Gerrit Noesthede, die dingen, stukken hout bebeeldhouwt. Maar Otto doet het anders. Hij maakt van nietige plankjes kastelen. En in die kastelen zitten dan kanariepietjes te zingen. Ongelooflijke mooie dingen zijn het, die op tentoonstellingen prijzen krijgen en geld in het laatje brengen. Otto bleef zitten met drie kinderen en Trui is immers 'n goede moeder? Voelt Tante Trui voor 'n nieuw huwelijk? Trui zit zich nu maar te versaggerijnen. En denk eens aan Crisje? Ik zit zo alleen en Otto heeft nog een broer ook. Is dat niks voor je? Otto is zo kwaad niet. Hij schudt wat met z'n nek, er zit daar 'n zenuw, die onwelwillend is en hem steeds 'n stoot geeft en zie je Otto's nek vliegen. Het lijkt meer op knikkebollen. Iemand die in slaap valt, doch thans 'n ietsje stugger, je zou zeggen iets vregger, brutaler dus, en is het éنية vanbuiten, dat je opvalt. Dat vanbinnen ziet er niet slecht uit. Daarin zit iets kameraadschappelijks én, 'n menselijke stuwning om bezig te zijn en om er iets bij te verdienen en is Otto ook toe in staat, bij hem heb je nooit meer honger! Is dat wat, Tante Trui? Vanzelfsprekend voelt Trui er veel voor, doch er is 'n maar aan verbonden. En die maar heeft niet met Otto te maken, doch met Trui zelf en is nu haar denken. Doch dat wordt haar plan en nu begint er een klein menselijk drama! Kleintjes, natuurlijk, zo op het oog lijkt het 'n niemandal ... maar kijk je achter dit alles, vallen er slachtoffers te betreuren en stroomt er menselijk bloed.

Otto is 'n beste partij, Crisje. En hij heeft nog een broer! Trui vertelt het aan Crisje en drukt zichzelf de hoogte in, maar er is 'n groot vraagteken voor Crisje. Bij Crisje komen zo nu en dan de vrienden van de Lange even naar haar en de jongens kijken. Jan Maandag heeft er alles op gezet om Crisje te

huwen, doch zij voelt niets voor Jan Maandag. Dat is nog já 'n kind. Wat moet Crisje met zo'n man beginnen? En ... Crisje trouwt niet meer. Dat zou já 'n schande betekenen. Néé, God bewaar me, Jan. Je bent 'n ongelooflijk goed mens, maar dat kan toch niet? Dat is het besluit van Crisje. Later, já, hoe zal Crisje dan over Jan Maandag denken, wanneer ze alles weet. Maar welk mens ziet toekomst? Ik had zó moeten handelen. Néé zó en toch weer niet, hoor je dan. Maar als ik zó had gedaan, had ik enorm veel ellende voorkomen en was, hoe bestaat het toch, het leven dragelijk geweest. Maar je doet juist dát wat je niet had moeten doen. Je aanvaardt júíst het armoedigste, het verkeerde. En schone dingen kijk je over het hoofd! Je ziet ze niet, Crisje, ook al sta je voor die zaken, ook al denk je dag en nacht, je doet tóch het verkeerde, iets anders en dát had je juist niet mogen doen. Maar dán heeft het leven je te pakken! Wellicht is het iets anders en mogen wij het, voor dit geval dan, Jan Maandag ... weten. Wellicht leren wij nog iets!

Néé, Crisje voelt niets voor 'n andere man in huis, ook niets voor Jan Maandag, noch voor de broer van Otto. Ze heeft zorgen, zij heeft wel iets anders om aan te denken. Is Trui kinds geworden?

En Trui krijgt te horen:

„Jao, Trui, daar kan'k ínkomme en is veur ow het beste. Veur mie'n is dat jao gans wat andes!” Zó, is dat zo, Crisje. Dacht je dat? Dacht je, dat je van Trui af was? En de goeie Trui reageert nu. Ze begint, om voor haar eigen leven fundamentjes te leggen, die onfeilbaar berekend zullen passen voor het gebouwtje dat zij voor zich ziet, met 'n uurwerkje er bovenop, zodat je altijd kunt zien hoe laat het is. Een zekerheid, 'n belletje ook, dat het eten op tafel staat. En wat zou je denken van 'n nieuw jasje, 'n stel schoentjes, 'n nieuw hoedje en al zo meer, waar ook Trui behoefte aan heeft. En dan? Varkentjes in het kot! Het gepraat met 'n man. Je kunt nu je best doen en hebt iets om je heen om voor te zorgen. Eerlijk is eerlijk, het leven gaat verder en alléén is niks!

„Maor waarom is dat veur mie'n 't beste, Cris? En nie't veur ow eiges?”

Trui speelt hier iets uit. En wat Trui uitspeelt, dat bevindt zich in haar hart, dat leeft daar, dat speelt geen open kaart met Crisje, dat denkt er niet over om de kaarten op tafel te leggen, Trui doet het nu langs 'n afschuwelijke omweg, maar blijft beslist en bewust doorstoten, totdat zij haar plan beleeft en is er geen vuiltje aan dit, haar firmament, haar leventje te zien en krijgt Crisje nog wel te beleven. Nu staat meteen het – léven – vóór Crisje! Het angstige, onbekende leven, het ónmenselijke én het geniepige, het berekende en uitgedachte valse serpent – dat als 'n vergiftig beest is, komt nu op haar leven af en héét – hét leven. Waar ze dag in dag uit mee te maken heeft en bovendien eist van haar om kleur te bekennen! God bewaar me toch. Dat is

tante Trui toch niet? Heeft Trui met dergelijke zaken uit te staan? Het leven is het, maar ook Trui behoort tot het leven en is alleen. Ze heeft voor enkele jaren terug iets gezegd, waar ze nu angstig voor is en nu Crisje moet voorkomen, moet opvangen. Waar 'n huishouden – een moeder met zeven kinderen al niet goed voor is!

Eerst speelt Trui met Crisje. Het is net alsof de zusters weer bij vader en moeder thuis zijn, maar dán wordt Trui 'n gevaarlijke spin die haar web spint, als 'n vergiftige soort wordt ze, spitsvondig zal ze zijn, wanneer het erop aankomt om toe te happen. Crisje ontvangt nu reeds haar eerste knauw, als ze hoort:

„Wí gijj dan nog langer honger liije, Cris? En de jonges dan?”

Crisje reageert, die goeie Trui toch: „Maor wí gijj mie'n dan laote trouwe, Trui? Dan ha'k jao Jan Maondag wel kunnen néme. Maor ik bun nie't zo gek.”

Voor vandaag is het net zat. Trui komt terug en hamert op de ziel en het menselijke verstand van Crisje. En Trui heeft gevaarlijke wapens. Ze houdt haar nu adderachtig voor ogen:

„Wí gijj dan naor armezurg, Cris? Wí gijj met ow jongens verhongere? Gijj bunt jao hadstikke gek. Dit is de kans van ow léve?”

„Máár Trui, dach gijj dan, da'k mie'n Hendrik al was vergéte?” vraagt Crisje.

„En dach gijj, ik mie'n, Gradus? Mok dan verrekke van honger, Cris?” vraagt dan op haar beurt Trui.

„Dat mot gijj eiges wette, Trui. Ook wijj motte ons te baste arbeie. Ik kan ow nie't helpe.”

Crisje denkt er niet aan om de broer van Otto te trouwen. Dat is já schande. Trui moet dat zelf weten. Zij trouwt niet! Hendrik ligt net onder de grond. De mensen zouden er misschien geen schande van spreken, maar het komt niet te pas. Trui denkt er echter anders over, Gradus was een goeie kerel, maar zij voelt er niets voor om voor die gierige boeren te werken, Trui doet het anders. En wat wil 'n vrouw met zeven kinderen beginnen? Eisen stellen? Hendrik, de broer van Otto, is net zo oud als Crisje en ook hij is 'n goed timmerman, verdient goed geld en dan zijn meteen de zorgen weg. Crisje, wat wil je? Trui heeft zeker opdracht van Otto, om alles te doen voor zijn broer. Tenslotte is het wel leuk zo – twee broers en twee zusters tezamen en is Hendrik daarginds weg. Want dat is niks, niks voor 'n man. Een man moet trouwen. En Crisje zal zich eerst wel duizendmaal bedenken, voordat zij er met haar kleine vader van haar kinderen over spreekt. Je zou 'n mens het hart uit z'n ribben halen. Hoe is het mogelijk? Heeft Trui dan geen gevoel en geen hersens meer? Nú, lieve Crisje, komt hetgeen tot je leven, waar

we vroeger reeds aan dachten, soms eventjes aanraakten. De ellende wordt groter en dieper. Je kunt niet voor- noch achteruit. Het leven is het!

Néé, Trui, zij kan de Lange niet vergeten. Maar Trui vecht voor zichzelf. Vreselijk wordt het. Ben je, nú het eropaan komt, zeker van jezelf, Crisje?

JEUS?? JEUS? ... slaap je? Jeus toch! Er dreigt gevaar. Er is iemand die je je machtige liefde wil ontnemen. En dat is tante Trui. Waar jij je te barsten voor werkt, smijt Trui straks voor de varkens, want dat wordt het! Voel je niets van hetgeen Crisje elke dag te verwerken krijgt? Niets, Jeus? Merkwaardig is het! Crisje moet er niet aan denken, maar het is 'n berg waarvoor zij staat, een bende van ellende. Trui kan goed praten en Crisje weet het al, ineens is het tot haar gekomen. Trui sleept haar met zich mee omdat er iets anders is. Crisje staat nu elke dag onder het vuur van Trui. Die loopt haar nu achterna. Iets nieuws is het. Maar weet je echt en zeker, Crisje, waarom Trui dat doet? Waarom doet zij zoveel moeite om jou de broer van Otto te geven? Is 'n vrouw slecht, als 'n vrouw opnieuw trouwt? Néé, Crisje, dat is doodgewoon, maar voor Trui toch iets anders en dat ga je voelen, zul je straks nog beter begrijpen.

Je hebt dán geen zorgen meer, Crisje! Je bént vrij van al je angsten! Er is nu iemand die voor je zorgt! De landpacht kun je betalen, en armenzorg is foetsie, Crisje! Je kunt nu weer ruimer ademen en de jongens hebben alles! Zegt het je nog niets? Is dat nu zó moeilijk Crisje?

Jeus voelt niets van het enorme gevaar dat hem dreigt, niets! Hij kan zich geen andere gedachten permitteren, hij mag niet aan iets anders denken of hij haalt z'n geld niet. Thuis hebben ze alles nodig. En wanneer hij aan iets anders zou denken, dan staat de machine op 'n dood punt. Zijn machine mag alléén voor het werk denken en is te begrijpen, doch hierdoor ontgaat hem het gepraat van Trui en hij had het zeer zeker reeds gevoeld. En wanneer Jeus het zou voelen, dan is het 'n ínstorting tegelijk. Jeus zal dan denken, dat Onze Lieve Heer gek is geworden! En dat bestaat niet! Wie haalt er mensen uit elkaar? Wie wringt zich tussen moeder en kind? Wie wil dít kapotmaken? Want dat gebeurt! Indien Trui verder gaat met haar spel, haar strijd ook, Crisje zal op de duur wel bezwijken. Waar je niet aan denkt, niet in geloven kunt, gebeurt tóch! Wie Jeus er iets van zou vertellen, wordt door hem midden in z'n gezicht uitgelachen. Crisje zou trouwen met 'n andere man? Bestaat niet! Dat kán niet! Dat is ónmogelijk. Dat kan Onze Lieve Heer niet goedvinden. En er is nog altijd een Onze Lieve Heer, die weet wat hij en Crisje willen, voelen, hoe zij elkaar liefhebben, Trui! En dacht jij, dat kapot te kunnen maken, Trui? Dacht jij, dat de Lange dat goedvindt? Dat de Lange jou liet spelen, liet ... ja wat wil je Trui? Als jij dat kunt bereiken, Trui, stort het „Universum” in, maar dat is uitgesloten. Dat zou je wel willen, maar

Onze Lieve Heer is daar de baas, tante Trui!

Ik heb je voor 'n tijd terug gezegd, Crisje, er komt een tijd, dat je voor je leven en zorgen zult moeten vechten, dat je bewijzen moet wat óf je wilt en dan, Crisje – heb je kleur te bekennen. Dat is dan een strijd op leven en dood. Ik werd uitgelachen. Indien ik je er meer van verteld had, maar zo stom ben ik ook niet, ook de Lange niet, en doet géén mens met gevoel, omdat je 'n mens van tevoren niet angstig maakt. Doch die tijd, Crisje, is er nú. Je staat ervoor en je zult straks tot 'n besluit moeten komen. Of je wilt of niet, het leven vraagt het je! Toen Trui, lieve Crisje, haar éérste woordjes sprak, omtrent de broer van Otto en haar eigen huwelijk, is het begonnen. Met Otto is het in je huis gewandeld. En die broer van Otto, Crisje, is nu het been voor de lekkere soep voor de jongens. Maar die soep lust Jeus niet. Hij gooit die lekkere soep voor de varkens. En dat zul je beleven, dat gebeurt, Crisje, als jij thans tot dít besluit komt. Jeus smijt die soep naar het hoofd van tante Trui, ook al barst hij van honger, hij sterft liever dan dit eten te moeten slikken. Hoe de andere jongens erover zullen denken, heeft niets te betekenen, Crisje. Het gaat hier om jou en Jeus én om je Lange!

Crisje, déze strijd is nog heviger dan het verlies van je Lange. Is ónmenselijker dan alles, wat je te dragen kreeg. Deze gaat tot ín je ziel en je zaligheid. En eerst dan ben je in staat om Golgotha te betreden. Já, Crisje, daarheen voert het je! Het voert je tot Onze Lieve Heer. Ook „HIJ” heeft er mee te maken en dan vallen er slachtoffers. Jijzélf, je – Lange én Jeus! Het gaat om je drieën. En dat weet Trui. Doch dat kan haar niet schelen. Zij wil Otto, haar eten en drinken én meer!

Omdat het een strijd is, Crisje, die je met andere gevoelens verbindt, wordt deze tijd zo ellendig. En Trui mist het gevoel om je te kunnen begrijpen. Zij ziet slechts één iets, en dat is ze zelf. De dood van je Lange zegt niets meer, ook je liefde voor je Lange heeft geen betekenis. Alles gaat nu omver en wordt uit je hart gerukt. Je zult bloeden. Je zult kermen, Crisje, maar hoort Trui niets van! Blindelings, máár fel bewust zal zij je leven overwinnen. Ze zal blind zijn voor je liefde – maar bewust én menselijk zeker voor haar eigen toestand. Snap je het, Crisje? Trui smijt straks het bloed van je hart in de straatgoot. Ze geeft het als het moet aan de varkens, als het moet aan 'n schurftige hond ook. Ze snijdt je hart midden door, kijkt nog hoe je leegbloedt en lacht. Ze denkt dat het goed is, het beste is voor je leven en dat van Jeus en de Lange. Zó is Trui nú en had je dit gedacht van je zuster?

Trui ziet alles menselijk, dus doodgewoon stoffelijk. Maar Trui wil voor geen geld alleen in de kerk staan. Daar heeft ze jou voor nodig. Maar Trui heeft ook niet in hemelen geleefd ... die liefde niet gekend. Gradus was 'n goeie man, maar haalde het niet bij de Lange. Trui kent geen liefde. Ook al

bezit ze een menselijke machine, dat ding wordt door Trui anders gevoed. Maar, waar maken we ons toch zo druk over, Crisje. Is er soms 'n besluit gekomen?

Crisje denkt in de richting van Trui, regelrecht, zelfs naar die zaken, waarvoor Jeus terugdeinst en met hemel en aarde te maken hebben. Jeus voelt ook dat niet. Hij gelooft niet, dat Crisje toch tot Trui denkende is. Het is iets, waarin je niet geloven kunt, omdat het leven, dat je liefhebt, je toebehoort, omdat je door dik en dun bent gegaan en door hemelen. Já, het wordt toch weer eenvoudig, want je bezit die zekerheid. Immers, was je niet tezamen in het „Voorhof” van Onze Lieve Heer? Heb je niet tezamen Golgotha beleefd? En wie zou dat uit elkaar willen timmeren? Géén mens is ertoe in staat. Want het éne leven sterft voor het andere. Dit is 'n band op geestelijke afstemming. Niets komt hiertussen. Niets. Gá achter mij Satan!! Maar, en dat ís er nu, wie kent het leven? Wie kan het leven doorgronden en alles van tevoren overzien? Wat leeft er in 'n mens? Waarvoor is het leven op aarde? Dat is het en dit overziet niemand, kent geen mens. Maar het is er nú! Ook Trui heeft nooit voor zichzelf kunnen geloven, dat zij nog eens voor zo'n besluit zou komen te staan. Ook zij had je midden in je gezicht uitgelachen. Maar zo zien we, het leven is vreemd, het leven is onmenselijk stug en hard. Je zou het!

Trui, geloof het, zou nooit die woorden hebben gesproken. Indien zij in dat jaar had geweten, wat het leven haar nog eens zou schenken, nooit zou ze van andere vrouwen hebben gezegd, dat die hun – kont – verkochten door te trouwen, terwijl de mannen eerst kort onder de grond waren gelegd. Dát kwam over de lipjes van Trui! En dát is het ook, waarvoor zij nu staat en naar haar hoofd geslingerd wordt! Zómaar, zonder erbij te denken, zeg je zoiets. Zomaar, ook al heb je er niets mee te maken. Zég je iets hatelijks en denk je niet, dat het leven je nog eens ter verantwoording roept! Althans Trui niet. En dan sta je te apegapen. Dan zeg je: had ik niet moeten zeggen. Ik had van die vrouwen niets moeten zeggen. Waarom bemoei ik mij met roddel, met afbraak? Is die ellende er dan niet? Doen die vrouwen dat, omdat ze 'n man nodig hebben? Néé, het ging ook hen om eten en drinken. Ook daar stond de ellende voor de deur. Hard én verschrikkelijk is 'n mens, wanneer de mens iets van andere mensen zegt en niet denkt aan zichzelf en wellicht komen kan. Hierdoor moet zij nu eerst Crisje overwinnen en zal ze Jeus verpletteren. Begrijp jij het nu Crisje? Is het nu duidelijk, waarom Trui de broer van Otto voor je heeft? Kijk nu eens achter dit alles en je begrijpt, dat je liefde naar het varkenskot verhuizen zal. Indien je bezwijkt, je bent dán een huichelend Crisje. Waarlijk, Jeus kan dan zeggen, je praat met twee monden! Trui zal voorkomen, dat men haar over de straat slingert en is alles.

Trui slaat straks het leven van Jeus aan gruzelementen. Maar dat zegt

niets, Crisje, ook jij gaat eraan. Maar tenslotte moet je zélf weten wat je doet. Niemand kan je raad geven. Je weet het! Jij kunt immers bidden? Zal Onze Lieve Heer je nu niet helpen, Crisje? Is mijnheer pastoor niet in staat om je te dienen? Hij is immers zo'n goede vriend voor je? Maar er is maar één Lange en één Jeus. En wat doet de Lange? Sluit hij nu z'n ogen? De Lange wordt eerst – hadstikke gek en daarna komt er tot hem: Ik weet het niet meer en slaat hij z'n violen kapot, op z'n eigen kop, Crisje. Dacht je soms dat je – Lange jaloers was? Het menselijke wezen dat daar is, kent dit niet meer. Waar nu je Lange is, wil men met dit gevoel niets meer te maken hebben. In het Voorhof van Onze Lieve Heer, wij nemen aan, dat de Lange daar is, hij was een goed mens, wil men met die onzin niets meer te maken hebben of Onze Lieve Heer zou zeggen: „Eruit! Jij hoort hier niet langer.” En dan sta je op straat of buiten het paradijs, Crisje, omdat je daar elkeen en alles moet liefhebben. Maar mijn hemel nog aan toe, Crisje, wat voor problemen zijn het toch!

Jeus gooit er in Emmerik nog 'n schepje op. Hij is in vijf weken al tot tien mark gekomen en het accoord staat op springen. Met Johan heeft hij uitgerekend hoe er nog meer van te maken. Maar Johan kent immers het werk niet en dan kun je ook niet denken, waarna Jeus het maar opgaf en ging alleen verder.

Intussen praat hij met Crisje. Hij vertelt haar, hoe hij die Albert overwinnen zal en hoe hij aan alles denkt, maar hij voelt niets van hetgeen er in Crisje leeft.

Casje en ook andere volgen hem. Ze hebben de interesse voor zijn leven. Ze volgen Jeus van moeder Crisje door dik en dun. Casje is wel zo voorzichtig om zich thans niet aan zijn leven te manifesteren, hij zou de menselijke machine maar storen. Jeus is hevig ingesteld en geconcentreerd, op de zaken voor elke dag, op het eten en drinken.

Maar wat is tante Trui akelig tegen hem. Wat heeft hij tante Trui weer gedaan? Trui, denkt hij, is nooit zichzelf. Vandaag heb je haar en morgen ben je haar weer kwijt. Telkens is tante Trui anders. Op haar kun je niet vertrouwen. Wat heeft ze nu weer tegen hem? Hij voelt, er is iets. Tante Trui doet gek. Wat wil zij van zijn leven hebben? Toen Crisje hem moest antwoorden, omdat hij enkele vragen stelde omtrent Trui, kreeg hij te horen:

„Tante Trui, Jeus, geet misschien weer trouwe?”

Hij schrikt. Maar waarom eigenlijk? Zó, hij dacht al, wat moet die man daar bij Trui in huis. Maar waren Otto en ome Gradus vroeger geen vrienden? Nu begrijpt hij ineens alles. Dacht hij het niet? Het is 'n klap midden in z'n gezicht, want, dit kan wel op je eigen huis overslaan, het is zo dichtbij. Het is afschuwelijk bedrog. Gek is het, waar komt die angst zo ineens van-

daan? Zo-even was hij volkomen rustig en thans leeft er angst in zijn binneste. Angst, om wat? Om Crisje natuurlijk. Om moeder, Tante Trui kan hem nog meer vertellen. Angstig is het! En dan komt er:

„Wat zeg gij mie'n daor, moe'der? Tante Trui geet trouwe? Is zij ome Gradus now al vergète?”

Crisje hoort het al. Mocht ze denken, dat zij er al is, komt ze bedrogen uit. Dit is eigenlijk 'n proefje, Crisje, van de pudding, die je straks te verwerken krijgt. Crisje, nu ben je in staat om je hart te onderzoeken en bovennatuurlijke wetten te raadplegen of je machtige liefde gaat ook in deze pudding en tot de varkens, omdat Trui er niks van lust. Ook de jongens niet. En dan heeft hij iets anders voor Crisje:

„Wat zun minsche toch stakkes, moe'der. Now praote ze tége ow en be-loave ow van alles, dat ze lie'ver zulle stikke as ow te verraoje, maor marge zun ze dat al vergète. En dan kui doodvalle! Dan kui de – pes – krie'ge. Tante Trui is jao nét as de katte en honde doe'n. Maor mie'n Fanny had mie'n dat nie't geflikt. En Mientje van vrouw Ruikes hèt dat ook al met motte make. Maor dat is 'n kat en tante Trui is 'n mensch en is gans wat andes! Mie'n Fanny, moe'der, had zich lie'ver honderduuzed keer te baste laote riije dan mie'n te verraoje, te belazere. Maor tante Trui dut 't!”

Elk woord snijdt door haar ziel. Elk woord dat over z'n lippen komt is 'n pak slaag voor haar leven, mocht zij in staat zijn, zich uit zijn leven te verwijderen. Elk woord is dan 'n slag midden in haar gezicht. Ook in het gelaat van Onze Lieve Heer, want een dergelijke liefde breek je niet, verwaarloos je niet, behuichel je niet of je gaat er zelf aan kapot! Maar wat moet ik doen, Jeus? Wij staan voor 'n groot gat! Maar Jeus is er nog niet, Crisje, hoor maar wat er komt:

„Wil tante Trui mie'n wies make, moe'der, dat zij van den Otto huld? En wí gij dan 'n mensch trouwe, moe'der, waor gij nie't van holde kunt? Das jao duuvels arbeid.” Maar hij had eigenlijk willen zeggen: Kú gij kindere krie'ge van zo'n man? Maar hij slikt nú nog die woorden terug. Door 'n man die je niets zegt? Kun jij je als vrouw, want Jeus denkt hierover na, hij kent het leven van man en vrouw best, hij heeft ervoor gevochten, aan 'n man geven, openstellen voor zo'n leven en dat leven alles schenken wat je aan gevoel en liefde in je hebt? En dat wordt het, Crisje. En ís het nu! Je had hem nooit moeten vertellen hoe – lief de Lange voor je was. Je had hem nooit mogen laten zien, hoeveel je van je Lange hield, want hij heeft die machtige liefde in zich opgezogen en vecht er thans voor om het aan jezelf te schenken! En wil je nu zeggen, zou je nu willen, dat deze liefde er niet was? Dat 'n kind hadstikke gek doet? Zo verpesten de ouden de kinderen, Crisje. En dan zet men zo'n liefde voor 'n schavot en wandelen de ouden er langs. Ze zien het

alléén maar. Ze willen er niet meer van weten, maar nu dát jonge leven? Oei, Crisje, het wordt menens! Je hebt die liefde gehad! Die je nu krijgt, indien je het hoogste hebt beleefd, Crisje, dat bedoelt Jeus toch, is nu maar namaak, is 'n armoedig schaduwbeeld van het echte. Hadstikke donker wordt het thans voor je leven. En daar vecht Jeus voor. Hij werkt zich te barsten om jóú die liefde te geven. Hij weet het immers, hoe vader voor je was?

Is er nog iets? Já, luister maar, Crisje, en je weet het voorlopig: „Wil tante Trui dat kunne vuule, moe'der? En kú gijj goe'd vinde, moe'der, dat in ons huus vréemde kééls komme te zitte, waor mie'n vader hèt gezète? As ter één in ons huus kump, moe'der, dan stéék ik dèn met 'n mes in zie'n ribbe. En vader wèt 't. Ik doe't dat ook! Ik hèt veur ow allemaol op te passe!” En alsof dit nog niet genoeg is, voegt hij haar nog toe:

„Mie'n God, moe'der, wat bun ik gelukkig, dat gijj nie't bunt as tante Trui. Wat motte wijj ow toch dankbaar zun, moe'der. En wat kan vader blij zun met ow. Wat zal vader veur ow op zie'n vioole spulle én zinge, moe'der. Tante Trui hèt jao gin verstand meer. Tante Trui hèt gin verstand van ons, moe'der. Vader zol der wel wat andes laote zie'n. Vader smee't ze de deur uut! Vader zol zegge: Trui, maak daij weg komp, onder mie'n oge vandaan. En hèt ome Gradus dan niks meer te zegge, moe'der? Is tante Trui dèn goeie ome Gradus al hadstikke vergète? Dèn dreit' zich jao in zie'n graf um, moe'der, as dèn wèt, dat Tante Trui? ...” Ook nu houdt hij zich in, maar wanneer hij had gezegd wat er op z'n lippen kwam, geloof het, was Crisje opgesprongen en kreeg hij ervanlangs. Maar ook dit, het komt toch, zal Crisje nog wel horen. Dat tante Trui der – kont – verkoopt, kwam er omhoog. Mijn hemel nog aan toe, Jeus, is dat zo? Maar waarom zegt moeder nu niets? Zijn deze woorden dan niet menselijk doordacht? Heeft moeder hierop niets te zeggen? Hij krijgt altijd haar antwoord te horen. Ze bepraten altijd alles tezamen. Is dit soms niet te begrijpen? Heeft moeder hem niet begrepen? Vindt zij soms goed, dat tante Trui trouwt? Moeder, die heel anders is, zegt nu niets? Het duurt te lang voor hem en hij vraagt al:

„Hèt moe'der mie'n nie't begrépe? Hèt gijj wel geheurd, moe'der, wa'k daor nét gezeid héb?” En dan krijgt hij, maar is zo droog als ouwe koek voor zijn leven:

„Van eiges, Jeus.”

Zó, is dat alles? En even later komt er nog: „Kie'k is, Jeus ... ow tante Trui is zo alleen en zijj hèt jao gin éte meer. Daor mot wat gebeure” ... is het woordje, waardoor Crisje de machtige fundamenten thans voor zichzelf en Jeus begint te slopen! Zij gaat nu van hem áf denken en niet meer omhoog of naar de liefde, Crisje begint aan het – links, rechts, vooruit en achteruit, lang en breed, ook te denken en gaat tevens dóór het graf van de Lange. Ze kijkt

nog even hoe de Lange erbij ligt, doch gaat verder. Hoe Jeus ook schreeuwt, het helpt hem niets. Crisje stapt nu op de kist van de Lange en trekt hem met zich mee. Dacht je dat, Crisje? Dacht je, dat je Jeus óver de kist van de Lange, zijn vader, kon sleuren, om je doel te bereiken? Dat willen we dan wel eens zien. Miljoenen mensen, tussen hemel en aarde, zijn benieuwd of je dat voor elkaar krijgt. Wij praten nog niet van huichelen, noch over – liefde verkopen en versjacheren, maar ook dat komt nog, Crisje. Nu ben je bezig om van hem wég te denken, van zijn leven wég, is het niet waar? En dacht je, Crisje, dat Jeus gek was? Wat hij zo-even terugslakte, krijg je nu te horen. Jeus geeft haar nu: ... alsof de duivel hem achter z'n vossen zit:

„Wil tante Trui dan der kont verkoope, moe'der, um aan ète te komme? Zij mot zich te baste warke, maor daor is ze te lui veur.”

En nu is Crisje ineens wakker en uit haar gedachtenwereld getimmerd, als ze heeft te zeggen:

„Verdikke nog aan toe, wie hèt ow dat geleerd? Wí gij wel is gauw ow mond spuule? Buje gek geworre, Jeus? Waor hèt gij dat geleerd?”

Hij geeft haar z'n spijt en zegt: „Ik hèt ter spiet van, moe'der”, maar geeft haar tevens te weten: „Maor he'k dan gin gelie'k, moe'der?”

Crisje moet denken. En, ze weet het. Ze moet biechten ook. Jeus gaat weg. Doch hij voelt het, tante Trui moet hem niet. Zij heeft iets tegen hem, maar waarom niet tegen Johan en Bernard? Wat heeft hij haar gedaan? Niks! Niks en toch is tante Trui zo kwaad op hem.

Trui weet het ook! Jeus is het. Eerst moet die aap kapot en dan kan zij Crisje omverhalen, die harten moeten van elkaar worden getrokken en dan kan ze trouwen, staat zij niet voor lelijk, niet voor schandaal. Crisje moet met haar mee tezamen trouwen. Zij met Otto en Crisje met Hendrik en hebben de mensen over haar niks te zeggen, want Crisje mag alles doen. Ze weet het beslist, dit is alles. Jeus staat tussen haar in en dat jong moet weg! Jeus is haar vijand geworden. Het is 'n struikelblok, Trui, van bovennatuurlijke aard. Weet je dat niet? Jij staat niet alleen tegenover Jeus, maar tegenover God, Christus, en het „Voorhof” van Onze Lieve Heer en miljoenen andere heilige zaken, die je moet overwinnen. Waar of niet, Trui? En zál je dat alles overwinnen Trui? Miljoenen mensen volgen je nu. Ze willen alles hiervan weten, omdat het, wat er hier gebeurt ónmenselijk is, én, dat is dan het allerlaatste, Onze Lieve Heer voor gestorven is. Het is daarom, dat ook de „Engelen” naar je kijken, van nu af aan zúllen én moeten volgen, want het gaat om hun heiligheid! En omdat Trui in géén geval voor schandaal in de kerk wil staan, zet zij haar strijd voort, zij hamert en beitelt op geheiligde fundamenten, op die van Crisje, de Lange en Jeus, maar ook op die van élk ander kind van God dat openstaat en gereed is om 'n dergelijk gevecht te leveren. Voor het

kind dat het kwade, bewust slechte op aarde zoekt, heeft dit alles niets te betekenen en is – gans wat andes!

Het gaat ook om het verloren been van Bennad. Om die liefde althans, om de andere kinderen ook, maar dat kan Trui niks schelen. En nu komt er van Trui:

„Heb ik ow nie't gezeid, Cris, dat gij te gek was met de jonges? Now krie'ge ze al praatjes. Waor of nie't" ... zo zet Trui haar strijd voort. Steen ná steen moet nu bewust worden verwijderd van dit machtige gebouw, van Crisje, de Lange en Jeus, dat 'n Tempel is, waarin Onze Lieve Heer woont, maar ook dat kan haar niet schelen! Die fundamenten moeten kapot! Bewust is zij aan de afbraak begonnen. Jeus en z'n Fanny, dat kinderachtige gedoe, mensen die in het graf liggen en al zo meer, gaan nu overboord! Dood is dood voor Trui. Ome Gradus kan haar nog meer vertellen, die ligt daarginds. Maar dát hoort Crisje niet. Integendeel, Crisje hoort: Maor ik mie'n Gradus dan, Cris? En nu kunnen de engelen het gehuichel al beleven van mensen, die reine liefde belazeren, mismaken, bezoedelen en heeft niets meer met eten, noch drinken uit te staan! Het gaat thans om het állerhoogste, waarvoor „Christus" gestorven is, Trui. Zegt je dat ook geen cent meer? Dan hoef je straks ook niet te biechten. De engelen trappen je daar uit. Dat moesten ze tenminste doen, want wij weten immers, engelen denken ook daar alweer anders over. Trui zet dit ongelukkige gevecht voort. Je ziet niets anders. Ze heeft maar één doel, voor haar is er geen links, noch rechts te zien, geen hoog, noch laag, van graven en gekiste mensen heeft zij nu geen verstand, wil Trui niets van weten, ook de heilige kerk kan haar gestolen worden, die mijnheer pastoor is toch maar 'n suffet!

Maar de woorden van haar: díe heeft haar kont verkocht, wil je zeggen, dat dit liefde is? Die woorden bezielen haar nu, of ze zou onder dit gevecht bezwijken. Ze was dan niet in staat om Crisje en Jeus uit elkaar te timmeren. En dan deed Trui het anders, doodgewoon is alles-nú, Trui trouwde en daarmee basta. Afgelopen is het. Het is menselijk en is hier de énige waarheid ook. Doch omdat 'n mens zich niet wil laten zien, omdat 'n mens z'n fouten niet wil aanvaarden, z'n woorden niet terugtrekken zál – gebeurt dit ónmenselijke en moet Jeus van moeder Crisje kapot!

Heeft zo'n snotneus al iets te vertellen, Cris? Wat heeft zo'n aap met je leven uit te staan, Cris? Sla er toch op, Cris! Heb ik het je niet áltijd gezegd? En hier zijn géén groeten van Onze Lieve Heer bij voor Crisje, noch voor Jeus. Waar deze woorden vandaan komen – ze zijn écht menselijk bedacht en doorvoeld ook, ze komen vanuit Trui's bewustzijn en dat staat open voor eten en drinken, voor niets anders.

Je bent oud en wijs genoeg om zélf te handelen, Cris. Moet je honger

lijden? Van honger omkomen? Trek je van zo'n snotkuiken niks aan, Cris. Als ik kinderen had, wist ik het wel. Sla eróp, Cris! Bij mij hadden ze niets te zeggen. Ik zou ze! Hendrik is 'n goeie man! En je hebt géén honger, honger, honger meer, Cris. En de kinderen zijn verzorgd, Cris. En de landpacht wordt betaald, Cris!

Crisje weet het nu. Trui praat door berekening, en toch? Trui doet dat allemaal, omdat ze boter op het hoofd heeft, en toch? Trui heeft iets van de vrouwen gezegd – en toch? Trui heeft ze iets naar het hoofd geslingerd, en toch? Gans verschrikkelijk is het, en toch? Crisje, wat doe je? Waar Trui niet aan denkt, is voor Crisje het verschrikkelijke, maar dat is voor Trui geen nieuws. Als je trouwt, hoort dat erbij, maar is voor Crisje nú iets afgrijselijks. Jeus heeft gelijk, dát is het! Zij moet er niet aan denken – maar dat hoort erbij! Toen Trui dat zei, had zij haar Gradus nog. Nu is Gradus weg en staat zij voor die woorden, doch Crisje voor heel iets anders. Dít, wat Jeus zei en dat is já gans verschrikkelijk. Je bent er zelf bij. De deuren van je Tempel móéten geopend worden. En nu komt het! Wat je in reine liefde hebt beleefd en kon aanvaarden, stuift thans die zaal binnen en zet daarin, wat in en dóór liefde een plaats kreeg, alles op stelten, smijt wellicht daarin alles door elkaar, maar daarin leefde haar Lange, haar ziel én zaligheid. Is dát nu voor 'n ander? Is dát voor 'n ander mens? Is dat géén cent waard? Moet je dat zomaar in handen leggen van 'n mens die je niet kent? Maar mijn God – brandstapel ons allemaal toch. Dit is ontzagwekkend en begrijpt Jeus best, daarvoor, Crisje, zet hij zijn leven in en werkt hij zich te barsten, omdat hij voelt, bewust kent ook, dat die Tempel door het slijk wordt gesleurd, niet voor 'n ander kán zijn, dat hoort zijn vader toe!

Een mens praat over zaken die hij niet kent, niet aan denkt, niet van weten wil. Een mens praat en roddelt over mensen en denkt, dat kan mij niet gebeuren. Maar inééns sta je voor jezelf en je geroddel en moet je voor het leven bewijzen, wie je nu bent. Ook voor Onze Lieve Heer. Maar wat is dat, in vergelijking met hetgeen Crisje voor zich ziet, hetgeen zij, haar Lange en Jeus mochten opbouwen? Je zou ervan gruwen! Angst komt er in je en je weet het vooruit, je bloedt léég – óf je moet bewijzen wat je kunt.

De mens vertikt het om goed over z'n medemens te denken. Hij vertikt het! Maar eens kan er iets gebeuren. En dan sta je voor jezelf én dat geroddel. Wat zei je? Wat je toen hebt gezegd, ook al beloofde je die ander koeien met gouden horens, is nu liefdeloosheid. Afbraak is het, huichelarij! Waarom slaat 'n mens, 'n ander, de moeizaam verdiende kroon van z'n hoofd? Zomaar, omdat je daar trek in hebt en er behagen voor voelt? Waarom houden de mensen meer van het verkeerde dan van het goede? Waarom voelen ze meer voor geroddel, afbraak en vernietiging, bezoedeling en mismaking van 'n

mens, dan voor liefde, opbouw, geluk en vrede, lieflijkheid en rechtvaardigheid? Een probleem is het! Waarom moeten de mensen eerst kapot geslagen worden, om te kunnen beseffen hoe kostbaar 'n mens is? Waarom zet men niet alles in voor het vooruitstrevende gevoelsleven, voor menselijke evolutie, dan voor algehele verdierlijking? Ze hebben Onze Lieve Heer ervoor aan het kruis geslagen, voelt en weet Crisje. Maar dat andere, já, dat is er ook en dat is het, waarvoor zij staat en bewijzen moet, wat of zij wil! De duivel in de mens zegeviert nu nog over alles. En wat wil Onze Lieve Heer nu beginnen? Wat doe je nog langer in de kerk, Trui?

Crisje, nu heeft Trui je nodig. Jij bent niet aan te vallen, Crisje. Ze zouden Onze Lieve Heer mismaken en dat kunnen ze niet, durven die vrouwen niet eens! Maar Trui staat nu al in haar nakende-ikje! En de engelen zien, hoe onverschillig zij deze problemen gaat behandelen. Maar een vrouw is 'n vrouw en met 'n menselijke machine doe je alles, als je zo'n ding wilt bezitten, als man, ook als vrouw, omdat je het kameraadschappelijke verlangt. Meer is er nu niet nodig. Het eten en drinken volgt vanzelfsprekend ook en is erbij en zorgt de man voor.

Of je trouwerij noodzakelijk is, Crisje, daar zullen wij het niet over hebben. Of dat kan en mogelijk is, heeft nu nog niets te betekenen, heeft hier niets mee uit te staan, het gaat ons nu, aan te tonen en voorál, om voor het eigen leven de eigenlijke wetten te zien, waarvoor toch „Golgotha” een naam kreeg. Want daar is het gebeurd. Straks staan wij toch voor het huishouden en moet er beslist worden, kapot óf verder. Het is de mens die praat, over het verkopen van zichzelf, nietwaar, Crisje? En het leven van elke dag is er vol van. De groten vertellen het aan de kleintjes, de ouders aan de kinderen. Maar een kind, Crisje, dat ogen in z'n kop heeft, kijkt er al doorheen en komt nu tot een eigen besluit.

Dit nu, Crisje, is voor álle mensen! Hier, in het dorp lijkt dat verschrikkelijk. Maar in de stad is het weer doodeenvoudig. Hier kent je iedereen, daar niet! En dat is nu het verschil. Maar niet voor de engelen, niet voor Onze Lieve Heer. Nogmaals, de stad vindt die zaken eenvoudig én menselijk of het leven stond stil. Dat moet elkeen voor zichzelf weten, gaat niemand iets aan. Indien er geen gestolen goed bij is. Dat wil zeggen, Crisje, als de vrouw, de man niet jat van die andere moeder met kinderen. Want nu wordt het 'n rotzaakje en heb je 'n advocaat voor nodig. Maar voor Onze Lieve Heer als rechter, ben je nog niet gelukkig! Voel je, Crisje, wat ik bedoel? En toch, geloof me, ook daar leven vrouwen, die precies hetzelfde voelen als jij nu voelt en volgt, ook zij hebben hun Tempels opgebouwd en ook zij bezitten hun kamers waarin alléén die éne man of die éne vrouw leeft en voor 'n ander mens, ook al is dat leven erg lief, gesloten blijft, omdat die ziel niet te beleven

is. En dat is het, Crisje. Dit is voor elkeen precies hetzelfde, maar heeft nu voor Trui geen betekenis.

En is nu het trouwen zo slecht? Immers néén, dat is het niet! Wie het anders ziet, Crisje; al die mensen beleven het als Trui het nu voelt en wil hebben. Maar er is nog een andere rest en die is als jij het zélf voelt. Ook die vrouwen en mannen, de vrouwen het meest, omdat 'n moeder álles van haar ziel en zaligheid in te zetten heeft, worden geslagen en getrapt, mishandeld ook. Voor die mensen stroomde er bloed en hebben ze het hart van uiteen gerukt, omdat het andere er niet was en zij niet uit liefde waren getrouwd, doch om de centjes, om veel en veel meer, wat maar stof is! Já, Crisje, in de stad verkopen de mensen zich voor geld en dat moeten ze zelf weten. Wist je niet, Crisje, dat er vrouwen leven, die zich versloeren en verhoeren? Dat weet je, dat weet elk mens boven de twintig. Natuurlijk, zo is het, maar wat zegt het ons? Niks, het gaat ons om heel iets anders. Geloof me, Crisje, in de stad gaat het om 'n mooi jurkje, om 'n paar schoentjes, 'n bios al, om 'n auto ook, natuurlijk om alles, wat het leven je kan bieden, en dat alles is eten en drinken en 'n prettige stal, 'n kameraad ook, voor kunst, letteren, voor de gekste dingen en zaken, Crisje, verkopen zich de vrouwen. Omdat 'n man zich niet verkopen kan, hij staat naast het leven, dat is dus niet zo erg. Mannen hebben voor de Goddelijke ruimte van Onze Lieve Heer eigenlijk, voor deze zaken dus, geen houvast, zij lopen naast de schepping ook al geloven zij dat niet. Hun dikdoenerij ken je, die muiltjes krijgen echter betekenis en nu kan zo'n man kopen wat hij zélf wil. Niemand die het ziet, géén mens stoot er zich aan. Het leven is in de stad zo, Crisje. Je maakt ervan wat je ervan maken kunt, maar is voor de moeder het verkopen van zichzelf. Versta mij goed, alléén gezien vanuit de wereld van Trui!

Maar dat is nu voor jezelf de strijd op leven en dood. Indien je echter álles van jezelf én van de Lange begraven kunt, zoudt kunnen afsluiten, je zo sterk bent, zo machtig groot, dat je in staat bent om 'n ander die prachtige – kamer – die van jou en de Lange is te tonen en tóch het gevoel te bezitten, de overheersende macht als het ware, waardoor jij je zélf blijft en het niet meer dan 'n ontvangst betekent, dán, Crisje, overwin je ook die gevoelens en blijf je meesteres over je persoonlijkheid, ook al komt er 'n ander bezwijken. Dan nog blijft je ziel en zaligheid ónaangetast. Géén mens, Crisje, is in staat om naar je eigen muren te kijken, wat er al zo hangt, dat is en blijft het bezit van jou en je grote Lange! En toch, Crisje, is er nog iets anders voor de moeder in deze wereld.

Já, Crisje, dit gaat zelfs verder, dan (wat) de moeder als vrouw voordien heeft gekend. En thans hoor je: Dit, wat ik nu beleef, heeft mij mijn Gerrit nooit kunnen geven. En is het niet de moeite waard om hierover na te den-

ken? Ook nu hebben deze mensen verbinding met Onze Lieve Heer, omdat zij 'n liefde beleven, die boven elke afbraak en andere menselijke nietigheden uitkijkt. Maar waar het ons om gaat, Crisje, is, de mens verkoopt zich niet als hij voor het andere leven wat liefde voelt. Dit is het geroddel van de straat en heb jij niets mee te maken, ook Trui niet, maar zij is er zelf mee begonnen. Jij denkt, ik ga eronderdoor, Trui niet, omdat Trui die machtige liefde ook niet bezit. Maar jij, Crisje, moet nu aan je eigen strijd, ten opzichte van het bovennatuurlijke én het alledaagse beginnen. Maar heeft Jeus eventjes gelijk? Dit had je niet van hem gedacht, maar het is er. Vraag je nu nog, Crisje, waar hij dat heeft geleerd? De straatgoten van de stad én in het dorp, moeder Crisje, zijn erdoor verstopt. Karrenvrachten drek kun je wegscheppen en dan ben je er nog niet. De draaiers op de borstelfabriek, Crisje, maken rommel door hun krullen, maar die kon Jeus nog opruimen en orde in scheppen, dit echter is niet op te ruimen, Crisje, en wil je van stank spreken, dit stinkt erger nog dan 'n rottend lijk, zo'n vuile boel is het!

Volg Trui nu in haar denken. Trui bekijkt het voor zichzelf en ze zegt: Ik sta er nog best op! En is dat niet waar? Het machientje van Trui heeft nog niets meegemaakt. Ook al is het innerlijke hoekig en soms doofstom, de menselijke machine draait en staat open voor wat geluk. En wie dat van haar hebben wil, kan voor eten en drinken zorgen. Trui verbindt haar innerlijke gevoelens niet, door hiervoor alles te geven, zij heeft van dit álles nog geen verstand. En indien Otto er verstand van had, rende hij hard weg, maar ook hij heeft die inspiraties niet van je Lange. Hemeltje nog aan toe, Crisje, wat kan Trui het schelen of er 'n paradijs is. Heeft zij dit geluk gekend? Je kunt er thans over nadenken. Dit is het! Het leeft in je en het wordt 'n strijd op leven en dood. Velen zullen je volgen, omdat dit iets is, dat héél deze mensheid beleven wil, maar ook de engelen van weten en zij zijn het, die er Onze Lieve Heer alles van vertellen. Ook dit schip, Crisje, met het andere, dat je schuitje te dragen krijgt, moet ergens stranden. Of, jij zelf bent het, die overwint! Thans moet je stuurmanskunst bezitten. Doch je bent sterk. Je hebt vertrouwen ook en 'n machtig geloof voor het goede in de mens, voor Onze Lieve Heer. Ik ben niet bezorgd, Crisje. Wellicht krijg je ook nú antwoord! En wat had Jeus moeten zeggen tegen tante Trui?

„O, onze lie'Ve tante Trui, wat motte wíj ow toch danke? Wat motte wíj ow danke um dat gíj ons zo uut mekaar hebt getimmerd? Wíj danke ow, tante Trui, dat gíj deze liefde veur de varkes hèt gesmette.” ... Had Jeus deze woorden moeten spreken? Want Trui smíjt deze liefde voor de varkens, Crisje, dat zul je spoedig weten en eerst dan moet je handelen. De hengelstok van je schip staat nu te beven en nu moet je handelen. Trui gaat met Crisje naar het land en helpt haar. Wat nog nooit is gebeurd, dat doet Trui nu!

Trui helpt Crisje, jazeker, maar van de wal in de sloot. Zij trapt Crisje in 'n stinkerige modder. Vliegt Crisje er halsoverkop in? Dat zou Trui wel willen. Crisje is niet gek. Maar waar is nu de Lange? Heb je dan niets te zeggen, Lange Hendrik? Ben je waar je nu bent, suffig geworden? Kun je van daaruit werkelijk niets doen? Trui gaat verder, Lange. Luister, wat ze zegt:

„Gijj mot jao ow hande dich knie'pe, Cris. Ik zég ow, 't is 'n schande hoe de jonges motte warke. En denk is nao, Cris. Wie wil der now met 'n vrouw trouwe met zeuve kinderen? Hendrik van Otto dut 't! En Otto zeid eiges, Hendrik is 'n goeie kéél. Wel wat schuchter, maor wiij, Cris, kunne jao nie't zuuke.”

Crisje luistert, doch het slaat haar hart. Zij staat voor haar zuster en kan thans já en amen zeggen. Trui heeft gelijk. De zorgen stijgen onrustbarend. De ellende is tot de lippen gekomen. De narigheden drukken haar keel dicht. Zij kan er niet meer van slapen. En al werkt ze zich dood, het helpt niet, het is en blijft te weinig.

Trui ondermijnt nu de levensbron van Crisje. Ze heeft beet, de machtige fundamente van de Lange, Crisje en Jeus, gaan 'n maatschappelijke sloot in. Het is erger nog dan 'n beet van 'n vergiftig insect, dat is te verhelpen en te genezen, maar dit niet. Dit is erger dan de vreselijkste ziekte, een geestelijk dier is het en dat dier vreet niet aan je hart, maar aan je ziel en zaligheid! En dat is érg! Het is net als – kanker – in je lijf, je moet kapot! En Trui weet precies welke fundamente er het eerst aan moeten gaan. Ze begint met er kruimeltjes af te bijten, doch dat zijn straks stukken en brokken. Zij ziet het, ze weet waar ze beginnen moet. Trui daalt af tot het hart van Crisje en ram-melt daar de boel door elkaar. Jeus staat daar als 'n pilaar, en ook dat ding moet kapot. Zij zal dat ding de ogen uitsteken, zodat het niks ziet. Eerst dan kan zij werken en loopt dat kreng haar niet voor de voeten. Crisje dacht niet, dat haar zuster zo scherp kon denken, nu weet ze het! Nu Crisje hoort, dat Trui goed kan denken is Trui reeds over de helft van dit riviertje gekomen. Aan menselijk gekreun heeft Trui niks. En wanneer zij de liefde erbij haalt, staat Crisje te knikkebollen. Ze raakt nu haar evenwicht kwijt en gaat die grote sloot in, kopje onder Crisje?

Trui praat meer dan ze werkt. Ze staat voor Crisje en spreekt als Brugman. Ze heeft iets van 'n wijsgeer en ze weet het hart van haar zuster te bereiken.

„'t Is waor, Cris” ... komt er ... „het zun de jonges! Maor jonges motte zich aanpasse. 't Is waor, Cris, ik wèt 't wel, gijj en Jeus” ... nu gaat Crisje voor de bijl ... „zun té dich in mekaar gewasse. Ik kan mie'n dat indenke, Cris. Ik hèt wel is andes gepraot, maor 'n misch kan lére. Dat mot ik jao eiges toe géve, Cris.”

Rustigjes aan en dan verder, sloopt Trui de liefde van Crisje en Jeus! Lang-

zaam maar zeker, doch bewuster dan gister, fietst Trui op haar doel af. Trui brandt haar vergif in Crisje. En dan valt er 'n masker voor de voeten van Crisje, zo vreselijk en gemeen, dat zij er onwel van wordt, als Trui haar geeft:

„Gij, Cris, hèt jao 'n liefde gekrége, as gin minsch van deze wérelde kan vule.”

En nu, wat er thans komt, Crisje, draait je hart van om en kan 'n genadeslag betekenen. Luister maar: ... „Wí gij dan ow Jeus laote verrekke, Cris?”

Crisje schrikt. Néé, dat mag niet, Trui heeft gelijk, maar Trui heeft nog meer.

„Wí gij, Cris, éte van de jonges? Kú gij goe'd vinde as moe'der, dat Jeus zich dood arbeitd veur ow? Wí gij toe blie've kie'ke, Cris?” ... gaat Trui nu verder en vermoordt nu 'n levend hart ... „Dat dèn zich kapot arbeit? Mie'n God, Cris, hoe kú gij dat goe'd vinde? Waor is ow verstand gebléve, Cris? Kú gij dan nie't meer denke? Wèt gij dan nie't, Cris, dat gij lééf deur 't bloe'd van ow kindere? En mag dat, Cris? Kan Onze Lieve Heer dat goe'd vinde? Dat zun jao biech-zonde, Cris?! En wat zol ow Hendrik ter van zegge? Kú gij dat verantwoorde, Cris?”

De lading is eruit. Crisje ligt te apegapen, haar hart schokt, de lippen trillen al, de bloedsomloop versnelt, ze valt bijna flauw, maar beheerst zich toch. Raak is het, Trui! Prachtig werk is het. Je haalt het. Ik moet zeggen, jij weet 'n mens te raken. Jij weet, waar je zuster het meest over tobt – jij hebt goed nagedacht, Trui, maar is dat de bedoeling? Kinderen werken zich te barsten voor de moeder. Trui, dat is zo oud als de wereld is, maar wat doe jij nu tussen deze liefde? Waarom ga je toch niet met Otto trouwen en laat je Crisje en Jeus met rust? In jou zit 'n duivel, Trui, 'n vuile lamzak, 'n vuile ploert is het! Dit is gadverdikke heel erg, Trui. Indien de wereld dit van je wist, dan ging je op 'n brandstapel. En je verdient het, Trui! Dit is zoiets gemeens, zoiets vuils, dat je er geen woorden voor kunt vinden om je griezellige karakter uit te beelden. Jij gaat nu over lijken, Trui!

En zegevierend kijkt Trui neer op haar zuster. Crisje voelt zich lamgeslagen! En Trui schiet nu met scherp, géén menselijk hart kan zich hiertegen beschermen. Kijk hier nu eens doorheen, Crisje. Jij gelooft elk mens, en je gelooft nu niet, dat 'n mens zo smerig kan denken, zo gemeen is. Trui heeft gelijk, is het niet? Onze Lieve Heer kan niet goedvinden, dat jij je kinderen uitzuigt? Dat jij misbruik maakt van je jongens? Trui plaatst zich tussen jouw Hendrik, je Jeus, en bereikte nu wat ze wil bereiken. Trui gaat verder:

„Wát hèt gij 't goe'd gehad, Cris. Ik kan mie'n indenke wat gij vuult. Ik heb Hendrik ook gekend en Hendrik zol” ... nu komt er weer zo'n stoot ... zo'n uitgerekende ontploffing, het is 'n pijn met vergif voor het hart van Crisje ... „Jeus nie't kapot laote gaon. Dèn had nie't goe'd gevonde, dat dèn

zich zo afbeulde. Ook al zol dèn der alles uut hale wat ter in zit, Cris, dát had ow Hendrik nie't goe'd gevonde, waor of nie't." Nu reageert Crisje direct als er komt:

„O, néé, Trui, das waor! Dat had Hendrik nooit gedaon. Dèn warkte zich eiges jao te baste.”

Crisje geeft zich nog niet over, maar Trui heeft gelijk. Trui gaat verder, maar er is er ook een in Emmerik die verdergaat en die werkt zichzelf voor Crisje en z'n jongens te barsten en doet dat uit reine, ónbaatzuchtige liefde! Met 'n plichtsbefes dat universeel is! Daarvoor werkt Jeus zich dood, het gaat om zijn moeder, zijn vader, zijn kinderen, het huishouden van de Lange! En hij weet niet, dat thuis zijn liefde vergiftigd wordt, waarvoor hij wil sterven, ál z'n bloed wil geven, omdat dít geluk is, álles is, waarvoor je leeft en voor Onze Lieve Heer doet! Hij weet niet, dat zijn liefde onder 'n duivels vuur staat en zijn liefde en zijn kinderen in groot gevaar verkeren. Hij moet werken, hij heeft wel iets anders te doen. Maar Tante Trui gaat verder:

„Wí gijj straks naor armezurg, Cris? Kunne wijj dat onze vader en moe'der aan doe'n? Is dat dan gin schande? Hèt gijj daor dan nie't aan gedach, Cris?”

En nu komt er weer van Crisje: „Van eiges nie't, Trui, dat is jao 't laatste, dat magge wijj onze familie nie't aandoe'n, gijj hèt gelie'k.”

„Kindere, Cris” ... zegt Trui en maakt dit werkje even af: ... „hebbe now niks te zegge. Gijj bunt 't eiges!”

Trui hoort het menselijke – ja en amen. Crisje zal erover nadenken. Dit is echter het bewijs, dat zij Crisje onherroepelijk onder haar invloed heeft of Crisje had pertinent anders gereageerd. En dan héette het ... néé! Néé, Trui! Maar die wilskracht, als 'n machtig fundament, is aan gruzels geslagen, is niets meer van over. Elke dag is er nu één voor Trui. Crisje krijgt de duim-schroeven aangezet van haar zuster. Trui wil die niet, maar Crisje ondergaat haar marteling. Het gaat haar om heel iets anders en dat heeft met Onze Lieve Heer uit te staan. Het is het allerhoogste voor 'n mens, het éniige levende deel voor dit leven en dat hierna, waarvan zij door Jeus enige wetten en ruimten mocht leren kennen, doch waardoor ook al het leven – het eigen bestaan heeft gekregen. De reine liefde van Jeus is het, en kinderen hebben nu niets te zeggen? Trui, het gaat juist om de liefde van 'n kind, de liefde van Jeus voor Crisje en moet dat kapot?

Het accoord moet eraan! Moeder zal gelukkig zijn, Teun en Miets ook, als ze nu horen, dat hij elk accoord heeft gebroken. De jongens hebben de pest wel in, maar daar heeft hij niets mee te maken. Ze schelden hem voor alles uit, slaan durven ze hem niet. Een ding weet hij, de baas staat achter hem. Maar de meesterknecht kan niets voor hem doen en toen het gebeurde, jam-

mer is het, ging er 'n half-pfennig af en was er meteen geen aardigheid meer te beleven, op die klap heeft hij niet gerekend!

Is er geen ander werk voor mij, baas?

„Aber natürlich, mein lieber Junge, die – venkelhoning – haben wir nog. Dass ist ja ganz was anders. Da kannst du ja mehr Geld verdienen. Ich werde versuchen, mein lieber Junge.”

Thuis horen ze nu, dat hij alles heeft geslagen. „Jao moe'der, ik bun der al. Ze motte daor zegge, da'k kan denke. Ik hèt alle accoorde geslage. En now gao'k in de – venkelhoning – warke en kan'k meer verdie'ne, moe'der. Dan zun der zomedeen ook gun zurge meer. En ik kan daor drinke zovul ik eiges wil en bun now nooit meer kran'k ook nie't.”

Deze machtige liefde is het, die tegenover die van Trui staat. Crisje zuigt vanzelfsprekend haar liefde in zich op en dat heeft zij altijd al gedaan. Vanaf het ogenblik, dat de Lange heenging, alles. En die liefde wil Trui vermoorden. Op de dag krijgt zij 'n andere liefde te beleven. Die van Trui staat tegenover die van Onze Lieve Heer. Smaakt je kopje koffie nog, Crisje? Hoe is dit praatje van Jeus?

„As ik alles goe'd bedenck, moe'der, dan slaok ook daor 't accoord. Die jonges kunne nie't denke, moe'der. Maor dat heb ik van mie'n vader gekrége. Vader was jao krek 't eigeste as ik now bun, waor of nie't, moe'der.” ... Nu rammelt hij de reeds gelegde fundamenten van Trui weer door elkaar. Niets blijft er van hetgeen Trui opgestapeld heeft meer over. Hij slaat links en rechts, smakt Trui's hoofd tegen 'n stuk steen ook nog en voelt Crisje van, dat haar hartje weer wat rustiger klopt. Jeus, mie'n Jeus, toch! Maar hij is er nog niet, Crisje, hoor maar:

„Vader, moe'der, dèn dach jao alléén maor aan ons! Dach gijj, moe'der, da'k dat van vroe'ger al vergète was? Dach gijj, da'k nie't dach aan de tied, toen gijj en vader smarges zo lekker zatte te genie'te van ow koffie en alles te-zame ging bepraote? Ik zie't vader jao nog in de keuke kuiere, moe'der. Maor dèn is hie'r nog nooit weg gewéés, moe'der. Dach gijj dat ook nie't, moe'der?”

Wel Trui? Hoe sta jij erop? Kun je dit gevecht nog verder bolwerken? En dit? „Wat was vader toch goe'd, moe'der, veur ow en ons allemaol. Vader kan'k nooit vergète en ik zal mie'n eiges te baste arbeïë. Héremetied, moe'der, straks hebbe wijj jao weer varkes in de stal. Wijj betale de landpach en wijj hebbe jao geld zat veur wat andes. En daor za'k veur schoefte, moe'der.”

Is het niet zo, Crisje? Wat Trui vandaag voor zichzelf opgebouwd heeft, sloop hij 's avonds, breekt hij af, als hij lekker met je praat. Heb je niets te zeggen, Crisje? Het gaat hard tegen hard, voelt ze. Het ene leven doet het bewust, het andere onbewust, maar door liefde. Het is de duivel tegenover God, liefde tegenover haat, afbraak tegen opbouw. Je zou eronder bezwijken,

maar ook dat gebeurt niet. Het is stoffelijk denken en voelen tegenover het ... innerlijke, en voor ziel en geest betekenis heeft. Het gaat hier niet meer om eten en drinken, maar om Goddelijke zaken! Is het zo'n wonder, dat Crisje niet meer kan slapen? En dat zij zich flauw bidt? Hendrik toch! Onze Lieve Heer toch! Hoor je Jeus praten, Lange? Heb je Trui gehoord, Lange? Wat zegt Onze Lieve Heer ervan? Crisje moet naar armenzorg, Lange, waarvoor jij rilde en beefde. Wat moet ze doen? Ik zal nadenken, Hendrik. Ik zal er met mijnheer pastoor over praten, Hendrik!

Jeus zit in de venkelhoning. Hier is het flesjes honing vullen, kapselen en beplakken, heel iets anders dan in de drop. Je krijgt nooit meer de snot. Dan was je wel gek. Je wordt hier zo gezond als wat. Honing is een drankje voor elkeen, voor oud en jong en door dat lekkere goedje verdien je fijn geld. Jeus zit tussen duizenden liters van dit lekkere goedje. Eerst wil hij de boel hier verkennen. Hij zal de drie andere jongens beleven en hun handelingen volgen. Hij krijgt zo'n grote tafel toegewezen en kan beginnen. Die jongen daar, als Albert zestien jaar oud, hoort hij, gaat niemand voorbij. Hij kan zich wel voor z'n kop slaan, dat hij niet ouder is, hij was dan in staat om meer te verdienen. Maar de arbeidswetten roepen hem overal 'n halt toe, Crisje. Veertien mark is me nogal wat, en kan hij hier halen. Nu uitrekenen hoeveel flesjes die knul in een week klaarkrijgt. De meesterknecht zegt: „Anfangen mit fünfhundert. Dass ist eine ganz grosze Arbeit. Und dan aufführen die Sache. Geld verdienen für deine Mutter. Ganz schön. Ik liebe dass!”

„Jawohl, baas” ... gooit hij eruit. Hij voelt, die man meent het met hem. Hij smoest al 'n aardig woordje Duits, als er nog volgt: „Jawohl, baas, das sind ja meine Gedanke.”

Goed zo, Jeus, dat gaat best. Zo'n plichtsbetrachting heeft die man nog niet gezien. Hij zal hem 'n kans geven, maar já, hier zal hij het accoord zo spoedig niet breken. Hier stelt het leven andere eisen. Een flesje gaat tien keer door z'n vingers. Je moet ploeteren dat je zwart ziet, Jeus, wil je hier over het accoord heen en dan? Maar dat komt nog. In elk geval, Jeus, hier leer je denken! Dit is 'n prachtige sport voor je. Nu kan je machine draaien, zoals het ding nog niet heeft gewerkt en waarvan Jan Lemmekus alles weet, Anneke en Mina ook. Ze horen alles van hem, zo nu en dan schiet er tijd over om met Jan te praten.

In een mand liggen de schone flesjes en die moeten gevuld worden met deze fijne honing. Dit is iets, moe'der, bedenkt hij, voor buikpijn, slijmvliezen, natuurlijk ook voor de kinkhoest, voor mazelen en de pest, voor jicht en bulten op de kop. Maar, dat gaat niet langer, hij moet aan het werk denken. Is hij niet klaar van de week, dan kan er met hem nog niets gebeuren, hij krijgt hier 'n loon als hij in de drop in het accoord heeft verdiend. Gaat hij

eroverheen, dan zijn dat centjes extra voor moeder.

Hij denkt, ik zal er toch maar duizend vullen. Het gaat beginnen. Eerst vullen en dan kurken, hierna plakken. Dat vullen is 'n fijn werkje waar je stil bij zit, en nu aan niets anders denken. Menselijk geklets stoort je maar. Het gaat goed, kijk zelf, hij is als 'n heksenketel. Z'n machine werkt als 'n bliksem, als 'n razende wind, maar alles schreeuwt vanbinnen, geen enkel zenuwtje staat erbuiten. De riemen zijn opnieuw op spanning gezet, de machine is puik, Jeus! Alles is 'n slag, ziet hij, vlugheid is het, maar je moet bewust handelen.

In één dag wil hij er duizend vullen, weer 'n dag om ze te kurken en weer 'n dag voor dat plakken ... Oei, dat gaat niet! Dan heeft hij al geen tijd genoeg, dus, hij haalt het niet met duizend? Eerst nu z'n zitje bepalen, want die knaap daar heeft er iets apart van gemaakt en kan hij begrijpen, die schommelt op z'n achterste en is duidelijk, als je er stijf op zit dan ben je te stroef en is verlies. Maar dat doe je zo? Net als bij de intrekkers en de pekkers; hij weet nu nog beter, waarom al die mannen zo op hun stoeltjes zaten te draaien, ook dat is hem thans duidelijk.

„Ach so” ... valt er over z'n lippen, nu hij de jongen daar heeft gevoeld, is dat zo? Kun jij daarom zoveel flesjes vullen in korte tijd? Dan haal ik je in, ik kan denken. Hij staat thans voor 'n bende handelingen en die worden ook nu weer uitgebalanceerd. Hij kan zich nu volkomen geven, niemand stoort hem in dit werk. Hij zit daar voor z'n kuip met flesjes en vult ze. Waar hij nu niet aan gedacht zou hebben, staat ineens naast hem en hoort hij zeggen:

„Van eiges, Jeus, ik kom hie'r nie't um ow te steure, um ow van ow arbeid af te holde, dat sprik van eiges. Maor ik dach zo, lao'k um nog is efkes bezuuke. Ik was toch in de buurt, wâ? En daor kump bijj, Jeus, ingespanne arbeid kan'k bewondere.”

„Verrek, Casje, how hêt gijj mie'n hie'r kunne vinde?”

„Dat mos gijj now toch wel wette, Jeus. Ik kan ummes deur de ganse wêreld kie'ke. Waor gijj ook uut hantk, ik kan ow vinde.”

„Dat hêk in de gate, Casje. Buje blij, da'k daor gund de béne heb genoame?”

„Van eiges, Jeus, hie'r is 't béter veur ow.”

„Maor 't is hie'r pése, Casje.”

„Dat he'k al gezie'n, Jeus. Maor wat dèn daor kan kú gijj ook.”

„Heij dat al in de gate, Casje? Dèn za'k is wat lére.”

„Wèt ik, Jeus.”

„Waor hing gijj uut al die tied? Hêt gijj dan niks andes te doe'n, Casje?”

„Ik scharrel maor wat, Jeus. Ik zit eigelik oaveral.”

„Maor da's nie't goe'd, wâ? Moe'der zaid altied en daor hêt moe'der gelie'k

in, 'n minsch mot wat te doe'n hebbe. Dan kui gin slechte gedachte krie'ge, Casje. As de minsche niks te doe'n hebbe, wèt gijj dat dan nie't, krie'ge ze luuzestréke! En dan komme de slechte gedachte van eiges op ow léve af. En dat mos gijj toch wel wette!"

Ziezo, Casje, daar kun jij het mee doen. Casje geeft hem: „Van eiges, Jeus, kan 'k ín komme, van eiges. Ik kan ow moe'der nie't tége spréke. Maor ik het zat te doe'n heur.”

„Dan hèk jao niks gezeid, Casje. Zoje gin bitje – venkelhoning van mie'n luste? Zó gijj dat lekkere spul nie't is efkes wille smiespele, Casje? De baas is ter now toch nie't. Das goe'd veur alles, Casje, kan 'k ow veur mie'n eiges aanraoje. Heij dan nooit de kinkhoes gehad? Van dit grei, Casje, kump de sliem los. Heij 't nie't op ow bos, Casje? Gijj gaot toch deur wéer en wind as ik eiges?”

„Ik zol wel wat luste, Jeus. Maor ik hèt ter now eigelik toch gin zin in en van de kinkhoest bun ik af.”

„Dan mot gijj dat maor veur ow eiges wette. Gijj bunt jao old en wies genoeg. Vind gijj, Casje, da'k te komp?”

„Jao, gijj kunt dat. Aiij denke kunt kui alles.”

„Dan denk ik, Casje, da'k ter duuzed néém. Maor hèt gijj nog wat van Fanny geheurd, mie'n eige Fanny?”

„Dèn mik 't bes, Jeus.”

„Denk dèn nog wel is aan mie'n?”

„Van eiges, dèn kan ow nie't vergète.”

„Lup dèn daor dan nie't te janke, Casje?”

„Néé, maak ow gin zurge. Dèn wèt net as gijj wat dèn te doe'n hèt.”

„O, dan is het goe'd. Andes zok dèn is wat andes vertelle. Ik hèt zurge zat. Now mag gijj nog efkes met mie'n praote, Casje. Maor zo medeen is dat áfgelepe. Ik mot warke.”

„Hèk al begrépe, Jeus. Andes was ik jao ook nie't gekomme. Begrie'p ik!”

„Zie'd gijj now, Casje, das denke! Andere minsche stéle ow tied weg, maor dat zun kletskouze. En al zeg ik 't eiges, ik heur graag praote. Maor aan kletse hèk 'n hékel, Casje.”

„Wèt ik al lang, Jeus.”

„Ik mot zie'n, da'k die flesse zo gauw meugelik vol krie'g. Ik nèm der duuzed, Casje.”

„Dat wèt ik, Jeus. En dat zú gijj wel veur ow eiges wette. Gijj wèt jao wat gijj eiges kunt, wâ? Maor 't is vul, da's 'n hoop, aiij dat maor wèt.”

„Wèt ik ook. Maor kú gijj zie'n wa'k ter aan doe'n mot?”

„Jao, ik hèt jao ook oge in mie'n kop, wâ? Gijj mot die flesse zeker zeuve keer in ow hande néme.”

„Wat zèg gij, Casje? Dan wèt gij der niks van. Zeker wel tie'n keer gaon de fleskes deur mie'n hande. Dit is arbeid, dat heur ik now, waar gij gin verstand van hèt. Maor dat kan'k begrie'pe.”

„Gij wod bedank, Jeus. Das nog is 'n minsch begrie'pe. Maor ik mot now op huus aan. Ik wil ow nie't langer opholde.”

„Gij wod wel bedank, Casje. Gij hèt zeker nog 't een en ander te doe'n.”

„Jao, van eiges.”

„De groete veur José en mie'n Fanny.”

„'k Zal 't nie't vergète, Jeus.”

„Mesjoer dan, Casje.”

„Buje nog nie't vergète, wâ?”

„Néé, van eiges nie't. Maor wach gij nog is efkes. Ik mot ow wat zegge. Ik kan ow zegge, dat gij gelie'k gekrége hèt. Dèn andere Casje hèt zeuve borde soep op gevreté. Mie'n God, wat hè'k motte lache um dèn gek van 'n Casje. Dèn is jao hadstikke gek, wâ?” Stilte ... dat is jammer, niet aan gedacht. Jeus is geschrokken. Maar Casje redt hem eruit als hij zegt:

„Buje geschrokke, Jeus?”

„Jao, ik bun der van geschrokke. Ik had ow 'n andere naam motte gève.”

„Aij maor wèt, Jeus, da'k ter blij met bun. Ik wil deze naam nie't meer misse.”

„Mie'n God, Casje, wat maak gij mie'n now gelukkig.”

„Wèt ik, Jeus. Maor ik kén ummes dèn andere. En bu gij dan vergète wa'k van dèn gezeid hèt?”

„Néé, maor dan bun ik ook blij, aij dat maor wèt en gij wod wel bedank.”

„Niks te danke. Maor ik gao't now, of ik hold ow maor op.”

„Das fijn, Casje, want ik mot veur mie'n huusholde zurge, dat wèt gij zeker.”

„Wèt ik.”

„Wat zeid vader, Casje?”

„Dèn kan ow ook bedanke en dèn wèt alles!”

„Za'k moe'der zegge, Casje.”

„Das goe'd, Jeus, maor now mesjoer.”

„Mesjoer, Casje!”

Hij luistert, maar Casje gaat weg. Hij ziet, dat Casje uit de poort klautert en verdwijnt. Nu moet hij er de benen inzetten. En de machine loopt goed. Fijn van Casje, dat hij hem eventjes kwam bezoeken. Die weet precies waar je bent. Maar die jongen daar, grijpt met één slag vijf flesjes in z'n hand. En dan lopen ze vanzelf vol. Ook hij moet dat leren. Even moeten de vingers wennen, en dan glijdt hij in de mand en nu rollen de flesjes vanzelf tussen z'n vingers. Direct onder de kraan en vullen, niet angstig zijn dat je iets most of

ook dat is tijdverlies. Het lukt al, het gaat goed en thans verder.

Tegen vier uur kan hij beginnen met het kurken. Er is winst gemaakt, zeggen ze hiernaast. Ze hadden verwacht, dat hij eerst morgen de flesjes zou hebben gevuld. De meesterknecht ziet het. Eindelijk weer eens zo'n jongen waar fut in zit. Die slaat het accoord, dat zul je zien. Hijzelf heeft hier gezeten en hij kent het vak. Een prachtig gevecht is het. En Jeus heeft geld nodig, maar er zijn nu geen zorgen. Hij is heerlijk wezen biechten en heeft ook de communie genomen. Crisje kan tevreden zijn. Hij staat nu voor het plakken, het kurken is al voorbij en met één slag smijt hij duizend etiketjes op 'n plank. De nattigheid zit eronder. Het is hier – roets, roets, en het is gebeurd ook. Nu plakken, twee moeten erop, een grote en 'n ster. Eventjes nastrijken ook dat moet hij uitkienen en dan klaar. Dat mesje, waarmee hij het etiket opneemt moet hij anders vasthouden. Zó, en dan meteen op de fles, de handpalm erover en klaar is Kees. Dat is alles en nu moet hij alles weer opvoeren. Hiervoor, voelt hij, heeft hij zeker drie weken nodig. Ze zien het en weten het ook, die knul heeft hersens. Grote kerels hebben het geprobeerd en konden het niet bereiken, althans het accoord breken, want daarheen gaat hij en doet hij alles voor, dat brengt geld in het zakje of de porseleinen kan van Crisje in de kast, waar altijd het geld ligt. Deze week kan en moet hij genoeg nemen met z'n loon. Teun en Miets kennen de venkelhoning al, ze worden nu niet ziek en hij zorgt voor drop ook. En dan is het zondag, een fijne dag voor hem zelf. Nu Fanny er niet meer is, kan hij voetballen.

Maar de venkelhoning zit in de bal, die kleeft iets, het lukt niet zo als anders. Z'n schot is zwakker en hij weet het, dat ligt aan de venkelhoning. En dat zijn geen smoesjes, Crisje, het is waarheid. Hij is er met z'n hoofd niet bij, de zorgen volgen hem in alles. Blij Crisje, dat je de groeten kreeg van de Lange? De Lange had er beter 'n vette kluit bij kunnen doen! Een lekkere soep, maar die is er niet, 'n kale boodschap is het thans voor je leven, waar of niet. Wat kan 'n mens toch beleven, Crisje? Vroeger was zo'n boodschap van z'n beschermengel miljoenen waard. Nu niks! Zó gek is het leven, Crisje! Zo kan 'n mens ook veranderen. Wat je voor jaren machtig vond, is nu geen cent waard. Had je gedacht, Crisje, dat het zover nog zou komen? Néé – dat bestaat niet, maar nu beleven wij heilige waarheid. Jij denkt aan 'n vet smoeltje voor Teun, Miets, Hendrik, Gerrit en de oudsten. Maar Mientje Klarendaal kan dat niet alléén, dan loopt ook haar zaak dood en dat wil je niet eens. Maar wat wil je, Crisje? Hendrik Wageman zorgt voor lekkere soep. Trui wéét hét! Is dat niets voor je? Ben je nóg niet tot 'n besluit gekomen, Crisje? Het duurt lang. Wat kook je vandaag? De jongens halen nu voor je potje hun neus op. Althans Gerrit en Hendrik, de anderen weten wel beter, ook al kunnen de kleinsten dat nog niet begrijpen. Kijk is?

Kan Onze Lieve Heer nu niet voor 'n vette kluif zorgen, Crisje? Zo'n vette, waar álles in zit en de slaggers direct kwijt zijn en je van tevoren moet bestellen? Maar dan moet je weten of je de centjes hebt. En die zijn er niet. Nu kun je geen berekening van tevoren maken. Alles hangt hier in de ruimte en die is hadstikke leeg! Je ziet je Lange niet? Onze Lieve Heer lijkt nu doof en blind. Je gebeden worden niet verhoord. Mijnheer pastoor praat erlangs. Daar heb je ook niets aan. Alléén Trui schijnt het te weten, maar daar moet je eerst over denken. Doch duurt dat niet te lang, Crisje?

Maandag begint Jeus op volle stoom. Hij is vlugger dan zaterdag, het denken heeft hem geholpen. Gek is het, maar hij ziet het, het gaat thans vanzelf. De fouten moeten er nu uit. Z'n zitje is nu perfect. De ademhalingsorganen hebben er zelfs mee te maken. Als die niet zuiver is, bonkt het vanbinnen en dan werken z'n vingers niet. Zo gaat hij verder, stuurt zichzelf naar het accordo en zal overwinnen. Ook hier en dan? Twee weken later neemt hij er vijftienhonderd voor zijn rekening en dat lukt ook. De meesterknecht staat te duizelen. Het accordo gaat eraan, voor hem dan, hij kan dan geen cent méér verdienen en is het hoogste voor de venkelhoning. De eerste week vlogen er liters over de grond. Nu geen druppeltje meer en dat wil toch wel iets zeggen. Crisje krijgt:

„Kie'k now is, moe'der, wa'k deze wéék veur ow heb verdien'd” ... Hij legt dertien mark op tafel, bijna het geld van 'n man van twintig jaar. „Buje blij moe'der?”

En nu begint Crisje hem tegen te werken. Wat nog nooit is gebeurd, dat moet Jeus nu slikken. Crisje praat thans tegen z'n bezieling in en dat is fnuikend, dat is als pest niet kan zijn. Hij hoort al:

„Van eiges, Jeus, bun ik blij, maor gij mot dat nie't doe'n. Gij mag ow nie't dood schoefte.”

Hij lacht, van geluk kriebelt z'n machientje en hoort Crisje: „Ik wil mie'n eiges veur ow graag dood schoefte, moe'der. Dat is 't mooiste wat ter is, veur ow doe'k jao alles.”

Hij krijgt thans te horen, dat Crisje angstig is, dat hij voor haar zorgt. Crisje wroet nu in zijn leven. Doch achter deze klanken leeft Tante Trui. Het menselijke belazeren is nu begonnen. Achter de bezorgdheid van Crisje, leeft de adder van Trui. Een gevaarlijke is het. Dit is niet echt, Crisje! Mijn God, wat is dit vals! Erg is het! Dit is liefde met 'n lijkenlucht. Al het leven is eruit gelopen; Crisje helpt Tante Trui.

Nu horen we: Heb ik dat gezegd? Moet ik dat zo hebben gezegd? Dan dacht ik heel iets anders. Je hebt mij niet begrepen. O, néé ... dat dacht je maar. Dat was de bedoeling niet. Je gaat nooit van ons weg, hè? Maar morgen sta je op straat, met alles, wat je voordien zo dierbaar was. Heerlijkheden

gaan de kachel in. Kunstwerken hebben geen betekenis meer. En Crisje, waar had ik het over? Ook deze liefde gaat de straat op! En dat doe jij, Crisje? Mijn hemeltje, Crisje, geen mens gelooft het. Had je dit van jezelf gedacht? Had je ooit kunnen denken, dat het leven je zo zou slaan? Het leven je, voor dergelijke problemen zou plaatsen? Hier gebeuren er dingen, Crisje, die hemeltergend zijn. Wat moeten de engelen ervan denken, Crisje? Zo zijn nu de mensen! Wanneer het alleruiterste moet worden ingezet, de mens moet tonen wat of hij wil en kan, bezwijkt de ganse boel vanbinnen. Maar zó is Jeus niet!

De meesterknecht volgt hem. De beste jongens moesten hier 'n kans krijgen, die werken voor drie anderen en toch kunnen ze volgens de arbeidswetten geen hoger bedrag verdienen. Dan komt er narigheid. Maar jammer is het. Moet je die jongen eens zien werken. Je hoort hem denken. Die stevent tot het accoord en slaat het. Je zult het zien.

En weer hoort Crisje hoeveel hij voor haar verdient. Maar ze wil niet, dat hij zo schoeft, doch hij lacht om haar woorden. Het is waar, dat weet ze, het is het mooiste in het leven. De mens is dan zo zeker. Een mens met plichtsbetrachting, zij denkt maar aan haar Lange, is iets bijzonders en lijdt je nooit armoede bij. Je voelt je zo gedragen. En nu moet Jeus niet schoeften. Hij moet de kerk in het midden laten en dergelijke smoesjes krijgt hij te horen van zijn Crisje. Wat vroeger het hoogste voor Crisje was en betekende, wordt – hoe bestaat het – rustigjes afgebroken en menselijk ontzield! De bezieling moet kapot! De inspiratie moet nú sterven! Dat is – gans wat andes – geworden. Dat heeft nu geen betekenis meer, want daarheen stuurt Crisje het! En achter haar leven staat Tante Trui die haar leven bezielend slaat, die 'n gat graaft voor Jeus. Valt dat jong nog niet? Maar Jeus slaat telkens weer haar woorden tot poeier. Het zegt nu, dat Crisje nog niet tot een besluit is gekomen, of zij reageerde anders. En dan is de macht van Trui weer even gebroken en straalt het heilige licht ook weer over hun huishouden, hun band en reine liefde, die door Trui nu bezoedeld wordt. Wordt hier eventjes 'n gevecht geleverd op leven en dood? De dood staat er bovenop, en dat is de Lange! Als Crisje krijgt:

„Dach gijj, moe'der, da'k nie't meer wèt, dat gijj zurge hèt? En dach gijj, moe'der, da'k nie't wis, hoe gijj ow eiges veur ons te baste heb gearbeid?” ... staat Crisje vanzelfsprekend weer aan zijn kant en kan Trui haar nog meer vertellen. Wèg tante Trui! Vertel je smoesjes maar aan Otto, vertel ze aan iemand anders, maar laat deze twee kinderen van Onze Lieve Heer met rust. Trui kan er eigenlijk niet tegenop, doch haar woorden worden gehangen en zij, met ál haar ingespannen bezieling voor het verkeerde moet nu maar eens bewijzen wat zij kan, dit leven is onuitputtelijk in liefde. Maar de injecties

van Trui werken toch onfeilbaar, omdat Trui hulp heeft van velen, terwijl Jeus alléén vecht. Jeus zegt nog:

„Ik heb vader beloaf, moe'der, um veur ow te zurge, en dat wik nao komme!” Zie je Crisje, dit is mannentaal. En als er nog komt:

„Ik bun gin kletskaus, moe'der, wa'k zèg, dat wi'k doe'n ook! Op mie'n kú giij rèkene!” ... kan zij het weten en gelukkig zijn. Máár, Jeus, waarvoor vecht je eigenlijk? Het is erg! Wie wint het van deze twee mensen, waarvan de éne nog 'n kind is? Het ónvermijdelijke komt toch. En dat laat zich niet bepraten, niet bezielen en niet bebidden – ook al ga je elke morgen ter communie Crisje, helpen doet het je niet. Jeus staat tegenover een overmacht, hij staat tegenover drie mensen, maar daarnaast voor de armoede – armenzorg, kapotte klompen, 'n stukje klee, 'n varken in het hok, de verschrikkelijke landpacht, huishuur, eten en drinken. Wat wil dit leven beginnen? Een kind vecht tegen 'n berg menselijkheid van de droevigste soort die er is en je de luis van krijgt ook! Geen stuk zeep kun je eigenlijk kopen, ook dat kost geld. En thans zie je die luisjes kruipen op hoofdjes van kinderen, die je niet alles geven kunt wat je wel zoudt willen want de verdienste hebben ze naar Magere Hein gestuurd, die rotzak kwam de Lange halen – doch vooral ook, de rust, de harmonie, het menselijke paradijsje. Waarvoor leef je eigenlijk? Het leven is 'n baggerput; 'n stel wilden hebben gelijk en het geluk gekregen, maar fatsoenlijke mensen gaan eronderdoor en als dat nóg niet genoeg is, moet ook het é enige goede, waardoor je nu leven kunt, ook nog kapot en zorgt Trui voor. Of is dat soms bescherming en moet Crisje aanvaarden, dat zij haar innerlijk leven begraven moet? Maar Jeus wordt uiteengerafeld, vast en zeker, hij gaat eraan!

Twee maanden later, ze sukkelen, God gedankt ... al aardig door de winter heen – die tijd is het ergste voor allen, heeft hij weer het accoord gebroken. Hoger gaan is nu niet meer mogelijk en toch moet het. Hij is niet gek, want de zorgen zijn er toch! Het huishouden vreet het geld op, de schulden zijn het natuurlijk. In de jaren, dat de Lange weg is, moesten ze immers eten? En Theet aan de overkant geeft Crisje alles, maar ook Theet Egging moet leven of z'n kruidenierszaak gaat naar de haaien. Hier en daar ook dat is vanzelfsprekend, moest Crisje poffen. Maar dat is gans verschrikkelijk, is net of er iemand achter je rent met 'n dolk en elk ogenblik toesteekt ook, dat nu al jaren, néé, sinds de Lange ging duurt. Het zit in je keel, je hart bonkt er 's nachts door, je kunt niet meer slapen, het bloed staat stil. En dan ineens gaat het weer aan de ren. De mensen kijken je aan en dat is het ergste. Het is net, ook al weten ze niks, of die je de briefjes voorhouden, of die centen van je krijgen. Waar wil jij je koffie van betalen? Die staat zeker vuil in de schuld bij je? Is het niet? Dat durven ze van Crisje niet eens te vragen, integendeel,

elkeen wil haar iets toestoppen, maar ook dat vreet aan je hart, is niets voor Crisje's natuur en karakter. Nu kun je já en amen zeggen en links en rechts moet je horen hoe goed die mensen toch wel voor je zijn. Néé – ook de Lange had hetzelfde karakter. Géén van beiden dachten er ooit over ergens te poffen. Dat was goed voor óngelovige zielen, voor mensen, die met „Achter de Kom” hebben te maken, waar de armsten leven en een dak boven hun hoofd hebben gevonden, doch waar het 'n afschuwelijke chaos is! In deze streek hou je je – kover – op! Ook al ben je maar 'n werkman, je hebt jezelf voor de maatschappij te verzorgen. Niet alleen vanbuiten, maar vooral vanbinnen. Néé, duizendmaal néé, Crisje kun je niets geven. Zij ... kent het leven en het eigen volk. Waar zij dit vandaan heeft, zij weet het niet. Natuurlijk van Onze Lieve Heer, maar het behoort tot de geestelijke adel!

Crisje kun je zó, ook al loopt ze op klompen, 'n kroon op haar hoofd zetten. Nú is zij een geestelijke-koningin! Nooit heeft ze eens gelogen! Nóóit niet, dat bestaat niet! Nooit kun je bij haar komen om 'n mens af te maken, want dan krijg je er zelf van langs! De mens kun je niet kapotmaken, de mens heeft nog iets anders en één zonde is géén algehele verrotting! Je kunt over Crisje boekdelen schrijven, maar dan heb je haar óngelooflijk karakter nog niet ontleed, zo diep is deze ziel aan goedheid! En dát, hoe bestaat het toch, praat thans tegen Jeus in. Dít is dan ook het afschuwelijkste wat er is en zich nu openbaart en waarvan je vandaag weet en kunt zeggen, zo gaat het, maar morgen is er weer iets anders. Ook al zegt Theet Egging: Crisje, as ik te ète heb – heb giij 't ook, dat zun wijj jao al aan de Lange verschuldig veur zie'n zinge, saoves veur de deur met de jonges.” Die goeie Theet toch ... maar dat helpt niet! De boel loopt vast, Jeus, ook al verdien je meer en meer, de luizen blijven de voorzienigheid aantasten en is géén zeep voor gemaakt. Jammer is het, máár, dit zijn de feiten!

Ook Bernard probeert van alles. Is er nog iets te verdienen in de buurt? Kan Bernard niet wat broekjes maken, want dat kan hij al. Néé, dat doen de moeders zelf en is de eerste verdienste. En Johan kan niet harder werken, die staat já achter 'n boterwals en is heel zwaar werk, doch nu verdien je iets. En toch, Johan, het helpt niet, ook al doen jullie alles, er zijn acht monden die om eten en drinken vragen. En dat elke dag, elk uur, het éne gat is dichtgestopt door wat getierlantijn, of het andere en dieper gat werkt zichzelf open en sta je voor 'n aardbeving van zorgen. Wat willen jullie toch, kinderen? Néé, goeie Theet, ik pof niet langer, dat gaat já in m'n haren zitten. Ik bezwijk onder die last!

Toch heeft Jeus – Trui gedwongen haar huwelijk met Otto even uit te stellen. Het is 'n zacht winstje, eventjes 'n halt ook, maar Trui denkt nu aan heel andere zaken. Als het zo niet kan, dan anders. Otto slikt het niet langer,

de mensen praten al dat hij zoveel op de Grintweg ligt en dat moet je voorkomen. Weet Otto van haar geklets af? Natuurlijk niet. Maar Trui heeft nu haar kansen berekend. Ze is de winter lekker door gesukkeld; van Otto krijgt ze reeds haar leuke dingetjes toegestopt, zij kan já niet anders meer en moet zij zelf weten. Maar het geklets is er ook! Trui kan er even niet door slapen, doch dat was ook maar eventjes, toen zette zij zichzelf onder die zware last en kiepte het boven aan de Grintweg naar beneden, zij bracht het als het ware naar de „Hut van Sint van Tie'n”, dáár, waar die man ligt, die zichzelf van het leven beroofde, omdat dat leven stonk en dat van de mensen erbij paste. Hoe bestaat het toch. Trui gaf ook haar binnenste 'n pak slaag. Zoals Jeus het heeft gekund voor zijn werk, om 'n besluit te nemen, kon Trui ook. En toen ging die narigheid overboord. Het geklets van de mensen raakt haar nu niet meer! Of haar overleden Gradus haar hiervoor heeft bezielde, geen mens weet het, maar Trui ziet alles eventjes anders. Dat stel hiernaast moet het dan zelf maar weten, zij gaat trouwen! En nu mijnheer pastoor haar al z'n inzegening toegezegd heeft, gebeurt het ook! En wat willen die stakkerds hier beginnen? Haar hoofd staat rechtop. Ze wandelt haar eigen Grintweg af, of is dat niet zo, is ook de Grintweg niet van haar? ... Alsof ze elkeen tart om nu maar eens iets te zeggen. En ze ziet nu, dat dit ... het beste is, voor elkeen in dit leven het natuurlijkste fundament moet zijn, omdat nu het – binnenste – zélf handelt en bewijst, wat het wil en géén ander mens mee te maken heeft. Toch valt Trui zo nu en dan terug en dan moet zij met haar Otto praten, ook tegen de burens, doch die, als ze het willen weten, kunnen doodvallen! Maar naast haar breekt er 'n menselijke storm los. Ze weet het! Trui ziet het! Trui zou Crisje zeker wel met iets kunnen helpen, maar zij doet het niet! Crisje zál haar hoofd wel buigen.

Nu speelt Trui als kat en muis dat kunnen, doch waarvan zij de krolse kat is, het berekende loeder, het valse karakter, haar geloer-instinct, met het daarbij komende – kopjes geven – dat Crisje dagelijks krijgt. Hoe is het mogelijk. Trui, je krijgt toch hulp en dat weet je? Dat was er al zolang. Trui laat het schip stranden. Trui weet, dat Crisje's hengelstok breekt! Trui ziet het al, straks gaat het vanzelf, waarom moet zij zich uitputten? Dat gepraat over haar Lange, Crisje's geluk, is haar muisje, haar valluik ook, en vanzelfsprekend, het stuk spek voor Crisje, doch dat spek heet Hendrik Wageman, de broer van Otto! Lopen de schulden niet over de Grintweg? De duivel heeft Trui in, omdat de mensen tóch alles van Crisje goedpraten. Dat van haar gaat over de straat, dat van Crisje krijgt steun en kon zij even niet meer tegenop en werd nu de onwaarschijnlijke winst voor Jeus. Onwaarschijnlijk is het, en heeft niets met voorzienigheidjes uit te staan, omdat Trui weet, dáár lopen zich mensen te pletter. Straks komt er 'n ziel tot haar die zegt: „Trui, ik

trouw met Hendrik Wageman, laot um maor komme!”

Dit is geen politiek, geen geleerdheid ook, maar pure vanzelfsprekendheid. Crisje móét kapot en zal bezwijken! Zij, Trui, moet eventjes haar zeilen omzetten, maar zij vaart op 'n ander kompas én met de stoom van Crisje. En die stoom heet honger, is de landpacht, is menselijke narigheid. Trui kan goed praten, koffie is er, eten én drinken, zij krijgt het al thuis gestuurd, de kanariepietjes zijn er ook gekomen. Nu de laatste stap nog en klaar is Kees.

„Kan'k dan nie't wat meer verdie'ne, meister” ... vraagt Jeus in Emmerik. En dan valt er: „Nein, mein lieber Junge! Nein!”

„Ich habe ja mein bestes getan, Meister” ... komt er nog ...

„Nein” ... valt er en dat klinkt hard, maar er is niets aan te veranderen, Jeus, jij kunt niet hoger. En dan komt er nog:

„Da's jammer, meister, gadverdikke nog aan toe, wat is dat jammer” ... Je hart loopt ervan over, maar de meesterknecht zegt: „Ich hab ja schlieslich nicht alles zu sagen, mein lieber Junge” ... en daar kan Jeus z'n sterke hoofd voor buigen, Crisje!

Hij doet het niet ineens. Je kunt het niet weten, maar het antwoord is:

„Stimmt, natürlich, alles Wahrheit. Aber es geht nicht, schade!”

„Sjade” ... denkt hij ... „sjade”? ... dat hiet bij ons ... „das jammer” ... gadverdikke nog aan toe.” Maar dat kennen de moffen niet en zouden ze wel willen. Maar die moeten niet alles hebben.

Jeus kan niet hoger, dit is het einde. Ook hier heeft hij het accoord gebroken, Crisje, droevig is het. „Ik bun daor nog te jong, moe'der” ... hoort Crisje als hij thuiskomt. „Ze willen mie'n nie't meer ge've. Kon'k mien eiges maor older slaon, moe'der, dan ha'k dat allang gedaon ook!”

Wel, Crisje? Wat heb je nu te zeggen? Wat zet hij tegenover de smoesjes van Tante Trui? Jeus zet z'n bloed voor je in, Trui afbraak. Maar ook al werkt hij zich dood of 'n ongeluk, jij kunt niet verder. Ook al probeert Trui alles, heeft eigenlijk niets met je eigen toestand uit te staan, de ellende die je nu ziet en te aanvaarden hebt, loopt tussen jullie heen als 'n modderig watertje en ga je in ook! Maar de liefde van Jeus is onbegrensd, is bovennatuurlijk. Wat is pijn, Crisje? Hoe ga je dat beleven? Jeus voelt het, omdat hij z'n machteloosheid moet slikken. Je zou je dood schamen als je deze liefde moest bezoedelen en jij je woord zou loochenen, het zou voor hem z'n val, z'n leegbloeden betekenen.

De aardigheid is er nu af! De venkelhoning heeft niets meer te betekenen. Het werk kan hij nu slapende doen, maar het geeft hem geen voldoening. Is er niets anders hier te doen? De inkt is er nog. Maar daar ga je kapot, Jeus. Daar stinkt het erger dan in de kammerij, het is daar akelig, koud en verdrietig. Je zit dag en nacht onder die smerige inkt en je moeder wast zich 'n

ongeluk om die kleurtjes uit je goed te krijgen, zo hardnekkig is dat goed. En toch? Kun je daar meer verdienen, meester? Maar de meesterknecht voelt er niets voor. Hij vertelt hem hoe smerig het daar is. Hij begrijpt Jeus, de man is van zijn plichtsbetrachting gaan houden, geloof, hoop en liefde is het. Hij weet alles van Jeus. Hij kent z'n vader en moeder en de armoedige rest. Maar daar is het 'n rotzooi. De inkt is niets voor Jeus. Je kunt daar wel iets meer verdienen, maar bedenk je voor je daar begint. Je zou je leven willen verkopen om drie harde marken meer te kunnen verdienen, maar de mensen willen je leven niet eens. Een vuile bende is het!

Drie weken later zit Jeus in de inkt. De meesterknecht is bezweken. En nu zit hij tussen die stank en werkt. Een vuile bende is het en heeft hij de eerste vijf minuten al moeten aanvaarden. Tien kilo's zeep moet je gebruiken om je handen schoon te krijgen en voor je bloedeigen boezeroentje. Crisje schuurt zich moe van deze bende en kan er met haar hoofd niet meer bij. Waarom is hij niet in de venkelhoning gebleven? Sinds geruime tijd is hij niet zo droevig geweest. Hij kan hier z'n zitje niet te pakken krijgen. Z'n vingers zijn levenloos en z'n hersens werken niet meer. Hij slaat erop, doch ook dat helpt niet. Het leven is rot, het leven is vuile bagger. Die kleurtjes zeggen hem geen cent, die vuile groene en rooie inkt kan de „droedels” krijgen. Je hebt hier niets om in je mond te stoppen en van de andere jongens krijgt hij geen drop, het leven staat op 'n dood punt. Eén verkeerde voetstap en je ligt te apegapen. Hij vloekt elk ogenblik. Als je hem hoort foeteren loop je uit z'n buurt en thuis is er geen land met hem te bezeilen. Alles is één narigheid! Je ergert je zwart, maar het helpt je niet. In deze toestand hoort hij plotseling:

„Gij bunt ook 'n mooie, Jeus. Gij gaot vanuut de gezondheid naor de narigheid. Hoe hèt gij dat in ow kop gekrège, Jeus. Gij hoes ow eiges al te baste.”

„Dag, Casje.”

„Dag, Jeus.”

„Das waor, Casje. Ik bun jao hadstikke gek geworre. Gij hèt jao geliek. Maor aijj zurge heb doeij van alles. Wèt gij dan wat andes veur mie'n?”

„Van eiges, Jeus. Daor zun hie'r fabrie'ke zat. Méér dan deze drek hie'r. Ik snap nie't, dat gij ow eiges in de inkt laot stoppe.”

„Hèk eiges gewild, Casje.”

„As ik ow was, Jeus, dan zo'(k) maor is naor wat andes uutkie'ke.”

„Das gadverdikke ook wat, Casje, da'k daor nie't aan gedach hèt.”

„Zo'k ook denke. Dit is niks veur ow. Niks! Dit is 'n rommeltje, Jeus, 'n vie'se boel is het!”

„Wèt ik al, Casje. Maor daor gund in de venkelhoning was 't jao ook niks gedaon. Ik hèt zeker elke dag mie'n lie'ter ge dronke, maor toen ik mie'n neus

buute de deur stak, ha'k de snot ook."

Jeus hoort Casje lachen, hij vraagt: „Moje daor now um lache, Casje?"

„Wí gij dan da'k ter um gao't schreië? 't Is mie'n nog al wat. Lie'tes van dat spul en nog de snot."

„Gij hèt gelie'k, Casje. Ik mot ter now jao eiges um lache. Ze zoepe zich 'n ongeluk van dat grei en make de minsche wie's daij nooit meer kran'k kunt worre, maor ik kén dat smérige zootje. Ik kan der van mèt praote. De minsche worre belazed, Casje. Gij gaot ter dood van, aij dat maor wet! Maor ik mot toch éerlik zegge, ik hèt mie'n eiges ook deur de winter geholpe. Mis-schien was ik wel arg kran'k gewéés, waor of nie't?"

„Van eiges, daor zal toch wel wat in zitte veur de hoes? Maor as ik ow was, dan nam ik hier zo gauw meugelik de bene, Jeus."

„Van eiges, Casje. Ik zal uutkie'ke veur wat andes."

„En now nie't meer zo schelde, wâ?"

„Wèt gij dat?"

„Ik wèt 't, aij dat maor wilt geleuve."

„Dan wod gij bedank, Casje."

„Niks te danke, tot later."

„Mesjoer, Casje."

„Mesjoer, 't beste met ow."

Casje is foetsie. Jeus heeft spoedig iets anders, hij gaat nu naar de chocoladefabriek. Wat is het leven toch mooi. Lekkere chocolade eten, zoveel je wilt. Dat hij daar niet aan gedacht heeft, kan hij niet bij. Crisje krijgt z'n inspiraties natuurlijk te horen en de kinderen krijgen nu iets anders. Jatten is gevaarlijk, maar dat doet hij niet. Maandagmorgen staat hij voor 'n grote tafel om chocolade in te pakken. Na 'n half uurtje begint de misselijkheid. Vijf minuutjes later het volgende tafereel en drie seconden later ligt hij te apegapen. Dat hebben ze hier allemaal moeten aanvaarden en is het voor eeuwig afgelopen, hij kan die rommel niet meer zien. In geen weken kan hij eten zien en toch stuurt Crisje eten, doch hij moet er niet aan denken. Zo tegen drie uur weet hij alles van het vak en het gevaarlijke ook. Hij weet nu, hoe je het beste chocolade kunt meenemen. Toch wel iets voor de kinders, die krijgen nooit iets lekkers. En hier hebben ze karrenvrachten vol, te veel voor enkele mensen van deze wereld. Maar ze trappen je de straat op, indien men je hier te pakken krijgt. Crisje bidt, dat het verschrikkelijke jatte hem niet zal overvallen en dat hij voor die duivelen beschermd moge worden, is het dagelijkse gebedje voor Onze Lieve Heer, maar ook dat helpt niet.

Is dat wat, Jeus? Proberen is mogelijk. Hier zijn er, die reeds 'n klein winkeltje voor zichzelf bezitten, thuis dan, opgebouwd door de chocolade van de baas. Ik doe het al zolang, maar mij krijgen ze niet. In het keteltje kun je ook

wat stoppen. Zo nu en dan kijken ze in de etensketeltjes, maar dat is zo nu en dan maar. Een stuk of tien kijken zij er dan grondig na, de rest sloft er wel door. Maar iedereen jat – elkeen heeft kinderen, waar of niet en hier hebben ze genoeg. O, Crisje, waar moet dit schip stranden. Indien je op Johan en Jeus wilt rekenen, dan sta je straks voor 'n ónzekerheid, die je wel inspireren zal en tot 'n ander besluit dwingt. Als je mocht denken, wij komen er wellicht toch nog, grijp je ernaast. Het leven is verleidelijk, het leven heeft telkens weer iets anders voor je en dan heb je daar weer rekening mee te houden, en het gaat naar je eigen hoofd.

Drie weken later hebben ze ook Jeus te pakken. Kleed je daar maar uit, jonge man, we willen weten of jij ook jat. En hoe bestaat het, juist nu heeft hij het weer gewaagd. Zo nu en dan zo'n half pondje fijne chocolade voor z'n kinderen, kan best, maar nu kan het nét niet. Meester, o mijn Meister, ik heb er zo'n spijt van. Is er dan geen pardon, Meister? Ik zal het nooit weer doen, nooit niet! Ik heb zo'n – schmerzen ... meester.

„Was hast du? Schmerzen? Du hast Schmerzen? Ist dass traurig? Mein liebe Junge, fort hier, heraus hier, und schnell! Heraus, sage ich!”

Hij klampt zich aan z'n meesterknecht vast, hij schreit zoals hij in z'n leven nog niet heeft kunnen belken, maar het helpt hem geen cent. Kan menheer hem dan niet vergeven? Onze Lieve Heer vergeeft toch ook alles? En dan hoort hij:

„Was hat der Herr Gott damit zu machen? Heraus sage ich, und schnell! Weg aus meine Augen, heraus hier!”

Staat er dan niets in zijn papieren? En dan kan hij gelukkig zijn, er staat niets in, maar hij moet gauw maken dat hij wegkomt. Of, de Polizei komt nog. Dan dondert de poort achter hem dicht en staat hij zonder 'n cent op straat. Midden in de week, woensdag is het, géén cent. Eruit, hij staat in z'n naakje. Deze drie dagen zijn foetsie. Maar hij laat zich niet kisten. Op de boterfabriek, heeft hij gehoord, hebben ze ook jongens nodig. Zo snel hij kan naar Van Rossum en jawel, morgen kan hij beginnen. Hetzelfde loon als daar. Maar mijn drie dagen, moe'der? 'n Groot gat is het! Hij ruikt 'n vreselijke stank. De narigheid verbindt hem met iets anders. Wat is er? Ja, Jeus, dat komt ervan, van angst heb je in je broek gepiest. Ook dat nog, zie nu maar dat je thuiskomt en vertel alles aan Crisje, dit omzeilen is niet mogelijk.

Het leven is rot. Zonder dat je er erg in hebt, zit je in de gevangenis. Hij is saggerijng, vanbinnen vloekend, om het rotte leven. Hij kan nu tippelen, de tram is al in Holland. En de eerstvolgende vertrekt om tien uur. Dan is hij al tien dagen eerder thuis. Dan maar lopen, de bossen door, dat scheelt iets en dan ziet hem geen mens. Bijna zat hij in de gevangenis. Nooit meer jatten! Dat doe ik nooit meer! Nooit niet! Geloof het toch! Waarom geloofde

die man hem niet? Vuile rotmoffen ook! Ze hebben hem lelijk te pakken. Maar hij heeft nieuw werk. Ook al mist hij ... mijn hemel, het is veel. Wat zal moeder zeggen? Drie dagen strop. Van drie dagen, centjes minder. Crisje, wat wil je en wat doe je? Dacht je op de jongens te kunnen rekenen? Dan ben jij er glad naast, Crisje, dat bestaat niet! Nu moet hij biechten. En mijnheer pastoor kan nu lachen om z'n fratsen. Maar moeder heeft de zorgen en dat is verschrikkelijk. Ik doe het nooit weer, nooit niet, huilt hij vanbinnen en scheldt zichzelf de huid vol. Ineens is er nog iemand, die naar 's-Heerenberg moet en hoort hij:

„Zo, Jeus, bú gijj ow eiges zo aan 't uitschelde? Ik mot zegge, gijj hèt 't te pakke. Maor ze hebben ow ook te pakke, Jeus.”

„Das ow schuld, donder op. As gijj nie't bij mie'n was gekomme, dan ha'k now nog in de ink gezète.”

Casje spuit terug: „Wat wí gijj mie'n now wies make? Wí gijj tége mie'n zegge, da'k de schuld bun van ow ongeluk?”

„Jao, ik bun daor veur ow weg gegaon.”

„Néé, man, dat zó gijj wel wille, wâ? Gijj had nie't motte jatte.”

Hij denkt na. Casje heeft gelijk. Hij kan er nu niet onder vandaan. Maar er komt: „Ik hèt 't veur Miets en Teun gedaon, Casje.”

„Meind gijj dat werkelijk?”

„Van eiges, ik kon daor toch ète zovul ik eiges lustte. Maor ik kan dat vie'ze grei nie't meer zie'n. Ik wèt hoe ze dat verarbeië, Casje. Now kan'k ter wel van kotse.”

„Kan'k begrie'pe, Jeus, maor 't was lekker ook. Gijj bunt ter jao dik van geworre.”

Hij betast z'n snuit en moet toegeven, de tijd daar was toch wel weer niet zo slecht. Casje hoort al:

„Ik gao't now naor de botterfabriek, Casje. Das gans wat andes.”

„Wèt ik, maor gijj maak ow dat eiges maor wie's, wâ? En wat zal ow moe'der now zegge? Hèt gijj daor dan nie't efkes aan gedach? Ze hebbe ow toch op de straot gesmette. En zonder 'n cent, waor of nie't?”

„Jao, Casje, da's waor.”

„En now moje nog biechte ook.”

„Met dèn bu'k al klaor, maor met moe'der is gans wat andes.”

„Wat wí gijj dèn dan zegge, Jeus?”

„Dèn zeg ik niks, Casje, niks. Ik gaot naor dèn andere, hie'r baove, aijj dat maor wèt.”

„Zo, is dat zo. Jao, dat kan ook, mot gijj trouwes eiges wette.

Gijj mot maor kie'ke dat gijj der weer uut komp, wâ? Ik gao op huus aan. Mesjoer!”

Casje hoort niets, zijn mesjoer stikt vanbinnen. Een bende zorgen zijn er. Thuis vallen er tranen. Crisje schrikt, ze kermt vanbinnen, maar dat hoort Jeus niet. Néé, je kunt je geen berekening maken. Als je denkt, dat je er bent, ben je er tóch weer niet en loopt de boel weer achteruit. Met geen mogelijkheid ziet zij het anders. Ze zegt niets en dat is erg voor zijn leven, klagen helpt niet. Ook al hoort ze, dat hij morgen naar Van Rossem moet, helpt niets. Zij kan haar innerlijk niet verloochenen, het is pijnlijk, moeilijk ook, je hebt er geen woorden voor. En thans denken! Crisje sloft verder, het huishouden rent haar voorbij, het klaagt haar overal aan, het roept, het schreeuwt, het stinkt, je krijgt er duizelingen door. Néé, krenghchtig is het leven, mooi is het niet, ook voor Jeus zit er een andere mot in. Verrekken kunnen ze allemaal. Hij stikt in dat – Kurt – ook in dat Albert, van alles, venkelhoning is drek – chocolade is vuil gedoe, dat moet je nooit eten. Je moet die mensen niets meer gunnen. Die mensen trappen je om niks de straat op. Zijn dat mensen? Hebben die 'n geloof? Foeteren helpt je niet, Jeus, kleine man, mein Lieber. Er is niets aan te veranderen – maar je moeder weet het nu!

Jeus, de groeten van José. Stikke kui! Jeus, de groeten van Casje. Verroeste kui. Jeus, de groeten van Fanny! Ik wil met honden niet meer te maken hebben! Dan maar verder!

Op de boterfabriek staat hij achter een machine die pondjes boter maakt – en hij met acht andere jongens moet inpakken. Roef – roef – gaat het weer, maar als de baas ziet, dat hij het vlug kan, komt hij aan 'n tafel te staan om te helpen. Hij pakt in, 'n ander vormt de boter en een weegt er af. De goeie boter gaat nu door z'n handen, Crisje. Doet hij z'n best, krijgt hij meer centjes ook, het loon van de drop is het, dat hij nu zal verdienen en kan thans aanvaarden, dat hij er niet op vooruit is gegaan. Jammer, maar wat wil je, Jeus? De jongen naast hem zegt, dat hij 'n pond boter kan kopen. En dat lust hij. Hij heeft bij Crisje iets goed te maken. Een van de beste merken krijgt hij en nu is zo'n pondje zwaarder. Ze wegen het zelf af, bijna anderhalf pond voor hetzelfde geld. Hij komt thuis, de eerste dag al, met z'n fijne boter. Is dat wat, Crisje? Ook Johan heeft zo nu en dan boter meegebracht, maar deze niet. Waar of niet, Johan? En Johan proeft de boter en moet zeggen: já, dit is de beste die er is. Fijn, maar niet meer jatten. Hij neemt nu droog brood mee naar Emmerik, boter zat. Hij kan weer vooruit. De zon schijnt weer wat stralender sinds gisteravond, voor Crisje, de prop in z'n keel is tenminste verdwenen. En Miets en Teun krijgen nu lekker te eten. Ook de moeite waard en niet zo weinig. Crisje hoort:

„Deze botter, moe' der, krie'ge jao de engele nog nie't.”

Johan, die bij Max Bömer was en nu bij De Bruin werkt, weet er alles van. Doch wat Crisje wist, maar nog niet besepte was wel, dat heeft Jeus nú

uitgevonden, Johan doet arbeid voor 'n sterke kerel. Heb je ooit gehoord, dat Johan er iets van zei, Jeus? „Moe'der, kui dat begrie'pe? Ik wèt 't now, Johan dut daor arbeid van 'n kée!”

En zo is het. Johan werkt hard, maar Crisje haalt het niet. Johan rent niet van de éne baas naar de andere, Johan zit daar lekker en heeft geen andere aspiraties, dit is het en niets anders. Kan hij later van trouwen ook. Nu moet hij tóch slikken, dat hij met minder thuiskomt. Daar komt hij niet zo gauw overheen, hij werkt zich ook hier te barsten, maar het duurt langer dan hij denkt. Hier is geen accoord te beleven, hier valt hij niet zo op. Ook al gaat het roef-roef, van eiges, het is goed, maar ook andere jongens kunnen het geroef-roef heel goed. Over een half jaar zullen we wel eens kijken, mein lieber Junge!

Is dat wat? Kan die man mij niet meer geven? Hij ziet toch, dat ik me dood wil schoefden? Het leven loopt nu vast, het leven zuigt niet meer, het heeft ook geen inspiratie meer, het leven is dood. Je hangt in het leven, je strompelt door het leven, je krijgt er genoeg van, nú is er niets meer aan, niks! En dat maakt hij voor zichzelf uit. Ook thuis, Crisje ook, ook zij moet het voor zichzelf uitmaken. En dat is Crisje wel toevertrouwd. Ze weet wat zij wil, ze weet wat zij kan en zij wéét het! Dag en nacht bidt Crisje! Haar gebeden gaan ergens heen en dat weet geen mens. Of de Lange het weet, zij denkt van wel, maar dat is geen hoofdzaak. In haar schreit het dag en nacht van de zorgen. Nog heeft ze er geen woord met mijnheer pastoor over gesproken, doch ook dat komt. En een tijd later, héél deze winter was zij ermee bezig, hoorde zij de Lange zeggen:

„Cris, dach gijj da'k jaloers was? Néé!” Toen kwam er nog van de Lange: „Ik hèt wel andere dinge in mie'n kop Cris!” En toen wist Crisje, dat zij dit met zichzelf moet bespreken. En met Onze Lieve Heer, van eiges! Toen kreeg mijnheer pastoor te horen:

„Wí gijj mie'n en Hendrik ínzègene, mijnheer pastoor?”

„Van eiges Crisje. Dis jao ernstig, Crisje. Ik wèt ummes hoe gijj van ow Hendrik hèt geholde. Ik veur mie'n vind dat nie't arg, Crisje. Dit gat is jao nie't te stoppe, Crisje. Van eiges, mie'n zège heij al en Trui ook!” Crisje doet het voor de kinderen en het móét! Ze kan niet voor- noch achteruit, het móét! Maar zij gaat toch nog eventjes hoger. Zij volgt nú de weg van Jeus, maar biddende ín de kerk. Van eiges, liggende ónder Maria – Jozef en Onze Lieve Heer, Crisje volgt de kruisweg. Eén keer, twéé keer, drie keer, vier keer, vijfmaal, zesmaal en op de zestiende keer, hoorde zij het, kwam het woord ...

Já, Crisje. Jij alléén kunt dat. Trui niet. Maar voor Trui is alles anders! En nu even rustig afwachten. Hoe is het mogelijk. Die arme Lange toch. Maar Hendrik Wageman is er ook! Zie je het, die komt al naar de Grintweg. Toe,

roep Crisje even?

Moe' der giij bunt jao nie't te koop wa?

Ongemerkt, eigenlijk zonder dat je het weet, is 'n week, 'n maand en 'n jaar voorbij en ben je ouder geworden, wellicht iets verstandiger ook, want elke dag kun je iets leren indien je ervoor voelt, of het leven staat stil. Wie nu gezond is en kan denken, kan z'n handen vouwen en dankbaar zijn, maar wie dat niet wil, krijgt ook geen andere gedachten te beleven, niets van hetgeen boven het menselijke denken en voelen uitgaat en soms van Onze Lieve Heer is, dat echter 'n openbaring kan zijn voor jezelf!

Mensen die over alles nadenken wat het leven hen te dragen geeft, zijn ook meestal voorbereid; die mensen vallen zomaar niet in 'n menselijke of maatschappelijke sloot, deze persoonlijkheden waken over zichzelf, ze zijn altijd en eeuwig voorzichtig en dat is het, waardoor ze zichzelf voor het ongekende leven beschermen. Zó is Crisje!

Haar leven zei: Crisje, ik kan je niet overrompelen. Ik kom ook niet op 'n nacht. Jij kijkt mij altijd bewust in m'n ogen, maar dat doen miljoenen mensen niet en krijgen nu met mij te doen. Ik kan er niets aan doen, dat ze thans struikelen, hun kostbare nek breken of 'n ziekenhuis in moeten, dat hebben die mensen zélf in handen, Crisje! Maar ik krijg altijd de schuld!

Ze vervloeken mij, Crisje, maar zeg het nu eerlijk ... ben ik 'n bruu? Ben ik óndraaglijk? Van eiges, ik geef je te dragen, van eiges is dat. Ik wil, dat de mensen leren en dat ze zich voor het goede openstellen, maar ze vertikken het!

Jij, Crisje, wikt en weegt, ook Trui, maar zij doet het op haar eigen manier en moet Trui weten, boven mij, dat weet je, staat Onze Lieve Heer!

Gezonden van geest en lijf zoeken soms de meeste narigheid. Die mensen zie je dagelijks, ze smijten met geluk. Die donderen het geluk zomaar van zich af, die gaan ook over lijken; het zijn de mensen, die vandaag zeggen: ik hou van je, ik bedank je voor alles, ik kan je niet missen, ik heb je zo nodig en zonder jou ben ik niks, maar morgen? Overmorgen en volgend jaar bijvoorbeeld? Zó ben jij niet!

Trui kan soms nonchalante berekeningen maken, maar ook Trui doet het voorzichtig. Nu zij heeft moeten aanvaarden, dat zij toch Crisje niet dwingen kan om gelijk met haar te trouwen, doet zij het anders. Het leven geeft ook haar vele mogelijkheden en Trui zal die benutten, hoe ook, maar ze doet het en is heus niet blind, noch doof, zij doet het 'n ietsje anders. Trui nam geen ónvoorzichtige sprong in het duister, zij rolde ook niet in 'n baggersloot, dat vertikt Trui en laat zij aan andere mensen over. Ze zit feestelijk achter de gordijntjes te kijken, zij volgt het leven dat de Grintweg afdaald en ze weet voor

zichzelf, ook zij behoort tot het leven en heeft recht op 'n menselijk bestaan. Wie wil haar beletten haar handen uit te steken naar wat geluk? Géén mens kan dat en vrouwen kunnen haar nog meer vertellen.

De verloving is begonnen, zien de jongens van Crisje. Straks gaat tante Trui trouwen. Zondags zien ze Trui en Otto opwaarts gaan, regelrecht naar Montferland, als twee geliefden, 'n kuiertje maken. Het leven is mooi, het leven is wondervol, ook voor tante Trui en Otto Wageman. Wie Trui ziet, denkt, ze is kiedewied!! Otto heeft erge last van z'n nekzenuw. Zo nu en dan zien ze zo'n ruk omhoog en dan schudden z'n schouders ook. Je moet er wel om lachen of je wilt of niet, zo leuk is het, maar dat moet je niet doen waar Trui bij staat, je krijgt nu de wind van voren. Wat willen die mensen hier? Trui lééft. Ze ziet eruit als 'n dame; waar ze dat zijden jasje vandaan heeft, geen Crisje komt het te weten. Trui zegt: Ik heb het van Chang, de Italianen die er zijn geweest en Jeus hadden willen kopen van de Lange en Crisje, maar dat is 'n smoesje, weet Crisje, doch het zijden jasje is er en het staat haar best. Soms van Otto? Je moet haar nu zien, zeggen de jongens, nu nog z'n spatsierstokje – als de dames van Montferland altijd bij zich hebben en ook Trui is 'n dame.

Crisje kan er met haar hoofd niet bij. Trui wandelt als 'n stadse dame. Achter de gordijntjes lachen de mensen, omdat ze haar rokken zo nu en dan ophoudt of ze vegen de Grintweg schoon. Daar moet je om lachen! De moeite waard, je ziet het hier niet elke dag. Maar eerlijk is eerlijk, Trui denkt, stik. En geef ze nu ongelijk? Stikken kui! De „droedels” kun je krijgen! Wel wat stijfjes, maar het gaat. Voor ome Gradus, zeggen de jongens, en Crisje moet dat beamen, heeft ze zichzelf nooit zo uitgesloofd. Kif soms? Moeten jullie wat van mij? Daar gaat ze weer.

Prachtig weertje vandaag en nu naar het heerlijke Montferland, naar het eigen bos, naar de heerlijke stilte daar, waarvan je nooit genoeg krijgt maar die Trui, in zeker tien jaar niet heeft beleefd. Die Otto toch. En wat kan het leven je toch veranderen. Tante Trui ziet ze vliegen. Otto z'n nek is er zenuwachtig door, maar dat geeft niet. Ook Jan en Marie en hierna Hendrik Wageman, komen zo nu en dan eventjes kijken. Crisje heeft haar toekomstige al gezien. Op 'n avond kwam Trui haar roepen en toen dronken ze 'n brandewijntje met suiker, iets lekkers, waar men hier niet vies van is en Crisje altijd met haar Lange, zo nu en dan, feestelijk van genoten heeft. Maar dat was met háár Lange. Nu tezamen met Trui, Otto en Hendrik, twee broers en twee zusters bij elkaar. Het leven is vreemd, raar en gek is het. Hoe bestaat het! De Lange stond even naast haar en knikte. Crisje gelooft, dat zij ook nog – proost Cris – hoorde, doch dat kan ze niet met zekerheid zeggen, de gedachten en het gepraat hier, stoorde het gepraat van de Lange. En toen

mocht ze voor zichzelf beginnen te denken. Niemand die haar stoorde. Crisje keek maar, vanbinnen dacht zij er het hare van. Maar wat wil je? Wat doe je nu, Crisje? Is dit je voorlopige geluk? Ze moet er niet aan denken. Maar zij kan eraan denken, omdat zij héél dit jaar en lange winter, áán het geestelijke van haar en haar Lange heeft gedacht, heeft verwerkt ook! Thans, hoe bestaat het, kan zij aan het stoffelijk deel ervan denken en dat zit hier naast haar en kevelt, praat iets, maar doet schuchter! Elkeen, weet Crisje, is géén Lange Hendrik!

Toen Crisje van Trui kwam, had er ééntje de duivel in. En nu kreeg ze te horen:

„Wat mos gijj daor doe'n bij tante Trui, moe'der?”

Crisje kijkt in de ogen van Jeus. Het is waar, zij had het anders moeten zeggen, maar het viel er ineens uit en was hard ook, toen er kwam:

„Mok ow vraoge of ik naor tante Trui mag? Hèk niks meer oaver mien eiges te zegge?”

Stik – kwam er niet, ook de „droedels” waren er nu niet eens, doch 'n stekende pijn, nét onder het menselijke hart, is gans wat andes. Jeus zei er niet een meer, Crisje wist echter, ze heeft hem pijn gedaan. Nu zoete broodjes bakken, maar die worden nu niet meer gegeten, Crisje. Jeus weet het, dáár zit zijn medeminnaar. Zijn ... wat? Wat zat daar? Snap je nu, dat je moeder van tante Trui brandewijn met suiker drinkt? Moeder doet het? Van die rotkerels? Moest vader weten. Néé ik eet vandaag niet! Ik lust niets vandaag! Niks! Ik ga met 'n lége maag naar bed. Ik ben belazerd! En nu begint zijn strijd. Eerst even alles verkennen of het bij moeder in het hoofd ook heilige ernst is en dan verder. Goddank, hij heeft zich maar ongerust gemaakt. Ernst is er niet. Maar hij weet het. Tante Trui denkt alleen aan zichzelf en aan Otto. Toen hoorde Crisje, dat de jongens allen pijn hadden in hun nekken, en kreeg Trui dit te zien, hierna begon het gefoeter.

„Kú gijj goe'd vinde, Cris, dat ow jonges mie'n Otto uutjauwe? Dat moste mie'n kindere zun, dan zók die is wat andes lère.”

De jongens gaven haar: „Das now nét nie't zo, tante Trui. En as dát wel zo was, tante Trui, kreeg gijj now wel wat van ons, aijj dat maor wèt” ... en kon Trui het mee doen. Otto nam het niet en toen hij erop wilde timmeren, kreeg hij eventjes te horen van Crisje:

„Otto, as ter wat te timmere valt, bun ik ter eiges ook nog” ... en zei Otto weer: „Stik dan veur mie'n pat. Zuuk 't dan maor veur ow eiges uut” ... en was er weer rust, maar waarvan Jeus de aanstoker is. Otto loerde op Crisje. Otto zag graag zijn broer hier en dat is het! Maar de mensen weten het nu, Trui gaat trouwen, Crisje komt vanzelf. En wie nu het eerste is, doet er niets meer toe, Trui weet het, zij dóét het ook, ze wil geen jaar meer wachten. En

nu is de verloving begonnen, maar ook iets anders en dat gaat tussen Crisje en Jeus. Ook Jan en Marie, broer en zuster van Otto, komen zo nu en dan naar de Grintweg. Jan trekt grimassen – zien de jongens en verkoopt onzin. Die Jan van Otto is 'n gekke klant, maar z'n onzin haalt het niet bij die van Gerrit Noesthede. Die was anders, om het gejammer van Gerrit Noesthede kon je werkelijk lachen. Als Jan van Otto begint weet je niet of je lachen moet of huilen, zo'n raar gezicht trekt Jan. Wat Otto in z'n nek heeft, zit bij Jan in de kaken. Marie is 'n droge, zuster en broers leven tezamen, Marie verzorgt Hendrik en Jan, waarvan Otto net zat heeft en thans de benen neemt. Trouwens, Otto woonde jaren geleden al op zichzelf. Hij heeft z'n vrouw moeten missen, maar Trui houdt van kinderen en kan thuis iets voor Onze Lieve Heer doen. Is het niet zo? Wat jij ervan maakt is kif, iets anders is er niet! De geestelijke gedáchten en gevóelens van Crisje en haar Lange, zijn nu afgesloten! Ze zijn begraven! Of Crisje had het bij Trui geen seconde uitgehouden. Nu kan zij zich op de stoffelijke wereld instellen en daaraan geeft zij ook alles van haarzelf, doch dat weet geen mens, ook Jeus niet. Weloverwogen en doorvoeld ging alles van haar en de Lange naar de diepste kamer in haar hart. En toen álles daarin was verborgen, ging op die onmenselijke zware deur het slot. Alléén de Lange en Crisje weten hoe dat slot is te openen. En, van eiges, Onze Lieve Heer ook, want „DIE” is het, die het slot controleerde en toen zei: „Zó is het goed, Crisje, Lange Hendrik, jullie weten hoe het niet kán, maar wél moet!” Ze legden er zich bij neer en kon Crisje aan het stoffelijke en aardse denken beginnen.

Tante Trui, Crisje is nu voorbereid. Maar wat er met Crisje is gebeurd, dat weet geen mens. Alleen de Lange, maar die is ergens anders. De heilige zaken zijn doorvoeld, er is gewikt en gewogen. Ze zijn afgesloten en verzegeld. Zij kan nu geen sprong in het duister maken, ze valt ook niet in 'n sloot en wanneer dat toch zou gebeuren, Trui, heeft het andere er toch niets mee te maken. Dat is nu begraven en rust ergens, maar wordt eens weer opgegraven en dan, Trui, gaan beiden verder, maar nú eeuwigdurend! Van deze zaken heb je geen verstand, Trui. En die gevoelens krijg je ook voorlopig niet te beleven. Miljoenen mensen willen het beleven, Trui, maar zij doen er geen moeite voor, zij denken, dat het te koop is.

Met Onze Lieve Heer is nu alles in orde! Crisje weet nu wat zij kán en mág doen en dit heeft niets met Jeus uit te staan. Ook al gaat Jeus eronderdoor, zij is niet meer te beïnvloeden. Crisje ging niet over een nacht ijs, zij staat op 'n ijsberg. Maar er gingen tienduizend onzevaders en weesgegroetjes omhoog, zestienmaal beleefde zij de – Kruisweg – en toen kwam het woord, het enige woord op haar vraag: Onze Lieve Heer, wat moet ik doen? Jeus is het! Onze Lieve Heer heeft toen naar Jeus gekeken, welwillend, alles overdacht, na-

tuurlijk, maar toen, Trui, was Jeus eigenlijk nog te snotneuzig. En nu, Trui, komen de menselijke vragen naar voren. Zelfs de engelen bemoeiden zich ermee, ook rechters, die van al deze dingen verstand hebben. Maar 'n rare bende wordt het, vast en zeker, je zult het zien. Indien er nu geen zelfmoord bij komt, is dat 'n wonder op zichzelf.

Ook de Lange heeft zijn eigen paradijs gezien. De Lange zag mooie bloemen, prachtige orchideeën waren het en de engelen zongen voor de Lange. Het waren machtige koren die de Lange kreeg te horen en de reinheid en de schoonheid ervan, was een liefkozing voor Onze Lieve Heer maar zond de Lange tot zijn Cris. In de kerk, neergeknield voor de opgang naar Golgotha, kreeg Crisje álles van haar Lange te horen, doch zij dacht, dat het Onze Lieve Heer zelf was die haar deze heilige zaken liet beluisteren. En op dat ogenblik wist Crisje wat zij moest doen, ook voor de Lange. Toen mijnheer pastoor het te horen kreeg, haar goede oude vriend, voelde hij nog meer ontzag en eerbied voor Crisje dan voorheen en veegde z'n tranen weg, waar Crisje bij zat. Hij kreeg ook tranen in z'n ogen om Jeus, maar toen wist mijnheer pastoor alles! Crisje kreeg van hem 'n mooie rozenkrans cadeau en een zegen, die bijna nooit wordt gegeven aan mensen, doch waardoor Crisje zou bidden voor Jeus. Dat arme jong toch. Het ging zover, dat mijnheer pastoor zei, dat Crisje nu niet meer behoefde te biechten, het was nu in orde!

Wat Crisje in de maanden, die voorbijgingen heeft gekund, is enorm! En indien Jeus dacht, dat hij voor Teun en Miets mocht jatten, was hij er glad naast. Van dat ogenblik af, begon Crisje uit hem wég te denken, regelrecht naar iets anders, naar de zekerheid voor haar en de jongens. Dacht Jeus, dat Crisje niet was geschrokken? Van dat ogenblik af werd het menens. En eerst later zal Jeus dat beseffen, nu is dat nog niet mogelijk. Eerst dan weet hij, dat het zijn eigen schuld is. Ook zal het hem dan duidelijk zijn, dat hetgeen waar hij voor vecht, de grote mensen toebehoort en niets is voor 'n jongen van dertien jaar. Crisje heeft haar innerlijk leven gekist en dat kistje heeft de Lange naar elders gebracht. Toen zij daar toefde, zag de Lange, dat er twee schone bloemen bovenop het kistje lagen en dat was hijzelf en z'n lieve Crisje. De bloemen hadden de kleuren van hun zielen en daar kon men tegelijk zien, hoe Crisje en de Lange tezamen hadden geleefd en hoe lief zij elkaar hadden. De Lange zag, dat er ook andere kistjes stonden van andere mensen, waarvan hij begreep, het eigenlijk veel op 'n laatste oordeel leek, althans voor dit leven, dat van hem en Cris! Aan de bloemen kon Onze Lieve Heer zien of het kind van de aarde „HEM” niet had bedrogen en toen ging het leven weer verder.

De zeven rechters kwamen kijken of de Lange niet knoeide doch toen zij zagen welke kleurtjes de bloemen vertolkten, kreeg de Lange hun goedkeuring en tevens hun begripen en mocht hij z'n graf sluiten. Het was tevens het

ogenblik, dat de Lange aan zijn eigen strijd mocht beginnen, ten opzichte van Crisje en Jeus en het andere, waartoe ook Hendrik Wageman behoorde en de eerste tenor zong, maar de Lange nog niet wist. Hierna kreeg de Lange het éne visioentje na het andere te beleven en die werden hem vanuit 'n Tempel toegezonden, zomaar, het ging als vanzelf, maar waarbij zonsverduisteringen waren. Het ene beeld verbond hem met het andere, en het laatste had weer met het eerste uit te staan, en er stroomde bloed ook, bloed van mensen, echt menselijk was het; het tafereel voerde hem regelrecht terug naar de aarde, naar 'n menselijke maatschappij met alles daarin door de mensen bewierookt en bezielend opgebouwd. De Lange dacht nu: hoogstwaarschijnlijk is dat alles van mijzelf, maar dat hoogstwaarschijnlijke werd werkelijkheid, het werd heilige ernst en van dat ogenblik af gaf de Lange zich volkomen over.

Dat was ook voor de Lange 'n tijd om ná te denken, hij leerde enorm. Het was ook voor hem: kán dat? Is dat mogelijk? Maar de Lange ging verder. Toen vroeg de Lange zich af:

„Is er in de hemelen 'n verschuiving ontstaan? Moet mijn Crisje trouwen? Is dat niet te voorkomen? Weet men in de hemelen niets van Crisje af? Van zo'n heilig mens niks? Wat wil God met zijn mensen doen? Kun je nog reiner leven dan Crisje doet? Bestaat niet! Heeft Onze Lieve Heer geen greintje ontzag voor „ZIJN” kinderen van goede wil? Moet het heilige-ik van de mens voor de varkens worden gegooid? Kan dat? Moet dat? Is er geen andere weg te volgen, te beleven? Niks anders? Néé, meent U het eerlijk? Schept Onze Lieve Heer er genoeg in om „ZIJN” kinderen te slaan?” Vragen komen er in de Lange op, waarvan hij vroeger nooit heeft kunnen dromen. En toen stormde het in zijn leven, hij beleefde 'n zenuwstuiptje, de Lange gilte, dat ze het onder aan de Grintweg konden horen, althans voor hen, die deze oortjes droegen, de innerlijke voor 'n mens. De Lange ging toen op weg! Hendrik kroop eerst door duizenden grafkelders heen. Hij moest of hij wilde of niet er doorheen en er weer uit ook, maar intussen mocht hij even rondkijken. Was hij er zelf niet bij? Hoe is het mogelijk, dacht de Lange. Ik ben er zelf ook onder. Hij kroop onder de grond door naar het eeuwige licht, naar de werkelijkheid. En dat licht schonk hem tevens de wijsheid, het wéten! Hij kroop tot het „einde” der aarde! Het einde van 'n menselijk bestaan ook! De Lange kroop terug tot het ogenblik, waar de God van ál het leven aan „ZIJN” scheppingen begon, en van stof en wat levensadem 'n mens maakte? De Lange Hendrik ging bewust verder, hij stootte soms z'n hoofd en hart tot bloedens toe, maar dat gaf niks, hij ging nú verder! Hij zweette bloed, de Lange! Als 'n varken, zo schreeuwde hij ook! Zo machtig was het, wat hij nu beleefde en te aanvaarden kreeg. Toen hij nergens 'n zwak lichtje meer zag, legde hij zich neer om uit te rusten en speelde hij ál z'n violen kapot, maar géén mens luisterde, géén

mens was er, hij alléén was er maar.

Ook de Lange ging niet over één nacht ijs. Ook hij ging thans over ijsbergen, maar hij mocht já en amen zeggen! De Lange slierde eroverheen en brak z'n nek niet. Hij durfde er geen krulletjes op te trekken, daarvoor was het leven nu te ernstig. Zijn ganse denken en voelen stond ingesteld op dit nieuwe, waarvan hij dacht, dat het er niet was, maar het wás er! Het is er altijd geweest, mompelde de Lange in zichzelf, maar ik en miljoenen van daarginds weten het niet, ook mijnheer pastoor weet er niets van, niks! Jammer! Hij zal het straks mogen weten! Straks! Gij allen, brult de Lange, zult het dan mogen weten!

Nu stond de Lange meteen voor 'n andere Universiteit. En door die Universiteit werd hij tegen 'n grond geslagen en riep hem eventjes 'n halt toe. Nu had hij 'n gat in z'n hoofd, maar ook dat gaf niks, hij ging verder, dromende even, toen bewuster en begon hij vragen te stellen. De Lange voelde zich niet eens behekst, deze tuimeling had ook weer iets aards, omdat die graven erbij waren. In zijn tijdelijke rust hoorde hij, dat iets hem wekte. 'n Klein wekkertje hield hem wakker en dat ding bleef rinkelen. Nu hij weer begon te denken, hield het op met dat gerinkel en begreep hij volkomen, hij mocht h́er niet meer inslapen. Daarna zag hij 'n zonsverduistering, waarvan hij de schuld was. Hij stond midden in dat licht, maar met z'n rug naar het waarachtige en dat had hij op aarde nooit willen begrijpen. Hier beleefde hij de werkelijkheid van dat menselijke zonsverduisteren en aanvaardde het!

Even later, toen hij opnieuw aan zijn wandeling was begonnen, kwam hij voor 'n wegwijzertje te staan. Nu kon hij voor zichzelf uitmaken, dat voelde de Lange, of hij links of rechts, omhoog of omlaag wilde gaan. En dat vond hij erg, het bracht hem tot het twijfelen, omdat er gevaar aan verbonden was, hij kon zichzelf in dit leven wel verliezen. En dat wilde de Lange nú niet meer. Toen vroeg de Lange:

„Heeft de mens méérmalen op aarde geleefd?” 'n Mooie vraag was het. Maar wie kon zijn vraag beantwoorden? En even later kwam er over zijn lippen:

„Ben ik dát zelf, die ik nu ben, of was ik vroeger 'n ander?”

Maar dat wist hij al, door onder de graven heen te kruipen heeft hij zich deze wetenschap eigen mogen maken. Toch was dat nog niet alles, Crisje volgde hem en voor haar wilde hij alles weten. En opnieuw neemt hij een vaart door het leven om vast te stellen of hij en Crisje elkaar reeds eerder hadden gekend, dus vóór dit leven. De Lange kijkt thans naar herkenningstekens, hij tracht te voelen of hij dat zélf is die daar ligt en of Crisje er is, en jawel, hij ziet zichzelf en Crisje voor zich. De Lange stond nu voor duizenden levenswetten, voor goed en kwaad ook! Nu schrok hij, wilde eerst de benen

nemen, maar bedacht zich meteen om tenslotte verder te gaan. Elke wet sloeg hem nu tegen de grond en ging zijn laatste viool eraan. En die wetten gooiden hem tussen leven en dood; vele anderen maakten hem waarachtig gek, doch door 'n andere hand, 'n zachte aanraking was het, kreeg hij z'n eigen bewustzijn weer terug en kon de Lange weer verdergaan. Hierdoor verloor de Lange zijn zekerheid, maar kreeg 'n andere, en wel die voor zijn ziel en geest!

Nu eerst begreep de Lange, het ging hier om álles? Zijn gekruip onder de grond bezorgde hem levenswijsheid. Nu zag hij zichzelf als 'n arme hond op aarde terug en in dat volgende bestaan als 'n dichter. In zijn hand, dat zág de Lange nu bewust, zag hij een sierlijke pen, eentje met veertjes er bovenop en die was van hemzelf. Links en rechts ziet hij boeken, beschreven vellen perkament en dat was zijn hand, alles was van hemzelf!

Weer verder terug, ziet hij zichzelf in het oerwoud! Daar is hij 'n oerwoudkoning met ringetjes door z'n neus en had hem weinig te vertellen. Hij rilde van dat opgedirkte leven, want dat bewustzijn, dat voelde hij nu en dat zag hij ook, had niets te betekenen. Hier rende hij hard weg naar het volgende tafereel, dat van hem zelf en Crisje was, want daar zocht hij naar. Onder dit gerén haalde hem iemand in, die hem vroeg: „Wat loop je toch hard, vriend, heb je zo'n haast?”

Toen de Lange alles ineens wilde weten en vroeg, of die ander het hem kon vertellen, kreeg hij te horen:

„Wil je het in enkele woorden weten of door 'n lang en omslachtig verhaal”, ... koos de Lange het eerste. Luister dan, kwam er en toen hoorde de Lange:

„Lange, je hoort dat ik je ken, dit alles wil zeggen, dat het leven van „GOD” niet te vernietigen is. Je hebt meermalen op aarde geleefd.”

„Is dat alles?”

„Is dat nog niet genoeg, Lange?”

„En dat wil zeggen?”

„Dat wij mensen stukken en brokken hebben gemaakt – van onze levens, Lange.”

„Zo, is 't 'm dat? Jammer, maar wie bent u?”

„Ik ben „iemand”, Lange. Ik ken alle mensen. En jij bent onvoorbereid voor dit leven. Omdat je nooit eens 'n goed boek in je handen wilde nemen, weet je er ook nu geen „snars” van. Jij, Lange, hebt niet eens naar de mooie preken van mijnheer pastoor geluisterd. Je zong wel op het koor, maar dat andere had niets voor je leven te betekenen. En indien je niet zo'n goeie kerel was geweest, had je mij en jezelf niet gezien. Er is echter één voldoening, Lange, Crisje blijft van jou en dát éúwigdurend, máár, en ga dan verder, kijk eerst goed uit je ogen en dan mag je het weten ook. Dat is nu álles en kun je tevreden zijn. Maar jullie twee, Lange, nu komt het, schrik niet, sta nu eens

als 'n kerel op je benen, toon nu dat er fut in je zit, Lange, hebben aan dat schuchtere kereltje goed te maken! Voel je, alles!”

Toen de Lange nog meer wilde vragen, was die ander alweer verdwenen. En na wat rust, nam hij 'n ander besluit en dook hij opnieuw onder de grond, héél de wereld door. Nu komt de Lange bij de Duitsers, de Fransen, de Engelsen, de Indiërs, en in Marokko terecht, Amerika niet te vergeten, maar toen was dat er eigenlijk nog niet eens ... Ook bij de wilde Indianen ziet hij zichzelf terug. In het oude Egypte ziet hij zichzelf en zijn Crisje als 'n „Mummie”! Héremetied, Lange, is dat wat? En toch ben je dat en die naast je ligt, is de ziel van je Crisje. Dezelfde ziel, Lange! Want je krijgt maar ééns in je leven – één ziel van Onze Lieve Heer, waar je het héél „ZIJN” eeuwigheid mee moet doen. En dat ding slijt niet, dat ding is niet kapot te maken, dat zul je trouwens spoedig zelf vaststellen, dat ding is eeuwigdurend en loopt altijd! Voor goed en kwaad, Lange, maar vooral voor rust, vrede én liefde en dan draait het ding voor Onze Lieve Heer, waarvoor het geboren is!

In Duitsland is het, waar de Lange ziet, dat hij een kruis draagt en voorop in 'n optocht loopt. En hij ziet nu, naast hem wandelt Crisje. Het is niet te geloven, maar hij heeft dit wonder te aanvaarden! Dát is hij en dát is Crisje! Nu voelt hij meteen de narigheid van dit leven en ziet nu, dat hij Crisje heeft gestolen. Daar loopt ook Hendrik Wageman! Lange! Kijk maar, jij nam hem zijn liefde af. De man ging eronderdoor en dat moet je en met jou je Crisje, thans goedmaken. Geloof je het niet? Dán moet je maar proberen om eronderuit te komen. Tante Trui heeft de eerste én de laatste fundamentjes al gelegd, aanstonds kan het gebeuren!

Toen dat voorbij was, zag de Lange zichzelf op de bühne staan. Dat dáár, was zingen. Hij weet het nu, in dat leven heeft hij zichzelf leeg gezongen of hij was naar de bühne vertrokken, hij had geen weerstand weten te bieden. Hij ziet zich met al die gekke wijven nógmaals en toen kreeg hij er net zat van en ging verder. Mijn God, denkt de Lange; de blaren van al dat gekke gedoe zitten nog op mijn achterwerk, maar wáárheid is het! En toen hij op dit ogenblik goed om zich heen keek, hoorde hij de mensen bidden en werd hij met 'n zwaai wakker. Nu ziet de Lange zichzelf midden in de keuken terug. De buurt ligt op de knieën, maar Jeus kijkt hem recht in de ogen. In enkele uren is de Lange duizend eeuwen ouder geworden, maar wat hij zag en beleefde, gebeurde in rust en vrede, liggende in het „Voorhof” van Onze Lieve Heer, doch hij zal er straks de werkelijkheid van zien. Op dat ogenblik hoort hij: Toren van David ... bid voor ons! Vergulde Ster ... bid voor ons! Ark des Verbonds ... bid voor ons. Hij rent weg, de Lange kijkt nog eventjes naar zijn gekist lijk, maar neemt die gebeden mee. Ergens op 'n tweesprong gekomen, kiepte hij die vracht van z'n schouders en smeed de gebeden van zijn leven

weg, de Lange wilde er niet mee te maken hebben, de werkelijkheid toonde het hem anders. Toen zag de Lange, dat de menselijke kist hoog, laag, rechts en links is en breed en rond wordt, als je er zelf die rondte van maakt en in je binnenste voelt. En toen was het daarginds elf uur, sloot tante Trui de voordeur, de buurt ging weg – maar Jeus kreeg hem te zien en te beleven, waarna de Lange kon zeggen: tot straks, ik kom weerum! Hierna begon de Lange aan zichzelf te werken, te werken voor Onze Lieve Heer en leerde hij die onbekende zien en waarderen. Dát was Casje. Ook de ándere Lange, Jeus, maar dat weet je niet en heb je ook niets mee te maken. Dit alles behoort je vader toe. Het ging om de Lange, om Crisje én Jeus? Néé, Jeus, het gaat om Hendrik Wageman en om wat móét en wat je juist móét laten! Ook je gejat heeft niets te betekenen!

Wat de één echter voor deze stoffelijke wereld moest bedenken en te verwerken kreeg, had 'n ander te aanvaarden voor het geestelijke. Toen wisten Crisje en de Lange waarom Trui zich zo druk maakte en moesten zij haar nog dankbaar zijn. Hendrik Wageman, wist Crisje en de Lange, mócht nu komen! Jeus, jij gaat er nu aan! Je staat niet alleen tegen al die narigheid, ook je vader staat tegenover je leven en nu moet jij het verliezen! Wie kan hiertegen vechten? Maar velen zijn er in de wereld van de Lange die je zullen volgen, omdat het een strijd op leven en dood is. Wie dan leeft, wie dan voor je zorgt, Jeus! Alweer, geef het maar over, ook dán zal Casje weten hoe te moeten handelen.

Het is hartje zomer geworden. Jeus werkt lekker op de boterfabriek en het gaat best. Hij blijft er hangen omdat hij daar lekker verdient en thuis, já, ze moeten zich daar maar behelpen. Crisje heeft sinds 'n tijdje geen klachten meer, hij denkt, het gaat goed en het kan niet beter, zij komen vanzelf door al die narigheid. Hij turnt en fietst, voetballen kan hij goed, z'n zakcentje gaat eraan voor sport. Ze mogen hem graag op de fabriek, de baas praat soms met hem over de zaken. In dit kind leeft 'n gevoel van 'n oud mens en dat kind wil vooruit, heeft gevoel voor zorgen en dat lust ook deze baas. Maar de landpacht is nog niet betaald, vele andere zaken moeten worden veranderd, Miets en Teun hebben veel nodig; Gerritje en Hendrik zullen hem echter aanstonds komen helpen. Komt hij 's avonds thuis, bespreekt hij met Crisje de gang van zaken, maar Crisje is lang zo openhartig niet meer als vroeger, voelt hij, doch kan het begrijpen. Het is me nogal wat, alléén sta je voor alles, maar hij heeft z'n hoop en moed nog lang niet verloren.

Wanneer hij op 'n avond van het voetbalveld thuiskomt, zit er 'n man in de keuken. Hij kent dat leven, natuurlijk, het is de broer van ome Otto. Maar wat moet die man hier doen, moeder? Een schrijnende pijn steekt hem net onder z'n hart. En dat moet moeder niet weten, ook die man gaat het geen

bliksem aan. Crisje geeft hem:

„Dit is Hendrik Wageman, Jeus. Gij kent Hendrik wel.”

Is moeder krankzinnig geworden? Is moeder hadstikke gek geworden? Het spel op leven en dood begint. Je gooit zomaar geen vrienden uit je huis, wil je hieraan denken, Jeus? Was deze man ooit in het kwartet van vader, vraagt hij aan Crisje? En dan volgt er: néé, van eiges niet. Daar kan hij niet bij. Wat moet die man hier in onze keuken? Als de man hem 'n – grosche – wil geven, moet hij die – dooie gros niet van hem hebben, hij heeft zelf geld zat. En hij gaat de keuken ook niet uit, hij blijft waar hij nu is. Dit is zijn keuken, weet je het Crisje? Wat haal je toch in je hoofd, moeder, ben je dan ... als tante Trui is? Moet Jeus niet voetballen? Néé, gaat je niks aan, je krijgt mij toch niet weg. En nu zitten Crisje en Hendrik Wageman daar en weten niet meer wat ze moeten bepraten. Er zit een vijand tussen hen in en dat is Jeus. Wat wil je? Maak dat je weg komt, je hebt hier niets te maken, dit huis is van ons! Van mij en van ons allemaal. Ga weg! Ga toch, maak dat je weg komt! Ik kijk je de deur uit! En nu moet Hendrik Wageman wel vertrekken. Crisje kijkt hem niet meer aan! Hij smeert 'm omhoog. Crisje kan nog niet praten, maar hij denkt, anders dan vroeger, het gaat om zijn Crisje, om zijn liefde. Wie wint het Jeus? Trui? Kan Trui nu geen cent schelen, ook al zit zij dag in dag uit je moeder op haar ziel en zaligheid, jij verliest het!

Van nu af aan splitst hij zich, het werk op de fabriek kan hij blindelings en er is geen accoord meer te beleven, hij blijft thans ingesteld op het huis, op Crisje en z'n gevoelens. Op 'n avond rent hij op het voetbalveld en voelt plotseling iets, dat hem regelrecht naar Crisje stuurt. Dacht ik het niet? Zojuist is Hendrik Wageman ook gekomen. Crisje vraagt al:

„Moje nie't voetballe, Jeus?”

„Néé” ... komt er wat streng en hard ... „Ik het now niks te voetballe.”

Hij zit weer tussen twee mensen die elkaar iets willen vertellen, maar door zijn aanwezigheid niet kunnen. Hij wil, en dat is het, voor zijn leven: dat gekoer niet horen. Indien Crisje hem zou vertellen en dat zal nog wel gebeuren ook, dat zij opnieuw aan het menselijke gekoer zou beginnen, beleeft ze, dat hij haar midden in haar gezicht uitlacht. Want dat is het toch? En hij ziet het, hij zit er zelf bij, Hendrik Wageman begint waarachtig te koeren. Maar dat lijkt op niks, ziet hij ook, het is het gekoer van 'n doodgewone duif, van zo'n stel heb je er voor dertig cent, weet moeder dat niet? Maar het is het voor-gevecht voor Crisje en dan vliegen de duiven de ruimte in. Néé, dat is geen tuimelaar. Moeder is 'n pauwstaart, die man daar is geen kropper, 'n kropper is heel iets anders. Een kropper maakt zich druk, die koert ook anders, die rolt met z'n staart over de grond en die zit er bovenop, maar deze duif wroe-melt met z'n handen en doet net of hij gekortwiekt is. Ellendig is het! Hij

moet er niet aan denken, maar dat er dit van komt, ziet hij, of moeder zou de man nooit in huis halen, nimmer goed kunnen vinden, dat hij plaats nam op de stoel van zijn vader. Ga je er nog niet af? Wat doe je op de stoel van mijn vader? Ga die hoek uit, dat is mijn plaats. Snap je moeder nu?

Crisje ziet hem soms glimlachen, maar ze weet niet waarom hij dat doet. Nu zij een andere duif binnenlaat, is de wereld, dat spreekt toch vanzelf, die hij met haar alleen bezat, tot aan de lippen gesloten. Maar hij lacht om de onschuldige fratsen van die man daar. Mijn lieve hemel nog aan toe, is dat koeren? Zie je dan niet wie daar naast je zit? Hij zou Crisje in zijn armen nemen en haar dooddrukken. Maar probeer het eens? Hij verkruiemt 'n stukje brood en smijt de kruimels over de tafel. Hij zegt: hier, eet iets, gekke duif die je bent. Doe iets, handel toch of maak dat je weg komt. Intussen zit z'n bloed in de war. Z'n hersens werken echter op volle kracht, hij beleeft 'n echt menselijk drama. Wil moeder zich door zo'n doodgewone duif laten bekoeren? Je zou je 'n beroerte schrikken als het gebeurde. Nu het te lang duurt, dit verkennen en dat verschrikkelijke zwijgen, dit geloer naar elkaar, het snijdende gevoel ertussenin, grijpt Hendrik Wageman in zijn zak en houdt hem iets voor.

„Hie'r, Jeus, heij 'n mark van mie'n. Koop maor wat veur ow eiges.”

Zacht kwam het eruit, maar die zachtheid wordt niet aanvaard, snel en krachtig reageert hij en smijt eruit, de man midden in z'n gezicht:

„Ik mot van ow gin mark hebbe.” Nu stijgt het bloed naar z'n hersens. Crisje reageert ook en gooit hem toe:

„Zég, leleke snotneus, wí gijj wel is belééf wése?”

Het menselijke gekoer is verstoord, de manduif is van het dak gevallen, hij begrijpt niet, dat Crisje tegen hem foertert. Maar ze krijgt haar zelfbeheersing terug als ze zegt:

„Aijj maor wèt, ik bun hie'r nog de baas.” Dát is net genoeg, Crisje. Hij weet het nu, de strijd is begonnen. Je slaat nu 'n groot gat in z'n ziel, donderend sloeg het z'n leven in elkaar. Jeus vliegt de deur uit. Hij vliegt het bos in, hij is ergens en nergens en wandelt, zonder erbij te denken, naar de plaats terug, waar hij eens de dag in 'n nacht zag veranderen en Golgotha tot zijn leven sprak. Maar nu is hij daar alleen, niemand ziet hem en van hoge inspiraties wil hij niets weten. Ze hebben hem bedrogen! Casje, Fanny en José en de Lange, kunnen doodvallen. Men heeft hem zo-even 'n pak slaag gegeven, zo erg, zo smerig ook, dat je denkt, dat je eraan bezwijkt.

Het bloed loopt nu uit je ribben en dat door je eigen moeder. Stort de wereld nog niet in? Mijn Onze Lieve Heer, Crisje is 'n bedriegster! Moeder liegt! Moeder heeft je verraden! Hoe bestaat het, er is geen Onze Lieve Heer meer te zien, zo-even heeft hij het zelf beleefd. Hij luistert, maar geen mus

laat zich horen. Dan kunnen ze allemaal verroesten, valt er en hij gooit zich op de grond, maar belkt niet, dat zouden ze wel willen. Even later valt hij daar in slaap. Hoe kan het, hij slaapt en vergeet alles.

Crisje luistert, is hij nog niet thuisgekomen, het is drie uur. Wat is er met haar Jeus gebeurd? Ze was zo-even boven en hij was er nog niet. Angst overvalt haar, het is verschrikkelijk, onmenselijk is het. Ook zij valt in slaap, maar hij wordt wakker en rent het bos uit, regelrecht naar z'n bedje op zolder en slaapt opnieuw in. Wanneer hij in de morgen beneden komt, staat de koffie al klaar en begint Crisje, ze heeft hem iets te vertellen, zij is hem verantwoording schuldig.

„Jeus, ik mot ow wat zegge. Ik bun ow verantwoording schuldig, maor dat is in 'n paar woorde gezeid, wiij kunne der nie't meer van komme! Ook hie'r zun wiij vast gelope, aiiij dat maor wilt begrie'pe.”

Het is eruit. En hij reageert vlug en als Crisje hoort:

„Das allemaol goe'd en wel moe'der, maor dan hebbe wiiij deze man nog nie't neudig” ... kan zij het weten, maar ze wil van aanvaarden niets horen. Jeus gaat verder:

„Wat hèt dèn man hie'r te zuuke, moe'der? Wat hèt dèn man met onze armoei uut te staon, moe'der? Niks, niks géét dèn aan hoe wiiij motte scharlele en niks ...” maar de rest slikt hij terug, Crisje weet precies wat hij bedoelt. En Johan en Bernard beletten hun thans om verder te praten en ook dat is verschrikkelijk, maar ze hebben dit te slikken, het is nu wachten tot vanavond. Maar het laatste woord is nog niet gesproken en het állerlaatste dat duurt nog eventjes, doch dan stroomt het bloed uit z'n ribben weg en vallen er slachtoffers. En dan praten zij wellicht langs elkaar heen. Indien er geen ernstige dingen gebeuren, want dan valt er niets meer te praten. Maar het is mogelijk. Door één woord, één óndoordacht woord, pleegden mensen zelfmoord, vielen er doden, werden mensen uiteengerukt, werden mensen op brandstapels gelegd ook, door 'n ondoordacht woordje gingen er duizenden mensen kapot, door één handeling ook, werd liefde – haat en werd welwillendheid bewuste afbraak en werden man en vrouw beesten. Zo kan één woordje 'n mens verkeerd of ten goede bezielen. Of Jeus kan haten? Dat zal ons de toekomst wel vertellen. Crisje kan dat niet, heeft ze nooit gekund, maar het is erg, ongelooflijk is het, het gaat hier om alles!

Gans deze dag denkt hij aan Crisje en Hendrik Wageman, maar ook aan de Lange, zijn vader. Met Bernard en Johan kan hij niet praten. Zij hebben geen band, geen innerlijk contact met moeder, zij, dat weet hij beslist, leven thuis en zijn er eigenlijk weer niet, althans wat die innerlijke gevoelens betreft. En vanzelfsprekend rent hij na het werk huiswaarts om met Crisje te kunnen praten en dit speelt zich tussen hen twee af. Crisje begint:

„Buje kwaod op mie'n, Jeus?” Ze krijgt terug:

„Waorum zo'k kwaod op ow zun, moe'der?”

Ze gaat verder en zegt: „Begrie'p gijj dan nie't, dat ons huusholde achteruut geet?”

Fout is dat laatste, verkeerd. Zij mag nu niet meer van – óns – praten. Dit zijn de gedachten van Crisje. Zij, hoe is het mogelijk, praat nu zichzelf uit zijn leven weg. Zij moet afbrekend praten, ver uit zijn buurt. En haar gepraat gooit thans muren omver – muren, die door liefde werden opgetrokken, maar die nu bewust worden afgebroken. Het állerliefste moet eventjes weg, dat heeft nu geen betekenis meer, het moet bewust gebeuren of je bereikt niet wat je wilt. En dat is het doorsnijden van het menselijke hart, het hartje van Jeus. Iets afschrikwekkends is het. Crisje weet het, ze voelt het ook, God bewaar me toch, maar het moet! En dan staat hij ineens voor 'n schavot, de bijl valt als Crisje zegt:

„Hendrik hèt mie'n gevraag of ik zie'n vrouw wil worre, Jeus.” Hij voelt zich gestoken, maar dat is het ook weer niet, het is gans wat andes – bloed weglopen is heel iets anders, dit is erger. Je ganse leven staat op stelten en je denkt, dat je hadstikke blind wordt. En dat is nóg niets, in vergelijking met dit wat er thans in hem leeft. Zo gek, maar ook zo beroerd is het. Hem ontvalt er: „Wat? Wat zèg gijj mie'n daor, moe'der?” ... Maar hij heeft elk woord duidelijk verstaan, want hij zegt nog: „Gijj hèt dèn van eiges in zie'n gezich utgelache, wâ, moe'der?”

En nu hij ziet en moet voelen, dat Crisje die man niet utgelachen heeft – weet hij het niet meer en is het allerlaatste voor zijn gevoelsleven, hij stikt, hij barst, hij zakt in elkaar en blijft toch zichzelf, zo onmenselijk is het, omdat Crisje hem zegt:

„Néé, Jeus, ik het dèn nie't utgelache, want wijj staon veur armezurg!” En er volgt nog: „Wijj kunne der nie't meer van komme! Ik wèt gin weg meer, Jeus. Ik wèt gin veur noch achteruut meer, Jeus. Maor ik hèt nog niks gezeid” ... komt er, omdat ze ziet, dat hij als sneeuw voor de zon verandert, groen en geel lijkt, z'n lichaam schokt en het licht uit z'n ogen verdwenen is. Maar helpt dat nog, Crisje? Dan valt er over zijn lippen:

„Das gadverdikke ook wat, moe'der. En mot ik tége dèn vader zegge?”

„Dat kump van eiges, Jeus” ... gaat Crisje tóch verder, waarna ze krijgt: „Dat zol dèn wel wille, wâ? Dat kump van eiges? Maor dat kump nooit, moe'der, nóóit! Aijj dat maor wèt, dat kump nooit. Tége dèn zeg ik nooit vader.” En dan krijgt Crisje nog: „Gijj nèm't dèn, moe'der, maor ik hold mie'n eiges. Ik hèt dan niks meer te zegge.”

Daar zit Crisje. Trui en Otto stappen binnen, hij smeert 'm direct, hij wil die mensen niet zien. Hij loopt ze bijna ondersteboven en krijgt hij van Trui:

„Kú gijj nie't uut ow oge kie'ke, léleke snotneus?”

„Wat zeg gijj? Léleke snotneus?” ... Hij had haar heel iets anders willen zeggen, maar Otto is er ook en tegen die dikkerd kan hij niet vechten. Maar Trui kan doodvallen en dat neemt ze ook van zijn doen en laten over, doch dan is hij verdwenen. Waar hij nu geweest is, hij weet het niet meer. Maar hij zat bovenop de Hunzeleberg, ging zo, urenlang door de bossen over Montferland terug. Heerlijk was het, zo midden in de nacht, de stilte hier laat je beven en kun je denken. En toen klauterde hij weer de trappen op, legde zich eventjes neer om te slapen, maar het ging niet. Vijf uur is het, hij stapt het bed uit en rent de Grintweg af, zonder koffie, hij wil niets meer eten, Crisje kan haar eten houden, hij wil van haar leven niets meer hebben. Alleen en verlaten slungelt hij over de Emmerikse weg. Zó – netjes over de rails heen zonder eraf te rollen, hij bekijkt de landerijen ook, trapt tegen 'n boom op, vloekt en scheldt wat, maar blijft alleen, totdat hij plotseling 'n gesmoes hoort naast zich, van 'n mens die ook naar Emmerik moet en net als hij, vroeg uit de veren is gekropen.

„Zo, Jeus, goeie marge. Gijj bunt ter vroeg uut, mo'k zegge.”

„Goeie marge, Casje.”

„Wat bú gijj vroeg uut de vére, Jeus?”

„Wat zèg gijj?”

„Ik vroe'g ow, waarom gijj zo vroe'g uut de vére bunt.”

„O, wí gijj dat wette? Ik dach dat gijj alles wis van de minsche. Maor gijj kunt mie'n nog meer vertelle. Kletse, dat kú gijj. Maor dat hèk ow al is eerder gezeid. Dat van ow kui de kat wies make. Gijj wet ter de balle van.”

Casje reageert nu: „Zo, das om zo te zegge, zo stom as 'n varke. Maor ik zal ow is wat andes vertelle. Ik hèt ow gezeid veur 'n tied terug, da'k met die menselijke zake niks te make wil hebbe, waardeur de minsche mekaar zwaore dinge motte vertelle en now is dat gans wat andes.”

Hij denkt even na en dan vraagt hij Casje: „Is dat um de eerbied veur de minsche, Casje?”

„Jao, van eiges, ook dat, Jeus. Maor das nie't alles. Gijj kunt ow 'n bende narigheid op ow scholders hale as gijj ow wilt bemuuje met de zurge van andere minsche. Vandaag wille ze ow geleuve en dan kui ze alles zegge, maor marge dreië ze ow wie'sheid um en dan kui doodvalle. Ik ken dat al zo lang, Jeus. Ik hèt mie'n kop al duuzed keer gestoote, maor now hèk ter ook zat van. Ik wil now met al die narigheid niks meer te make hebbe.”

„Dan kan'k ow begriëpe, Casje, gijj hèt jao gelie'k, ík zie dat veur mie'n eiges ook. Gijj haalt ow de narigheid op ow hals en dan mot gijj dat eiges drage, wâ?”

„Zo is het, Jeus, van eiges. Da's wa'k mein. Maor gijj hèt jao niks gedronke

en gegète, Jeus.”

„Wèt gij dat? Ik bun der zo uutgetrokke, Casje.”

„Buje kwaod op ow moe’der?”

„Néé, op moe’der kan’k nie’t kwaod worre, maor ’t is gans wat andes.”

„Dèn kéél is het, wâ?”

„Jao, dèn is het. Wat zó gij now doe’n, Casje? Hoe zó gij hie’r in now handele?”

„Das te zegge, Jeus, nie’t zo gemakkelik um now ’n antwoord te géve. Maor ik geleuf, dat ’t de honger is, Jeus. De zurge zun ’t en now wud alles andes.”

„Ik wèt ’t al, Casje. Van deze zake het gij gin verstand. Das gadverdikke ook wat. Wí gij mie’n now wies make, da’k dèn kéél um zie’n hals mot valle, da’k mot zegge, kom der maor in, hie’r is mie’n moe’der, slurp ze maor léég? Wij hebbe goe’d veur moe’der gezurgd en gij mag alles van moe’der hebbe?” Da’s jao um gek te worre!”

Casje grinnikt. Jeus hoort het en valt uit:

„Wí gij hie’r ook nog um grinnike? Begrie’p gij dan nie’t, ossepoot dat gij zunt, dat dit zake zun tusse mie’n en mie’n moe’der? Daor wèt gij de balle van, aij dat maor wet! En dach gij da’k tége dèn vader gin zegge? Dèn niks met mie’n te make hèt? As moe’der dèn nimt, Casje, vréet ik gin èrrappel meer! Dan wik verreke! En as dèn ’t geld hèt veur de landpach, krig moe’der van mie’n gin cent meer.” Het duurt even, Casje denkt en dat duurt te lang, Jeus vraagt al:

„Hie’r zit gij now, wâ? Praatjes verkope, dat kú gij, maor van dit hèt gij gin verstand.”

Casje geeft hem nu: „Gij hèt ’t jao knap te pakke, dat mók zegge.”

„Zo, dach gij dat. Maor wèt gij dan nie’t, wie mie’n moe’der is? Ik dach, dat gij mie’n moe’der wel kende.”

„Heurt is, Jeus, dit zun zake die mie’n nie’t aangaon. Maor gij bunt nog ’n kind en dit zun zake van grote minsche! En ow moe’der mot veur ’t huus-holde zurge. Van eiges, gij wark ow te baste, maor as ’t now nog nie’t te verhelpe is? En wat now?”

Hij denkt. Casje heeft eigenlijk gelijk, maar is hier dan geen andere oplossing voor te vinden? Moet het nu juist ’n andere man zijn? Casje volgt hem en zegt:

„Andere minsche, Jeus, die ook in zukke narighède zatte, begonne now te jatte. Maor toen zatte ze gauw in de gevangenis ook nog en konde ze uut mieuwe. En hie’r, Jeus, is maor één meugelikheid. En as gij denk, da’k ter gin verstand van heb, moje eiges wette. Ow moe’der geet trouwe en zurgt now veur ow allemaol. En das alles!”

„Wi’k ow is wat zegge, Casje” ... foetert hij terug ... „gij kunt naor de pomp lope met ow praatjes. Gij hèt lekker kletse. Gij wét ter niks van, umdat gij der nie’t met te make wilt hebbe en dat leid ter dik boave op ook! Gij vuult jao niks van mie’n eiges en van mie’n moe’der en hoe vul ik van mie’n moe’der hold, niks! Sotermieter maor op. Ik hèt niks aan ow, das gepraot tége ’n duuvel! En mie’n huusholde kan doodvalle! Ik schei der uut!”

Casje reageert nu niet en ’n tijldang smokst hij verder, maar voelt ook, dat Casje er nog steeds is. Dan vraagt hij opnieuw:

„Bú gij now aan ’t denke geslage, Casje? Of kú gij der ook nie’t meer wies uut worre?”

„Ik dach zó, Jeus, en aan zo vul andere dinge, maor ik kan der werkelijk niks aan verandere. Ow vader nie’t en gin mensch, dit zun umstandighède, Jeus!”

Wanneer hij bijna in Emmerik is, merkt hij van Casje niets meer, maar nu hij aan hem denkt, hoort hij van verre tot zich komen:

„Mesjoer, Jeus. Ik hèt ow maor alléén gelaote, gij was toch veur ow eiges aan ’t denke geslage. Daorum hè’k ow maor allenig gelaote. Tot straks, gij heurt en zie’t mie’n nog wel vandaag of marge. Wéés maor sterk, Jeus, en denk ook aan ow moe’der.”

Dit is net zat, denkt Casje. Meer is er nu niet nodig. Even later stapt Jeus de poort binnen en loopt regelrecht naar het huisje waar ze koffie verkopen. Een tijd later staat Johan voor z’n neus met boterhammen van Crisje.

„Ét, Jeus, éét ow botterhamme op, doe’t nie’t zo gek. Gij kunt ow wel te baste arge, maor dat hellep toch nie’t. Ik mot weg!”

Die goeie Johan toch, denkt hij! Hij verscheurt het papier, tussen de boterham zit ’n klein briefje van Crisje. Hij leest:

„Buje kwaod op mie’n, Jeus? Aij maor wèt, wijj zun hie’r vasgelope. Ik doe’t ’t nie’t veur mie’n eiges, maor veur de kindere, aij dat maor wilt begri’pe.”

Hoe deze dagen omkomen, hij weet het niet. Er heerst duisternis, alles is even rot! Wat gisteren nog bloeide, ligt vandaag te apegapen en is ruw uit de grond getrokken. Ze hebben hem een been uitgerukt, maar dit was meer waard dan dat been van Bernard. Onze Lieve Heer, bestaat er niet! Vaders en moeders zijn leugenaars. Wat ze vandaag liefhebben, trappen ze morgen, waar jezelf bij zit, voor je ogen kapot. Alles stinkt! Biechten doet hij nooit meer! Een kerk heeft niets te betekenen! En moeders, die de kruisweg bidden, zijn huichelaarsters. Ze menen het toch niet! Als je denkt dat je ’n moeder hebt, ben je ze kwijt ook! Wat liefde is, is ’n grote leugen. Ze liegen dat ze barsten! Als je denkt, dat je van je moeder mag houden, ben je krankzinnig! En tegen zo’n man moet je vader zeggen? Wat voor ’n gekke wereld is het

toch? Is moeder werkelijk gek geworden? Zál wél! Hij heeft zich al die maanden voor niks uitgesloofd! En dat krijgt zo'n vreemde man voor niks? Hij kan het niet geloven. En toch, dezelfde avond zit Hendrik Wageman weer in de keuken en op de stoel van zijn vader. In zijn hoekje nog wel en Crisje vindt dat best? Mag dat? Zomaar mag dat? Ze kijken hem de deur uit. Ook al laat Magere Hein zich hier niet zien, hij is er toch! De Lange zit ertussen en aan tafel, voelt hij, maar dat ziet moeder niet meer. Het ruikt hier naar lijkenlucht! En een kist is er nu niet bij, maar de mensen zou je doodhakken! De mensen zijn huichelaars, ze smijten je je eigen huis uit! Is moeder vader al vergeten en is moeder nét als tante Trui is? Dat kan toch niet? Heeft hij zich al die jaren in moeder vergist? Is dat in elkaar zakken van moeder aan het graf van vader maar 'n smoesje geweest? Bewust bedrog? Je zou 'n mens door die lijkenlucht halen om ze te tonen hoe het moet, maar dat is zijn moeder? Praatjesmakers, dat zijn de mensen!

Deze marteling duurt al weken voort. En dan moet het laatste woord worden gesproken, het kan niet anders. Weer op 'n avond krijgt hij van Crisje te horen:

„Wij gaon trouwe, Jeus!”

Crisje heeft het hem nu gezegd. Bewust, en toch rustigjes, rolden deze afgrijselijke woorden over haar lippen. Of haar hart vaneen scheurt, dat voelt hij niet. Dat is ja kletspraat! Dat bestaat nu niet meer, moeder houdt het met 'n ander? Gek word je, mijn hemel, wat zegt moeder daar toch? Hij kan niet meer kijken, z'n ogen zijn donker geworden. Er zit geen lichtje meer in en het is net alsof hij de kinkhoest en de mazelen opnieuw heeft gekregen, maar nu in z'n strot, z'n hartje ook. En weer is er geen bezwijken, dat het gekste is van alles. Sloes, valt er over z'n lippen ... da's alles! Meer is er nu niet meer nodig. Dit is het laatste woord!

„Sloes dan maor” ... hoort Crisje hem prevelen ... maar hij gooit haar 'n mes voor de voeten en hij laat haar lekker niet zien, dat er bloed aan kleeft, want dat zou ze wel willen. Z'n eigen bloed is het! Dat mes kwam regelrecht uit zijn hart en Crisje ziet het niet eens? Hij gunt het haar niet! Ze is zijn bloed niet eens waard! De varkes zouden er dankbaar voor zijn, Trui, maar 'n mens niet! Tussen hen in staat één mens, en die mens krijgt, vliegt er door zijn hoofd, ziel en zaligheid, alles voor niks! Dít, wat zijn moeder is, waarvoor hij wil sterven, dat krijgt 'n ander zomaar voor niks! Stik dan toch! Barst gerust, ik steek geen vinger meer naar je uit! De „droedels”!

Nu duurt 'n dag 'n eeuwigheid, voelt hij en het leven heeft geen cent te betekenen. Dat van gisteren is er niet meer, dat is dood! Je gaat nooit van mij weg, hè, staat je nu uit te lachen, midden in je gezicht uit te jouwen. Liefde smijten de mensen voor de varkens en zij verloochenen zichzelf én Onze

Lieve Heer! Ik had dat nooit moeten doen! Dát is het stomste wat ik in al die jaren heb gedaan. Dít! En dát ben je dan zelf! Ik ben já 'n gek geweest. Ik had ze niet meer bij elkaar. Ik ben belazerd! Ook al hebben ze van heerlijkheden gesnoept, dat was maar lariekoek! Dat was er niet, dat was er nooit. Dat was er nooit, maar het vet liep van de menselijke lipjes en ze hadden 'n pretje, 'n champagne fuif is er niks bij! Maar dat was drek. Dat andere ook, drék was het! Vies en stinkerig, maar het ging om mensen. Om echt menselijk bloed, doch dat heeft niets te betekenen! Niks! Dat kan doodvalle! Já, Jeus, zo is het! Crisje komt al terug als ze hem laat weten:

„Jeus, praot tége mie'n. Ik kan der nie't meer tége op!”

Hij denkt, dan ga je er maar naar kijken en doe je het maar anders. Ik heb niets met je leven uit te staan. En thans krijgt Crisje 'n beleefdheid te zien en te beleven, die zij bij hem nog niet heeft gevoeld, maar die er nu is en bewijst, dat hij niet kán haten.

„Das gans wat andes, moe'der, hèk ow al gezeid ook, waor of nie't? Moar as 't 'n andere man was, moe'der? Net zo as vader was? Dan ha'k jao niks te zegge. En aijj maor wèt” ... valt er nu ... „Gijj bunt jao nie't te koop, wâ? Gijj nie't, moe'der, veur gin geld van de wèrld nie't?” ... drijft dat 'n mes in haar hart en wordt het onmenselijk voor haar wezen en leven. Vreselijk is het! Hij heeft gelijk, maar wat moet zij doen? Toch zal ze iets zeggen en dan komt er nog:

„Maor, Jeus dan toch. Kú gijj mie'n dan in niks meer begrie'pe?” En opnieuw krijgt ze te horen hoeveel zij voor hem waard is en weet Crisje, dat ze voor deze liefde geen woorden heeft, als hij nog zegt:

„Veur gin duuzende, moe'der, bú gijj te koop. En wat hèt dèn veur ow? Dátig gulde soms? Zo'n paar cente? Veur zón paar cente wí gijj ow verkope? En dat mos mie'n vader is wette. Dèn zol ow jao veur de blote kont rammele en kan'k begrie'pe, moe'der. Ook veur mie'n vader bú gijj duuzende wéerd, aijj dat maor wèt!” En als Crisje nog geen woord kan zeggen, komt er nog na:

„Vader zol ow in ow gezich uutlache. En ik doe't dat, moe'der ...kui mie'n geleuve”?

Als Crisje het niet kan geloven, dan moet ze nu maar kijken. Hij lacht haar midden in haar gezicht uit, 'n gelach is het van 'n groot mens, 'n gemarteld dier ook, wrang, onmenselijk klinkt het Crisje in de oren en nu smijt hij haar haar eigen leven voor de voeten. Hij ranselt erop los, hij hoort haar gekerm niet, want het gaat hier om alles! Met dit zielige gekerm wil hij niets meer te maken hebben. Aalmoezen hebben geen houvast voor z'n leven en persoonlijkheid, dat is varkensgedoe! Hij smijt haar woorden door de keuken, aan geseibel heeft hij niets en dat hoort Crisje. Als 'n getergde leeuw rent hij door z'n keuken, net als vader, de Lange dat kon doen. Hij vecht voor z'n liefde!

En dan krijgt Crisje nog te horen:

„Ik zal ow is wat zegge, moe'der. Gijj geleuf jao gáár nie't wa'k daor net zag, maor dat zak ow now vertelle! As 't 'n andere man was, gaf ik ow gelie'k. Maor wat ik now zag, moe'der, wa'k veur mie'n eiges kon zie'n, moeder” ... hij drukt het haar op haar gemoed ín ... zodat zij het goed en duidelijk voelt en weten kan ... als hij voor haar staat en Crisje hoort:

„Ik heurde ow hie'r in de keuke schreeuwe, moe'der, net as 'n geslach varke. En deur dèn man! Dèn huld de zenuwe uut ow ribbe, moe'der. Dèn mik ow kapot!”

Crisje verdedigt de man die komen moet, doch dat geprevel zegt hem niets. Ze hoort alweer: „Kú gijj dan nie't efkes wachte tot ik older bun, moe'der?”

„Wijj kunne jao gin minuut meer wachte, Jeus, wijj ...” verder komt ze niet. Nu krijgt ze nog:

„Ik praot nie't meer tége ow. Ik hèt ow gewaarschuwd, moe'der. Gijj schreeuwt ow te baste.”

Crisje legt zich neer om te rusten. Wat voor 'n dag is dit toch? Ze denkt niet aan hetgeen zij vele jaren achtereen door hem heeft beleefd, zijn „helderziendheid” want dat was het, wat Jeus op dat ogenblik onderging, heeft niets te betekenen. Nu niet meer, niks van hem zegt nog iets. Er is maar één ding, en dat moet gebeuren, zij gaat en moet trouwen met Hendrik Wageman. Ook hij kruipt de trappen op, hoewel z'n machine beeft, is hij toch rustig. Langzaam verliest hij het bewustzijn, de krachten voor de dag zijn verbruikt en het innerlijke leven neemt het dagbewuste over, hij valt in slaap. In de morgen is het eerste waar hij aan denkt: ik kan niet meer tegen moeder praten. Ik ben nu niet meer de eerste, maar de laatste. En tante Trui heeft het gewonnen! Weglopen, zonder eten of drinken, heeft ook al geen zin meer. Maar het is voorbij – hij is zijn huishouden kwijt, een ander neemt zijn zorgen over. En dat moet die man zelf weten. Een mens is niet meer te vertrouwen, weet hij nu en vader is dood! Moeder ook!

Nu even iets eten en drinken en dan weg. Tegelijk jezelf kleden en dan weg! In tien minuten rent hij de weg al af en gaat richting Emmerik. Otto, Hendrik, Jan en Marie Wageman hebben betekenis gekregen, hij is alles kwijt. Half bewusteloos stapt hij in Zutphen-Emmerik. Dan is het zover, z'n vet schortje om, werken en denken. De baas voelt al, dat er iets met hem is en vraagt:

„Hast du Schmerzen, Jeus? Was ist mit dir los?”

„Ich habe nichts, baas, herr meister, nichts, gar nichts!”

De man mag hem graag, de jongen, voelt hij, heeft 'n innerlijk drama. Zoek het dan zelf maar uit. Hij denkt, van voetballen tussen het schaftuurtje wil hij nu niets weten en de boter smaakt niet meer. Denken moet hij, maar

aan wat? Nog geen vijf minuutjes na thuiskomt begint Crisje al.

„Gijj mot ow dat nie't zo aantrekke, Jeus. En gijj denk alleen aan ow eiges. Aan mie'n heijj nie't gedach, wâ? Gijj vraog nie't wat ter met mie'n is? As Onze Lie've Heer mie'n now is lut dráge? Wat zó gijj der dan van zegge, Jeus?”

Moet je nu niet even luisteren. Jeus? Ja, hij weet het al, Crisje. Luister maar:

„Wi gijj mie'n now ook nog wies make, moe'der, dat Onze Lie've Heer minsche uut mekaar timmet?”

Weer heeft Crisje iets te verdedigen en geeft hem: „En ow vader dan?”

„Vader, zeg gijj nog? Wí gijj ow verdèdige, deur mie'n vader der bijj te hale, moe'der? Das jao gans wat andes!”

Het is waar, denkt ze, hij heeft gelijk. Ik had dat niet moeten zeggen. Maar hoe moet ze hem dan overtuigen? Van Hendrik Wageman valt er niets te zeggen. Die is uit 'n goede familie. Toch is Crisje nieuwsgierig wat hij heeft gezien en wil er wel iets van weten.

„Wat zag gijj gistere aoved hie'r, Jeus, hie'r in de keuke?”

Nu is hij een en al levendigheid. „Wat ik hie'r zag, moe'der, en heurde? Wi gijj dat wette? Dèn huld ow hart uut de ribbe, moe'der. Dèn mik ow kapot? Ik hèt ow hier heure schreeuwe.”

Crisje krijgt thans een voorspelling voor jaren. Maar dat kan toch niet? Hendrik is 'n goed mens. Ze vergeet, dat hij 'n wonderbaarlijk ziener is. Maar ook die machtige dingen van Jeus hebben geen betekenis meer. Hendrik is 'n goed man. Ze stapt over die narigheden heen. Ze zijn er nu nog niet. Maar dan hoort ze nog:

„Dèn krig alles veur niks, moe'der, en das jao verschrikkelik.”

Is dat niet waar, Crisje? Krijgt Hendrik alles cadeau? Wat jullie hadden, hoe bestaat het, krijgt hij voor niks! Is dit 'n leugen, Crisje? Heilige waarheid is het! Waar jij én je Lange en Jeus jarenlang voor hebben geploeterd, leg je thans in handen van 'n ander, die er niks voor gedaan heeft. Niks! En dat kan hij niet begrijpen. Maar wie begrijpt het? En nu timmert ook Onze Lieve Heer jullie nog uit elkaar? Moet hij dat aanvaarden en geloven? Jeus heeft je waarachtig lief, Crisje. En dat om 'n paar centen? Kan God dit goedvinden? Waren je visioenen wel zuiver, Crisje? Ben je zeker van je voelen en denken en ben je niet in staat om nog eventjes te wachten? Je hebt beiden gelijk, wij weten het immers. Maar wie van jullie vecht nu rein en zuiver, voor Onze Lieve Heer en „ZIJN” engelen? Dat is Jeus, Crisje! Hij heeft het goddelijke recht in handen! Jij niet, ook al ben je nog zo mooi en goed, ook de Lange niet! Crisje geeft hem nog:

„As Onze Lie've Heer mie'n now is te drage gif, Jeus, as dat now is waar is,

wat hèt gij dan te zegge?” Nog wordt er gesproken, maar aanstonds, als het allerlaatste woord gevallen is, hoor je dat hier niet meer. Hij geeft haar terug:

„Dat kui de kat wie’s make, moe’der. Onze Lie’ve Heer kan niks kapot make, das jao nie’t te geleve, das jao schandalig, moe’der. Gij kunt now ow mond wasse!”

Crisje schrikt, die is raak. Ze beeft ook, maar zij moet verder: „Maor, Jeus, kui mie’n dan nie’t efkes begrie’pe?” Jazeker, Crisje, hij begrijpt je best, hoor maar:

„Vader zol ow ’n pak rammel géve, aij dat maor wèt, moe’der. Gij bunt jao gek geworre!” En dat is nu in haar richting, als er komt:

„En vader zei mie’n eiges, Jeus, da’k ’t mot doe’n.”

„En das gadverdikke nog aan toe ’n grote leuge. Wí gij vader ook nog zwat make?” Thans komt z’n ganse machine in opstand, hij raast eruit:

„Bú gij ook nog ’n leuge bees geworre, moe’der? ...” Crisje bezwijkt al, zij kan niet tegen hem op, hij geeft haar woorden die haar hart aan stukken en brokken snijden en hij heeft nog gelijk ook. Menselijk gezien heeft hij gelijk, maar dit is niet menselijk meer. Deze woorden gingen door haar ziel, door haar bloed, ze trilt op haar zitvlak, benen zijn er niet meer, en haar hart ligt midden in de keuken. Je zou er nu zelf op willen trappen – maar dat gaat niet, het huppelt telkens voor je neus weg. Je staat dus machteloos! Maar zij heeft nog iets en als er nu komt:

„Jeus, Jeus dan toch. Ook menheer pastoor zei, da’k ’t doe’n mos. Wat hèt gij now te zegge?”

Hier heb je het, Crisje: „Dat kan’k begrie’pe, moe’der, van eiges. Maor dèn hèt alleen verstand um minsche uut te heure. En andes kan dèn niks!” ... ligt niet alleen het hart in de keuken, maar ook haar ziel en zaligheid. En als er nog komt: „Dèn kan mie’n nog meer vertelle” ... is dit bijna het laatste woord, maar Crisje is er nog niet. Zij verdedigt zich verder:

„Ook Onze Lie’ve Heer, zei ’t, Jeus!”

Nu voelt hij, dat Crisje kinds wordt. „Gij hèt mie’n dat al wies wille make, moe’der. Maor ik zei ow, dat kui de kat wies make, mie’n nie’t!” ... en toen er nog volgde:

„Ook dèn kan doodvalle” ... bliksemde het in de keuken en begon Crisje maar te bidden. Dit is ja schande. Dit is gin kind meer! De fabriek is slecht voor kinderen, want dát is het! Toch geeft ze zich nog niet gewonnen. Hij móét en hij zal haar begrijpen, het gaat om de kinderen, om hun toekomst. Nog probeert ze hem duidelijk te maken, dat Onze Lieve Heer haar wil laten dragen, maar hij gaat er niet op in:

„Dèn kan mie’n now nog meer vertelle!” ... en helpt het – Jeus toch – niet meer, maar krijgt hij nog:

„Ik ha'd nie't gedach, dat gij zo duuveld kon zun" ... raakt dat zijn leven niet meer en is nu napraten. Schandalig is alles, maar Onze Lieve Heer kan dit niet goedvinden. Dat heeft hij van Crisje geleerd en nu gelooft moeder het zelf niet meer? Dat bestaat niet. Klets is het! Zijn moeder is gek, is kinds geworden! Wil Onze Lieve Heer, dat zij zich, „ZIJN" kinderen, „HEM" en elkaar belazeren? Dat bestaat niet! Het is veel eenvoudiger, moeder is gek! Moeder weet niet meer wat ze doet. Zó is het! En weer staan Johan en Bernard in de keuken en kunnen ze hun mond houden. Is nu het laatste woord gesproken, Jeus?

De weken vliegen niet meer voorbij, uren duren eeuwigheden, vooral als je niks tot elkaar hebt te zeggen. Hij praat niet meer tegen Crisje. Hij kan het ... niet. Ook al zou hij willen, z'n keel trekt dicht en dan staat hij te stotteren. Hij kijkt niet meer naar Crisje – en dat zien en horen allen. Jazeker, je hebt er immers mee te maken. Maar elkeen heeft wel eens de pest in en dat moet je zelf maar uitvechten. Waar of niet, het leven geeft elkeen te dragen. Teun en Miets vliegen op 'n avond op hem af en vragen:

„Jeus, bú gij marge thuus, tante Trui geet trouwe.”

„Néé, ik mot arbeië.”

Tante Trui smokst in en uit. Morgen heeft zij haar kwade dag.

„Cris, wí gij mie'n marge helpe?”

„Ik zal der veur zurge, Trui, van eiges.”

Trui kijkt rond, maar Jeus is er niet. Toch vraagt ze Crisje:

„Kump dèn mie'n marge geluk wense, Cris?” Crisje moet lachen. Wat zegt Trui daar? Wie moet haar geluk wensen? Jeus? Ze verstaat haar niet? Ze heeft Trui niet begrepen?

„Ik mein, Cris" ... herhaalt Trui ... „of Jeus mie'n geluk kump wense.”

Nu moet Crisje hardop lachen. Trui vraagt weer:

„Mot gij daor now um lache, Cris?”

Crisje denkt, die Trui toch. Die domme Trui ook, kent ze zo goed haar Jeus? Zeker – Johan en Bernard zullen haar het geluk toewensen. De anderen ook, maar Jeus? Néé, die doet en die kan dat niet. Trui weg. Geen tien minuten later is Trui al terug. Heb je eventjes dát voor me, Cris? Van Hent Klink krijg ik de rest. Is Jeus er niet? Néé, die is er niet, Trui. Wat mot je?

„Maor wat bú gij zenuwachtig, Trui?” vraagt Crisje.

„t Is me nogal wat" ... valt er van Trui. Zie je Crisje, zo is Trui. Jij bent voorbereid, zij niet! Jij hebt alles overdacht, zij niet! Nu zou Trui er alles voor willen doen om die hartelijkheid van Jeus te ontvangen. Niet alleen dat zij z'n liefde heeft gestolen, want zij is ermee begonnen, nu ook nog zijn zegen, omdat ze voelt, dat zij tegenover jullie iets goed te maken heeft. Denk jij er soms anders over, Crisje?

Néé, Trui, dat krijg je nooit. Ik, denkt Crisje, krijg hem niet eens aan het praten. En wat wil jij nu beginnen? Maar voelt Trui iets bijzonders? Heeft Trui ooit iets van Crisje en Jeus begrepen? Voelt zij thans wat zij uit elkaar timmert? Ook al volgt Crisje haar straks, dat zal gebeuren, Trui, jij speelde 'n vuile rol. Wanneer later het verhaal van je leven geschreven wordt, ook al staat het dan op z'n kop, Trui, Onze Lieve Heer weet van je voelen en denken af. Deze twee zielen, Jeus en Crisje, hebben tezamen Golgotha beleefd. En dat gaat nu kapot, Trui! Tenminste, zo ziet het er nu uit. Jeus laat je leegbloeden, als dat kan, ook zijn Crisje en geen mens geeft hem ongelijk. Hij beleeft de heilige waarheid.

Crisje kan er niet bij. Je zou medelijden krijgen, zo armoedig is het. Tien keer achtereen is Trui al bij Crisje geweest. Maar wat zij wil zien, dat is er niet. En dat krijgt ze voorlopig ook niet te zien. Dat is het bos in gerend. Trui is zenuwachtig, maar door ome Gradus. Zij heeft niet willen denken, althans niet over hetgeen Crisje en de Lange voor hun levens hebben geopend. Trui dacht niet aan Gradus, die was voor haar leven dood. De liefde van Trui ging niet verder dan de kist van Gradus. Maar nu ziet Trui toch al die lieflijkheidjes terug. Ze rennen haar achterna. En zonder dat zij het weet, staat ze weer voor Crisje. Vroeger dreef zij de kinderen van Crisje haar huis uit, met 'n stukje bloedworst. Thans vraagt Trui om 'n aalmoes, omdat zij het ontzag gaat beleven van Jeus. Is het niet zo, Trui? Néé, Trui, denkt Crisje, van moederschap en kinderlijke liefde, heb jij geen verstand. Die gevoelens zul je ook niet meer beleven. Maar juist vannacht heeft Trui ook haar droom beleefd. Ze droomde, dat ze over 'n berg moest, 'n heel hoge berg was het. Trui dacht er anders over dan Crisje en de Lange het hebben gekund. Ze liep erlangs! En toen kiepte Trui haar leven met Gradus van zich af, en vond, zo is het goed! Ze ging dat leven niet begraven. De deuren van haar ziel stonden wagenwijd open, Otto kon er direct binnenwandelen. En toen ze wakker werd, kreeg zij ook die bewijzen te zien. Ze zat met Otto in de keuken, die voor haar 'n brandewijntje in schonk met suiker erin. Trui zag geen zonsverduistering, die was er niet. Haar zon moet er nog aan beginnen om licht uit te stralen. Meer was er nu niet nodig, zij begreep het, maar het gaf haar geen rust. Geen orchideeën dus, Crisje. Ook geen spel van engelen, geen Onze Lieve Heer! Alles is echt stoffelijk beleefd en bedacht. Maar wat zegt het? De rest van deze goede aarde is niet anders en krek 't eigeste!

Maar zei ik het je niet, lieve Crisje, deze liefde is geen cent waard. Miljoenen vrouwen dromen van geluk, ook over het menselijke houvast en zetten daar alles van het eigen leven en de menselijke machine voor in om het te bereiken. Ik zeg niet, dat Otto geen goeie kerel is, God bewaar me, maar Trui wil je berg nog niet op. En nu is, hetgeen universele waarde heeft, juist

dát, voor ziel en geest, schromelijk bedrogen. Het eigen-bezadigde belazeren is er, en niks andes! Indien je voelt, Crisje, waar dit alles heen gaat, dan zie je tevens Gethsemane aan je voeten. Ook sta je als het állerhoogste dat heeft gekund, voor 'n Pilatus en begint het wassen van handen in onschuld, omdat het innerlijke leven én de persoonlijkheid bezwijken! Op de markt kun je het nu kopen, Crisje. Het is echt rommelig, de menselijke luizen zitten erin, dat grei komt van boven van zolder vandaan uit 'n kist, en 'n welvoelend mens niet moet.

Er is een wereld, Crisje, voor ziel en geest. Ook al willen de mensen dat nog niet geloven, die wereld ís er! En nu zien wij twee verschillende gevoels-uitingen, die de mensen liefde noemen en thans voor deze werelden worden beleefd. Die van ziel en geest, daar moet je voor vechten. Die andere kun je kopen! En die wil Jeus verpletteren. Die neemt alles zomaar uit je leven vandaan, die komt op visite en eist, omdat het andere leven in de narigheid zit. En dat ben je zélf, Crisje! Is het nu zo onwaarschijnlijk, dat Jeus alle engelen op zijn hand heeft? En dat Trui zich te pletter zal lopen? Is het niet, Crisje, dat héél de ruimte haar uitlacht? Het midden in het gezicht, is er nu niet bij, omdat Trui die ogen niet bezit. Maar ze voelt er toch, ondanks alles, iets van en dat is nu haar zenuwachtigheid.

Zei ik je niet, voor 'n tijd terug, Crisje, dat 'n mens z'n toekomst niet kan overzien? En toch, het leven dwingt je ertoe. Juist dít ongekende leven is het, het eist om je hoofd te buigen voor de waarachtige liefde!

Voor wat eten en drinken, Crisje, zei ik je toch, verkoopt zich 'n moeder en nu gaat zo'n Tempel eraan, het machtigste wat er is en door Onze Lieve Heer werd geschapen. Leg nu de centjes maar op de trap en het is dik in orde. De grote en goeie rest krijg je toch niet, dat is van 'n ander óf het is er juist niet en behoort het binnen je eigen bereik en tot deze rotte maatschappij, Crisje. Trui heeft zich niet verkocht, zij deed het niet voor geld? Voor wat eten en drinken en omdat ze zelf geen zin heeft om ervoor te werken. Och, Crisje, voel je niet, dat dit alles weinig te betekenen heeft? Maar de ruimte, Crisje, dankt je! Je wordt bedankt, omdat je de ruimte liet weten, dat er nog meer is dan op aarde te leven. Er is nog iets anders. En voor dat vocht Jeus, ging je Lange door de grond heen en volgde jij de kruisweg, waar Onze Lieve Heer ontzag voor heeft, omdat dit de krachten zijn, waarvoor Hij en waardoor Hij zijn reis naar de aarde begon! Al dat andere gedoe, Crisje, sloeg Hem toen aan het kruis en dát wilde Trui niet dragen, al die mensen niet en gaven er zichzelf voor weg, cadeau is beter en duidelijker. Die kinderen, Crisje, weten nog niet wat het wil zeggen om voor het menselijk geluk en de liefde te vechten. Ze weten niet wat het is. En nu krijgt Jeus in alles gelijk. Toen kwam er ook: je zúlt en je móét met Hendrik Wageman trouwen – omdat

het je later ten goede komt. Maar het wordt voor Jeus nu 'n pruim tabak in zijn ziel. Antoon van Bree zou dit niet kunnen doen en als Jan Lemmekus het hoort, draait ook hij zich om, ook hij weet er dan alles van. Maar nu het volgende, Crisje.

Dat van jezelf en de Lange, is 'n kosmische wet. Dat van Trui iets anders? Als je later deze twee zielen wat beter begrijpt, denkt je leven er anders over. Máár, en nu komt het, Crisje: gooi niet met modder naar een bruidje, want je bent het zelf ... en wil zeggen, kijk in je miezerige verleden en je houdt je mond wel. En als je het soms nog niet weet, is deze breuk tussen jou en Jeus precies hetzelfde. Ook jij had iedereen uitgelachen, indien men je had gezegd, wat er nu gaande is. Waar of niet en wil zeggen: de mens kent zichzelf niet! Ook al denk je, dat je alles kunt volbrengen, het leven kan je slaan op 'n wijze, waarvan je nog niet hebt gedroomd. En thans ga je niet regelrecht tegen 'n berg op, maar ondersteboven en achterwaarts omhoog, dus zigzag omhoog, kruipend, hijgende, maar je hebt alles voor dat stuk werk voor je eigen leven over?

Heb je te eten en te drinken, dan kan je liefde geen cent schelen. Indien die bewustwording in je leeft en aanwezig is, want je weet, op aarde het te zoeken kun je tóch niet. Als Jeus dit kon begrijpen waren wij er. Doch dat duurt nog even, Crisje, maar hij moet het aanvaarden of hij gaat eronderdoor. Wanneer hij niet tegen je verleden stond, had hij overwonnen, zeker, maar hij vecht nu tegen – karmische wetten, tegen Baron von Steinhoven ... je Hendrik Wageman, die toen 'n pak slaag van jullie kreeg, maar thans komt, om die rekeningen te laten vereffenen, waarvan jij nu alles weet, ook de Lange, maar Jeus niet. Ook Trui kent deze zaken niet en gaat haar ook niets aan. Zij vocht voor haar bestaan. Jullie voor ziel, liefde en geest, voor de reine en eeuwige ... éénheid van twee mensen, als man en moeder! Tussen deze twee in 'n kind, omdat dit leven de voortplanting is, Crisje, of wij stonden stil, maar het leven moet verder!

Deze ziel, Crisje, die nu tot je komt, heeft daar het recht toe. Je kunt het thans weten. Volg Trui nu en je voelt het, omdat jij het machtige verschil ervan voor je ziet en dit is alles! Het ligt er dik bovenop, Crisje, je kunt voor jezelf God en Zijn ruimten toch niet belazeren, vroeg of laat staat het voor jezelf en kun je je hoofd buigen. Had jij geen kruisweg gevolgd, was je niet zo gelovig en liefdevol, had de Lange je ook nooit kunnen bereiken. Het is hierdoor, dat ome Gradus Trui niet achter de vodden zit. Maar het goede in haar is het, Crisje, dat voelt, wat heb ik toch gedaan? Het is de goede kern van je zuster en daar kun je tevreden mee zijn.

Tante Trui, Jeus zit in het bos. Hij rammelt op z'n lichaam. Z'n mooie machine moet kapot. En hij denkt eraan, Crisje, om zichzelf het leven te ont-

nemen. Nu heeft voor hem niets betekenis meer, niets. Hij heeft er schoon genoeg van. Jeus wil je nu in de rotzooi zetten. Hij zal je 'n trouwpartijtje laten beleven waarvan je plezier zult hebben. Wanneer je morgen je brandewijntje drinkt, ruik je lijkenlucht, Trui, de ellende van zijn leven. Je zult bloeden, zegt hij en voor het altaar in elkaar zakken van angst, omdat 'n lijk in je eigen familie op zo'n dag ongeluk scheidt en erger is, dan oníngezegende beelden. Worgend zul jij je dag beleven, allemaal narigheid is het, zo denkt Jeus erover.

Sla er maar op, Jeus, maak die mooie machine maar kapot, de mensen zijn het echter niet waard. Hij heeft echter het liefste op deze wereld verloren en dat was zo erg niet, indien je het moest kisten, maar het heeft hem belazerd. En dat is erg! Hij kijkt naar 'n boom. Verdrinken is beter, als je in het water plonst, blijft je keel vrij en voel je je strot ook niet zo. Is verdrinken erger dan ophangen? Ophangen is wel iets vies. Néé, verdrinken is beter! Dat gehang is zo schokkend, je bengelt zo en dat zouden ze wel willen!

Het stille bos lacht, voelt hij. De vogels zijn in slaap, een schone wind ruist door de bomen en hij voelt ook, al die dingen weten wat hij nu wil doen. Als Fanny er nu maar was, hij voelt het, gebeurde het niet. Maar Fanny is er niet meer en hij weet zeker, nu wil hij met Fanny niet te maken hebben. En Casje kan de „droedels” krijgen. Tante Trui moet 'n nare dag beleven, dat is het enige wat hij wil. Vader moet nu zien dat er 'n ander aan zijn tafel zit, het is verschrikkelijk. Ome Gradus was 'n goeie man, maar ook die is vergeten en ging de laan uit, zo armoedig is zijn familie. Ineens hoort hij weer in zich praten en hij weet al wie het is. Maar ook die kan hem nog meer vertellen. Hij valt uit:

„Sotemieter op, gijj wèt toch niks van mie'n zake af, ongeluk!”

Casje lacht wat, hij lacht hardop, hij moet hem nu horen. Nu vraagt hij al:

„Mot gijj hie'r ook nog um lache, stuk narigheid?” Casje geeft hem, óf, is dat soms iemand anders?

„Gijj kunt mie'n uitschelde zo had gijj wilt, ik bun toch nie't kwaad op ow, aijj dat maor wèt. Maor as gijj ow eiges wilt ophange, Jeus, of ow eiges wilt verdrinke, das jao um gek te worre.”

Hij moet toegeven, die verdomde kerel weet alles en vraagt nog:

„Gijj wèt, Casje, wa'k doe'n wil? Wa'k in mie'n kop heb?”

„Van eiges wèt ik dat, of ik had ter nie't oaver kunnen praote.”

„Is dat dan te begrie'pe, Casje?”

„Wat mo'k hie'r now van zegge, Jeus. Gijj hèt gelie'k maor ow moe'der ook. En dan geet 'n minsch zich zo maor nie't van kant make.”

„Wat wèt gijj dan van tante Trui af, Casje?”

„Ow tante Trui is 'n ander minsch. En zijj hèt hie'r niks met te make. Di's

'n kwestie tusse ow moe' der en ow eiges."

„Zo, dach gijj dat. Maor zó gijj dan wille geleave, dat Onze Lie've Heer 'n kletskaus is, Casje?"

Casje denkt na, het duurt even te lang voor hem en dan komt er weer:

„Hie'r zit gijj now met ow mond vol tande, wâ? Hie'r kui niks op zegge. Wat wèt gijj van Onze Lie've Heer af? Niks! Niks, mie'n junske. Kale kak bú gijj."

„Ik wèt alles, Jeus" ... komt er van Casje ... „Aijj dat maor wét."

„Now, vertel mie'n dan is wat gijj denk."

„Dat Onze Lie've Heer hie'r niks met de make hèt. En da's alles!"

„Wat wí gijj mie'n now zegge? Dat Onze Lie've Heer hie'r niks met te make hèt? En dach gijj, da'k dat geleafde. En now krig dèn ander alles veur niks. Zol Onze Lie've Heer dat wille, Casje? Now, zeg is wat!"

„Gijj denk zeker, da'k now nie't wèt wa'k mot zegge. Maor ik zeg ow en ik hèt ow dat gezeid op de Emmerikse weg, ik wil met deze zake niks te make hebbe. Ik eiges kom in de narigheid te zitte en dat bunk nie't van plan. En gijj denk, dat Onze Lie've Heer met deze rommel te make wil hebbe as 't mie'n al niks kan schèle?"

Nu kan hij nadenken. Casje heeft toch weer gelijk. Maar wat dan? Casje geeft hem:

„Laot Onze Lie've Heer der buute, Jeus. En als gijj ow eiges van kant wilt make, mot gijj dat ook eiges maor wette. Ik zol 't nie't doe'n."

„Waorum nie't?"

„Da's nog al glad. Ik hèt mie'n eige léve nog! Daor zun zovul minsche op de wérelde waor ik met te make heb. Dach gijj, da'k mie'n eiges veur één minsch ging ophange? Veur wat? Gijj kunt toch nie't met ow eige moe' der trouwe? Want dat is het. Daor hèt gijj de pes oaver in en oaver niks andes! Ik zeg ow, 't zun de zurge! Mot ow moe' der de kindere laote verrekke? Ow moe' der hèt geldzurge, Jeus."

„Gijj praot jao as of gijj mie'n eige vader bunt."

„Dat liekt ter op, van eiges, maor ow vader kan nie't andes praote as ik doe't. Dèn zol jao krek 't eigeste zegge."

Hij denkt weer na en hij denkt te voelen, dat zijn vader er is. Maar Casje praat. Casje en de Lange weten echter dat het menens is. Er dreigt waarlijk gevaar. Ze weten, dat hij niet alleen z'n berg zal bestijgen, maar zich er later af gooit en zichzelf offert. Maar de Lange heeft in zijn wereld horen zeggen: „Kijk, Lange, daarginds is er werk voor je. Je vlees en bloed wil er 'n einde aan maken. Vlug, ren dat leven tegemoet, Lange, Jeus heeft je bescherming nodig, je weet nu hoe je hem kunt bereiken."

Een uur later staat Jeus voor het hek van „Sint van Tie'n" ... de man, die

zich eens opgehangen heeft en men in het dorp alles van weet. Hij wil wel iets van dat leven weten en vraagt:

„Ik wil bijj ow komme. Maor kú gijj mie'n zegge, wat 't beste is veur mie'n eiges? Aijj maor wèt, ik hèt van mie'n lève nog niks gehad.”

Hij luistert, en de injectie van de Lange werkt al.

„Heb gijj ow eiges ook deur de zurge van kant gemaak? En dut dat vul pien? Waorum hèt gijj ow eiges opgehange? Heij narigheid gehad met ow vrouw? Hèt die ow soms belazed? Ik kan dat begrie'pe. Toen hèt gijj 't in ow hart vuule stéke, net as ik now is dat waor? Kui deur ophange vul pien vuule en is dat arger dan dit van binne? Is ophange arg? As gijj stik, is dat arg? Is 'n touw um de strot arg? Is dat arger dan ow eiges te verzoë'pe?”

Hij luistert, maar hij krijgt geen antwoord. Nadenken over alles, wat hij met z'n Fanny en José heeft beleefd, dat kan hij nu niet, dat heeft voor zijn leven niets te betekenen. Geen greintje is er nog van over, de smart in zijn leven overheerst alles. Is dat huisje leeg? Is daar niemand meer in? Was hij maar een jud, dan kon hij hier meteen begraven worden, hier achter ligt het judde-kerkhof. Maar hij wil geen jud worden. Een varken? Néé, dat slachten ze en dan kan tante Trui hem eten ook nog. Néé en 'n hond is ook niks, je krijgt van andere mensen meer slaag dan eten of je ligt dag en nacht aan 'n ketting. Een duif soms? Néé, van al dat gevrij kan hij wel kotsen. Ook dat gaat je de keel uithangen. Waar is Casje gebleven? En onmiddellijk komt het woord van Casje tot zijn leven:

„Jao, Jeus, ik heb ow maor laote kuiere. Gijj was veur ow eiges in gedachte. Néé, hie'r leid niks meer. Dèn man is now aan de wandel. Dèn hèt hie'r lang genoeg gelège. Onze Lie'Ve Heer zei tége dèn, kom der now maor uut.”

„Gijj bunt aan 't kletse, Casje. Dèn leid in de eeuwige vlamme.”

„Gijj geleuf dat jao eiges nie't. Ik hèt ow wel is andes heure praote. Ik zèg ow, dèn hèt hie'r gelège en ligge schreeuwe ook, zo'n pien hèt dèn geléje deur zie'n eige ophangerij, aijj dat maor wèt!”

„Ik bun dat vergéte, Casje. Ik had tevul zurge in mie'n kop. Maor ik begrie'p ow bes.”

„Gijj had te vul zurge, da's waor, maor zo is het. Aijj dat doe't, kui met ow eiges in de grond kroë'pe. En now met ow volle verstand, want gijj kunt ummes nie't starve? En now vuult gijj dag en nach dèn strop um ow hals, want gijj had dat nie't motte doe'n veur Onze Lie'Ve Heer, dèn hèt 't lève nie't gegéve um 't kapot te make. Daor hèt dèn zie'n eige manie're wel veur, aijj dat maor geleuf!”

„Begrie'p ik, maor ik laot mie'n eiges nie't belazere.”

„Dat mot gijj dan maor met ow eiges uutmake, zun mie'n zake nie't.”

Hij denkt weer en hij wil terug tot de machtige zaken van zijn jeugd. Maar

er is iets, dat hem dit terugkeren belet. Rustigjes overdenkt hij z'n toestand. Toch daalt hij dieper in z'n jeugd af en verliest dit even alle kracht, de zelfmoord moet nu plaatsmaken voor andere gevoelens. Nu hoort hij:

„As ik ow was, Jeus, ging ik gans wat andes doe'n. Aij hie'r dood bunt heij hie'r ook niks meer te zegge. Hie'r is meer te koop, wà?”

„Van eiges, dat wèt ik. Zú gij kwaod op mie'n, Casje?”

„Néé, ik wod op gin minsch kwaod, dat zun jao allemaol maor kindere.”

„Ik hèt ter spiet van, Casje, da'k ow zo uutgescholde hèt.”

„Kan'k inkomme, wii hebbe allemaol wel is wat. Wii zun nog zukke stakkes, Jeus, zukke hummels, nét as arme honde.”

„Gij hèt gelie'k, Casje. Ik bun 'n zatvrèter. Néé, das nie't waor.”

„Das allemaol goe'd en wel, Jeus, maor as ik ow was ging ik voe'tballe.”

„Das waor, Casje, Hèt gij mie'n al is gezie'n, hèt gij mie'n al is zie'n renne met de bal?”

„Jao, van eiges, ik doch toen, dèn kan nog wat worre.”

„Jao, dat doe'k graag, Casje. En ook, al zeg ik 't eiges, ik kan 't ook.”

„Wèt ik, maor ik heb de béne te make. Ik mot now gauw weg. Ik hèt zat te doe'n. Ik hèt mie'n eiges al lang genoe'g hie'r opgeholve. Maor 't geet ow goe'd, Jeus. Mesjoer!”

„Dag, Casje, mesjoer.”

„De groe'te aan ow moe'der.”

„Dat verdom ik, Casje.”

„Moje eiges wette. Ik gao now.”

Weg is Casje en met hem de Lange. Jeus weet dat niet, maar dit was een mooi stuk werk van de Lange. Deze viool, Lange, had 'n mooie klank. Je hebt 'n gat in zijn denken gespeeld, z'n gevoelsleven volkomen omgekeerd ook en toen ging het beter. De complimenten van Onze Lieve Heer, Lange. En nu verder! Dit is 'n orchideetje voor Jeus, nu Crisje nog!

Weer waggelt hij de Grintweg af, stapt in Zutphen-Emmerik, maar voelt zich meer buiten westen dan gisteren, maar denkt scherper dan maanden terug. Tante Trui gaat trouwen, ze mogen haar geluk wensen, van hem krijgt ze de „droedels”. Ze zijn natuurlijk uitgenodigd, hij wil niets met haar te maken hebben. Johan brengt hem z'n broodje en weer 'n briefje van Crisje.

„Jeus, wí gij vanaoved tante Trui geluk wense?”

Hij lacht, hij moet lachen om de kinderachtigheid van Crisje. Maar ook deze dag gaat voorbij. Als hij de Grintweg op komt, ziet hij tante Trui. Ze smeekt hem om binnen te komen, maar hij vertikt het. Ome Otto zit voor het raam en grinnikt hem toe, dat voelt hij best. Crisje geeft hem te eten en zegt:

„Hie'r, Jeus, lekkere tutesoep, hèt tante Trui gemaak. Is fijn veur ow.”

Had dit nu maar niet gezegd, Crisje. Nu heb je alles bedorven, hij barst van honger, maar hij lust geen soep van je zuster.

„Ik mot gin soep van dat vieze wief hebbe.”

Midden in de nacht is het, dat hij wakker wordt. Maar ook weer midden in het bos, de kou drijft hem huiswaarts. Hij lijkt wel bevroren. Toch wenen z'n beentjes gauw, het bloed versnelt, achter het huis eerst de schoenen uit en dan slapen. Wat Casje zei is gemakkelijk, maar toch niet zo eenvoudig. Maar, Casje heeft gelijk, waarom moet hij zichzelf aan zo'n balk hangen? Dat zouden ze wel willen, wat zou tante Trui lachen. Belken kan hij niet, maar hoeveel tranen heeft 'n mens eigenlijk in z'n ribben zitten. En hoelang moet je belken voordat je geen tranen meer hebt? Dat zou hij wel eens willen weten. De moeite waard is het, omdat je dan van tevoren kunt ophouden, of je bent natuurlijk ineens dood. Schreien is gevaarlijk, voelt hij, daar kun je van alles door krijgen. Hij kent mensen en dat is waar, die vel over been waren, alleen door hun verdriet en dat vervloekte gebelk.

Kan 'n mens zich leeg schreien? En wat gebeurt er dan? Je hoort zeggen: die vrouw schreit zich dood, die man schreit zich dood, maar er gebeurt niks. Toen vader begraven werd, schreide moeder zich bijna dood, maar het gebeurde niet. En dat kan hij nu begrijpen, want het was maar 'n smoesje! Moeder schreide, maar dat waren geen echte tranen, dat was belazerderij! Of die man was hier niet! Als je ringetjes om je ogen hebt, zegt dat nog lang niets! Die ogen moeten kapot! Je buik en je hart kun je kapot schreien en dan ga je ook het ziekenhuis in. Maar al die mensen schreiden niet. Lariekoek is het, huichelaars zijn het, dat geschrei heeft niets te zeggen.

Slapen kan hij niet, maar dit is weer heel iets anders voor zijn leven. Je kunt er dan later van meepraten. Heeft Onze Lieve Heer zich ook leeg en kapot geschreid? Néé, Onze Lieve Heer gaf z'n beulen geen klacht. Maar dat begrijpt hij. Hij schreide vanbinnen. Heeft moeder dus ook vanbinnen geschreid? Néé, dat zou moeder wel willen, maar het ging niet. Nu is moeder nog in leven. Wat zegt Onze Lieve Heer van tranen?

Als je pijn vanbinnen hebt, kun je schreien, gaat hij verder. En zo is het, Crisje, ook Onze Lieve Heer laat de mensen zichzelf leeg schreien. Eerst hierna komt „HIJ” even kijken om te zien of er nog tranen zijn. En als er nog tranen in je zitten, moeten die eerst weg en eerst dán krijg je antwoord. Om duizenden dingen kun je je leeg schreien. Door honderd duizenden zaken hebben de mensen smart te beleven en kunnen ze belken. Maar wat is belken? Als je vanbinnen wordt geraakt, kun je schreien. Als 'n ander je beledigt ook. Als je vanbinnen gepijnigd wordt nog inniger en als je er met je neus bij staat en ziet, dat 'n man het lekkere eten van de kinderen van tafel trekt, omdat diezelfde man er lol in heeft, denk je te moeten belken. En als dat

meermalen gebeurt, schrei je jezelf leeg ook en begint er nieuwe narigheid.

En wat zou je zeggen, als je hoort, dat je kinderen tegen zo'n man vader moeten zeggen? Indien diezelfde kinderen de kracht niet bezitten om dat leven te doden, dan is er narigheid en pijn, vuile pijn, waardoor je zenuwstui-
pen kunt beleven.

Je schreeuwt, dat ze je onder aan de Grintweg kunnen horen en ben je in staat om jezelf léég te schreien! Maar mijn hemel, welke gedachten zijn dit toch, Crisje.

Maar, Crisje, elke kunstenaar, die zich kunstenaar noemen wil, schreit zich volkomen door zijn kunst leeg. Hij heeft nu alles van zijn ziel en zaligheid voor die kunst in te zetten. En wanneer je dat voor álle kunsten moet kunnen, of je bereikt niets, dan blijft het viool spelen gekras. Hoeveel tranen zul je dan niet moeten schreien voor het waarachtige – leven? Een klap midden in je gezicht, Crisje, zet je in tranen om. En als je dat niet kunt en niet wilt, dan begint de menselijke machine te klagen, ook te jammeren en krijg je wellicht maagpijn, zo erg, dat je denkt dat je een maagzweer hebt. Eet dan maar droge rijst, misschien helpt het en als dat niet helpt, moet je die pijnen door het gezuig maar aanvaarden. Je kunt thans tonen wat je wilt, wat je kunt en wie je bent! Menselijke smart, Crisje, vertraant zichzelf, maar gaat ten koste van de machine. En als dat te lang duurt, krijg je zoals ik al zei, zenuwstui-
pen. Je gilt en schreeuwt alsof je gek bent. Maar je bent er nu zelf bij. Indien je nu schreien kunt, zakt het weg, maar meestal weigeren nu die gekke tranen te vloeien! Ook dat nog!

Crisje heeft nergens last van, zij ziet er goed uit en is mooi ook. Omdat haar innerlijk leven zo schoon is, straalt die machtige kracht over haar gelaat. Vonkelende liefde is het, die je van Crisje krijgt en voor Jezus alles is en thans 'n ander krijgt, zomaar voor niks! Boven ligt er een te denken en beneden, en beiden belken niet. Het is gek, altijd weer opnieuw vreemd, mensen denken soms aan dezelfde zaken – en is 't net, alsof ze elkaar dwingen om zo te denken. Maar wat het is, dat weten ze niet. En hiernaast snurkt het leven, weet van schreien niets. Het is zo gelukkig als wat. Maar wát is dat? Daar liggen er twee die zich lekker zat hebben gegeten aan de kippesoep, de kruiebiters werken zo'n beetje na en het leven is prachtig! Hier, beneden en boven wordt er gepiekerd, van gebelk is er geen sprake, maar deze menselijke machientjes kraken al.

Jezus praat in z'n slaap, die toch kwam ... met Sint van Tie'n! Crisje is ook ingedommeld, maar zij staat voor haar Lange Hendrik. Ze maken een laatste wandeling in het „Voorhof” van Onze Lieve Heer. Half bewust, voor Crisje dan, zo dromende, beleeft ze deze heerlijkheid, of zij zou er maar door belken en dat moet nu niet gebeuren. Jezus heeft zich tijdens zijn slaap al tien keer

opgehangen en hij weet nu beslist, wat het beste is en niet zoveel pijn doet. Dat aan een balk ophangen is erg! Het water is beter. Je bent n et dromende, en pijn voel je niet en met al dat water van de wetering kun je niet rondlopen, dat loopt vanzelf weer weg. Maar als het nu toch moet gebeuren, dan neemt hij het water. Je uit een boom naar beneden laten vallen is ook niks gedaan, hij heeft het zo-even gevoeld. Je bent nu niet zo zeker van je einde en dan lig je, wat hem nu overkwam, in 'n ziekenhuis. En van ziekenhuizen moet hij niets hebben, hij weet er alles van, hij is het ongeluk van Bernard nog niet te boven. Dat vreet nog z o hevig, n et als toen, toen Bernard het overkwam.

In slaap volgt hij zijn leven, zijn gedachten en corrigeert alles. En dat gaat vanzelf. Maar hij schrikt telkens wakker. Als het bijna zover is, dan gebeurt dat schrikken. En dan moet hij aanvaarden, dat hij blij is. Gelukkig, dat het nog niet zover gekomen is. J a, zo-even was hij blij dat hij nog leefde en toen was het meteen tijd om eruit te kruipen. Tien minuten later is hij buiten en op stap, regelrecht naar Emmerik, maar een verschrikkelijke tijd is het!

N e e, hij vermoordt zich niet! Dat zouden ze wel willen. En Lange, de complimenten, je hebt die gevoelens volkomen gedood! De n agevoelens zijn meestal het ergste. De ziel kan dan nog bezwijken, maar wanneer je diezelfde ziel door de eigen lijkenlucht haalt, met de neus eronder stopt, Lange, krijgt het leven er n et zat van en komt de persoonlijkheid er onderdoor. Het is net, als je eigen gekruip door die graven. Voor J eus was er geen verschil. Nu weet hij ook al wat zelfmoord betekent voor ziel, voor het leven en zichzelf, hij kotst ervan! Maar, bedankt. Jij leert 'n bende van Casje! Maar Crisje krijgt geen woord van zijn leven, Lange, en dat is droevig. Is ook dat niet op te lossen? Probeer het, Lange! Er is iets anders, zie je zijn gedachten niet? Hij rilt en beeft voor iets. Tracht hem ervan te overtuigen, dat dit niet meer mogelijk is. Wil je? Laat Casje je maar helpen.

De jongens op het voetbalveld moeten beamen, dat z'n schot groeit. Ze zouden het kunnen weten, want de bal is nu die – man, die viermaal in de week in de keuken zit en hij niet mee te maken wil hebben. Ook al zanikt Crisje hem dag in dag uit om weer tegen haar te praten, hij doet het niet. Hij k an het niet! En dat is alles. Daardoor rent hij, trapt hij en kan hij nu voor het voetballen alles geven en is hij 'n kei! Maar zure haringen en rauwe peentjes smaken lekker. Crisje moet niet denken, dat hij niet genoeg eet, hij eet zat! Nu moet moeder maar zien dat zij er komt, hij is daar niet meer nodig. En toch, nu hij aan alles denkt, wat hij daar zo ineens zag, rilt en beeft hij ervan. Hij zag, dat die man hadstikke dronken thuis kwam. En hij zag, die man kan niet tegen 'n borrel. Hij zag ook, dat al het lekkere eten door de keuken vloog. D it had zijn eigen vader niet gekund, dat is God en Onze Lieve Heer vervloeken. Dit is geen gebed voor het eten, maar de duivel op

visite vragen en daarvan rilde en beefde hij, maar wil moeder niet geloven. Het wil maar niet uit hem weg. Zelfs op het voetbalveld achtervolgen hem die visioenen met al die narigheid erbij!

Hij heeft Crisje horen schreeuwen, zo erg, dat je hart breekt. Hij heeft zo iets nog nooit gehoord, zo erg is het. En dat door die man! Maar wat kan hij eraan veranderen, als moeder niet wil luisteren? Moeder sloeg bewusteloos tegen de grond en toen begon zij te schreeuwen. 'n Dokter kwam erbij. En toch gelooft moeder hem niet. Elke morgen naar Emmerik, in de tram of lopende, volgt hij het geschreeuw. Het wil maar niet bij hem weg. En nú, ineens voelt hij iets anders. Veronderstel toch, néé, dat kan toch niet? En toch, waarom zou dat niet kunnen? Hij weet er alles van. Daar, Achter de Kom, kregen kinderen een andere vader. En toen er weer kinderen kwamen, kregen die verschillende kinderen ruzie, maar die ruzie kwam, doordat de moeder haar eigen kinderen voortrok wat die man niet wilde, doch toen kwamen er messen bij te pas en vielen er doden. Hij moet er niet aan denken. Veronderstel toch, dat er bij hun thuis ook nog vreemde kinderen komen! Hij zou die kinderen misschien vermoorden, maar dat neemt die man immers niet? Mijn God, wat is dat voor 'n ellende? Is er nog iets anders te bedenken? Néé, dit is já erg! Hij kijkt naar de ruimte, naar Onze Lieve Heer boven hem, Die moet het hem zeggen. Die van de kerk weet het niet. Komen er kinderen straks? Néé? Zeg het nog is? Hij kijkt over de bomen heen de ruimte in. Komen er kinderen? Als er kinderen komen ga ik mij toch verzuipen. Ik wil de kinderen van die man niet zien. Néé, er komen géén kinderen! Het is iets, dat hem versterkt. Maar hij is nog niet tevreden. Mag je dat niet horen? En even later komt er vanuit de ruimte tot zijn leven:

„Néé, Jeus, daar komme gin kindere!”

„Gijj wod bedank” ... stuurt hij terug en huppelt nu verder. 'n Pak van z'n hart is het. Het leven is weer even mooi. Ook al heeft hij niet alles, dit was toch wel het ergste. Maar Hendrik Wageman is 'n goed man? Hij gelooft het niet, het is 'n saggerijn!

Bijna is hij veertien jaar en staat hij op eigen benen. Het werk op de fabriek is niets meer aan en het éniige pretje, dat hij voor zichzelf beleven kan, is aan sport doen zoveel hij kan. Thuis ligt hij er toch uit. Op 'n avond, na het voetballen, rent hij weer het bos in, het bos trekt hem altijd en wie niet? Al de jongens rennen het bos in. Je kunt daar lekker spelen, en dat is voor snotneuzen. Wat ritselt daar? Wie is het? Ach so, het is Betje van de Bulten. Dat meisje ligt daar zomaar in het bos? Wat wil dat meisje? Maar Betje is 'n slechte kat. Betje houdt zich met kerels op. Deze Betje is anders, dan Betje, waar hij vroeger mee ging zwemmen en waardoor hij heeft mogen leren, dat de jongens anders waren dan de meisjes. De meisjes zijn moeders, de jongens

vaders, maar Betje had 'n hemeltje! En dat hemeltje is het! En daar doen de mensen moorden om, maar daardoor heeft Onze Lieve Heer de mensen geschapen. En nu mogen de mensen het zélf doen. Maar dat heeft geen waarde, dat krijgt 'n ander zomaar voor niks. Wat wil deze Betje van zijn leven?

„Dag, Jeus?”

„Wat mot gij van mie'n hebbe?”

„Gij bunt toch aan 't wandele, wá?”

„Jao, maor wat hèt gij daor met te make? Geet ow dat wat aan?”

Betje ligt daar met haar rokjes omhooggetrokken. Dacht hij het niet? Die wijven zijn allemaal hetzelfde. Voor niks kun je die wijven krijgen. Betje lacht lekker tegen hem. En Betje kan dat al alsof ze twintig is. Betje heeft dat wel geleerd en is niks aan, dat kun je eiges ook. Betje is net vijftien en heeft al enkele kinderen vermoord, ziet hij. Hij kijkt door het leven van Betje heen. Een smerige kat is het! Heeft dat heilige niets geen waarde meer? Vies is deze Betje. Betje peilt hem en vraagt hem midden in z'n gezicht:

„Zó gij nie't efkes bij mie'n wille komme, Jeus? Kom Jeus, dan gao'n wii vader en moe'der spulle!”

Hij reageert vlug en hard, als er valt: „Wí gij ow verzoape kop wel is holde?”

En nu is het Betje die reageert. Betje is niet bang voor hem:

„Gadverse bangscheit?”

Hij spuwt terug, midden in haar gezicht en gooit eruit: „Gij stink jao van binne, verzoape kat!” ... en rent van haar leven weg. Wat voor 'n viezerik is dat. Is hij dan 'n boerensufferd? Is hij 'n bangschijterd? Néé, moe'der, maar dat kind is vies vanbinnen en hij weet niet eens wat hij met haar moet beginnen. Ook al weet hij, dat hij in moeder geboren is en dat zijn vader er alles voor heeft moeten geven, hij weet precies waar die dingen vandaan komen, maar in hem is het gevoel er niet voor, het ligt nog ingeslapen. Maar wat heeft deze Betje mooie ogen. Hij had haar niet voor vuile verzopen kat mogen uitschelden, misschien kan Betje er niets aan doen, en ze had toch mooie beentjes. Maar de kleren waren stinkend vies. Die wast zich natuurlijk niet. En toch is het 'n smerige kat. Maar een mooi snuitje heeft Betje. Vanavond droomt hij iets anders. Betje spookt nu door z'n leven en is beter dan die andere gedachten. Hier kun je door leven, Jeus, het andere maakt je gans kapot. Denk dus verder! En jawel, hij is al bezig.

Wat is 'n meisje toch mooi. Heel iets anders dan hij zelf is. Een meisje is mooier dan 'n man. Als hij weer geboren moet worden, vraagt hij Onze Lieve Heer om nu meisje te mogen zijn, dan doet hij het anders dan moeder nu doet. Hij zou dan die man de deur uit smijten en die kreeg van hem niet alles voor niks, dat zou er nog bij moeten komen. Hij zal dan die wijven eens laten

zien hoe het moet. En een man, die praatjes heeft, moet hij niet. Dacht je, dat hij zo'n man achternaliep? Dat zo'n man van hem alles voor niks kreeg? Dat zou die vent wel willen! Maar is hij 'n bangschijterd ?

Betje heeft haar kalfjes kapotgemaakt, dat zag hij in haar binnenste. Dat was zo duidelijk als wat. Hij zag al de kinderen. Twee jongens en een meisje waren het. Arme Betje toch! Geen wonder, dat zij bekend staat als 'n jongensgek. Betje had hem graag willen hebben, natuurlijk, maar dacht je dat, Betje? Dacht je, dat ik 'n kat in 'n zak koop? Loerde die meid op hem? Zal wel, want anders had zij daar niet gelegen. Wat doet Betje thans? Ook denken, ook slapen?

Een meisje te bezitten is als een paradijs. Maar dat is Betje niet. Betje is nog geen Crisje. Wanneer hij een vrouw zoekt, moet dat meisje zijn als Crisje is. Moeder is lief en zacht. En tegen snauwen kan hij niet, die Betje snauwt. Door dat snauwen gaat 'n man kapot. Moeder snauwt nooit. Hij weet nu ineens, dat hij van Crisje blijft houden. Je moet de mensen niet doodmaken, als ze iets verkeerd doen, dat mág niet. Hij houdt zoveel van moeder, dat hij haar alles kan vergeven. En dat wil Onze Lieve Heer ook.

Jammer, dat die Betje zo vies is. Zag je dat snuitje? Mooi was het. Zag je die voetjes? Zag je dat zwarte haar ook? Zag je die mooie, maar stoute – eugskes? Zag je die lipjes, waar de mensen mee kussen? Wat is kussen? Waarom doen ze dat? Dat doen ze, omdat ze vanbinnen iets hebben te zeggen, maar dat doen ze nu op de lippen. Kus mie'n is? Néé, van Betje wil hij geen kus hebben. Maar moeder is lief, moeder is zacht. Jammer dat moeder niet ziet wat er gaat gebeuren. Maar omdat Betje kan – kalven – zou hij haar wel willen hebben. Hent van de Rooie zei, dat hij geen kinderen kreeg en dat hij dat maar niet wilde geloven. Betje kan kinderen krijgen. En omdat ze kinderen kan krijgen, heb je later ook die zorgen niet, ook dat is pijnlijk, zei Hent. Je loopt er dag en nacht mee rond, maar ze komen niet. Waarom krijgen de mensen soms zoveel kinderen en krijgen andere moeders er geen, niet ééntje? Wat is dat? Moeder heeft zes jongens en Miets gekregen. Tante Trui niet één. Maar Betje kan kalven.

Krijgt hij straks een meisje, dan is dat meisje een hemel voor hem op aarde. Dat weet hij nu al. En dan is hij vader en zij moeder. Maar dan komen er geen andere mannen over de vloer. Hij bouwt dan een hemel voor haar net als vader voor moeder deed. Deze man kan dat niet. En de grond is dan te hard waarop zij loopt en hij is altijd even lief voor haar. Zij voor hem ook! Is hij 'n bangschijterd ? Hij voelt, dat hij geen bangschijterd is, maar dat hij met Betje niets te maken wil hebben. Betje is zo vlug. Ze geeft alles zomaar weg. Net als tante Trui doet aan ome Otto. Maar moeder, wat doe je toch? Betje is vanbinnen zwart, heeft vieze gedachten en Onze Lieve Heer wil dat niet.

De jongens dromen. Hij ligt wakker en denkt. Maar wie komt daar de trappen op? Crisje is het. Moeder komt hem vragen of hij weer wil praten, maar hij kan het niet.

„Jeus, praot tége mien.” Geen woord.

„Jeus ik kan der nie't meer tége.”

Geen antwoord.

„Jeus, gij slaop nie't. Ik wèt dat gij wakker lig.” Geen woord.

„Jeus, wí gij mie'n dan 't graf in hebbe?”

Dat is te erg. Nu wringt hij alles uit z'n binnenste omhoog en zegt:

„Is ow eige schuld, moe'der.”

„Jeus, praot tége mie'n, andes gaok'k dood.”

Hij kan niet praten. Crisje daalt de trappen af en over enkele dagen moet ze trouwen. Ze belkt, de arme Crisje. In lang heeft ze zo niet geschreid. Ook 's morgens geen woord. Crisje kan dat niet langer verdragen, maar hij kan er niets aan doen, vanbinnen weigert er iets. Wanneer hij even bij Jan Lemmekus komt en die hem naar al z'n belevenissen vraagt, krijgt Jan te horen, dat hij met die zaken niet meer te maken wil hebben. In zijn leven zit nu 'n prop, niet in z'n keel, maar even dieper zit het en dat is veel erger. Enkele dagen later kruipt Crisje weer de trappen op. Wat vroeger 'n genade betekende, is nu 'n vloek voor zijn leven. Als je moeders hand vasthield, was dat 'n zegen. Nu beef je ervan. Nu wil hij er niets van voelen, het doet je nu zeer. Weer kan Crisje met niks in haar hart terugkeren. Hij kan niet praten. En weer vijf dagen later ligt ze voor zijn bed en smeekt om z'n woord.

„Jeus, ik kan niet meer. Nog 'n paar dage en dan mok trouwe. Gij maak mie'n jao kapot, Jeus. Wí gij dan, da'k dood gaot? Wij praote tége mie'n, Jeus?”

„Née, née, ik kan nie't praote.”

Crisje kijkt hem in de ogen. In het duister steekt het niet zo erg, voelt hij. Maar de ogen van Crisje komen in zijn hart terecht. Er gaat iets gebeuren vanbinnen. Er komt warmte in zijn leven terug. Moeder kust hem in gedachten en de prop in z'n keel kan er niet tegenop. Hij kan ineens ruimer ademen. Crisje legt haar – orchideetjes aan zijn voeten, onder zijn hart, in zijn ogen en voor zijn leven zijn ze. Al haar liefde krijgt hij vannacht. Wat is moeder toch mooi. Moeder is hemels. Moeder is 'n engel. Nu krijgt Crisje ook zijn mooie gedachten van hem terug. En ineens vliegen ze in elkaars armen. Ze kunnen elkaar niet missen. Onze Lieve Heer is er ook, én de Lange, Casje en José, ook Fanny! In gedachten vliegen zij van de aarde weg, terug, naar het Voorhof van Onze Lieve Heer. Ze beleven de stilte van die heilige wereld en dan gebeurt er weer iets, hij belkt! Hij belkt hard, ook Crisje belkt, waardoor de harten zich ontspannen. Hij ziet Crisje in een mooi gewaad

gekleed. En nu hoort hij Crisje zeggen:

„Wat bú gijj stark geworre, Jeus. Gijj druk mie'n jao bijnao dood.”

„Jao, moe'der, ow kan'k wel dooddrukke. Nèt as vader dat kon.”

Ze voelen hun machtige liefde terug, moeder en kind zijn weer volkomen één. Crisje voelt angst en zegt:

„Gijj mag nie't zovul van mie'n holde, Jeus. Eers kump Onze Lie've Heer, wèt gijj dat dan nie't?”

„Jao, moe'der.”

„Is 't now weer goe'd tusse ons, Jeus?”

„Jao, moe'der, maor ik zeg tége dèn gin vader.”

Daar wil Crisje het nu niet over hebben. Das já gans wat andes. Ze kust hem goedenacht. Ze kan weer slapen, als op rozen wandelt zij, als 'n vorstin de trappen af. Goed zo, Lange, dit spel was machtig mooi. Je speelt zeker op 'n andere viool. Jij weet je taak daar te beleven. Jij doet goed werk! Door hem in Betje te voeren, kreeg je dit kunstwerk tot stand. Doordat hij de menselijke liefde eventjes ging voelen, ging die vuile prop uit zijn ziel weg of z'n leven was voor dit ganse gesmoord gebleven en had je 'n psychiater nodig gehad. Heerlijk is het. Jij bleef lekker ver weg, maar je was ook dichtbij je grote liefde. Nu komt alles in orde, Lange! Je weet thans, waardoor 'n mens van de aarde openbaringen kan beleven. Prachtig was het, Lange! Straks krijg je ander werk en ook dan heeft men je hier nodig. Maak je maar gereed. Jeus heeft de visioenen al verwerkt en ze waren raak. De echte zijn er. Bedank Casje maar.

Crisje maakt zich nu gereed. Zij gaat haar toekomst tegemoet. Hoe is die? Jeus praat weer. Ze hebben elkaar terug, hij zal haar, want zo is het, in alles steunen. Ook nú zal Crisje beleven, dat hij haar niet alleen laat. Maar tussen hen in komt er 'n ander leven. Jeus heeft begrepen, dat hij z'n moeder moet helpen! En hij zal haar helpen dragen. Alles tezamen! Zo hoort het en dat is het ook! Maar Hendrik Wageman zal dit leven wel temmen. De vijandige gevoelens zijn er, de fundamenteen heeft hij er zelf voor gelegd, maar dat was alleen voor zijn moeder. En dat moet straks met elkaar leven? Als Crisje hem nog vraagt, haar op die dag niet alleen te laten, krijgt ze:

„Mok eers oaver naodenke, moe'der” ... en weet zij het. De mens maakt rommel – de oorlog die uitgebroken is, doet het nog beter, maar mensen zijn mensen en die maken zichzelf kapot. Nu heb je te leren om dat juist niet te doen en heeft hij nu geleerd. Maar morgen trouwt moeder. En hij? Hij weet het, hij gaat werken. Hij wil in de kerk niet bezwijken. Néé, niet alles, Crisje, je zou ook te veel kunnen vragen en dan ga je tot het hart. Maar, wees tevreden, Crisje. De toekomst zal echter bewijzen of hij wéér gelijk krijgt. De visioenen kwamen uit 'n bron die liefde is en wil zeggen, 'n gewaarschuwd

mens telt nu voor vier. Indien je je hersens laat werken. En dat zal Jeus je ook bewijzen!

Aan een balk hangen, dat wil hij niet en Betje is vanbinnen vies, maar ook zij is 'n kind van Onze Lieve Heer. Arme Betje toch, waarom kon je niet even wachten? Ook dat is zeker toekomst!

Nee, Moe'der, veur gin geld blie'f ik vandaag thuis

De oude Friese klok heeft drie keer geslagen. Crisje stapt midden uit haar eerste slaap het bed uit, de trappen op, om voor het laatst 'n kansje te wagen hem vandaag thuis te houden. Hij mag haar vandaag niet alleen laten, ze zal bezwijken. Nu ze voor zijn bed staat, ziet ze dat hij slaapt, maar beneden voelde ze, dat hij als zij niet kon slapen. Vreemd is het, ziet ze, ze kijkt naar z'n snuit en volgt in gedachten haar leven met Jeus. Door dit leven kon zij, voor hij geboren was, vliegen. Met dit leven was zij in het Voorhof van Onze Lieve Heer en heeft zij 'n paradijs beleefd. Ze weet het, zijn persoonlijkheid is nu voor haar leven anders, ze mist iets, en juist datgene, waardoor zij haar innerlijk contact onderging. Vroeger kon ze, ook al was hij in Emmerik, met zijn leven praten, nu moet zij de stoffelijke weg volgen om deze eenheid te beleven.

Ze heeft zich voor zijn leven afgesloten, weet zij, omdat ze met Hendrik Wageman trouwt. De universele zekerheid is weg, 'n ander mens zonder gevoel staat tussen hen in en krijgt straks alles. Het is afschuwelijk, want het regent nu, het is koud en ellendig armoedig, maar zij moet er doorheen. Jeus ... roept ze innerlijk, word is wakker. Nu zij zich instelt op de innerlijke machine, keert het dagbewuste terug en kijkt haar weer in de ogen. En dan vraagt Crisje:

„Jeus, mie'n Jeus toch, laot mie'n vandaag nie't alleen.”

En dan krijgt Crisje direct: „Néé, moe'der, veur gin geld blie'f ik vandaag thuis.”

Ze weet het nu. Er valt niet meer te praten, hij doet het niet. Ze gaat terug, de trappen af. Maar valt moeder niet? Gebeurt er niets met moeder? Néé, moeder is beneden. Zakt moeder niet door haar knieën? Goddank, het is zover. Néé, het is onmogelijk, hij zou het niet kunnen beleven. Hij zou mijnheer pastoor uitschelden voor alles wat lelijk was en dat moet niet. De mensen zouden er maar om lachen en ook dat moet niet en Hendrik Wageman gunt hij geen pret, dat zou die wel willen. Spoedig is hij weer in slaap. In de morgen praten ze niet. Hij durft Crisje niet aan te kijken. Maar haar ogen volgen hem en dat snijdt vanbinnen. Hij moet gauw maken dat hij weg komt. Het is beroerd, moeder, maar ik kan niet thuisblijven. Ik heb zulke nare dromen gehad. Ik wil weg. En hij alléén verdwijnt. De anderen hebben 'n vrije dag. Zacht komt er over z'n lippen:

„Dag, moe'der?”

„Dag, Jeus?” ... maar dat zegt Crisje vanbinnen. Wèg is haar leven en haar

liefde. Ze denkt terug, jaren geleden, toen heeft ze voor zichzelf toch uit-ge-maakt, dat hij te veel van haar ging houden en toen had zij er 'n stokje voor moeten steken – nu is dat te laat. Maar het is gevaarlijk, voelt ze thans, ó zo gevaarlijk, als dat je afgenomen wordt, stik je van smart. Maar wat had zij moeten doen?

Holland vliegt hij de Grintweg af. In het – genske – bij de broer van Crisje, de kleermaker, staat hij plotseling stil. Die komen natuurlijk ook niet op de bruiloft, want dat kost 'n cadeautje. Deze mensen, dat weet hij van Bernard, leven volkomen voor zichzelf. Alles is voor de krullenbol, hun enigst kind, dat door Bernard van de priktafel werd geslagen. Dan kan hij begrijpen, in dat hoofd zit geen gevoel, dat hoofd van hem heeft geen hersens. Hier kreeg hij altijd 'n koekje van elf cent het kilo. Fanny lustte het niet. En als je zes maanden later komt, krijg je weer zo'n koekje uit dezelfde doos. Hij zou dat ding wel in elkaar kunnen trappen. Ook Bernard ergerde zich zwart aan die menselijke gierigheid. Voor hem maken ze geen pak, dat zouden ze wel willen, mij niet gezien! Toch is deze ome niet kwaad, alleen tante, die schold je altijd uit, dat kleine ding had praatjes. Kun je bidden? Zeg is dank je, tante! Maar bij ons komen er geen kinderen meer! Néé, geen kinderen meer. Dat is het ergste wat er is. Met de groeten aan Gerritje, rukt hij zich vrij van de familie die nooit op de Grintweg komt. Geef mij dan maar de sultan. De sultan is 'n goeie man. Met de sultan kun je nog eens praten. Die man heeft van alles verstand. Maar het is toch fris van morgen.

Johan en Bernard zijn thuis. Hij niet! Waarom hij werken wil, dat weet Johan niet en toch is Johan vier jaar ouder dan hij. Johan heeft geen kop! Bernard kan hij alles vergeven, maar Johan niet! Bernard werd genoeg en voldoende geslagen, Johan niet! Die lacht en lacht vandaag ook, Bernard niet, vanbinnen heeft Bernard de pest in, dat weet hij, maar wat kun je eraan veranderen? Niks! Niks, Bernard!

Tegen elf uur begint het in z'n binnenste te kriebelen. Nu staat moeder klaar om te trouwen. Ze wandelen nu de Grintweg af. Hij pakt boter in en denkt, maar hij ziet ze, één voor één kan hij ze volgen. Ome Otto, Jan en Marie zijn er ook. Moet je die Jan zien, net 'n vogelverschrikker. Maar 'n goeie knul is het. Marie niet, die is elleboogachtig. Die draait om de waarheid, die kan moeder niet zetten. Die kletst, moeder heeft haar Hendrik afgenomen. Dat is 'n kifkop! Ook voor dat leven moet hij oppassen. Nu zijn ze al bij Jan Hieltjes. Kijk moeder mooi lopen! Moeder is mooi! Niemand kan zo lopen als moeder. Het gaat zo ... rustig, zo zeker, néé, als hij zich op de knieën van moeder instelt, beven ze. Met 'n vaste wil, houdt moeder zich op de benen. Is vader er niet? Kan vader – moeder nu dan niet helpen? Het is me nogal wat.

Néé, hij gaat nooit voor een tweede keer trouwen. Dat is erger dan gekist te worden. Nu sta je naast 'n lijk en een levend mens, maar het lijk volgt je, dat zie je en voel je aan alles. Wanneer dat lijk het niet goed begrijpt, komt er ruzie. Maar vader begrijpt het, van eiges, vader kan dat begrijpen! Nu zijn ze bijna bij de kerk. Zie, hoe de mensen kijken. Johan en Bernard, Hendrik en Gerrit zijn er ook. Hij niet! Johan lacht, z'n moeder heeft feest. Bernard trapt stukken uit de grond, z'n houten poot wil vandaag niet werken, niet vooruit. Maar Gerritje maakt lol en Hendrik weet het niet, maar ze krijgen allemaal 'n nieuwe vader. Een andere vader ... een vader ... waar je eigenlijk niks mee te maken hebt. Dat moest niet-magge! Als hij het te zeggen had, gebeurde zoiets niet meer. Het is dom voor de kinderen! En die man krijgt zijn stoel, zijn tafel, en nu heeft hij niets meer over Teun en Miets te zeggen. Niets ... die man neemt alles in handen en dat voor dertig gulden. Wat kun je toch 'n bende kopen voor dat vieze geld. Die man koopt nu alles! En voor geen geld, dat dacht hij, is zijn moeder te koop. En toch is moeder te koop, moeder is verkocht, moeder is nú ...!

„Dag, vader!”

Ineens staat de Lange naast hem. „Dag, Jeus.”

„Mó'k vader tegen dèn zegge?”

„Dat mot gijj eiges wette, Jeus.”

„Ik kan toch gin vader tége dèn zegge, as gijj mie'n vader bunt?”

„Das waor, maor gijj mot dat veur ow eiges maor uut make, Jeus.”

„Zurg gijj dan now veur moe'der, vader?”

„Van eiges, andes was ik ter nie't, wâ?”

„Kan'k begrie'pe, vader.”

„En now, Jeus, 't beste. Gijj mot maor zo denke. Ik bun der ook nog!”

„Van eiges, vader, andes ha'k dèn wel wat andes gezeid.”

„Dag, Jeus?”

„Dag vader. Maak maor dat gijj der gauw bunt. Ze zitte al in de kerk, vader.”

„Ik wèt 't, ik bun der al.”

En nu werken, vader is er! Hij hoeft zich geen zorgen te maken, vader is er! De kerk gaat uit, ziet hij, moeder is nu van Hendrik Wageman. Van deze man kan moeder niet meer af. Als hij straks thuiskomt, is die man er ook. Ze moeten eten en drinken en slapen onder één dak. Gelukkig, hij slaapt op zolder. Hij moet er niet aan denken. Deze dag is erg voor moeder. Deze dag, alléén deze dag ... spookt het in z'n hoofd. Alléén deze dag is erg, volgt er nog zo'n half uurtje en dan weet hij het meteen. Daar zal hij dan wel voor zorgen, maar op zijn manier. Alléén deze dag, Jeus, deze is de ergste. Deze nekt je, breekt je, deze is iets vreselijks. Als deze dag maar voorbij is, dan gaat het wel.

Maar deze dág is verschrikkelijk! Je beeft over je hele lichaam. Je zou wel weg willen rennen, maar dat mag je niet doen, je bent getrouwd. En je moet je plichten nakomen, je woord is já en niet néé! Maar deze dag is afschuwelijk!

Van eiges ... valt er over zijn lippen, van eiges, kan'k begrie'pe, moe'der! Ik bun der ook nog. Vanwaar komen deze gedachten? Ze zijn er en ze vertellen hem, dat deze dag iets gans verschrikkelijks is. Maar voelen Johan en Bernard dat niet? Zal wel niet, maar hij heeft het gevoeld, hij heeft het belééfd, het is érg! Erg is het, Crisje, maar ik ben er nog!

De fabriek loopt leeg en nu naar huis. Rustig aan, tijd zat. Ze moeten hem nu niet te vroeg thuis zien. Maar de benen willen lopen en hij moet met zijn benen mee. En dan staat hij op de Grintweg. De mensen kijken al, ze hebben hem gemist. Een huis vol met mensen, en die mensen drinken borrels. Natuurlijk van zijn centen, als je geld hebt, kun je de poppen laten dansen, maar nu danst moeder voor 'n ander. Wat wil Hendrik Wageman van hem, zoekt dat leven nu al ruzie?

„Wij lekker ète, Jeus” ... ontvangt Crisje hem lief.

„Jao, moe'der, graag, moe'der.”

Crisje geeft hem lekkere soep, maar nu hij wil beginnen, staat Hendrik Wageman voor hem. De man, ziet hij, heeft borrels op. Crisje kijkt angstig en Hendrik schenkt twee borrels in. Wat wil die man? Jeus moet op de gezondheid van hem en z'n moeder drinken. Nog nooit heeft hij snaps gedronken, vader had hem! En thans moet dat gebeuren? Crisje geeft Wageman reeds:

„Maor Hendrik, Jeus hèt nog nooit foesel gedronke.”

Hendrik Wageman denkt er heel anders over. Hij kijkt het kind van de Lange in de ogen en zegt:

„Gijj zult met mie'n op de gezondheid van ow moe'der en mie'n eiges drinke.”

De grote man houdt hem 'n glaasje voor z'n neus, hij weet niet wat hij moet doen. Crisje smeekt hem het toch maar te doen of de poppen zijn al aan het dansen.

In godsnaam, doe 't, Jeus ... komt er vanuit Crisje tot zijn leven. Wageman laat er onmiddellijk op volgen:

„En wí gijj vader tége mie'n zegge?”

In enkele seconden weet hij wat Crisje wil. Dan maar – proost zeggen, en erna, de „droedels”! Maar dat vader wil er nog niet uit. Crisje smeekt weer: zég 't toch, wat kan het je schelen, Jeus. En thans valt er:

„Proost, vader.”

Hij zet het glaasje neer, Crisje pakt de foesel weg, hij mag eten. Heeft die man z'n voldoening gekregen? Néé, die man weet precies hoe hij erover denkt. Maar – de „droedels”! De spanning is weg, er heerste ineens stilte

daarginds, nu praten de mannen weer, ook die weten welke strijd hier gevoerd werd en nog gevoerd worden zal. Een man tegen 'n jongen van veertien jaar, die wint het altijd. En als ik die man was, sloeg ik dat jong van tafel af. Als ik die man was, legde ik dat jong over m'n knieën. Als ik die man was, had ik Crisje met ál haar jongens laten stikken. Als ik die man was, ging ik naar Parijs om m'n haren te laten knippen en bleef ik geen seconde meer in dit nest, maar ja, 'n mens is maar 'n mens. De haan ging niet over, maar de revolvers waren met scherp geladen. Hendrik Wageman heeft ze voor de dag gehaald, hij is dat jong nog niet vergeten. Maar nu kan dat jong hem nog meer vertellen. Heeft datzelfde jong hem hier niet de deur uit gekeken? Nu is hij hier de baas!

Na de soep rent hij het bos in. Crisje's gesmeek om thuis te blijven, wordt genegeerd, hij hoort haar niet. En in het bos komen de gedachten tot hem terug van – déze dag – die bijna voorbij is, maar waarvan het ergste nog komen moet. Hij weet niet meer waarin hij leeft, hij voelt ook niet, dat er iets met hem aan de hand is. Hij zal nooit te weten komen, vanwaar deze gevoelens kwamen, maar ze zijn er! En hij weet het, hij zal moeder helpen, hij zal haar niet alleen laten.

De tijd, dat hij in het bos is, beleeft hij niet, maar hij is toch denkende, hij zoekt naar 'n stevige knuppel. En nu hij zo'n stevig stuk hout te pakken heeft, hij voelt, dat de mensen nu wel weg zijn, wordt het ook voor hem tijd. Jawel, de mensen zijn weg. Allen liggen te bed. Ook moeder. En daar moet hij wezen. Wat Crisje nu ziet, heeft ze niet gewild. Wat er met hem aan de hand is, hij lijkt wel des duivels. Hij springt bovenop het tafeltje en zegt tegen Hendrik Wageman:

„Raak now mie'n moe'der is aan as giij dúrf. Dan slao'k ow kapot.”

Crisje ziet, uit zijn ogen komt er vuur. Ook Wageman ziet het. De man durft zich niet te verroeren, dit is geen kind, geen jongen meer, dit is 'n duivel. Voor zo'n tegenstander is Wageman angstig. Crisje weet het niet, dit is gans verschrikkelijk! Mijn God, waar moet dit naartoe met Jeus. Echt vuur ziet zij in z'n ogen. Gewapend met z'n knuppel, houdt hij nu de wacht, geen oog doet hij dicht, maar hij ziet, dat Wageman naar hem luistert. De man valt in slaap, de brandewijntjes zorgen ervoor, hij waakt over Crisje. Uur na uur verstrijkt, de hanen kraaien al, maar hij waakt! De man durft geen vinger te verroeren, het leven snurkt, meer is er ook niet nodig! Hij moet om dat leven hartelijk lachen. Crisje durft ook niets te zeggen, zo nu en dan loent ze van onder de dekens vandaan in z'n ogen, maar ze voelt, dat is Jeus niet. Wie is het? Wat is het? Dit is niet menselijk! En toch? Maar mijn Onze Lieve Heer toch?

Dit, deze nacht, was voor haar het ergste. En nu is er ingegrepen. Is dit

door hogerhand? Zij mag er niet aan denken. Zij heeft hier niet op gerekend. Ze heeft haar Tempel geopend, maar nu is er een wachter gekomen, een hulp, die kijkt, of er ook iemand is, die bagger aan z'n schoenen heeft. En die man mag er nog niet in. Het lijkt nét of het zo is! Crisje denkt, Jeus zit onder 'n vreemde macht. Maar tot het menselijke handelen, komt ze niet.

In Jeus is het gevoel gekomen, om de Tempel van zijn moeder te bewaken. Als deze nacht voorbij is, kan er niets meer gebeuren. Hij voelt bewust, Crisje's Tempel moet vannacht niet bezoedeld worden. Morgennacht is alweer oud. Maar vandaag niet! Vandaag is gans verschrikkelijk ... vandaag moet hij waken, morgen moet Crisje voor zichzelf zorgen. En Crisje weet het nu. Dít was het ergste! Waarom, dat weet ze niet, maar in dit kamertje leeft de Lange! In dit bed, zijn de kinderen geboren! In deze ruimte, leeft lief en leed, een ónmetelijkheid is het. Zij had het liefst van voren af aan willen beginnen, maar daar zijn já geen centjes voor. En dat is het! Dít zat in haar keel, ook al dacht zij, dat zij alles overwonnen had, dít bleef en nu heeft Jeus haar geholpen? Ze ziet nu ook, om zijn hoofd ligt er als het ware 'n stralen-krans! Jeus leeft onder 'n macht en die is niet des duivels, het kan Onze Lieve Heer wel zijn. Die zestien kruistochten zijn het! Crisje heeft Golgotha in die tijd beleefd. Nu ontvangt zij de bloemen. 'n Groot geluk is het, maar Hendrik Wageman moet het niet weten. Goddank, de man slaapt, de man is angstig, maar waar moet dit schip weer stranden? Crisje denkt. Ze bidt! Ze dankt God! Ze dacht niet aan hulp, maar die hulp is gekomen. Jeus is het! Mijn God toch, wat voor 'n ziel is Jeus toch? Waarvoor leeft dit kind toch? En waar komt dit denken en voelen vandaan? Jeus is oeroud. Jeus is 'n man! Jeus is ook 'n kind! Het éne gebed en Onze-Vader ná het andere gaat de ruimte in. Onze Lieve Heer zal die gebeden wel ontvangen. De Lange is er niet, voelt Crisje. Of toch? Maar nu kan ze denken!

Eerst kwam Johan op deze wereld. Toen Bernard. Toen kwam Jeus, mijn God toch – hoe moet ik U danken! Dit is já 'n wonder! Dit is nog veel meer! Dit is meer dan 'n wonder, omdat dit niets meer met mensen heeft te maken. Dit is 'n genade! Dit is 'n mirakel? Dit is als de mensen te Lourdes beleven. Heilige Maria, bid voor ons! Toren van David, bid voor mij! Ark des Verbonds, ik kan U niet genoeg danken. Heilige Maria en Jozef, wil je mijn groeten geven aan Onze Lieve Heer? Ze hoort al de kinderen weer schreeuwen, ze komen één voor één op de wereld en van de man naast haar, voelt ze nu niks.

Wat moet Casje hier doen, denkt Jeus? Wat heeft die nu met zijn moeder uit te staan? Casje krijgt toegezwaaid:

„Ik dach, dat gijj niks met dit te make wilde hebbe? Wí gijj is op sootemietere?”

Hij ziet, Casje verdwijnt. Vader is er niet, maar goed ook, want vader zou zich maar ergeren. Het is me nogal wat voor 'n vader. En dan hoort hij gestommel boven op zolder en in de bedstee. Johan staat voor z'n neus. Johan rent de deur uit. Even later staat tante Trui voor hem en trekt hem de slaapkamer uit. Is dat even wat? Hij hoeft zichzelf niet te kleden, als de boel op stelten staat, is hij weg. En nu kunnen ze praten. Trui vindt het afgrijselijk, zij scheldt Hendrik van Otto de huid vol.

„Laot gij ow deur zón snotneus belazere? Bú gijj 'n man? Bú gijj gek geworre?”

Ook Otto geeft z'n broer 'n pak slaag. Het voor en tegen wordt onderzocht, Jeus was van 'n duivel bezeten. Maar Otto, hoe bestaat het, vindt, dat dit jong 'n karakter bezit. Otto moet er eigenlijk om grinniken, maar dat vindt Trui niet goed. Ze komen er niet over uitgepraat, maar vandaag is morgen geworden voor Crisje en Jeus! Nu kan er niets meer gebeuren, niks! Ruw en hard is het leven, maar soms krijg je van het leven 'n kostelijk geschenk, en dat geschenk komt dan regelrecht uit 'n hemel. Ook al foetert Trui erg, ze moet toegeven, het is iets bijzonders. Wie heeft daar nu aan gedacht. Praat er in vredesnaam niet over of de mensen lachen je nog uit ook. Hendrik Wageman wil er niet van horen, hij heeft lekker geslapen en dat is ook wel iets. En vandaag is Hendrik gehuwd, of was dat gisteren, verleden week gelooft hij, maar hij is nu getrouwd met 'n vrouw en zeven kinderen, waarvan zes flinke jongens en één meisje. Wie doet het hem ná? Géén mens! Hendrik krijgt van Trui dat hij 'n sufferd is, maar wat is nu eigenlijk 'n sufferd? Kijk naar jezelf.

Maar hoe ze ook denken en schelden, de eerste dag is foetsie! En die dag kun je niet opnieuw beleven, die is foetsie! Het is wel schande, maar die dag is kapot! Wat je er zelf van maken wilt moet jij weten, die dag krijg je nooit terug! Nooit niet, Jeus heeft z'n dag aan gruzelementen geslagen. Hoe bestaat het, maar het is de heilige waarheid. Otto voelt wel voor Jeus, met Jeus kun je praten en dat heeft Otto reeds beleefd. Jeus is de scherpste van allen. Je kunt met hem praten als tegen jezelf, dat jong begrijpt alles. Die Hendrik ook? Otto lacht vanbinnen, hij kent het leven, maar dit is iets nieuws!

Dat er vanavond iets voor hem opzit, zal wel, maar dat geeft niet. Crisje vraagt Wageman:

„Wí gijj dat Jeus vergève, Hendrik?”

Wageman zegt niets, maar even later valt er: „Dèn zal ik zie'n nek nog wel umdreeje” ... en dan weet Crisje het. Het wordt een ellende. Jeus sloft op huis aan, hij is niet bang, doch wanneer hij op de drempel staat, vliegt hij ineens het bos in. Het is daar, dat hij zich bedenkt, is hij een bangschijterd? Néé, hij rent terug, regelrecht naar zijn nieuwe vader en zegt hem midden in het gezicht:

„Slaot mien now maor dood, vader.”

Wel, Hendrik, schiet je revolver maar leeg. Of je er plezier van zult hebben, is weer heel iets anders. Maar wanneer je nu je hersens laat werken, je gevoel volgt, naar Crisje luistert, dan krijg je een goede vriend aan Jeus. De Lange zou hem getrakteerd hebben, nietwaar, dit is mannenwerk, maar je bent nog geen Lange. En toch, honderden mannen zouden zich bedenken en zij gaven Jeus een eerlijke kans. Wat doe je nu, Wageman? Crisje ziet het, onmiddellijk volgt er:

„Hie'r dan, omdat gijj 't mien zo eerlik vraog.” Jeus slaat tegen de vloer. Hij rolt, door de onzichtbare Lange, die daar op 'n stoel zit, en het uur optekent. De slag is raak ook, zijn jongen vliegt tegen de muur, maar als Wageman hem nog een trap geven wil, is hij verdwenen. Voor de ruimte ligt dit alles vast, ook Casje is er, het gaat regelrecht naar de „Universele Rechters” ... Wageman ... daar zullen ze dit uitknobbelen. Jammer is het, maar wat zijn jammers? Jeus rent het bos weer in. Hij heeft het zo goed bedoeld. Crisje hoort hem zeggen: „Jammer is dat, ik meinde het, vader, maor gijj wilt jao niks andes.”

En zo is het! Maar al het leven zal veranderen, Crisje, ook Wageman en eerst dan komt er begrijpen. Ofschoon de rechten tot zijn leven behoren, krijgt hier het waarachtige leven alles te zeggen en staan mensen voor het ruimtelijke recht en mogen hun hoofden buigen. Crisje kan vanuit de grond van haar hart zeggen: Hendrik, ik ben er doorheen, vanwaar deze krachten tot mij kwamen, ik wil ze niet kennen, maar Onze Lieve Heer heeft ermee te maken. Waar of niet, en thans verder! Vanzelfsprekend, stuurt zij thans haar heiligste gebeden omhoog. En Jeus is als zijn vader was, hij heeft alles van Crisje en de Lange, in zijn ziel is er tevredenheid, geluk is het, maar waarvoor diende dit alles? Is dit voldoening? Néé ... van eiges nie't, dit is niks!

Zijn leven vergeet het. In het bos geeft hij Fanny z'n zegen, die er nu niet meer is, maar daar alles zal weten. Vader krijgt zijn gedachten, ook ome Gradus, hij volgt ze één voor één en als dat voorbij is, kan hij rustig slapen, zijn huishouden moet nu sterven, hij heeft thuis niets meer te vertellen, heeft daar geen betekenis meer? Dat zal de toekomst uitmaken en die komt, de eerste verschijnselen waren er reeds.

Maar Betje van de Bulten kan kalven, jammer is het, dat ze zo vies is vanbinnen, dat is jammer. Moeder is heilig, moeder blijft heilig ... mijn hemel nog aan toe, wat is het leven mooi, als je het leven maar begrijpt, dan is alles springlevend, maar de klap was raak. Was vader maar hier, dan had hij met vader alles kunnen bepraten, deze vader wil niet praten, deze wil je niet begrijpen en ook dat is jammer. Was dat nu lef? Wat zegt Bennad? Wat zegt Johan? Is dit lef, vader? Moeder, is dit lef? Was ik een bangschijterd ?

Néé, waarom sloeg die man mij niet dood? Hij moet erom lachen, dan had hij lekker bij Fanny geweest en bij José, maar die man durfde hem niet dood (te) slaan, daar was die man te angstig voor. Is dat zo, moeder? Vader? José? Ben ik bang? Néé, ik ben niet bang, hij mag mij doodtimmeren! De laatste zonnestralen van de dag zeggen hem thans goedenacht. Moeder roept? Hij rent terug ... als hij in de keuken staat, zitten moeder en vader voor een brandewijntje. Weer kijkt hij Wageman in de ogen en vraagt:

„Vader, waarom slaot gij mien dan nie't te baste?”

Is dat tarten, Jeus? Néé, je geeft hem alles. Hendrik Wageman moet even denken en dan komt er nog:

„Néé, veur ow wil ik nie't in de gevangenis zitte. Ik doe't ow now niks, maor wii spreke mekaar nog wel vandaag of marge.”

Crisje beeft, maar er gebeurt niks. Hij klautert nu ook de trappen niet op, hij rent door het leven en dat leven heeft hem van alles te vertellen. Maar hij was terug in de keuken en niemand doet hem wat. En thans verder ... het leven kan hem nog meer vertellen. Crisje denkt. Het uur van slapen gaan komt onherroepelijk. Maar vandaag is gisteren geworden en behoort tot het verleden. Er gaat een nieuw leven beginnen. De kinderen hebben een nieuwe vader gekregen, hij heeft zijn stoel en zijn rechten verloren, maar dat geeft nu niets meer, hij weet waarom dit allemaal is gekomen. De landpacht is er nu, moeder krijgt andere kleertjes, ook de kinderen, en de schulden zijn betaald. Wat wil je? Niks anders, hij kan thans sporten en zich voor het leven gereedmaken. Is er nog iets?

Zou Betje van de Bulten hem nu nog voor bangschijterd uit schelden? Néé, maar hij wil met dat kind niet te maken hebben. Jan en Anneke krijgen hem nog even te spreken, maar van dat vroegere weet hij niets meer, het eigenlijke stoffelijke overheerst het andere en waardoor dit allemaal gebeuren moest, hij denkt er niet aan, hij is eruit, hij is nu volkomen zichzelf, de Jeus van zijn moeder ... Crisje!

Toch denkt hij over alles na. Als het donker is kun je goed denken. Tot drie uur denkt hij, volgt hij alles, hij beseft het, dat de ellende is opgelost en dat hij vader zal zeggen. Nu moet hij alles overgeven, ook de toekomst kan hij volgen en daarop is nu het wachten, wat zal er toch gebeuren? Al die zaken zijn thans schaduwbeelden, hij beleeft ze, maar ze vliegen uit zijn leven weg, het raakt zijn ziel niet, omdat ze reeds door het bewustzijn zijn beleefd. En dat kreeg Crisje van de ruimte cadeau, was het soms anders? Menselijke zielen zijn kostbare „orchideeën” ... Lange, weet jij het nu beter? Kun je deze toestanden tot de ruimtelijke ontleding voeren? De zorgen zijn weg, nu hoger op, thans naar De Bruin waar Johan was, want daar werken meisjes én jongens en valt er iets te beleven. Ook zijn kistje gaat de grond in. Johan heeft

het zware werk vaarwel gezegd, hij werkt nu voor Nico Poep in de lijm en is gans wat andes. Jan denkt: wanneer komen er verschijnselen? Jan Lemmekus voelt, het leven zal zichzelf openbaren, maar van dit alles weet hij niks; alléén Crisje, Wageman, hij en tante Trui, ome Otto en Johan weten het, éénmaal gans deze mensheid, om het mooie of het verkeerde ervan te volgen en dan een eigen oordeel op te bouwen. Eén ding staat vast ... alles is liefde ...voor deze liefde zijn er miljoenen gestorven, werden miljoenen kinderen van één Vader op brandstapels neergelegd, vochten moeders voor en kwam „HIJ” voor naar de Aarde, want deze „liefde” blijft eeuwigdurend bestaan, sterft niet, omdat deze gevoelens dienen ...!

Maar de menselijke machine van Jeus draait best, er werden tal van schroefjes omgekeerd, vernieuwd is er niets, omdat al die dingen eerst op achtendertigjarige leeftijd beginnen te slijten, ook al kun je ze nog voor veel gebruiken, tóch is dat het ogenblik, waar de mens het afdalende heeft te aanvaarden, de weg naar de kist; voor allen is dat het vrijkomen van deze menselijke machine om ergens anders verder te gaan óf om naar de aarde terug te keren om nog iets goed te maken, dat wij nu door deze omstandigheden mochten leren kennen. Wie kan zich buigen voor de ruimtelijke wetten? Dát is een groot mens, Crisje, zij, de Lange en Jeus hebben het gekund! Wageman moet er nog aan beginnen!

Maak dat nu voor je eigen leven uit! Jammer is het, hij heeft het zo goed bedoeld, Wageman, maar ook het innerlijke van jezelf zal erdoor ontwaken ... Ons gaat het om Onze Lieve Heer, ook de engelen ... wat valt er te leren? Hier is er iets te leren ... veel zelfs, aan jezelf om juist dat énige tot uw leven te trekken, wellicht is het 'n fundamentje of misschien 'n „orchideetje” voor later!

Jeus, je wordt bedankt! Je haat niet! En dat heb je bewezen! Van velen, de groeten!

Jeus de goudsmid

De menselijke machine draait dag in dag uit, als er niets aan hapert en indien je dat ding goed weet te behandelen. Tegen gegooi en gesmijt kan het uurwerkje niet en mocht je het door wilde opstandigheid toch bewerken, dan vallen er blauwe plekken en bloedneuzen en is even het machientje uit het fatsoen getimmerd. En dat beleefde Jeus!

Voor Hendrik heeft hij achter op de deel 'n schommel gemaakt en nu wil de wat wilde Hendrik, wel eens hoog vliegen. Schommelen is heerlijk, doch toen brak het touw en sloeg Hendrik tegen de grond. De machine schreeuwde heel hard. Wageman hoort het en slaat er meteen op. Of Hendrik ook riep: Jeus kan er niets aan doen, hij heeft geen schuld, het touw brak, Wageman hoort dat niet en kraakt dit jonge leven. Jeus rent de voorkamer in, maar ook daar krijgt hij ervanlangs, zó erg, dat zijn leven tegen dit bruisende, kwaadaardige gevoelsleven zegt:

„Now kú gijj mie'n nog aan, wâ, maor ook ik wod achttie'n jaor en dan praote wijj nog met mekaar.”

Heb je voldoening gekregen, Hendrik? Jeus heb je bont en blauw geslagen, 'n flinke bloedneus ook en kan hij het mee doen. Crisje praat met Wageman, doch dat helpt nu niet, het is gebeurd en Jeus is het! Hij rent het bos maar weer in en vergeet het. Waarom kunnen grote mensen niet denken? Waarom moet die man hem direct slaan? Waarom kun je geen gelijk krijgen van 'n man? Vader wilde eerst alles weten en als je dan ongelijk had, dan kreeg je 'n pak rammel. Maar dat rammel zei niets, je wist, dat je verkeerd deed, dan moet je maar luisteren. Maar dit is heel iets anders. Dit is niks! Of Wageman er ook zó over denkt, dat weet hij niet. Crisje tracht het hem aan z'n verstand te brengen, maar dat kan Wageman niet begrijpen. Zij probeert hem duidelijk te maken, dat haar jongens nooit 'n pak rammel kregen, indien zij er geen kwaad voor hadden gedaan. Hendrik, de Lange – was 'n goed rechter! Is dat soms niet de moeite waard, Wageman? Vaders moeten dat leren. Of je slaat het ontzag kapot! En een kind weet dat! De opvoeding van 'n kind zegt alles! Maar met die opvoeding heeft Wageman niets, maar dan ook niets te maken. Dat was vroeger zo, nu is dat heel iets anders. Wat de Lange met z'n kinderen uitspookte, was niks! Hij weet het beter! En toen wist Crisje, met dit leven valt er niet te praten, dit leven heeft geen verstand van opvoeding, dit leven moet nog aan de eigen ontwaking voor mens en maatschappij beginnen. Maar je zit er nu even mee en moet vooruit in het leven, doch elke dag geeft je thans iets anders. Wageman speelt thans voor de kapitein van 'n schip, dat zeeën bevaren heeft, maar dat door 'n sterk karakter werd bestuurd, dat hij

mist. De scheepspapieren zien er goed uit en elk fatsoenlijk en weldenkend mens kan zien: in de eerste plaats – órde! Waar je ook kijkt, van dag tot dag, zie je en onderga je die orde. Já, weet Crisje, haar Lange was 'n kapitein van de hoogste soort, die wist het! En deze weet niks! Het menselijke gemopper en gevraagd: wat ben ik begonnen, is er ook niet. We zitten in 'n nieuwe schuit en moeten verder, steeds verder en wij moeten ervan maken wat ervan te maken is. Wil Wageman dit dan niet begrijpen? Crisje heeft ze één voor één onder handen genomen, de matrozen en werkers van haar scheepje, ze hebben haar beloofd álles te zullen doen om het de kapitein naar z'n zin te maken. Já, ze willen voor zijn leven vechten. Ze zullen álles inzetten, álles, ze begrijpen goed, wat er van hun levens en menselijke krachten wordt gevraagd en het leven is al moeilijk genoeg, maar zorgen zijn er nu niet meer.

Vroeger, toen was het leven moeilijk. Vandaag gaat alles vanzelf. Maar de kapitein wil niet. Theet Egging heeft z'n eigen centjes gekregen, die goeie mensen wilden ze niet eens hebben van Crisje, maar dat gaat niet, ook zij hebben hun eigen zorgen en hoe bestaat het, de landpacht is er ook niet meer. Waarachtig, deze kapitein heeft reeds heel wat veranderd, en wel ten goede. Alleen z'n karakter wil nog niet, dat innerlijke reageert op noord en zuid en heeft soms alles van alle windstreken waar Crisje en de jongens geen raad mee weten. Waarom sloeg hij mij zo hevig, waarom kan de baas niet even luisteren? Maar de baas wilde niet luisteren, de baas wil niet vergeven, noch vergeten, deze baas slaat er direct op. Hij heeft iets van 't wilde weg en dat zie je alleen in arena's en zó, waarvan hij het stierlijke bezit en denkt dat het goed is. Wat wil je, Crisje? Door die dingen te bepraten kom je er heus niet, hiervoor heb je iets anders nodig. Deze karakters moet je behandelen en opvangen door zé, maar dat leer je nog: in hun eigen vetje gaar laten smoren – sudderen is duidelijker!

Crisje volgt Wageman in gedachten. Zij tracht uit te vinden hoe ze dit leven het beste kan dienen. En één voor één volgen de jongens haar, ze luisteren naar moeder. Hendrik Wageman wordt bediend als 'n vorst ... 'n koning is er niks bij. En toch, het gaat niet. De kapitein ziet er niet een, de man saggerijnt en dat is het verschrikkelijkste voor Crisje wat er is. Dat heeft de Lange nooit gekund. Nooit niet, omdat gesaggerijn als een vergiftige mot is, die vreet je ziel en zaligheid kapot en ondermijnt alles. Saggerijnen moesten de wereld uit, die moet men verbannen, die mensen graven altijd, en nimmer volgens de wetten voor het leven, noch voor kerk en geloof, noch voor hartelijkheid en kameraadschap, dat zijn karakters zo wrang als azijn is en je niet lust. Het is veel erger dan azijn, je gaat eraan kapot!

Met Trui kan Crisje niet praten, ze heeft dit karakter voor zichzelf te ontleden én, voor Trui is daar nu 'n stevige hand, die dringend nodig is. Trui

heeft ook geen verstand van bewustzijnsgraden die 'n mens kan bezitten en deel uitmaken van het karakter en eerst veel later de persoonlijkheid wordt, de mens hier wordt begrepen en aanvaard door zijn handelingen. En er is geen plaatsje in deze grote wereld waar dit niet zo is, overal moet men handelingen zien en dan leert men de eigenlijke mens kennen. Was Hendrik altijd zo, Otto? Já, wat moet ik je zeggen, Crisje, altijd even stil en bedachtzaam, altijd in zichzelf gekeerd, zo nu en dan kreeg je 'n antwoord, maar over het algemeen bemoeide Hendrik zich nergens mee. Meer is er niet, Crisje – en zoek het nu zélf maar uit!

Kon Hendrik nooit tegen 'n borrel? Néé, nooit niet, zo oud als hij is, hij heeft soms aan één borreltje al zat. Gek is het, maar wij hebben dat beleefd, van limonade kan Hendrik zich dronken voelen. Ook wel iets gekks voor Crisje, doch dat kun je voor jezelf uitmaken en voor zorgen ook, dan drink je maar géén borrels. Waar of niet, je zorgt thans voor jezelf en de goede rest. Maar wie wil er als man, als je hard werkt, zo nu en dan geen verzetje? Het is alles wat de mannen bezitten, 'n kaartje leggen en dan wat lol, 'n uurtje vermaak, er is niets anders te beleven hier. Mag dat niet? Het heerlijke gepraat van de mannen geeft je moed en karakter, ook de kracht om dit zo moeilijke leven te dragen. Crisje gunt hem z'n spatje vermaak best, maar dan kun je toch wel op jezelf passen, Hendrik? Wat zullen de mensen ervan zeggen? Dat heeft mijn Hendrik nooit gedaan, nooit niet! Die zorgde steeds dat hij bij de mensen bleef. Niemand had iets aan te merken op mie'n Hendrik ... niemand! Was mijnheer pastoor niet gek met Hendrik – mie'n Lange? Crisje begrijpt het, dat moet eruit en van nu af aan hoort Wageman nooit meer over: mie'n Hendrik, dat is 'n klap in z'n gezicht. Crisje beitel, zij schaaft dag in dag uit, niet alleen aan zichzelf, ook aan de jongens. Wageman zal het goed hebben! Maar het helpt niets. Hendrik blijft saggerijng en opstandig, er is geen land met hem te bezeilen, het gaat niet, hij vertikt het! Ga nu maar bij de pakken neerzitten, doch dat is tijd en je leven verknoeien. Nu prakizeren, de boel verkennen vanbinnen; zij zal trachten dat uurwerkje van Onze Lieve Heer, dat hier stroef en ónwelwillend draait, door andere wetten en krachten te bezielen, opdat het leven aangenaam wordt en te verwerken en te dragen is. Want zo gaat het niet! Hoe is Hendrik Wageman, Crisje? Er zijn zoveel van deze karakters op de wereld, die het natuurlijke ontwaken voor het andere leven, zich nog eigen moeten maken. Ze beleven alles in disharmonie, ze vertikken het om te leren denken, omdat dit verlangen er nog niet is. Hendrik is 'n bezadigd man, maar ligt met het leven overhoop. Er zijn soorten van mensen, Crisje, wij noemen dat levensgraden voor het maatschappelijke én geestelijke bewustzijn. Wil je nu in harmonie blijven met alles, dan krijgt het innerlijke leven voedsel van de welwillende persoon-

lijkheid, de mens zélf maakt iets van zijn leven en dát kon je – Lange. Het vader- en moederschap, Crisje, is nu het hoogste voor het leven op aarde. Immers, ben je 'n goed moeder én vader, komen al die andere zaken vanzelf tot die orde en tot Onze Lieve Heer en zijn wij als mens handelbaar. Wageman heeft niets van deze gevoelens, niets! Hij is als 'n onbeholpen kind en toch ook 'n mens. De Lange wilde alles trachten te begrijpen, hij niet, hij doet er geen moeite voor. Indien je slechts één doel voelt, kun je hierin verandering brengen, maar, het is niet zo eenvoudig.

Waarom dit leven naar je Grintweg is gezonden, kun je nu weten. Maar dat begrijpt deze wereld niet. Vanuit z'n zitkamertje gerend, staat dit kind nu in het volle leven en moet handelen, volgens het gareel van je eigen huishouden en kan dat nu niet. Maar wat dan? De jongens bengelen ernaast, hangen erbij ook en hebben geen betekenis voor zijn leven, die zijn voor hem komen aanwaaien. Hij voelt dat bloed niet, ook die zielen niet en kan niet genieten van die heerlijke praatjes, waardoor voor je Lange en jou het leven inhoud had, ruimte ook en hij nog te leren heeft. Wil je het leven in je opnemen, dan ga je door je kinderen heen, nu volg je die zeltjes als vader en moeder volkomen, en is dit je geluk, je taak voor dit leven en betekent vanzelf ook je gelukzaligheid. Je leeft in een paleis en je weet nu niet, zo ziet Hendrik het, in welke kamer je Onze Lieve Heer kunt vinden, die er altijd is, maar door „ZIJN” kind moet worden gezocht. En door naar de kerk te gaan, Crisje, dat zie je thans, kom je er ook niet. Mijnheer pastoor praat tegen doofstommen. De velen hier lachen die goeie man – hoe houdt die man dat vol – achter z'n rug uit. Maar, dat weet je ook, hij krijgt tóch gelijk. Eens staan die druktemakers voor het Goddelijke recht en kunnen ze kleur bekennen en hun hoofden buigen, er is dan geen links, noch rechts, hoog noch laag te bewandelen, Crisje, je ligt dan te apegapen! Maar kijk nu eens in die menselijke hartjes! Dat zijn reeds mannen, mannen als vaders, die door leed en smart hun vaderschap hebben opgebouwd en nóg niet weten hoe ze moeten handelen, wil je als man en vrouw wat geluk beleven. Wat nu met Wageman? Dat vraag ik je, wat wil Hendrik nu beginnen? Hij is gelovig, hij gaat elke zondag trouw naar de kerk, maar wordt er geleerd en gedacht? Néé, dat is er nu niet bij en nu sta je voor onwelwillendheid, het menselijke niet-doen, niet-willen, men leeft maar raak! Géén mens kan mij dwingen om anders te handelen, géén mens. Ik ben mijn eigen baas. Ja, dat zeggen ze, dat denken ze, maar is dat waar? Mannen zeggen: snap jij, dat Hendrik dit aangedurfd heeft? Is dit durven? Als Wageman, en dat komt, Crisje, onherroepelijk is dat, als je het volhoudt, gaat voelen en begrijpen in welk 'n geluk hij leeft, dan schreit hij dag in dag uit van ontroering, van blijdschap, van menselijke hartelijkheid, omdat hij dan gaat begrijpen welke jongens je Lange en jij bezitten en hoeveel liefde hij

van deze levens kan ontvangen. En is dat durven? Is dit 'n sprong in onzekerheid? Wij leren dat nog wel kennen. Wat je nu te doen hebt is, hem volgen en vroeg of laat je persoonlijkheid te tonen. Je moet ook nu vader en moeder zijn tegelijk, hij heeft het vaderlijke nog te leren.

De eerste dagen gingen voor Wageman voorbij door te verkennen, néé, door het menselijke gehang, het gezit daar in z'n hoekje. Natuurlijk heeft Jeus eventjes 'n spaak in z'n wiel gestoken, hij viel niet, integendeel, hij sliep lekker, maar hij moest er toch ernstig over nadenken. En nu blijkt het, dat hij daarmee is begonnen – maar op 'n manier van 'n eilandbewoner, alléén en verlaten en dat tussen zoveel leven en menselijkheid. Jeus sloeg 'n gat in zijn denken en voelen en daar heeft hij natuurlijk niet op gerekend. Dat een kind, hij volgt dat, Crisje, zoveel liefde voor 'n moeder bezit, kan hij niet bij en is thans brutaliteit. Zie jij het anders? Dit is 'n brutaliteit met 'n geestelijke en ruimtelijke ondergrond, als fundament dienend, maar waarvan Onze Lieve Heer „ZIJN” universum bouwde, al het leven dus! Doch dat snapt Wageman niet. Het heeft hem even overrompeld, Crisje. Het dringt nu nog niet tot hem door, dat het gebeurd is, want ook dat moet nog wakker worden en eerst hierna kun je met hem praten.

Nu is er een muur waarvoor hij staat en dat ding moet weg. Toen viel meteen de eerste klap en zag je zijn onbeholpenheid ook, maar tevens de vraag: hoe moeten wij ons instellen om dat te voorkomen of wij hebben geen leven meer. Ga nu maar denken, begin om hem te volgen en lok hem uit z'n tent, Crisje, wellicht schenkt hij je nog z'n aalmoes. Maar de ganse ruimte van Onze Lieve Heer is eraan begonnen, de engelen volgen je, omdat het de moeite waard is. Weet echter, je bent niet de éniige mens op aarde die deze zaken te regelen heeft, die vraagt: hoe moet ik handelen? Miljoenen andere mensen beleven iets dergelijks en bezwijken óf overwinnen en dat heb je zélf in handen! Onze Lieve Heer heeft tot „ZIJN” engelen gezegd:

„Het lijkt iets op Mijn doornenkroon en daarom wil Ik er alles van weten.”

En dat wordt het, Crisje, als je zo blijft piekeren, want je komt er niet uit. En dat vreet de allerbeste weefsels van de menselijke machine kapot en beginnen we verschijnselen te zien, waarvan de – maagpijn nummer één is! Of voel je nog niet, dat deze druk je nekt, Crisje? Voel je niet, dat het – geschreeuw – dat Jeus hoorde, nadert? En dan beginnen de zenuwstuipe ook, het gegil, dat ze onder aan de Grintweg kunnen horen en waar je van rilt en beeft, omdat je denkt: hier slachten ze 'n ziel, dus géén levend varken, maar 'n menselijke ziel en zij kan schreeuwen zoals geen mens geloven zal als je het niet hebt gehoord, en je toch met je neus bij stond. Zo ongeloofwaardig is het. En net 'n wonder, doch nu als gif, als afbraak beleefd en gezien. Jeus is het vergeten, maar hij weet niet, dat de sterren en de planeten het over

hem hebben – de dieren in de natuur spreken er met elkaar over. Elkeen denkt, dat kan mij morgen ook gebeuren en hoe zal ik dan handelen? Dat wil zeggen, Crisje, dat het leven van Onze Lieve Heer weer op zoek is naar levenswijsheid, en door zo'n toestand valt er te leren. Alweer, als je ervoor openstaat. Het gaat om de heilige zaken van 'n mens.

Wageman denkt, dat hij langzaam de baas wordt. Hij zal nu, door Trui haar colleges, orde scheppen, hij krijgt van haar te weten hoe hij heeft te handelen. En nu openbaart z'n schuchterheid zich door ruw geweld en gesaggeerij. Hij slaat er niet op los, hij zwijgt meer dan hij spreekt en dit is 'n machtig wapen in zijn hand, want daar kan Crisje niet tegen. De jongens voelen het ook, maar zij handelen anders. Ze staan er eigenlijk naast, Crisje bevaart nu met hem één levenswater en kan voor- noch achteruit, hij staat steeds voor haar wezen en ziet, noch hoort haar – en dat is iets gans verschrikkelijks. Dat zijn ze hier niet gewend, hier praat je, en eerst dan gaan ze tezamen verder. Is dat niet waar, Hendrik? Géén woord! Nooit eens van gedachten wisselen, zwijgen, dat is het beste, maar van wie heeft hij dit wapen gekregen? Moet Crisje kapot? Ze moet kapot óf ze zál overwinnen, dat is hetgeen ze hebben te aanvaarden. Doch Crisje gaat eraan!

Dit zwijgzame geweld, dat de kinderen van de Lange te verwerken krijgen, is waarlijk des duivels. Jeus heeft moeder gewaarschuwd, maar Crisje kon dat immers niet geloven. En nu begint het al. De voorspelling heeft 'n begin gemaakt, wat Crisje ervan ziet, is niet veel soeps. Wie heeft er gelijk? Jeus! En het is weer waarheid, je kunt je eigen leven niet ontlopen. En dat van tante Trui kan er net niet bij, maar ook dat is er en geen Otto, noch Trui, steken 'n hand uit. Integendeel, Hendrik krijgt raad van drie mensen en dat zijn Otto, Trui en z'n zuster Marie, het magere gevaar en valsigheid, dat de broer ophitst en Hendrik in zich opneemt, maar waardoor Crisje bezwijken gaat. En dat nu, na vier weken vaart. Hoofd op ... Crisje, aan de andere kant is weer 'n zon, ook 'n stuk land te zien, en daarginds wacht je eigen – Lange? Als die er niet was geweest, ze weet het, was zij al bezweken, maar uit die bron put zij thans om ook deze taak af te maken, zo goed als het kan! Néé, néé, ze verlangt voor zichzelf en de jongens honderd procent! En die zijn voor Wageman, kan het nog eerlijker, Hendrik? De eerste smarten zijn er al. De liefde van Crisje wordt niet begrepen, niet gewild. Haar engelachtige natuur wordt mishandeld. De kinderen doen alles, maar het helpt niet. Hendrik wil geen liefde, hij negeert het, hij zwijgt als het graf, hij maakt deze menselijke machientjes kapot, hij sloopt ze, één voor één, alleen de jongens zullen hem overleven. Crisje moet aanvaarden, dat Wageman mokt en stilzwijgend kankert. Daar is hij mee begonnen en dat zijn de eerste verschijnselen. Als 'n menselijk spook zit hij daar. Praat Hendrik tegen je op de dag als hij met

je werkt, vraagt Crisje. Já, van eiges. Thuis zwijgt hij. Gek is het, en niet te begrijpen. Hier heb je een psycholoog voor nodig. En ook dan staat die man machteloos, ook die geleerden kennen de menselijke-innerlijke machine niet, ze weten nog niet hoe zo'n ding vanbinnen draait en leeft en waar die eigenschappen als radertjes van het ganse geheel vandaan komen. Maar de Lange wist er veel van, hij had vanbinnen het radertje – „begrijpen” – en het andere – „hartelijkheid” – op volle toeren gebracht en dat tot het moederlijke gevoerd, werd 'n machtige éénheid en tóén „liefde.” De kus voor Crisje! Hendrik Wageman kan niet kussen. Hij weet niet wat het is en waarvoor dat dient. Nu moet je zo'n mens alles leren. Maar kan dat? Heb je daar de moed voor en de krachten, als je door de – reinste kus, zeven kinderen het leven gaf? Waar moet Hendrik nu nog beginnen? Is dat leven niet afgekust? Néé, Hendrik, zou jij dan niet gelukkig kunnen zijn door de voetsporen van 'n „koning” te bewandelen? Als je tien schimmels krijgt om je eigen leven en die anderen te berijden? Ze zetten Wageman op 'n machtig mooi paard. Allen werken eraan, maar hij wil geen schimmel en hij wil geen paard hebben, hij mokt liever, hij saggerijnt liever en is voor hem het beste! Hij krijgt 'n kroon op z'n hoofd. Maar hij smijt dat ding van zich af, hij vertrapt het grootse! Waarom wil je niet voor koning spelen, Hendrik? Ik wil geen koning zijn. Ik wil niks! Laat me met rust, gadverdikke nog aan toe, laat me met rust! Goed zo, Hendrik! Zo krijg je ze daar onder je pantoffel. Goed zo, gá verder!

Jeus heeft kennismemaakt met de familie van zijn vader, Frits en Marie uit Nijmegen. Zou je niet naar de stad willen, Jeus? Bij ons kun je wat leren. Crisje voelt er wel voor, wellicht is dat 'n beter thuis. En nu wacht hij, tot de familie hem schrijft eens te komen. Intussen is hij bij Van Rossem verdwenen, want bij De Bruin, waar Johan werkte, verdien je meer. En daar is het, dat hij 'n paradijs leert kennen. Ze werken daar met meisjes tezamen. En één zo'n koninginnetje kijkt naar zijn leven, te veel en te innig, zodat de jongens hem vertellen, dat hij de uitverkorene is van dat mooie kopje en blonde hartje. Of is het net andersom? Snap je nu, dat zulke mooie kinderen op 'n fabriek moeten werken? Een fabriek is slecht voor kinderen, vooral voor mooie meisjes. Je hoort van alles en vaders en moeders worden hier jongensachtig ontleed en wil hij niet eens naar luisteren, zo vies is het. En daar staat dit mooie leven tussen – maar kunnen meisjes zich daartegen beschermen? Hij ziet het, dit meisje gaat op kletspraat niet in. 'n Mooi kind is het. Te mooi voor zo'n fabriek en wat ze zeggen van dit kind, bestaat niet! Uit 'n gezin met messenstekers komen nooit zulke mooie kinderen. En waarom moeten de mensen altijd kwaad van 'n ander mens zeggen? Dag Troutje? Een mooie naam heeft ze ook, maar hij moet haar niet. Zou je dat leven niet eens willen kussen, Jeus? Wil je nog niet weten wat kussen is? Ik ben er nog te jong voor,

stuurt hij naar dat leven. Ik weet nog niet wat dat is. Maar lief is ze, moet je die blonde haren eens bekijken. Mijn hemel, wat is dat meisje mooi!

Hij vergelijkt dit leven en dat van Crisje met elkaar. Hier leeft hij te midden van menselijk geluk. Thuis is het ellendig. En hij mag moeder nu niet alleen laten. Hij doet dat weer door haar ál zijn gedachten te sturen en met moeder te praten, of Crisje komt er niet doorheen. Zo beleven zij opnieuw hun vroegere éénheid en is er niets van verloren gegaan. Integendeel, ze zijn nog dieper in elkaar gekomen. Maar tussen alles door ziet hij Wageman de Grintweg op strompelen, hoort hij Crisje gillen, dat ze haar onderaan de Grintweg kunnen horen, waarvan hij rilt en beeft. Wageman schaatst huistoe ... het nuchtere leven denkt: die Hendrik toch, maar Crisje zit met de aangebrande peertjes. En toen trok Hendrik aan het tafelkleedje en vloog het eten door de keuken. Het gebeurde precies, zoals Jeus het van tevoren had gezien. En dat tweemaal in korte tijd, zette bij Crisje de machine in 'n andere richting en bezweek ze. Daar, op die zelfde plaats, heeft Jeus haar zien liggen. Het gegil was ontzettend. Nog nooit hebben de mensen zo iets gehoord. Afgrijpselijk is het, maar wat is dat? Ontzettend is het, maar wat beleef je als er iets ontzettends gebeurt? Dit gebeurde van binnenín Crisje en toen ... ze moeten er niet meer aan denken – en dat door drie borreltjes slechts ... schiep Hendrik zo'n ellende. De dokter kwam eraan te pas. Hendrik kreeg 'n vermanend woord te horen. De mensen die Crisje van kinds af kenden spraken er schande van. De kasteleins moesten ze ophangen ... maar já, als je niet tegen 'n borrel kunt? En toen was er weer eventjes rust, maar begonnen de maagpijnen. Vanaf dat ogenblik, eet Crisje droge rijst. Ze wil tenslotte zichzelf beschermen en niet te gronde gaan, haar taak is nog niet af.

En daaraan denkt Jeus, wanneer dat blonde meisje hem het hof maakt. Wil je dan niet eventjes kussen, Jeus? Haar melkwit huidje, haar diepzwarte oogjes met blond haar, hoe bestaat het ... daarvan is het figuurtje springlevend, maar hij hoort ook, dat alles behoort reeds 'n ander toe. Maar dat is niks, dat is geen jongen zoals Jeus is. Jeus is 'n koning en zij een koningin, passen die twee niet bij elkaar? Zelfs de oudere zuster en al die andere vriendinnetjes van de vorstin willen, dat Jeus bijt ... maar hij bijt niet! Crisje is het en Crisje zal het blijven, hij laat zijn liefde niet alleen. God bewaar me toch, voor zo'n beproeving. En is dat waar? Voor hem zijn er geen beproevingen, dat meisje kan ... geen „droedels” krijgen, maar hij moet haar niet. En toch – hij leeft hier in een paradijs! Dit werk doe je met plezier. Er valt hier altijd iets leuks te beleven, hoewel de ernst van het leven hem niet raakt, althans dit niet, dit meisjesachtige niet. Niks hoor!

Enige dagen later, nu hij dat leven eens scherper bekijkt, ziet hij heel wat anders. Maar dat is toch niet waar? Zij is já net als Betje is. Zijn er dan geen

normale mensen meer in deze wereld? Ook dit mooie leven is al bedorven? Hij kijkt weer en ja – ook die Tempel is al gesloopt. Ook daarin bevindt zich 'n modderpoel van jewelste al kan hij het niet aanvaarden. Stralen die oogjes niet zuiver als zonnetslicht? En toch? Kijk zélf, Jeus, nog géén Crisje. Waarlijk, als je uit 'n huis komt met messenstekers dan leer je gans wat andes en heeft zij moeten leren. Is dan 'n mens slecht? Als er vier slechte zijn, is er dan niet één goede onder te vinden? Troutje is 'n goeie, dat zie je zo, maar hij moet haar niet bezitten. Hij voelt er niets voor om te rauzen, die andere jongen mag haar behouden. Hoe oud ben ik nu? Bijna vijftien. Tijd zat. Crisje heeft mij nodig!

En Crisje klaagt nu over pijnen in haar rug, over de blaas, de niertjes en haar mooie haren vallen uit. Het is elke dag rijst, rijst eten, dat houdt de maagpijn tegen. Ze moet vaststellen en aanvaarden, Wageman heeft een eigen karakter, maar eentje, dat je niet moet, je 'n ellende bezorgt, 'n narigheid ook, die niet menselijk meer is. En toch moet je verder en vooruit, steeds verder, goedmaken wat je eens misdeed, want dat is het toch! Nu eerst begrijpt Crisje de woorden van Jeus: „Dèn mik ow kapot, moe'der!” En zo is het, maar Crisje zoekt naar 'n weg en 'n mogelijkheid om eruit te komen. Toen Johan dit zag, Bernard het beleefde en de andere kinderen het ondergingen, begonnen al die hersentjes te denken. Hoe krijgen wij deze man het spoedigst in het graf? Wij moeten iets verzinnen, Bennad! En thans leeft Wageman onder jeugdige moordenaars. Miets en Teun denken, dat je hem het beste vermoorden kunt door – muizenkuttels. Johan denkt, 'n klap op z'n kop is beter, maar dan ga je de kast in en dat moet niet. Bernard is het met Johan eens. Wat zou je denken van spelden in z'n eten? Maar dat ziet moeder en dan krijg je het toch niet voor elkaar, moeder zou je. Kun je achter in de tuin 'n mens begraven zonder dat de burens het te weten komen? Gevaarlijk is het. Is 'n man zwaar? Wat zou je denken van ophangen? Er gebeurt niets. De jeugd volgt het drama. De ouden zitten eronder en moeten bewijzen wat ze kunnen geven. Alleen Crisje heeft haar methode grondig overdacht. Voor het eerst krijgt Wageman te horen:

„Aijj mie'n dat nog is doe't, Hendrik, kui ophoepele. Ik néém dat nie't langer! Verstaon, Hendrik? Dit is jao schandalig. Hie'r wud nie't meer met éte gesméte, dat is Onze Lieve Heer in 't gezich slaon. Wèt gijj dat nie't?”

Is Wageman ervan geschrokken? Beseft hij, wat hij heeft gedaan? Het laatste halfjaar was droevig en toch er komt 'n ietsje meer rust in zijn leven. Je zou zeggen – verstand ook, maar ja, kan 'n mens zich ineens veranderen ten goede of zoals je zo'n mens hebben wilt? Daar is gevoel voor nodig en dat krijg je niet zomaar cadeau. Je zult ervoor leven of sterven. Langzaam maar zeker verder. Elke dag geeft je iets nieuws, maar al die pijnen breken je weer-

stand, vermoorden je gestel en dat is jammer.

Bij De Bruin gaat het best. Jeus heeft toch een klein wandelingetje met de koningin gewaagd, doch toen wachtte hem haar jongen op en vroeg:

„Mot gijj nie't naor ow moe'der veur de pap?”

Hij houdt haar nu maar op afstand. Hij wil geen narigheid hebben. Thuis hebben ze voldoende te beleven en dat is ja héél erg. Wageman gaat vooruit, maar dan struikelt z'n leven opnieuw, hij kan geen borrels verdragen en zijn ook de poppen weer aan het dansen geslagen. Jeus zegt:

„Wat hèk ow gezeid, moe'der?” ... en volgt er beslist: „Wèt ik, Jeus, maor wijj motte der deur!”

En dat zal Crisje bereiken. Nog één keer, krijgt Wageman te slikken: „of je gaat hier vandaan. De mensen spreken er schande van. De burgemeester en mijnheer pastoor geven mij gelijk. Jij gaat je leven veranderen en verbeteren of je moet hier weg. Wat wil je?” Crisje zal het nog eens proberen en Hendrik heeft al geleerd om já en néé te zeggen, wanneer hem op fatsoenlijke wijze gevraagd wordt naar zijn mening. Wie heeft die man nu iets gedaan? Niemand! Nog dragen de jongens zijn leven en karakter. Crisje slooft zich uit, alsof zij een majesteit bedienen moet. Voor Wageman is álles! Het eten is lekker ... Crisje kookt heerlijk, zij is 'n geboren kookster, dat weten de jongens best, maar dit leven moet méé. En tenslotte, denkt Crisje, een mens heeft zichzelf niet gemaakt. Wij hebben allemaal fouten en dit is de stuwende kracht en haar bezieling, ook de onuitputtelijke liefde, waardoor zij dit leven telkens weer opvangt. Néé, de moordenaars van vijf en zeven hebben geen betekenis meer en de oudere kinderen lachen erom. Hoe hebben ze ook daaraan kunnen denken? En nu het iets beter gaat, krijgt Jeus z'n lang verwachte brief. Zijn bedje is in Nijmegen gereed.

„Dag, moe'der!”

„Dag, Jeus!”

„Dag allemaol! Ik zal gauw schrie've, moe'der.”

Wageman zegt hem goedendag, hij praat zelfs met z'n leven en wenst hem daarginds in de wijde wereld het beste. Hoe bestaat het, maar het kwam over Hendrik z'n lippen en Crisje voelde nieuw geluk. Wellicht gaat het nu beter. De rooie lap, die er al niet meer was, gaat nu weg. En Jeus krijgt zijn eigen kamertje, bij Marie, Frits en de dochter, Anny ... Het gaat heerlijk, hij werkt bij 'n bakker. Hij brengt brood weg, maar kun je daarvan straks 'n huishouden opzetten? Verdien je als broodrondbrenger voldoende? Twee maanden later zoekt hij al iets anders. Er wordt 'n leerling-goudsmid gevraagd. Is dat niks, Jeus? Jawel, heerlijk is dat, nu leer ik 'n vak, dat is beter. Hij verhuist naar de Lange Hezelstraat, maakt de pui schoon en bezorgt het gekochte. De rijke man heeft duizenden in zijn huis aan schatten, en die schatten zijn ringetjes

en speldjes – stenen en goud, Crisje. Maar hij wordt nu iets, moeder. Crisje hoort alles van zijn leven – haar zal hij ook nooit vergeten. Maar hoe is het in Emmerik met Troutje? Hoe is het met Betje? Hoe is het met vader, moe’der? Zul je sterk blijven, moeder? Ik help je! Ja, hij helpt je, Crisje. Hij denkt dag en nacht aan je, maar hij is ver van je weg. Hier zegt men:

„Ik geloof, Truus, dat wij het nu getroffen hebben, deze jongen steelt niet.”
„Zo” ... is het gezegde van Truus ... „Weet je dat nu al?”

En dan volgt er nog, maar daar weet Jeus niks van: „Hij vindt m’n diamantjes, de ringetjes en de briefjes van honderd en begrijpt het niet.” Dat dachten ze daar, Crisje, maar Jeus vergrijpt zich niet aan ’n ander z’n bezit, maak je geen angst, je kunt hem vertrouwen.

Truus is ’n operazangeres, hoort hij. Zo heeft hij nog niet horen zingen. Is dat nu de opera? Mijn hemel, wat heeft vader ’n bende geld weggegooid. Kun je van ’n opera zoveel mooie spullen krijgen? Zal wel, enorm is het. Jammer, dat er zoveel mannen over de vloer komen, „Knerpie” heeft eigenlijk niets te vertellen. Knerpie, ’n gekke naam is het.

„Kijk toch eens, mijnheer, ik vind weer honderd gulden. U hebt het zeker laten vallen” ... beleeft hij nu al dag in dag uit. Wat zijn stadse mensen toch slordig, moeder is voorzichtig met geld, voor geld kun je alles kopen en als je niks hebt? Hij weet er alles van. Wil Jeus ’n pakje sigaretten? Graag, mijnheer. Nu smooft hij sigaretten van drie cent het stuk. Ook de goudsmid steekt op, maar die man vertrouwt het zaakje niet. Nu mijnheer bovenkomt en Jeus er niet is, hoort hij:

„Ik denk, mijnheer, dat ik u moet waarschuwen. Jeus ... rookt uw sigaretten.”

„Dat klopt, Jeus heeft bewezen dat hij eerlijk is. De jongen is met geen goud te betalen.”

„Ik dacht zo, mijnheer.”

„Natuurlijk, maar dit is in orde.”

Hij vindt nu geen cent meer. De baas stuurt hem met ’n pakje naar Arnhem, hij moet voortmaken. En wanneer hij in de Bakkerstraat komt, grijpt men daar onmiddellijk naar de telefoon. Hij hoort: alles is in orde. Jeus is er al. Mijn hemel, Crisje, ze stuurden hem weg met waarden van honderd en een half duizend gulden. Zomaar in z’n fietstas gestopt. En toch, wat kan er gebeuren. Nu hij terug is, staat Truus voor zijn leven.

„Ben je nu al terug, Jeus?”

„Ja, mevrouw.”

„Dat is vlug. Ik moet zeggen, dat heb je gauw gedaan, hoor.”

Knerpie is er niet. Hij kan met dit mens niet opschieten. Dit mens is vals, voelt hij. Dit mens heeft puisten op haar ziel zitten. Ziet de baas dat niet? Dit

leven is koud. Dit leven is armoedig. Dit leven is leeg, geef mij Crisje maar. Als hij zo'n vrouw later moet trouwen, ook al zingt ze nog zo mooi, wil hij haar niet eens. Bij zo'n vrouw sterf je. Hij vertrekt, boven is het beter. Maar ook die man krijg je niet. Ze zeggen ja en amen en denken stik. Maar Knerpie is 'n goed mens. Hij denkt alleen te veel aan zichzelf en Truus, dat zegt de man boven ook, zal Knerpie wel losmaken van al die mooie dingen. Ja, Jeus, er komt een tijd, dat jij Knerpie in 'n andere stad zult ontmoeten en dan zal hij je zeggen, dat Truusje er vandoor gegaan is met al zijn centjes. En dan is hij kolenboer geworden en ben jij 'n schrijver. Je kunt hem uitlachen, maar je doet het niet. En Knerpie denkt, dat het in Keulen dondert. Jij 'n schrijver, Jeus? Ja, mijnheer. Ik heb boeken geschreven over „Het Ontstaan van het Heelal” ... boeken over het leven na de dood, over krankzinnigheid en zo verder. Ik heb er al 'n stuk of vijftien af, mijnheer. Hoe is het mogelijk, Jeus. Ik dacht wel, jij zult het in het leven nog ver brengen. Maar dat had ik toch niet kunnen denken, Jeus. Já, Jeus, dit zal je beleven. Een voorspelling voor later! En dan is deze rijke man waarlijk 'n kolenboer geworden en staat ondanks alles toch nog op z'n eigen benen. Het leven krijgt hem dus niet kapot!

De familie gelooft niet, dat hij zulke dure sigaretten van zijn baas heeft gekregen. Jeus jat toch niet? Nu ze horen, hoe hij daar aangeschreven staat, moeten ze voor zijn leven hun hoofd buigen en alles weer goedmaken. Voor hem is nu de aardigheid er volkomen af. Zo zie je, in de ogen van de mensen, je eigen familie ben je, indien je het tegendeel niet bewijzen kunt, 'n bedrieger en 'n vuile dief! Dat slaat hem! Ze kunnen thans ineens doodvallen, die liefde heeft niets te betekenen.

Er is daar ook 'n agent van politie in de kost en die man maakt van mooie plankjes kunstwerken. Dat doet hij met 'n mes. Jeus probeert het ook. Op 'n avond zit hij op z'n kamertje een plankje te bewerken. Ineens begint dat ding tot zijn leven te praten. In dat plankje zit 'n mens. En die mens lacht hem uit ook. Die mens zegt: vuile snotneus, snijd mij niet. De agent maakt heiligenbeeldjes van hout, Jeus wil hem naäpen, maar in zijn plankjes zit leven. Hij rent naar beneden, maar zegt niets, dat begrijpen ze hier toch niet. Drie dagen later, weer op z'n kamertje – kwam er leven in zo'n plank en huppelde dat ding over de tafel. Hij weet wat het te betekenen heeft. Vroeger waren het – ballonnetjes ... nu plankjes, maar die ballonnetjes zitten erin, meer is er niet te zien.

Het is om angstig te worden, maar als je weet waardoor het kan gebeuren, is er niks aan, denkt hij, het komt uit de wereld waar nu Fanny is. José zal er wel van weten, maar géén van al die vrienden krijgt hij te zien. Wat hij probeerde uit te snijden dat moet een heilige voorstellen. Soms hoort hij ... tik, tik, tik. 'n Leuk gehoor is het. Dat getik kan denken. Wanneer hij denkt:

doe het nog is ... komt er ... tik, tik, tik! Maar hij zegt: de „droedels"! En al spoedig verhuizen al die dingen in de asemmer. Hij wil met dat gepeuter niet meer te maken hebben. Ook de familie heeft hem 'n zware slag bezorgd. En, hij moet nu wel geloven, de baas speelt met hem, hij leert hier niks! Kan hij trouwen, van negen gulden veertig in de week? En dat is toch 'n bonk geld, Jeus. Maar waarom neemt de man boven hem niet in de leer?

Nu hij eens ernstig praat, krijgt hij te horen:

„Hier leer je niks, Jeus. Wanneer je goudsmid wilt worden, moet je naar 'n fabriek of naar 'n baas die niets anders doet. Deze heeft voor mij niet voldoende werk, wat wil je, Jeus?"

Maar de baas wil hem voor geen geld missen. Toch moet hij praten en nu hij die mogelijkheid voor zich ziet, krijgt de baas te horen, dat hij vooruit wil. Hij is niet naar de stad gekomen om z'n tijd en z'n leven te verknoeien. De baas belooft hem koeien met gouden horens, maar er komt geen verandering. En thuis, bij Marie, is de pret eraf. Hendrik komt nu in zijn vaart. Hendrik staat op 'n schip, dat hem geen windeieren heeft gelegd. „Vertel mie'n is gauw, Jeus, wat gijj daor verdie'ne kunt" ... komt er in 'n brief van z'n broertje. Is dat wat? Hendrik stikt van de centen. Waardoor? Waardoor ben jij zo ineens rijk geworden? En moeder? Moeder weet niks. Zij mag het niet weten, maar bij mij krijg je dertig gulden in de week en hoef je niets voor te doen. Néé, dat bestaat niet, denkt hij, maar Hendrik schrijft nogmaals, hij moet terugkomen, hij moet zich daar niet door zo'n rijke man laten belazeren, geld zat! Wat doet de baas nu? Nog wil hij de rijke man 'n kans geven, maar loopt zich weer te pletter. Tegen dergelijke smoesjes is hij niet opgewassen. Mensen in de stad liegen en bedriegen. Jammer, hij dacht, deze baas is 'n mens, maar deze baas houdt hem voor de mal, kletspraat verkopen ze hier. Het is overal precies hetzelfde. Hoe ze ook praten, hij heeft opgezegd. Hij keert terug naar Crisje en de jongens. Negen maandenlang was hij van Crisje weg. Een eeuwigheid is het, maar hij heeft 'n ietsje Hollands geleerd en dat wil toch ook wel wat zeggen.

Op 'n zaterdagmiddag hangt hij z'n roodgestreepte jasje aan de baas z'n kapstok. En dat pakje met al die reclame erop, moet hij zelf maar aantrekken. Zelfs Truus doet alles om hem te houden. Niets helpt, hij wil geen bedrog, allemaal maar kletspraatjes, hij gelooft hier geen mens meer. De „droedels"! Dag baas! Dag Truus! Dag Frits, Marie en Anny, dag Agent! Ik ga naar Crisje terug. De stad is rot. Jullie hebben geen leven! Jullie belazeren elkaar dag in dag uit. Die mooie stem van jou is maar van 'n duivel. Knerpie krijgt het nog te beleven, maar die Knerpie verdient niet anders. Dat is já geen man. Deze man heeft já niks te zeggen. Ziet die man dat niet? Geef mij dan maar vader Wageman, die weet tenminste nog wat hij wil. Als je rijk

bent, ben je nog niks. Kijk die snuit toch! Arme Knerpie!

Het is in de trein, dat hij ze één voor één uitkaffert. Wat heeft hij 'n bende geleerd. Maar nooit weer zo'n rood gestreept jasje aan zijn lichaam. Je bent nu net als 'n aap, 'n aap op 'n stokje, mij niet meer gezien. Wat voor 'n vuile honden zijn het toch. Dacht je, Knerpie, dat ik niet wist, dat je mij te pakken wilde nemen? Jij brengt de jongens zelf naar de gevangenis. Jij houdt je jongens iets voor, waarin ze vroeg of laat bijten en dan is het te laat. Ik had dat heel anders gedaan, Knerpie.

Die man boven met z'n krullebol, was 'n valserd. Die man sprak met drie monden, die man had hem kunnen verraaijen ... Dacht je, dat ik dat niet wist? Truus is 'n slechte vrouw, moeder. Marie te speels en Frits heeft niets te vertellen. Anny is vals en die agent met z'n plankjes krijgt nooit 'n vrouw. Dat is geen man, Crisje, moe'der, dat is er een als Gerrit van Lengel is, of „as de kuster"! Wat moet Onze Lieve Heer met dit soort mensen beginnen? In de stad zijn de mensen levenloos. Buiten leven de mensen. Ook al hebben ze vaak ruzie met elkaar, ze belazeren elkaar niet zo. In de stad leven ze onder de grond. Ja, moe'der, ik heb dat allemaal uitgevonden en kan je heel veel van de mensen in de stad vertellen.

Halt, uitstappen, Doetinchem. Nu naar Zutphen-Emmerik. Hij snakt er naar om weer in zijn heerlijke stoomtram te zitten, met de mannen te mogen praten.

„Zo, Jeus, komp gijj moe'der efkes op zuuke?"

„Néé. Ik hèt daor gund de béne genomme, Hent."

„Buje der uut gescheië?"

„Jao, ik laot mie'n nie't belazere, Hent. Die stadse minsche zun net vrekke! Ze beloave ow van alles, maor doe'n niks."

„Wèt ik, Jeus, maor gijj hèt dat now al uut gevonde, wâ?"

„Jao, Hent."

„Buje blij, daij weer naor moe'der gaot, Jeus?"

„Van eiges, Hent."

„Gaoje dan woer naor Emmerik warke, Jeus?"

„Wèt ik nog nie't, Hent, mok eers is oaver nao denke."

Zeddam! Nog een klein stootje en hij is er. Nu komt hij met 'n nietig kof-fertje thuis en de groeten van daarginds, van mensen, waarvan hij er enkelen niet wil vergeten. En dan komt het kerkhof: „Vader, ik bun weerum, wèt gijj 't?" Zal wel.

„Dag, moe'der!"

Hij vliegt Crisje om haar hals. Wageman krijgt 'n hand, de jongens moeten alles weten.

„Buje blij moe'der, da'k ter weer bun?"

„Van eiges, wat hèk ow gemist.”

„Heij nog pie'n, moe'der?”

„Jao, maor ook daor kump 'n end aan. Ik sukkel met de blaos, Jeus.”

„Das jammer, moe'der.”

Over al die andere noodzakelijke dingen te praten kan nog niet, maar dat komt. Hij ligt weer op zolder, voelt zich weer één met de duiven en het leven is mooi. Wat zal hij nu doen? Met vader gaan timmeren? Hendrik, Gerrit en Bernard vertellen hem heel iets anders. Heb je m'n blondje niet gezien? Hoe is het met Betje? Hier kun je thans genieten en Onze Lieve Heer voor het mooie leven bedanken. Hij zakt weg en beleeft z'n stadse dromen. De muizen rennen weer over z'n kop. Hij is sterker en groter geworden. 'n Flink jongen is Jeus, net vijftien jaren oud, hij lijkt zeventien en kan je van alles vertellen.

Hij slaapt hier beter dan onder die witte lakens in de stad. Je bent hier niet zover uit het leven vandaan. Daarginds was het, alsof er geen leven was. En al dat Hollandse gepraat is steenkoud. Hier hoor je 'n ziel praten en kun je om lachen, daarginds lacht bijna geen mens. Néé, ik wil nooit een stadse worden, geef mij maar – plat – het plat van moe'der. En 'n echte Gelderse worst. Hier smaakt de bloedworst als daar de ham. Maar dit is lekkerder, het eigen ónze is beter!

Maar ... Onze Lieve Heer: Gij wod wel bedank, Jeus is eerlik gebléve!

Opnieuw werden al de Onzevaders van Crisje verhoord! En vader Wageman, Jeus, je gelooft het niet, is veranderd. Maar dat hoor je morgen of overmorgen wel van Crisje. En nu gaat er 'n nieuw leven beginnen. Of, is dit slechts 'n stapje verder? En toch, velen geloven het. Allen zijn gelukkig, Jeus en Hendrik en Gerritje zijn nu je bankiers. Hoe bestaat het, maar je zult het beleven! Jammer is het, dat de burgemeester „Vaste-Aoved” verboden heeft. Ook is het jammer, dat er nu geen kermis gehouden wordt, want er zijn centjes zat. De oorlog eist bedachtzaamheid, Jeus, maar je zult heus je pretje nog wel krijgen. Van eiges ... dat heb je zelf in handen!

Maak, dat gij der bij bunt, daor is geld te verdiene!

Hendrik Wageman is 'n goed vakman, hij heeft echter jaren nodig gehad om z'n arbeid te leren. Maar als Jeus ziet, dat hij dat werk niet door ernaar te kijken en er zo nu en dan over te praten kan leren, duurt het voor hem te lang en dan ben je nog maar 'n timmerman.

„Néé, moe'der” ... hoort Crisje. „Da's niks veur mie'n eiges!”

Ook dat plankjes uitsnijden en kastelen bouwen van hout, dat ome Otto zo goed kan, zegt hem niks, het is te pietepouterig voor zijn leven, je moet te lang op één plekje zitten, daar heeft hij geen geduld voor. En wat ben je dan nog? Drie dagen later zit hij weer in Emmerik, bij Breitenstein, waar Bernard heeft gewerkt. Hij moet ijzer van ijzer draaien, 'n begin van 'n goed vak en je later door trouwen kunt, want dat is alles en daarvoor leeft 'n mens op deze wereld. Eerst wanneer je 'n huis vol met kinderen hebt, ben je 'n man. Heb je dat niet bereikt, ben je niks. Trouwen wil hij straks en dat moet zijn geluk betekenen. Waren vader en moeder niet gelukkig door de jongens?

Bernard praat met hem, hij hoort van alles en vraagt nu:

„Hèt chocolate now zovul te betékene, Bennad?”

„Maak, dat gij der bij bunt, daor is now wat te verdie'ne” ... krijgt hij van Bernard en die kan het weten.

„Jao” ... zegt Bernard nog: „ ... want ze hebbe daor in Emmerik van alles niks meer. De moffe verrekke al van honger. Maor ons geet 't bes! Motte ze maor gin oorlog make!”

Jeus ziet, dat Bernard 's avonds z'n kunstbeen uit elkaar haalt. In de houten knie van het been verdwijnen dan zo'n stuk of tien kwatta's. Voor elk stukje krijgt Bernard zo'n dertig centjes meer. Tel dat eens uit in de week? Een weekgeld apart en dat kun je nu dromende verdienen. Het leven is mooi, ook voor Bernard. Onze Lieve Heer heeft tegen Bernard gezegd: „Bennad. Ik hèt ow wel te pakke gehad, wâ, maor now is ter wat te verdie'ne, maak daj der bij bunt.” En Bernard is erbij. Hendrik en Gerrit ook, ze weten nu al met hun geld geen raad meer, omdat Crisje het niet mag weten. Ze kunnen het niet kwijt, doch het zijn echte bankiers. Hoeveel wil je van mij hebben, Jeus? Hendrik is net twaalf jaar en Gerritje tien, maar geld zat. De kinderen gaan – kwabollen vangen – Crisje, maar rennen de grens over. Daar aan de waterkant, bij de Wetering, zijn altijd mensen die kwatta's willen hebben en verdienen je geld als water. Johan kan het niet. Aan z'n snuit zien de grenswachters dat hij iets bij zich heeft wat niet mag. Johan hebben ze dan ook direct te pakken, hij heeft niets van de – Lange – ziet Crisje! Hendrik, Gerrit en

Bernard zo'n beetje voor zichzelf, hebben het karakter nu van de Lange. Een sport is het van jewelste, waardoor je zingen moet of je wilt of niet. Je bent nu nooit eens saggerijng meer. Je moet Bernard en Jeus zondags eens zien. Ze gaan goed gekleed, maar Jeus durft het nog niet goed. Hij benijdt Bernard om z'n kunstbeen. Die krijgen ze já nooit. De gekste verhalen hoor je hier en elkeen praat alles goed, maar wat wil je?

Het is waarheid! Ze halen alleen hun zweet en bloed terug. Lang genoeg zijn ze daar bij de moffen leeggezogen. Dit is hun garant! Dit is hun enige kans in dit leven, dat weten ze! En nu, maak dat je erbij bent. Zostraks is het weer voorbij en kun je weer zweten en bloeden, maar dan mij niet meer gezien! Er is thans geen kloof meer tussen arm en rijk, de notabelen en de armen, ze hebben van alles! De notabelen moeten nu zoete broodjes bakken. Zij zijn het! Wat wil je, man? Hier zijn centjes. Van mij krijg je nu niks meer, niks! De schulden worden vereffend. De man in zijn hutje kijkt het menselijke wezen van Onze Lieve Heer thans recht in z'n ogen, 'n voldoening, die ze in jaren niet hebben gekend. En dat is nu op slag verdwenen! Je was gek, dat je dit geluk verwaarloosde, niet aankeek, het lacht je anders midden in je gezicht uit en dat moet niet.

„Van eiges” ... hoor je hier thans. „Onze Lie've Heer is goe'd veur ons.”

Nog nooit zijn er zoveel dankbare mensen in de kerk geweest, ziet mijnheer pastoor. Dat had de oude pastoor mee moeten maken, dan had hij heel iets anders gezien. Luisteren de kinderen goed? Kijk zelf maar, koster. Ze dobbelen in je kerk. En ze hebben geen angst, niks hoor. Ze voelen, groot en klein, dít is de tijd van Onze Lieve Heer! En toen Bernard dat ook zei, moest Wageman hartelijk lachen. Ook al 'n wonder, dacht Crisje, wat kan 'n mens toch veranderen.

Crisje weet niet, dat de jongens zoveel geld bezitten. Bernard zegt, dat je daar meer verdient, omdat de moffen alle mannen kwijt zijn. Wageman zegt droog:

„Jao, dat kan'k begrie'pe, Bennad, maor deur de chokkelade!”

„Is dat waor, Bennad”? ... vraagt Crisje. „Dat ha'k van ow nie't gedach.”

Voor Crisje is het duivels geld. Bernard lacht, hij heeft het goed. Wat zou moeder zeggen van vijfhonderd gulden, die Gerritje en Hendrik nu al in hun zakken dragen? En dan het andere, wat ze onder de dakpannen hebben verstopt? Crisje zou maar bezwijken – weet Bernard, indien ze alles wist. Maar Jeus verkent het zaakje, hij durft het niet. Hij is bang voor de kast. Maar een bangschijterd is hij ook niet. Bij Van Rossem en De Bruin gaan de mensen al de straat op. Daar is nu niets meer te verdienen. Al de fabrieken werken op halve kracht. Alleen de machinefabrieken betalen zwaar geld. Crisje heeft alles. De jongens betalen hun geld, maar ze heeft niets te zeggen. Maar Crisje

is niet gek. Zij denkt dag en nacht. En over enkele jaren, dat gebeurt, zullen de jongens raar kijken. Crisje heeft al 'n plan voor zichzelf. De jongens, weet ze – werken thans van Onze Lieve Heer wég. Zij zal die weegschaal wel weer tot het ruimtelijk evenwicht brengen en kan Onze Lieve Heer straks niets zeggen. Maar daar heeft ze nog even tijd voor nodig. Hendrik werkt, hij bemoeit zich niet met dat gesmokkel, hij komt ook nooit in Emmerik.

Toen Jeus gelegenheid kreeg om met Crisje te praten, vertelde zij hem, hoe ze het leven heeft veranderd. Na de laatste zenuwstuipt was het, of zij als het ware de Lange hoorde zeggen:

„Cris, gijj mot dèn aap andes aanpakke. Gijj mot dèn in zie'n vet gaar laote smore. En gijj mot ow eiges niks van dèn aantrekke, andes gaje der onder deur. En dat mot nie't, Cris. Gijj hèt de kindere nog!”

„En toen, Jeus, wist ik het”, zei Crisje. „Ja, hij saggerijnde nog 'n tijd toen je vertrok, maar dat leerde ik hem volkomen af.” Wanneer hij met 'n borreltje op thuis kwam en dacht praatjes te mogen verkopen, liet Crisje hem alleen zitten. Maar Otto en Trui zijn erg veranderd. Otto zag nu, dat Hendrik, zijn broer, niet wist wat hij deed. Trui kreeg medelijden met haar zuster en vanaf dat ogenblik had Wageman geen hulp meer. Ook z'n zuster Marie ging de straat op. Otto en Trui begrepen, dat Marie hem verpestte. Zij gunde de beide vrouwen haar broers niet, waardoor Trui het eerst begreep, dat Marie 'n man nodig had en dat veranderde haar innerlijk, ten opzichte van Crisje. Hendrik stond nu alleen, Crisje ging naar Trui en Otto en daar zat nu de grote, maar toch kleine man, te apegapen.

Wil Hendrik geen koffie? Néé? Hendrik krijgt in geen dagen koffie van Crisje. Morgen is er weer 'n dag. Moet Hendrik vandaag de jofele koffie? Já, fijn zo, dat is nog eens lief zijn. Moet Hendrik geen eten? Goed zo, maar durf nog eens het eten van tafel te trekken? Dan gaat Hendrikje eruit!

„Ik hèt ter jao eiges um motte lache, Jeus” ... vertelt Crisje nu ... „Dèn zat zich daar gek te argere. Maor ik ging weg en lie't 'm zitte. Maor dèn smit now nie't meer met éte.”

Jeus vond moeder enorm! „Mien God, moe'der, wat bun ik now gelukkig” ... kreeg Crisje van hem. Moeder was flink en sterk. Crisje heeft Wageman door haar ongelooflijk geduld en liefde tot het waarachtige menselijke gebracht. En er komt nog 'n tijd, dat gebeurt ook, dat Wageman belken zal als 'n klein kind, dat hij z'n Crisje mist. Maar dan is het besef in zijn leven ontwaakt en geniet hij van de machtige liefde die eens de Lange kreeg en hij z'n paradijs door onderging, doch dan is Crisje terug bij haar Lange. Of, hij zal, zoals het er nu uitziet, er eerder van genieten en begrijpt Wageman, dat 'n mens als Crisje is, voor heilig kan worden verklaard en niks met onzin te maken heeft, want hij kan ervan vertellen! Ja, Jeus, in korte tijd zijn er hier

wonderen gebeurd. Ook al saggerijnt hij zo nu en dan, toch is er veel in het gareel gebracht en hij hangt nu aan haar rokken. Met lange gezichten wilde Crisje niets meer te maken hebben. De Lange waakte! Mooi werk. We wisten wel, dat je Crisje niet alleen liet. Een machtig voorbeeld is het voor deze wereld, dat moesten al die geslagen kinderen van Onze Lieve Heer nu weten. Maar ze zullen het ééns weten, Lange en wel door Jeus!

Crisje kan nu zeggen: het leven is prachtig, maar zij mist haar Lange altijd. En tante Trui heeft haar eerste bloemetjes voor Onze Lieve Heer gekweekt. Het zijn nog maar – kruidnagelbloemetjes maar ze zijn er! Haar – Heiland – aanvaardt ook het nietigste. En Crisje geniet! Zo zie je, aan elk mens valt er te timmeren. Wageman heeft het verloren! Trui buigt haar hoofd. Wat er vroeger in haar leefde, is gans doodgeslagen en heeft zij zelf aan gewerkt. Had je dit gedacht, Jeus? Ook dat is 'n wonder!

De narigheden van Crisje brachten het andere leven tot diep nadenken. Wanneer je bijna elke dag voor de dood staat en het echte menselijke gek worden, moet je wel leren denken en dan leer je ook iets. En omdat de ellende zo verschrikkelijk was, ging het zo hard ook. Elke dag was voor 'n ander leven 'n spaak in het eigen wiel, 'n trilling voor dat menselijke hartje, dat de innerlijke machine smeerde en nu begonnen die menselijke hersens anders te denken. De zon schijnt nu door het poortje van tante Trui. De buurt mag haar graag. Ze heeft haar tuintje schoongeveegd, nu niet door het gevoelsleven van 'n ander mens, maar door eigen verstandelijk denken en begrijpen. Tenslotte moet je er eens aan beginnen. De machtige dingen, zoals Crisje ze tot stand heeft gebracht, ontstaken in Trui het kruidje-roer-me-niet en zag Crisje, het eerste bloempje. Gefeliciteerd, Trui! Ook Otto! Ook hij bewijst thans 'n mens te zijn van goede wil, óf zit Gradus erachter? Maar wat dan nog? Je moet het zelf doen, dergelijke inspiraties, zoals Crisje ze ontvangt en beleven kán, is Trui's innerlijk leven niet door te bejagen, noch te besturen.

Het is haar goede kern, van eiges, zó is het! En nu Marie zichzelf heeft vertoond, nu de mannen zien wat zij eigenlijk wilde, moet zij nu niet meer proberen om deze mensen uiteen te timmeren. Indien er getimmerd worden moet, kunnen dat de twee broers voor zichzelf het beste. Pas op, Marie, of ze maken nog 'n kist voor je leven!

Eerst nu kreeg tante Trui te horen wie nu eigenlijk haar prachtige haan, toen de Lange en Gradus nog leefden, had geplukt. Ja, Bernard, nu kun je erom lachen, maar ik wist wel, dat jij het had gedaan! Zo miezerig dom was tante Trui ook niet. Hoe hebben ze er nu om moeten lachen en kunnen beoordelen, dat het 'n gedurfde pret was van Bernard. Ja, de tijden veranderen, kijk zelf. De mensen barsten van het geld. Het is hier nog nooit zo goed geweest. De moordwapens zijn nu begraven, maar Wageman leefde tussen –

leven en dood – en wist het niet. De dood is hem achterna – gezwefd – maar hij voelde het heus niet. Hij is er nog! Miets en Teun hebben de spelden verspeeld met het – knipsen. En toen ze zagen, dat vader rustigjes met moeder keuvelde, was alles weg, scheen opnieuw de zon en was het leven vanzelf weer wondervol! Alleen Johan liep nog zonder haar op z'n kop en met 'n geblakerd gezicht en dat was eigenlijk alles wat ervan over was.

Johan wilde het met gloeiend vuur proberen, hij had trek in 'n pannekuukske. Crisje was even weg. Johan gooit veel olie op het vuur en is gereed, om het pannekoekje, zoals Crisje dat kon – om te gooien, doch het ding vliegt in de kachel met al de olie. Sjoem, zei het, maar dat sjoem kost z'n gezicht en z'n haren, bijna z'n ogen ook – en Johan belkte niet eens. Johan verzweeg Crisje maar, wat eigenlijk het doel was geweest van zijn pannekoek bakken, maar het was erg! Zo zie je, als je voor 'n ander 'n gat graaft, Johan kan ervan mee praten, donder je er zelf in. Dit was bijna 'n groot gat, maar tevens waren het blaren, zodat Johan voor enkele weken kon uitrusten. Was er nog niet genoeg ellende op de wereld? Ook dat nog. Crisje kon nooit eens eventjes weg en Wageman zei niks, dan moesten ze maar met hun vingers van de kachel blijven. En daar had Hendrik gelijk in! Maar de strijdwapens werden begraven, het leven ging verder, ook al was er het menselijke verkennen nog, het schip waarop je stond dreef naar 'n best watertje. Ze hadden zojuist die plas met stinkerige olie verlaten en er waren geen klippen meer. Wat je zag, was 'n open ruimte en nu kon Crisje eventjes opnieuw ademhalen, Jeus, en kreeg de gal rust, konden de haren opnieuw uitdijen ... en hield Crisje van 'n pond rijst in de week nog iets over en dat wilde toch wel iets zeggen. En hoe bestaat het, kijk eens achter in het kot? Ja, Jeus, wij hebben weer 'n varken op stal, 'n eige varken! En wij hebben weer 'n stukje land ook. Is het leven thans even goed met ons? Zo ziet Jeus het schip van staat, waarvan de Lange nu ziet, dat hij, indien hij er nog was geweest, er 'n paleis van had kunnen maken. En dan te moeten weten, dat het ergste nog moet beginnen. Wat de jongens beleven, wat hier elkeen meemaakt, is maar kinderspel, vergeleken bij het andere machtige, dat aanstonds komt, want dan wordt het heilige ernst en beginnen Hendrik en Gerritje in het groot.

Eén ding is zeker, de engelen, lieve Crisje – weten nu, of zo'n tweede huwelijk zegen brengt, hoe je man of vrouw moet bedienen wil je iets bereiken. Eerst dán staat Onze Lieve Heer achter jezelf! En dat is bezieling, Crisje, het wegwijzertje van je Lange en voor elk mens. De mens die in rust en vrede wil leven, die 'n wil heeft, of het leven heeft geen cent te betekenen. Nu kun je wel weer zeggen, dat is voor elkeen weer anders, maar dat is niet waar, de menselijke machine blijft het middel en dat uurwerk kan toveren ook, het housterigste hart krijgt nieuw bloed, als je maar volhoudt en blijft bidden.

Eerst dan weet Onze Lieve Heer dat het je menens is! Voor luiheid heeft „HIJ” geen ontzag meer! En dan slaat je leven op het andere over. En als je dat niet geloven wilt, komt erbij: een mens is van Goddelijk vuur gemaakt. Maak jezelf vurig en dat kon Crisje. En die vlam, hoe is het mogelijk, sloeg op Wageman over en stak bij hem en elkeen het binnenste in brand. Jeus, jij begrijpt het natuurlijk!

In Emmerik staat Jeus achter ’n machine en praat met de ziel van het ijzer, hij maakt schroefjes en boutjes voor ’n andere machine, waardoor mensen elkaar vernietigen. Aan zijn huishouden hoeft hij nu niet te denken, de tijden zijn veranderd. Crisje vraagt hem of ook hij chocolade meeneemt en dan zegt hij: „Néé, moe’der. Ik bun der bang veur.” Maar het waren eerst vijf en even later tien stukken. Ook voor hem ligt het geld op straat. Hij turnt, fietst en voetbalt en daar heb je geld voor nodig. Wat Jan Lemmekus zo goed kan, iemand over z’n rug slingeren, dat leert hij nú. Daar moet je kwiek voor wezen en hij kan denken, hij is zo vlug als water. Nu bepraten ze hun tijd. Weet je het nog, Bennad? Ze hebben het over de tijd toen ze als kinderen de buurt gingen verkennen. Nu zijn ze al mannen, trekken hun balletjes en drinken hun biertjes, maken lol en leven als God in Frankrijk. Marinus Jaspes is er ook nog. Maar ze hebben nu hun eigen fiets en Jeus is een van de beste kunstfietsers die er hier zijn. Hij rijdt op één wiel, radbalt ook ... ze weten het, hij denkt en door te denken heb je alles.

Emmerik was vroeger mooi. Nu straatarm. De muizen liggen hier dood voor de kast, maar dat hebben die gekke moffen zelf gewild. Moet je maar geen oorlog uitlokken, dan wacht je de armoede. En dat – bei uns – is er al af. Het „Stolzenfels am Rhein” ... heeft niets meer te betekenen. Een pond worst kost ’n kapitaal, of er honden in zitten dat geeft niet. Lekkere gepeperde worst lust elkeen. Ach ja, herrliche Würst ist jetzt herrliche Speise. Und meine Frau möchte schon was haben. Als je maar betalen wilt. Fanny van de Grintweg, hij brengt nog groenten naar Emmerik, kan je de mooiste verhalen vertellen. Fanny is ’n vriend van Bennad en Jeus en dit stel is onbetaalbaar. Fanny zou in de stad dik geld kunnen verdienen door z’n natuurlijke onzin. ’n Geboren komiek is Fanny. Z’n verhalen krijgen peper en zout. Je moet altijd lachen, dat weet Willem Ernst ook, als Fanny er is, zit de zaak vol. En nu deze drie bij elkaar. Bennad en Jeus ook nog met hun nummers. Bernard en Jeus kunnen zingen. Er is groot feest. Nu kunnen ze de jongens aan de grenswacht horen lachen. Het is gek, maar gans de omtrek komt hier bijeen, hier is er altijd iets te lachen. Hier zit je nooit voor je borrel te saggerijne, hier krijg je iets levendigs, omdat Fanny héél het denken van honderden mensen in zich draagt en er ook raad mee weet. Z’n paard Fanny, waardoor hij ook z’n naam kreeg, is al net als de baas. Fanny zegt: „Dèn kik mie’n de kwatta’s al uut de

tes! Dèn wèt al, wanneer dèn had mot lópe en dèn hèt verstand van marke en Hollandse guldese! „Mie'n God" ... komt er ... „wat hék van de wéék toch motte lache. Dèn van 't genske hadde ze te pakke. En now kan dèn nie't meer veur in de kerk zitte. De pastoor wil dèn nie't meer zie'n. En now kan dèn gin mensch meer in de oge kie'ke. Maor wa'k wilde zegge, Jeus? Gijj wèt wel, dèn baas van ow bij Van Gimborn, nie't dèn goeie, maor dèn kwaoje, dèn der zovul uut gesmette hèt, dèn kump van de wéék bij mie'n op de markt. Heij vrug mie'n: Hendrik, has du nicht was Wurst, meine Frau hat smertsen von Hunger.

Ach so ... zei ik. Aber natürlich. Ich habe Wurst auch ... en meteen hield ik dèn 'n lekker stukske wos onder zie'n neus."

Fanny kijkt nu even de rij af. Nu komt het, als er valt: „Maor dach gijj, dat dèn zag dat de hond van Diekman dèn midde in zie'n gezich keek? Ik hèt dèn twaalf mark laote betale en toen dach ik, de tiede zun veranded. Das veur ow en ow vrouw. Maor wijj zun ow nog nie't vergète, aijj dat maor wet. Hij mot nog 'n paar pond hebbe, ook zie'n schwiegermutter lust honde wos."

De preutsen uit de omgeving, worden gevolgd en verraden ... Dat gesmoks naar de grens kent men hier en Rooie Mina weet er wel raad mee. En ook daar hebben ze lol van. Er zijn er genoeg die het niet willen weten. Ze willen hun kroontjes niet verliezen en die dingen slaan zij nu van die hoofden. Kom er maar voor uit. Wij weten best, dat je anders niet te eten hebt. Als mijnheer pastoor het kon doen, smokkelde hij ook. Aan de grens hebben ze al zwartrokken gegrepen. De kwattas rolden onder de rokken weg, maar die waren niet van de nonnen, die lagen zomaar op straat. De gekste dingen hoor je nu. Maar hebben ze ongelijk? Onze Lieve Heer staat aan hun kant. Wat zou je denken van een mark ... zwanzig per stukje? En dat honderd keer uitbetaald en duizend keer? Niemand heeft op deze tijd gerekend. Zo onverwachts heeft Onze Lieve Heer hen allen in de rijkdom gezet, omdat ze daar aan de overkant niet willen luisteren. Dit had de Lange willen beleven, Crisje. Hij had er miljoenen overgebracht en dit was dan ook de sport voor zijn leven geweest. Van de tweehonderdvijftig mannen en vrouwen die in Emmerik werken, smokkelen er zeshonderd! Om de geldzucht? Niks van aan. Ze halen daar-ginds hun zweet en bloed terug. Alleen de groten, die met koeien en paarden smokkelen, dat zijn de dieven. En als de kleintjes die kunnen verraden, doen ze het ook, omdat die mannen het vuil doen, met pistooltjes in hun zakken lopen en niet vies zijn om 'n mens neer te knallen, maar waarvan de kleintjes rillen en beven en met dat soort ook niet te maken willen hebben.

Oud en jong, arm en rijk, smokkelt! De een doet het voor de familie daar-ginds, 'n ander om z'n zweet en bloed terug te halen, het enorme pak slaag, dat ze tijdens hun leven onder de moffen hadden te slikken, maar nu inge-

wisseld wordt door hun eigen merken. En daar hebben ze bijna niets meer. De heiligen hier lijden armoe. De notabelen hebben niets meer te vertellen. De Baron kan hen nog meer vertellen, ze geloven die man niet meer, ook zij grijpen naar de centjes. Wat wil je? De mensen van de Grintweg leven nu anders. De winkeliers worden rijk, geen minuutje zie je de zaken thuis, alles verdwijnt onder je ogen, maar afgerekend hebben ze en geen pofboekje is er meer te zien. Wat wil je? Zegt je dit dan gaar niks meer? Dacht je, dat Onze Lieve Heer niet wist wat „HIJ” met z'n kinderen voorheeft? Dit hoef je niet te biechten, je dondert ook het – Vagevuur – niet in, maar voor Crisje is en blijft het duivels geld!

Bomen halen op Duitse bodem dat kan, dat zagen ze al voor de oorlog gebeuren. Maar – commies, kijk eens bij je huisbaas, wat er onder de wagen zit? Die man zit nog altijd vooraan in de kerk. Die man doet heilig, maar die man smokkelt ook. En jawel, de kostbaas werd gegrepen. Ze haalden tienduizend kwatta's onder de wagen vandaan en nu? Kijk maar naar die koppen, ze buigen al! Niet één is er in de kerk zonder margarine op het hoofd. De kerk is er glad door. Mijnheer pastoor weet het, ook zijn preken veranderden. Na de morgen, toen men de zwartrokken visiteerde en toen? Mijn hemel, wat hebben ze toch gelachen. En dan hetgeen over de Hunzeleberg verdwijnt. Dat gebeurt in de nacht, die mannen hebben 'n gat gevonden om het paradijs te ontvluchten en doen het in het groot. Hendrik en Gerritje bepraten de zaak reeds. Ook zij willen hogerop. Er valt meer te verdienen. Wat zeg je, Hent?

„Ik dach zo, Fanny. Eers ik 'n nijj pekske. Dan, mie'n Alie 'n nijj stel schoe'n en 'n mooie zondagse jas. Toen ik weer 'n nijj pekske en de kinders van alles wat. Hoe stao'k der now op, Fanny?”

Wat is er toch gebeurd met al die mannen en vrouwen? Ze lachen dag in dag uit. Ze hebben schik in het leven en ze vertellen elkaar leuke dingen. Nog nooit is het leven zo mooi geweest. Mijnheer pastoor hoeft zijn kinderen niet op te jagen om te bidden ... ze bidden nu vanzelf. Onze Lieve Heer krijgt de winst. Je ziet nu geen afgejakkerde mannen en vrouwen. Ze gunnen zich iets. Ze hebben thans hun geluk.

„Dèn is veur mie'n, Bennad!”

„En deze en dèn ook en dan nog drie, die zun veur mie'n, Bad!” ... Dat kunnen Bernard en Jeus nu zeggen. Dat kunnen ze allemaal en nu is er lol, het leven is mooi, nog nooit hebben de mensen elkaar zo goed begrepen.

„Kom is bij mie'n kie'ke, Hent, dan zak ow mie'n varkes is laote zie'n. Ik zal ow is laote zie'n waar wijj vandaag veur lèvel!”

En zo is het! Allen hebben hun varkentje, hun stukje grond ook, wat vee, voor vrouw en kinderen. Zo heeft Onze Lieve Heer het eigenlijk bedoeld. Het is wel gek, je moet er zélf voor zorgen. De mensen van Jan Staat kunnen

het niet, die smijten met geld. De ministers weten het niet. Heeft Onze Lieve Heer niet voor ál „ZIJN” kinderen een paradijs beloofd? Dít is het! Maar zij bouwen het voor zichzelf en als je naar Jan Staat ook nu nog zou luisteren, greep je er weer naast, stond je weer naast en buiten het paradijs van Onze Lieve Heer. Doch dat bestaat nu niet, daar zijn ze zelf bij! En geloof het, hun petten gaan af. Ze kijken hun „Heiland” recht in z’n ogen, zij doen geen zonde. Weet je wat zonde is? Dat je met de miljoenen van de mensen smijt. Of dacht je, dat zij hier geen hersens hadden?

Toen Jeus in Emmerik ’n mof ’n pak slaag gaf, omdat diezelfde mof gek deed en z’n handen naar hem uitstak, moest hij de laan uit. Toen hij voor het hoogste gerecht kwam te staan en zei, hoe hij erover dacht, kreeg hij te horen:

„Wir sind keine Moffen! Wir sind keine flikkes! Verstande? Was wollen sie? Das Deutsche Volk schmutzich machen? Verdampfte vié’ge vrèters! Dat betekent vijgenvreeters, heeft Jeus in Nijmegen geleerd, maar toen viel het: Heraus hier! Doch dat namen de anderen niet en toen gingen ze allemaal. Herr Oberst had zich te bedenken en mochten ze weer blijven. Nu was er voor hem geen aardigheid meer aan. Ook in Emmerik liep alles vast, thuis met de boeren naar het land. Stompen rooien en aardappelen uit de grond halen, is (een) mooi werkje, vooral als je dat mag doen met Dien Pis in de Geut en Anneke en Mieneke Hosman. Als je met meisjes werkt schiet de tijd op. Maar het: „Stolzen Fels am Rhein” ... gaat door. Gerrit en Hendrik zullen hem uitmaken voor bangschijterd, Crisje, en dan trekken ze tezamen.

Crisje weet het nu zeker. Ze moest met Wageman trouwen. Johan moet al in dienst. Johan gaat naar Den Haag, hij wordt een grenadier. Bernard hoeft niet meer te dienen en dan komt Jeus straks, als hij er zich niet uitloot. Maar de zon schijnt hier dag en nacht. Overal in de huisjes zie je nieuwe spullen en hoor je gesnurk. Het zijn de varkens die ze vetmesten en straks voor zwaar geld verkopen of voor zichzelf slachten. Je kunt nooit weten hoelang het nog duurt. En Onze Lieve Heer zei:

„Ga gerust verder, mijn kinderen. De rest van deze wereld is hadstikke gek geworre!”

Hendrik en Gerrit hebben voor zichzelf ’n gat gevonden om het paradijs te ontvluchten. Wil je naar de grens toe, dan kun je die bereiken in slechts tien minuutjes, maar zij doen er nu drie uur over. Daarvoor hebben ze ’n weg uitgevonden, die door de bossen – regelrecht naar de Hunzeleberg toe, de driehonderd meter kruist. Twintigmaal op de dag, toen tien keer ’s nachts om eraan te wennen en eerst toen wisten ze op het Duits ’n weggetje van ’n meter breed te bereiken. Maar deze weg is ’n wonder. Niemand kan hen vinden, geen commies is ertoe in staat. Zij kennen de bossen! Heb je geen trek om eens mee te gaan, Jeus? Wij nemen er nu duizend mee, morgen vijf-

duizend en wij weten niet meer waar we met al ons geld moeten blijven. En toen zag Crisje, dat de bedjes leeg waren en moesten ze biechten. Al het geld legden ze voor haar op tafel. Alleen Gerritje was niet gek. Gerritje hield voor zichzelf 'n appeltje voor z'n dorst, voor straks. Maar Hendrik geloofde het wel. Crisje heeft haar plan gereed. Zij heeft er dag en nacht over nagedacht. Haar jongens werken zich van Onze Lieve Heer weg. Zij zal die schaal weer tot het ruimtelijke evenwicht brengen en hoeven ze straks niet eens te biechten. Dacht je, Gerrit, dat je Crisje voor de gek kon houden?

De jongens slenteren zo rustigjes weg het bos in, onder hun jasjes zitten de kwatta's. Als er daar genoeg zijn verstoppt, trekken ze. In één nacht komen Hendrik en Gerrit met driehonderd gulden winst thuis en dat soms driemaal in de week, dat loopt op en krijgt Crisje de zenuwen van. Ze is bijna niet meer in staat om het in één week weer uit huis te krijgen, zoveel verdienen de jongens, die alles van de Lange bezitten.

En nu hoor je hier vragen:

„Weisst du, wo Mutter Crisje lebt?“

„Daor bij de pomp.“

„Ach so, danke schön.“

Crisje zegt: „Gijj doe't nét of gijj alles betale mot, heur?“

„Aber natürlich, Mutter Crisje.“

De mensen krijgen alles voor niks. In Berlijn weet men al waar Mutter Crisje leeft.

Van Polen uit komen de mensen over de grens en regelrecht naar de Grintweg. Gepakt en gezakt verdwijnen ze weer, de jongens brengen die mensen even weg, maar weten niet – dat de centjes op deze manier weer terugwandelen vanwaar ze zijn gekomen en dat weet Crisje alleen met Onze Lieve Heer. Maar ook Bernard en Jeus hadden het gauw in de gaten. Crisje weet wat zij wil, dat geld is van 'n duivel en nu de jongens niet anders willen, dan maar zo. Het is het enige om niet te verongelukken en Onze Lieve Heer zei:

„Zo is het goed, Crisje, wiij laote ons jao ook nie't belazere, wat gijj?“

Crisje heeft geld zat. Massa's mensen kunnen ervan eten en zo gaat het thans verder. Wageman bemoeit zich nergens mee, hem gaat niets aan en dat is maar goed ook. Hij moet niet proberen om haar dat te verbieden, het is haar taak, haar voldoening ook, haar bloed en haar leven zet zij ervoor in. Het is het mooiste werk wat je voor Onze Lieve Heer kunt doen. Waar of niet, je ziet het já eiges!

„Maor wat 'n tied, wat 'n tied is dit toch!“ En dat zegt de Lange in zijn wereld. Ook zegt de Lange:

„Cris, as ik dat gewette had, hadde ze mie'n nie't kapot gekrège. Dan was ik eiges jao nie't gestorve.“

Ja, Lange, dat gelooft elkeen van je. Wat voor 'n leven had hij ervan gemaakt? Jij had nu voor Baron gespeeld. Jij had er 'n boerderij van gemaakt met honderd koeien. Waar of niet, Lange, ook jij had gesmokkeld dat de stukken eraf vlogen, maar jij met je hersens, had het anders gedaan, veel en veel anders. Nu ben je net weg. Je hebt iets anders te doen, je kunt nu over je Crisje waken.

Heeft Bernard geen nieuw en beter kunstbeen nodig? Doe het, Bennad, koop er tien – je kunt het straks wellicht niet eens meer en de moffen hebben er zat. En Bernard krijgt weer 'n nieuw been, maar eentje, waar zo'n dertig kwatta's in verdwijnen, waar 'n kilo boter ingaat en nog iets anders. Hoe bestaat het, Bernard zelf zei hoe ze de knie moesten maken. En ook daar heeft Onze Lieve Heer om moeten lachen. Zelfs de engelen. De mooie verhalen van hier en de jongens verhuizen naar de hemelen. Zondagsmorgens worden ze daar een voor een verteld, zei Fanny, en sprak Fanny in de lijn van Gerrit Noesthede – want die weet daar alles weer van.

En zeg het nu zelf, hoeveel kostbaar geld wordt er niet verknoeid? hoor je elke dag en sturen ze naar Petrus. Geef het even door, Petrus. Gerrit, probeer m'n nieuwe fiets eens? Hoe vind je deze duiven? Die vliegen van Engeland naar huis terug. En met deze halen wij eerste prijzen. Ga je mee om 'n partijtje te biljarten, wij wachten toch op slecht weer, dan hebben we iets te doen.

Het is zover, dat de commiezen hun geld aanvaarden. Sommigen hebben al eigen huisjes en dat is beter, duizendmaal beter dan arme mensen achter slot en grendel te zetten. Maar de groten gaan eraan en natuurlijk, dienstkloppers zijn er altijd. De grote rest zit met hen aan één tafel en lacht. Jan Staat kan doodvalle! Hier speelt elkeen voor minister van financiën en hebben zij Den Haag niet voor nodig. Johan weet het nu en kan Crisje overtuigen, daar smijten ze met geld. En dat zijn onze centen. Laat de mensen gerust smokkelen, moeder, wat je daar ziet is erbarmelijk. Dat Johan dat nu reeds in de gaten heeft! Nog nooit is Johan zo ondersteboven geweest als hij nu is. Hij kan er niet bij, het geld is zo duur en daar verknoeien ze zoveel geld. Welnu, de kruimeltjes zijn dan voor ons! En nu heeft elkeen hier zo'n kruimeltrommel achter de bedstee staan met duizendjes. Echte harde Hollandse guldentjes, heerlijk geruimd voor marken, want daar blijft já geen cent van over. Dacht je, Jan Treup, dat ze hier gek waren?

Is Jeus werkelijk 'n bangschijterd, Crisje? Gerrit scheldt (op) hem dag in dag uit. Hij noemt hem apekloot ... en jij weet wel wat dat te betekenen heeft. Jeus overdenkt zijn leven. Maar hij is geen bangschijterd. Indien hij Gerrit liet zien wat hij dag en nacht hier op zolder zag, rende Gerritje van de zolder af. Maar daar is Jeus niet bang voor. Miets en Teun ook niet. Er gebeuren gekke dingen. In Nijmegen is het begonnen. Daar tikten plankjes en gingen

plankjes aan de ren. Nu lopen hier Jan Knie'p en ome Gradus rond. Zo nu en dan ziet hij vader ook. Wat willen die van hem hebben? Ze lopen zomaar door je bed, over je lichaam, ze rollen door je heen en er gebeurt niks. Maar daarom is het zo gek. Casje is er zo nu en dan ook, maar Fanny ziet hij niet. En alleen al om deze gekke dingen wil hij er wel eens even uit. Jan Knie'p zei tegen hem:

„Jeus, het is hier zo wonderlijk mooi. Je kijkt terug in je eigen leven en dat is nu het leukste. Ik voel mij zo gelukkig, als ik weer even Crisje voel en zie. En jij kent dat allemaal. Is het niet, Jeus? Van tijd tot tijd kom ik moeder even bezoeken. Ik moet voor je vader iets doen en dat is 'n mooi baantje. Ome Gradus ook.”

Dat zei Jan Knie'p tegen hem. Jan kwam Crisje even bezoeken en vond het hier, vanuit zijn eigen wereld dan zo leuk op aarde en op zolder. En toen Jeus tegen Gerrit en Hendrik zei:

„Kie'k is, Gerrit en Hendrik, daor lup Jan Knie'p rond” ... kregen die het te pakken en wist hij, dat hij geen bangschijterd was, maar hij zou het hun ook door het – trekken – bewijzen! Hendrik zei: „dat kui de kat wies make” ... hij bedoelde, Jan Knie'p is er niet. Maar toen Hendrik het gekraak hoorde en de voetstappen van Jan ... werd de grote Hendrik, die voor geen duivel bang is, wit onder z'n neus en kon hij weer om lachen en waren ze kiet! Maar om deze zaken nu wil hij er wel eens uit.

„Dag, Jan!”

„Dag, Jeus!”

„Zeg maor aan vader, da'k van aoved trek!”

„Jao, Jeus” ... kwam er van Jan Knie'p. En nu Lange – wordt er getrokken. Nu smokkelt je ganse familie! Wat heb jij ervan te zeggen?

„O, moe'der, ze hebben 'm te pakke.”

Und jetzt, nach das „Stolzenfels am Rhein” ... Ik ga mijn bloed niet terughalen, maar ik zal ze laten zien dat ik geen – bangschijterd – ben! Das voorlopig alles!

Kom, Jeus, wiij gaon naor das Stolzenfels am Rhein

Indien wij niet wisten, dat de „Lange” bij Onze Lieve Heer was, zou je denken, dat hij het is die thans de jongens bezielt. Wat ze nu doen lijkt op hem en zijn de karaktereigenschappen van de – Lange – één voor één zijn de jongens in zijn persoonlijkheid gestapt, ook al hangen Jeus, Teun en Miets erbij te bengelen als het gevoelige deeltje van Crisje. Ook Jeus is nu overgezwaaid naar de wereld van zijn vader, hoe bestaat het, Lange, je persoonlijkheid zegeviert over alles! Jij hebt het van Crisje gewonnen! De jongens aarden op jou, maar als je straks denkt, met je jongens op lauweren te kunnen rusten, dan wint Crisje het van jullie. En nu kun je geen hand uitsteken, want Onze Lieve Heer staat voor en naast Crisje, met héél „ZIJN” macht en kun je je hoofd weer buigen. Mocht je straks denken, nu komt de tijd om iets leuks te doen, dan is er geen cent meer, ook Crisje werkt voor das „Stolzenfels am Rhein”, maar op haar manier en wel regelrecht naar Onze Lieve Heer. Wat de jongens vandaag thuisbrengen, is er morgen uit! Wég, Lange, als je mij begrijpt, weet je het volkomen! Hebben je jongens zoveel vertrouwen in Crisje? Zij brengt de balans in het reine, Lange, en dát is alles!

„Kom, Jeus, wiij gaon naor „das Stolzenfels am Rhein” ... Het is Hendrik, die hem thans de wetten voorschrijft en hij heeft te aanvaarden. De pungels liggen in het bos ... het is stil in de natuur, je hoort dat de bomen je uitschelden, voelt hij ervan, maar dat dringt niet tot Hendrik door. Ze zijn al een uur onderweg, hij krijgt van Hendrik:

„Zo, now is efkes uustruste, Jeus. Wiij hebbe al ’n uur gelope. ’n Botterham is now lekker en dat smikt. Gaot ter maor bij zitte, Jeus, gin minsch kan ow vertelle hoe dat mot en kui veur ow eiges uutmake!”

Zo is Hendrikje. Hij krijgt nu college van z’n jongere broertje, indien er eens iets mocht gebeuren.

„Giij blie’f achter ons, Jeus. Natuurlik op de geveurlikste plekke. Anders kui met mie’n praote zo vul as wiij wille, maor zachjes. Heure wiij wat, dan kui jao had lope en giij kent de bosse, van eiges. Schie’te ze, dan rent giij maor zo had giij kunt deur de grave en dan krie’ge die ow toch nie’t meer te pakke. Das eigelik alles!”

Jeus geniet van de nachtelijke stilte. Zouden Jan Knie’p en ome Gradus er geen zin in hebben? En jawel, hij ziet die twee, ze rennen door het bos en zijn niet angstig. Jan en ome Gradus hebben hun hemelen verlaten om op aarde te spoken, want dat is het!

Maar hij vindt dit leuker, op zolder is het nu benauwd, hier heb je de

ruimte. Je wordt daar zo zwaarmoedig, zo oud en dat wil hij nog niet beleven. Hier krijg je frisse atmosfeer en die is van Onze Lie'Ve Heer eiges! Maar hij gaat naar „das Stolzenfels am Rhein” ... en is ook wel iets om erover na te denken, je leert 'n bende. En er is gevaar aan verbonden. Ze kunnen je doodschieten, maar doodschieten is niks! Je leeft toch! Je kunt niet eens doodgaan, als je doodgaat lééf je verder! Anders waren Jan Knie'p en ome Gradus er nu niet. En die zijn er ook! Daar gaan ze, ze willen verder, hoe is het mogelijk, ze denken als hier ... als ze hier deden. Zo zijn de mensen!

Toen vader „das Stolzenfels” bezong waren het notebalke ... nu gaat het om de centjes. Nu bezingen ze marken ... en dat liedje klinkt best, de mensen kunnen er door eten, krijgen 'n nieuw pak aan, hebben er 'n varken door, en veel meer.

„Ssssssst! Buje gek geworre, Jeus?”

Gerrit geeft hem 'n por, hij praat hardop en dat moet niet. Dat is gevaarlijk. Ze mogen alleen fluisteren. Maar soms vergeet je dat je trekt. Soms weet je niet eens meer, dat je vijfhonderd kwatta's bij je hebt en dat er commiezen zijn die je willen snappen, maar dat moet niet gebeuren. Dat zouden ze wel willen. Elk ogenblik kun je geknal horen, en ook dat is wel iets aparts, je voelt nu spanning en dat geeft kracht voor de machine, je loopt sneller. Maar zij willen geen knallen horen.

„Kom, Jeus, wiij motte vertrekke.”

„Waar zun wiij toch, Hendrik? Ik kan der jao gin wies meer uut worre.”

„Kent giij dan ow eige bosse nie't meer, Jeus” ... vraagt Hendrik.

„Maor mie'n God, Hendrik, giij rent jao van veure naor achter.”

„Ssssssst ... toch! Fluustere hék ow gezeid, wâ? En daor mot giij aan denke.”

„Jao, Hendrik. Ik zal 't nie't meer vergète. Néé, ik kan der gin wie's meer uut worre. Hoe hèt giij dèze weg uutgevonde, Hendrik?”

„Giij geleuf mie'n nie't, Jeus, as ik ow zeg, dat wij veur déze weg zéker duuzed gulde kúnne kri'e'ge. Giij zie't 't jao eiges, gin minsch kan de weg holde. Maor wiij hebbe katteoge. Zo now en dan lope wiij efkes oaver 'n weg, maor dan kro'e'pe wiij derrek weer in de bosse en dan kan ons gin minsch meer vinde. Derrek zun wiij weer van de weg af en dat is het, Jeus, maor now de rechte weg holde, das de kunst!”

Het is waar, ze lopen drie uur om. In tien minuten kunnen ze de grens bereiken, maar thans rennen ze door de bossen, urenlang, maar de omweg is het! Regelrecht naar de Hunzeleberg, de driehonderd meter en daarachter het „Stolzenfels am Rhein”! Hendrik is 'n kei, voelt Jeus, hij is als vader was. En hij zegt het ook – als hij z'n broertje geeft: „'t Is waor, Hendrik, giij kunt jao alles. Giij bunt net as vader was.”

Hendrik reageert anders en vraagt hem:

„Vind gij der wat aan, Jeus?”

„Ik wèt 't nog nie't, Hendrik. Ik bun bang veur niks, dat wèt gij, waar of nie't, maor dit?”

Hij hoort nu van Hendrik, wat hij nog niet wist, hoeveel Hendrik van hem houdt. En dat valt hem zomaar tegemoet. Het is als de reine klaarte in het bos, het machtige van nu en de sterren, het zachte geruis voor en in zijn leven, als hij hoort:

„Denk ter aan, Jeus, ik laot mie'n eiges eers tie'n keer kapot schie'te veur dat ze op ow kunne mikke!”

Is dat wat? Hij belkt al. Mijn hemel, dat grijpt je. Hij geeft Hendrik al zijn hartelijkheid terug:

„Gadverdikke nog aan toe, Hendrik, das ook wat. Daor kan'k jao van belke.”

Gerrit ... ssssst al, ze mogen geen kleinzieligheidjes beleven, elke seconde is er gevaar, zij mogen geen seconde aan zichzelf denken. Maar het is er en goed ook, hij heeft niet geweten dat Hendrik zoveel van hem hield.

„Wij praote te had, Jeus” ... komt er al van Hendrik ... „Gerrit hèt jao gelie'k, dat wud gebeurlik.”

Maar Hendrik drukt z'n hand en dat is net moedermelk, dat is de hand van Onze Lie've Heer. En nu gaat alles best, je zult het zien. Hendrik is als vader was, Hendrik loopt niet met z'n liefde op de lippen maar die leeft in zijn hart. Hendrik is nooit vergeten wat hij voor het huishouden heeft gedaan en dat krijgt hij nu terug, maar hij wist het niet. Hendrik had hem geen groter geluk kunnen schenken. Zo sloffen zij verder. Ze zijn bijna bij de Hunzeleberg en ook daar is het even rusten. Nu staan ze voor de driehonderd meter. Hier kun je – lint – krijgen! Daar loopt 'n smalle weg, die gaat regelrecht naar Beek. Over dat wegje heb je 'n kale vlakke, die steil omhoog gaat. Zeker honderdvijftig meter en dan komen er weer bossen en is er geen gevaar meer. Maar dit stuk is het ergste. Nu leven ze onder spanning, je voelt nu je hart hevig bonken, waarom dat zo is, dat weet je niet, je bent immers om niks angstig? Maar die spanning is er en die blijft er, totdat je boven bent. Jeus houdt waarachtig z'n hart vast. Ja ... Hendrik, wat is dat? Zijn dat nu commiezen? Zijn dat nu soldaten? Dat moesten die kerels eens weten. Néé, angst heeft hij niet, als ze het – halt – zouden roepen, nam hij lekker de benen. Hij weet precies wat Hendrik heeft bedoeld. De soldaten verdwijnen, rustigjes sloffen ze verder en weten niet, dat ze bijna op hun koppen traptten.

„Was gij bang, Jeus?”

„Néé, Hendrik.”

„Das now 't mooiste wat ter is, Jeus. Now kui ow eige hart heure praote.

En das toch wel gans wat andes dan thuis. Waor of nie't? Dit is 't gebeurlikste stukske. Misschien zie't gij now in duuzed jaor gin commies meer, maor now hèt gij ze gezie'n, wâ? Das één op duuzed, aij dat maor wèt, maor ze zun der. En now efkes uutkie'ke. Ik gao veur- uut, Jeus. Gij en Gerrit brenge de kwatta's met. Ik gao verkenne. Das 'n gebeurlik stukske, maor wij kunne had lope. Gij mot op ow boe'k naor bóve kroep'e, lekker op de hurke, wâ? Dan kunne ze ow nie't zo makkelijk zie'n. Hie'r hebbe wij jao onze beste bosbèsse geplukt, Jeus. Wèt gij dat nie't?"

„Ik wèt 't, Hendrik" ... is alles wat hij te zeggen heeft. Zo heeft de spanning hem te pakken. Maar, het is me nogal wat! Hendrik legt zich even vlak langs de weg in 'n greppel en kijkt. Is er nog meer te zien? Néé, daar en hier niet, die suffes slenteren wel verder en die horen je niet meer, omdat ze hun eigen geslof horen. Het is enorm, denkt hij, waar Hendrik al niet aan denkt. Mijn hemel, wat houdt hij veel van Hendrik, dat voel je vannacht het beste. Hij zou Hendrik voor geen geld willen missen. En met Gerrit heeft hij dit niet. Gerrit bengelt ernaast, door Gerrit heb je dit gelukkige gevoel niet. Je hart lacht, de bossen zingen, hij kust Hendrik bij elke voetstap. Maar, het is onzeker, je bent jezelf niet meer en toch wel, maar je voelt je anders. Het zit in je hoofd, in je benen, alles werkt, maar in de verkeerde richting. Toch is hij niet bang. Indien hij Hendrik en Gerrit zou zeggen dat Jan Knie'p en ome Gradus er ook waren, werden ze angstig en daar is hij nu niet bang voor. Jan en ome Gradus, ziet hij, hebben hun zolder verlaten en willen weten wat hij uitspookt, want dat is het. Waarom zijn mensen bang voor levende dooien?

Nu komt de sprong over de open vlakte. Gerrit rukt op en hij volgt hem. Hendrik is al boven en zij hebben niets gehoord. Aanstonds mogen ze gerust 'n sigaretje roken. Zo zeker zijn ze dan, ook al moeten zij nog 'n stukje door de bossen afleggen. Maar de kwatta's zijn er ook. En nu opletten! Daar is Hendrik en thans verder, vlug nu, we moeten dit werk afmaken.

Aan de bomen oriënteren Hendrik en Gerrit zich. Ze merken het aan hun voetzolen, omdat dan de Hunzeleberg hun evenwicht vraagt. Dat is hun gebalanceer ten opzichte van Moeder Aarde, maar daardoor weten zij precies of ze 'n metertje moeten stijgen en ze té laag afzwaaien en dat moet niet, willen zij op het Duitse gebied hun wegje zien. Deze weg door de bossen is dus uitgemillimeterd en dat wil toch wel iets zeggen. Hendrik gaat weer voorop. Zij volgen. Hiervoor zijn Hendrik en Gerrit dag en nacht aan de ren geweest, totdat zij bij het gekste weertje hun weg konden volgen. Ook al is het pikdonker en kun je geen hand voor je ogen zien, dan nog oriënteren ze zich aan de kruinen van de bomen. Ze lopen dan omhoog te kijken en weten precies welke gaatjes bij nacht er in die bomen zitten. Zo hebben Gerrit en Hendrik miljoenen van die gaatjes in zich moeten opnemen en eerst toen zei Hendrik:

„’t Is veur mekaar, Gerrit, wiij kunne now in ’t groot beginne!”

En zo is het. Op hun ruggetjes bengelen vijfhonderd kwatta’tjes, lekker goed van Jan Staat, die nu nors door de bomen kijkt, maar hij kan doodvalle. Of is het ’n moeder? Dan zullen wij het iets zachter zeggen en heet het de „droedels”! Vele anderen sloffen ook, maar die krijgen bijna elke nacht lint. Zij niet en velen willen met de jongens trekken, maar dat doen ze niet, morgen worden ze toch verraden. Ons kent óns! Of zij waren geen jongens van de Lange Hendrik!

En daar is nu dat kleine en smalle weggetje. Duits! Dit is „das Stolzenfels am Rhein” ... Jeus, vertelt Hendrik hem. Je weet wel dat mooie liedje wat je altijd voor vader moest zingen en waar vader al die prijzen mee gewonnen heeft.

„Maor now um de marke en das gans wat andes.”

En wat doe je, als je vader bent en leeft en je jongens zo ziet kuieren? Dan heb je ontzag voor je eigen vlees en bloed en dat voelt de Lange. Zelfs Gradus en Jan Kniep voelen hun lol, dit is heel iets anders dan de pret in de hemelen. Petrus kan de mooiste bakken vertellen, maar dat? Dat vergeet je niet zo gauw en weet Onze Lieve Heer alles van, op stuk van zaken is „HIJ” het, die over Karel, Jan, Nico en de Lange te zeggen heeft, maar ze zijn er toch! Of stelt Jeus voor zichzelf vast, zij kwamen het paradijs niet uit.

„Ach, die Jungen? Wie ist es gegangen? Wunderbar! Keine Wurst mit gebracht?”

„Néé, vannacht hebbe wiij gin wos ... Aovermarge denk ik” ... geeft Hendrik dat „Stolzenfels am Rhein” dat honger heeft. Nooit van gehoord? Tweehonderdenvijftig piek hebben wij verdiend, Jeus. Is dat wat? En daar betalen wij nu eens geen cent belasting van. Jan Staat smijt er toch maar mee. En wij brengen het naar Crisje, voor straks. Als alles voorbij is, beginnen wij ’n boerderij. Hosman zal er plezier van hebben. Geld van ’n duivel? Och kom, doe niet zo nuchter. Wij weten wel beter. Een gezonde sport is het!

Ze nemen nu een andere weg terug, dat gaat vlugger. Nu mogen ze ook de schoenen aantrekken, gekraak heeft geen betekenis meer. Maar ze hebben rubber schoentjes – lekker zacht en kun je in rennen. In ’n goed uurtje zijn ze nu thuis, stukken van het bos sluiten ze af, recht op huis aan gaat het en geen mens houdt hen tegen. Hendrik vraagt hem:

„Hoe hêt giij ’t gevonde, Jeus?” Já, wat moet hij zeggen. Hij weet het niet. Een rustiger baantje zegt hem meer. Maar dat gedraai voor de moffen is ook niks gedaan. Néé, hij weet het nog niet. Maar hij zal erover nadenken. Voor de zon opkomt, zijn ze thuis. Nu lekker slapen en dromen, geld zat, zorgen zijn er niet. En thans is hij geen bangschijterd meer. Maar hoe was het Jan, ome Gradus? Hoe hebben jullie het gevonden? Hij ziet, Jan is weg. Jan gaat

het Petrus vertellen, gelooft hij. Wat zullen de engelen lachen. De engelen zullen het weer aan Onze Lieve Heer vertellen en dan weten het al de hemelen. Zijn de kinderen op aarde eventjes tevreden? Hoor je ze nu bidden? Kost niks, 'n zweep is nu niet meer nodig. Wat zijn de mensen toch kinderen ... En toen sliep hij in, droomde niet eens, omdat hij wist hoe doodgewoon het was!

Crisje, wat wil je nu nog beginnen? Nu ze hoort, dat hij meetrok, heeft ze natuurlijk iets te zeggen. Doch dan komt er:

„Dach gijj, moe'der, da'k mie'n eiges nog langer veur bangscheitet lie't uut schelde?”

Crisje geeft hem terug: „Das bèter dan dat gijj 'n gauwdie'f wod.”

Maar dan volgt er alweer: „Maor dit is gin jatte, moe'der!”

„Das allemaol goe'd en wel, di's nie't eerlik, andere minsche motte der um liije!”

Dan kun je alles wel goedpraten, denkt hij, maar moeder is nu eenmaal zo.

„Maor dat is geld van 'n duuvel” ... gaat Crisje verder. Ze wil hem vrijmaken van dat gesmokkel ... en reageert hij:

„Wí gijj mie'n dan wies make, moe'der, dat dit zonde doe'n is?”

„Das gans wat andes en dat wèt gijj ook wel.”

„Maor de Baron dut 't ook, moe'der.”

Ja, wat nu? De Baron smokkelt ook? Wie smokkelt er niet, denkt Crisje, maar het mag nu eenmaal niet van Onze Lieve Heer en daarmee is het afgelopen. Crisje is ertegen en dat blijft zo. Je kunt dit niet goedpraten, je moet op eerlijke wijze je brood verdienen. Maar dan zal zij het wel weten. Jeus, je laat het!

„Jao, moe'der, ik zal der veur surge!”

Wanneer trekken wij opnieuw, Hendrik?

„Laot is kie'ke, Jeus. Ik denk maandag ... Nee, maandag nie't ... Ik denk woensdag ... dan zal 't wel règene en dan is 't lekker duuster. Rus maor uut, Jeus, now kui is op ow lauwere ruste en dat is toch ook wel wat wéérd.”

Ja, ze rusten lekker uit. Om 'n uur of twaalf eten en drinken op bed ... dan zo'n fietstochtje langs de wacht en de nieuwe duiven laten vliegen, een machtig mooi leventje is het voor Hendrik en Gerrit. Maar Crisje gaat verder, ze koopt in en geeft wég! Uit het hart van Berlijn komen de mensen naar haar leven om iets te halen. Mutter Crisje is daar al bekend! Tot in Polen! Vanwaar de mensen het horen, zij weet het niet, maar ze worden op haar dak gestuurd en gaan weg met eten en drinken. Belazer mij niet! Geef ook je medemensen daar wat te eten of je krijgt hier niets meer, ook die moeders hebben recht op het leven en hebben kinderen. En dan hoort Crisje:

„Aber natürlich, Mutter Crisje, selbstverständlich ... Mutter Crisje, wir werden teilen.”

Maar dat gebeurde niet en dat voelde Crisje. Die gedachten kwamen ineens tot haar gedachtewereld. Crisje weet ook van wie zij deze gedachten krijgt. Ook Jeus weet het ... omdat Jan Knie'p hem vertelde, dat hij nu Crisje moet helpen en Jan mooi werk vond. Jan zorgde nu, dat ze moeder niet konden belazeren. En toen die moffen terugkwamen en zeiden, dat ze eerlijk hadden gedeeld, kon Crisje van hun snuitjes lezen, dat ze haar midden in haar gezicht bedrogen en van dat ogenblik af was voor deze mensen het Kerstmannetje hadstikke doof! Néé, dan hadden jullie maar niet moeten liegen. Jullie denken alleen aan jezelf en dat gebeurt hier bij ons niet! Wij zijn niet van plan om ons voor de gek te laten houden. Ook al denk je, dat wij gek zijn, wij doen dit voor Onze Lieve Heer. Weet je niet wat dat is? Dat noemen wij hier voor Onze Lieve Heer werken en wil je Hem ook soms belazeren? Dat zou ze wel willen, hè, maar dat gaat niet! Jan is er ook nog.

Hendrik en Gerrit denken nu dat moeder er tot aan haar hart onder zit, dat Crisje aan hun kant staat, doch dat leren ze straks nog wel begrijpen en kunnen ze foeteren. Jan wil maar niet weg. Jan rent dag en nacht over de zolder. En dat zijn nu de verschijnselen die hij reeds in Nijmegen heeft leren kennen. Zo nu en dan tippelt Jan mee en dan vertelt Jan wat er te verwachten is en altijd weer uitkomt ook. Het liefst, merkt Jeus, is Jan bij Crisje, hier voelt Jan zich hemels en dat kan hij begrijpen. Jan zegt soms:

„Ik ben nog eventjes teruggekomen, Jeus, het is hier bij Crisje zo lekker. Je gelooft mij zeker niet, maar soms heb ik heimwee naar Crisje.” En ook dat kan hij begrijpen, omdat Jan en moe'der zulke goeie vrienden waren en Jan was 'n goed mens. Toen vertelde Jan hem dan ook, dat hij over Crisje waakte. Dat was werk van vader, maar Jan zette daar alles voor in. En dit was, omdat hierin Onze Lieve Heer leefde en niet bezoedeld worden mocht, maar waarvoor Crisje diende. Voor dieven zette Crisje haar leven niet op het spel, voor dieven en huichelaars wilde zij niet zorgen, dit was alleen voor de kinderen van Onze Lieve Heer ... zei Jan Knie'p tegen Jeus, waarvan Jeus rilde en beefde, omdat het zo mooi was! Overal, dat zag en beleefde hij nu, zag je de hand in van Onze Lieve Heer, niet echter voor Hendrik en Gerritje, die raakten hun centjes kwijt en was het weer gans wat andes!

Het was ook in deze tijd, dat deze fysieke verschijnselen begonnen. Op zolder kraakte het dag en nacht, en dat waren de muizen niet, maar dooie mensen liepen er op zolder. Jan, ome Gradus, Peter Smadel, hij zag ook andere, onbekende mensen, die 'n pret hadden van jewelste. Toen zei Crisje: „Jan hèk al zo lang bij mie'n eiges, Jeus – Jan kump zo now en dan is efkes kie'ke” ... waren dat voor hem de bewijzen, dat hij ze niet zag vliegen en gezond en wel op beide benen stond. En toen begon hij te denken.

Jan heeft ander werk gekregen, je kunt ook daar iets voor je leven doen,

maar alles is voor Onze Lieve Heer. Hij weet, ook Bernard heeft de krachten in zich om Jan en ome Gradus te zien, door de krachten van al de jongens kraakt het op zolder. Soms zie je stoelen en planken bewegen. Voor een tijd terug zat hij met Hendrik aan een tafel. Ineens zag hij vlammetjes om de tafel heen springen, er was ook 'n brandlucht te ruiken en wist Crisje, dat zij weer – hocus pocus – uithaalden, waar zij niets van wilde weten, duivels gedoe was het. Hendrik zag de vlammetjes niet, maar Jeus wist, het gebeurde door de krachten van Hendrik, ook in zijn leven zag hij die wolken, waardoor deze dingen konden gebeuren.

Ook dit, wat Jeus zag en onderging, behoort tot de opvoeding, de ontwikkeling en zorgt Casje voor. Nu het innerlijke leven niet bespeeld kan worden, verbindt Casje hem met de fysische verschijnselen om het centrale zenuwstelsel open te maken voor het innerlijke leven van Jeus. Dat is voor later, de organische stelsels blijven nu niet achter. Doordat er even contact verkregen wordt met de stoffelijke wetten, waarvoor Casje de lichamelijke organen ontdoet van de eigen levensaura, is dat de verruiming voor het zenuwstelsel, doch dan danste zo'n plankje, kraakte het op zolder en hoorde je het getik tik, links en rechts, voor en achter jezelf, hij was er niet bang voor, alleen werd je zo moe vanbinnen. Maar wat dan, wanneer Casje echt begint?

Direct contact met Jeus z'n innerlijk leven, dat is nu niet noodzakelijk, hij moet thans zijn eigen leven beleven. Het gevlieg achter de kist, zegt hem geen cent, omdat zijn leven voor heel iets anders openstaat, hemelen en heilige zaken kunnen hem gestolen worden. Maar van tijd tot tijd moet hij iets occults beleven of z'n ontwikkeling smooit en dat is de bedoeling niet. Het leven gaat verder. Wageman neemt zo nu en dan nog even te veel, maar hij is veranderd. Crisje kan nu aanvaarden, Hendrik beleeft thans z'n normale pret als al de mannen dat ondergaan, tijdens hun zitje voor hun borreltje, want daar gaat het toch om! Jeus werkt nu op het land met Dien Pis in de Geut, Anneke Hosman en anderen, dit leven bevalt hem best. Nu kunnen ze praten over hun rijke verleden, over de tijd, dat ze op wolken mochten spelen en het besef niet hadden, dat zij bovennatuurlijke zaken ontvingen uit handen van Onze Lieve Heer of „ZIJN” engelen, waarvan Casje er ééntje is en van 'n goed karakter! Dat werk is beter dan het gesmokkel, door die nachten raak je uit je eigen stilte en je paradijs en dat deugt nergens voor.

Ze zeggen, dat Jeus en Anneke 'n stel worden en Anneke is werkelijk lief. Maar dat vindt Casje niet goed. Casje zit hem nu achter de vodden, hoe kan het, hij is het, die openstaat voor die kinderlijke liefde en niet Jeus, ook hierin heeft hij niks te vertellen. Indien je het geloven wilt, nu dreigt er gevaar voor Casje. Hoe makkelijk kust zo'n gevoelige jongen niet – 'n meisje staat ervoor open, vooral, als je hartelijkheid toestraalt en het leven je iets anders te zeg-

gen heeft, grijp je naar die reine liefde, die willen alle meisjes wel bezitten. Jeus kan nu niet van zichzelf zeggen: ik ben een meisjesgek, want Casje leeft juist tussen die gevoelens in en handelt. Degenen die hem nu volgen, vragen zich af, of hij 'n dooie hond is, want waarom reageert hij niet? Maar Jeus kan niet reageren, vanbinnen weigert er iets, dat gevoel wordt overheerst door 'n ander en dat is Casje, die zegt: néé, tijd zat, Jeus! Ik ben niet van plan om jou hier op 'n boerderij te plaatsen, jij hebt in dit leven iets anders te doen en wij tezamen werken straks voor Onze Lieve Heer, voor deze zo geslagen mensheid! En is dat niet heel iets anders, Jeus? Maar dat weet hij niet.

De aardappels zijn thuis, de pret is voorbij, maar Anneke weet het niet. Ook zij krijgt haar eigen liefde te beleven en die jongen is er al, maar Jeus is het niet. Miljoenen zielen leven er op aarde en denken: ik wil die hebben, maar die is juist voor 'n ander en ook dan staat de mens voor wetten, waarvan hij diepte, noch de oorsprong beseffen zal, omdat die tot het innerlijke leven behoren en daarvan weten ze niets, niks eigenlijk, dat leven moet zich aan de persoonlijkheid openbaren. Maar nu is dát het machtigste wat er is, voor elk mens! De mens staat ineens voor zijn liefde. Op slag weet hij het, even later weet hij, dat hij goed moet maken of hij krijgt het cadeau, doch er is er nu altijd een die geslagen wordt, meestal is het zo, waar of niet! En die wetten zal Jeus, maar dóór Casje leren kennen en ze dan, door zijn boeken aan de kinderen van Onze Lieve Heer doorgeven, waarvoor hij dienen en leven zal!

Let nu maar op, wanneer het menens wordt en Jeus naar wat liefde verlangt, dan deelt Casje met hem volgens ruimtelijke begrippen en trekt hij zijn leven eventjes tot zijn innerlijk bewustzijn op, maar dan beleeft Jeus iets. En dat dient dan weer voor zijn ontwaking: er kunnen gevoelige tikken vallen, ook zal hij zijn hartelijkheid ontvangen, indien hij handelen wil naar het innerlijk voelen en denken van Casje, maar dat kennen wij al, op stuk van zaken is Jeus geen dooie pier. Uit alles wat Casje hem te beleven geeft, haalt zijn meester, want dat is Casje, levenswijsheid. En is er nu nog iets schoners op aarde te beleven? Dat wordt het leven van Jeus!

Wat Gerrit en Hendrik voor het leven van Onze Lieve Heer doen is ook al niet voor de poes. Er komen moeders om iets voor hun kinderen te halen. Maar die moeders moeten de grens weer over. Gaan ze op eigen kracht, worden ze gegrepen. Nu trekken Hendrik en Gerrit voor al die mensen en zorgen ervoor, dat ze uit handen blijven van de commiezen, waarvoor en dat spreekt vanzelf, deze zielen dankbaar zijn. Crisje weet het thans best, het gaat goed, er blijft lekker geen cent over! Je hoort niets dan:

„Vielen Dank, Mutter Crisje, der Herr Gott wird alles ja wissen.” En dat is waarheid. Onze Lieve Heer weet precies wat zij doet, zo komen de kinderen van „HEM” toch weer tot het ruimtelijke gareel, daar zorgt Crisje voor – an-

ders zag het er beroerd uit.

Onze Lieve Heer krijgt hierdoor „ZIJN” schoonste orchideetjes van de aarde tot „ZIJN” leven gestuurd. Jeus weet het, het is ’n tijd voor het innerlijke verkennen – een tijd om jezelf af te vragen: waarvoor leef ik eigenlijk! En tenslotte zie je, dat toch, ondanks al die narigheden het leven van je eist „ZIJN” wetten op te volgen en doe je dat niet als mens, dan krijg je ’n vreselijk pak slaag toegediend, dat je alleen moet verwerken. En ook die jaren gaan voorbij. Een nieuw leven verwacht je, hoe dat is, leren je de nieuwe wetten nog wel, maar ze zijn er altijd!

Zo nu en dan trekt hij naar „das Stolzenfels am Rhein” ... om iets voor zijn eigen leven te doen, eten en drinken is er genoeg, maar je hebt ook zakcentjes nodig, vooral als je biljarten wilt met Bernard, als je niet wilt teren op ’n ander. Eén ding weten ze hier en dat heeft elkeen geleerd, het „auf Wiedersehen” werd hier niet uitgebeend, integendeel, het klinkt heerlijker nog dan vroeger, het heeft nu opnieuw kleur en gestalte gekregen door het goede in de mens, maar Crisje is de draagster van deze banier en gaat voorop, regelrecht naar Onze Lieve Heer toe!

En toen was het avond geweest, een pikduistere nacht volgde erop, de jongens stonden gereed, trokken en kregen van „das Stolzenfels” te aanvaarden, dat ze daar alles wilden kopen wat zij in Holland nog hadden en konden de jongens antwoorden, door:

„Dat zó gij wel wille, wâ, maor daor is niks meer te hale, noch te brenge, ’t is zowat op!”

En ook dat was de waarheid en het begin van ’n andere tijd. Crisje waakt, zij waakt over de jongens van haar „Lange”, Onze Lieve Heer over „ZIJN” miljoenen en kan aanvaarden: álles is er gedaan wat er gedaan kon worden, nu moet er rust en vrede komen, op aarde en in de harten van de mensen ’n goede wil. Van eiges, je kunt niet aan de gang blijven! En onder, boven en hierachter, leeft Casje, hij staat op ’n hoge berg en kijkt naar zijn Jeus. Casje vraagt zich af, hoelang nog, kon ik maar echt beginnen. Voor hoeveel gevaren staan wij tweeën nog? Door hoeveel van deze tijden moet ik dat leven trekken? Maar hij is ervoor en zal dat bereiken!

En de wetten van Onze Lieve Heer eisen het, zij willen niet anders en aan de zilverwitte snoertjes zie je, dat er weer iets anders gebeuren gaat en geeft het leven je altijd weer iets moois, iets lieflijks ook, echt iets voor ziel, leven én geest en springt het menselijke hart open als ’n bloem in de lente! Waarachtig, ook dat is de moeite waard om het te beleven!

Voetballen en geestelijke snoertjes

Jan Lemmekus weet het nu, Onze Lieve Heer gebruikt de stem van ... Jeus ... om de mensen, „ZIJN” kinderen, iets te zeggen ... Lange ... en is beter, dan jij ervan had willen maken. Mieneke speelt thans in de prachtige Tuinen van het geweldige „Voorhof” ... en Jan en Anneke zijn haar hier eventjes kwijt, maar ze weten door Jeus, dat zij haar achter de kist terugzien. Zeker, Lange, jij had iets van die stemmen kunnen maken, maar de mens wikt en „HIJ” beschikt, of zie jij het daar anders. Casje zegt: van eiges, in een gezond organisme behoort 'n gezonde geest en als je 'n gezonde geest bezit, moet je het lichaam niet verwaarlozen, dus ... doe aan sport Jeus, vergeet ook die stelsels niet, later zul je daar plezier van hebben. En nu stellen wij meteen vast, wie denken kan zal tevens ruimte bezitten. De menselijke machine loopt niet, haar geest is het! Nietwaar ... een halfbewuste persoonlijkheid is traag, is lui, is niet tot bezieling op te voeren, maar een geest met bewustzijn is gans wat anders en kan de – Lange – bewijzen! Maar er klopt iets niet bij Onze Lieve Heer, de één krijgt alles, 'n ander heeft net niks van al deze almachtige zaken en dat noemen de mensen onrechtvaardigheid. De „Alwijsheid” of de „Alwetendheid” is hierdoor tegenstrijdig, ondoordacht worden zomaar geestelijke schatten uitgedeeld en het leven dat ze hebben moet, heeft ze niet, juist het verkeerde bewustzijn of gevoelsleven krijgt ruimtelijke geschenken van Onze Lieve Heer en breekt af, brengt narigheid ook, 'n ander leven had er zoveel goeds mee willen doen. En is ook dit niet gek?

Onze Lieve Heer werkt met „Snoertjes”. Wat dit voor dingen zijn, dat weten veel mensen, maar de rest van ál de miljoenen kinderen die er op aarde leven, kent het bestaan er nog niet van en toch, zo oud als de wereld is hebben mensen dergelijke snoertjes beleefd. Die mensen ondergingen zo'n snoertje en deden dan iets. Voor velen was het een waarschuwing, voor anderen 'n direct bevel om hetgeen dat ze wilden doen te laten. En wie nu 'n geloof in 'n God bezit, dacht direct aan Onze Lieve Heer eiges ... maar het andere leven, het bewuste maatschappelijke, dus het leven, dat God, noch natuur, aarde noch ruimte aanvaarden kan en ook, hoe bestaat het eigenlijk, zo'n snoertje beleefde, vond het doodgewoon, dat was er nu eenmaal, de mens had nog zoveel in zichzelf dat hij niet kende, ook dit behoorde ertoe! Maar is dat waarachtig? Die mensen denken niet. Die mensen nemen alles aan, omdat dit alles tot hun leven behoort, zij willen niks van ruimtelijke geschenken weten, dat leeft te ver van hun eigen huis en dan wordt het zo moeilijk. Bezit de mens dan in niets 'n eigen zelfstandigheid? Moet dan álles wat je zo beleven kunt toegeschreven worden aan bovennatuurlijke handig-

heid? Néé – dan blijft er van mijzelf niets meer over, ook ik ben ruimte of ik was er niet en heeft niets met God uit te staan. Of „GOD” en Onze Lieve Heer twee werelden zijn, twee verschillende oppermachten, die voor zichzelf iets doen op aarde, ook dat is weer iets waarvoor miljoenen mensen staan en zich afvragen, „wie” van deze twee gaf mij nu dat snoertje te beleven? Wie was het? En zo blijf je vragen stellen en sluit het leven zichzelf, wie alles wil weten en ontleden, is ’n geleerde, maar wat is zo’n geleerd mens, nu wij voor dergelijke wonderen komen te staan? Het beste is, om nu geen vragen te stellen en alles in dankbaarheid te aanvaarden, omdat ... „de mens wikt, maar „HIJ” beschikt” nog altijd ... ons geloof en onze hoop is, met de dáárachter levende liefde erbij of het was nog maar ’n kat in de zak!

Jeus vraagt nooit om ’n verklaring en hierdoor is het, dat Casje steeds opnieuw zo’n snoertje tot het menselijke leven voert. Vroeg Jeus zich af, wat zit er toch in zo’n ding en waarvandaan komen die snoertjes, dan stond de menselijke machine op ’n dood punt en draaide het leven ervan in eigen richting, maar nu wordt het echt aards – dus stoffelijk gedoe, het behoort nu bij het menselijk voelen en denken. Maar wat kan de mens op eigen kracht, Crisje? Niks! Jij weet het, velen weten het. Geef je dus over – wees dankbaar en gelukkig indien zo’n snoertje je met ’n ruimte verbindt, meer is er niet voor nodig, het gaat nu vanzelf, omdat het menselijke leven zich openstelt. Zo nu en dan krijgt Jeus iets te beleven, voor innerlijk of uiterlijk, voor stof en ziel, geest en leven tegelijk, maar ’n hogehand zit er altijd aan vast. En nu is het Onze Lieve Heer niet, voor Jeus is dat altijd Casje!

Het was in de tijd, toen hij de vaderlijke en moederlijke wetten voor het leven op aarde volgde en „Hans, de stier van Willemse” ’n groot gat in z’n leven sloeg. Hij zat bij de kippen en dacht, hij vroeg zich af, waarom één zo’n haan zoveel vrouwen bezat en hij wilde weten, waardoor kippen en hanen op de wereld waren gekomen; het ogenblik, dat het kinderlijke leven als mens begon te denken. Wij weten, hoe Jeus dit machtige probleem voor zichzelf tot de natuurlijke ontleding bracht. Ineens echter ziet hij weer zo’n snoertje, hetzelfde ding, dat hem naar het bos stuurde om daar z’n kermisgeld op te rapen. Onfeilbaar bracht dat snoertje hem naar ’n plekje in het machtige bos en daar vond hij echt geld. Dit nu moest reeds voldoende zijn om de mens tot de overtuiging te brengen, dat er tussen hemel en aarde iets leeft, dat menselijk denkt en voelt en ’n helderziendheid bezit, die bovennatuurlijk is. Ineens ligt hierbij de universele waarheid, dat Jeus iets machtigs bezit. Dit had deze mensheid reeds volkomen op de knieën moeten drukken, de kerk van mijnheer pastoor had moeten uitpuilen van drukte, maar er gebeurde niks, integendeel, de oudere mensen maakten er menselijke lol van, alleen Crisje niet! Zij wist, haar leven was op dat ogenblik weer aangeraakt. Onze

Lieve Heer was het zélf! Jeus beleefde er narigheid door, de koek voor zijn Crisje, die hij van die centjes had gekocht, werd overspotten door de onzin van Gerrit Noesthede en toen gegeten, wat ervan overbleef, was niets anders dan stoffelijke kletspraat, het ontzag voor Onze Lieve Heer was er niet!

Dit snoertje komt ook uit de ruimte, het loopt kris kras door het kippenhok en verdwijnt in zijn kop. Hij voelt en hij ziet het meteen en denkt niet, hij rent het achter na, omdat het snoertje uit het kippenhok verdwijnt. Nu hoeft hij het bos niet in, maar het loopt even om de tuin van tante Trui, enige straten door en toen liep het 'n huis in. Hij het achterna, 'n deel over, 'n gang door, regelrecht door 'n keuken en toen stond hij voor 'n machtig probleem. Wat is dat daar? Hij kijkt zich de ogen uit. Hij staat voor 'n menselijk bedje. In dat bedje 'n jonge vrouw en 'n man, maar op de stoel hangt 'n jasje en ligt 'n pet, waarvan hij de eigenaar kent die hier niet hoort. Dat is het drama! En op dat ogenblik hoort hij het snoertje tot zijn leven zeggen:

„Red dit leven even, Jeus. Want deze vieze kerel is het niet waard.”

Wist deze jonge frisse vrouw niet aan welke schuinsmarcheerder zij haar engelenpudding gaf? De man kruipt onder de dekens, maar de vrouw kijkt hem in de ogen. Ze schrikt zich 'n ongeluk en ze weet meteen, Onze Lieve Heer is het! Onze Lieve Heer grijpt door Jeus in, Zijn hand is het! Dit is 'n waarschuwing en 'n bescherming. En nu zegt Jeus tot haar:

„Maor kú gijj nie't bèter uut ow oge kie'ke? Mot dat krenge alles van ow hebbe? Dèn hèt jao twintig tute. Gijj wod belazed, aijj dat maor wèt.”

De vrouw vliegt het bed uit, ze gooit zich op haar knieën en smeekt Jeus om vergiffenis.

„Aijj 't tége gin minsch zeg, Jeus, za'k 't nooit meer doe'n. Ik beloaf 't ow, Jeus. Dat wèt gijj toch wel? Dèn van mie'n, Jeus, dèn lut mie'n versukkele. Dèn kan jao niks – en ik wil mie'n kind hebbe. Gijj bunt jao as Onze Lie've Heer eiges.”

Hij vraagt haar: „Meind gijj dat werkelijk? Zú gijj now uut ow oge kie'ke? Zui dat nooit meer doe'n.”

„Ik zwéér 't ow, Jeus. Hold dit veur ow eiges en vertel 't gin minsch, Jeus. Ik zal mie'n lève verandere.”

Hij verdwijnt. Een kind van zes staat tegenover 'n vrouw van vierendertig – het kind begrijpt alles, het leven voelt alles en is als 'n gerechtelijk woord. Hij is het ganse geval al vergeten, hij keert terug naar het kippenhok, slentert hier en daar even, rent met Fanny naar de bulten, speelt bij de Molen en raust, komt thuis en weet het niet meer en toch ... hij wéét het beslist, nooit zal hij het vergeten, maar het is iets van Onze Lieve Heer en hoeft hij zich niet druk om te maken. Dat is in goede handen, van eiges, zelfs Crisje krijgt het niet te weten. Op z'n ziel ligt er 'n slot! Van dat ogenblik af, leeft er in zijn ziel

'n echt menselijk geheim. Hij heeft het in zijn hartje gesloten en geen mens haalt het eruit. Hij denkt erover na, begrijpt het – maar zal het nooit aan 'n ander vertellen. Maar hij vindt het schandalig, dat zo'n sliert van 'n man ook daar de boel verprutst, ook daar de boel op stelten zet. Jazeker, haar man is 'n sufferd, maar deze? Dit is 'n zuiplap, een kreng, een vuile boef. Toen hij na enkele dagen de vrouw ontmoette, knipoogde zij hem toe, lieflijkheid is het en voor hem alleen.

„Niks gezeid, Jeus?”

„Néé, van eiges nie't.”

„Mien God, Jeus, wat bú gij toch 'n goe'd jong. En dat gij dat allemaal begrië'pe kunt is jao 'n wonder.”

„Moje dan nie't biechte?”

„Ik heb al gebiech, Jeus. Ik heb tége ow al gebiech, en dat was tegelie'k veur Onze Lie've Heer, eiges!”

Zo'n geestelijk snoertje werd in zijn hersens aangehaakt en deed het goed ook, onfeilbaar bracht het ding Jeus tot de plek waar Onze Lieve Heer 'n kind wilde waarschuwen of beschermen, doch Casje kreeg het in de gaten. De moeder van dit moederlijke bewustzijn zag het, wist het en zij vertelde het aan Casje, toen gebeurde het inééns, omdat het gevoel ervoor aanwezig was of men had daar Jeus levend vermoord, met al z'n wijsheid en snoertjes de deur uitgesmeten. Nu viel het in goede aarde, het werd met 'n dankbaar hart aanvaard, dit leven bezat 'n geloof, hoop en liefde, maar wilde ten koste van alles moeder zijn. En ook dat zou niet gebeuren. Vanachter de kist waakte haar eigen moeder over haar kind. Hoe bestaat het, Jeus, maar nu ging het niet om centjes, maar om 'n menselijk hart, om veel leed en smart en 'n bende narigheden. Je wordt bedankt!

Enkele mensen verdienen het, zij staan ervoor open, de rest van de miljoenen kinderen van Onze Lieve Heer, zegt – stik, laat mij met rust, ik zal zélf bepalen wat ik met mijn hebben en houwen doe, eruit hier! Maar dit was engelenzang – Lange, toen leefde jij nog, thans kun je zelf zien waar zo'n snoertje vandaan komt en hoe zo'n ding die denkkraacht krijgt, want het weet alles van de mensen.

De wedstrijd die hij vandaag te spelen heeft, is er een van alles op alles. Hij speelt middenvoor. Zo nu en dan maakt hij er 'n salto bij, kronkelt als 'n slang over het veld en denkt, soms kunnen ze geen hoogte van hem krijgen, zo vreemd en zo wispelturig is zijn leven voor al die andere jongens. Hij milimetert alles en heeft 'n methode uitgevonden om het spel sterk te maken, ook die gedachten kwamen zomaar in hem op. Als Jeus later in de stad is, dan zal het hem duidelijk worden, dat hij het is geweest die zo'n formatie opbouwde en het voetballend leven heeft te leren. Ook weer van Casje – maar

hierdoor waren zij sterk. Bij voetballen moet je denken en hij bracht zijn denken naar de andere jongens. Hij is 'n uitvinder, zei men, Jeus kan alles. Hij leert vlug ... en hij is niet zonder gedachten. Ook nu zien ze hem rennen, het gaat best, er zitten er al twee in. Ze spelen als duivels. Weer rent hij met de bal op, men denkt dat het schot valt, maar wat doet hij nu? Jeus rent van het veld af, grijpt 'n fiets, vliegt blindelings maar bliksemsnel naar huis; boven op zolder is er brand. Hij grijpt 'n emmer water, blust het begin van vuur. Naast dit vuurtje ligt 'n bende stro, mijn hemel Crisje, heel deze buurt was er aangegaan. Jeus dooft het vuur, fietst terug, speelt alweer, knalt er nog een in en dan komt het einde. Wat was dat voor gek? Thuis was er brand, hij gelooft, dat Teuntje boven op zolder met 'n vuurtje speelde, de lucifertjes lagen er ook. Maar, mijn hemel Crisje, niemand was er thuis. In de bal ziet hij de echte brand op zolder. Zo onder dat geren, haakt Casje 'n snoertje in zijn hersens vast. Meer was er niet nodig. Toen reeds liet Jeus de bal rollen – en deed nu wat het snoertje van hem wilde! Néé, hij is nu als die kracht is, geworden! Hij is het! En dat door Casje! De jongens zeggen, hij is altijd iets aparts, ze hebben gewonnen, wie denkt er nu nog aan brand? In tien minuutjes zijn ze het al vergeten. Maar Jeus vergeet het nooit niet, voor zijn leven was het 'n enorme schok. Casje wist het nu meteen, dat, indien het kan en mag, hij hem op elk ogenblik en onder alle omstandigheden kan bereiken. Dat was dan ook 'n kunststuk, dit was een stuk beeldhouwwerk van de soort, zoals alleen 'n Michelangelo die heeft gemaakt! Dit was een geestelijke Rembrandt, als je het weten wilt, maar voor daar gekheid. Wie rent er nu onder het voetballen weg, als je weet, dat er zoveel op het spel staat? Dat doet geen normaal mens, dat doen alleen menselijke aparten; dat Jeus gek is durven ze niet te zeggen. Maar hij heeft altijd iets anders, daarom, zand erover, het leven gaat verder! Maar deze Goddelijke snoertjes, dat zijn het ... werden door tal van mensen beleefd. Voor velen bleef het snoertje ook nog onzichtbaar, omdat die mensen de gave niet droegen voor de – helderziendheid – want dat is, wat Jeus bezit! Onfeilbaar! Mensen werden hierdoor in hun dromen gewaarschuwd. Moeders konden door zo'n snoertje, zichtbaar of onzichtbaar bewust van tevoren zeggen: ik krijg 'n jongen. Mijn jongen is ziek, ik voel het, ook al is dat kind in 'n ander werelddeel, ook onfeilbaar voelden velen het waarachtige ervan en dat door deze Goddelijke – „Snoertjes”! Gans uw Bijbel is erdoor opgebouwd! Uw Paulus en uw Profeten, aanvaard het, werden door deze „Snoertjes” van Goddelijke wijsheid voorzien. Néé, ik ga vanavond niet uit, ik voel, dat er 'n dief komt als wij weg zijn. En de dief kwam! Maar de dief werd gegrepen! Ook dit kind luisterde, had geloof in zich of dit leven had men bestolen. Indien je zo'n bescherming geniet, val dan gerust op je knieën, dank Onze Lieve Heer uit de grond van uw hart, wees dankbaar voor uzelf

– het bewijst nu, dat u openstond voor bovennatuurlijke waarachtigheid en heet waarlijk „bescherming”! Miljoenen mensen werden door deze snoertjes tot het bovennatuurlijke opgetrokken, als u het weten wilt. Jeus is het dus niet alleen! Duizenden voorbeelden zijn er al; ogen hebben het gezien, maar de harten beleefden het. Uw geloof is erdoor geboren, hierdoor kreeg de mensheid ’n geloof! Door deze Goddelijke „Snoertjes” moet de mensheid ontwaken en daar zal Jeus voor moeten dienen. En niet alleen de mens beleeft deze snoertjes, ook de dieren.

Indien Letty van Teun de jongens niet van tevoren waarschuwt, trekken ze niet. Letty heeft het gevoel gekregen om op de pungels lekker even uit te rusten. Maar Letty stapt van de ene naar de andere pungel en als Letty er een vergeet en het vertikt om die pungel aan te raken, blijft die achter. Ze hebben het allang uitgevonden, telkens weer kregen zij deze waarheid van Letty te zien, juist die pungel ging verloren. Kletspraat, zelfs Crisje heeft het moeten aanvaarden! Letty heeft ’n voorspellend gevoelsleven, dat instinct of wat is het, spreekt vanuit het dier tot ’n mens en die levensgraden zijn weer welsprekend voor Onze Lieve Heer, doch heeft het dier en de mens zich eigengemaakt ... schrijft later Casje of ik door Jeus en geven wij dit aan uw leven door. Immers, nu wij dit mogen beleven, spreekt het vanzelf, dat Casje nu reeds ’n boek kon schrijven, door het leven van Jeus. En of het nu plat of echt Hollands is, doet er niet toe, de werkelijkheid is er! Het snoertje is er! Datzelfde snoertje liet ’n andere moeder ook weer ineens, naakt de straat op wandelen en toen noemde men het – bezetenheid. En zij was ook bezeten, door ’n snoertje? Door ’n mens uit die wereld, omdat het snoertje tóch middel blijft en is!

Indien u nu denkt, hoe ziet Onze Lieve Heer eruit, moet ge eerst door miljoenen kinderen van „HEM” ... heen, wilt gij „HEM” zélf zien en bereiken. Maar achter dit alles leeft „HIJ”, vanzelfsprekend alweer, als het voor het goede wordt gedaan en het leven erdoor ontwaakt, want dát is de bedoeling. Trek gerust, je moet zelf weten wat je doet, maar als Letty je heeft gewaarschuwd, wacht dan rustig af totdat Jan Knie’p vindt dat het goed is, want Letty zit vast aan het snoertje van Jan Knie’p! En thans wordt het geestelijke wetenschap, pure-reine wetenschap en die is van Onze Lieve Heer!

Maar de weken en maanden gingen voorbij, aan de afslachting komt een einde, gelukkig, en ’n kind wordt ouder, wordt ’n man en moet nu voor Jan Staat dienen. Hiervoor staat ook Jeus. Maar eerst ’n enorme schrik van Geritje, hierna het aanvaarden, dat komt ook, van Hendrik en Bennad, en eerst dan wordt er balans opgemaakt. Onze Lieve Heer is het, „HIJ” strijkt met de winst weg. Ook Crisje leeft héél haar leven onder ’n snoertje, dat niet alleen door de – Lange bezielde is, maar dit gaat hoger en hoger totdat je op „Golgo-

tha” gekomen bent en je nu je menselijke hoofd buigt. Daarheen wil God élk kind van zichzelf hebben en is alweer de bedoeling van alles.

„Wij zun jao nie’t kwaod op ow, moe’der,” ... komt er van Bernard en Hendrik grif – „want wij hoe’ve now ook nie’t te biechte” ... was voor Geritje de ren naar dat „Stolzenfels am Rhein” ... en betaalde hij duizend mark voor z’n bios. De domme Gerrit heeft te lang gewacht z’n kapitaal in te wisselen voor echte Hollandse munt, nu is die boel gekelderd tot twee cent. Maar ook dat is echt menselijk en komt geen snoertje bij te pas, dat hebben de mensen voor zichzelf uit te maken. Wel, Jeus, jij staat nu voor het loten, misschien komen er ook daar snoertjes, je kunt het niet weten. Zal Casje je daar vinden? Want jij loot je er zelf in! Kijk is? ’n Mens is van leven gemaakt. En dat is ook ziel en geest en dat rennen wij nu achterna om het vanbinnen wakker te maken. Totdat het nog maar alléén wil tikken voor Onze Lieve Heer en eerst dan smokkelt er geen mens meer, nu is het voor elkeen, lieve Crisje, duivels geld. Kijk nu en kijk straks, wie of er wijzer door geworden is en je weet het meteen voor jezelf. Neem het beste van het beste voor jezelf, maar gun al het leven ’n bestaan, eerst nu varen wij tot de beterschap, tot de vrede en rust op aarde. En das gans wat andes!

Jeus de infanterist

Met de Schele Mantel, Theet van vrouw De Man en Mathie, heeft Jeus z'n nummertje moeten trekken en er zich ingeloot. Juist de stijve kereltjes, waar ze nooit mee te maken hebben gehad en ze hier best konden missen, trokken de hoogste nummers. Nu was er geen snoertje met universele zekerheid om hem in zijn toekomst te laten kijken, hij stond er gans alleen voor en handelde verkeerdt. Wat zou je denken van dienstweigeren, Crisje? Als je dat doet ga je de kast in, Jeus, en dat is toch ook niets gedaan. Johan zei: „Als je daar alles maar doet, zoals die lui het willen hebben, gebeurt er niks. Maar als je niet tegen snauwen kunt, já, dan wordt het moeilijk; want daar treiteren ze, daar sta je telkens voor iets nieuws, daar is het eten goed, máár, daar heb je niets meer te vertellen, je bent je moeder en alles kwijt. Het beste is, je er niets van aan te trekken, eerst dan is het leven dáár te beleven óf, je bent 'n scharminkel.” En wat dat is, heeft hij in Emmerik leren kennen, de mensen loeren dan op je eigen leven en sta je voor duizenden zaken die je net niet moet.

Met Crisje heeft hij het voor en tegen besproken. En toen hij voor zichzelf wist, had gewikt en gewogen, hoorde Crisje:

„Maak ow veur mie'n maor gin zurge, moe'der, ik gao!”

Maar dat heeft veel gekost en ging niet vanzelf, nachten heeft hij er niet van kunnen slapen. Nu staat z'n pungel klaar, Jeus moet in dienst. Weet Casje dat? Hij gaat opnieuw de wereld in.

„Goeiedag allemaol” ... Het klinkt leuk, is het niet?

„Wij komme weerum” ... Ook dat klinkt niet slecht en zal wel waar zijn, maar hoe bestaat het, hij moet van Crisje weg, en dat wil toch wel iets zeggen. Kijk eens naar die snuitjes!

Zutphen-Emmerik hoor je al aan de grens, het bekende gevaarte is in aantocht. Het staat er zwart van de mensen, het schoolkind is ouder geworden, nu zijn het mannen en zullen het vaderland vertegenwoordigen. Maar wat is dat? Wat moet je doen om je eigen vaderland te dienen? Wat is een generaal, Crisje?

„Dag vader!”

„Dag Jeus!” ... Hendrik brengt hem weg. Crisje zal hem vanaf de Grintweg het vaarwel toewuiven. Dag borstelfabriek! Hij flitst eventjes door die ruimte, de kammers en de zagers zijn bezig, hij hoort het bekende gekrijs van Antoon van Bree, maar dat alles heeft nu niets meer te betekenen. Het lijkt of hij eeuwen ouder geworden is.

Daar is het – mormel al. Instappen. De puf ... puf vertrekt. Hij hoeft van een meisje geen afscheid te nemen, hij heeft nog geen meisje. Is dat niet gek?

Is dat niet iets bijzonders? De knappe Jeus heeft geen meisje. Dag, moe' der? Crisje staat op de Grintweg en zwaait hem goedendag. Dat is voorbij, nu vader goedendag zeggen. Stilte! Even je pet af.

Uit het graf van de Lange komt er een andere stilte en dat is zijn goedendag. Hij begrijpt het! Mesjoer ... ik ga de wereld in, dat zal je wel weten, vader. Groeten aan allen, ik weet wat ik wil, maak je om mij maar geen zorgen!

Ineens barst de boel los, vrij zijn ze, já hij is vrij, de anderen moeten denken, ze zijn hun moeder kwijt. Hun vader, hun toverlantaarn, hun biljart, hun geklets ook, én het eigenlijke werk, de verdienste, de zes en zeven mark uit Emmerik, hun zaterdagavond bij Jan Hieltjes ... mijnheer pastoor komt niet in tel! Heb jij je inzegening niet ontvangen, Jeus? Ze weten het van elkaar hoe ze geloven en bidden, thans heeft een kerk en een gebed niets meer te betekenen. Hoe bestaat het, voor zo'n man hebben ze op hun knieën gelegen, ze hebben hem alles van hun leven verteld; wat een meisje, noch een moeder en vader mochten weten, kreeg hij cadeau, zo'n vertrouwen hebben zij gesteld in mijnheer pastoor. Thans mag je doden! Want daar gaan ze heen, deze kinderen, ze gaan van huis weg om iets ruws te beleven, en mijnheer pastoor, als er soms hier een oorlog komt, of dacht je, dat zij gek waren en niet konden denken ... *zegt nu de kanonnen*. En *dát moest niet magge!*

De „droedels” ... wij gaan naar Arnhem, tijd zat om daarginds over al deze zaken te piekeren. Ze zijn niet eens kwaad op onze goeie pastoor, die is já de goedheid zelf!

Uitstappen, heren, aanstonds komt de trein voor Holland. Zutphen-Emmerik hebben ze bijna afgebroken. Voor ze in Zevenaar zijn voelen ze zich 'n ietsje gekalmeerd, maar als de trein daar stopt moet Jeus toch even vanbinnen glimlachen, hij denkt aan Casje. Casje zei: Zevenáná ... maar waar is Casje toch? Die man of wat het moge zijn, heeft nu niets meer te betekenen. Dat ligt zover van zijn leven weg, als Moskou van Gelderland. Wat voor nonsens heeft hij toch beleefd. Kun je daarvan eten en drinken? Dat kinderlijke gedoe is nu foetsie, hij wil er niet meer mee te maken hebben, dat was zijn jeugd en nu is hij een man. Jammer, Anneke heeft hij vergeten. Maar Anneke kijkt te veel naar de koeien en om voor boer te gaan spelen voelt hij niets. Het nieuwe licht hem tegemoet, een ander en ruim leven is er begonnen.

Arnhem, uitstappen heren! Netjes lopen, heren, je krijgt hier eten en drinken, over 'n klein uurtje gaan wij verder. Nog mogen ze even naar de meisjes kijken, straks is ook dat voorbij. Ze stappen de kazerne binnen. Moet je die gele kragen eens bekijken, Mantel. Is dat nu een generaal? Hoeveel – floep hebben die mannen vanbinnen? Moet je die armoedige opscheppers eens volgen, Mantel, Mathie, Theet, wij zijn onze Grintweg kwijt!

En dan verder. In Amersfoort staat het commando voor hun neus. Kom,

broekjes, nu netjes in de maat marcheren of er zit straks iets voor je levens te koekeloeren, waarvan je toch het onmenselijke niet moet. Hier krijgen wij je wel klein. Kijk eens naar die snuitjes! Huil je niet om je moeders, broertjes en zusjes? Waar kom je vandaan? Jeus voelt zich losgetimmerd van al het goede in de mens. Het is niet veel soeps ... voor lekkere soep is er niets bij, dit is lariekoek! Hij heeft het al gezien, hij weet het! Maar is dat zo, Jeus?

„Das 'n korporaal” ... zegt de Schele Mantel ... „ik wil ook zo'n paar strepe hebbe, dan kunne ze mien nie't meer commandere.”

Niet zo gek, denkt Jeus, maar hij wil met die bende niet te make hebben, aan zijn lijf krijgen ze geen strepen. Hij zegt niets, hij denkt. Maar mijn hemel nog aan toe, wat is het leven ineens veranderd. Hij is weer in een vuile drekput, erger nog dan bij de kammers, dit is niks! Hij moet eerst denken, wil hij zijn gedachten verstoffelijken en ze straks naar Crisje kunnen sturen. Maar hij weet het voor zichzelf, hij denkt er niet aan om al die rommel in zich op te nemen, dat is goed voor bewuste duivels. Het gekanker is reeds begonnen. Die daar is een vuile kerel, die voelt zich als een overste, maar heeft twee, vieze, vuile, vette strepen en lijkt op een ezel. Is dat niet waar soms? Waarom moeten die kerels altijd zo schreeuwen?

Spullen halen, hierna neerzitten en luisteren. Wat moet hij met een ge-weer doen? Mensen doodmaken? Laat me niet lachen. Hij weet het al, heilig ontzag heeft hij voor mijnheer pastoor gekregen nu hij de rotzooi bevoelt en bekijkt. Een uur later zitten ze voor de rangen en graden. De bruine bone soep was lekker, maar te weinig. Hij kan niet luisteren, hij is niet in staat om voor deze bende en leeg gedoe te denken. Hoeveel geld smijten die lui toch weg. Wat kun je met al dat geld een hoop doen. Hier kopen ze er rommel voor, machines om mensen dood te maken, Crisje, Johan heeft gelijk! Een stinkende troep is het! Leeglopers zijn het, dik opgezette bevertjes ... voel je het, Crisje? Bevertjes zijn het, als er een waarachtig schot valt, Crisje, varen ze met al die sterren en strepen naar de schijndood – de kaffers!

„Wat ben ik?”

„Korporaal, menheer.”

De jeugdige bende lacht en dat hadden ze niet moeten doen. De korporaal vraagt al:

„Hoe heet jij, soldaat.”

„Ik heet Jeus, menheer.”

„Versta mij goed. Ik ben een korporaal,” ... scheer je klets kaal ... valt er vanbinnen, maar dat hoort die geleerde niet of het zag er voor Jeus al hope-loos uit. Goed, je bent een korporaal, maar wat wil je daarmee zeggen?

„Wat is dat voor een naam, Jeus?”

Geen antwoord. „Nou?” ... komt er ... „Wat is dat voor een naam?”

Hoe bestaat het. Hij vraagt beleefd: „Hoe heet u, menheer?”

Streng valt er al: „Ik ben een korporaal. Begrepen? En dat mijnheer kun je aan je moeder vertellen. Wat is ... Jeus?”

„Het gewone van Nico, korporaal ... ik bedoel” ... Já, hoe moet ik je dat vertellen, ken je dan geen lieflijkheidjes?”

De bende lacht weer en dat is verkeerd voor Jeus, maar hij meende het eerlijk. Hij wist ineens niet hoe het de man duidelijk te maken. De korporaal heeft vat op zijn leven en laat hem niet los, de man wil weten wat dit te betekenen heeft, maar de Schele Mantel is het die zegt:

„Kui dat dan nie't begrie'pe, korporaal? Van Jan zeggen de mensen Jantje en van Piet – Pietje en van Gerrit – Gerritje ...”

Ach zo, is 't 'm dat. Dan verder. Denk eraan ... ik ben een korporaal en geen mijnheer. Verstande ... verstese ... valt er weer vanbinnen, en is precies hetzelfde van Lumwald, alleen hier zeggen ze het anders. Plat en Hollands komt uit één trommel, beseft hij nu en heeft hij in Nijmegen feitelijk niet begrepen, nu is hem ook dat duidelijk. Maar thans verder.

Een stel boeren moet tot de maatschappij worden gebracht en dat is niet zo eenvoudig, maar weet de korporaal wel raad mee. Wat is dat allemaal hard, denkt Jeus. Om niets maken de mensen in de stad zich dik en doen kalkoenachtig nerveus. En dat is er eentje! Maar, Jeus, let op, of je valt hier in het oog en dan ben je nog niet gelukkig. Even verkennen nu. Het mooie menselijke, dat heeft hij begrepen, is foetsie.

Moet je dat toch zien. De Jan Luis van school weet het al. Ze hebben hem vergeten. Voor dat kereltje is de dienst prachtig. Dat luizenbeest krijgt een fijn pakje aan en wordt mens. Ze mogen hem eerst ontluizen. Je ziet ze nog in parade over zijn halsje kruipen, maar dat zien ze hier niet. Eindelijk zijn ze door de rangen en graden heen en krijgen ze voor vandaag de vrije ruimte. Nu kun je van alles horen en begint het echte gekanker. De avond is om het een en ander te bekijken, doch dan liggen ze daar en snurken, denken, voelen hun verlies en bestijgen onbewust een hellend vlak, dat eigenlijk niet menselijk is en toch van hun levens wordt verwacht. Maar mij niet gezien, je kunt doodvallen!

Jeus denkt. Eén uur is het, hij kan niet slapen. Verschillende jongens rollen uit hun bedjes, hij niet, hij heeft het ding in elkaar getrapt, een gaatje gemaakt, hij ligt weer op zolder, hoort de duiven koeren, beeld na beeld krijgt ruimte en keert nu tot zijn leven terug. Hoe machtig is de Zwarte-kolkseweg toch, hoe mooi is het buiten, machtig is Montferland. Wat is dit een vuile stad! Wat is een kazerne? Hij ziet zich even in de bossen met Fanny, aanvaardt tevens even een tafereel met Casje en José, doch dan sterven die twee – bewust hier op zijn strozak en valt hij in slaap. Het getoeter dwingt

hem op te staan.

De koffie is bar slecht. Dat brood smaakt goed, maar de boter is te weinig. Waarom kunnen ze een mens die z'n vaderland verdedigen moet geen lekker kopje koffie geven? Dit is paardenpis ... kankert de schele en geven de anderen grif toe. Je zou ze!

Na vier dagen weet hij al hoe zo'n ezel te moeten groeten. Je schaamt je voor jezelf, denkt hij, als kakkerlakken ren je hier in het rond om die man daar je lof toe te zwaaien, je hoofd te buigen ook, doch dan is het weer niet goed en kun je opnieuw beginnen. De „droedels"! De koude koorts met je gegroet. Zijn dat nu mensen? Zijn dat stadse mensen? Crisje krijgt:

„Néé, moeder, ik moet je zeggen, het is hier een vuile bende. Ik had niet gedacht, moeder, dat de stadse mensen zulke stakkerds waren. Wat mijnheer pastoor naar Onze Lieve Heer brengt, willen ze hier onderweg opvangen om de mensen naar de duivel te brengen. Hoe beter je mensen kunt vermoorden, moeder, lieve moeder ... des te meer ontzag krijg je en van eiges ... sterren en strepen, die ik voor geen geld op m'n jas zou willen hebben. Rotkerels zijn het, moeder. Een armoedige klik is het, moeder. Alles van mijnheer pastoor trappen ze er hier weer uit. Als je maar mensen kapot wilt maken, moeder, dan ben je hier een eregast, ga je naar de haaien ook, doch dat begrijpen ze niet. Heb maar geen zorgen om mij, moeder. Ik zal er wel komen. Groeten aan vader, Teun en Miets allemaal en jezelf gegroet van je Jeus.

De koffie is net afwaswater ... moeder ... mien God wat verlang ik naar je koffie. O, ja ... het duurt zeker drie maanden voor ik thuiskom. Is dat niet om je gek te ergeren, moeder? Hoe zijn de voetballers? En nu nogmaals vele zontjes van Jeus ...

Crisje schrijft hem terug, hij leest: ... „As ik ow was, Jeus ... maar nu kan Crisje geen plat meer en schrijft ze aan één ruk door ... zou ik maar op mezelf passen en gij moet maar zo denken aan deze tijd komt een einde het is ook hier het eigeste te beleven en dat weet u allemaal toch wel en wij hebben lang genoeg over dat allemaal gepraat en gij moet u het niet zo aantrekken Jeus Onze Lieve Heer weet best hoe de mensen zijn en ook die mensen moeten dat allemaal eens weer goedmaken want dat zal Onze Lieve Heer zeker niet vergeten en Onze Lieve Heer weet best wat ze daar uitspoken dat zouden ze wel willen Jeus maar Onze Lieve Heer is niet zo gek hij laat zich niet belazeren als je dat maar weet en hij kent de mensen wel dat weten wij het beste en dat hoeft ik u ook niet te vertellen en de rest van alles legt u maar naast u neer het is toch maar voor een korte tijd en dan komt u weer naar huis en kunnen ze u daar nog meer vertellen maar vrouw Diekman is in een keer gestorven en zo ziet u als de tijd er is dan hebben wij mensen ja niks te vertellen het zijn ja allemaal bangscheites dat weet ik best en dat zult gij daar wel zien

ook en wees nu hartelijk gegroet van ons allen met vader gaat het best en van uw lieve moeder ... Crisje ... vele zoentjes Jeus en pieker om niks bij ons gaat het ja best” ...

Hij belkt om de woorden van Crisje. Wat kan moeder heerlijke brieven schrijven. De eerste weken zijn voorbij, het gesalueer kent hij nu, ze hebben het hem geleerd, hij heeft het zich eigen moeten maken. Nu vliegen ze naar buiten, maar het leven is ondraaglijk, hij zou ze één voor één om hun hoera's willen futselen, hij ergert zich zwart om al dit lege gedoe. Dit onmenselijke getreiter heeft niets te betekenen en het scheelde maar 'n haartje of Jeus had met de bak kennism gemaakt. Door de Schele Mantel, Theet van vrouw De Man en Mathie, bleef hij eruit, ze hebben hem duidelijk gemaakt, dat hij alleen toch niet tegen die bende kan vechten en dat heeft hij begrepen, Crisje. Maar van alles moet hij kotsen! Hij weet met z'n geweer geen raad en toch moet hij zorgen dat hij dit gareel voelt of het loopt mis. En dat dit niet zo eenvoudig is, Crisje, kun je zeker wel begrijpen.

Hij heeft voor zichzelf uitgemaakt, dat hij hier niet in de bak gaat of ze houden hem vast en gaan de anderen naar het veldleger. Indien je hier gestraft wordt, Crisje, kun je nádiene, zeggen ze en daar heeft hij ontzag voor gekregen. Maar hij voelt ook, ze dwingen je hier om je gezicht te veranderen, je mag hier niet eens kijken zoals je dat buiten gewend bent, je eigen gezicht hebben ze je hier afgenomen, je bent nu geen mens meer en daar ergert hij zich gek over. Een hond heeft meer gevoel dan een mens, Crisje! Als hij nu aan Fanny denkt, steekt het vanbinnen en dat zul je heus wel begrijpen. Hij schrijft dat allemaal niet, je kunt het echter in zijn brieven lezen, is het niet zo?

De mensen in de stad, Crisje, voelt hij, weet hij al, zijn opgegroeid om te kafferen. Anders kunnen ze niks. Ze zijn ongelukkig en slecht, en dat is – het militairisme – voor Jeus. Waar ze hier over denken, dat heeft allemaal met moord en brandstichten te maken. 's Morgens vroeg, als jij bidt, beginnen ze hier te denken hoe ze het beste de mensen kunnen vermoorden. Dat volk groeit op voor galg en rad, het zijn geen koeien, Crisje, maar vuile stinkende bevers. Als je goed voor dit gemoord kunt denken en als je er een gevoelige maar bewuste berekening van kunt maken, krijg je strepen en sterren en je moordgeld om ervan te leven. Jeus ziet ze, Crisje, als dropjes en als zoethout. Als je die gestreepten ziet lopen, zegt hij, zijn het nét platluizen op stelten, maar hij ziet de generaals als een stelletje kakkerlakken, ze walsen over de straat, want dat is geen wandelen meer wat die doen. Het is het gehuppel van de ... kalkoenen van Hakfoort, de zo mooie lelletjes onder hun kinnen zitten echter onder de ziel van hun vuil én geniepige geweten, je moet erom lachen of je wilt of niet, zo'n droevig stel is het, waarvoor je buigen moet.

Eén fatsoenlijk mens heeft hij nog niet gezien, onder deze groengele bavianen – hij begrijpt nu, Crisje, wat Jan Kniep heeft moeten aanvaarden, toen Jan in de Oost diende. Wat zal Jan daar hebben gescholden.

Wat hij hier ziet, Crisje, hij heeft dat begrepen, dat heeft zichzelf al gekist óf het maakt zich druk om zo'n streepje van dit leven, van hoog tot laag is alles lamlendig, armoedig bewustzijn, want dit zijn nu geen mensen meer. Al deze mensen hebben geen grond meer onder hun voeten en als dat wel zo is, zit er een bende flauwekul in en sta je voor dit dierlijke gedoe, waarvan Onze Lieve Heer niets wil weten en waarvoor ze Hem ook niet hoeven te volgen. Waar hij zich gek om ergert, Crisje, is hun gepraat over cultuur, hij moet die woorden nog leren, maar ik zeg je, het voert je allemaal naar de – lariekoek!

Dat gestEEK met de bajonet op het geweer naar zo'n popmens, is heel erg, Crisje. Die poppen nemen dat niet van zijn leven en schelden hem de huid vol. Ik heb zelf gehoord, dat de poppen hem gaven:

„Beter mens? Je bent een vuile ploert. Moet jij ons vermoorden? Moet jij ons het leven ontnemen? Kun je dan niet meer denken, Jeus? Ben je al dat mooie vergeten, dat mijnheer pastoor je heeft geleerd? Een schande is het. Vuile lomp! Lelijke drel! Rotmens! Schurftige hond, je bent als al deze wilde beesten, verbeeld je maar niks, wij weten best wat je wilt. Vuile schuimasjeerder! Foekepot!”

Ja, Crisje, je gelooft het niet, maar de dooie poppen praten tot zijn leven en bewustzijn. Hij moet erover piekeren, hij voelt het en ook de pijn van die levens, het goede vertelt hem hoe onbenullig hij doet, hoe rot het leven wordt, als je geen eigen wil meer bezit. En toch, lieve Crisje, toen hij buiten was, ze even hier mochten rusten en hij op z'n rug Onze Lieve Heer's ruimte bewonderde, kroop er een kleine rotmier over zijn snuit en hoorde hij zeggen:

„Trek je van al die narigheid niks aan, Jeus. Je kunt nu juist voor je latere leven leren hoe het níet moet! O, schrik niet, ik steek je niet, Jeus, God bewaar me, ik moet je dit even vertellen en eerst dan is alles anders. Als je morgen weer voor de poppenlevens staat, dan moet je ze dat vertellen. Je moet ze zeggen, dat je hier bent om te leren hoe het nooit gedaan moet worden, Jeus, dan voelen ze die pijn niet meer en is je leven anders en kan niemand je iets doen. Geloof je het, Jeus? Ik ga verder, maar je zou zo zeggen.”

Is dat wat, Crisje? Het leven van Onze Lieve Heer zal hem helpen, als hij ervoor openstaat, lieve Crisje. Eerlijk is eerlijk, je beleeft hier van alles. Maar hij zal spoedig rechtsaf slaan en eerst nu weten wij, dat ze hem hier niet zullen onthalzen. Je hoort nog van mij, lieve Crisje, tot straks.

De eerste Luitenant is een kankerig mens. Gelukkig ging dat troebele stinkerige leven en bewustzijn weg en kregen zij een ander. Doe je aan sport, Jeus? Wat zegt u? Kom gerust. Kun je hardlopen? Kun je voetballen, scher-

men, doe je aan grepen, kun je een mens zomaar over je rug slingeren? Dat kan ik, kijk zelf, houd dit balletje eens? Rang ... de luitenant weet het al, Jeus kan voetballen en hij kan denken. Die andere man was net als een versleten fietsband, zei de schele en dat is waar, zo'n mens heeft met het eigenlijke leven afgedaan. Theet zegt: „Dat is 'n vijf cents broche uut de Keldersstraot, die geen meisje wil” en voor Mathie was die man te bulterig, te leeghoofdig en droeg toch sterren, doch dat was een vergissing. Waar heb je gespeeld, Jeus?

„Thuis, luitenant.”

„Kerel, je bent een voetballer eerste klas. Ik zal je naar U.V.V. (Utrecht Victoria Vitesse, vereniging van Utrechtse voetbalclubs) brengen, als wij weer naar huis gaan kom je bij ons spelen. Je bent een speler voor het Nederlandse elftal Jeus, wist je dat niet? Ik maak een eerste klasser van je. Wat doe je, Jeus?”

„Ik ben niets, luitenant, ik heb geen vak geleerd.”

„Dat komt goed uit, en dat komt best in orde, ik zal je helpen.”

Zie je, Crisje, nu gaat het goed, het eerste kreng had geen ziel, dit is een mens! En voor dit leven heeft Jeus ontzag en voelt hij zich meteen prettig. Het Regiment heeft feest, ze vieren een langdurig bestaan, er zullen wedstrijden worden gespeeld en er is geld te verdienen. Hij zoekt de spelers uit voor de derde Compagnie en Jeus treft het, Theet Schuurman en Guusje Hoogland liggen in zijn buurt, dat zijn de achterspelers van zijn club. Ze zullen overwinnen. Nu staan de menselijke poppetjes naast de lijn, hoog en laag vieren feest. Kijk zelf, generaal, hoe Jeus van moeder Crisje voetballen kan. Hij kan denken en dat is alles, zijn gevoel is het!

De derde Compagnie, waartoe Jeus behoort, heeft de anderen overwonnen, vandaag staan ze tegenover de studenten en die zijn gevaarlijk. Met muziek zijn ze naar het veld getrokken, Jeus heeft, waar de luitenant bij stond, ook die man moest luisteren, zijn mannen onder handen genomen. Dribbel niet lang, zij kunnen dat beter, de bal direct weg en speel op mij, de rest volgt vanzelf. De Schele Mantel heeft Jeus gevraagd:

„Waor hèt gijj dat toch allemaol geleerd, Jeus?”

„Thuus, Mantel. Ben Straus den kon jao van alles.”

En zo is het, ook buiten is er iets te leren, denkt hij, als je er maar interesse voor hebt en je kop laat werken. Theet en Guusje kennen hem, ze weten wat hij wil en de mannen zien het, die studenten hebben niets te vertellen, Crisje. Jij weet – als een wervelwind vliegt hij over het veld, hij heeft een stel hersens gekregen die tot alles in staat zijn en een hoofd, waar je op timmeren kunt. Vijf minuten later is het al raak, een harde knal van Jeus maakt 1-0. Hoe kon het, de honderd piek is voor de derde Compagnie en vanavond lekker uit. Het eind is 4-1 voor Jeus en zijn mannen. Ze vreten hem op, de luitenant wil

van zijn leven een voetballer maken. Dat kan, maar hij wil weer naar Crisje toe. Als Crisje ook naar de stad wil, dan zal hij er eens over denken. Buiten is het leven machtig, wie wil nu van Montferland weg? Hij niet! Wie wil van de Plantage weg?, hij nooit! Dan moet je daar komen wonen, luitenant, wellicht komt er dan iets van en krijg je Jeus in je midden. Maar hij kent hun praatjes, vandaag ben je alles en morgen ben je vergeten. Crisje, maak je nog geen zorgen.

„Ik moet zeggen, Joost” ... dat Jeus is al veranderd ... „jij kunt sporten. Je moet bij de opleiding en daar zal ik voor zorgen.”

Waar bemoeit die man zich mee? Wil die man hem zo'n streep geven? Dan is hij er zelf ook nog, hij heeft een gloeiende hekel en haat aan alles wat hij als gestreep en gesterd voor zich ziet.

En dan komt het blijde ogenblik voor het verlof, ze praten dag in dag uit met elkaar. Maar wat is vijf dagen verlof? Thuis, dat heeft hij begrepen, is „das Stolzenfels am Rhein” volkomen uitgeteerd. Er is voor de kleintjes nog iets te verdienen, het vet is eraf! Toch vertrekt hij met wat centjes naar Amersfoort, met op het hart gedrukt, wees zuinig, ook hier zijn ze uit het paradijs gezet, Onze Lieve Heer heeft het hekje weer gesloten. Hierna komt er een einde aan al die biggerij en vertrekt hij naar het veldleger.

In Arnhem stoppen ze hem met z'n vrienden in de Coehoorn-Kazerne, door de oude garde worden ze daar ontvangen. Er is er een onder, een reus van een kerel, die ze grote Gradus noemen. Hij denkt terug aan zijn jeugd, ook op de borstelfabriek stond hij voor zo'n monster van kracht en geweld, maar die werd getemd door zo'n doodgewone riem en had toen niets meer te vertellen. Dit leven, dat zien de jongens, is een belhamel. Crisje, thans spookt er iets in zijn kop, waar ze hier plezier van zullen hebben of je vindt hem in een ziekenhuis terug.

Grote Gradus ontvangt de biggen. Hij zal ze inwijden. Hij begint bij Brammetje, het kleine siepige joodje met de schurft. Brammetje is er ook een uit de Achterhoek, weegt negenennegentig pond en bezit krulhaartjes, waardoor ze altijd pret hebben gehad, doch Jeus vindt Brammetje nog een echt kind. Brammetje was in Amersfoort de baby van de club en nu, je gelooft het niet, Crisje, staat Grote Gradus voor Brammetje om dit zielige kind van „Caiphas” te judassen, doch waardoor dit kind z'n doop ondergaat. De eerste trap heeft Jeruzalem al te pakken. Wat doet Brammetje? Niets natuurlijk, dit kind durft geen vinger verroeren, grote Gradus zou dit leven villen, Jeus hoort:

„Hoe heet je, big?”

„Ik heet Bram.”

„Zo, je bent dus een jood. Heb je zusters, Bram?”

„Ja, één zuster heb ik.”

„Komen er nog meer kinderen bij?”

Brammetje weet het nu niet. Moet hij de bruant antwoord geven? „Wél? Als je vader er geen raad mee weet, dan roep je mij. Verstaan, jood?”

Rang. Brammetje ligt over de strozak. Nu naar Bernard van Bree. Die vliegt al tegen de vloer. De schele zegt tegen Jeus:

„Is dat efkes een kreng, Jeus? Mien God, wat motte wii toch beginne.”

Jeus zegt niets, hij volgt de bende. De oude garde volgt Gradus. Dan staat Gradus voor Theet van vrouw De Man. Theet kijkt het monster in de ogen en wacht af, dit leven zegt niets, geeft geen antwoord, doet als Bernard van Bree en aanvaardt de hevige klap, midden in zijn snuit. Die is raak, ziet Jeus. Mathie is bij een andere sectie, Gradus staat nu voor de schele Mantel. Het kind wordt witjes, ziet Jeus. Even later rolt de schele over de grond. De bende lacht, de biggen krijgen juist genoeg, géén big steekt 'n hand uit. En nu komt grote Gradus naar Jeus. Wat doe je Jeus? Ben je gek geworden? Crisje, hij trekt z'n jasje uit, hij wil met het monster gaan vechten. Dat is krankzinnig, Crisje, als je Grote Gradus ziet, loop je weg. De man kan een koe, door één slag op de knieën slaan. Kijk maar. Gradus trekt zijn jas uit, slaat in één slag 'n geweerrek ondersteboven, dat hoogstens één op duizenden kan en zal Jeus het weten.

„Wat wil jij, kleine man? Wil jij met grote Gradus vechten?”

De bende joelt, er valt iets te beleven, dat hebben ze hier nog niet beleefd. Er zijn er, die hem waarschuwen. Gradus breekt hem. Jeus is gereed. De tafels vliegen over de kribben, er is ruimte zat, maar ze mogen een ziekenwagen bestellen. Grote Gradus slingert naar zijn kameraden:

„Is dat even een windhapper, jongens? Wij zullen dat brutale kereltje eens even onthalzen.” Jeus ziet, Gradus is sterk, maar hijzelf is vlug. Wat Gradus aan kracht bezit, heeft hij aan vlugheid. Nu zullen de jongens zien, wat Ben Straus hem heeft geleerd, thans zal hij de kunsten van Jan Lemmekus demonstreren. Gradus moet in 'n flits over z'n kop of hij is verloren. Gradus geeft hem nog:

„Zo, krielhaan? Wil jij met de schrik van Arnhem vechten? Wil jij grote Gradus tarten? Man, wat haal je in je kop. Ik waarschuw je. Kom hier, ik leg je nu over mijn knieën. Wil je niet, krielhaan? Goed, dan zullen wij met mekaar vechten.”

De anderen hebben ontzag gekregen voor Jeus. De schele denkt, dat hij gek geworden is, maar Jeus, Crisje, is doodrustig, hij weet wat hij wil. Gradus komt op hem af. Jeus bukt bliksemsnel, maar springt omhoog, grijpt grote Gradus om z'n stierennek en zie, daar vliegt de reus reeds door de ruimte. Een zestal meters verder kwakt hij tegen de grond. Nu vliegt het monster

op hem af, hij zal Jeus verscheuren, maar thans staat Gradus voor zijn eigen kuddedieren, die hem de weg versperren. Er wordt even geraust ... de mannen houden hem tegen. Gradus moet zijn tegenstander aanvaarden. Jeus, die boven Gradus stond, gaf hem:

„Je ziet, als je vlug bent dan kun je van alles. Ik kan je kop in elkaar trappen, maar doe het niet.”

En toen vloog grote Gradus op hem af, doch de mannen vonden dit zeer sympathiek van Jeus en aanvaardden hem. Gradus kan dat niet verwerken. De reus heeft echter zijn mannen te aanvaarden. Het schuim staat op zijn lippen, de mens is gevaarlijk, dit ongetemde leven is bruisend van gif, dit hebben ze hier nog niet beleefd. Gradus wil hem onherroepelijk kraken. Een van de jongens heeft de luitenant gehaald. Gradus krijgt thans te horen:

„Zie zo, Gradus, jij hebt je mannetje gevonden. Is het niet? En nu eerlijk je hoofd buigen.” Tegen Jeus:

„Mijn complimenten. Ik moet zeggen, dat is durf. Niemand durft met Gradus te vechten. Waar heb je dat geleerd?” Gradus mokt.

De jongens uit 's-Heerenberg hebben ontzag voor Jeus gekregen. Ze begrijpen het niet, maar hij heeft het bewezen, dit is reine kunst. Gradus wil hem vermoorden, met z'n allen moeten ze nu over hem waken. Weer komt de luitenant terug, Gradus moet kiezen, of z'n kop buigen of foetsie, weg van zijn kudde, de stormsectie. De beer gaat op stap. De jongens die thuis slapen blijven in de kazerne. Er is gevaar voor Jeus, Crisje, maar ze zullen over hem blijven waken, hij heeft nu hulp van al de jongens gekregen. Tegen half elf komt Gradus thuis, dronken. Nu zul je het hebben. Het licht gaat uit. De jongens slapen niet, ze weten wat de stier wil. En jawel, tegen half één kruipt er iets door de kamer. Ineens gaat het licht op, de mannen springen voor Gradus. De ploert heeft 'n mes in zijn handen. Als bezeten van woede is het leven van grote Gradus. Weer staat de luitenant voor zijn neus. Wat wil je, Gradus? Hou je nu op, Gradus, ja of néé? Ik laat je naar Hoorn brengen, Gradus, daar kom je dan tot rust. De beer legt zich neer. Jeus volgt het innerlijke leven en hij weet het, Gradus is buigende. Ook al duurt het nog even, Gradus voelt zich vanbinnen al anders. Ga gerust slapen, er gebeurt niets meer.

Nu ze aangetreden staan, Jeus naast Gradus, wil de beer hem toch nog een por geven. De luitenant geeft de stier nu het allerlaatste.

„Gradus, nog één zo'n stuip en je vertrekt hier! Begrepen? Je moet je hoofd kunnen buigen!”

Ze trekken de ruimte in. Als er rust is, wil Gradus weten hoe Jeus hem dat heeft geflikt. Weer vliegt Gradus door de ruimte. Dat is hem te geleerd, hij weet het nu, hij is niet in staat om het te leren. Drie weken later vecht Gradus voor Jeus van moeder Crisje. Wijs eens naar Jeus? Ze zijn vrienden geworden.

Nu hebben ze echte lol, ze leren Jeus kennen, ze willen hem voor geen geld missen. De jongens hebben ontzag voor z'n opgewekt karakter, zijn gangmakerij, als hij er niet is, is het leven onder de troep morsdood en beginnen ze te saggerijne. Nu eerst krijgt Jeus z'n scheldnaam. Hij heeft gemeend er reeds in Emmerik een te krijgen, maar dat is nog niet gebeurd. In Amersfoort kreeg hij trek in een mooi badpakje. De juf wilde hem pertinent een ander aansmeren. Hij dacht, jazeker, daar zit de mot in en dat moet ik niet. Néé, zegt het kind, u moet déze nemen. Had dit meisje nu maar ronduit gezegd, dat hij een badpakje voor een meisje kocht, dan had hij natuurlijk een ander kleurtje genomen. Dit, een mooi blauw pakje met witte streepjes om het halsje en de beentjes vond hij het beste en het sjiekste. Als ze tezamen in het zwembad zijn, hij uit zijn hokje komt, z'n sprong wil maken, hoort hij roepen:

„Ah, die Sientje!”

Van nu af aan is het Sientje. Hoe hebben ze gelachen. Voor geen geld mag hij het schone ding uittrekken. Dat is van de sectie, dit is eigen bezit, maar hij heet nu Sientje! Ze hebben pret, ze zijn geselecteerd, ze kunnen maken en breken wat ze willen en hun luitenant, 'n kind van een dominee, hoe kan het ... volgt hen in alles, ook hij gooit er met zijn pet naar; een soldaat ziet Jeus, van lek mien vesje, nét als hij er een is geworden. En thans, Crisje, moet hij bij de opleiding. Nu zul je het hebben, thans zullen ze iets beleven, want Jeus wil met dat gekoeieneer niets te maken hebben. De éne stunt volbrengt hij na de andere. Hij en Jantje Zwaan moeten eten halen. Jeus is net gek, Crisje. Hij kan zijn innerlijke bezieling niet op, hij bruist vanbinnen, telkens beleven ze hier weer iets anders.

„Wat geef je me, als ik door die ruiten vlieg, Jan?”

„Wat zeg je, Sientje?”

„Ik wil door de ruiten vliegen van de keuken.”

Jan denkt, dat hij gek is geworden. Top, een kwartje krijg je van mij, maar je meent het toch niet? Ik meen het. Floep, daar ligt hij al onder het fornuis van de kok, zomaar door de ruiten heen; gans de kazerne staat op stelten. Is die even krankzinnig? Geen tien minuten later staat hij voor de kapitein. Wat wil je, man? Waarom doe je zo gek?

„Ik kreeg het ineens in mijn hoofd, kapitein.”

„Zo, kreeg jij dat in je hoofd. Wél, vier dagen politiekamer zal je wel tot nadenken brengen. En de ruit betalen. Dat ding kost zeker twintig gulden. Hoe is het mogelijk. Krankzinnigheid is het. Weet je, soldaat, dat je bij de opleiding moet?”

„Wat zegt u, kapitein? Ik moet bij de opleiding?”

„Als je dat nog eens doet, kom je er niet bij, verstaan?”

„Dat is net wat ik wil, kapitein. Ik wil niet bij de opleiding. Ik wil niet voor

gesnauw spelen. Stop mij maar in de bak.”

„Zo, dacht je dat. Dacht jij, dat je ons hier kon dwingen?”

Vier dagen het hok in. Crisje, hij zit in de bak. Hij mag na dienst, als de andere jongens lekker uitgaan, de bak in. Na dienst, Crisje, tot in de morgen, hij kan zijn strozak meenemen en dan neer zitten denken. Heeft je Jeus het nu even naar zijn zin? En wij zijn er nog niet, Crisje. Wanneer je eenmaal met de bak in aanraking bent gekomen, Crisje, dan zit je er zo weer in en dat kennen ze hier. De ruit wordt door al de jongens betaald. Hij zit met zeven andere jongens in de bak, hij luistert naar al dat gepraat, zingt zo nu en dan zijn liedjes, kweelt het „Aan de deur van je woning” ... de ruimte in, gooit even later het ... „Stolzenfels am Rhein” door de kazerne, totdat ze hem van de wacht komen waarschuwen en het zingen verbieden. Wat wil je, Sientje? Naar Hoorn soms? Daar hebben ze ontzag voor. De vier dagen zijn zo voorbij.

Het is november geworden. Ze hebben het goed, de jongens, maar er is één sergeant, die hen het leven verzuurt. Dat kreng doet niets anders, dan de jongens pesten. Gradus loert reeds lang op dat leven, maar hij kan het niet te pakken krijgen. Dat gesnauw vindt Jeus verschrikkelijk. Die ploert van 'n kerel wil geen menselijke wezens zien. Elkeen zou dat kreng willen vermoorden ... maar de majoor én de kapitein staan achter dit vuile gedrocht. De luitenant ziet niets. De rooie kan grappen maken, maar dit ziet hij niet. Het is de kanker voor deze levens en toch sta je machteloos, die rotte strepen doen alles. Hoe krijgen wij dat leven bij ons vandaan? Wat moeten ze doen? Ze weten het niet.

Ze gaan vanmorgen naar buiten. Daar, in de omgeving van Westervoort – moeten ze over de sloten springen en dat gepakt en gezakt. Ze hebben lange stokken met plankjes meegenomen en moeten bewijzen wat ze kunnen. Het dier denkt niet aan gezonde lichamen, ook Brammetje moet springen. Jeus zegt tegen het wilde beest, het sarmens, dat Brammetje niet springen kan. Brammetje verzuipt, maar Brammetje moet en zal springen. De jongens ergeren zich zwart, niemand is er echter die iets doet. Jeus is het steeds die reageert. Wat wil je? Moet Brammetje springen? Goed, dan zal dat gebeuren. Brammetje ligt onder water. Jeus neemt een sprong en sleurt tegelijk de gestreepte het water in. Die ligt daar naar zijn adem te zoeken. Brammetje wordt er uitgehaald, de sergeant mag verzuipen. Dan staat het onmenselijke karakter voor zijn klas. Hij commandeert rusten. Jeus begrijpt het. De man wil Brammetje laten verwinteren. Hij zegt tegen de jongens: kom, wij rennen naar de kazerne terug. Ze rennen. Hard gaat het, terug naar de kazerne, maar mijnheer de Sergeant heeft dat niet gewild. Een half uur later staat hij weer voor de kapitein.

„Waarom heb je de sergeant het water in gelopen?”

„Omdat die man geen verstand heeft.”

„Kapitein ... zul je zeggen, verstaan?”

„Het zegt mij niets.”

„Wat zeg je?”

„Dat het mij niets zegt!”

„Hoor je dat, majoor? Wij hebben te luisteren.” En tegen Jeus:

„Wat wil je toch, kerel. Dacht jij er een weeshuis van te maken?”

Hij zegt niks. Weer komt er:

„Wil je eens antwoorden?”

Geen woord ... „Geef mij antwoord!!”

„Ik luister niet naar gesnauw. Is dat meneerachtig? Is dat opvoeding? Is dit iets wat je leren moet?”

„Hoor je dat, majoor? Wij krijgen les in opvoedkunde van een boer.”

Vuile hoer ... scheldt hij vanbinnen, maar weet wat hij wil. Met geweld en gesnauw bereiken ze niets met Jeus. Crisje, je weet, hij kan er niet tegen, maar dit gaat een verkeerde kant uit.

„Jij komt nooit bij de opleiding, soldaat.”

„Wil ik ook niet!”

„Zo, wil jij dat niet. Dat zullen wij dan wel eens zien.”

„Ik ook!”

„Mond houden! Ga in de houding staan! Ga weg!”

Hij vertrekt, doet het verkeerd en moet het nog eens doen. Weer kijkt hij de man met de drie sterren in de ogen. Ook dat leven kijkt.

„Waarom ga je tegen de draad in, soldaat, je kunt zo goed sporten en je kunt veel bereiken.”

„Ik wil geen koeiedrijver worden.”

„Wat zeg je? Zijn wij koeiedrijvers? Maar wat wil je dan, soldaat?”

„Wij willen als mens worden behandeld, kapitein. Dat kreng moet weg. Dat is geen mens. Wat u opbouwt, trapt die weer kapot. Wij willen een menselijke behandeling ontvangen, meer niks!”

„Donder op.”

„Dank u!”

Weer roept de man hem terug, hij doet (het) niet goed. Hij lacht vanbinnen, de sterreman ziet het.

„Je lacht mij uit?” Geen antwoord. Hij zwijgt. Voor dergelijke lieden heeft hij geen ontzag meer.

„Waarom lach je, vraag ik je, soldaat” ... hang je maar aan een zilveren draad ... prevelt hij vanbinnen en is de vraag:

„Wat prevel je vanbinnen?”

„Ik zei tegen mijn moeder hoe rot hier de mensen zijn. Das alles!”

„Zo, is dat alles ... kom je van de grens?”

„Ich komme von das „Stolzenfels am Rhein” ... kapitein!”

„Ingerukt mars!”

„Van eiges!”

Met tien dagen provoost kan hij vertrekken. Hij staat er slecht op, Crisje, dat is dag en nacht in het cachot. Alleen! Gans alleen, wat je nu van hem te horen krijgt is niet veel soeps. En toch, Crisje, ze krijgen hem niet kapot, hij weet wat hij wil, maar de andere jongens volgen hem niet, die zijn verstandig, die denken stik, doch Jeus kan dat niet en toch, hij zal het nog moeten leren. Dit is de éنية weg, de éنية manier, Crisje, om deze bende te beleven. Maar Brammetje ligt in het hospitaal met een dubbele longontsteking, ze denken, dat het Jeruzalemse kind de kraaiemars blazen zal, ook de ouders van Brammetje zijn al op visite geweest. Dit muisje krijgt een vuil staartje. De werkelijke Overste heeft er al mee te maken en dat krijgt Jeus allemaal in het cachot te horen. Zingen mag hij niet meer, dat is hem verboden. En enkele dagen later, kreeg hij te horen, dat het stuk vergif bijna doodgeslagen is. De Sergeant heeft een gebroken been, is een half oortje kwijt en werd, zomaar achter de kazerne, afgeranseld, waarmee dit leven het kan doen. Dat beest van 'n mens ligt in het hospitaal en niemand weet wie het gedaan heeft. Grote Gradus soms? Die niet, Gradus was thuis en kaartte. En toen begon het zaakje te rollen, Crisje.

Jeus moet bij de hoogste raad komen. Maar dat is een goed mens, Crisje, hij kan daar eens menselijk praten. Hem werd daar gevraagd:

„Vertel mij eens, soldaat, hoe dat allemaal is gebeurd.”

„Wel, Overste! Brammetje kan niet springen. En het was zeer koud. Waar was dat nu voor nodig? Moet nu een mens persé kapot? Heeft die sergeant geen ouders gekend? Die man, Overste, breekt meer af dan er opgebouwd wordt.”

„Waarom wil je niet bij het kader, soldaat, ik hoor, dat je zo goed sporten kunt.”

„Ik wil niet bij de opleiding, Overste. Ik wil niet commanderen. Ik wil rust hebben. Hier zijn mannen bij die vrouw en kinderen hebben, Overste. En moeten die mannen gekoecieneerd worden door zo'n mens? Wij willen dienen, Overste, zeker, maar wij zijn mensen!”

„En toen, soldaat?”

„Toen heb ik de Sergeant het water ingelopen, Overste, en wist hij het, maar zo'n dier leert niets.”

„Waarom ben je door die ruit gesprongen, soldaat?”

„Ja, Overste, wat doe je, als je te veel gevoel en energie vanbinnen hebt en

er geen raad mee weet.”

„Was het dat?”

„Ja, Overste.”

„Zul jij je best doen?”

„Als dat dier weg is, ja, Overste.”

„Ga terug! Pas beter op, soldaat.”

„Ja, Overste!”

Jeus, Crisje, zit weer in zijn cachot. Vier dagen heeft hij er al van af geknabbeld. Een ding is ja jammer, Crisje, zijn verlof gaat eraan. En hij wilde voetballen met de jongens daar. Ze hoeven op hem nu niet te rekenen, hij moet zijn tijd uitzitten. En wat doe je, als je zo alleen zit? Dan begin je te denken, Crisje. Wat hij je schrijft, moet je niet geloven, hij liegt, hij wil niet weten dat hij in de provoost zit, Crisje. Maar in het gezag hier is er gevoel gekomen, die sergeant, Crisje, gaat de laan uit, die man, dat hebben ze door je Jeus geleerd, is niet geschikt voor de dienst, ze hebben vastgesteld, hij is een duivel. Omdat die man niet met mensen om kan gaan, omdat die man nu het gezag ondermijnt, Crisje, moet hij eruit! En dat is toch wel de moeite waard, nu krijgen de jongens een ander leven. Gradus heeft hem echter even te pakken gehad. Niemand weet het, Gradus kunnen ze niets doen en Jeus kon tevreden zijn, indien die provoost er niet was. Maar ja, ook daar komt een eind aan. Liggende, heerlijk op zijn rug, denkt hij aan vroeger. Hij hoort ineens de duiven koeren. Zijn hier duiven? Néé, maar ze waren er, Crisje. Dat is toch wel iets bijzonders. Hij ziet Fanny al, Crisje. Hij wandelt nu reeds op de Zwartekolkseweg, hij gaat regelrecht naar Montferland. Zo-even stond hij voor de hut van Sint van Tie'n, Crisje, hij liep even over het juddekerkhof, rende terug door de Plantage, speelde eventjes met Anneke Hosman, voetbalde ook, het één is nog mooier dan het andere. Geloof het, hij geniet, Crisje, maar dat ze buiten zijn met de troep is kletspraat. Maar je weet het immers? Hebben de jongens je niet verteld, dat hij in de provoost zit? Je moet er maar om lachen, Crisje. Ik begrijp best, dat je pijn voelt onder je hart, want jij kent je Jeus. Toch kan hij er tegenop, Crisje. Hij geniet weer van vroeger. Dat van vroeger keert in zijn leven terug, Crisje. En daar kan hij zich nu niet meer van bevrijden en is het enige hier wat hem op de been houdt! Het zal hem de troost geven, de bezieling en het uithoudingsvermogen om de dagen in zijn cel te beleven. Stil is het. Hij denkt aan Casje. In jaren heeft hij niet meer aan Casje gedacht, althans zo lijkt het, zo lang is het geleden, dat hij van je weg is. Waar is Casje nu? Leeft Casje nog? Bestaat die Casje nog wel? Was dat nu werkelijk 'n mens? Heeft hij zich al die jaren niet bedrogen? Is dit van Casje niet heel erg kinderachtig geweest? Néé, waar kwamen die centjes dan vandaan en wie bracht hem tot ... die vrouw ... géén naam noemen ...

maar was dat niet Casje? En lag die vrouw niet met een ander in bed? Zie je Crisje, hij keert nu terug tot zijn machtige jeugd, onze Jeus, nu eerst begint hij weer als je eigen kind te denken. Mooi is het, in deze stilte kan ervan alles gebeuren!

Zo-even kwam zijn luitenant hem bezoeken, Crisje. De rooie jongen van de dominee gaat vanavond met z'n meisje uit, maar daarvoor kreeg hij de centjes van de jongens. Ze hebben voor hem alles over, Crisje, want dat is een goed mens, dit wordt nooit een soldaat, dit kind is ook geen dominee, dit leven is heel iets aparts, maar de jongens vreten hem op.

„Hoe heb je het, Sientje?”

„Lekker, luitenant, ik kan nu weer eens denken.”

„Denken, zeg je?”

„Ja, luitenant.”

„Sientje, je bent toch een raar wezen. Ik kan geen hoogte van je krijgen. Wat wil je eigenlijk in de maatschappij worden, Sientje?”

„Ze zeggen, dat ik goed kan voetballen, luitenant.”

„Ja, dat kun je, en wellicht kun je daar straks je brood mee verdienen.”

„Dat heeft die man van U.V.V. ook al gezegd. Maar ja, ik wil niet bij Crisje weg.”

„Wie is Crisje, Sientje?”

„Mijn moeder, luitenant, mijn eige lieve Crisje!”

De man vertrekt, hij is weer alleen, hij gaat verder. Even hebben ze er hem uitgehaald, Crisje, maar je hoort het, hij wil niet van je weg. Leeft Casje nog? Bestaat er wel een Casje? Waar is die José toch gebleven? Nooit meer iets van gehoord. Dat van Fanny, dat waren natuurlijk mijn eigen gedachten. Hoe kun je als kind toch tekeergaan. Maar een gekke tijd was het. Ja, moeder, een krankzinnige tijd was het. Ook toen dat mens ín mij begon te praten! Jan Lemmekus is een goeie kerel. Jan is al oud, Anneke sukkel, hun kind is bij Onze Lieve Heer. Wat heeft hij die dingen toch vooruit kunnen zeggen, hoe heeft hij dat lekker geraaije. Belachelijk is het, soms onzin? Maar ja, gek is het en toch weer zo menselijk.

Wat is het leven mooi, als je met zo'n dier niet te maken hebt is het leven waarachtig de moeite waard. Fijn, die beul zien wij straks niet meer terug. Stil is het, hoe laat kan het zijn? Zeker tien uur ... néé, hij heeft nét z'n eten op, maar wat wordt het hier stil!

Waarom moeten de mensen steeds oorlog voeren? Wanneer kan hij naar huis terug? Hij moet van alles kotsen. Hij kan wel belken van ellende, maar er is geen ellende te beleven. Dat wat de mensen doen, dat is ellendig! Kippen en varkens hebben meer verstand dan mensen. Hier lopen ze de medailles achterna. Voor zo'n ding rennen ze zich de benen uit. En dat noemen zich

verstandige mensen. Vele zoentjes van Jeus, Crisje, er gaat weer een brief voor je leven weg. Hij is buiten, hij ligt nu lekker op zijn rug, ze hebben lol, maar de stilte van Moeder Natuur doet hem anders denken. Hij vraagt weer naar Casje.

Stiller is het geworden. Het grote licht van de dag is uitgegaan. Hij heeft tijd zat. Leeft Casje nog? Plotseling hoort hij zeggen:

„Dag Jeus?”

„Gadverdikke nog aan toe, Casje, lééf gij nog?”

„Ja, ik ben er weer eens, Jeus.”

„Verroes, Casje, wat hèt dat lang geduurd. Gij bunt dus toch in lève?”

„Dach je dat ik dood was?”

„Ze hebbe mien te pakke, Casje.”

„Dat hèk in de gate, Jeus.”

„Wèt gij waarom, Casje? Néé, dat kui nie't wette.”

„Ik wèt 't, Jeus. Gij hèt dèn jud wille helpe, wâ?”

„Das gadverdikke nog aan toe, prachtig, Casje. Jao, dat kleine judje hèk wille helpe. Maor daordeur hebbe ze now mien te pakke. Ik had medelije met dèn aap, want das jao gin soldaot, Casje.”

„Van eiges. En now buje aan 't denke, wâ?”

„Jao, ik hèt jao niks andes te doe'n, Casje.”

„De wereld is slecht, Jeus. De mensen maken er een zootje van.”

„Waar heb je dat Hollands geleerd, Casje? Je laat me schrikken.”

„Ik ken dit taaltje al zo lang, Jeus. Ik heb meer verstand van al deze zaken dan jij denkt.”

„Is dat wat? Wat denk je dan van mij, Casje?”

„Ja, wat zal ik je zeggen. Je hebt gelijk wat dat joodje betreft, maar dit lijkt nergens op. Voor die mannen zit jij nu in de gevangenis. Want dit is net als een gevangenis, weet je dat?”

„Jij hebt goed praten, Casje, moet je dan alles goedvinden? Ze maakten Brammetje kapot.”

„Ook waar, natuurlijk, allemaal goed, maar wat heb je bereikt?”

„Vind je dit taaltje niet hadstikke dood, Casje? Ik wil nooit een Hollander worden. Een dooie taal is het, Casje. Kun je geen plat meer? Geef mij maar plat! Hoepel anders maar op, je kunt wel alles goedpraten.”

„Dat zeg je wel, Jeus, maar je meent het niet. Dacht je, dat je met je plat door de wereld komt? Dacht jij door je plat de maatschappij te kunnen beleven? Natuurlijk, als je daar blijft dan heb je niets anders nodig, maar wil je eeuwigdurend in dat gat blijven leven? Achter de koeien? Wat weet jij eigenlijk van het leven af, Jeus? Niks! Helemaal niks! Wat je me daar vertelt is heel mooi, maar je kunt er niet van eten. En dat weet je zelf. Of wil je voetballen?”

Ja, dat wil je, maar kun je als je vijftig bent nog voetballen? En wil jij daarmee je geld verdienen? Geloof je dat zelf wel? Wat weet je van het eigenlijke leven af, Jeus? Niks weet je!”

„Wèt giij dan alles, Casje?”

„Wellicht meer dan jij weet. Ik zou je bijvoorbeeld kunnen vertellen waar nu je vader en ome Gradus – Peter Smadel en Jan Knie’p leven. Ik ken die wetten. Ik zou je met de sterren en de planeten kunnen verbinden en je daarover veel kunnen vertellen, ook over ziekten en de leer van verschillende Universiteiten, over de leer van Darwin, over een Socrates, Boeddha ... Mohammed ... over Egypte iets, over een God, die een Vader van Liefde is! En dat altijd is geweest ook! Ik zou je iets van de hellen en de hemelen kunnen vertellen en over duizenden zaken meer, waar jij geen verstand van hebt en nog nooit één woord van hebt gehoord, omdat jij nog heel veel hebt te leren.”

„Hoe komp giij aan planete en sterre, Casje? Das jao um gek te worre.”

„Ik ken al die dingen, Jeus. Jij zegt, dat is om gek te worden, maar dat wat jij bent en jij bedenkt, dat is om gek te worden.”

„Wie bú giij eigenlijk, Casje? Wat hèt ik met ow te make? En waarom wi giij mien hie’r komme peste?”

„Noem je dit je pesten? Ik ben niet gekomen om je te pesten, Jeus, dat weet je trouwens wel beter ...”

„Waar zit giij dan altied. Waar lééf giij van, Casje? Van de wind?”

„Waar ik zit, Jeus? Je vraagt mij daar een bende. Als je het weten wilt, ik leef waarachtig van de wind. Ik hoef niets meer te doen. Ik kan gaan waarheen ik zelf wil, niemand kan mij nog commanderen. Já, Jeus, ik heb alles wat mijn hartje begeert. Ik ben alles en ik ben niets. Ik zou je heel iets anders kunnen vertellen, maar dan slaap je geen minuut meer. Ik ben niet zo’n aap als jij denkt, Jeus. Wat wil je? Ik voel nu niets meer voor je onmenselijke plat, als je dat maar weet en kunt aanvaarden. Heb jij dan geen Hollands geleerd? Is dat niet heel iets anders, dan het gekakel vanbuiten? Als ik je een raad mag geven, dan moet je luisteren naar hetgeen de mensen in het Hollands te zeggen hebben of je hebt je dienstjaren verknoeid. Wat doen andere jongens? Zij hebben jouw strepen gekregen. Jij denkt, ik moet die rommel niet en je krijgt je rommel ook niet meer op je jasje, ze hebben je daar niet meer voor nodig, daar hebben ze nette jongens voor nodig, geen raddraaiers, maar je had toch maar iets leuks kunnen leren. Nu ben je een armoedige stakkerd. Jij denkt, dat je gelijk hebt, van eiges ... maar je wordt achter je rug uitgelachen. Jij moet nu luisteren naar hetgeen die mannen je te zeggen hebben. Maar diezelfde kaffers kunnen je iets leren, Jeus. Waar of niet en als je het beter weet, wel, ga je gang! Ik weet wel wat jij voelt voor deze armoede, deze bende, van eiges.

Maar heb je niet even aan Crisje gedacht? Jij denkt, moeder weet toch niets. Maar kunnen die mannen zwijgen? Ik vond je sprong in het water erg dom. Jij kunt niet tegen gekoeieneer, doch je hebt je er zelf in gekoeieneerd, Jeus. Ze sluiten je lekker op en zij gaan uit!”

„Waor hèt gijj dit alles vandaan, Casje?”

„Ik zei je al, je kent mij nog niet. Ik weet echter wat je uitspookt. Ja, je kunt hardlopen, voetballen kun je ook, je kunt een goed soldaat zijn. Maar doe het anders, Jeus. Je moet proberen door je tijd te scharrelen. Straks ga je weer naar Crisje en dan kun je deze bende vaarwel zeggen. Maar ik liet mij niet door die bende achter tralies zetten. Jij gaat door het vuur voor domheid en armoede, maar je wordt er geen cent wijzer door. Ik zég niet, dat je deze bende moet liefhebben, God bewaar me, Jeus, maar je zit eraan vast en thans moet je proberen dat ze jou door die vuile zaakjes niet te pakken krijgen.”

„Gijj bunt jao as 'n prefèser, Casje?”

„Dat ben ik, Jeus. Ik kan van alles. Ik heb deze ganse grote en machtige wereld in mijn zak, als je het wilt geloven.”

„Waor gaot gijj now naor toe, Casje?”

„Ik ga terug naar mijn paradijs, Jeus. Ik wacht daar, totdat je vrij bent en dan kom ik je weer eens bezoeken.”

„Wat bú gijj vrèmd, Casje. Ik heb ow zo nooit gekend.”

„Kleine kinderen, Jeus, worden groot. Ben jij dan niet ouder geworden? Ik ga nog steeds op school en ik leer elke dag meer van het leven kennen. En alles draag ik zorgvuldig met mij mee. Zo nu en dan geef ik er iets van aan de mensen, als zij het natuurlijk willen weten, want er lopen er miljoenen die blind zijn en doof.”

„En gijj bunt 't plat van ons vergète?”

„Plat, zei ik je zo-even al, daar kun je niet van eten. Ik kan 't beter dan jij, Jeus.”

„Das 'n leuge, das opschepperij, Casje!”

„Zo, dacht je dat. Is dat een leugen? Now, schrie'f gijj dan is plat naor ow moe'der? Dat kui nie't, maor ik kan 't. Gijj kunt plat praote, maor gijj kunt 't nog nie't schrie've.”

„Das waor, Casje, ik geef ow geliek. Now begriep ik ow. Ik wèt now ook, waorum moe'der Hollands schrif.”

„Jij begrijpt alleen jezelf niet.”

„Je bent lastig, Casje. Jij hebt de pest in. Hebben ze jou ook een been uitgerukt, Casje.”

„Mij niet, daar zijn ze trouwens niet toe in staat. Maar jij hebt de duivel in, Jeus. Dacht je dat ik dat niet wist? Wil je zeggen: mijn God, wat heb ik het goed gekregen? Je wordt lekker bedankt? Je scheldt vanbinnen, je kankert

heel de dag, als je het weten wilt. Je doet alsof het je niets kan schelen, maar dat ken ik. Onze Lieve Heer denkt, zoek het zelf uit. Hij wil met je narigheden niet te maken hebben.”

„Waarom niet, Casje?”

„Dat is nogal glad, dacht je dat Onze Lieve Heer zich interesseerde voor mensen die Zijn leven kapotmaken? Moet je mensen leren hoe ze andere mensen het beste kunnen vermoorden?”

„Dus dan heb ik toch maar het beste gekozen.”

„Ja, dat heb je, Jeus, maar je doet het verkeerd. Zoals jij denkt, denken er miljoenen mensen over. Maar die mensen laten zich niet opsluiten. Wat je nu doet, is jezelf volkomen laten zien en dat moet nu niet gebeuren. Daar kijken die vreselijke kerels doorheen en dan loeren ze op je leven. Vroeg of laat doe je iets verkeerd en zit je achter de tralies. Is dat het leven beleven? Zij zeggen „háp” ... jou hebben wij te pakken en jij stelt je open voor hun getreiter. Je vliegt er telkens weer in, je doet gek en laat ze nog lachen ook. Jij laat ze trappen, Jeus, jij geeft ze de gelegenheid om je te trappen. En dat is dom! Ontzettend dom! Crisje denkt nu, Jeus is oud genoeg. Dacht je, dat Crisje dag en nacht om je belkte?”

„Dan hebben ze mien daar verraaje, Casje.”

„Zo, noem je dat verraad? Als Crisje naar de waarheid vraagt, moeten Mathie en Theet dan liegen? Dacht je dat Crisje niet wist, wanneer jij voor je volgende verlob staat? Jij maakt loopgraven, jazeke, maar Crisje weet het wel beter.”

„Wat moet ik dan doen, Casje?”

„Je leven verbeteren hier. Je moet die kerels geen gelegenheid geven. Heb je dan niet gezien hoe die andere jongens het doen? Zitten die in de bak? Zij lachen je uit, Jeus. Ze vinden je leuk, maar zij voelen er niets voor om in de provoost te zitten.”

„Ik mag nu zeker geen Casje meer zeggen.”

„Daar heb ik het nu niet over, Jeus. Je moet luisteren wat ik je wil geven. Dat is heel iets anders. En je weet dat wel beter, je kent mij immers?”

„Ik ken je niet, Casje.”

„Dank je wel, nu komen wij iets dichter bij elkaars leven te staan. Je zou zo zeggen!”

Jeus denkt even na. Een tijd hoort hij niets van Casje, maar hij voelt dat Casje er nog is. Dat is een heel ander mens geworden, denkt hij. Hoe is het mogelijk. Als Casje zegt:

„Denk er maar eens over na, Jeus ... ik ga even naar Crisje kijken” – dan kan hij direct vragen:

„Kun je dat dan, Casje?”

„Jij vraagt mij nog of ik dat kan, Jeus? Ben je dan alles uit je mooie leven vergeten? Eindelijk begin je te denken.”

„Waarom ben je zo kwaad op mien, Casje?”

„Je moet Hollands praten of plat, Jeus, maar geen plat en Hollands door elkaar, dat verstaat geen mens.”

„Mijnheer Casje, waar ga je nu naartoe?”

„Nu laat je mij lachen, Jeus, mijnheer Casje? Dat klinkt razend armoedig. Maar ik vergeef je. Ik zei je toch, Jeus, ik kan gaan waarheen ik zelf wil. Mij kan niemand meer commanderen. Ik vlieg door de ruimte en het leven. Ik zeg je nogmaals, ik ga naar Crisje kijken. Ik geniet van het leven, Jeus, jij niet! Ik heb mijn eigen paradijs, jij ook! Ik ben echter één mens onder de miljoenen van Onze Lieve Heer, die kan denken. Dat kun jij ook, maar jij denkt in een verkeerde richting. Jij wilt tegen 'n hellend vlak opklauteren en dat is belachelijk. Ik ben zo stom niet, Jeus, en ik begrijp wat Onze Lieve Heer van mij wil en dat doe ik ook! Ik werk voor Onze Lieve Heer. Zo nu en dan ontmoet ik van die mensen. Ik bedoel, mensen, die iets anders van het leven willen horen dan deze kletspraatjes, al deze onzin en dan geef ik die mensen iets van mijzelf. En hierdoor, Jeus, heb ik geluk en leef ik! Ik zeg die mensen wat ze verkeerd hebben gedaan en velen zijn er erg dankbaar om het te mogen weten. Nu weet je ineens wat ik doe, Jeus.”

„Dat is mooi, Casje.”

„Dat is het, Jeus.”

„En van wie heb je dit baantje gekregen?”

„Van eiges van Onze Lieve Heer, van wie andes?”

„Hèt giij Um dan al is gezien, Casje?”

„Ik zie Hem elke seconde, Jeus.”

„Is dat waar? Je kent Hem?”

„Ja, ik ken hem beter dan ik mijzelf ken. Maar ik moet erbij zeggen, ik heb nog veel van Hem te leren.”

„Dèn betaalt goed, Casje?”

„Dèn betaalt mien, Jeus, zovul as ik in mien eige lève neudig heb.”

„Maor daor kui zeker gin bokkespronge van make, wà?”

„Ik moet zeggen, jij hebt wonderlijke gedachten over Onze Lieve Heer. Wat denk je van honderdduizend miljoenen in de maand, Jeus?”

„Je houdt mij voor de gek, Casje.”

„Néé, ik meen het. Ik kan al dat geld niet eens op.”

„Is dat gadverdikke nog aan toe efkes wat, Casje? En ik hèt hier gin cent.”

„Dat is te begrijpen, je verdient ook geen cent.”

„Moet je nu om mij lachen, Casje.”

„Moet ik dan om je onzin huilen, Jeus? Laat me toch lachen.”

„Meende je dat met dat geld, Casje?”

„Jazeker.”

„Maar je zegt zelf je hebt geen eten en drinken meer nodig. Wat moet je dan met dat geld doen?”

„Dat begrijp je nog niet, Jeus. Ik kan geld krijgen zoveel ik wil, maar ik heb het immers niet meer nodig.”

„Gij hold mien veur de gek, Casje.”

„Née, alleen jij denkt verkeerd. Jij wilt mij terugtrekken in je eigen rommel. Maar als je het ineens wilt weten, kan ik je zeggen, wij hebben álles en bij dat alles behoort ook het geld van je eigen stinkerige wereld, Sientje!”

„Wat zeg je?”

„Ik zei – Sientje!”

Jeus weet het niet meer. Hij kent Casje niet. Er valt nu:

„Het is me nogal wat waar ik in zit, Casje.”

„Ik ga daar niet eens meer op in, Jeus. Sientje! Is een leuke naam, dat moet ik zeggen. Dat hadden ze mij moeten doen.”

„Wat had je dan gedaan?”

„Niks, ik had mezelf maar verraden. Maar ik sta mijn tijd te verkletsen. Ik heb nog iets anders te doen. Het ga je goed, Jeus. Ik vind het wel beroerd dat ik weg moet en je nu alleen moet laten, maar dat is je eigen schuld. Jij hebt nog niet het recht om ook mij op te sluiten. Ik ga er dus tussenuit. Ik ga naar Crisje.”

„Doe je dan de groeten aan moeder, Casje?”

„Ik zal ervoor zorgen, Jeus.”

„Je kunt het?”

„Weet je dat niet? Maar Crisje denkt en voelt nu niet zoals toen, nu voelt Crisje anders.”

„Kijk maar naar jezelf en je weet het meteen.”

„Maor moe' der is toch nie't veranderd?”

„Je moeder verandert nooit, Jeus, maar zij heeft haar leven te aanvaarden en dat is het!”

„Ik begrijp het, Casje.”

„Dank je. Maar jij wist dat allemaal, nu ben je alles vergeten. Wellicht komt het nog tot je leven terug.”

„Maar heb je dan niet gezien hoe dit leven is, Casje?”

„Ja, natuurlijk, maar je wordt nu vervelend, je vraagt altijd hetzelfde en daar kan ik nu niet meer tegen.”

„Das jammer.”

„Dat denk je, maar zo is het niet, Jeus. Jammers bestaan er trouwens niet.”

„Gijj wod bedank, Casje.”

„Niks te danke, Jeus. Aiij maor wèt, di's ow eige schuld!”

„Ik wèt 't.”

„Dan ben ik hier niet voor niks geweest. Tot kijk, het ga je goed, Jeus van moeder Crisje!”

Casje, ziet hij, lost voor zijn ogen op en verdwijnt door de muren van zijn cel. Wat is die kerel veranderd. Is dat zijn Casje? En nu slapen. Ja, Crisje, je krijgt zijn groeten van Casje, door Casje zal je thans iets gaan voelen en dat zijn – zijn groetjes. Maar, het ziet er nu iets beter uit vanbinnen. Casje heeft hem waarachtig gevonden. Het duurde lang, maar hij was er! Jeus begrijpt zichzelf niet meer, Crisje. Hij is er hadstikke uit! De dienst heeft iets anders van zijn leven gemaakt. Wat is dat? Wie kriebelt er nu aan zijn snuit? Een muisje zit er in zijn cel, Crisje. En met dat diertje zal hij goeie vrienden worden, dan schiet de tijd op. Casje is een vreemde geworden, maar hij heeft gelijk, voelt Jeus, hij had die onzin niet moeten uithalen.

In de morgen komt het muisje tot hem terug. Ze eten tezamen kuch ... het diertje heeft jongen ook, merkt hij. Casje is hij al vergeten. De dagen gaan thans voorbij onder dit geluk. Dag en nacht speelt hij met moeder muis. 's Nachts sabbelt het diertje aan z'n oortje en dat vindt hij erg lekker, de warmte van dit kleine ding is enorm. Nog twee dagen en hij heeft zijn provoost achter de rug. En ook die dagen gaan voorbij, tezamen met moeder muis en haar kindertjes. Het leven is mooi, het leven is wondervol, hij zou hier wel willen blijven zitten. En dan staat hij voor het afscheid, Crisje. De muis piept als het ware. Dat is haar goedendag. Hij kan bijna geen afscheid nemen van het diertje. Toch moet het. En zie, het diertje keert terug tot haar huisje daar, hij heeft eventjes de kinderen mogen zien. Thans gaat hij naar de bende terug.

Hij wordt daar met open armen ontvangen. Diezelfde dag moet er een van de jongens in de politiekamer, betreedt hetzelfde hokje en legt zich neer om te slapen. Wat is dat? Een muis? Het diertje krijgt een soldatenschoen op haar lijfje en is morsdood. Dan komt dat leven hem vertellen wat het daar beleefde. Een schok is het, Crisje. Hoe is het mogelijk, heeft die knul dan dit reine contact niet gevoeld? Dit is het echter, Crisje, dat hem de ogen opent. Hij spuwt van die ruwe karakters. Hij kan die jongens niet meer zien. Het voert hem even tot het andere denken, maar voor hoelang? Sientje is weer in dienst. Ze gaan verhuizen, betreden de Willems-Kazerne, het leven gaat verder. Weer krijgt Crisje hem even thuis, ze kunnen praten en hij kan voetballen. Casje is vergeten, de oorlog is bijna voorbij, doch telkens komt er iets, waardoor hij de dienst te aanvaarden heeft en men de mannen vasthoudt.

In Huissen en Elst beleeft hij weer andere zaken. Wanneer ze op 'n dag door Nijmegen marcheren, denkt hij aan Knerpie terug. Ook aan Jan de agent en zijn familie, ze bezoeken echter, dat kan hij niet. Hij is die levens

niet vergeten, maar zijn hoofd en zaligheid staan nu open voor de voetbal-sport.

De jongens thuis moeten spelen. Hij zal zorgen dat hij er is. Even met vierentwintig uurtjes weg, dat kan, maar het verlof is alweer ingetrokken. Dacht je, Crisje, dat hij iets heeft geleerd? Hij moet voetballen, het vaderland kan hem gestolen worden. Hij gaat toch!

De jongens zullen hem er wel doorheen slepen, maar er viel niets te slepen, Crisje, om vijf uur moesten ze reeds aantreden en hij werd gemist. Waar is Sientje? Sientje is naar zijn Tante in Arnhem, de brave ziel ligt op sterven. Waar woont die vrouw? Ze weten het niet. Sientje rent naar Crisje, op de fiets huis toe, dat is ver weg, maar dat geeft niet, voor zo'n wedstrijd doe je alles. Hij zit lekker thuis, ontmoet z'n vrienden, speelt de volgende dag ook, zit weer bij zijn vrienden en denkt er niet aan om vlug terug te keren, integendeel, het wordt nu zelfs maandag. Nu zit er wat op, maar ja, kun je wegglopen van zoveel pret? Als hij ziet, dat ze hem komen halen, rent hij de achterdeur uit en vliegt terug. Crisje denkt, dat moet je zelf weten. Zij kan hem nu niet meer onder haar vleugelen nemen.

„Waar ben je geweest, Sientje?”

„Ik was weze voetballen, Kapitein.”

„Heb je gewonnen?”

„Née, Kapitein, wij hebben verloren.”

„Dat is jammer, Sientje, en ik kan niets voor je doen. Toch zal ik het nog even proberen.”

De oude Barabas, zoals de jongens hem noemen, is een best mens. Maar Sientje moet er weer in, hij krijgt tien dagen provoost. Dat nemen nu de andere jongens niet. Ook zij willen de provoost in. En dat bereiken de mannen. Als ze op wacht moeten, zijn zij er niet. Wel een stel mannen om oorlog te voeren. Allen komen in de Willems-Kazerne te zitten. Zij spotten met hun vaderland.

Niets aan te veranderen, de halve sectie vertikt het. Grote Gradus is met verlof, hij weet niet beter, of ook Gradus had zich vergeten. De eerste dagen gaan voorbij met pret, doch dan krijgen allen hun eigen gedachten en komen de levens tot het menselijke nadenken. Hij stelt nu vast, dat de dienst maar een grote bende is. De mens heeft geen eigen wil meer. Hij denkt goed, hij leert veel, hij zal leren hoe het niet moet! En in deze stilte is het weer dat Casje hem komt bezoeken.

„Zo Jeus, ze hebben je weer eens te pakken? Dat heeft niet zo lang geduurd. Ik moet zeggen, je staat er weer best op.”

„Dag, Casje. Ja, ze hebben mij weer te pakken. Ik ben weggelopen om te voetballen. Maar waar ben je zolang geweest, Casje?”

„Midden in de oorlog, Jeus.”

„Wat zeg je?”

„Ik was daar even, waar de mannen zich kapotmaken. Ik heb die mannen nog even, enkelen dan, kunnen helpen. Zij zochten daar naar hun eigen hoofden.”

„Meen je dat, Casje?”

„Jazeker, Jeus. Dit is heilige waarheid. Die mannen leefden. En ze dachten dat ze waren vermoord en ze waren ook vermoord, Jeus. Maar in de wereld waarin ik ben, daar leefden ze ook en toen zochten ze naar hun armen en benen.”

„Umdat ze zo gek wasse, Casje?”

„Jao, umdat ze zo krankzinnig zun om mekaar kapot te make. Die mensen zijn hadstikke gek, Jeus. Ze laten zich commanderen om mensen dood te schieten! Dat is het ergste wat er is. Die mensen denken niet. Ze worden gedwongen om te schieten! Ze hebben geen wil meer, Jeus. Ze denken aan niets beters meer. Wat er bestaat heeft het eigen hoofd verloren.”

„En jij zag dat, Casje.”

„Ik kan dat elk ogenblik zien, als ik dat wil, Jeus.”

„En wat zegt Onze Lieve Heer ervan, Casje?”

„Die zegt niets. Hij denkt alleen maar. Vies is het.”

„Is dat wat, Casje. Gijj mos ter natuurlijk van kotse.”

„Néé, dat niet, maar ik ben wel erg naar geworden.”

„Van al dat bloed?”

„Néé, dat is zo erg niet, Jeus, maar doordat de mensen zo stom zijn! Daar word je naar van. Waarom ben je weer zo dom geweest?”

„Ik zal het niet weer doen, Casje.”

„Ben benieuwd of je woord houdt.”

„Kun je daar nu je eigen hoofd verliezen en toch denken, Casje? Ik meen ...”

„Wat jij meent, Jeus, en voelt, kun je begrijpen, maar jij denkt niet meer in die richting.”

„Das waor, Casje. Ik kan niet meer denken. Maar ik zal geen mensen doodschieten.”

„Dat weet ik, of ik liet me nooit meer bij je zien.”

„Maar wat je me daar vertelt, Casje, daar hebben de mensen toch nog geen verstand van?”

„Dat hebben ze ook niet, Jeus, maar eens zullen ze het toch moeten leren.”

„Je hebt daar zeker een bende bangscheites gezien?”

„Ja, vals gedoe is het, Jeus.”

„Dat zijn kindere, Casje.”

„Juist, net als jij bent. Daar zit je nu weer.”
„Maar nu zijn de andere jongens er ook, Casje.”
„Dat zag ik al, maar heb je aan die kletspraat iets?”
„Néé, ik begrie'pe 't, Casje.”
„Dat zeg je, maar dat is niet waar. Je wilt het niet begrijpen. Ik dacht, mijn hemel, waar rent die weer naartoe. Je gaat aanstonds ergens anders heen, naar buiten.”
„Wij zijn buiten, Casje.”
„Dat weet ik, maar je gaat ergens anders heen, zei ik. En als je daarginds bent, Jeus, dán moet je maar eens aan mij denken. Als je mij roept, kom ik terug.”
„Voor wat, Casje?”
„Voor iets, waar Magere Hein mee te maken heeft.”
„Gebeurt er iets, Casje?”
„Ja, Magere Hein is boos. Ze namen hem het werk uit zijn handen en daar zal hij nu een stokje voor steken.”
„En dan zullen de mensen lachen?”
„Dan zullen ze schreien Jeus, dat ze zwart zien, want Magere Hein heeft de duivel in!”
„Omdat ze aan zijn werk komen en oorlog voeren?”
„Ja, hij zegt: heb ik er nog niet genoeg te halen? Zijn er nog geen klachten genoeg? Moet ik strenger straffen? Ik haal kindertjes en ouden van dagen, maar nu trappen ze zichzelf uit het leven. En daar heb ik de duivel over in”
... Dat zegt Magere Hein, Jeus.”
„Kan ik begrijpen, Casje. Dat spreekt voor zichzelf.”
„Mijn complementen, Jeus, je spreekt beter Hollands.”
„Vind je het fijn, Casje?”
„Ja, want dan gaan wij verder. Je moet alles trachten te leren wat je tijdens je dienst oppikken kunt, wellicht komt het je later te pas, Jeus.”
„Ik zal mijn best doen, Casje, ik zal nu luisteren.”
„Jij luistert altijd, Jeus, maar jij bent te speels. En ook dat is verkeerd, indien het je eigen vrijheid kost.”
„Begrijp ik nu, Casje. Ze krijgen mij nu niet meer in de bak en ik ga ook niet meer voor het voetballen aan de ren.”
„Dán, Jeus, komen wij met elkaar een stuk verder. Eerst nu leef je voor jezelf. Dat heb je gedaan, maar door je lege nietszeggende pret, ging jij achter slot en grendel. En is dat nu zo leuk? Is dat de manier om het leven te volgen en te aanvaarden?”
„Je wordt bedankt, Casje.”
„Niks te danke, Jeus. Maar ik ga weer eens opstappen. Dus tot daarginds.

Het ga je goed.”

„Dag, Casje?”

„Mesjoer, Jeus, als je maar nooit wilt vergeten, dat ik van je hou.”

„Wèt ik, Casje, ik ook!”

Wèg is Casje, hij is weer alleen. Hij kan weer lekker denken. Hij spuwt nu op alles, Crisje, dit is de laatste provoost, hij heeft van zijn Casje toch veel geleerd. Hij foetert thans met Magere Hein tegen alles wat hem wil helpen om te doden. Voor een voetbalwedstrijd word je als een boef behandeld, maar als je mensen vermoordt, krijg je medailles. En heeft hij niet gelijk, Crisje? Zover is hij nu reeds gekomen, wij gaan waarlijk vooruit, de dienst, je ziet het nu, heeft hem van alles geleerd.

Maar even tijd om naar een mooi meisje te kijken, dat heeft hij niet gehad, Crisje. Of wel soms, Jeus? Eén keer heeft hij het in Arnhem geprobeerd, Crisje. En dat was een jodenmeisje, maar ze wilde niet dat hij haar een kusje gaf en toen dacht Jeus, krijg de „droedels” ... dan ga ik verder. Maar hij heeft er niet meer aan gedacht, Crisje. Nu denkt hij aan een meisje; vanbinnen begint er toch eindelijk iets te kriebelen. Als het dan maar een goed meisje is of wij krijgen andere poppen aan het dansen en dan zijn wij nog niet gelukkig.

Casje heeft weer gelijk gekregen. Van Huissen uit gaan ze naar Doesburg. En daar is het, waar Magere Hein begint! In vier dagen liggen er honderden mensen voor mirakel, ze schreeuwen nu niet als varkens, maar ze worden door de „Spaanse-Griep” leeggezogen. Krijgt Magere Hein ook hem te pakken? Jeus is niet bang voor Magere Hein, hij wil best bij zijn Casje wezen en werken. Daar kun je iets beleven en heb je met geen rotte mensen meer te maken. Dan ben je vrij van deze wereld en al deze vuile-rotte narigheid. Maar „Hein” is anders ingesteld. Hein heeft hem nog niet nodig. Maar je zou zo zeggen! Wat er hier gebeuren gaat is niet veel soeps. Heel Europa lijdt eronder. Overal vallen er mensen. Is dat nog niet genoeg? Horen de mensen niet meer wat Onze Lieve Heer zegt?

Crisje weet het! Onze Lieve Heer is kwaad, echt boos, leren die grote mensen nu nooit niks? Néé, ze leren niks, Crisje! Maar je ziet het zélf! Thans kunnen ze belken. En er belken er al aardig wat. Heel Europa belkt. Van alles valt er, er vallen hier meer mensen dan aan het front. Dat geschied heeft niets meer te betekenen. Jeus ziet het voor z'n ogen gebeuren. Hij kan Casje wel opeten. Zo'n ontzag heeft hij voor Casje gekregen. In zes dagen liggen er al honderdvijftig soldaten onder de grond en geen mens is in staat om er iets tegen te doen.

Jeus staat op wacht. Hij voelt zich niet lekker, Crisje. Je zult hem wel gauw thuis krijgen. Hij heeft erge koorts en daar begint het mee. Wil Magere Hein hem nu hebben? De Sergeant vraagt hem:

„Hoe voel jij je, Sientje?”

„Ik voel me best, Sergeant, mij krijgen ze nog niet.”

„Dat zou ik maar niet te hard zeggen, je ziet het.”

Een goed mens is dat, denkt Jeus, maar hij zakt in elkaar. Toch kruipt hij weer door zijn knieën heen. Wat zei Casje ook weer? Het is drie uur in de nacht. Hij schreeuwt:

„Casje? ... Casje? Kom, Magere Hein heeft me te pakken.”

Ineens is zijn vriend er. „Jeus”, komt er, „even luisteren” ... „Jij timmert die man daarginds uit het bed. Vraag hem om een half flesje cognac ... en dan drink je dat vocht lepelsgewijs op. Niet te vlug, maar het moet cognac zijn. Ga gerust, hij zal je wel een flesje geven, ook al heb je geen geld, dan betaal je hem maar als je beter bent, als je straks terugkomt, je gaat morgen immers met verlof? Maak je zo gauw mogelijk uit de voeten, hier stinkt het naar Magere Hein!”

En jawel, Crisje, de man gelooft hem. De man zegt, maar natuurlijk soldaat, nu vergeten wij alles. Niets heeft waarde meer, alleen cognac en daar hebben wij nog genoeg van. Ik krijg mijn geld wel. Zie je, er zijn altijd nog mensen op deze grote wereld die iets geloven en die begrijpen waar het om gaat, ja, die voelen, nu heeft niets waarde meer. Jeus drinkt, hij lepelt, hij voelt zich draaierig, maar dat heeft elk mens. De koorts zakt iets. Dit is bijna het einde, nog twee uurtjes en dan vliegt hij naar Crisje.

Hij moet weg, hij laat zich z'n verlof niet afnemen. Hij komt er doorheen, hoe hij die laatste uurtjes heeft volbracht, hij weet het niet, maar hij is er. Hier stinkt het, dat zeggen ze allemaal. En dan neemt hij de benen naar Crisje.

Hadstikke ziek stopt Crisje hem onder de wol. Een grote kruik cognac staat er naast zijn bed op zolder. De cognac is lekker, hij voelt zich verbrand vanbinnen, maar dat geeft niks. Na vier dagen zakt eindelijk de koorts. Hij is erdoor. Ook de kinderen werden even gegrepen, doch van Crisje kreeg Magere Hein er niet één in handen. Honderdduizend mensen gingen eraan. Casje had wéér gelijk! En Onze Lieve Heer zei:

„Hein ... nu even geduld. Wij moeten nu eens kijken wat ze doen.”

Hebben de mensen iets geleerd? Néé, maar de oorlog is nu bijna voorbij, daarginds hebben ze in de gaten gekregen dat ze het thuis nog beter kunnen en was er geen aardigheid meer aan. Op zolder komt Casje hem even bezoeken. Jeus kan zeggen:

„Bedankt, Casje.”

„Niks te danke, Jeus.”

„Gaat Magere Hein eventjes tekeer?”

„Ja, Jeus, Magere Hein ging even goed tekeer.”

„Zullen de mensen nu iets leren, Casje?”

„Néé, Jeus, nog niet. Zij zijn nog niet zover.”

„Komt dat, Casje?”

„Ja, Jeus, ook dat komt.”

„Wat zijn mensen toch rare wezens, Casje.”

„Ja, Jeus, mensen zijn net gek. Mensen zijn erger dan dieren. Een dier beseft meer dan een mens. Maar toch, het zijn en blijven kinderen van Onze Lieve Heer.”

Ze praten al geen plat meer, deze twee, ze hebben iets geleerd. Casje ging weg en Jeus wordt beter, hij moet weer vertrekken.

De dokter gaf hem een heerlijk briefje. Nu is hij vijf dagen langer weggevoest, maar ze kunnen hem nu nog meer vertellen, ze zijn blij dat hij er weer is en wordt met open armen ontvangen.

Het is gek, van zijn sectie ging er niet een, maar de halve compagnie is gesneuveld door de Spaanse Griep!

Vanuit Doesburg vertrekken ze weer naar Arnhem. Heel Holland is overstroomd door de Duitsers. De Duitse officieren flaneren reeds in die „Rheinstrasse” van Arnhem. Ze moeten die lui groeten, dat is uitgemaakt door de hoge heren en daar hebben ze wekenlang over geploeterd, over gepraat, de één was ervoor, de ander er glad tegen. Toch moet het leger groeten. En daar zul je nu weer iets door beleven.

Jeus wandelt met Gradus en Jantje Zwaan op een avond door die ... Rheinstrasse. Een Duitser wil, dat zij groeten. Men weet reeds, dat de Gele Ridders (een artillerie-eenheid) een haat hebben aan die moffen. Die mannen loeren op die moffen, om ze te tonen hoe het niet moet gebeuren. Gradus, Jan en Jeus worden door 'n Overste – am Rhein aangehouden. Können Sie nicht grüssen? Jazeker, dat kan best. Gradus zegt, maak dat je weg komt. Jeus en Jan rennen al. Maar Gradus gaat zeven stappen terug. De mof staat juist voor een kruidenierswinkel. Gradus marcheert al, de mof zegt: links, rechts, eins, zwei drei, vier fünf en toen zei Gradus – zes en zeven, maar meteen vloog de Duitse Overste met z'n glas op het menselijk oog door de kruidenierswinkel heen en voelde zich verpletterd. Gradus weg!

Wat voor het Parlement weken duurde, sloeg Gradus door één slag uit de wereld. Waarvoor vaten inkt werden gebruikt, de bladen niet over uitgeschreven raakten, sloeg Gradus door één berekende mep uit de wereld, dit was nog het mooiste, dat Jeus in zijn dienst heeft beleefd. Mijn hemel, wat een klap was dat. De burgers wilden de man eren. Wie dat heeft gekund verdient een medaille. Die man krijgt honderd gulden van mij. Maar Gradus heeft nooit die centjes durven halen. Wie was het? Een Gele Ridder natuurlijk. Gradus, of die Gele Ridder, ging over de wereld. Parijs en New York had-

den het erover en toen was ineens de oorlog voorbij, néé, nóg hadden ze niet genoeg. De Oberst ging het ziekenhuis in, het salueren voor de Duitsers was niet meer nodig en de jongens hebben zich een aap gelachen! Een hoera voor grote Gradus! Een Hollandse fabrieksarbeider maakte een eind aan wekenlang gekibbel van geleerde mensen. Je kunt je wel geleerd voelen, maar dan ben je niet slim? Wat kun je toch een bende leren in dienst!

Crisje, hij krijgt weer even verlof, wellicht is dit het laatste. Kijk nu uit, er gaat iets gebeuren, Jeus. Jeus toch, kijk uit! Dat is veel erger dan het groeten voor de Duitsers, maar opnieuw voert het je naar das „Stolzenfels am Rhein” ... Erg lief is het, máár, ook levensgevaarlijk, doch dat heb je voor jezelf uit te maken! Eerlijk is eerlijk!

Jeus en zijn meisje

Hij ligt weer in de Coehoorn-Kazerne, nog mogen de jongens niet afzwaaien, doch Jeus is onderweg naar Crisje, dit is wellicht zijn laatste verlof. Thans kan hij zijn vrienden een sterk verhaal vertellen, van wat hij heeft beleefd en waar heel Nederland over spreekt. Wie was het, Jeus, die de Overste am Rhein z'n tik gaf? Een Gele Ridder? Was Antoon de Wild er niet bij? Heb je Gieles van de Kemp niet gezien? Ook zij hebben hun Gele Ridders, kerels als bonken en voor niets angstig. Mijn hemel, je moet Gieles en Antoon eens zien, gans de Grintweg beeft als zij met hun sporen aan thuiskomen; voor Antoon trilt het Dassensteegje en weten zij alles van. Néé, Grote Gradus was het! Hij heeft het verhaal al tien keer moeten herhalen en dan wordt er gelachen, de oude koeien worden niet alleen uit de sloot gehaald, maar de dieren worden fris en opgewekt, opnieuw gemolken en het vetgehalte van deze melk krijgt grote betekenis.

Jeus heeft echter op dit ogenblik geen erg, het gevoel niet en dat is toch wel iets voor zijn denken en voelen, zijn sensitiviteit, dat hij over tien minuutjes zijn meisje krijgt. Vanbinnen in hem is het al zo lang beginnen te kriebelen, maar dat geluk heeft hij tot nu nog niet mogen ontvangen. Heel veel mooie meisjes hebben naar hem gekeken, nooit kreeg hij het gevoel om over die sloot te springen, er was altijd iets in hem dat zei: néé, nog niet, ik ben nog niet wakker! Of wat was het, Jeus? Er waren er hier genoeg, Duitsers en uit de eigen buurt, ook in Arnhem en waar hij is geweest, werd er vanuit het moederlijke naar zijn leven geloent, toch heeft hij nimmer de stap gewaagd. En nog, nu hij daar met Bernard z'n lol verkoopt – ook Bernard krijgt z'n geluk even te zien – weten ze niet dat dit hen boven het hoofd hangt.

Ze keren terug naar Crisje, nóg voelen beiden niet, dat bij Crisje twee engelen zijn, zomaar uit een hemel naar beneden gevallen, óf het allerlaatste uit „das Stolzenfels am Rhein” voor Crisje: Mutter Crisje, können wir was bekommen? Maar er is niets meer bij Crisje te halen, alles is schoon op en ze heeft geen cent overgehouden.

„Goeie-aved same.” Wat is dat, moe'der? Twee engelen thuis? Mijn hemel wat voor mooie kinderen zijn dat, moeder.

„Dit is Bennad, dames, en dat is Jeus.”

De dames kijken naar de knappe knullen van Crisje. Bennad heeft onder de tram gelegen, maar is Bennad niet mooi? Moet je zijn krullen eens bekijken en Bennad heeft een goed vak, hij is kleermaker. Als je Bernard als man hebt, hoef je zelf nooit niks meer te naaien, dat doet Bennad voor je leven en zaligheid. En die andere? Die is in dienst, dat ziet u zelf, dames, Jeus komt

nu spoedig voorgoed thuis.

„Maor hék te vul gezeid, dames?”

„Aber das ist ja ein Wunder, Mutter Crisje.”

Crisje heeft echter haar eigen gedachten over de dames. Zij kan er niets aan doen, dat ze tot haar zijn gekomen om iets voor hun familie te halen. Crisje voelt, dit zijn dalvers, zij krijgt deze gevoelens toegezonden, maar Jeus zal wel uit zijn ogen kijken. Zij is niet angstig, dat hij als een dolle hond, hals-overdekop in dat leven vliegt, zij weet, Jeus denkt, hij zal zomaar geen besluit nemen. Jeus verkennt de dames. Vanbinnen staat de boel al op stelten, Crisje. Tijdens zijn provoost heeft hij over de meisjes nagedacht en voor zichzelf uitgemaakt, dat het eindelijk hoog tijd werd om zelf eens naar wat liefde uit te kijken, op stuk van zaken moet hij nu toch weten hoe zo'n kusje smaakt. Máár, hij moet een meisje hebben zoals je zelf bent. Die gedachten vliegen de duizend anderen vooruit. Maar zijn dat eventjes snuitjes, Bennad? Ze komen natuurlijk eten en drinken halen. En zie je die chique, Bennad? Dit zijn waarachtig dames. Hoe is het mogelijk, Bennad? Dit zijn levens, die door Onze Lieve Heer eiges zijn gezonden, waar of niet, Bennad? De mooie en kleinste, kijkt al. Hij ook, die daar, hoe heet ze, Elly, is voor Bennad. En deze Irma is voor hem, waar of niet; kunnen wij geen verkering krijgen, lieverd?

Crisje praat over de oorlog en al de mensen die zij te eten gaf, hij peilt dit leven, hij daalt erin af, maar kijkt alleen naar de uiterlijke kern, dat vanbinnen voelt en ziet hij niet, zijn mensenkennis, zijn machtig aanvoelen, deze universele zekerheid, gooit hij thans te grabbel, Crisje, hij is hadstikke gek geworden! Mijn hemel, Jeus, wat ga je nu toch beginnen?

Moet je die oogjes eens zien stralen. Kijk die lipjes, je zou er zo een kus voor over hebben, die mooie wangetjes, die handjes, die voetjes, dat zijden jurkje, het is een engel, Crisje! Hij blijft peilen, daalt af in deze ziel, ziet niets, voelt niks niet van de persoonlijkheid, hij heeft al die overgevoeligheid overboord gesmeten, er is ook geen Casje die hem waarschuwt, geen andere engelen zijn er, hij staat als een wilde eend voor natuurlijke zaligheid en grijpt wat er te grijpen is. In gedachten heeft hij Irma reeds duizendmaal gekust. Mijn hemel, wat is dat lekker, Crisje, hij weet nu, wat jij al die mooie jaren van vader gekregen hebt, hij gaat voelen, waarom vader zo gek op je was, ook hij is dol op zijn meisje, hadstikke dol, Crisje, maar waar moet dit schip stranden? Bennad heeft zijn eerste aanraking al te pakken. Die Bennad toch. Waar Crisje bij zit, krijgt Bennad zijn eerste kus van zijn leven. Bernard wordt groen en rood van opwinding, zijn houten been tintelt ervan, doch dat is voor deze Elly geen belemmering. Die hebben natuurlijk geld zat. Dit zijn rijke dames. Heel iets anders dan de boeretriens hier, hij dankt Onze Lieve Heer, dat hij zo lang heeft gewacht. Had hij naar een meisje gekeken, dan

had hij dit wonder nooit leren kennen. Hij zegent zichzelf, dit is een waarachtig wonder, Crisje, maak je maar niet angstig, ga rustig slapen, moeder, wij hebben nog heel veel met elkaar te bepraten. Maar wat jammer toch, morgen moet hij weg, dit is zijn laatste dag. Waarom ben je niet eerder gekomen, engel? Ja, dat wisten ze niet, zij komen regelrecht van moeder vandaan om wat eten te halen. Ja, als ze dat eens hadden mogen weten! Van eiges, dan was Irma naar hier gevlogen. Kan hij dat begrijpen? Waar moeder al niet aan denkt. Waar moeten de dames slapen? Er is wel iets te vinden, maar mogen ze niet op een stoel blijven zitten, ze hebben elkaar nog zoveel te vertellen, Crisje!

Crisje en Wageman leggen zich neer. Het petrolielampje gaat uit, Bennad en Jeus zitten daar en smoezen met de engelen van Onze Lieve Heer. Ja, het is erdoor, ze hebben verkering gekregen. De engeltjes zitten met de voetjes bij de kachel, hij stookt het vuur op, zet koffie, doet alles wat mogelijk is om z'n engel te trakteren en geniet van zijn liefde. Wat is Irma mooi, hoe dankbaar voelt hij zich, het is het gezegende ogenblik voor zijn leven. Hij kust ... en vergeet de wereld, vanbinnen is het een chaos, daarin is er niets meer wat nog voor de menselijke rust, de normale vrede én het geluk in aanmerking komt, dit is zijn meisje, niets heeft nu nog betekenis, géén mens timmert hem uit dit leven vandaan. Magere Hein kan doodvallen! Casje is een bewuste gek! Hoe bestaat het, dat hij naar al die onzin heeft kunnen luisteren? Dít is het! Zijn meisje is het! Hier gaat niets boven, heel de wereld zinkt in het niet, als je Irma in je armen hebt, het bloed voelt, de levende aanraking je ziel en zaligheid binnenstapt, je wordt net gek, alles vanbinnen tintelt, het is één grote zaligheid! Pats ... voorzichtig heeft hij haar alweer gekust, mijn God, Crisje, wat kan Jeus kussen. Wist je niet, dat dit hemels was? Hij heeft het nooit geweten. Hij is één met dit leven. Hij voelt haar hartklop vanbinnen in zich knetteren. Voelt Bennad dat ook? Néé, hij voelt, daar is het heel iets anders. De grond is bevende onder zijn voeten. Jammer, dat het nacht is, dan zou hij haar even de duiven laten zien. Jammer, maar ook hiermee kan hij tevreden zijn.

Wat is het leven mooi! Hoe machtig is het leven toch! Mijn God, wat ben ik U dankbaar. Mijnheer pastoor krijgt bloemen. Ik geef mijn leven voor Irma weg, ik wil sterven voor deze liefde. „Ben je van mij? Ben je werkelijk van mij? Heb je nog nooit eens een jongen gekust? Néé, is dat zo? Heb je, als ik dat heb gedaan, gewacht? Ik heb eens een meisje gekust, ik biecht je alles eerlijk op, kun je mij vergeven, Irma? Heb je ook zo nagedacht als ik het heb gekund, tijdens de provoost? Ik ben niet in de provoost gekomen door slechte dingen, néé, geloof het, alleen omdat ik barstte vanbinnen en omdat ik zo'n pret had. Wil je mij geloven, engel? Heb je nog geen jongen gehad? Néé?

Fijn is dat. Ik kom zo van moeder vandaan, Crisje kan het je vertellen, ik heb goed opgepast. Ik zal je in dit leven dragen, lieverd. Vraag het maar aan Bennad. Ook Bennad heeft nog geen meisje gehad, wij zijn zuiver geweest, al die jaren, wij hebben op jullie gewacht. Wat ben ik blij, Irma, dat ik nooit slechte dingen heb gedaan. Maar ik heb alleen dat. Ik heb niets anders, Irma. Ik heb geen vak geleerd, ik heb voor het huishouden moeten zorgen; toen vader stierf bleef moeder met al de kinderen alleen achter. Ik ben maar een kind uit een arbeidersgezin. Zegt je dat niets? Mag ik mee naar je ouders? Heeft je vader een schoenenfabriek? Dacht ik het niet? Jij bent een kind van rijke ouders, dat kun je aan alles zien. Maar ik ben eerlijk en braaf. Ik wil hard werken, het kan mij niet schelen wat ik voor je moet doen, als je mij maar liefhebt.” Hij biecht alles eerlijk op, hij ligt neergeknield aan de voeten van dit heilige wonder en legt zijn diepe menselijke hart in haar schoot. Elly kijkt zo nu en dan, is dat eventjes een fijne knul, heeft zij de verkeerde niet genomen? Maar dan is dat te laat, hij wil geen ander meisje meer, dit is het, voor zijn Irma wil hij sterven.

Wat is het leven wondervol, ineens sta je voor het allerhoogste geluk van je leven. Kijk eens, hoe mooi de haren zijn. Donkerblond, net als hij ze heeft, ze komen volkomen tot éénheid. „Ben je moe, engel? Ik blijf waken, slaap gerust, leg je hoofdje tegen mijn schouders aan en slaap.” Jammer is het, hij zou tien jaar wakker willen blijven, nu zou hij nooit meer willen slapen, maar hij kan dat begrijpen. De engel slaapt, hij denkt. Ook Bennad slaapt, allen slapen, hij denkt, hij kan niet slapen, en begrijpt niet, dat een mens in staat is om nu te slapen, thans, nu het paradijs geopend werd voor eeuwigdurend. Hij houdt haar in evenwicht en volgt de moederlijke hartklop, dat getik vanbinnen, het voert hem tot de ruimte, tot het eerste levenslicht van Onze Lieve Heer en ziet, dat de zon opkomt, het begint te schemeren. Hij zet koffie, Crisje krijgt haar geluk op bed gebracht. Ze kijkt hem in de ogen, heeft hij dan niets gevoeld? Crisje heeft vannacht een droom gehad. Hij niet. Zij wijst met haar vinger naar daar, maar hij ziet geen vingers. Crisje is juist even te laat gekomen. Moet zij twijfelen aan haar eigen gevoelens? Jeus kan beter denken dan zij, Jeus heeft meer visioenen gehad dan zij, wat is er verkeerd? Niets? Maar toch, zij heeft in haar droom de meisjes gezien. Eerst wilde Crisje er niets van weten, ze gooit het van zich af, zij wil niets slechts van de mensen denken. Toch keerden die gedachten terug. Er was iets, dat haar zei, dit kind deugt niet, dit is geen meisje voor Jeus, dit is een slet! En de andere niet minder. Deze meisjes houden de jongens maar voor de gek. Dit zijn waarachtige slampampers, drellen, ook al hebben ze geld, dat kan wel zo zijn, maar het zijn drellen!

Wanneer Crisje haar hoofd schudt, zij met haar vinger wijst, dat hij met

Irma geen contact moet aanvaarden, haalt hij zijn schouders op. Is moeder even krankzinnig geworden? Wil moeder hem dit geluk ontnemen? Dat bestaat niet, moeder. Irma is een zuiver meisje, uit honger zijn ze over de grens gekomen. Maar waar heb je dit Hollands door geleerd? Was je reeds eerder hier? Auf die Schule? Dat kan hij begrijpen. Ook zij leren Duits auf die Schule, dat is heel eenvoudig. Néé, Crisje, néé, moeder, voor geen geld krijg je mij uit dit leven vandaan. Ik heb mijn meisje eindelijk gekregen en niemand slaat ze van mij weg. Ik wil voor dit leven sterven.

Irma houdt van zijn leven, moeder. Kijk zelf, hoor maar wat ze zegt. Is dat niet heerlijk? Zij geeft er niet om, dat hij arm is en niets bezit, niets heeft geleerd, dat komt best voor elkaar. De vader is rijk, moeder. Heeft Crisje zich vannacht dan vergist? Dat zal wel, als je zo kijkt, dan moet je deze zielen wel geloven. Toch kan Crisje haar droom zomaar niet verloochenen. Ze praat met Jeus als ze even gelegenheid heeft.

„Kie’k uut ow oge, Jeus. Ik zeg ow, dit is gin meidje veur ow.”

Hij praat haar ondersteboven. Crisje kan tegen hem niet op, dit is een engel. Crisje geeft het maar over, zij kan zich vergissen. En ze wil in geen geval slecht over de mensen denken. Maar ja, de droom was er! Ze staan tegenover elkaar, hij gelooft niet dat dit meisje slecht is, maar het is een beslissend ogenblik voor zijn leven. Je kunt erdoor leren en het kan je kraken. Wat doet Casje nu?

Dit alles is doodeenvoudig. Elke jongen, elk meisje, staat eens voor het ongelooflijke ogenblik, de menselijke liefde, het vader- en moederschap. Dat spreekt vanzelf, dat is natuurlijk, hiervoor leeft de ziel en dat is de bedoeling van God. Een machtiger geluk kan zich de mens niet indenken, dit is alles! En voor Jeus is dit álles! Hij is net gek vanbinnen. Een meisje is voor hem alsof Onze Lieve Heer het zelf is. Waar hij deze diepe gevoelens ontvangen heeft, dat leert hij eerst veel later kennen en dit heeft niets met hartstocht uit te staan. Hij weet niet wat het is, wanneer de mensen spreken over hartstocht, het is een woord, dat hij niet begrijpt, voor hem is het alléén liefde. En dat weet Crisje en dat weet Casje, ook de Lange kent hem thans. Het is zoiets wonderbaarlijks voor hem, dit gevoel, dat vanbinnen in zijn ziel leeft, is onbeschrijfelijk. Het omvat een ruimte en die ruimte is nu zijn meisje. Diepte is het, voor Casje heel iets anders, voor Jeus het bezit van een menselijk leven dat tegen hem heeft gezegd: ik behoor je toe, en dat kreeg hij zomaar cadeau, het is om uit je leven te springen. Voor hem is Irma een miljoen, méér nog! Er is niets hogers te ontvangen, noch te beleven, het voert je naar het paradijs!

Crisje denkt, had hij Anneke maar gevraagd. Anneke is lief, maar ja, daar hebben ze geld. En nu krijgt Jeus een rijk meisje? Wellicht maakt zij zich te angstig en toch, Crisje wil narigheden voorkomen. Ze praat met Irma, ze

vertelt van haar leven en Jeus, hoe Jeus voor haar heeft gevochten. Kan zij dit begrijpen? Dat krijgt zij nu. Jeus is meer waard dan een bende schoenfabrieken tezamen. Voor zijn leven en liefde moet je willen vechten. Ook al is Jeus een arme jongen, dat vanbinnen is het en daardoor krijgt zij een hemel op aarde. Géén van de jongens is zoals hij, dat kan zelfs mijnheer pastoor je vertellen. Jeus leeft in je hart, hij is altijd ín je en hij zal je dragen, Irma. Maar Crisje voelt het al, dat kind zegt ja en amen – Mutter – maar dat kent ze. Zij kan zichzelf wel een pak rammel geven. Zij had deze meisjes onmiddellijk moeten wegzenden. Weet Casje, wat er thans gebeuren gaat? Kan hij hem niet even een geestelijke tik geven? Die geestelijke tikken doen wonderen, waarom nu niet? Jeus denkt niet aan Casje, hij heeft hem thans niet nodig, nu beslist hij zélf en geen Casje. En toch, Jeus, straks gaan wij verder en eerst dan zien wij alles anders.

Casje denkt er anders over, Irma. Jij staat tegenover hem en tegenover de ruimte. Dit is een leven van het Universum! Dit leven heeft waarachtige betekenis voor velen. Indien je dit leven zou begrijpen, besefte je de woorden van Crisje. Jeus is als een Plato is geweest, maar hij vliegt dat leven straks voorbij. Heb je wel eens van Socrates gehoord? Jij wel, jij hebt ontwikkeling gekend, Jeus niet, maar dat komt nog. In zijn ziel leeft het, dat moet allemaal nog ontwaken. Hij is als het oude Egypte was, hij is een van die priesters uit die Tempels, een meester ... haal je schouders op en lach, doch dat is er! En dat sprak vannacht tot je leven en ziel, dat kuste je, dat geeft zich aan je leven over en daar zul jij nu eens even over beschikken. Dat zegt tegen je: ik laat mij trappen? Jazeker, maar hij bedoelt dat anders. Hij ligt aan je voeten en hij zet zijn leven voor je in, dat kan Jeus en hij doet het, nooit meer kijkt hij naar een meisje. Wat hij je te schenken heeft is trouw, liefde, vrede en geluk, rechtvaardigheid, welwillendheid, ga verder, noem de lieflijkheden van de mens op, je vindt al die eigenschappen in hem terug. Hoor je niet, wat hij zegt?

„Ik heb niets, ik ben niets, Irma, maar ik heb je lief. Ik ben maar een arme hummel, maar ik zal hard werken en mijn best doen. Je zult nooit spijt van mij hebben, je zult nooit eens treurig om mij hoeven te zijn, ik ben altijd dezelfde voor je, ik zal je dragen, Irma. Ik zet je in mijn eigen paleis en dat is oneindig diep.”

Waar haalt hij toch al deze woorden vandaan? Hij praat als een geleerde, eventjes maar en toen was hij weer de Jan Soldaat, de Joost en de Sientje, het kind van moeder Crisje. Irma lacht vanbinnen en hij ziet niks, voelt niets, vanbinnen weigert er iets en wil niets zien!

Dan moet hij vertrekken. Maar hij heeft zijn plan al gemaakt. Niemand houdt hem tegen. Jeus is hadstikke gek.

Vannacht heeft hij geen seconde geslapen, vandaag moeten ze met scherpe

granaten gooien, een zware dag is het, doch dat geeft niet. Na dienst fietst hij naar Irma terug. Aan eten en drinken denkt hij nu niet, hij heeft geen rust meer. Voor niets staat hij open. Irma ziet hij overal, hij had haar zo-even bijna bezeerd, zelfs in zo'n handgranaat zit zijn liefde. Heb ik je pijn gedaan? Dan gooi ik niet meer met die dingen, je hebt gelijk. Dan zijn ze thuis. Tot morgen vroeg, jongens. Je zorgt wel, dat het dik in orde komt. Hij weg! En nu fietsen dat je zwart ziet. Halsoverkop naar Westervoort. In twee en half uur wil hij thuis zijn. Onderweg begint het te regenen dat het giet, maar ook dat geeft niet. Een koude wind steekt 'n vuile kop op, ook dat zegt hem niets. Westervoort, nu naar Zevenaar, bij Beek vliegt hij dan de bossen in en snijdt hij een stuk van zijn weg af, dat scheelt zeker tien minuten geluk, als je het weten wilt. Hij kent de bossen, hij kan ze in het donker volgen, de heerlijke paden bij Montferland, die zijn van hem.

Niemand kan hem bijhouden, snel gaat het, hij stampet, hij kucht al – je zou hier een kou door kunnen vatten, maar ook dat heeft nu niets te zeggen, raakt hem niet, hij fietst naar zijn liefde. Didam ... Crisje, hij komt. Maar het is godgeklaagd als je hem ziet zwoegen. Die laatste kilometers wegen zwaar, hij trapt zich een ongeluk en waarvoor, Crisje? Is ook Casje hadstikke gek geworden?

Gaat dit niet te ver? Is dit niet om jezelf een pak slaag te geven? Maar wat is een pak slaag, als je voor je meisje vecht, als je door haar wordt gekust? Hij trapt z'n bloed uit zijn hersens, Crisje, waar dit schip moet stranden? Hij ver-raadt zijn ganse vaderland voor zijn meisje, op hem moeten ze niet en nooit meer rekenen, dit is een soldaat van lèk mien vesje?

Op de kale vlakte krijgt hij ervanlangs. Drijfnaat is hij al, toch gaat het verder. Ondertussen denkt hij aan zijn liefde. Irma zit voor op het stuur, hij streelt haar, hij praat met haar. Néé, even later ziet hij haar bij Crisje, ze wacht op hem, aanstonds gaan ze dansen, dan mag hij met haar praten, hij heeft nog zoveel te vertellen.

Ze zit daar, kijk, hij ziet ze, ze praat met Crisje, hij hoort alles, hij verstaat elk woord. Ze hebben het over hem, moeder schenkt koffie in, Crisje heeft er zelfs koekjes bijgehaald. En dat is voor zijn meisje. Moeder heeft haar nu gezien, Crisje is niet angstig meer, ze weet hoe mooi en hoe goed zijn liefde is. Ja, moeder, ik weet het best, je maakt je angstig, je wilt dat ik een goede vrouw krijg, nu heb ik haar gevonden. Is dat zó ... Jeus?

Nog een flinke ruk en dan daarginds de bossen in. Maar hij laat haar niet los. Hij trekt haar even op het stuurterug, maar dat mag hij niet doen, ze zou kou kunnen vatten en daarvoor moet hij waken. Kus me is? Zal je voor eeuwigdurend mijn vrouw worden? Zul je nooit naar andere jongens kijken? Néé, hè, jongens zeggen je niets, je bent van mij en je blijft mijn eigen meisje,

mijn vrouw zul je worden. Mooie huisjes staan hier zo langs de weg. Gadverdikke nog aan toe, waarom heb ik nu geen vak geleerd. Maar ook dat is niet erg, hij gaat naar de schoenenfabriek van Irma, daar wordt hij meesterknecht en dan kunnen ze fijn trouwen en dan? Ja, moeder, dan krijgen ook wij kindertjes, dan word ik vader! O, mijn God, als ik vader mag worden en naar mijn eigen kinderen zal mogen kijken! Onze Lieve Heer, ik bid nu. Hij bidt, op zijn fiets, drijfnat is hij en nu heeft zo'n gebed betekenis, dat voelt Onze Lieve Heer, die weet nu hoe hij het meent. O, mijn kindertjes, mijn meisjes en mijn eigen jongens, ik vreet ze op. En de moeder van mijn kinderen, ik vreet ze op! Ik lig aan haar voeten, ze krijgt een hemel op aarde. En als de kinderen opgroeien, dan praat hij met de kinderen en doet hij als vader het heeft gedaan, maar hij is niet zo streng. Bij hem komt er geen kelder bij, zijn kinderen krijgen het goed, hij heeft er alles van geleerd. Irma is als moeder is, altijd goed, altijd lief, nooit krijgt hij één hard woord, gesnauw en gegrauw hoor je niet, eeuwig leeft hij in haar gedachten en zij bij hem, nooit zijn ze vanbinnen uit elkaar, elke gedachte, zoals moeder dat heeft gehad, is voor haar en die van haar zijn voor hem. Man en vrouw zijn ze dan. En lang zal hij niet willen wachten en dan trouwen. Trouwen ... mijn God, wat 'n dag is dat!

Beek ... en thans de bossen door, regelrecht op Montferland aan, dan trek ik die bocht weg. Hij vliegt over Montferland heen, daalt nu de heuvels af, is nat bezweet, het regent door, het stormt al die tijd, maar daar ligt 's-Heerenberg al, nu nog harder en jawel:

„Dag moe'der? Ik bun der weer.”

„Wat hèt gijj ow toch in ow kop gehaald, Jeus!”

„Waarom, moe'der? Mag ik dan nie't naor mien meidje komme kie'ke? Waor is Irma, moe'der?”

„Die is met Bennad gaon danse.”

„Bij Hendriks, moe'der?”

„Jao, Jeus, maor kie'k toch uut ow oge.”

Z'n eerste tik, maar hij zegt:

„Ik hèt gekeke, moe'der, maak ow veur mien maor gin zurge.”

Dan naar Hendriks. Maar had zij niet even kunnen wachten? Had zij hem niet thuis, achter de kachel kunnen verwelkomen? Weet zij niet, wat het zeggen wil, om even van Arnhem, na dienst, door regen en wind naar huis te fietsen? Kan zij dat niet bedenken? Jammer! De eerste jammer is er al, maar aanstonds krijgt hij de andere jammers te beleven en kan Jeus het weten, doch hij ziet en hij hoort niets! Als je liefhebt dan zie je niets verkeerd, dan heb je lief of je hebt het niet en hij heeft lief!

Daar is Irma, zij danst met een andere jongen. Dag Bennad, dag Elly? Kijk hoe zijn meisje danst. Het is een lust voor je ogen. Moet ze niet in zijn

armen vliegen? Dat zou hij hebben gedaan. Hij had dat lullig stukje mens laten staan. Zij niet, dat hoort zeker bij de rijken en dat heeft hij nog te leren, is het niet zo? Bernard zit daar en praat rustig met zijn meisje, hij heeft dat vandaag moeten missen. Geef mij alles, je krijgt alles terug, laat geen seconde verloren gaan, maar Irma danst verder, zij walst verder, hij kijkt, hij ergert zich reeds aan die armoede, waarom vliegt zij niet in zijn armen? Waarom niet? Bernard kan niet dansen, maar zijn meisje zit daar bij hem. Elly is lief! En waar komt die dorst zo ineens vandaan? Bernard, geef hem zijn biertje toch. Proost, een, twee en nog één, dat is drie, het zijn maar kleine glaasjes, Bernard, maar hij is kletsnat van het zweet. Dan komt Irma op hem af.

„Dag Jeus!”

„Dag heiligheid!”

„Ik heb heerlijk gedanst, Jeus, die jongen kan goed dansen.”

Zo, is dat zo, Irma, maar hij kan fietsen. Vraag je het hem niet eens? Weet je wel waar hij vandaan komt? Néé? Jeus, ze weet het niet. En je zult het haar moeten verklaren. Even later walst hij met Irma aan zijn hart. De wals voor zijn leven. Gaat dat even goed? Is dit even heerlijk? Mijn Onze Lieve Heer, hoe moet ik U danken. Hoe kan ik dit goedmaken ... zijn geen gedachten van Jeus! Integendeel, hij zégt: dit behoort mij toe! Dit is van mezelf en heeft Onze Lieve Heer niets mee uit te staan. Dit is doodgewoon menselijk. Maar, het is van hem! Jammer is het, hij heeft zo-even verkeerde gedachten gehad, hij kan zich zelf wel voor zijn kop timmeren. Dat waren verkeerde gedachten. Hij had moeten begrijpen, dat Irma niet thuis kon wachten en dat zij gerust even mocht dansen. Waar of niet, Jeus, dit is verkeerd. Hij moet niet jaloers worden, dat is gans verkeerd. En dan blijft er van jezelf niets over, niks! Met jaloesheid wil hij niet te maken hebben. Ja, man, jongen, ik heb een meisje uit de stad. Deze boeretrienen kunnen mij gestolen worden. Maar de jongens benijden hem, dat is aan alles te merken. Natuurlijk mag je even met mijn schat dansen, van eiges, Theet, ga je gang. Ik kijk wel, ik smacht wel, ik vind alles goed, maar vraag het eens aan mijn meisje! Verdikke nog aan toe, ze doet het. Opnieuw voelt hij 'n diepe teleurstelling, doch stapt eroverheen. Maar proef eens wat dit kind je heeft te zeggen! En? Is dat even een meisje? Nu danst de grote van Bennad ook, hij kan even met Bernard praten. Wat heeft ze gezegd, Bennad? Houdt ze van mij? Wil ze voor mij leven en sterven, Bennad? Heb je werkelijk verkering gekregen? Is dat je meisje, Bennad? Ben je God en zijn engelen nu niet dankbaar, Bennad? Já, hè, het is in orde. Het is om uit je vel te springen, Bennad, waar of niet?

Hij heeft te aanvaarden, zijn Irma danst met Jan Rap en zijn maat. Gaat dat niet te ver, Jeus? Ben je moe, lieverd? Wil ik je naar huis dragen? Ik heb je lief! Hoe heb ik je lief. Ik doe alles voor je, alles! Ik heb wel een vuile te-

leurstelling gehad, maar dat vergeef ik je gaarne, alles is menselijk te beleven en te ontleden. Ik zie het. Toch moet Jeus aanvaarden, dat zijn engel anders is dan gisteren. Hij voelt, dat zij voor alles en nog wat openstaat en zich er volkomen aan over geeft. Ze danst met Herman en Gerritje, ongelukkige stakkerds, hulpeloze krielhanen, zij zwaait met de opscheppers hier, laat zich bewieroken en meer nog, drinkt iets, aanvaardt alles, maar hem ziet ze niet. Maar, ik buig me wel voor je leven. Snapt hij soms niet, wat er bij een opvoeding behoort? Moet hij al die dingen nog leren? Hoort dit bij de stad en hebben deze rotknullen daar verstand van? Waarom laat ze zich zo bedrukken door die knullen? Kijk zelf, hij is niet gek, hij had thans de benen moeten nemen, zich ergens voor z'n kop timmeren, was beter geweest dan al zijn gekijk, zijn voelen en denken, dit gaat naar de haaien. Licht zij niet te veel tegen die mannelijke lichamen aangedrukt? Hangt zij niet in die armoedige armen? Gadverdikke nog aan toe, is dat mijn meisje?

Maar hij komt niet verder, zijn liefde is terug, het dansje is ten einde. Aanstonds behoort zij hem toe, dan kan en mag hij haar weer kussen – en dan zijn zij voor eeuwigdurend voor elkaar. Hij heeft niet geslapen, geen oog dicht gedaan, de dag was zwaar, ze hebben moeten rennen, dan terug door weer en wind en nu zit hij hier op een koude kermis? Dat bestaat niet, hij drukt haar bijna te pletter, hij beleeft de laatste dans? Niks ervan, Irma danst met een andere jongen en dan kan hij haar thuis brengen.

Wat is het koud! Waarom beeft hij zo? Hij staat te rillen en te beven. Dat is van de regen en de wind. Is het niet zo? Heeft hij kou gevat? Een gek gevoel is het! Maar z'n liefde slaat alles ondersteboven. Dit gevoel vanbinnen stijgt boven alles uit. Z'n liefde moet nu rusten. Ze moet straks naar huis terug, maar zij komt tot het gevoel, dat zij zo spoedig mogelijk tot hem terugkomt. En dan gaat hij mee naar haar ouders. Is dat even leuk, Jeus? Zul je mij schrijven? Direct, natuurlijk. En zul je op jezelf passen, Jeus? Van eiges, jij ook? Natuurlijk, maak je maar geen zorgen, maar ik ben nu zo moe, ik moet wat slapen. Hij waakt, voor de tweede nacht, hij waakt en hij zál waken over zijn liefde, slaap lekker. In de bedstede ligt zijn liefde, hij zit voor de kachel en kan niet slapen, hij voelt zich koortsig. Jeus is ziek!

In de morgen, de zon komt op, moet hij haar wakker maken. Zal hij dat wel doen? Hij moet vertrekken, of hij krijgt straf en dat wil hij nu niet meer riskeren. Daar staat hij, hij kijkt naar het hijgende geklop vanbinnen. Miets ligt daar ook. Miets en Irma, engelen van Onze Lieve Heer. Kijk die gesloten ogen eens trillen. Droomt ze? Zie eens, hoe rood die lippen zijn. En dan al dat andere nog. Zie eens, hoe zij daar ligt, ze weet niet dat hij kijkt, dat hij aan haar voeten ligt, zij slaapt. Kijk dat middel eens beven? Zie dát daar eens? Mijn God, wat is een mens toch mooi, wat voor beeldhouwwerken hebt U

geschapen. Ik heb dat beeld van U lief. Kijk toch, zie toch, mijn hemel, wat is dat kind mooi. Zal hij haar aanraken? Het moet! ...

Irma, ik moet weg. Irma, ik moet je storen, het is maar even en je kunt weer slapen. Maar ik heb in nachten niet geslapen. Ik kan begrijpen, een meisje heeft meer slaap nodig dan een jongen, maar wil je mij dan niet even goedendag zeggen? Hij drukt haar hand. Ze slaat haar ogen open, ze kijkt, maar ziet hem niet.

„Dag, Jeus ...”

„Dag, mijn engel. Ik kom terug, maar vergeet mij niet te schrijven.”

„Néé, ik schrijf, laat me toch slapen, Jeus.”

Hij laat die hand los en vertrekt. Crisje hoort niets, hij is reeds boven aan de Grintweg. Het begint weer te regenen, het stormt ook, maar de liefde leeft nu in zijn hart. Zeddam ... Wat is zijn lichaam toch strak, zeker van de moeheid, omdat hij niet heeft geslapen. Verder nu. Zo gauw hij kan, wil hij Zevenaar halen. Steeds vlugger of hij is te laat op het appèl en dat moet niet. Nu trappen! Op de kale weg krijgt hij ervanlangs. Is dat niet gek? Telkens waait zijn kepie van zijn hoofd en dat kan hij voelen. Het is net, alsof dat ding hem te klein is geworden, zeker van de regen, natuurlijk, dat kan niet anders. Maar zijn lichaam is kreunend moe! Jammer, hij heeft niet eens een kusje gehad en dat was toch mogelijk geweest. Willen zijn benen niet meer? Hij trapt zich een beroerte. Naar huis toe ging het vanzelf, nu gaat het niet. Het wordt steeds moeilijker, elke kilometer kost bloed, maar dat heeft hij er graag voor over. Is zijn leven kapot? Zijn zijn hersens moe? Wat is het fietsen nu moeilijk en zwaar. Hij kan bijna niet meer trappen en hij is eerst in Zevenaar. Verder, richting Westervoort.

Hij stelt vast, hij schiet niet op. Ook al ligt hij over het stuur gebogen, het wil niet. Hiervoor heeft hij meer nodig dan één jaar harde dienst, doch hij moet, ten koste van alles op tijd zijn. Telkens moet hij van zijn fiets afstappen, omdat de vervloekte kepie het niet meer doet. Dat ding is hem te klein geworden, hij moet een nieuwe hebben. Is dat wat? Nu nog een nieuwe kepie? Voor zijn schat heeft hij alles over en dat is te begrijpen.

Eindelijk knettert hij over de brug van Westervoort ... Nog een droevig stukje, doch dan kan hij zeggen, ik ben er. Nu heeft hij opgepast, hij wil niet meer in het cachot. Rustigjes nu naar Arnhem, een eeuwigheid is hij reeds op weg, maar hij heeft heerlijk aan haar mogen denken. Ah, die koeien. Hebben jullie je meisje ook lief? Ah, die hond, ah, die kippen, ah, die haan, ook ik ben gek op Irma, maar ik heb er aan één zat.

Arnhem ... hij stuift de kazerne binnen. De jongens zitten juist aan tafel. Wat moet die man daar op Sientjes bed? „Hé, wat heb je daar te zoeken?” „Wat wil je? Wat moet je van mij? Ik ben Sientje!”

Ze kijken. Waarachtig. „Wat is er met jou gebeurd, Sientje? Direct naar de dokter, Sientje, je hebt koorts.” Een uur later ligt Sientje op de ziekenzaal met de zuivere Hollandse bof in zijn kop, de jongens hebben hem niet eens herkend. En nu slapen! Rusten, straks mag je weer aan je meisje denken, zij zal je gauw schrijven, Jeus.

Twee dagen later ligt Sientje in het hospitaal met een flinke nieraandoening. Hij ligt met twintig jongens op een zaal en hij voelt zich niet eens ziek. Is dat ziek zijn? Hij heeft niets, maar hij mag het bed niet uit, hij krijgt zoutloos eten en dat is niets voor Sientje. Máár, hier heeft hij niets meer te vertellen. Waarom schrijft Bennad nu niet? Waarom heeft Irma hem nog niet geschreven, vraagt hij zich af? Ik ben maar een paar dagen weg, hij moet nog even geduld hebben, maar er is al een week voorbijgegaan en hij weet nog niets van zijn meisje. Waar is Casje toch? Waar ben je toch, Casje, laat je hem gans alleen? Zie je niet, dat Jeus een hoofd heeft van duizend kilo? Kun je daar niets voor doen, Casje? Kun je hem niet even helpen? Hij ligt onder de dekens en doet alsof hij slaapt, maar hij denkt zich te barsten. Drie brieven zijn er reeds naar Bernard. Waarom schrijft Bennad hem niet terug? Drie brieven voor Irma, niet één voor Crisje. Zijn liefde is nu alles en gaat vóór elkeen. Bernard, waarom schrijf je niet? Hoe is het met Irma? Kun je mij dan niet even schrijven? Dat kun je toch in vijf minuten doen? Hij lijkt kiedewiet. Zo nu en dan is hij in staat om lol te maken, doch dan valt hij terug in zijn wereld en staat Irma voor zijn leven. Naast hem ligt een jongen met zware tbc, maar hij laat dit jonge leven echt hartelijk en natuurlijk lachen, wat niet mag, maar Karelkje vraagt er al om. Na een week heeft hij nog niets gehoord. Wáár is zijn meisje toch? Wat voert Bernard uit? Waarom schrijven ze geen van allen? Van smart kan hij niet meer rusten, hij stikt in bed en hij mag er toch niet uit. Razend is het leven, dit is niet menselijk meer, hij heeft de vliegende of de ruimtelijke liefde te pakken en dat is erger dan tbc, erger dan alles hier in deze grote zaal. Je zou erdoor stikken – als je zo gek was – jazekeer, dat zouden ze wel willen, hij wil zijn meisje niet verliezen door deze snertziekte. Hij wil haar zien en aan zijn hart drukken! Dat is alles en het éniige mooie in deze rotte maatschappij dat hij ervan weet! En dan komt er een brief van Bernard. Nog niet van zijn meisje. Lees nu, Jeus en je kunt het weten!

Na tien dagen schrijft Bennad, dat hij zich van zijn liefde niets moet voorstellen, want ze worden bedrogen. Van Crisje geen lettertje. Irma bedriegt hem! Bernard schrijft:

„Die wasse jao nie't veur ons, Jeus, die wasse allenig hie'r um oaver de grens te komme, en daor hadde ze ons veur neudig.”

Een vuile klap is het, maar hij gelooft het niet, zijn geloof in dit meisje

is door niets aan te tasten. Wat er ook gebeuren gaat, Irma is zijn meisje, is Bernard gek geworden? En nu piekeren. Bernard schreef dat ze de volgende dag reeds vertrokken, maar waarheen, dat kwam hij niet te weten. Wellicht hoort hij nog iets van haar, hij, Bernard heeft het al aanvaard, ze hebben hem voor de gek gehouden, maar dat moeten zij weten, daarom zal Bernard niet belken. Jeus is er kapot van, hij kan belken en hij schreit zich kapot vanbinnen, doch dat moeten ze hier nu niet merken. Wat is er, Karelkje? Ja, ik ben droevig, mijn broer heeft mij geschreven. Wèg verdriet, Karelkje merkt iets en dat moet niet.

De zusters eten hem op, zo'n jongen hebben ze nog niet onder handen gehad, allen zijn gek op Sientje. Karelkje, dat weet Jeus, wordt nu door Magere Hein gehaald. Maar dat leven wil nog even lachen en het mag niet lachen. Karelkje moet rustig blijven liggen en alleen aan zijn gezondheid denken. Maar is lachen niet gezond, zuster? Dat is nu gevaarlijk, Sientje, waar wil je heen met Karelkje? Weten ze dan niet, dat Karelkje met Magere Hein vecht en dat hij het moet verliezen? Eventjes komen er andere gedachten tot zijn leven. Já, maar dat éne blijft er ook, Irma kan niemand uit zijn leven halen, doch ook het gevoelige andere keert nu tot zijn dagbewustzijn terug en daar weet hij alles van, hij zal dat Karelkje schenken. Hoor nu eens naar zijn onzin, hij laat allen heerlijk lachen, even later valt hij tot zich zelf terug en voelt hij zijn eigen ellende. Vanbinnen is er smart, pijnlijk is het, het is om gek te worden.

Karelkje lust zijn eten niet. Jeus wel, maar ook dat mag niet. Hij spuwt op dat zoutloos eten, hij wil wel iets hartigs hebben. Hij eet de lekkere pudding van Karelkje, heerlijke stukjes vlees en voelt zich lekker, hij is niet ziek. De dikke kop is weg en toch moet hij in bed blijven? Hij wil de wereld bevliegen, hij wil zijn meisje zoeken, waarom schrijft zij niet? Jeus werkt tegen de genezing van Karelkje in. Zie je niet, Jeus, dat die éne zuster hadstikke gek op je is? Maar die is te laat, net te laat. Jeus heeft zijn meisje gekregen en hij heeft er maar ééntje nodig en dat is zijn engel. Maar mijn God, wat is er toch gebeurd? Kun jij begrijpen, Karelkje, waarom mijn meisje niet schrijft? Hij heeft hen de foto laten zien. Had je ze maar, jazeker, dat is mijn meisje. Hij heeft in zijn kop om 'm hier te smeren, doch hij strandt, z'n kleren hebben ze te pakken en ook daarvoor heeft hij zich te buigen. Elke tien minuutjes vraagt hij de zuster hoe het met hem is.

„Wat ben je toch voor een jongen, Sientje ... Jeus ... want Jeus is een mooie naam.”

Dit kind brengt alles voor hem mee. Hij krijgt, dat zien de andere jongens, van alles van dit zusterje, ze is stapel op Jeus! Zij durft geen Sientje te zeggen, zij zegt ... Jeus, maar met tien essen erachter ... en nu klinkt het

heel anders. Néé, zuster, hij heeft al een meisje. Jazeker, hij is zo trouw als een echte hond, jammer? Dat kan 'n verstandig mens begrijpen. Kijk zelf, is Irma geen schat? Maar zie je niet, Jeus, dat dit een veel grotere schat is? Dat zij trouw is, liefde bezit, je alles van haar leven wil schenken? Hij is blind en doof voor dit mooie dienende leven, maar mijn hemel, Casje, had je dit niet kunnen veranderen? Néé, dan was hij hier ook niet geweest, dan had hij zich niet te barsten hoeven te fietsen, dan was alles anders. Ja, zeker, je hebt dit nu te aanvaarden, iets anders is er niet!

Hij hoort niets van zijn liefde, niks! Het blijft een raar iets, en van Crisje krijgt hij geen ja, noch néé, Crisje zwijgt. En dan komt er een brief van Irma. Mijn hemel, Jeus, weet je nu nog niks? Niet uit Duitsland, maar uit de gevangenis, dicht in zijn omgeving leeft zijn liefde, Irma zit in de „koepel van Arnhem” op hem te wachten. Mijn God, wat leven we toch in een gekke wereld, had je dit nu kunnen denken? Het is om gek te worden! Doch ook dat kan hij begrijpen en heeft niets te maken met zijn liefde, noch met zijn meisje, dit kan elkeen gebeuren.

Ze schrijft, dat zij en Elly op de driehonderd meter zijn gegrepen. Die vervloekte driehonderd meter zijn er nog. Ze wilden naar huis gaan, maar liepen op verboden grond en zitten thans in de gevangenis. Kan hij dat begrijpen? Hierdoor kon zij hem niet eerder schrijven. Nu weet hij alles. Bernard is gek. Bernard heeft hem leugens verkocht en dat is jammer. Natuurlijk, zij wilden naar de ouders terug. Is dat zo onbegrijpelijk, Bernard, Crisje? Wat wil je dan? Direct gaat er een brief weg. Wie dit schrijven leest, bezwijkt en zal voelen, dat hij liefde heeft, reine liefde, zo zuiver als goud is hij, Jeus van moeder Crisje heeft nu waarachtig lief, hij laat zich zijn schat niet ontnemen, door niets! Wie dit schrijven leest krijgt tranen in de ogen of het is geen mens. Een hond moet schreien, zo menselijk, zo liefdevol, zo ongelooflijk zijn de woorden die Irma moeten steunen in haar cachot, waarvan hij alles weet, ook dat nog! Natuurlijk, hij zal haar steunen met alles. Daar gaat nu zijn brief, hij weet het, spoedig krijgt hij er eentje terug. En straks is ook dat voorbij. Nu even afwachten.

Intussen lacht Karelte zich zieker. En als dat weer voorbij is, valt hij terug in zijn eigen ellende en is hij voor niets meer te bereiken. De appeltjes en peertjes van het zustertje, zeggen hem niets, dat kan ze gerust laten, hij heeft een meisje. Als zijn meisje in de ellende zit, dan moet hij haar helpen, elke gedachte is voor Irma. Karelte wil alles van hem weten, vooral alles over Magere Hein. Dat leven beleeft iets, voelt Jeus, en ook dat is heel eenvoudig, dat heeft hij met Jan Knie'p en zijn vader meegemaakt en kent hij alles van, meer nog dan al deze doktoren en zusters. Zo nu en dan voert hij een machtig gesprek met Karelte. En dan horen ze hier:

„Néé, Karelte, je hoeft geen angst te hebben voor Magere Hein.”

„Waar weet jij dat van, Sientje?”

„Ik heb dat al als kind beleefd, gezien, Karelte. Ik kén Magere Hein vanbinnen en vanbuiten, Karelte.”

Hoor je dat, jongens? Sientje kent Magere Hein. Hoor je dat, zuster? Is Jeus even een held? Hij praat tot al de jongens. Ze mogen om hem gerust lachen en dat doen er enkelen, maar nu ze gaan voelen waar het om gaat, is alles heilige ernst. Er wordt niet meer gelachen, het gaat nu om Karelte. Jeus zegt tot Karelte, dan kun je vliegen. O, Karel, het is daar zo machtig, zo heerlijk. Je ziet mooie vogels en prachtige bloemen en je kunt gaan waarheen je zelf wilt, niemand heeft je daar nog iets te zeggen. In vijf minuten vlieg je over de wereld, als je daar natuurlijk zin in hebt, maar wie wil dat niet, Karelte? Geloof me gerust, Karel, ik vertel je geen leugens. Maar of je vader en moeder je zullen zien, natuurlijk, dat is weer iets anders.”

„Waarom, Sientje?”

„Dat is nogal glad, Karel, ze moeten die ogen hebben en die ogen heb ik, die had ik trouwens altijd.”

Karelte ligt naast hem met z'n ogen dicht, maar luistert en zuigt zijn gepraat in zich op. Jeus hoort nu zwakjes:

„En wat ga ik dán doen, Sientje?”

„Als je dan” ... hij kijkt nu naar al de jongens, ook de zuster hoort hem praten ... er zijn er, die tranen in hun ogen hebben ... „je vader ziet, Karel, natuurlijk, vanzelf je moedertje ook, je zuster en je broers, dan kun jij ze zien. Je kunt dan precies zien wat ze doen en dat heb ik elke dag bijna beleefd toen ik een kind was, Karelte! Hebben ze nu die ogen, dan kunnen ze jou ook zien en dan kun je ze van alles van je eigen leven vertellen.”

„Wat zijn dat voor ogen, Sientje?”

„Ja, Karel, hoe moet ik je dat zeggen. Ik heb vier ogen. Alle mensen hebben vier ogen, twee voor vanbinnen en twee om hier te kijken, maar dat weten ze nog niet. Ik gebruik die innerlijke ogen ook. Ik heb daar altijd mee gekeken, Karel. Met die ogen kun je door het leven kijken.”

„En dan kun je de mensen zien, Sientje?”

„Van eiges, Karel. Je ziet dan van alles. En je kent ook de mensen, je weet precies waar je bent. Je weet duidelijk, dat is je vader en je moeder, want je bent daar in niets veranderd.”

„Is dat allemaal waar, Sientje?”

„Ja, Karel, ik vertel je geen smoesjes. Ik heb die ogen, toen ik twee jaar was had ik ze al, Karel. En dan speelde ik met kinderen uit die wereld. Kinderen gaan dood, maar ze zijn niet dood. Mensen gaan dood, Karel, maar dat is geen doodgaan, je blijft in leven. O, Karel, als je al die kinderen ziet en al die

grote mensen, dan kun je wel belken van geluk. Je kunt daar mooie bloemetjes plukken voor je moeder en je vader. Ook voor je meisje.”

„Ja, Sientje” ... komt er rochelend over de lippen van Karelte ... „ja, dat wil ik ook doen, Sientje. Ik heb een goede moeder. Ja, Sientje, een goede moeder. Vader is ook lief, maar ik heb nog geen meisje. O, ik ben zo blij, Sientje.”

„Ja, Karel, daar is het leven mooi en waarachtig. Ik weet het! Hier is het maar een grote rotzooi, Karel. En daar kun je werken ook nog als je wilt.”

Over Onze Lieve Heer zegt hij niets, of de ruwe klanten zouden hem uitlachen. Toch luisteren de heren, want het is de moeite waard, die Sientje is een vreemd iemand, maar de zusters zijn gek op hem. Ook de dokters. Daar, ziet hij, zit Magere Hein op een bed. Hij kent Magere Hein best, hij wacht op Karelte. Na zo'n gesprek zinkt hij weer in zijn ellende terug en krijgt Irma alles van zijn leven toegezonden en kan zij het mee doen. Wie kan hem helpen? Niemand! Maar die kleurtjes op de wangen van Karel, zijn verdacht. Ineens beleeft hij een ander wonder. Bernard strompelt de zaal op en komt hem bezoeken. Mijn hemel, Bennad, hoe kan dat zo ineens? Direct vraagt hij:

„Wat is er toch met Irma gebeurd, Bennad?”

„Ze zit in de kas, Jeus. Die van mien ook. Ik geleuf nie't meer in mien meidje, ze hebben ons belazed.”

„Zoje dat denke, Bennad?”

„Die zun nie't te vertrouwe, Jeus. En dat was jao te begrie'pe. Dat wasse jao gin meidjes veur ons eiges. Ik bun blij da'k ze weer kwiet bun. Dat wasse echte katte, Jeus. En pas op of gijj krie'g 'n boel narigheid, zaid moe'der. Gijj mot uut ow oge kie'ke, zaid moe'der. Dat zun versoepe katte, Jeus, dat hèk uitgevonde.”

Is dat allemaal even hard? Bernard vertrekt. Bernard gaat naar Den Haag, naar Johan, hij kan daar meer verdienen. Hij zegt tegen Jeus, dat ook hij naar de stad moet komen, ze kunnen bij Johan slapen en dan zijn ze weer bij elkaar. Maar wat moet hij daar doen? Bernard vertrekt. Zou Irma hem bedriegen? Hij gelooft het niet. Moet hij zijn meisje wantrouwen nu zij gevangen zit? Dat is een groot schandaal. Néé, Bernard, mij niet gezien, ik heb mijn meisje en niemand neemt mij Irma af. Het zusterje voelt, er is iets en vraagt:

„Wat is er, Sientje, je bent ineens zo stil geworden?”

„Ik moet denken, zuster.”

„Aan wat, Jeus? Een mooie naam heb je, mooier dan Sientje. Waarom noemen ze je Sientje ... Jeus?”

„Ik heet Jozef, zuster ... Hier in Arnhem noemen ze mij Sientje, omdat ik een dameszwempakje aantrok, hebben de jongens mij Sientje genoemd, en dat is alles. Maar kijk dat daar eens, zuster?”

De zuster kijkt naar Karel, ze zijn bezorgd, dat leven is erg ziek.

„Maar waarom ben jij nu zo stil, Jeus?”

„Wat ben je toch een goed kind, zuster. Mijn meisje is het. Ze hebben mijn meisje in de gevangenis gestopt, zuster.”

„Wat zeg je?”

„Schrik niet, zuster. Zij kan er niets aan doen. Ze kwam van Duitsland om hier eten te halen en toen hebben ze haar in de driehonderd meter, waar je niet mag komen, gegrepen. En daarvoor stoppen ze 'n mens in de gevangenis! Is dat niet droevig, zuster?”

„Zo, heb je een meisje, Jeus? En nog wel een Duits meisje.”

„Ja, zuster, je kunt haar zien, kijk maar. Dit is ze.”

„Hemeltje, Jeus, ze is mooi, een beeldje is het. Ken je haar al lang, Jeus?”

„Twee dagen, zuster, néé, ik ken ze langer, maar ik heb ze maar twee dagen gezien.”

De lieve zuster krijgt nu zijn drama te horen en dan weet ze ineens wie hij is. Mijn hemel, ik ben net te laat, die liefde is niet te overwinnen. Jeus is hadstikke gek op dit kind. Hoe zou zij voor hem zijn? Mijn God, geef mij deze liefde, geef mij deze jongen toch. Maar Jeus is niet te bereiken. Ze zegt nog:

„Is het niet beter, Jeus, dat je eens informeert?”

„Wat moet ik doen, zuster? Naar mijn eigen meisje informeren? Is dat niet laag bij de grond? Geloof u dan uw eigen jongen niet? Het is toch heel eenvoudig, zuster.”

Is de zuster jaloers? Wat wil dat kind toch? Jammer, je kunt geen mens meer vertrouwen. Maar zijn Irma zit in de zorgen. Die zuster is goed, maar zij haalt het niet bij zijn Irma. Hij gaat slapen en denken.

Het is vier uur in de morgen. De dokters zijn bij Karelte. Karel wil praten en rochelend komt er voor Jeus:

„Ik hoef toch niet bang te zijn, hè, Sientje?”

„Jij, Karel, lieve Karel, hoeft niet bang te zijn, jij gaat regelrecht naar een fijne hemel. Ik weet het, Karel. Jij gaat dadelijk, regelrecht naar een paradijs, Karel, want jij bent een goeie jongen.”

Over het stervende gelaat lopen tranen. Tranen van geluk. Ook de zusters kunnen hun tranen niet bedwingen. Karel smeert 'm. Magere Hein wil Karelte hebben. Maar Jeus ziet, „Hein” doet het voorzichtig. Karelte kan zich niet van Sientje losmaken. Mijnheer pastoor is er ook, Karelte krijgt iets, maar dat van Jeus is voor Karelte meer waard, daar wil hij alles van hebben. De zuster denkt: mijn God ... ik ben twee dagen te laat om een hemel te ontvangen, mijn God, waarom moet een mens zo geslagen worden. Jeus draagt een paradijs in zich. Zij kan zich wel voor haar kop timmeren, het leven heeft voor haar geen waarde meer, een slet wellicht, krijgt hemelse liefde te beleven

en vertrapt het. Mijn God, wat bent U ondoorgrondelijk. Kijk naar dit leven en je weet het!

Kareltje hangt met z'n hoofd naar zijn bed gekeerd. Jeus voelt, het innerlijke leven van Karel vliegt al. De stervende maakt zich vrij van de stoffelijke stelsels. De zuster kijkt in de ogen van Jeus, ze krijgt van zijn leven de „Universele” kus, als hij tot Kareltje zegt:

„Ja, Karel, ik ben er nog. Ja, lieve Kareltje, jij gaat aanstonds vliegen. Jij gaat mooie bloemetjes plukken voor Onze Lieve Heer, Karel ... ook dat doe je straks en dat kun je daar doen, Karel. En dan zingen de vogels voor je, Karel, zij brengen je liefde en geluk. Zij zingen voor je, Karel!”

Waar haalt hij dat toch vandaan, denkt de zuster en denken de jongens, het is een wonder. De lieve zuster moet belken. Nog hoort Karel:

„Het is waar, Karel, als je dit hoort, alles is waar. Ik kan ook vliegen, Karel, zo nu en dan mag ik vliegen. Ik heb die engelen gezien, Kareltje. Ik liep achter de kist van mijn eigen vader en sprak met hem. Vader wandelde met mij achter zijn eigen begrafenis, Karel.”

En dat horen ze allemaal! Je kunt een speld horen vallen. De reine nacht kraakt deze jonge kerels en hetgeen hier gebeuren gaat. Maar de lieve zuster belkt hard, dat is jammer! Jeus heeft nu eenmaal zijn meisje, zuster, en daar kan niemand hem uittrekken, ook geen Casje! – die hem toch nu bezielend optrekt, maar hij kan je Jeus niet geven. Jij verdient hem, zeker, maar wat doe je? Zichtbare liefde is het, nietwaar? En die rolt zomaar over zijn lippen, deze is ruimtelijk diep, zuster, en heeft zijn Irma reeds bezoedeld. Maar kun je dit uit zijn hart snijden?

Kareltje luistert nog, de zuster laat zijn hoofd hangen, „Hein” is bijna zo-ver. Kareltje kan geen woord meer verstoffelijken, ook al wil dit jeugdige leven het proberen, het gaat niet. Jeus geeft hem nog:

„Kareltje? Alles is waarheid, lieverd.” En dan valt er toch nog over de witte lipjes van Kareltje:

„Ik geloof ... je ... Sien ... tje.”

„Het is wáárheid, Kareltje, zowaar als ik bij je ben. En je wilt het voor geen geld van de wereld missen. Mijn vader zei toen, dat hij daar werkte, Karel. Ja, Kareltje, je kunt daar werken. Ga gerust vliegen, Karel. Toe, doe het toch, Karel. Kareltje? ... Ga je nu vliegen?”

Hein heeft Karel te pakken. Bedankt – Hein – dit was mooi. Je hebt nu een soldatenkind bij de kladden gegrepen, maar je deed het zacht, eerlijk is eerlijk! Je bent een goeierd! Ik ken je immers!

Meer was er niet nodig. Kareltje is heengegaan, maar Kareltje is in leven, vader en moeder van Karel, broer en zuster van Kareltje, hij is in leven! Dan valt de stilte op de zaal, allen vallen in slaap, de jongens zijn doodmoe van

deze – geheiligde sensatie. De zuster kan niet meer werken, zij krijgt enkele dagen verlof, vanbinnen is er iets van haar leven kapotgegaan, het hart wil niet meer – zeg de dokter en dat kan hij begrijpen.

„Kan ik er iets aan doen, dokter? Ik heb mijn meisje. Irma kan er toch niets aan doen, dat zij gevangen zit? Dat is de schuld van deze rotte maatschappij, dokter, waar of niet? Mag je geen eten voor je lieve moeder en vader komen halen? En dat zusterje is gek, dokter. Ik kan toch geen tien meisjes liefhebben, zeg het nu zelf dokter.” De dokter vreet hem op, Sientje is liefde, hij begrijpt hem best!

Wanneer de ouders van Karelte komen, krijgt hij bloemen en chocolade. De jongens smullen. Hij moet hen alles vertellen over de laatste uren van hun kind. Maar ze hebben het al van zijn dokter en de zusters gehoord. Ook zij vreten hem op, zij danken hem, dat hij zo goed is geweest voor hun jongen, het liefste dat zij op aarde hadden. Ja, moeder en vader van Karelte, hij was lief, wij allen weten het! Maar er is geen dood, moeder, vader van Karelte, je ziet je kind terug! Wil je dit van mij aanvaarden? Toch komt de zuster terug. Zij wil Sientje zo lang hij hier is bedienen en verzorgen. Ze staat er best op, mijnheer de dokter heeft met haar gesproken. Zij moet zichzelf blijven, hier is niets aan te veranderen, Jeus heeft zijn meisje. Wat zou zij doen indien zij Irma was?”

„Is het waarachtig, Jeus, dat je je vader hebt gezien bij zijn begrafenis?”

„Ja, zuster, ik meen het. Was je even niet goed?”

„Ik ben er alweer, Jeus.”

„Heb jij Karelte dan niet zien sterven, zuster? Als je weer bij een stervende bent, zuster, dan moet je die andere ogen beter gebruiken, want ik heb Magere Hein daar zien zitten. Maar hij deed het zacht, ik vroeg hem het, zuster. En toen heeft Magere Hein Karelte rustigjes weggehaald, maar Karelte is in leven, zuster! Ik was alles al vergeten, zuster, maar het is weer tot mij gekomen en nu zal ik er nog even aan denken, doch dan gaat het weer weg, want ik verwacht mijn meisje.”

Zou je zo'n jongen niet kussen waar alles en iedereen bijstaat? Zou je niet uit je leven springen, als je voor de waarachtige liefde staat, een liefde van twee dagen oud, die zo bezielend goed is? Maar dan ga je kapot, zuster, dan ben je geen mens meer, dan kom je in hetzelfde terecht waar nu Jeus in leeft en dan ben je nog niet gelukkig. Nu krijgt de zuster alles van zijn leven te horen en toen ging deze kist weer op slot. Voor lang, maar zal toch op tijd weer en dóór Casje worden geopend! Zonder dat Jeus er erg in heeft, dient hij voor Onze Lieve Heer. De eerste pagina's werden thans geschreven. Ze zijn goed, ze zijn best, „Universeel diep” zijn ze, Magere Hein is er ook! Of ze hadden geen betekenis. De zuster schreit erdoor en Karelte vliegt! Is dat nu alles?

Nu Karel zijn hemelrijk heeft bereikt, staat Jeus voor heel iets anders. Er komt een brief vanuit de gevangenis tot zijn leven. Niet van Irma, maar van een andere vrouw en dat leven waarschuwt hem voor zijn meisje. Ze schrijft hem, dat hij té goed is om bedrogen te worden, dit meisje is niet goed voor hem. Duidelijk schrijft zij, dit meisje is een slet. Lieve jongen, ik voel mij verplicht om u te waarschuwen. Is dat nu even schrikken? Is dat wijf even gek? Weer zo'n jaloerse kat? Zijn de mensen eventjes lamlendig? Kletspraat is het, ze willen hem zijn meisje afnemen, hoe is dat nu mogelijk. De „droedels"! Weer gaat er een brief naar Irma, bewuster, liefdevoller, zijn hart leeft daar in het cachot, zijn bloed krijgt ze toegezonden. Weer even wachten. Ik zat zelf in het cachot, omdat ik wilde voetballen en niet tegen snauwen kon. Ik begrijp best wat jij daar beleven moet, mijn lieverd. Ik geloof je, voor mij moet je niet angstig zijn. Ik zweer je, dat ik je liefheb! En dat gaat zo verder. Je hart draait om als je dit leest. Hij pent zijn brieven zo klein, dat er een bende op kan. Na vier dagen komt er weer een brief uit de gevangenis, doch thans van de directeur, die hem geeft:

„Weledele Heer ... Ik voel mij verplicht u te waarschuwen. Ik zélf heb uw brieven gelezen. Uw Irma krijgt die brieven niet meer te zien. Dit is een slecht meisje. Sla mijn woorden niet in de wind, mijnheer, geloof mij, het is hard, maar u bent gewaarschuwd. Hoogachtend” ... Wat zul je me daar van zeggen? Jeus, wat doe je nu? Hij staat machteloos. Moet hij dit nu geloven? De directeur schrijft hem, dat Irma slecht is? Is zijn Irma slecht? Is zij een slet? Is zij een bedriegster? Rustigjes aan zet hij zichzelf op eigen benen. Is Irma een slecht kind? Hij kan er niet bij en toch, zou zo'n man hem nu bedriegen? Jammer is het, maar ze kunnen zijn gevoel voor zijn meisje niet vermoorden. Toch bekijkt hij zijn toestand even anders. Maar dachten ze dat hij gek was? Wat wil die vrouw en wat wil die man daar? Is het niet droevig? Niemand krijgt een woord van hem. Hij ziet geen zuster meer. Mag ik nog niet naar Crisje terug? Hoe ben ik, zuster?

Een week later vliegt hij, als een leeuw zo sterk het hospitaal uit en tot Crisje terug; ze mogen thans afzwaaien. Dag zuster! Bedankt voor alles. Niets te danken Sientje. Jij wordt bedankt voor alles. Wellicht zien wij elkaar nog eens terug. Dag dokter, dag allemaal, dag Arnhem. Ik ga naar Crisje terug. Waar zijn nu al die geleerden gebleven? Waar is U.V.V.? Niemand is er!

Waar zijn al die vrienden van de stormsectie? 'n Enkele komt hem even bezoeken. De rest is foetsie en dat kan hij begrijpen. Je zou ze laten doodvallen, maar ze zijn het niet eens waard.

Dag vuile dienst! Dag Coehoornen – en Willemsens ... de „droedels"! Op het nachtkastje van het zusterkje staan zijn bloemen. Voor z'n laatste centjes kocht hij ze, met het kaartje erbij: dank voor alles, ik vergeet u nooit, zuster

... Jeus ...!

Nu hangt Crisje in de ruimte, precies zoals de Lange dat heeft gekund. Jeus is weer thuis. Waar is Casje? Wat ga je doen, Jeus? Zijn liefde leeft in Arnhem, zit daarginds in de kast, hij is haar bijna vergeten. Jeus voetbalt al, hij is thuis, zijn leven staat opnieuw open voor Moeder Natuur, de bossen en zijn Montferland.

Wat is het leven mooi, hoe wondervol is het, alléén jammer, het geluk is nu niet volkomen, zijn liefde heeft hem belazerd! Hij denkt ... maar slaapt goed boven op zolder. En Crisje wil, dat hij zich verzorgt.

Wat nu, Jeus? Ik weet het niet, maar ook dat komt!

Smerige koepel ... laat mijn liefde met rust ... Hebben die mensen gelijk en zonden ze hem de heilige waarheid? Wie weet het? Casje?

Jeus de ziener (2)

Hij wandelt met Teun op de Zwartekolkseweg, ze zijn het bos in geweest. Hij is denkende, want hij weet niet wat hij moet beginnen, dit rondzwalken gaat hem vervelen en van voetballen kan hij niet leven. Wat moet hij doen, Casje? Ben je er nog niet? Wat die Luitenant hem heeft verteld, is nu kletspraat, ze zijn Sientje vergeten. Voor z'n lieve Crisje moet hij eerst maar eens goed uitrusten, want hij heeft het flink te pakken gehad. Ze zien niemand, hier in de bossen, maar wie is dat! Teun, kijk eens, herken je dat stapje niet? Mijn God, het is Irma, Teun, het is mijn meisje. En jawel, ze is het. Teun rent naar moeder terug, hij heeft van alles met haar te bespreken. Zie je nu wel, dat de mensen gemeen zijn?

„Wat is er met jou gebeurd, kind? Wat hebben ze jou aangedaan?”

„Dag, Jeus!”

Hij moet nu eerst denken. Hij zal haar geloven, maar ... wat is ervan waar, zijn dat allemaal leugens? „De directeur heeft mij geschreven, Irma – dat van die vrouw, dat zegt mij niets, maar wat heb jij die directeur gedaan, dat hij mij moet schrijven, dat je een slet bent? Hier, lees zelf maar.”

Wat nu? Kun je mij dan niet meer geloven, Jeus? Weet je dan niet, dat de mensen jaloers zijn? Ze bijt een stuk uit zijn hart, ze hangt aan zijn leven, hij kan haar niet uit zijn ziel slingeren, Casje, opnieuw gaat Jeus haar aanvaarden! Hij heeft haar nog voor geen seconde de vrijheid gegeven. Dacht hij het niet? Allemaal kletspraatjes. Is dat even 'n schande? Ik hou van je, Jeus. Ik heb daar zo geleden. Kun je dat begrijpen? Jazeker, ik zat immers zelf in het cachot. Maar wat leven er toch verschrikkelijke mensen op de wereld, wanneer zo'n directeur zich al aan een mens vergrijpt, een mens slecht maakt? Kom, lieverd, schrei nu niet langer. Wat zei moeder? Wij gaan lekker naar huis, kom gerust, wij worden daar met open armen ontvangen. Toch moet ik je iets zeggen, Irma, luister goed naar me.

Ik ben een arme jongen. Dat heb ik je reeds verteld, je weet het. Ik geloof je in alles. Indien ik ooit één ding van je hoor, indien ik waarachtig moet aanvaarden dat je slecht bent geweest, dat je mij bewust bedriegt, dan is het ineens en voor altijd uit. Maar ik moet het zelf zien, ik stoor mij niet aan praatjes, ik heb een onbegrensd vertrouwen in je, want ik wil je voor geen geld van de wereld missen. Hij krijgt z'n eigen woorden terug, en thans, naar Crisje. Crisje zegt niets, zij weet het niet meer, haar verhaal, dat kennen ze, honderdduizend werden er tussen de driehonderd meter gegrepen en is te aanvaarden. Crisje heeft nog geen slechte dingen van haar gezien. En Jeus moet het zelf weten. Ik kan, denkt Jeus, wellicht op de Bühne fietsen, hij is

een goed kunstrijder, hij kan het wiel onder het rijden al uit de fiets nemen, hij kan radballen ook. Néé, hij gaat straks mee – beter werk krijgt hij niet en vader kan hem best gebruiken, hij moet in de zaak komen van vader. Nu, moeder? Is Irma even goed? Heb je nog angst voor mijn meisje, Crisje? Ze weet het niet, zij moet het eerst zien, maar Jeus is dol! En dan kunnen zij in Duitsland trouwen. Casje, hoor je het? Kun jij niets doen? Irma heeft hem volkomen in haar macht. Is alles, wat jij in al die jaren hebt gedaan dan kletspraat? Wie moeten wij thans geloven?

Jeus krijgt een bruin confectiepakje aan en gaat mee naar de ouders van Irma. Is dat even wat, Crisje? Hij gaat van huis weg, hij zal in Hannover werken, hij wordt een eigen baas. Natuurlijk, de schoonzoon komt in de zaak en hij zal die mensen op handen dragen. Thans naar dat „Stolzenfels am Rhein” ... met zijn engel, het kan niet beter. Van voetballen kan hij niet leven. Dag Crisje? Dag allemaal? Jeus vertrekt. Hij zal schrijven. Irma is gelukkig.

In de trein wordt de liefde zoet en stil. Wat is er, kindje? Waarom ben je zo stil? Ben je dan niet blij dat je naar huis gaat en dat ik bij je ben? Het kind wordt stiller, wat is er toch? Met een taxi komen ze thuis, hij kijkt zich de ogen uit, nog nooit heeft hij zo'n reis gemaakt.

Daar is het. Nu zal hij het ineens weten.

De schoenenzaak is er. De naam staat op het grote raam, dat alles klopt als een bus. En een moeder heeft ze ook, daar is moeder, vlieg je haar nog niet om haar hals? Néé, wat is er?

„Was hast du gemacht, Irmgard? Der Herr Gott wird aber wissen wie schlecht du bist. Ein ganzes Jahr warst du weg, Irmgard. Wo ist al das Geld geblieben? Mein God ...” En met een blik op Jeus:

„Versteht der Mensch Deutsch?”

Ja, moeder, Jeus weet het, hij heeft alles verstaan, verschrikkelijk is het. Irma zegt niets anders dan: „Ja, Mutter, er hat alles verstanden.”

En of het nog niet genoeg is, nu stormt haar vader de kamer binnen en scheldt haar de huid vol. Moet hij nu nog langer blijven twijfelen, dat zijn meisje slecht is. De ouders zeggen het zelf. Even later zitten ze aan tafel. Hij wordt de deur uitgekeken, dat voel je aan alles, die mensen zijn niet blij. De vader zuigt hem bijna leeg. Van onder en van boven wordt hij bekeken en dan valt er:

„Was muss Herr Jeus hier, Irmgard?”

Hij hoort, zij is slechter dan een straatmeid, slechter dan een vuile slet, en dat zeggen haar ouders waar hij bij zit. Zijn bruin pakje ziet er verfrommeld uit, het hangt aan zijn lichaam. Voor twintig gulden heb je ook niets bijzonders. Stom toch, in dienst heeft hij alle kleren aan Johan gegeven; toen Johan ging trouwen had deze niks en hij had alles. En wat doe je dan, als je broer

geen pak heeft en je die dingen niet nodig hebt? Maar hij kan zijn Anzug oppersen, waar of niet en dan ziet hij er weer netjes uit. Hij voelt wel, dat ze hem bekijken en dat ze hem liever de deur uit smijten. Met beleefdheid doe je alles, met liefde doe je alles, zijn deze mensen niet blij, dat ze hun dochter terugzien. Herr Burgemeister weet er alles van, waarom heeft zij haar ouders zo'n verdriet gedaan? Over zijn liefde spreken ze schande. De man heeft het over prügel – en ook dat woordje is hij niet vergeten, hij weet wat het te betekenen heeft. Maar ze doen niks, moeder zet koffie, vader gaat weer naar zijn zaak terug. Irma praat lief, moeder kust haar en smeekt haar kind, zoiets toch nooit meer te doen. Maar hier klopt er iets niet en dat zou hij gaarne willen weten. Kom mee, Jeus.

Hij volgt haar, ze klauteren de trappen op. Niet naar een zolder, maar naar de kamers. Welke wil je hebben, Jeus? De rooie of de blauwe kamer. Slaap je liever in de groene? Mijn hemel, wat zijn deze mensen rijk. Alles ziet er keurig uit, sjiek is het, ook dat heeft ze niet gelogen. En dan krijgt hij:

„Kijk, Jeus, ik ben in Amsterdam geweest, Rotterdam en Den Haag. Ik heb mijn eigen geld opgemaakt, omdat mijn ouders nooit eens lief tegen mij waren. Ik heb gelogen, natuurlijk, maar ik wilde je dit eerst nu vertellen of je had mij immers niet geloofd? Kun je dat begrijpen, Jeus? Ik hield het hier niet uit, Jeus. Mijn ouders kankeren dag en nacht en zijn gierig. Ik ben jong en jij ook, wij moeten iets van het leven zien en dat wilden ze maar niet begrijpen. Ik ben hun enigst kind, maar ze werken voor tien kinderen en is dat nu zo onbegrijpelijk?” Hij begrijpt nu alles. Ook zij had even de benen genomen, dat ligt er dik bovenop. Weer heeft zij Casje uit zijn leven geslingerd. Jeus heeft de blauwe kamer gekozen, zij slaapt beneden. Moeder vertrouwt haar niet en ook dat is te begrijpen. Goeie genade, wat zijn deze mensen rijk, Crisje. Hij zal het goed krijgen, Crisje, het kan niet mooier. Casje ... waar ben je?

De moeder mag hem al. Ze voelt, hij is een goeie jongen en zij zegt het zelf. Irma ... Jeus is goed. Hij is haar echte liefde, Jeus is zo ... ist so entzückend ... geen mens is als Jeus is, Mutter. Lust Jeus geen eigengemaakte koffie? Je moet maar eten wat er is, wij hebben ja niets meer. Waarom heeft Irma niet van alles meegenomen? Het geld was op. Zij heeft er lol voor gekocht, dat moet hij snappen, maar hij snapt het niet. Irma leeft hier als een vorstin, voor geen geld wil hij zijn meisje verliezen, tenminste als de ouders hem willen aanvaarden! Natuurlijk, dat komt best in orde, Jeus, doch na drie dagen kijken ze hem de deur al uit. En na enkele dagen nog, hoort hij al: wanneer wil hij vertrekken? Hier is niets te doen, wat wil mijnheer Jeus doen? Hier werken? Laat me niet lachen. Wat nu, Irma, naar huis terug, er zit niets anders op!

Herr Jeus voelt zich als een prins op zijn blauwe kamer en weet niet wat

hij er voor zichzelf van denken moet. Maar hij begrijpt best, dat zij hem als stootblok nodig heeft gehad en hij zijn dienst heeft gedaan. Toch troost z'n engel hem en zegt, dat alles in orde komt. Hier is echter niets te verdienen. Ze belooft hem koeien met gouden horens ... hij diende voor die horens, thans is de dame weer thuis, maar hij weet nu van das „Stolzenfels am Rhein” ... en stikt in de zoete aardappelen, het beetje, dat de mensen hier bezitten. Der Krieg hat ja alles kaputtgemacht, auch meine Tochter ... en dat kan hij begrijpen.

Tien dagen later staat hij gereed om te vertrekken, ze hebben hem de deur uit gekeken. Irmgard is voor heel iets anders bestemd. Der Herr Offizier hat ja seine Aussichten, der Herr Jeus hat nichts, überhaupt nichts, was will der Herr Jeus länger machen? Hier essen und trinken? Aber ... het is goed, mens, ik ben al weg! De zigeunerin brengt hem weg, de trein staat gereed, ze belkt ook nog. En toch, Jeus, ik ga sparen en dan gaan wij trouwen. Zijn hart breekt, hij gelooft haar onherroepelijk, alles komt best in orde, over een paar maanden heeft zij alles voor elkaar en dan kan hij hier werken. Crisje hoort alles.

„Hoe wasse die minsche, Jeus?”

„Die olders, moe'der, dat zun goeie minsche. En ze zun hadstikke riek, dèn man zit jao in de gemeente, moe'der.”

„Maor dat is gin meidje veur ow, Jeus.”

„Ik bun gek op Irma, moe'der, en dat kan'k now eenmaol nie't uut mien ribbe snijjē.”

Hij overtuigt Crisje, dat zij van hem houdt. Hij krijgt werk en dan gaan ze trouwen. Casje heeft niets te zeggen en die is er ook niet meer. Dat van vroeger is klets. Hij werkt in de bossen met Teun, ze graven stompen uit en voetballen. Dat is alles, er is niets meer te doen. Hij is een boer, een doodgewone werkman, meer niet en gevoel vanbinnen dat heeft geen cent te betekenen. Te veel gevoel in 'n mens is om gek te worden. Hij vertrouwt op alles, straks is alles anders. Het is zaterdag, zo-even kreeg hij haar laatste brief, alles is daar dik in orde. En morgen moeten ze in Duisburg voetballen. Ze schrijft, dat ze hevig spaart en dat zij alles doet, om hem hier te krijgen om te werken, der Herr Bürgermeister, die een vriend van vader is en haar lief vindt, denkt aan ons. En daarna komt hij in de zaak, want vader wordt oud en moeder wil dat wij hier trouwen. Is dat even lief, Jeus? Irma is een schat, zij zal hem niet belazeren, hier kon zij niets aan doen, dit waren omstandigheden.

Hij ligt op zolder, alles staat gereed voor morgen. Met de brief aan zijn hart gedrukt valt hij in slaap. Wat is dat? In slaap krijgt hij een machtig visioen te beleven. Hij is dromende, maar ongeveer tegelijk wakker, hij weet wat hij ziet en hoort. Jeus ziet, dat Irma in Emmerik is. Dat kan niet, omdat zij hem

heeft geschreven, maar hij ziet het. Ze slaapt in een hotel in de Kasstrasse en dat was best, dat kan hij begrijpen, wellicht had ze even iets te doen, maar hij ziet, dat er een jongen naast haar slaapt en dat is de zoon van de hotelhouder. Hij kent die Willy. Het bloed stijgt naar zijn kop en tegelijk is hij wakker. Hij kent het ganse hotel, hij weet precies op welke kamer zij slaapt. Mijn God, als dat waar is? Het visioen leeft onder zijn hart. Hij kan er zich niet van bevrijden, hij zal straks onmiddellijk zichzelf overtuigen. Maar dit is waarheid. Hij zag meer nog, zij is twee dagen tevoren vertrokken, heeft heerlijk door een ander haar brief laten posten. Na veertien dagen is de dochter alweer verdwenen. Ze is slecht, weet hij nu beslist, het is verschrikkelijk.

Zutphen-Emmerik brengt hem naar de Mühlenweg, nog een stukje lopen en dan staat hij voor die Kasstrasse. Tegen zijn vriend zegt hij:

„Kom, Jan, gao't is efkes met.” Jan heeft de brief gelezen, hij weet alles, Irma zit in Hannover.

„Zo waor as wij vandaag met 3-1 winne, zo waor slup Irma daor in dat kamerke.”

„Bú gijj gans gek geworre, Jeus?” ... geeft Jan hem.

„Née, ik bun nie't gek, kie'k eiges maor.”

Jeus trekt haar het kamertje uit. Hij kijkt omhoog, dáár uit dat hoekje, dat kamertje, komt zij tevoorschijn. En jawel, het raampje gaat open. Irma is het! Tegelijk vliegt hij de trappen op. Links, nu rechts, dan weer de trappen op, nu nog vier treden, en dan de gang over. Hier is de kamer, hij heeft het vannacht gezien. Hij stormt de kamer binnen. Met alles wat in hem is, doorboort hij haar ziel en menselijkheid, hij weet het. Nog zegt hij geen woord, hij kijkt alleen. Ze weet niet hoe hij dat weet, het is haar een groot raadsel. Hij kijkt, hij kijkt naar het bed, en smijt haar zijn ring voor de voeten.

„Hier, vuile slet ... nu weet ik het! Nu is het goed! Je bent een slet, mijn God, hoe is het mogelijk. Je hebt vannacht met Willy geslapen. Já, je wist niet dat ik een helderziende was, hè? Ik zal je nu iets anders vertellen.”

Ze vliegt op hem af, wil hem bewijzen, dat ze niet slecht is, maar hij smijt haar van zich af. Hij ziet nu iets anders. Er valt voor haar leven:

„Luister, Irma. Zowaar dat ik wist, dat jij vannacht bij Willy sliep, zowaar gebeurt, wat ik nu zie. Er komt een tijd, dat je van zielensmart zult sterven, omdat je dan begrijpt, wie ik ben en hoe ik je liefhad. Ik hoor je schreeuwen, Irma. Je zult je bloed verteren van smart en pijn, dat voorspel ik je! En ik laat je sterven! Hoor je het, ik laat je sterven! Ik kom niet. Ik laat je schreeuwen ...

Ze lacht vanbinnen. Ze wil hem chocolade geven van moeder. Ze is hier om een ziek familielid te bezoeken, maar dat zegt hem niets meer. Ook al toont zij hem een telegram, hij gaat er niet op in, voor hem is zij een slet, ze heeft hem bedrogen, ze heeft zijn hart uit z'n ribben getrokken! En thans

is het net zat, Crisje. Casje, bedankt! Dat was waarlijk een kunststuk! Het duurde lang, maar het is er en net op tijd. Jeus is thans voor de toekomst gespaard, er kan nu niets meer gebeuren. En nu verder!

De jongens zitten in de trein, zij is er ook. Hij wil haar niet meer zien. Ze tracht zijn vrienden te overtuigen, hij gelooft niets meer, het is uit en het blijft uit! De laatste druppel heeft hij bewust gedronken, geen Onze Lieve Heer kan hem tot andere gedachten brengen, ook al schenkt ze hem nu miljoenen, het is afgelopen! Wat hij haar heeft gezegd, was wonderbaarlijk, hij beleefde dit visioen als het vorige en hij zag haar, liggende, schreeuwende, met mensen om haar heen, ze stierf! Hij zag haar vader en moeder, de dokter, er waren mensen in die kamer, haar eigen kamer en vader en moeder radeloos. Hij voelde, dat ze er Crisje bij haalden, maar moeder is niet gek, ook hij is niet gek! Maar waar was hij zelf op dat ogenblik? In de trein beleeft hij zijn toekomst. Stukje na stukje krijgt hij te beleven! Néé, het ganse drama dat leeft onder zijn hart, hij zou haar duizenden dingen kunnen voorspellen, maar ze lacht. Ze wist niet, dat hij een helderziende was? Hevig interessant is het. Jan vertelt haar thans over zijn gekke dingen. Hij is altijd zo geweest. Jan krijgt medelijden met haar, ook Theet de Bussel en de anderen, ze gaan haar geloven. Jan vertelt, dat ze vandaag met 3-1 zullen winnen en dat hoort bij zijn zien. Ja, wat het is, ik weet het ja ook niet, maar het is toch wel gek! Ik kreeg toch een telegram, Jan. Hier heb je het. Ik ben niet slecht. Hoe is het mogelijk, dat Jeus zo slecht van mij denkt. Mijn Tante is ernstig ziek. Maar hoe vind je dan dat hij dat wist? Ja, dat is iets aparts, ik wist niet, dat Jeus wonderlijke dingen bezat, hij heeft er mij nooit van verteld. Zij zit daar met de jongens te smoezen, hij beleeft het éne wonderlijke tafereel ná het andere. Casje laat hem nu niet meer alleen! Maar deze klap was nodig! En dat zal Jeus later begrijpen, eerst dan is hij voor ontzettend veel gevaar beschermd, hij zal nu wel uitkijken en kan Casje verder werken aan de opbouw, de ontwikkeling van zijn instrument, waarvoor Jeus moet dienen!

Het is een dag om nooit te vergeten, Crisje, Engelen; Onze Lieve Heer wordt hartelijk bedankt, Zijn engel ... „Casje” is toch een meester?

Hij kijkt haar niet meer aan, hij wil haar niet meer zien. En nu zij dat van hem weet, zal hij haar vandaag tonen wat hij kan, já, dat hij zelfs met het voetballen zijn brood kan verdienen en dik ook! Hij wil haar slaan door zijn kunst, door zijn gevoel, zijn weten en haar tonen, dat hij geen boer is. Ze spelen vandaag tegen een club, waarin zeven jongens spelen van de Duitse Liga ... zeven eersteklassers en het Duitse elftal. Irma heeft hem nog niet zien spelen en daar zal ze plezier van hebben, want hij is des duivels. De dame zit op de tribune, ze komen op het veld, ze zien er keurig uit, zo in het wit met een oranje doekje op de borst. Wat ze te horen krijgen van de Duitsers, klinkt

niet zo leuk, want de Duitsers zijn reuzen en zij klein en nietig.

„Müssen wir gegen die Kinder spielen?“

Dat zullen ze dan aanstonds wel beleven. Ze zullen hun bewijzen wat ze kunnen. Hebben die jongens Germania in Emmerik verslagen? En weet je wie Germania is? Daar speelt die Willy in en daarom kende hij dat ongeluk, maar die Willy kan er ja niets aan doen. Já, deze hummels hebben Germania, Wezel en Düsseldorf verslagen, eerste klas clubs en vandaag zal je iets leuks zien, wij winnen met 3 – 1 en dat is net zat, is zijn voorspelling!

Het spel begint. Jeus heeft met de middenhalf afgesproken, dat hij, als middenvoor direct de bal op hem terug speelt, indien zij moeten aftrappen. Is dat niet zo, dan hebben zij andere trucjes. Ze moeten aftrappen. Arnold Noordmeer is een eersteklasser. Guusje en Theet zijn backs van ongelooflijke kracht, elkeen is voor zijn taak gereed, lang genoeg hebben ze 's avonds tezamen kunnen trainen en Jeus heeft voor zichzelf iets bedacht, waarvan ál de clubs geen snars weten. Deze W-formatie kreeg hij door het denken. Hij weet niet, dat héél de wereld later zijn denken en voelen voor dit spel zal gebruiken, waarvan hij de uitvinder is. Ze zijn klein, maar zo vlug als water, alleen de beide backs zijn sterke kerels. Jawohl, das sind Kinder.

Het spel begint. Hij geeft de bal niet aan de rechtsbinnen door, ook niet naar de vleugels, dat komt direct. Arnold krijgt de bal, die kan dribbelen, doch dan vliegt de bal direct naar rechts, die houdt de bal geen seconde, zet onmiddellijk voor en dan volgt de rest. Dit stukje spel hebben ze duizendmaal uitgebalanceerd, meestal lukt het, onfeilbaar is het bijna te berekenen, omdat Jantje Teeling, de jongen van negentien jaar, die kleine maar vlugge rat een voorzet geeft die klinkt als een klok. Jeus heeft maanden achtereen zijn ballen opgevangen, hij heeft er een studie van gemaakt. Hoog of laag, links of rechts, het doet er niet toe, zo vanuit de lucht z'n voet eronder en dan rang, een schot waar vuur in zit. Niet één kan schieten zoals hij dat kan. Ze begrijpen niet, waar hij dat vuur vandaan haalt. Met zijn spillebeentjes geeft hij de bal werkelijk vuur en dat kennen ze van hem. Of de kop gaat eronder. Jantje zet voor, de bal zweeft voor het doel, hij krijgt zijn kans en jawel ... na één minuut is het 1-0! Moet je nog peultjes? Irma barst al. Ze schreeuwt over duizenden mensen heen, hij kan haar horen. Dass durch die Kinder! Mijn God ... is dat even een duivel? Kan die jongen spelen? Is dat een „Vorstürmer?“ Die jongen kan geld verdienen, die hebben wij hier nodig. Dat is een speler. Tien minuten later krijgt hij weer zijn kans, en rang, van twintig meter afstand, juist in die vuile hoek, het is 2-0. Nog meer? Wacht maar. Vijf minuten voor rust, legt hij Jan, die rechtsbinnen speelt, 'n bal voor zijn schoenen en – hup hei la ... voor de rust is het 3-0 voor die Holländische Kinder. Jeus is als 'n slang, ze willen hem 'n poets bakken, maar de moffen

rennen tegen zichzelf op, hij weet van tevoren wat er zal gebeuren en dat is aan alles te zien.

In de kleedkamers ziet hij zijn Irma terug, ze is niet bij hem vandaan te slaan, maar zij kan hem nog meer vertellen. Ze vragen hem om voor hun club te komen spelen, hij krijgt een prachtige baan. Ze willen hem beslist hebben en daar staat zijn liefde met haar neus bovenop, doch hij kan „das ganze Stolzenfels am Rhein” niet meer zien. Van links en rechts komen ze op hem af, hij lacht maar, hij zal zijn jongens niet vergeten, hij wil met dat hele Duitsland niet meer te maken hebben. Jan zegt:

„Dan krië’ge wijj der now gin meer in, Jeus, en das jammer. Wijj moste die vandaag laote kotse.”

En zo is het, Jantje ... zij krijgen er ééntje, Jeus krijgt geen gelegenheid meer, ze zullen hem met vier man dekken, maar, jullie hebben de Duitse Liga verslagen en dat zullen ze hier niet gauw vergeten. En wat hij ook probeert, hij kan zich van vier mannen niet vrijmaken, de moffen krijgen er ééntje, het einde is 3-1 für das Niederländische B.V.C.

En nu is er feest, ze gaan dansen. Ze hebben een pracht van ’n beker gewonnen. Gans deze avond gaat voorbij met gezanik, ze willen hem hebben, hij moet voor hun club spelen en hij komt in de Duitse Liga. Irma doet alles, ze smeekt hem naar Duitsland te komen, maar hij lacht haar midden in haar mooie snuit uit, hij drinkt zijn glaasje wijn, jazeker, maar de rest kan doodvallen! Als het te bar wordt, ze met hun gezanik niet willen ophouden, grijpt hij de beker en gooit het ding voor hun voeten aan gruzelementen. Nu moeten ze maken dat ze weggelopen. Irma zit al in de trein, hij kan haar er niet uitsmijten, ze wil met Crisje praten. De jongens helpen haar, ze heeft ze zover gekregen, dat ze haar geloven, hem niet! Doch dat moeten zij weten en hij kan dat begrijpen. Maar, als Jan hem bepraten wil, zegt hij:

„Gao’t gijj dan maor is met mien, Jan.”

Hij heeft een plan. Jan volgt hem. Ze gaan regelrecht naar Willy. Daar is de jongeman. Wat zeg je, jullie hebben Duisburg verslagen. Dass ist ja ein Wunder. Ja, zo is het, maar hij heeft tegelijk Willy bij zijn kladden gepakt.

„Hoor eens, Willy. Indien je mij de heilige waarheid zegt, slaan wij je geen bloedneus. Maar als je mij de waarheid wilt verzwijgen, maken wij je kapot. Wat wil je? Heb jij met Irma geslapen, ja of néé.”

Willy zegt: „Ze heeft het mij zelf gevraagd. Ik moest haar een telegram sturen.”

„Wel, Jan? Is dat wat? Is dat nog nie’t genoeg? Is Irma ’n drel, jao of néé.”

Jan weet het nu. En dat is jammer. Jeus was gek op zijn meisje – eerlijk is eerlijk, ze hebben het geluk gevoeld, ze hebben hem dit kleinigheidje misgund, maar nu Jan weet, dat ze een slet is, staat hij aan zijn kant en moet

Irma hier vandaan. Ze krijgen haar niet uit Zutphen-Emmerik, ze is als een wilde kat, ze moet Crisje vertellen, dat zij Jeus niet bedrogen heeft. Maar wat heeft Willy gezegd? Geloof je dat, Jan? Wil die schoft mij zwartmaken! Mijn hemel, wat zijn de mensen toch slecht. Het kind schreit. Jan is alweer voor duizend procent ingepalmd, hij bezwijkt, Jeus niet! Ze rent hem achterna, de Grintweg op, bij Crisje binnen, thans valt ze aan de voeten van Crisje en smeekt om genade, smeekt haar, om haar te helpen, ze wil voor geen wereld Jeus verliezen. Jeus praat met Crisje, hij vertelt haar van zijn droom, ook Crisje geeft hem hetgeen zij heeft gevoeld en mocht zien. En nu kan Irma hem nog meer vertellen. Ze bespreken met elkaar om haar (weg) te loodsen. Nu krijgt ze te horen:

„Luister, mijn kind. Ik geef je nog één kans. Jij gaat morgen naar je vader en moeder terug.”

Ja, dat heeft ze al voor zichzelf uitgemaakt, zij moet toch naar huis terug, zij moet toch vader en moeder vertellen hoe het met tante is.

Smoesjes ... voelt Jeus, ze praat er zich volkomen in. Maar, luister nu even.

„Jij gaat terug! Je moet naar huis. Indien je dat niet doet, is het afgelopen. Ga je, dan zal ik over alles nadenken.”

Irma vertrekt. Hij zet haar op Zutphen-Emmerik. Ze smeekt hem om met haar terug te gaan. Hij voelt, zij krijgt nu – prügel! Maar dat gaat hem niet aan. Tien minuten later zet hij zich neer en schrijft een prachtbrief aan de ouders van Irma. Já, hij haalt de woorden uit een boekje, maar dat geeft niet, de brief ziet er goed uit. Hij schrijft:

„Mijn lieve ouders, vader en moeder van Irmgard. Ik ben u heel dankbaar voor alles wat ik van u mocht ontvangen. Ik hield van uw kind, dat ik mijn leven had willen geven om haar te mogen behouden, maar uw kind, ik moet het u zeggen, is een slet, zij heeft Jan Rap en zijn maat lief en verslonst zichzelf. Nu heeft ze mij wijsgemaakt, dat zij een Tante moest bezoeken. Hebt u in Emmerik familie wonen? Ik zag, zij lag daar ... néé ... dat niet. Maar er volgt nog: Jammer is het, maar ik moet u waarschuwen. Uw dochter is een slet ...” Hij gebruikt nu de woorden van de gevangenisdirecteur en maakt zijn brief af. Nu omzetten in het Duits, het is plat en Duits door elkaar, maar dat geeft niet, ze weten nu precies wat ze aan hun dochter hebben. Zullen die mensen hem begrijpen? Na tien dagen krijgt hij een brief terug.

De vader schrijft, dat hij haar daar heeft gehaald en thans komt ze de deur niet meer uit. Hij heeft er een goede indruk gemaakt en wanneer hij weer eens in Duitsland komt, de deur staat voor hem open. „Es ist ja schade, wir wissen ja alles. Der Krieg hat al das Gute in der Mensch kaputtgemacht.” Sloes, zand erover, hun kind wordt vergeten. Crisje praat met hem, ze zijn opnieuw één, van hart en ziel ... één, ze begrijpen elkaar. Crisje zal bidden, dat

hij een goed meisje zal krijgen, maar Jeus schreit zich in het bos volkomen leeg. Mijn hemel, wat was hij gelukkig met dit leven. Meisjes zijn anders! Hij wil nooit meer een meisje hebben.

Hij zit dicht in de buurt van Golgotha. Daar heeft hij onder de struiken gelegen en zich leeggeschreid voor iets anders. Schrei toch, Jeus, roepen hem de bomen toe, dat lucht op. Was Fanny nu maar hier, je kunt met geen mens praten, geen mens kan dat begrijpen, alléén moeder weet alles, zij heeft hetzelfde beleefd. Maar Crisje zegt, je kunt ze beter begraven dan deze smart, dit is erger, dit maakt je kapot. Als ze doodgaan heb je je liefde nog, nu heb je niets meer en Jeus had waarachtig lief. Waarom heeft ze hem bedrogen? Waarom toch?

Wanneer Crisje er niet was, maakte hij een eind aan zijn leven. Doch dat wil hij zijn lieve Crisje niet aandoen, dat mag niet. Wie wil er tot zijn leven praten? Dacht hij het niet? Casje komt terug en zegt:

„Ik dach zo bij mien eiges, hie'r is wat aan de hand, Jeus, wat is ter met ow?”

„Had gij mien dan nie't kunne waarschuwe, Casje?”

„Wík ow is wat zegge, Jeus? Had gij dan naor mien wille luustere?”

„Néé, van eiges nie't, gij hèt jao geliek, Casje. Maor wèt gij wat ter in mien umgeet?”

„Dut 't vul pien, Jeus?”

„Jao, ik verrek van binne.”

Casje laat hem uitbelken. Heeft hij hem niets te zeggen?

„Ik kan dat begrie'pe, Jeus.”

„Gij wèt niks, as kameraoje moje mekaar waarschuwe, maor gij wis niks.”

„Ik wist alles, Jeus, maar je was ja net gek.”

„Meidjes zun addes, Casje.”

„Das 'n leuge, ow moe'der dan?”

„Das waor, maor wat hebbe ze mien te pakke gehad. Ik verrek van de pien. Ik wil nooit meer kusse.”

Casje lacht, hij hoort het en vraagt: „Moje daor ook nog um lache?”

„Ik lach nie't um ow, ik mos lache um mien eiges.”

„Umdat ze ow ook te pakke hebbe gehad?”

„Van eiges, alle minsche hebbe dat met te make. Dan had gij maor 'n goeie uut motte zuuke. Maor now is wat andes, Jeus. Ik gao't now naor de stad. Wij zie'n mekaar in lange tied nie't.”

„Wat mot gij daor doe'n, Casje?”

„Warke.”

„Heij veur mien daor dan gin baantje?”

„Daor zeg gij zo wat, Jeus. Ik zal der aan denke.”

„Geet nie't, wâ?”

„Das te zegge, moeilijk is het.”

„Dat sprik van eiges, gij zit toch in ow eige lève.”

„Maor toch zak der aan denke.”

„As dat is waor was, Casje.”

„Alles is meuglik, Jeus. En now 't beste met ow. Trek ow dat nie't zo aan, daor zun meidjes zat op de wereld.”

„Ik hèt ter zat van, Casje.”

„Mesjoer, Jeus.”

„Goeie dag, Casje.”

Nog hoort hij: „Gao't naor ow moe'der, zij hèt lekkere soep veur ow, Jeus.”

„Ik kan jao nie't meer ete, dat mos gijj toch wel wette.”

Weg is Casje ... Die man is gek, denkt hij. Dat is ja geen mens. Die man weet van dit leven niks. Hij had hem veel willen vragen, maar wanneer hij die stem hoort, voelt hij zich altijd opnieuw geprikkeld. Het is iets, waardoor je je onmachtig voelt. Het zegt hem, dat leven heeft alles en hij heeft niets. Hij had het dialect willen vergeten, en ook dat kan niet eens, wanneer hij de stem hoort komt het plots ook terug en is eigenlijk ook beter. Van al dat Hollands en Duits wordt hij maar naar. Je bent nu zover van huis weg, dan heb je helemaal niets meer, je voelt je koud en bedrogen. Hij weet niet, voelt niets van hetgeen hij bezit, dat zijn helderziendheid enorm is, onfeilbaar is, dat hij hierdoor duizenden mensen geluk zou kunnen schenken, hij begrijpt niets van zichzelf. Wie denkt er nu aan lekkere soep, als je geen hart meer hebt? Zie je, daarom is Casje een rotkerel ... een mens van lek m'n vesje, die lekker kan kletsen en van het leven geen verstand heeft. Dit is erg, maar dat heeft hij niet gevoeld, daarom is het ook geen mens. Wat wil die stakkerd voor hem in de stad doen? Het is om je gek te lachen, maar hij kan niet meer lachen, zijn ziel is kapot. En toch, dat zou ze wel willen, dan hadden ze daar-ginds nog meer pret en dat moet niet! Zo is het goed, Jeus. Elke boom krijgt van hem zijn smart te beleven. Tegen de avond scharrelt hij op huis aan, hij moet dat leven vergeten. Met „das Stolzenfels am Rhein” wil hij niets meer te maken hebben. Toch komt er rust vanbinnen. Crisje is het, die hem thans opvangt, omdat zij weet wat er in hem leeft.

„Gijj mot now bewieze wat gijj kunt, Jeus.”

„Jao, moe'der.”

„Hèt gijj dat van mien dan vergete?”

„Néé, moe'der, van eiges nie't.”

„Daor zun andere meisjes, Jeus?”

„Wèt ik, moe'der, maor zijj was jao gans wat andes. Mien God, moe'der, kú gijj vader dan vergete?”

„Van eiges nie't, Jeus, maor wiij motte veruut kie'ke en nie't achteruut, aiiij dat maor wèt.”

Hij weet het. Hij zal alles doen om deze slag te overwinnen. Maar nooit meer een meisje! Wat zal hij nu gaan doen? Even nog, Jeus, en je weet het. Ook dat gevoel zal ontwaken. Eerst dan kom je tot een besluit. Jij zult dienen! Jij zult voor Onze Lieve Heer werken, Jeus. Al de groten hebben klappen gekregen door de liefde, juist die gevoelens, Jeus, hebben hen versterkt, hierdoor kregen zij 'n ander bewustzijn. Indien je maar weet, alles is goed! Alles, hoe vreemd het ook tot je komt, het leven zal je dat straks verklaren, doch dan sta je voor de ruimtelijke wetten!

De groeten van je Casje!

Jeus de hekser

Bernard, die even de mogelijkheid kreeg om zijn Crisje te bezoeken, stormt de keuken binnen en heeft veel van zijn leven in de stad te vertellen. En als ze dat allemaal hebben gehoord, heeft hij voor Jeus nog iets anders. Já, Jeus, Bernard kan met de dooie mensen praten. Dat hebben ze hem in de stad geleerd. Zo nu en dan krijgen ze heel veel te weten. Nu Jeus dat van Bernard te horen krijgt, kan hij hem vertellen, dat hij dat reeds jaren terug heeft beleefd, in Nijmegen is het al begonnen. Bernard kent hem niet en dat is te begrijpen, ook hij weet niet alles van zijn broertjes ... de mens denkt voor zichzelf, hij beleeft zijn eigen leven, ook al ben je dag en nacht bij elkaar, elkeen gaat zijn eigen weg.

Doch dit is niets nieuws, maar, hij is hevig nieuwsgierig wat Bernard in de stad heeft beleefd. Bij een vriend van hen zal Bernard hem die bewijzen geven. Wat hij nodig heeft, is een tafel. En rond die tafel zetten zij zich neer en dan heet het afwachten. De handen losjes op tafel en als je dan even wacht, Jeus ... dan begint de tafel te kraken en eerst daarna kun je vragen stellen aan de dooien, die dan het antwoord geven. Je kunt ze vragen stellen over alles, over ziekten en narigheden, overal weten ze iets voor, ze laten je niet alleen ... als je vader gestorven is, kun je hem vragen hoe hij het nu maakt, want er is geen dood, als de mensen sterven gaan ze verder. Is dat niet wonderbaarlijk, Jeus?

Hij moet het eerst zien. Maar hij kent deze dingen. Vroeger, toen hij een stuk plank in handen kreeg, begon dat ding tegen hem te praten. Hij is Nijmegen niet vergeten. En later, op zolder, kraakte alles. Jan Knie'p en ome Gradus, vader en de anderen, ze leven. Dat kent hij, maar wat Bernard hem vertelt is weer iets anders, zo heeft hij het nog niet beleefd en dat wil hij wel leren kennen. Kijk zelf en je weet het!

Ze zitten met z'n vieren aan tafel, hij zit daar in een hoekje en zal het van daaruit beleven. Die Bennad toch. Wat Bennad in de stad al niet beleven kan. Het is stil en angstig. Ze kijken elkaar aan, deze katholieken, maar ze willen er wel iets van weten. Bernard heeft het woord. Ineens begint de tafel te kraken. De jongens kijken elkaar aan. Angstig is het. Ze komen met de doden in contact. Dat wil toch wel iets zeggen, maar ze zijn op hun hoede. Ze beven vanbinnen, ze voelen, ze zitten op 'n graf en het heeft met echte wormen uit te staan. Als je de hand op tafel legt, is het net, of je zo'n graf voelt. Er zit iets slijmerigs aan en je beeft vanbinnen. Je hart tikt harder, je strot zit dicht, je zit te trillen op je stoel. En toch, je wilt het weten, als je vader iets te zeggen heeft. Je moeder, je zuster, die op het kerkhof liggen en

toch leven. Hoe is Bernard aan deze dingen gekomen? Bernard vraagt al:

„Zun hier geeste?”

Nog geen antwoord, maar je voelt het geklepper in de tafel. Even later vraagt Bernard:

„Zun hier ook geeste?” ... En nog eens, waarna de tafel zichzelf optrekt en tikt. En thans kan Bernard vragen stellen. Hij geeft de dooien te weten:

„Wij spréke af, dat ik gao't spelle. As gij now ow eige letter heurt, dan mot gij kloppe en dan schrie've wij dat op. Heij mien verstaon?”

Doordat de tafel het A.B.C. van Bernard volgt ... de letter aantikt, kan Bernard opmaken wat ze aan de overkant willen en krijgt hij te horen:

„Van eiges, Bennad.”

Bernard vraagt onmiddellijk:

„Kent gij mien dan?”

„Van eiges, Bennad, gij bunt van de Lange Hendrik.”

Dat weten ze allemaal. Ze halen hun schouders al op, maar dat zegt nog niks, Bernard gaat verder:

„Hèt gij tege één van ons wat te vertelle?”

„Jao” ... komt er.

„Tege wie dan, magge wij dat wette?”

„Jao” ... komt er ... „tege Johan, mien zoon.”

Johan is de zoon van zijn vader. Johan lacht en heeft iets te zeggen.

„Maor, Bennad, das toch van eiges, dat kunne wij toch allemaol eiges wette.”

Dat is ook gans natuurlijk, maar wij zijn er nog niet, krijgen ze van Bernard te horen. Even geduld. Hij vraagt weer:

„Wí gij Johan dan is 'n bewie's geve?”

„Van eiges” ... komt er door het getik in de tafel. „Bertha is kran'k” ... Bernard vraagt:

„Is dat zo, Johan.”

„Jao, Bennad, das gadverdikke waor.”

Nu worden ze al angstig. Bernard gaat verder:

„Wí gij ons dan is zegge, wat Johan mot doe'n um Bertha bèter te krie'ge?”

Er wordt gezegd, dat Johan het niet in Emmerik moet zoeken, maar dat de ziekte van Bertha spoedig over is. Hij moet zich geen zorgen maken. Johan slaat uit zijn stoel, want dit is waar en Bernard weet niet, dat hij bij een dokter in Emmerik is voor Bertha.

Nu komt er iemand anders. Een van de jongens heeft een zuster verloren. Graatje meldt zich al. Ze zegt tegen haar broer, dat moeder niet moet treuren en dat zij heel gelukkig is. En om dat te bewijzen, dat zij het is, zegt ze:

„Wèt gij dan nie't, Hendrik, da'k ow kan zie'n? Gij mot dat laote!”

De Hendrik schrikt. Wat is dat? En opnieuw, de tafel kruipt naar hem toe, komt er:

„Laot dat, Hendrik, gijj wèt wat ik mein.”

Maar Hendrik lacht, hij gaat er tegenin, die geesten kunnen hem nog meer vertellen. Dan valt er:

„Ak ow zég, Hendrik, da’k alles wèt, wí gijj ’t dan laote? Mók hier dan alles zegge?”

De mannen beven. Hendrik wordt witjes, maar Bernard laat zich nu niet langer belazeren, hij wil alles weten en vraagt:

„Ku gijj ons dan nie’t wat zegge, dat Hendrik alléén wèt, maor wijj de bewiéze kriege dat gijj in leeve bunt?”

En dan zegt de tafel:

„Laot Hendrik maor is aan ’t huukske denke. Tege twaalf uur.”

Hendrik geeft het over. Ze zien het, het kind wordt wit. Is Hendrik niet te vertrouwen? Haalt Hendrik vuile streken uit? „Zég, Hendrik, zit gijj nie’t te vul Achter de Kom?”

Ze begrijpen het, Hendrik is gewaarschuwd door zijn zuster. Het is waarheid, wat Bernard verkoopt, maar ook angstig, je zit ineens tussen de wormen. Even later komt er:

„Jeus moet aan tafel zitten.”

En nu zit Jeus ook met de handen op tafel en meteen begint het gevaarte te vliegen. Met een smak vliegt de tafel tegen een deur aan. En dan zegt de tafel, wat ze toch niet kunnen weten, dat er iemand achter de deur staat te luisteren. Ze doen plotseling de deur open en jawel, daar staat de broer van Johan. Is dat wat? Johan heeft er al genoeg van, dat kost hem een deur. Zijn dooie mensen zo gevaarlijk, Bennad? Je kunt met kwade geesten te maken hebben, en dat was er zeker een. Na een uur hebben de jongens er schoon genoeg van. Maar anderen willen met hun geliefden praten en overal kan Bernard hen met hun geliefden verbinden, omdat er geen dood is. Bernard speelt het klaar om hun prachtige bewijzen van een voortleven te geven, doch dan moet hij weer terug naar Den Haag en zal Jeus beginnen. Crisje hoort van de hocus pocus en wil er niet mee te maken hebben. Zelfs mijnheer pastoor weet het al en spreekt er in zijn preek over. De mensen die denken, dat zij met de doden kunnen praten, moeten aanvaarden, dat zij de duivel op bezoek krijgen. En het is ten strengste verboden. Dat komt zomaar tussen zijn preek door en ze weten voor wie deze boodschap is. Crisje schaamt zich voor Jeus, dat mag hij niet doen. Maar het is me nogal wat. Dat kun je zomaar niet verloochenen, moeder. Het is immers waar wat Bernard kan. Bernard bezit prachtige gaven, moeder. Ik ken dat, heb ik iets anders? Maar Crisje is er bang voor, zij wil geen naam hebben, zij wil niet, dat haar jongens heksen.

Jeus zal met vrienden zo'n avond beleggen. Bernard heeft voor hem een kaart gemaakt met het A.B.C. erop, de dooien kunnen nu zelf de letter aanwijzen welke ze behoeven en dat gaat vlugger. In Den Haag heet dat: kruis-en-bord-zittingen, een Westerse mogelijkheid, maar 'n overgewaaid oud Egyptische methode om contact te krijgen met gestorvenen, door velen gebruikt en waarvan zich ook het Westerse gevoelsleven de ruimte eigen heeft gemaakt. Jan en zijn zusters zijn aanwezig. Ze hebben plaatsgenomen om de tafel, de geesten mogen komen. Even is het stil, doch dan begint onmiddellijk het gekraak, niet ín en door het bord, maar links en rechts in de keuken. Plotseling horen ze, dat de varkens beginnen te schreeuwen, ze zien, dat de koffiekkan van de kachel door de keuken een eigen vaart beleeft, alles rammelt, elk ding komt in beweging en krijgt leven en bewustzijn. Een gek, maar angstwekkend gedoe is het. De moeder en dochters van zijn vriend worden angstig, dit is duivelsgedoe, de duivelen zitten in de keuken, of wat is het toch? Ineens beleven ze een heksenketel. Zo spoedig mogelijk de deur uit, er vallen slachtoffers.

Ook Jeus wil naar buiten, maar bij de deur krijgt hij 'n tik te verwerken, die hem zomaar door 'n onzichtbare kracht ... of wat is het toch ... achter in de gang smakt. Tegelijk vliegt hij de straat op. De varkens blijven schreeuwen, doch nu allen buiten zijn komt er daar rust. Is dat wat? Heb jij dat al eerder beleefd, Jeus? Duivelen breken het huis af, door deze dingen beleef je onmenselijke narigheid. En zo is het!

Even later, als het in de keuken rustig is, wordt dat ding zo gauw mogelijk verscheurd. Nooit meer van die kunsten in mijn huis, ze zijn het volkomen eens, dit is 'n gevaarlijk iets, maar wat is het eigenlijk? Ook voor Jeus is het 'n vreemd gebeuren, een dergelijk geweld heeft ook hij niet verwacht. Hoe de mensen daar vannacht slapen, is hem een raadsel. Hij kuiert op huis aan, hij gaat de trappen op. Wie volgt hem daar in huis? Daar lopen mensen op zolder. Jan Knie'p is er ook, maar tevens andere mensen, die hij niet kent, maar het zijn mensen, mannen zijn het. De ganse nacht blijft het in zijn eigen omgeving rumoerig. Het is niet zo sterk, niet zo bewust als bij Jan, toch is bijna alles krakende en trillende, het is alsof de dingen aan zijn leven iets hebben te zeggen. Zelfs de duiven zijn onrustig! In de morgen, hij slaapt geen ogenblik, komt er rust. Juist op het ogenblik, dat de zon opkomt, verzwakken de verschijnselen. Wanneer hij beneden komt, vraagt Crisje:

„Wat was dat vannach in 't huus veur 'n gekraak, Jeus?”

„Ik heb lekker geslaope, moe'der” ... liegt hij maar, ook Crisje heeft het gehoord, doch de kinderen sliepen rustig. Gek is het en hij vraagt zich af, waardoor kunnen er zulke dingen gebeuren. Zeker, hij is niet angstig, hij kent veel verschijnselen, doch dit alles voert de mens tot ruw, maar onzichtbaar

geweld, althans, waardoor de dingen gebeuren, de krachten zijn niet waar te nemen. En toch, Jeus – door je eigen levensfluïde, gebeuren deze wonderen, want ook deze zaken geschieden door de metafysische wetten, die je later zult leren kennen. Crisje geeft hem nog:

„Wij opholde met die kunste, Jeus?”

„Jao, moe’der, ’t zal nie’t meer gebeure.”

„De pastoor sprik ter schande van, Jeus.”

„Wèt ik, moe’der, daorum zak ter nie’t meer aan beginne.”

Moeder heeft gelijk, denkt hij, dit moet niet, je koopt er niets voor, je moet de doden laten rusten. Doch dan moet hij glimlachen, ze komen vanzelf tot de stoffelijke mensen en dat door zo’n ding. Die Bernard ook. Maar de Lange komt zo nu en dan tot zijn jongens. De Lange is het zelf, hij geeft hun mooie boodschappen, raad in alles en Bernard en Johan hebben vastgesteld, dat zij met hun eigen vader hadden te maken. Hierdoor kregen zij de bewijzen van een eeuwigdurend voortleven. Wie erachter zit en waarvoor dit allemaal nodig is, zij weten het niet. Ook Jeus weet het niet, maar het is hier angstig, elke verstandige man of vrouw schuwt die occulte werkelijkheid, omdat de duivelen op visite komen, waar of niet, je hebt het zelf daar beleefd, of waren dat engelen? Dood is dood! Wie in zijn kist ligt, moet erin blijven liggen en heeft voor de stoffelijke, levende mens niets meer te betekenen, dát leven is voorbij! Zand erover en haal niet meer in je hoofd om eruit te komen, je hebt te wachten tot het laatste oordeel je roept. Is dat soms niet waar? Maar denken de mensen niet, Jeus? Kunnen die beenderen straks weer aan een nieuw leven beginnen? Hoe zit dan toch de menselijke machine in elkaar? Wat is ervan waar? Van dit alles dan, wat je zo-even mocht beleven, Jeus? Je was daar met duizenden stoffelijke en geestelijke problemen verbonden en al die problemen zijn „Universele” wonderen, doch als je bewust achter het wonder kijkt, is het een doodgewone wet en wel, die voor de „ziel én de geest” ... als je het weten wilt. En dat is heus geen kleinigheid. Maar kun je er wijzer van worden? Néé? Alleen narigheid, zeggen je vrienden, kun je erdoor beleven, maar Bernard weet het nu wel beter. Ook Johan bezit die krachten, door de menselijke levensaura komen deze verschijnselen tot stand.

Wat weet men daar in de Gelderse Achterhoek van metafysische wetten af? Niks? Dat zou je wel willen. Jeus is een geboren instrument voor deze wetten. Hij kan het weten, maar hij denkt niet verder dan zijn neus lang is. En dat is te begrijpen, ook hij moet nog ontwaken. Nu heeft Casje iets gedaan, waardoor hij zijn jeugd volkomen afgesloten heeft. Casje was het! Casje en de Lange Hendrik, ome Gradus en Jan Knie’p en enkele leerlingen van Casje, zij waren nodig, om eventjes de fysische krachten van Jeus wakker te maken, waarna Casje, bewust én voor de ruimte, zijn innerlijk en stoffelijk

leven afsloot. Voor later, straks als Jeus oud genoeg is om al deze wetten te kunnen dragen en hij geen vóór- noch achteruit meer weet en zich dan aan Casje overgeeft. En ook dat zal Jeus van moeder Crisje beleven. Van eiges, de Lange kent nu de wetten en weet er het zijne van. Hij komt zo nu en dan tot de jongens om ze van zijn eigen leven, zijn voortbestaan te vertellen. Hierdoor is het „laatste oordeel” reeds gekelderd. De jongens weten al, dat er géén vagevuur is, géén eeuwigdurend verbranden bestaat.

Hoor wat de Lange van Bernard en Johan vertelde en denk er als normaal mens, als vader én moeder over na, het is de moeite waard, doch waarvan Jeus later de ruimtelijke wetten zal verklaren. De Lange antwoordde op de vraag van Bernard, toen zij door ditzelfde kruis en bord aanzaten in Den Haag:

„Vader, zun der helle met vuur?”

„Néé, Bennad, die zun der nie’t, mien jong, van eiges nie’t, Bennad.”

„Maor dan hebbe ze de minsche maor wat wies gemaak, vader?”

Wat zegt de Lange nu? Ze spreken plat, omdat ze begrijpen, dat vader geen Hollands heeft geleerd en dit hun harten raakt:

„Jao, Bennad, wat wette de minsche van Onze Lie’ve Heer af, Bennad? Dat vuur, waor ze oaver praote, Bennad, dat is de hartstocht, het geweld, waarin vele mensen leven en die mensen zoeken het kwade. Geloof je, dat ik het ben?”

„Van eiges, vader.”

„Zo niet, Bennad, dan zal ik je de bewijzen geven dat ik leef. Je moet Jeus vertellen, dat hij zich niets aan moet trekken van dat meisje, en je moet hem schrijven, hij moet naar Den Haag komen, Bennad.”

Bernard heeft Jeus verteld wat hij reeds wist, maar daar wist Bernard niets van en zo kwamen zij in Den Haag aan veel bewijzen van ’n eeuwigdurend verdergaan. Wanneer er Hollands werd gespeld, dan is het Casje, Casje zélf, hij geeft Johan en Bernard reeds bewijzen voor de toekomst, maar zegt niet, dat hun broer een machtig instrument wordt voor hem en deze mensheid. Indien Jeus even doordenkt, dan kan hij het weten, doch ook Jeus denkt niet zo ver en niet zo diep, want dat is niet mogelijk. Casje vertelde Jeus, dat hij naar de stad ging. Hij heeft ín de stad iets te doen. Jeus vraagt, net als een kind dat doet, hij is weer het kind vanbuiten, of Casje voor hem daar geen baantje heeft. Bernard en Johan voelen niet, dat deze fundamenten voor Jeus worden gelegd. Daarvoor dienen Johan en Bernard, hiervoor kreeg de Lange zijn contact te beleven en werd Bernard eventjes naar Crisje gestuurd, omdat Casje thans de jeugd van Jeus wilde afsluiten om hem voor het volgende op te trekken, waarvoor deze zittingen dienden. Als ’n universeel uurwerk zit alles in elkaar, maar géén van de jongens heeft er erg in en dat mogen ze ook

niet weten of zij zouden dit contact maar vernietigen. Achter de sluier leeft de meester van Jezus ... hij is het, die al de wetten van God bewust heeft beleefd en thans voor Onze Lieve Heer een taak zal volbrengen, waarbij ál de jongens van de Lange behoren, elkeen naar eigen kracht en bewustzijn! Het is vanzelfsprekend, dat Bernard vraagt: ook hij én Johan zijn gelovige katholieken, wanneer zij die bewijzen van hun vader hebben gekregen:

„Vader, is er vuur in de hellen? Moeten de mensen eeuwigdurend branden? Kan Onze Lieve Heer zijn kinderen verdoemen? Wat heeft het laatste „oordeel” voor ons mensen te betekenen? Nu je daar bent, vader, zie je alles en wil je ons die angst niet ontnemen? Wat is waar, wat is nonsens, vader? Leef je achter de kist? Zijn wij bezig om onszelf maar iets wijs te maken, vader? Néé, dan vragen wij, als kinderen van je, wij hebben je lief, wij weten, hoe ontzagwekkend je liefde was voor Crisje, onze lieve moeder, naar de waarheid! Geef ons alléén de waarheid, vader!”

En Bernard kreeg op al deze vragen antwoord, en hoe! Bernard, jij was het, die de eerste fundamenteën legde, met Johan, voor Jezus. Toen was je taak daar reeds voorbij, meer was er niet nodig. Mooie zaken heb je door je vader gekregen, nietwaar, Bernard, doch alles was noodzakelijk en diende voor de eerste fundamenteën voor je broertje, je Jezus, maar óns Universeel instrument en voor deze mensheid! Daarvoor stuurde men jou even naar Crisje terug. Jij dacht, ik heb even de tijd, even naar moeder, doch die bezieling, van Casje ontvangen en je vader, heeft thans betekenis voor miljoenen mensen. Even slechts was je daar terug, doch ook dat was voldoende, om in Jezus te leggen: gá toch, ga naar Johan en Bernard, of Casje én je vader, de Lange ... hadden andere contacten moeten opbouwen, dit was echter het zekerste en het éne onfeilbare!

Voor Jezus is alles weer voorbij. Hij denkt natuurlijk aan zijn verloren liefde, maar hij weet het nog niet. Já, hoe zag hij zijn liefde? In hem is er geen verkeerd begrip, geen hartstocht, hij ziet de moeder als iets ontzagwekkends heiligs ... en daarvan heeft hij zich een hemel opgebouwd. Hij kijkt door de stof heen, dat vanbinnen, dat is het. En dat heeft hem bedrogen. Het machtige wonder, dat de moeder bezit, waardoor kinderen op aarde komen, dat is van zo'n enorme kracht en zo heilig voor zijn persoonlijkheid, waar alleen de engelen van Onze Lieve Heer alles van weten, doch ook hij door aangeraakt werd. Die ogen, zo'n mondje, waardoor je de lieflijkste dingen kunt zeggen, dat figuur ook, die haren, kortom alles van dat wezen, is heilig voor hem, volkomen heilig! En dat heeft hem nu bedrogen? Dat doet aan leugen en bedrog! Hij begrijpt het nu nog niet!

Dat leven, die ziel, die geest, hij heeft het oneindig lief! En dat alles bijeen, is een meisje, is een zelfstandigheid, en dat is van hemzelf, dat heeft hem lief,

dat snauwt niet, dat is álles op Aarde en dat heeft hem bedrogen? Heeft hem niet gekend? Néé, jammer? Hij gaat zo de dood in voor dat kind, zijn leven, zijn geluk, zijn alles! Maar kan hij dát Crisje aandoen? Néé, van eiges niet, maar het is erg!

Irma weet niet, welk een „koning” ín liefde zij heeft vertrappt. Zij weet niet, dat hij een „Prins” wordt van de ruimte! En wanneer zij dat beseffen zal, dán zal ze leegbloeden, hij komt niet en ook dát zal gebeuren, omdat hij ook dit van zijn universele Casje kreeg, já, Onze Lieve Heer weet ervan!

Dát is Jeus van moeder Crisje. Hij is gereed, welnu, wij zullen hem volgen, de weg voor zijn toekomst is geplaveid, gereedgemaakt, door Bernard en Johan van de Lange!

De vorige zaken, Jeus, zijn fysische manifestaties. Jij zult daarover boeken schrijven! Zowaar als er een Vader van Liefde is, zowaar ook, dat er géén verdoemdheid bestaat en deze mensheid nog alles van God heeft te leren! Je staat thans onder controle van je Casje, die een Kosmisch meester is! Aan zijn voeten zul je straks ontwaken! En thans klopt er reeds onder zijn hart: gá naar Johan en Bernard! Gá toch! Wat wil je in dit gat beginnen, Jeus? Gá, gá dan toch! En dat blijft roepen, blijft hem dwingen om te luisteren, totdat hij tot een besluit komt. En dat besluit zal thans worden geboren, het moet ónder en in zijn menselijke hart tot de ruimtelijke geboorte komen en zál thans geschieden!

Tot Irma komt er: blíjf hier, gá niet, je zúlt hier blijven, laat hem met rust! En toen gebeurde er ook daarginds iets of opnieuw had hij voor narigheden gestaan. Dat alles werd voorkomen. Casje heeft eerlijk met hem gedeeld. Natuurlijk, Jeus zal zijn liefde ontmoeten, doch ook dán zal Casje daarvoor zorgen. Ook dat zal de moeite waard zijn en geloof het, een wonder van bovennatuurlijke aard, omdat het ruimtelijke ervan door elkeen zal worden gevoeld, doch dán leeft Jeus in de stad, en is hij bijna zover, zijn de engelen bijna gereed om te beginnen.

„Gá toch, Jeus, ga naar Bernard en Johan, wat moet je in dit nest toch beginnen?” Dat zegt hem elke boom, dat roept ook de Zwartekolkse en de Montferlandseweg tot zijn ziel en geest, dat zegt ook het judde-kerkhof, de hut van Sint van Tie'n, alles hier roept hem toe:

„Gá tóch, Jeus, ga naar Bernard en Johan, moet je in dit stadje verboeren? Gá, en gá vlug, wij volgen je. Neem afscheid van al dit mooie. Maar weet, je bent een kind van ons, jij geeft aan alles het eeuwige leven”!

Nu begint hij met Crisje te praten. Já, dat is niet zo eenvoudig, maar wat moet hij hier beginnen? Casje en de Lange zien; zo gaat het goed, nog eventjes en hij komt tot 'n besluit. En dat besluit kwam ook, het duurde maar één weekje en toen wist hij wat hij wilde. Naar Den Haag naar Johan en

Bernard! Maar Casje is het, die zijn toekomst in handen heeft. Jeus gaat naar Den Haag, daar moet het gebeuren! Crisje kan hem niet missen, maar het moet! Ze praten veel met elkaar, dag en nacht, ze praten zich rustigjes vrij van elkaar, ze kijken elkaar in de ogen, géén van tweeën weet wat er gaat gebeuren, tot nu staan beide zielen op een begaanbare bodem, maar achter dit alles waakt er één – én anderen, allen dienen voor Onze Lieve Heer! Boven op zolder komt hij tot een besluit. Jan Lemmekus, Jeus vertrekt. Hij heeft zijn school doorlopen, de eerste fundamenten voor zijn leven en zijn dienen, mocht jij beleven en van dichtbij zien en bewonderen. Já, Jan, een Profeet voorziet zich van eigen licht. Jeus kan niks en dat is ook niet nodig, hij moet niets bezitten. Van voetballen komt er niets meer, Jan. Alles zal sterven van hier, weet echter, hij vergeet je nooit. Niemand daar weet, hoe één jullie zijn geworden. Dag Jan! Morgen zal hij vertrekken, je hoort nog van hem en ik verzeker je, je zult z'n eerste boeken lezen! Zoveel leven heb je nog, en dan, Jan Lemmekus, kun jij je gereedmaken ín te gaan, met je Anneke, je eigen eeuwigdurende liefde en zul je als wij dat hebben gekund, de God van ál het leven leren kennen! Dag, Jan Lemmekus! Dag Anneke! Dag Mina, gezegend zijn jullie levens! Casje, Jeus is gereed. Zul je hem daar vinden? Wij zullen hem volgen, zijn jeugd is nú voorbij. Elke voetstap daarginds voor z'n persoonlijkheid, voert hem naar de heilige ernst!

Welnu ... goede reis, Jeus ... én geluk. Jij hebt het verdiend! In de hemelen weten ze wanneer je de allereerste aanraking voor de stad beleven zult. Weet echter, Jeus, jij zult de Universiteit van Christus bouwen!

Dag allen! Vergeet hem niet! Hij is leven, ziel, geest, licht, maar vóór alles ... „Liefde!”

Einde

Het Derde Deel draagt de titel:

Jeus aan de voeten van zijn meester

